

DISSERTATIONES
CYPRIANICÆ.

A B

H E N R I C O D O D W E L L O

A. M. DUBLINIENS.

СИНОПТИЧЕСКИЙ
СОВЕТНИК

ОДИНЧОСТЬ ОДИНАКОВАЯ

DOCTISSIMO PARITER ATQUE
REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI
DOMINA JOHANNI FELLO
EPISCOPO
OXONIENSIS
DIGNISSIMO,
HEN. DODWELLUS.

AB E S ecce nostras, quas rogasti, Pater sanctissime, in Cyprianum tuum Annotationes, justis illas fortasse Dissertationibus, quam Notis simiores. Quamquam enim in Auctori- bus edendis, verborum cura debeat esse præcipua, ut quam fidelissime ad Auctorum sententiam, pro codicum MSS. fide re- præsententur; ea tamen ipsa verborum cura ad res tandem re- ferenda est, ut quæ erant ex Auctoribus discenda, ea constitutis eorum verbis, rectissime deinde solidissimeque colligantur. Ut proinde in Auctorum editorum usu, rerum illa longe debeat esse præcipua. Magnum bisce literis literatisque contemtum apud delicata ingenia con- flavit, cum rerum negligentiores, de verbis lectionibusque sine modo longas contexerent disputationes. Jejuna illa videbantur, nec tanti esse ut in illis bonæ horæ collocarentur. Optime Auctoribus à se edendis, optime sibi consulent, optime lectorum illi fastidio, qui cum verborum explicationibus, res etiam putent esse permiscendas. Auctorem, ope- ramque suam id vel maxime apud prudentem lectorum commendabit, si res scitu dignissimæ, nisi eo auctore prodente, alioqui essent ignorandæ. Is tandem Auctor bono publico editus existimabitur, ea Editoris opera bene collocata.

Ut ergo Cyprianum nostrum redderem quam commendatissimum, idem mihi quoque consilium sequendum esse duxi. Verborum illam, quæ in MSS. lectionibus versatur, ab aliis occupatam videram esse provinciam, à te vero, Pater, longe omnium accuratissime. Quas ergo dedi verborum explicationes, eas ab origine usque pro virili mea duxi, quam sane tractandi rationem non minus jucundam studiosis lectoribus fore spero, quam constat esse utilem. Quod in rerum ipsarum scrutinio longioribus usus sum nonnunquam disputacionibus, id fateor esse rarum. Nec tamen desunt exempla, in Lipsii digressionibus ad Tacitum, in Gothofredi ad Philostorgium, & in Petavii Epiphanianis. Ea etiam delegi disputationibus illis argumenta, quæ insignem aliquam habitura viderentur, cum jucunditate etiam utilitatem, quæque studiosis atque piis lectoribus tam placere possent, quam prodesse. Id præterea conatus sum (quod nescio quisquamne alius) veterum ut ratiocinia explicarem, & quidem è principiis illorum seculorum propriis. Omnino erare recentiores Theologos necesse est, qui cum ad Auctores ipsos veterum ratiocinia non perpendunt; in justis deinde de re Theologica disputationibus, eadem illa, quæ dixi, veterum ratiocinia ad eorum principiorum normam expendunt, quæ pro eo tandem seculo in- valeserent, atq; recepta essent, in quo ipsi scriberent. Quæ ita colligunt, fieri vix potest, ut veteres probaturi essent, forte ne intellecturi quidem.

In ratiociniis explicandis multa se, quæ mihi sane utilissima viderentur, offerebant. Im- primis, ut quas veteres Apostolicorum quoque seculorum, proximeque sequentium (ne

quis primum putet Origenem) in Scripturarum interpretatione regulas adhibuerint, iis inhaererem. Usum dogmatum illius ætatis philosophorum alibi astruxi. Mysticarum etiam expositionum, cum illæ sunt Scripturæ exponendæ quæ sunt idiomate propheticæ conceptæ, usum alii etiam facile agnoscunt. Ego omnes eo idiomate conceptas esse, etiam illas, quæ & alium sensum literalem haberent, ostendi obiter ex sententia veterum; Inde natas illas quas, omni occasione, etiam argumentantes adhibuerint, mysticas interpretationes. Tum in illis ratiociniis mysticarum etiam argumentationum gustum aliquem præbui, ut inde constaret quam non essent illæ, ut primo videntur intuitu, ridiculæ commentitiaque, sed vero solidæ, virisque prudentissimis dignissimæ. Mediamque in his viam insiti, ita ne sint in veteribus spernendæ, ut tamen audaciam non faciant hodiernis Enthusiastis. Pro illius nimirum ætatis captu conceptæ sunt à Sp. S. Scripturæ, pro Prophetiarum etiam jam à Judæis receptarum moribus, pro Enthusiastarum etiam Gentilium idiotis inis; qui cum essent eâ ætate, n pud id genus homines, notissimi; jam tot seculorum decursu, in desuetudinem abierunt, ut plane non sint nisi ex libris veterumque monumentis eruendi. Non est igitur quod ab hodiernis Enthusiastis literarum antiquarum hostibus sani quidpiam expectemus, aut quod cum veterum Propheticis scriptis, vel Spiritus sancti intentio conveniat. Qui tamen mysticas expositiones magni fecerunt, quas nos hodieque contemnimus; Qui ea etiam ætate vixerunt in qua nondum defecerant omnia illa mysticarum interpretationum subsidia, sed quædam etiam num in communi vita permanerant, facilia admodum atque familiaria; Qui ea etiam (inquam) ætate in qua dona Prophetica viguerunt, quæ eosdem prorsus retinerent idiotismos quos Propheticæ Scripturæ (quæ Cypriani nostri ætate etiamnum viguisse probavimus) non est equidem mirandum si ab illis solidiora habeamus nonnulla quam quæ à literatis in hodie veterumque morum peritissimis, speranda sint. Quin & ad veterum existimationem faciet ratiociniorum hæc, quam adhibuimus, explicatio. Ita fiet ut qui auctoritatem eorum facile contemnant, eorundem ratiocinia tamen contemnere non possint. Cum præsertim ea talia fuisse intellexerint, ut si ipsi eadem vixissent ætate, iisdemque potiti essent subsidiis (quæ sane rebus antiquis investigandis maximi fuisse momenti nemo rerum æquus est arbiter quin facile agnoscat) si etiam prudentiam illam atque judicium in eorum subsidiorum usu ipsi adhibuissent, quæ se forte in veteribus desiderare querentur: si hæc (inquam) illis omnia paria contigissent; non tamen essent aliter ratiocinaturi quam, quos illi contemnunt, veteres ratiocinatos fuisse intelligimus. Quid igitur? Vetustatemne ipsam rebus vetustis indagandis utilem negabunt? Novitatem suam in lucro ponent? Eone rerum Apostolicarum historiis deprehendendis sese magis instructos credent, quo sunt ab originibus Apostolicis remotiores? Eone solertiores esse atque sagaciores?

Quod si illi ipsi, qui se tanti faciunt, eodem tamen modo essent, positis iisdem circumstantiis, ratiocinaturi; jam spero similia Patrum ratiocinia non contemnent. Jam non hoc ipso mysticorum ratiociniorum nomine judicium eorum solertiamque in dubium vocabunt. Jam non eodem illo nomine fidem omnem Patribus, reliquis etiam in rebus, abrogabunt. Jam cum eorum simplicitate nec prudentiam illis, nec diligentiam defuisse comperient; nec ita fuisse arguento, quod in manibus habebant, intentos, ut obvia quævis atque imbecillia argumenta avide arriperent, consequentiarum plane securi. Contra potius, cum in his quas intelligimus etiam mysticis disputationibus, solertiæ illorum atque ingenii manifesta constabit ratio; idem etiam erit de reliquis, quæ nondum intelligimus, pariter presumendum. Hæc autem si obtineamus, quos dixi, veteres recentioribus nostris cætera fuisse pares, accidente tandem in rationem ipsa eorum vetustate, erunt proculdubio superiores.

Faxit porro Deus ut quæ tu boni publici studio moliris, felicem ea, ac pro votis tuis, fortiantur eventum. Vale, Pater sanctissime, meque tua paterna benedictione imperti. Scribebam in secessu meo Asaphensi VI. Id. Aprilis MDCLXXXII.

Dissertatio Cyprianica I.

A D

Epist. Ordinis PAMELIANI III.

De voce CLERI

Sacri Ordinis propria.

Hujus rei explicanda momentum. §. I. Ex hujus tituli communitate qua sequantur. §. II. Ea quam sint falsa. §. III. Nec Cypriani, nec Tertulliani, nec Apostolorum seculo communis erat hic titulus sacro Ordini cum Plebeis. §. IV. Contrarium probavit infelicissime Rigaltius ex loco 1. Pet. 5. 3. 1°. Si de Personis, eo in loco intelligendus fuisset Apostolus, sacrum potius ordinem ab eo Cleri nomine fuisse denotatum verisimilium esset, quam vulgus Christianorum. §. V, VI, VII, VIII. 2°. Κληπον nomine, non Personæ, sed potius Hæreditates Ecclesia dicata videntur intelligende. §. IX. Unde factum quod Cleri nomen fuerit etiam Plebi commune. §. X. Ut etiam nomen Sacerdotii. §. XI. Noluisse tamen Sp. S. ut inde colligeretur Cleri proprie sic dicti cum Plebe paritas. §. XII. Sed nec ratio patitur ut ea inde colligatur sequela. §. XIII. Sub communi Cleri nomine variis tamen intelligendi erant sanctitatis gradus. §. XIV. Ratio nominis primis Christianis temporibus Sacerdotum erat propria. §. XV. A Judæis ea petita est, quod, post Apostolorum tempora, parum est verisimile facturos fuisse Christianos. §. XVI. Nec duravit in Clericorum Electione fortium usus post tempora Apostolorum. §. XVII. Conclusio. §. XVIII.

§. I. **D**E Cleri voce in titulo usurpata congesit nonnulla Rigaltius, quæ quia ad invidiam sacro Ordini movandam spectant, & rebellium Laicorum Schismaticorumque causam ex professo propugnant; nec Schismaticorum modo, sed Atheorum quoque, qui Cleri contemnendi prætextus omnes in Religionis contemptum convertunt; non erant sane sine responsione aliqua prætermittenda. Tu pauca, pro paginæ mole, repoluisti. Nos alia de vocis Jure atque origine, pro nostro modulo, sed perspicue, & quam possumus, brevissime.

§. II. Eo igitur spectat tota illa Rigaltii disputatio ut prima sua origine totius Christiana Plebis communis fuerit Cleri appellatio, Ministrorum deinde facrorum ambitu, propria sit facta. Unde etiam sequitur, cum voce potestatem voce ea significatam, in sacri ordinis peculium cessisse, & quidem pari, qua vocem antea communem propriam sibi illi fecerant, injuria. Eodem spectant & illa quæ de Laicorum in sacris potestate ex Tertulliano aliisque antiquorum Conciliorum canonicibus perperam intellectis hinc inde corrasit Auctor de Communione sine symbolis; quæ si vera essent, nulla jam futura esset Clericorum in Laicos potestas, saltem nulla Jure divino, nulla quæ in causa necessitatis (quæ sola potestatis excedens est agnoscendæ indicium) Laicos constringat. Cessare enim putant in causa necessitatis Jus humanum, redire Divinum illud & originale. Ita fiet ut si Laicorum quempiam à communione arcent Clerici, jam ipse clericus fiet, ipse sibi sacerdos; ipse se Baptizare posset, ipse Eucharistiam sibi soli celebrare, ipse omnia Clericorum munia præstare. Ut proinde nulla jam superfit obligatio, ut se Sacramentorum recuperandorum gratia, Clericorum deinceps arbitrio permittat.

§. III. Quæ cum ita manifesto pugnant cum Disciplina illa cujus usus in primaya illa Ecclesia manifestissimus erat, idemque severissimus; mirum est indulgere sibi potuisse viros aliqui eruditissimos, in ratiunculis tam invalidis ad consequentias adeo pernicioles, adeo etiam omni profus ratione alienas. Longe enim certius est, ex Ecclesiæ etiam Apostolicæ praxi atque traditione, falsam esse hanc sequelam disciplinæ Ecclesiastice adeo contrariam, quam vel ipsi certas suas rationes credere possint de Cleri Plebisque Juribus inter se permiscendis, ex quibus illam eliciunt sequelam. Scripturas illi nonnullas hoc trahunt, nec vident tamen Scripturas itidem pro Disciplina usu, cogendisque ad bonam frugem Ecclesiastica potestate Laicū, proferri posse.

longeluculentiores, præsertim accidente præxeos nunquam intermissæ commentario. Ut proinde, si ex æquo judicare vellent, damnare potius deberent rationes illas ex quibus consequentia sequerentur adeo absurdæ, quam ut consequentias illas probarent propter rationes illas longe difficilliores, minusque manifestas. Ita nimur Diogenes Zenonū adversus motum argutias refutavit, ipse ambulando, nec alia response dignas censuit. Id concedunt omnes qui ab absurdō argumentantur, falsas esse præmissas illas quæ cum conclusionibus pugnant longe manifestioribus.

§. IV. Age tamen videamus num quid illi proferant Disciplina Ecclesia refellendæignum. Quid igitur volunt? An Cypriani seculo Cleri Plebisque Jura adhuc fuisse communia? Atqui id ne ausus quidem est Rigaltius. Concedit ulti, non Cypriani modo sed Tertulliani etiam seculo inter Clericos & Laicos differentiam fuisse tantam ut Laici non intelligerentur voce Cleri. Hospes sit in utroque necesse est qui exempla desideret. Cyprianum igitur, martyresque illos omnes qui Tertulliani etiam seculo passi sunt è Clero ambitus damnabunt, si discrimen illud Clericorum ambitioni tribuendum, censeant. An igitur Tertulliani seculo natum existimat? Ne id quidem ausus est in se probandum suscipere Rigaltius. Nullum est tum primum natæ illius ἵππος in Tertulliano, aut coævo aliquo Auctore, vestigium. Ergo ante Tertullianum quidem, post Apostolorum tamen tempora natum existiment necesse est. Atqui de Apostolici quoque seculi ulu testimonia habemus omni prorbus exceptione majora. De Cleri nomine sacri jam ordinis proprio, S. etiam Joannis temporibus extremis, testem habemus Clementem Alexandrinum; qui tamen ita meminit, simul ut ab Apostolo illo probatum & ab antiquoribus adhuc temporibus deductum innuat. Nihil ille novi molitus dicit Apostolum, id operam dedisse potius omnia ut ad veterem formam restituerentur. De Laicorum quoque nomine sub Apostolis Plebi proprio, tu Clementem alium protulisti Romanum. Scriptit autem ille ad Neronis annum circiter undecimum, utalibi probavimus, superstitionibus præter S. Joannem aliis, ut videtur, Apostolis. Irreperit igitur in Ecclesiam hic factus Cleri sub Apostoli, & quidem iisdem faventibus. Id si quis verum credat, ne ipsi quidem Apostoli erunt ab hac calunnia liberi.

§. V. At sub Apostolis communem Sacerdotibus cum populo Cleri titulum putat. Id vero probat infelicissime. Hortatur compresbyteros Apostolus b Petrus μὴ ταῦτα πάρειν τοῖς κληποῖς. Unde vero colligit κληπον nomi-

^a Οὐκ εἰπεν ἡσαν δέ πατερ κληπόνων τῶν οὐδὲ τῷ πτελευτῇ οὐρανομένων de S. Joanne Apostolo Clem. Al. in Lib. ii. i πλάστ. ταῦτα πάρειν. & ap. Euf. Hist. Eccl. III. 23. b 1 Pet. 5. 3.

ne Plebem esse duntaxat intelligendam? Tam longe abest hoc ut verum sit, ut si de Personis hoc in loco egisset Apostolus, Sacrum potius Ordinem eo nomine denotasse probabile esset quam vulgus Christianorum. Notetur enim in primis non ad certam aliquam unius loci Ecclesiam inscriptam esse hanc Epistolam, nec ad unam illam, etiam Ponticorum provinciam, prout illam inscribit Irenaeus, quanquam illam quoque latissimam, & Mithridatis Regno potentissimo celebrerimam, sed ad Hellenistarum diaconem per Pontum, Galatiam, Capadociam, Asiam [Proconsularem viz.] atque Bythiniam; atque adeo Encyclicam fuisse, perque varias ecclesias distribuendam. Notetur 2°. ad quales etiam Presbyteros data sit, non vulgares illos atque gregarios, sed qui Apostolorum collega haberentur, quos ipse compresbyteros appellat. Plane illos innuit Presbyteros qui $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$ ab Apostolis constituti sunt, ut nimirum singuli constituerentur in singulis civitatibus, non alii quam Presbyteriorum Praesides, quos communii Presbyterorum nomine illa forsitan complexa est, ut ipsi etiam Apostoli Presbyteri audiebant, Episcoporum autem titulo recentior distinxit Ecclesia. Scio etiam gregarios milites ab Imperatoribus commilitones blandè esse appellatos. Sed quos hic alloquitur Apostolus, illis potestate tribuit munusque plane Apostolicum. Ipsius S. Petri munus erat $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$ Job. 21. 16. ipsius Christi hoc ipso in loco 1 Pet. 5. 4. Idem suis hinc commendat compresbyterus v. 2. Eleemosynarum Ecclesiae distribuendarum officium non gregariorum fuit Presbyterorum, sed Apostolorum in primis, tandem Episcoporum. Hoc tamen etiam hisce compresbyteris tribuit, ut postea videbimus. Hos si intelligamus Presbyteros, non erit quod miremur si Cleri illis subditi de sacro potius ordine quam de Plebe intelligentur.

§. VI. Et vero si Persona essent, ut dixi, intelligentæ, aptissima hæc esset hujus loci interpretatio. Notetur enim 3°. non $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$ singulari numero, sed $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$ plurali, omnium fere MSS. consensu hoc in loco haberi. Quod si Ecclesiam laicam intellexisset, & quidem illam non pro locorum diversitate in Collegia diversa distributam, sed unam illam eandemque, sibique similem per totum orbem, qua patet, late disseminatam, singulari potius numero fuisse usus. Quod igitur plurali potius usus est, plane monuit Compresbyterorum singulis suum cuique fuisse Cleri Collegium Deo sacrum, nisi Collegia fortasse potius dicendum est, Presbyterorum aliud, aliud Diaconorum. Quibus, si eos omnes includamus qui Ecclesiasticis reditibus alerentur, Deoque etiam in minoribus officiis inservirent; Virginum præterea Viduarumque, Pauperum atque Energiumentorum Collegia addenda essent, quorum omnium in Eleemosynarum distributione habita est ratio. Non est igitur necesse ut Plebem laicam eo nomine completamur.

§. VII. Notetur etiam 4°. quod prohibetur ab Apostolo non esse $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$ sed $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$, non ipsum dominium, sed vero justi dominii abusum: erant igitur de jure Presbyteri illi $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$. Nec enim ab alio metuendus erat potestatis abusus, nisi qui potestate illa fuisset instructus; nec contentus fuisse Apostolus abusum duntaxat reprehendere, si injusta fuisse ipsius potestatis usurpatio. Quod si non obstante illa, quam volunt, nominis communitate, superfit tamen locus illi quam calumniantur, Superioritati; nullus certe locus supererit calumnia. Quo enim consilio, quo tandem opera pretio titulum affectarent, si in tituli communitate potestate tamen fruerentur sibi propria minimeque communi?

§. VIII. Notandum denique 5°. Cleri hanc Laicorumque paritatem, si de Apostolorum seculo afferitur, ipsos etiam Apostolos in ordinem fuisse redigendos. Nisi enim ex nominis communitate potestatis communitatem una secuturam existimarent: quorsum illa tam anxia, tam invidiæ plena observatio? At potestatis

coercitionisque nullibi manifestiora, quam illorum temporum vestigia, nec ab ulla frequentius exercitata quam ab ipsis Apostolis. Si ergo hæc facti Clericorum tribuenda sint, ipsi etiam Apostoli de ambitu causani dicant necesse est. Frustra enim se quispiam nominis communitate defendet, qui jura tamen sibi arrogat nominis communia. Quod si nihilominus Apostolos absolvendos putent, eadem opera nostros etiam necessario absolvant.

§. IX. Ut autem verum fatear, $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$ nomine ego non personas, sed hereditates potius Ecclesiarum dicatas, intelligo. Quod illæ quoque, non sacris modo Scriptoribus, sed optimis etiam castissimisque Graecæ Linguæ scriptoribus, $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$ appellantur: frustra sum si exempla congererem. Primos autem Christianismi profelytas sua vendere solitos, atque in communies ulus distribuistæ, ex Actorum ipsa constat historia. Nec id minus manifestum est Apostolorum fuisse primum, deinceps Episcoporum illud distribuendorum Ecclesiarum thesaurorum officium. Hoc igitur erat $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$ in $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$, v. 2. dare operam ne quid illis deeslet qui Ecclesia eleemosynis alerentur. Ita enim sequitur, $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$ $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$ $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$ $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$. Cum dicit $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$, id plane innuit, ita id fuisse Episcoporum proprium, ut ipsum Episcopi nomen id ipsum denotaret. Idem de $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$ quoque nomine sentiendum, cuius officium ita designat S. Justinus^a, quod esset $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$ in Christo. Unde Titum jubet Apostolus $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$ $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$ $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$ in spectantibus conjungit: $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$ $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$ $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$ $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$. Rom. 12. 8. Eodem spectant quæ deinde addit, $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$ $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$, $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$ $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$. Arayn illam in dando reprehendit alias Apostolus 2 Cor. 9. 7. Quod vero postea subiungit, $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$ $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$, quis alio commodius quam ad rem pecuniarum retulerit? Ita igitur intelligenda sequentia: Modè os $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$ $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$ $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$ $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$, $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$ $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$ $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$. Quasi ita monuissest, ne pecunias illas ex hereditatibus conflatas pro suis uterentur, ac si essent ipsi earum $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$, cum essent revera earum duntaxat dispensatores. Contra potius incorruptæ se fidei exempla præberent in re præsertim pecunaria, in quantum frequentissime peccant homines, ita bona malæ fidei capiunt experimentum.

§. X. Quare hæc cum ad causam Rigaltii plane nihil faciant, concedimus tamen recte Plebi Evangelicas Cleri nomen posse tribui. Id ut intelligatur quo pacto verum sit, nec tamen oblitus quo minus idem nomen sacro ordini singulari quodam atque præcipuo iure conveniat; rem totam à primis usque originibus breviter arcessam. Clerus igitur cum non technica modo, sed & Graecæ sit vox, ex Graeca veteris Instrumenti versione deducenda est. Ibi autem de populo Israelitico cum vox $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$ frequentissime occurrit, nec exempla desunt quibus ipsis $\tau\alpha\mu\delta\tau\alpha$ eademque sententia tribuitur, responderetque Hebreo 11. quo etiam Hereditas denatur. Quod hereditates ita appellantur ad morem illum Veterum proculdubio alludit quo hereditates agrariæ funiculis demensæ per sortes distributæ sunt. Inde est quod in hoc ipso, quod in manibus habemus, exemplo, eundem populum Israeliticum, nunc hereditatem suam, nunc sortem, nunc etiam funiculum, Dominus appellat. Illam quoque ethnicorum fabulam ob oculos habuisse, verisimile est, de Diis gentes sibi provinciasque sortito partientibus. Id ergo voluit indicare Dominus in illa, quam dixi, Populorum sortitione, unum sibi populum Israeliticum sortito obtigisse; illum sibi populum fuisse proprium, se Deum fore illi populo vicissim proprium. Ut proinde id fuerit populi Israelitici privilegium maximi faciendum, quod cum reliqua gentes suum sibi inferiori duntaxat ordinis genium quæque proprium vendicarent; Deum tamen summum soli sibi vendicare possent Israelita. Cum autem in N. T. ratiociniis is scopus sit fere perpetuus

^a Apol. 2. p. 99. A. b Tit. 3. 8.

quo

quo collineant plerque disputationes, Christianum quoque populum pro *mystico* Israele habendum esse, *mystico* etiam *Israeli* verius quam vel *literali* convenire veri *Israelis* *privilegia*; plane sequitur nostro etiam populo *Christian*o proprium esse hoc quoque privilegium ut *Leum summum* habeant sibi *proprium*, illi sint vicissim *popu'us* Deo summo *proprius*, qui soli ad ejus curam specialemque providentiam pertineant, quod ipsum jam ostendimus *Cleri* esse nomine intelligentium.

§. XI. Sed nec illud diffitemur, eosque pertingere hujus vocis significationem, ut qui ejus ambitu continerentur, iidem *sanc*t*i*, nec *sanc*t*i* modo, sed *sacerdotes*, essent etiam habendi. Ecquid volunt ulterius Adversarii? Ita *Israel* antiquus ^a *Cœsarius* *impudicus* vocatur. Eademque appellatio *mystico* etiam *Israelis* in N. T. tribuitur, eoque modo explicatur ut offerre possimus *sacrificia* ^b *spiritualia* quidem illa *Deo* tamen *accepta* atque *grata* per *Iesum Christum*. Recte quidem hæc omnia si cum aliis duntaxat *populus* fiat comparatio. *Israel* Gens *santa* erat, alia ubique terrarum omnes *profana*. Nos item *sanc*t*i*, ut quantum interest inter *profanum* *vulgaris sacerdotes* que, tantundem aliis *Gentibus Israel*, nos etiam *Israele* *literali* simus *sanc*t*iores*. Idque nostra *sanc*t*imonia* consequimur, ut *sacrificia* nostra *Mystica* (*Preces* nimirum, *Apocalyps.* v. 8. 3, 4.) tam sint *Deo* *grata*, quam *grata* sunt *sacrificia* *sacerdotum* alienigenarum quibuscum nullum intercessit cum *Deo* pactum.

§ XII. Quod vero inde colligunt, nullum esse oportere *clerum* inter *popu'umque* discrimen, perverse id faciunt. Nusquam illos inter se contulit Sp. S. Simil etiam certum est à prima usque origine *præclusum* esse omnem hujus collationis *prætextum*. Certum est denique nec esse rationem cur illi inter se conferantur. Factum equidem quod attinet, mirum est non animadvertisse viros doctos, hac ipsa sua ratiocinatione *ulrum* esse cum suis rebellibus *Coram*. Ita enim ille: ^c *Sufficiat vobis, quia omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est Dominus. Cur elevamini super populum Domini?* Ex totius populi *sanc*t*itate* illa colligunt, non esse quod super *populum* *Dei* se efferent *Aaronite*, fastum esse illum *sacerdotum* minime ferendum. Nec rebelles *Israe'itas* modo, sed & rebelles *Christianos* hac eadem ratiocinatione fuisse usos, auctor est Tertullianus: ^d *Quum extollimur (inquit) & inflamur adversus clerum, tunc unum omnes sumus, tunc omnes sacerdotes: quia sacerdotes nos Deo & Patri fecit. Quum ad peraguationem disciplina sacerdotalis pr. vocamus, deponimus infulas & pares sumus.* Quæ certe contra ipsum Tertullianum notanda, ne ipse forte in eundem errorem impegerit in locis illis quibus abusus est auctor *de communicatione sine symbolis*. Quare omnia secuta prodigia, ita manifeste hunc resellunt errorem ut nequid posset esse manifestius. Hoc *Coritarum* illa sacrilegorum *pœna* omnium dirissima; hoc consecrata sacrificantium *thurbula* in *laminas* ducta, altarique in *æternam* rei memoriam affixa, ut haberent postea filii *Israel* quibus commonerentur, ne quis accedat alienigena & qui non est de semine *Aaron* ad offerendum incensum *Domino*, ne patiatur sicut passus est *Core*, v. 40. Hoc *Aaronis* docuit germinantis virgæ miraculum, quod evangelicis etiam temporibus in argumentum traxit Patrum antiquissimus Clem. Rom. in sua ad *Corinthios* Epistola. Hoc idem recentiora *Saulis*, *Uzza* atque *Uzzia* supplicia. Plane igitur *sanc*t*itatem* illam totius populi communem tantam tamen Dominus esse noluit ut *sacerdotum* esset *Israeliticorum* *sanc*t*imoniae* ulla ex parte conferenda.

§. XIII. Sed nec *ratio* patitur, ut, in pari *Cleri* appellatione, paria sint etiam utrinque *privilegia*. Erant enim in *eadem sanc*t*itate* varii tamen *gradus* tantum à se invicem diversi ut inferior quisque superioris respectu *communis* habeatur. *Terra Israe's* *santa* erat, tota civitas *Hierosolymitana* itidem *santa*, *sanc*t*us* mons in quo *Templum* constructum est, *Templum* ipsum adhuc *sanc*t*ius*,

eujus tamen partes erant à se invicem in hæc eadem *sanc*t*itat* ratione diversissimæ. *Sanctum* erat *atrium gentium*, *sanc*t*ius atrium interius*, *sanctior illa templi pars* in quam solis *sacerdotibus* patebat introitus, omnium vero *sanc*t*issimum adytum* sive *sanctum sanctorum*. *Sancta* erant propter *primitiarum* *oblationem* *Israelitarum* fruges universæ: *Quis tamen dubitet ipsas longe sanctiores fuisse primitias*; ut ad illas collatæ reliquæ *profana* haberentur, atque identidem *dicerentur*? Idem de aliis quoque rebus *sanc*t*is* *observari* poterat, si necesse esset. De *personis* autem hoc erit longe verisimilius, quod *inanimatarum* rerum hæc *sanc*t*itates* ad *hominum* essent *sanc*t*itatem* designandam data opera institutæ. Sicut igitur in *sanc*t*itat* nomine *communi*, variis tamen poterant esse *gradus* tanto à se invicem intervallo sejuncti ut superioris respectu inferior *communis* esset *profanusque* existimandus; idem de *Cleri* etiam nomine *judicandum*, in *communi* licet *appellatione*, tantam tamen esse posse *rerum* *discrepantiam* ut *inferi* & *pro laico* sit habendus si ad *superiore* conferatur. Idque eo magis notandum, quod cum *Deo* *sanc*t*um* id dicatur quod in ejus proprietatem cessit atque peculium, hæc ipsa eadem *proprietas*, pro more hominum captuque, *Cleri* atque *hereditatis* nomine veniat intelligenda.

§. XIV. Idem tamen de ipso quoque *Cleri* nomine *judicandum*, ipsum etiam suos habere *gradus* quorum alter alterius respectu *laicus* habendus sit. Qui quidem ad eandem *sortitionem* attinent, eorum *parem* esse *sanc*t*itatem*, ultro concedimus. Sed cum à *prima sortitione* aliarum deinceps sortium accedit *distinctio*, qua fit ut qui in *prima illa sortitione* *pares* fuerant, illi rursus novis sortitionibus à se invicem *separentur*; plane tequitur ut quæ *prima sortiti* ne *distinctio* facta est à *reliquis*, eadem sit à *prima sortis* sociis in *secunda sortitione* facienda. Ut igitur in *prima illa sortitione* gens tota *Israelita* ab aliis *gentibus* universis ita secreta est ut una illa *santa*, reliquæ *profana* haberentur; ita in *secunda sortitione* qua ex omnibus *Israelitis* una *tribus Levitica* in *Dei peculium* electa est, inque sortem ejus transfit, id una sequi debuit, unam *illam sanctam*, reliquias ad illam collatas *profanas* esse habendas. Idem in ipsa tribu *Levitica* de familia *sacerdotali* *judicandum*. Per omnes enim illarum *sanc*t*atum gradus*, novæ rursus erant ceremoniæ quibus de nro *sacrarentur*, ac si fuissent à *prima sortitione profani*. Cum autem, pro more *Primitiarum* jam recepto, reliquarumque *frugum* per *primitias* *consecrandarum*, *tribus Levitica* eo ipso sit confilio electa pro *populi* totius *primogenitū* atque *primitiis*, ut eorum deinde *sanc*t*imonia* ad *populum universum* derivaretur; tantum in illo *consecrandi* ritu inter *Levitarum* *populique* *sanc*t*itatem* interfuerit necesse est, quantum inter *frugum communium* *sanc*t*itatem* atque *primitiarum*.

§. XV. In *sacerdotum* autem negotiis veterum adeo frequens erat, à *prima* usque *antiquitate*, *sortium* usus, plane ut existimem formulas illas omnes quibus *Regalis sacerdotii* & *cleri nominibus* *insigniuntur* *Israelita*, hinc esse repetendas; quod nimirum ad eandem formam ex universis *gentibus* gens *illa una* *fuisset electa*, quia *gentium more*, è luis quique *gentibus* eligi solerent *sacerdotes*. *Sortium* enim *primarius* erat in *numinibus consulendis* usus, adeoque *receptus* ut ipsa etiam *oracula* fortis appellarentur. Is autem in *sacerdotum* rebus erat, ut dixi, quam in *plebeis*, longe frequentior. In illum erat ordinem sortium auctoritate referendi, ut ita de *ministris* suis *numinis suffragium* haberetur. Tum si quod gravius erat *munus obeundum*, quinam essent ex *modum* etiam *ordine eligendi*, de eo quoque numen per *sortes* consulebant, ut ne quis alias admitteretur quam qui esset *numini acceptissimus*. Ita in *mysterio* *Isiacis* *oblervatum* esse testis est ^e *Apuleius*. Ita in *sacerdotum* *Israeliticorum* *impialis*, testis est ^f *S. Lucas* *Evangelista*. Non est itaque mirandum si in *Christianorum* etiam *primorum* transierit *sacra*, quæ ex alterutris plerunque expressa sunt. Apo-

^a *Exod. 19. 6.* ^b *1 Pet. 2. 5. 9. Apoc. 1. 6. 5. 10.* ^c *Num. 16. 3.* ^d *De Monogam. c. 12.* ^e *Ovid. Metam. Lib. 1. v. 367.* --- *placuit cælesti precari*
Numen & auxilium per sacras querere sortes. ^f *Metam. L. x.* ^g *S. Luc. 1. 8. 9.*

stolatum *Juda* per fortis in *Matthiam* translatum esse, ex ^a Apostolorum historia manifestum est. Nec alium Dei consulendi ritum à *S. Joanne* Apostolo obseruatum esse probabile est in prædicta *Alexandrini Clementis* historia, quem illos *κληρονομού* dicit quos in *sacrum ordinem* ascriberet. Estque etiam in Ecclesiæ usu vox hæc frequentissima, ut ante nos obseruavit etiam ^b *Walo Mefsalinus*. Cumque id ob oculos præcipue habuerint *Christiani*, nemo ut in *sacrum ordinem* ascribi, nisi *Sp. suffragante* videretur, (quo *Prophetia de Timotheo*, domum fortasse *discernendorum spirituum*, *Episcoporum à Sp.* ^c *S. in Ecclesia constitutio*, & similia referenda sunt, estque in hoc ipso afferendo plurimus noster quoque *Cyprianus*) cumque Dei per *fortes* consulendi morem, illo quoque seculo, atque apud illos quoque *Entheos* invaluisse constet; cumque is paratissimus in promptu esset quoties nullus esset præsentium *afflatus*, quem ne veris quidem *Prophetus* pro arbitratu adfuisse in confessio est; hanc usitatissimam tuisse *Cleri augendi* ceremoniam erit sane verisimillimum. Quod si verum sit, jam plane constabit, cur ab *Apostolicis* etiam temporibus *Cleri* nomen proprio quodam jure *sacri ordinis* proprium sit factum. Esto enim. *Hereditas Dei* fuerit & *κληρονομία plebis* etiam *Christianæ*. At nullus erit *plebeiorum* ordo in quem homines, consulto *per fortis* divino numine, ascribentur. Si ergo ab hoc *fortium* usu ductum fuit *Cleri* nomen, omnino sequitur non aliorum quam *sacratorum Deo* hominum fore *proprium*.

§. XVI. Addo etiam, ex eadem illa nominis origine, non *alius seculū* ita commode convenire posse hanc nominis ipsius *appropriationem* quam primo illi atque *Apostolico*. Id ex duabus colligo rationibus; in primis illa, quod hic *fortium* usus in *Judaorum* theocracia præcipue locum habuisse videatur, inde ad *Christianos* dimanaret. At postquam *Judaorum* immaniter ferocientium crudelitate exarississent tandem animi *Christianorum*, præcipue post cladem *Hierosolymitanam*, gentisque tandem universa dispersionem sub *Hadriano*, ubi gentis jam ipsius eviliusset, si quam antea habuisset, auctoritas; ita novas deinceps consuetudines non erant. *Judaorum* commendatione, admisturi, ut contra potius nullum apud illos efficacius esset argumentum aduersus consuetudines alioqui non malas, quam si illas intellexissent à *Judeo* *χριστιανός* fuisse invectas. Id è *Paschali* maxime controversia eluxit sub secundi finem à Christo seculi primum nata, si tamen iisdem argumentis usum esse *Constantinum Nicanosque* Patres existimemus quibus uia essent Concilia à *Victori* parte statuentia, quæ etiamnum extabant. Nec vero novum fuisse illud atque à *Constantino* primum excogitatum argumentum, constat è *M.S.* quem habeo *tractatu paschali*, *Gordiano* imperante, *Arriano* & *Papa CoSS.A. D.CCXLIII*. scripto, mendis tamen, sive interpretis, sive librariorum, sive ipsius potius auctoris inquinatisimo. In eo hæc habentur: *Hec propterea credentes & pro certo scientes quia nihil denegat Deus, sed unicuique volenti & desideranti prestat sicuti & vult: cum simus nos in rem tam laboriosam, in qua re non derelicti, sed potius ab ipso Domino insperati (l. inspirati) volumus amantibus & apparentibus (l. appetentibus) studia divina ostendere nunquam posse Christianos à via veritatis errare & tanquam ignorantes qua sit dies pascha, post Iudeos cacos & hebetes ambulare.* Qui ita argumentati sunt, ut ne veterem quidem consuetudinem ferendam putarent si quam haberet cum *Judaorum* consuetudinibus congruentiam; novamne illos consuetudinem à *Judeo* accepturos existimamus? Hanc ergo *fortium* in *Clericorum* electione consuetudinem, antiquorem illo *Judaorum* odio fuisse verisimillimum est, antiquorem gentis dissipatione sub *Hadriano*, antiquorem illis *Barchocheba* tumultibus,

ipso urbis *Hierosolymitana* excidio, persecutionibusque *Judaorum* infensissimis. Unde sequitur à temporibus usque *Apostolicis* esse omnino repetendam, ut proinde non minus inde orta coarctatio sit iisdem commodissime temporibus tribuenda.

§. XVII. Sed & aliam diximus esse, cur ita sentiamus, rationem. Quod hujus *fortium* in *sacerdorum ministrorum electione* usus, post tempora *Apostolorum* vel nulla extent omnino, vel quam paucissima, vestigia. In *Cypriano* nostro, cum id agit aliquoties ex professio ut se, ut alios sui temporis Episcopos, à *Deo* probet esse constitutos, cum ea occasione recenseat omnia quæ essent ex illorum temporum moribus, ad *Episcoporum* constitutionem necessaria, nusquam tamen hujus fortitionis meminit, quæ tamen esset, si qua illa fuisset, *divini suffragii* manifestissimum indicium. Meminerunt & alii *Episcoporum* manifestissimis *Dei suffragiis* constitutorum, *Gregorii Thaumaturgi & Alexandri carbonarii Gregorius Nyssenus, Alexandri Hierosolymitani Eusebius & Fabiani Romani*. De fortitione tamen altissimum ubique silentium. Sed nec *Tertullianus*, nec *Irenaeus*, nec *Justinus Martyr*, nec eorum ullus qui post *Apostolos* sacri ministerii meminerunt, *fortitionis* tamen ullam faciunt mentionem, cum tamen alia pleraque *Apostolicorum* temporum miracula ad hæc usque tempora durasse certissimum sit. Si ergo huic consuetudini *fortiendi sacerdotia* tribuamus, quod ipse *Cleri* titulus *sacri* tandem *ordinis* factus sit *proprius*, *Apostolico* seculo, quo solo illam constat viguisse consuetudinem, *appropriationem* illam tribuamus necesse est. Nec enim est omnino verisimile, cum mos ille tandem in *desuetudinem* abiisset, tum demum titulum inde ortum factum esse *proprium*.

Atque hæc sufficiente imprætentiarum amoliendo illi Clericorum fastui, quem tanta cumularunt invidia hostes utrinque infensissimi, *Athei* atque *Schismati*. Quod enim ad *Criticos* attinet, id eorum potius incogitantes fortasse tribuendum est, quod cum non sint in pulvere Scholastico admodum verlati, consequentiarum sagaces non sint, nec de illis laborandum censem. Nobis hic brevioribus esse licuit, quod quæ hic innui, ea sint à nobis alibi probata, in *Tractatu nostro Anglicano de SCHISMA TE*. De *Cleri* nomine egimus cap. xix. §. 34, 35, 36, 37. omnemque hanc à *Titulus Myticus* argumentandi rationem, quam sit lubrica, ostendimus ex professo cap. ejusdem operis duodecimo.

IBID.

Sive vidua, sive Clydomeni.] Probabilem existimo tamen illam, pater eruditissime, conjecturam de voce *thlibomeni* loco *clydomeni* reponendam. Confirmat illam non *Corneliana* modo illa *viduarum* cum *thlibomenis* exemplo plane consimili, conjunctio; sed quod illam quoque vocem LXXII. *Interpretes*, à quibus pleraque vocabula *Technica* mutata est *Ecclesia*, eodem omnino sensu usurparunt. Estque sane aptissima vocis ita intellectæ cum exhibitionis mentione connexio. Propius tamen ad *MSS.* fidem accedit si *clibonizomeni* legamus, & de *Energumenis* sive *maniacis* intelligamus, qui *lymphantici Latinis*, *χειμαζόμενοι* Grecis quoque Patribus audiunt. Idem enim valet primaria quoque significatio *χειμαζόμενοι* quod *κλιδωνίζομενοι*. Erant in Ecclesia *exorcista*, erant illo quoque *Cypriani* seculo *Energumeni*. Erant in Ecclesiæ officiis nonnulla quæ *energumenorum* illorum propriae haberentur; ut constat ex *constitutionibus* illis quæ hodie *Apostolica* habentur, ex antiquissim tamen Ecclesiæ formulis proculdubio collectæ. De illis quoque verissimum erat quod se exhib-

^a *Act. 1. 26.* ^b *Dissert. de Episcop. & Presbyt. cap. 3. p 227, 228.*
^c *1 Tim. 4. 14.* ^d *1 Cor. 12. 10.* ^e *Act. 20. 28.* ^f *Vid. Euseb. l. 3. de Vit. Const. c. 18.* ^g *In vita Greg. Thaum. Euseb. Eccl. Hist. 6. 11. 29.* ^h *Homilia sub nomine Amphibolii de Pœnitent. οὐαρχόδορος τῷ τοῖς μάρτυρις τῷ φαρμάκῳ, ἐξαττάσσει τῷ τοῖς μάρτυρις δαιμόνιον. p. 97. Ed. Combesii. πλανδανόρφω*

est vates qui Daemonio plenus edit Oracula. Nisi forrasse κλιδωνίζομενοι hoc in loco possumus legendum. Ii certe μάρτυρις affines erunt. Voce tamen κλιδωνις de Stagirio Iasoniaco uitur S. Chrysostomus: οὐατρις δι τοῦ καλεσθεντοῦ κλιδωνις καίθρος ἵππος. Ad Stag. Orat. I. Tom. VI. Ed. Savil. p. 85. l. 29. ⁱ *Conc. Ancy. Can. 17.*

Dissert. II. De liter. Characteribus.

bere non possent, ut proinde essent in eorum, qui Ecclesia elemosynis alerentur, catalogum plane referendi.

I B I D.

Sed & Catechumeni apprehensi infirmitate, decepti esse non debebunt.] Decepti vocem hic intelligo ita acsi di xislet excepti. Est enim particularum illarum de & ex apud Cyprianum permutat sane frequentissima. Id ergo volunt Romani, ne Catechumenos quidem, quamquam nondum in Ecclesia album cooptatos, à Carthaginensis

nondum sollicitudine esse excipiendo, quin illorum quoque esset netessitatibus subveniendum. Cum enim Catechumenorum nomina nondum essent in Ecclesiæ matriculam relata; ideo existimare poterant clerici Carthaginenses, ad suam curam illos nihil at inere. Similis habetur locus Ep. XLIII. Audientibus etiam, si qui fuerint pericolo preventi & in exitu constituti, vigilancia vestra non desit. Idem enim Audientes qui & Catechumeni. Idem etiam non esse vigiliam quod non esse deceptos, quo sensu illa verba jam exposuimus.

Dissertatio Cyprianica II.

Ad EPISTOLAM IV.

De literarum Ecclesiasticarum Characteribus.

Characteres quibus veræ literæ à commentitiis distinguenda erant. Vel in Scriptura vel in Charta: In Scriptura; vel manus scribentium. §. I. Vel notæ arcana. §. II. In Charta, fortasse commissura. §. III. Superioris Epistole initium data opera fuisse obscurum. §. IV.

§. I. **E**t quoniam me in iisdem literis & scriptura, & sensus, & charta ipsa quoque moverunt, &c.] Cum literarum formatarum commercium ideo institutum fuerit ne quis à communione alienus obrepeteret, ideo cavendum erat ne illas confingerent qui eam nullum jus haberent, excommunicati atque heretici. Quare dubitandum non est omnes illas artes hic esse adhibitas quibus veteres solebant istiusmodi fraudibus obviare. Id habuit, ni fallor, ob oculos hoc in loco Cyprianus, ut cum suspectam haberet, etiam aliis de causis, superiorem Cleri Romani Epistolam, h.c. notas illas adhiberet quibus genuinæ essent à notis commentitiis que Epistolis distinguendæ. Duas autem adhibet. Scripturam in primis, qua voce duorum alterum, ni fallor, indicare voluit vel scribentis manum, vel occultas scribendi notas. Utroque certe, similibus in causis, usi sunt veteres. Manum quod attinet, insigne habemus ipsius Apostoli exemplum 2 Thess. 3. 17. ex quo intelligimus, salutationem in Epistolis Apostoli propria ejus manu subscribi solitam, eamque notam in omnibus ejus Epistolis adhibitam, ut proinde quæ illa nota carerent, commentitiæ haberentur. Idem fortassis observare solebant Romani ut in sede etiam vacante, cum Episcopi manus expectari non posset, usitati tamen amanuensis manum Cyprianus expectaret. De manu certe in fine Epistolæ illa videntur intelligenda; Hoc igitur ut scire possumus, & scriptura & subscriptio an vestra sit, recognoscite; & nobis quid sit in vero, rescribe. Inde colligimus, ut scriptura Epistolæ non esset, at saltem subscriptionem auctoris manu exarari solitam, ut in illa quam vidimus, Apostoli. Epistolam ordinis Pameliani XXXI. à Novatiano scriptam à Moyse martyre esse subscriptam, ait Cyprianus Ep. LII. utramque è manu fortasse utriusque cognovit.

§. II. Hunc etiam eundem in finem arcana quasdam excogitasse veteres scribendi notas, observavit ad Laertium CL. Calaubonus. Sed & in literarum Ecclesiasticarum usu ejusmodi notas obtinuisse ex Attici CP. Epistola discimus, si tamen sincera illa sit Epistola, quam habemus in Collectione Isidori mercatoris. Sunt etiam in Appendix Thesauri Gruteriani, inter notas illas quæ Tyrone Tullio & Seneca inscribuntur, multæ etiam Ecclesiastice, non alio, ut videtur, ad inventæ consilio quam celandorum arcanorum. Scribendi certe celeritati plerumque sunt inutiles. Nec vero alia erant Ecclesia arcana scriptis mandanda præterquam in illo, quod dixi, literarum commercio. Nequeunt igitur alio ita commode referri. Horum auctorem inventoremque Cyprianum nostrum facit Trithemius, quem ipse secutus auctorem, nescio. Id certum, ab alio esse auctore quam vel Tyrone,

vel Seneca, & quidem illo Ecclesiastico; nec esse præterea quod pugnet quin Cyprianum ipsum habere potuerint, aut Cypriano vetustiorem aliquem fortasse, auctorem. Nondum nomen mutaverat Byzantium. Et tamen Severi tempore ita diruta est ea civitas, ut in vici formam redacta Perinthiu adjudicata sit, ut proinde nullum in literis formati locum proprium habere possit. Medio itaque tempore inventum harum notarum usum fuisse necesse est, nisi clade illa Byzantinorum etiam antiquiorem forte existimemus. Cypriani certe tempore in usu fuisse est admodum sane verisimile. Has notas intellexeritne apud Minutum illis verbis Cacilius (occultis se notis & insignibus noscunt) statuere non audeo. De corporum notis id intellexisse gentiles, ex Octavii response palam est. Fieri tamen potuit ut revera hisce literarum commendatitiarum notis hospites suos primo statim noverint intuitu Christiani, quas tamen, cum ignorarent gentiles, ad corporum notas retulerint. De notis idem, ni fallor, observatum de Pythagoreis, à quibus multa irreperserunt in mores Christianorum. Judicet lector ea huccine sunt referenda. Illas igitur notas defiderat fortasse Cyprianus.

§. III. Idem chartam etiam ipsam sibi dicit esse suspicam. Communionis Ecclesiasticæ pars erat jus hospitii, de quo tam multa veteres. Id è sacra præsertim historia, id è Tertulliano abunde constat. In illo hospitii jure symbola habebant veteres five tesseras quibus hospitum amicos nunquam antea viros, si tamen ab hospitibus commendarentur, exciperent. Illarum tessarum icoines dedit nobis Tommasinus, ex quibus constat è crassiori plerumque materia factas esse. Hospes visam tessera cum sua contulit, quæ si congrueret, tum judicabat esse sincera. Ea congruitas aliquando è commissuris apte inter se conjugendis apparebat. Quod alia in materia, ut dixi, crassiori, id Ecclesia Cyprianica, in Epistolarum ipsarum commissuris forte observabat, ad modum instrumentorum nostrorum hodiernorum quas indenturas appellamus. Ita fieri potuit ut ex charta ipsa judicare posset Cyprianus, an pro sincera ea Epistola esset agnoscenda.

§. IV. Quod sensum etiam in dubium vocat, ne quid ex vero vel subtractum sit, vel immutatum: Inde colligo superioris Epistolæ initium ut hodie abruptum interciliisque habemus, ita fuisse ab ipsis etiam scriptoribus exaratum. Et quidem dedita id, ni fallor, opera. Constat enim non placuisse illis quam accepserant, five à Clementio, five potius à Felicissimo, fecessus rationem. Id unum in obscura illa Epistola parte minime obscurum est, fugillatum ab illis illum Cypriani cessum. Eam ipsam causam fuisse puto quod nec nomen suum, nec eorum apposuerint ad quos data esset

* Herodian. l. 3. p. 154. b Minut. Fel. Octav. c De Jure Hosp.

Epistola, nec signa illa quæ desideravit Cyprianus, quod argumentum ipsum ingratum esse credidissent, clero quoque Carthaginensi, nedum ipsi Cypriano. Reliqua certe Epistolæ pars non adeo obscura est, ut hujus obscuritatem certo esse consilio tribuendam in-

telligamus. Quod ideo monendum duxi ne locum illum critici temere sollicitent. Si enim illum Romani obscurum esse voluerunt, quanto sentum facient corrigendo clariorem tanto à sribentium mente alieniorem faciant necesse est.

Dissertatio Cyprianica III.

Ad EPISTOLAM VI.

De flagitio Mulierum cum Clericis concubentium, eaque occasione de *ovetoribus*.

Quæ ita cum clericis concumberent mulieres innoxias tamen se illibatasque esse virgines nihilominus professa sunt §. I. Ep. LXII. scripta post redditum Cypriani è secessu. §. II. Duravit post Cypriani tempora virtuosa hac consuetudo in *ovetoribus*. Illa in Ecclesiam Antiochenam introducta à Paulo Samosateno. Damnata in concilio Antiocheno & Ancyrano. §. III. Damnata in concilio Nicæno; quæ etiam concumberent. Damnata etiam à Basilio M. Chrysostomo, Hieronymo, Honorio Imp. Canonem Nicænum non intellexerunt Patres Concil. Arelaten. secundi. §. IV. Ciceronis Cerelia *ovetoribus*. §. V. Socratis & Platonicorum de amore *elogia*, ne corporeo quidem amore *excluso*. §. VI. Apuleii Cypriano *conterranei* de eodem amore *sententia*. §. VII. Quantam inde amoris etiam corporei necessitatem collegirent nonnulli. Hermes Trismegistus & primævi Hæretici. §. VIII. E contra, alii nuptias omnes damnarunt propter corporeum hunc amorem. §. IX. Medium viam tenuerunt plerique Platonici. §. X. Eorum principia de utilitate amoris etiam corporei ad anima alcensum. §. XI, XII, XIII, XIV. Cur *ovetoribus* fratum sororumque titulis sceleris sua obduxerint. Cur fœminæ dictæ *ovetoribus* & agapetæ. §. XV. Primus Christianismi temporibus nondum nata. §. XVI. Quam nihil faciat earum condemnatio ad cœlibatum Clericorum. §. XVII.

§. I. **D**OLO enim quando audio quosdam improbe & insolenter discurrere ad ineptias, vel ad discordias vacare; Christi membra, & jam Christum confessæ, per concubitos illicitos inquinare, &c.] Similis habetur locus Ep. VII. sequenti, sed qui expōnit nonnulla quæ hic obscurius traduntur: Non deesse (ait nonnullos) qui Dei templa & post confessionem sanctificata & illustrata prius membra turpi & infami concubitu suo maculent, cubilia cum fœminis promiscua jungentes, quando eti si stuprum conscientia eorum deficit hoc ipsum grande crimen est, quod illorum scandalum in aliorum ruinas exempla nascantur. Constat itaque qui ita cum mulieribus concumberent, carnis tamen integratatem servasse illibatam. Quæ quidem consuetudo, quanquam illam hic reprehendat, ut vidimus, Cyprianus, tam altas tamen egerat in Ecclesia radices, ut nec, finita jam persecutio, deeslet è sacro etiam ordine, Diaconus qui cum sacrata etiam virgine dormiret. Aliis etiam, tam viris, quam virginibus, caulam eam ex Ep. LXII. communem fuisse constat. Ille tamen asseverare se integras esse, obstetricum fidem appellare, probandas se inspicendasque præbere. Ita nullus fuit in facto tam foedo fœdus tamen animus.

§. II. Quod hæc epistola, quæ non tam Cypriani quam synodi potius *insuperioris* fuit, post redditum scripta fuerit, ex Tertulli mentione in *titulo* colligo. Inde enim constat factum esse illum jam *Episcopum*. Idem tamen ille sub *secessu* initium *Presbyter* fuit Ep. V. in quo etiam ordine ad persecutionis finem usque permanxit Epist. XXXVII. Suadet etiam locus *ultimus* in quo ponitur, pro more Africa quasi nuper factus *Episcopus*. Suadet denique quod cum iisdem *Collegis* legatur in inscriptione Ep. LIV. Quærendum itaque id quidnam fuerit à quo tam claræ in Ecclesia existimationis viri fœminæ, invalefcente etiam tam arcto disciplinæ vigore, excussa etiam per persecutionem, siquam pax contraxerat, rubigine, tam ægre tamen essent extremo Ecclesiasticarum cenlurarum terrore coercendi. Nec enim quod male audiret, infecuturos verisimile est quos hac in re peccasse constat. Ut vero bene audire posse, nondum est ab aliquo, quod sciam, explicatum.

§. III. Duo conatus est in ea, quam dixi, ad Pomponium Epistola Cyprianus: alterum ne dormirent cum maribus sacræ istiusmodi virgines: alterum ut ne simul quidem viverent. Ut prius assecutum demus ne id tamen ipsum ita assecutus est, quin in aliis Ecclesiæ partibus postea

habeamus, rara quidem illa, aliqua tamen, exempla; posterius tamen tantum absfuit ut assecutus fuerit, ut qui in eo genere peccarent, recentioribus etiam fuerint Ecclesia canonibus castigandi. Recte enim tu, Pater, *ovetoribus* illas de quibus quarti seculi Canones, non alias fuisse existimas quam harum Cypriani-carum progeniem. Introduxit illas in Ecclesiam Antiochenam primus Paulus Samosatenus, gentilibus tamen Antiochenis ipso *ovetoribus* nomine jam antea cognitas, ne quis illas cum eo primum natas existimet. Nec Clero suo duntaxat illas indulxit, sed Presbyteris & Diaconis, sed ipse etiam, earundem consuetudine est usus. Duas ætate florentes formaque conspicuas secum habuit, & quoque proficiseretur, circumduxit. Nec aliquid ab illis *ovetoribus* admisum, id faltem ipsos fuisse professos, constat ex epistola Encyclica illius, à quo damnatus est, ^b *Antiocheni concilii*. Nec tamen illo concilii decreto extincta est mali hæc consuetudo. Meminit quarti seculi initio *concilium Ancyranum*: *Tas μητροι ανηρχούσθε παρδίτας πολι, ὃς αδερφαὶ ικανοὶ οὐκεν*. Plane respondet vox *ανηρχούσθε ανηρχούσθε*, ut quas viri *ovetoribus*, illæ consentientes *ovetoribus* dicerentur. Quod porro hoc honesto sororum nomine facinora sua colorarint, id quoque ostendit ad prædictam concilii Antiocheni Epistolam *Valesius*. Exemplum de præterito aliquo decreto videtur intelligendum, nec alio, ut opinor, illo quam concilii Antiocheni quo damnatus est, ut dixi, *Samosatenus*. Earundem enim provinciarum Episcopi utrique concilio interfuerunt, tam *Antiocheno* illi, quam huic, quod dixi, *Ancyrano*.

! IV. Sequitur: Canon Nicænus in hac causa, omnium notissimus. In eo prohibetur *Episcopus*, *Presbyteri* & *Diaconi*, omnibusque in clero constitutis usus harum *ovetoribus*. Huic si Canoni occasionem præbuit facinus *Leontii*, jam constabit ne concubitus quidem illarum abstinuisse qui *ovetoribus* uterentur. Is enim accusatus de juvenculæ mulieris *Eustolia* commercio, jussusque proinde ut ab ejus le confortio, *ovosias*, abstineret, se castrandum præbuit quo posset ejus conversatione deinceps uti liberius, ut discimus ex ^a *Athanasio*. Idem testis est ad *concubitum* usque istud pertigisse commercium, ne quis dubitet in hac ipsa quoque causa *Cyprianicus* nostris responsis illas *ovetoribus*. Ita enim disertissimis verbis idem *A-*

^a Ap. *Euseb. Hist. Eccl.* 7 30. ^b Canon 19. Græc. divisi. 18. *Dionys.* exigui. ^c Can. 3. ^d *Apolog.* 1. profug. p. 718. & Ep. ad Solitar. p.

Dissert. III. De flagitio mulierum, &c.

7

thanasis : αἰστὸν ἀπίκοντεν τῷ τῷ μετ' ἔκσις λοιπὸν κοι-
μῆδη μετὰ Εὐσολίς τος, γυναικός τῷ δὲ αὐτῷ, λεγούσιν δὲ
παρέθνην. ^b Usus est & σωματικὸν contubernio Paregorius
Presbyter septuagenarius ad quem M. Basilius Epistolam
habemus ea ipla de causa conscriptam. Is quoque se
professus est ἀνθερον πάντος σωματικῆς πάθους, quod de id
ætatis sene erat sane verisimile. Omnium vero S. Chry-
sostomus σωματικῶν maxima perspicuitate declarat, & qui-
dem illos utriusque generis atque fexus. Duplice-
mentem habet orationem, ad viros aliam, τὰς ἔχοντας περι-
πεπτέρας σωματικάς, aliam ad feminas, τὰς ἔχοντας ἄρ-
δας σωματικάς, vel alio titulo, τῷ τῷ τὰς γεννοντας μη
συνοικεῖν αὐτῷ. Utique tamen se, si audiendi essent,
ab omni mala suspicione purgabant. Nec enim ἐπι-
πεπτέρας se in unum convenisse dixerunt, (διὰ τὸ φαν-
τικὸν συγγένειαν) τὸν τὸν αὐτὸν (λέγοντες τὸν αὐτὸν
διατρέψεν) Constat autem viros hos non alias quam Clericos, feminas non alias quam sacras virgines, illas e-
nim Canonicas appellabant. Nullus tamen fuit illorum
concupitus. Erant porro utrique Pauli Samosateni re-
liquiae. In illa enim ejus Ecclesia Antiochenā, scriptit
hac, vixitque, Chrysostomus. Meminerunt earum
dem S. Hieronymus & Lex Honorii in codice Theodosiano.
Quod enim hoc referunt Canonem tertium concilii Arelatensi secundi, frustra faciunt, ut existimo. Fa-
tetur equidem Canonis Nicani fere verbis eum canonem
esse conceptum. Quod vero additur inter feminas exceptas, conversa uxor, plane id à Nicenorum Patrum
mente, à σωματικοῖς, ut vidimus, exemplo alienum est;
plane sapit Siricum cælibatus clericorum patronum ac-
cerimum, ipsum quoque venerandum illud, novis au-
fis, Nicenorum Patrum quærentem patrocinium. Vide-
mus interim hæc σωματικά quam accurate Cyprianicus re-
spondeant. Ut in hisce Cyprianicū, ita in quarti etiam
seculi subintroductū ad clericos præcipue spectabat earum
periculum. Subintroductas etiam in monasteria alegat
Basilius, ut plane constet illarum quoque virginitatem
fuisse sacram. Has etiam quam malo essent & scandalo-
so facto innexæ, tam fuisse à malo consilio alienas,
id saltem esse professas, constat ē Chrysostomo.

§. V. Venio igitur ut ostendam qua tandem illud
origine emanarit. Erant enim apud ethnicos etiam
feminae quæ philosophia prætextu, virorum familiarita-
tis affuererent, qualis illa fuit Ciceronii Cerellia, quam-
vis stuprum ejus Ciceroni objecerit is, quicunque fuit
qui sub Fusii Caleni persona in Ciceronem declamavit a-
pud Dionem. Ciceronis nomen ab hoc probro purgavit
in questura sua Corradus. Meminit ipsius aliquoties in
in Epistolis Cicero, sed ita meminit, ut studiorum fuisse
potius, quam eroticorum, cum illa commercium facile
intelligamus. Hanc σωματική alicubi, ni fallor, ap-
pellat Plutarchus, & quidem ita appellat quasi nomen
ipsum apud Græcos vulgo obtinuisse. Inde σωματική
Ecclesiasticorum profluxerit exemplum à viris etiam
magnis philosophicis que commendatum.

§. VI. Ut autem intelligamus, quibus tandem prin-
cipiis, consuetudinem hanc tantopere probarint, res
omnis erit paulo altius repetenda. Non est itaque
opus operose ut probemus quantum amoris velut Deo-
rum omnium antiquissimo potentissimoque tribuerint
antiqui. Id unum ejus beneficium ad cauam no-
stram maxime spectat, quod in anima à corpore corpo-
risque factibus solutione, vim ejus maximam agnove-
rint. ⁱ Plato in suo Ady. cum 1000. annorum faciat reli-
quiarum animarum in corporibus moram; φιλοσοφούστων
ἀδόλος & παιδεραστούστων μετὰ φιλοσοφias tritum duntaxat di-
xit esse millium. Non est utique mirandum plurimos
fuisse in amoris laude Platonicos. Scio equidem de divi-
niori hæc, animarum potius quam corporum amore illos in-
terpretari. Quod vero illum quoque corporum amorem
non contemserint, vel inde constat quod amatorios Poe-
tas, qui toti in corporeo amore occupantur, ^k tanti ta-

^a Ep. ad Solitar. p. 827. ^b Ep. 198. Edit. Paris. 1618. ^c Tom. sexto
crist. virgin. ^d Cod. Theodos. de Episc. & Cler. l. 44. ^e L. XIII. Ep. Fam. 72. l. XIII. ad Attic. 21. XIV. 22. ^f Vid. Plat. Conv. ^g In Pha-
dro. p. 203. ^h Vid. Max. Tyr. Dissert. VIII. &c. ⁱ Apul. Apolog.

men fecerint, quales erant Anacreon & Sappho; quod e-
tiam mysteria vulgaria tantopere commendarint, quorum
tamen symbola erant, ut plurimum, obscenæ, nec alio
quam ad corporeum illum amorem primario referenda;
quod se ερωτος θεραποντα appellari Socrates, & οὐκοντα
μηδὲ τὸν ερωτον quod disciplina magistras Aspasiam
Milesiam, & Diotimam Mantiniam, discipulos non alios
agnovent quam pulcros adolescentes, Alcibiadē τὸν γα-
ρωτα, Critobolum τὸν ορθοτατον, Agathona τὸν εὐθετατον, Phæ-
drum θεαταν καφαλην, Ilysin οὐρανον & Charmidem τὸν ερωτον;
(istiūmodi enim illos epithetis ornarat) quod omnes
corporei etiam amoris affectus ille ad vivum expresserit,
quod Charmidem amore μετέντεντον τὸν ερωτον, & οὐδὲν τὸ σῶμα,
επηγένετο vero καὶ θεωρητα, ut Bacche solent, amore Alcibi-
adi, ad Autolycum vero se oculos convertisse dixerit, ut
noctua soleret ad lumen; quod fortibus præmia non
alia concesserit, quam pulcherrimi, quem placaret, amo-
rem. Fieri vix potest ut hæc omnia ita intelligentur, ut
omnem plane corporeum amorem prorsus excluderint.

§. VII. Quod vero ad Cyprianum attinet, ita est in
hac amoris commendatione plurimus ejus conterraneus
^l Apuleius, ut ne corporeum quidem illum ab ea laude
excludat. Defendit nempe, veterumque defendit ex-
emplis, sua quoque amatoria poemata. Huc refert An-
acreontis, Sapphonis, Aeditui, Portii, Catulli, Tibulli & Pro-
pertii, Virgilii, gravissimorumque etiam philosophorum;
Solonis, Diogenis Cynici & Zenonis Stoici, ipsius etiam
Platonis, similia exempla. Laudat & Catulli illud:

Nam castum esse decet pium poetam
Ipsum, versiculos nihil necesse est,

& Imperatoris etiam Hadriani in Voconii amici sui tu-
mulum simile etiam illud:

Lascivus versu, mente pudicus erat.

Quin versus istiusmodi, quo obsceniores, eo putat esse
sanctiores. Sunt enim illa ipsa ejus verba de Platone lo-
quentis: Cujus versus, quos nunc percensui, tanto sanctiores
sunt, quanto apertiores: tantopudicibus composti, quanto sim-
plicius professi. Hac addita ratione: nam hac & id genus
omnia dissimulare & occultare, peccantū: profiteri & promul-
gare, ludenter est. Quippe natura vox innocentia, silentiu-
m maleficio distributa. Proinde sua amatoria pro tribu-
nali etiam recensuit ut scirent non pigere, & quidem illa
ipsa quæ accusatores pro intemperantissimis habuerant.
Hæc autem ad amorem corporeum spectasse quis dubitet?
Non negat certe ipse Apuleius corporeo etiam amori suam
esse laudem, modo à corporum violatione temperetur,
gradusque deinde fiat à corporeo illo ad cælestem amorem.
Ita enim ille, de cælite illa, quam appellat, Venere, &
quidem à principiis Platoniciis: Solis illam hominibus datam
esse dicit, & eorum paucis curare, nullus ad turpitudinem
stimulis vel illecebris sectatores suos percellentem. Quippe
ejus amorem non amandum & lascivum, sed contra incontum
& serium pulcritudine honestatis virtutes amatoribus suis
conciliare: & si quando decora corpora commendet, à con-
tumelia eorum procul absterre. Neque enim quidquam aliud
in corporum forma diligendum quam quod admoneat
divinos animos ejus pulcritudinis quam prius veram &
sinceram inter Deos videre. Hæc cum in mores Afrorum
permanassent, quis est equidem qui non videat, quam
proclive fuerit, ut personas aliqui honestissimas & phi-
losophiam professas in hæc sceleris impellerent, à Cypri-
no nostro memorata?

§. VIII. Ita de amore suo locuti sunt Philosophi, ita
de uylī sua Chaldaei, ita de φυλο voto veteres Agyptii, ut essent
qui de amore hoc corporeo eos præcipue intelligendos esse
cenferent, ut proinde amores holce etiam impuros ad
anima tamen puritatem necessarios existimarent. Non
aliam ob cauam, ut puto, Pseudo-Trismegistus nuptias ad

Edit. Savil. Orat. 17. & 18. ^d Orat. 17. ^e Hieron. ad Eustoch. de

anima ascensum necessarias facit, seu quod eodem redit, liberorum procreationem. ^a Μάριον (inquit) ἐτούτη διό τοι παρεῖσθαι τοῖς εὖ φροντοῖς ἐστιν ἡ παθοτοίσιν τοῖς μέμοντος ἀπὸ χρυσαὶ γῆς αἰγαλείας τοῖς, ἀπεκριθεὶς πατέρων αἴτιας τοῖς δικλινοῖς διδοῖς μετὰ διάβολον τοῖς δαιμονίοις. ἡ δὲ παμπάνια ἐστιν ἡδὺς οὐδὲ τοῦτον τοῖς μετὰ γυναικῶν φύσιν ἔχον, ὅπερ ἐστιν κατηγορίαν τοῦτο τοῦτον. ποιητὴς, δὲ Ἀσκλαπεῖται, μαντεῖον ὅπερ ἀπέκρινε συντελεῖται τεραπονίον δὲ ἐπένοιτο τοῦ συμφορᾶς, ἐπαντίθετος οὐαὶ αὐτῶν μέτε παμπάνια. Nec alio spectat opinor Gnosticos illos, Βορεόποτας, ἀξέρωντες, gratiam Dei τοῖς αὐτοῖς γενεταντέρας; Jud. v. 4. Εὐαγγελιστας, v. 7. σοργαζοντας, v. 8. ἴασπιζοντας εἰαντον αἰγαλείας, v. 13. quarum mentio apud Oecumenium. Huc Carpocratianos quoque illos, aliisque vetustiores apud Irenaeum, ne jam recentiores Montanistas accenseam, quorum scelera ortum fabulæ dederunt qua catholicorum etiam synaxes Oedipodaorum incestuum nomine male audiebant. Erat autem ea primis fere Christianitatis post Apostolos originibus coœvæ. Meminerunt non ^b Minutius modo & ^c Tertullianus, & sub ^d Marci Antonini finem qui confessionem ejus servis extorserant; sed & antiquiores, ^e Athenagoras, ^f Justinus, ^g Trypho, ex antiquiori aliquo auctore ^h Origenes; & in Jasoni atque Papii, ni fallor, altercatione ariston Pelleus, qui prima vixit post apostolos θαυματούς, ut illo quoque seculo sub Christianorum nomine latuissile constet qui ita senserant.

§. IX. Fœdum tamen hunc corporum amorem ita veri Socratis Platonisque asseclæ detestati sunt, ut essent etiam ex adverso inter hereticos alii qui nuptias omnes vel eo ipso nomine damnarent, propter corporum hoc commercium. Nec id Tatianus modo ejusque Encratita primum sub secundi seculi medium docuere, sed & alii Apostolis coœvi quos hoc nomine damnavit Apostolus. Tatiano certe antiquiores Saturninum atque Marcionem, hujus sententiae propugnatores ipse facit ⁱ Ireneus. Angelis nimirum Genesios præsidibus quibus animarum in corpora includendarum munus ab illis assignatum est, pignora quedam atque ^k ἑρμηνείᾳ in liberorum procreatione data esse censuerunt, quo fieret ut diutius in corporibus detinerentur. Eam tamen ipsam solutionis causam existimarent priores quod ita angelis satisfacendum putarent ut liberum haberent ascensum. Quo etiam Textum illum trahendum voluerunt, de convenientendo cum adversario in via ne in carcerem mitterentur, i. e. ut illi interpretati sunt, in corpora.

§. X. Medium tamen quandam viam tenuerunt atque temperiem philosophi quotquot erant sobrii, ut damnandum esse aliquem corporum amorem, ita aliquem tamen, in hoc ipso ascensionis animæ negotio, etiam probandum. Cum enim ex mysteriis, ut diximus, commentisque Poetarum mystice tamen ut plurimum intellectis, & in æmulationem Iudeorum Christianorumque, ex receptis jam oraculis suam tandem philosophiam colligendam censuissent; ita corporei amoris monumentis hæc scatebant omnia, nullo ut mysticarum interpretationum effugio aliorum trahi possent. Constatbat ex his omnibus amatorio furore plenos, Diu tamen esse gratissimos, nonnullos etiam in Deorum esse numerum a scriptos. Constatbat Anacreontis causam ab oraculo esse suscepit, sacram fuisse eum qui amoribus non aliis quam corporeis operam dedisset, ^l οὐδὲ illos, gravissimique sacrilegii qui illum violaverant, esse postulatos. Quid quod ^m illa cuius tanta in Chaldaeorum oraculis elogia, in corporei quoque amoris philtoris locum habuit. Eum certe in finem adhibuit illam Simetha apud ⁿ Theocritum. Qui hæc vera fuisse crediderat, quis miretur si idem ille amoris beneficium longe maximum ad Deorum benevolentiam conciliandam, procurandamque anima ascensionem agnosceret? Id ex ^o philosophia Platonica principiis ut explicari posset, superest ut porro exponamus.

§. XI. Animadvertisendum est itaque; ^p 1° omnem

hanc animarum in corpora inclusionem, pennarum esse metaphoræ à Platonicis obumbras, laplum ejus πλεοφύουσιν haberi, sive alarum defluxum, redditum πλεοφύουσιν, sive alarum itidem novarum incrementum. Alarum autem nomine nihil aliud intelligebant quam motum anima vehementem quo, ut corpora, ita animæ, ad superiora raperentur. Cum enim animam natura divinam esse crederent, locumque superiorem ei ex natura sua convenire; lequebatur omnino cum illa vehementius mota esset, redire sibi vim suam entheam atque nativam, qua, cum ante viribus destituta conaretur equidem, nec posset, jam, facta virium novarum accessione vigenter, posset etiam ad diviniora contendere.

§. XII. Animadvertisendum 2° ex Poetarum mythologiis ex quibus omnem suam philosophiam cudiisse diximus Platonicos, amorem esse factum alatum, quod etiam Simonides suo in amorem Hymno alarum symbolo ad oculos repræsentavit. Idem igitur Philosophus poetarum commenta secutos admittere necesse erat. Et vero constat de facto admississe Platonem. Huc refert in ^q Phadro suo nothos illos, Homero tamen tributos, in amore versus:

Τὸν δὲ ἄντρον Διόντος, μηδὲ Ἐρετρα καλέσαι ποτε ποτε,
Ἄθαλος δὲ πλέοντα μιαν πλεόντας αἰράγειν.

& multa ibidem in eandem sententiam. Ex natura igitur sua amorem animarum redditui multum contulisse necesse erat. Ut autem intellegamus, quas tandem vices corporeo etiam amori in hoc munere assignaverint,

§. XIII. Animadvertisendum 3° hos etiam anima divinioris motus quoque diviniores, pendere tamen à corporis temperie, ita ut non pro arbitrio suo, sed vero pro organi dispositione, ita possit affici. Id in ipsa quoque prophetia verum fuisse concedunt qui de eo egrent argumento. Non potuit ^r Iacobus Esau bona omnian antequam de ejus præda gustasset, ita tandem erga illum ^s οὐδεῖς afficiendus quanquam illum antea tenerime dilexisset. Nec zelo motus adversus Israelitarum regem Idololatram prophetare potuit Elizæus, nisi ^t musica ope composito illo sancti quoque zeli turbine. Ingentes etiam exigit impetus enthusiasmus ille seu furor amatorius, qui non possent nisi in corpore recte disposito excitari. Hinc ergo sequitur

§. XIV. 4° Quæcunque ad illam corporis amatorii temperie necessaria essent, ea ad enthusiasmum quoque illum amatorium utilia esse agnoscenda. Ut autem misam faciamus foedam illam corporum conjunctionem, quam animæ noxiam existimarent illi quos diximus Philosophi, reliqua tamen ad enthusiasmum hunc excitandum conducere, nemo negarit, quæ etiam Cypriani tempore adhibita sunt. Præter concubitum, complexum etiam & confabulationem & oscula intercessisse manifestum est. Certe (inquit) ipse concubitus, ipse complexus, ipsa confabulatio & osculatio, & conjacentium duorum turpis & feda dormitio quantum dedecoris & criminis confitetur? Qui tamen illo Enthusiasmo philosophice uterentur, excitatum ita rebus corporeis, alio tamen, & ad incorporeas, referendum proculdubio censuerunt. Id quod à Socrate in suis puerorum amoribus factum est sane verissimum, de quo consulendæ præclaræ illæ Maximi Tyrii dissertationes. Cum tamen puerorum amores post tempora Christiana maxima flagrarent infamia, ideo mulierum potius amoribus indulgendum censuerunt. Nec tamen ita consuetudinem hanc ab aliis usurpatam legimus, quam à personis philosophicis, quæ sibi etiam temperare possent ne ab illis, quæ ipsi licita putarunt, senium ad illicita etiam prolaberentur. Tales erant certe clericis atque illæ quas diximus, virgines sacratae. Habet, fator, alias rationes Chrysostomus, sed illas, extinctæ hujus consuetudinis origine, tandem, ni fallor, adinvetas.

^a Λογ. καθηλητ. p. 16. Ed. Turnebi. ^b Minut. Fel. Oftav. p. 89. ^c Tertul. Apol. c. 7. ^d Ap. Euseb. Hist. Eccl. V. 1. ^e Athenag. Legat. I. 4. ^f Justin. Apol. I. p. 50. Apol. II. p. 71. ^g Ap. Justin. Dialog. p. 227. ^h B. Orig. cont. Cel. p. 293, 294. καὶ τὸν ἀρχέτονον ὁ Ορígenēς verba. ⁱ 1 Tim. IV. 3. ^k Adver. Her. I. 30, 31. ^l Euseb. Hist. Eccl. IV. 7. ^m Theocrit. Eridyll. 11. ⁿ Vid. Plutarch. Erot. c. Flotin. Ennead. I. 1. 6. Ennead. III. 1. 5. ^o Phed. 2. p. 204.

§. XV. Quod vero hi *συνεισποτοι* fratum illis sororumque titulis scelera sua honestarint, id Cypriani nostri temporibus erat, ni fallor, aliquanto recentius. Cum recentiorum seculorum superstitione ita crevisset *v.r.* ginitatis existimatio, ut *conjugatis* etiam *æmulanda* videretur; jam multi erant qui sub *conjugii* prætextu *virginitatem* nihilominus illibatam conservarent. Hos fratum sororumque titulis ornant illorum seculorum scriptores, ut à *maritorum uxorumque* illos officiis distinguerent. De *Anastasio Presbytero* ^a *Amphilochius*: λέγει τῇ γυναικὶ αὐτῷ, ἵνα μάτης αὐτῷ δέ, τῇ χήρᾳ. Basilius ibidem: ^b γυνὴ πᾶς αὐτῷ παρέχεται τῷ ὄντι μάτης αὐτῷ τῇ χήρᾳ & alibi in eadem Historia. Idem *Amphilochius de Petri uxore Basilius fratri*: επαρχίαντα μητρὸς οἰδας αὐτῷ γυναικὸς τῷ ὄντι μάτης, αὐτῷ δέ τῇ κλίνεται, sed χήρᾳ proculdubio reponendum, cum *Combeſiſio*. De *Ursini presbyteri uxore Gregorius M.* ^c Hic ex tempore ordinationis sua Presbyteram suam ut sororem diligens, &c. Ita igitur *συνεισποτοι* fratres le *sororesque* multo appellabant, quod se à *conjugatorum* officiis alienos profiterentur. Forte etiam quod in illa veterum disciplina, includendarum in certas ædium partes *virginum* pateret nihilominus fratribus in *παρθενώρα* accessus. *κατάκληστοι* appellantur illæ *virgines* ^d *Maccab.* III. 19. Et voce *συνεισποτοι* usus est hac ipsa in causa *Chrysostomus*, quasi illam ipsam libertatem eo nomine aucuparentur. Atque hinc, ni fallor, vera quoque vocis *συνεισποτοι* origo petenda. Quod enim *nubere* feminis, id viris *ducere* dicebatur, quod sponas *ducent* in *thalamos* viri atque *præsident*. Ergo *συνεισποτοι* erat quæ in *thalamum* ducenda eslet à *viro*, propterea quod non essent *παρθενόρων* atque *ἀρρενίνος* aditus à se invicem distincti. Ita se habuisse in *συνεισποτοι* causa, facile colligimus è *Chrysostomo*. Ait enim si quando media de nocte male se haberet *virgo*, facile esse *viro* & in promtu ad *virginem* aditus; ancillis necessario ministrantibus, nisi per virorum cubicula, esse nullum. Scio equidem apud illum *viros* etiam dici *συνεισποτοι*, sed in *titulo* duntaxat, & à recentiori fortasse manu (habetur enim in aliis MSS. alias ejusdem orationis *titulus*) & pari *ἀναφορογίᾳ* qua *viris* apud *Latinos* scriptores *Christianos* etiam *nubere* dicuntur. Veris certe *sororibus* hanc libertatem convictus esse concessam ex eo ipso *Nicanorum* patrum canone constat quo vetitæ sunt *συνεισποτοι*. Permittrunt enim iisdem *clericis matres, amitiæ* atque *sorores* tanquam personæ non suspectæ. Quod *sorores* veras permittant, ideo fortasse factum quod *sorores* & illæ quoque audiissent *συνεισποτοι*, quod verum probavimus è canone *Ancyrano*, Nicano paulo antiquiore. Recte itaque hunc canonem Nicænum de *extraneis* interpretatus est *Ruffinus* qui, nondum extincta hac consuetudine, vixit. *Ascitios* enim ejusmodi *fratres sororesque extraneos* fuisse appellatos discimus ex Hieronymo: ^d Frater (inquit) *sororem virginem* deserit: *Cælibem* spenit *virgo germanum*: *Fratrem* querit *extraneum*: & in concil. *Eliberitano*. Reliqui illius canonis recentiores interpres plane ignorasse videntur quid ea voce denotaretur. Quod porro *agapetas* nuncupatas, eundem habeamus testem *Hieronymum*, id ex Apostolo *Ioanne* accepisse videntur, idque significare voluisse *spirituale* fuisse, non *carnale* istud omne commercium. *Adoptivas sorores* appellat I ex *Honorii*. Adoptione igitur contracta est *fratrum* illa horum *sororumque* affinitas.

§. XVI. Quanquam autem Cypriani tempore, & de-

inceps, tam altas egerit, ut vidimus, radices; vix est tamen ut Cypriano multo antiquiore fuisse concedamus. Ne ita credam, suadent non illæ modò *Christianorum* ab omni quoque *malis specie* abstinentium *severitas*, sed & illa quoque quæ à *Christianis Apologistis* ad illam de *Oedipodeis incestibus calumniam* respondentur, qui suorum castimoniam ita magnificis celebrant elogis ut plane verisimile non sit domi illos habuisse quod adversariis tantopere faveret exemplum. ^e *Justinus*, ut illam refelleret, illud Salvatoris præceptum profert de *muliere ne videnda* quidem. ^f *Athenagorus* sub *Antonius Marco* & *Vero* de *oculū* quibus usos hic videmus Cypriani *ἀπακτῶντας*, ex *Apocrypho* aliquo scripto hæc habet: πάλιν (inquit) ἡμῖν λέγοντος τοῦ λόγου, οὐαὶ τοι στότο ἐκ δυτέρου καταφίλον ὅπις ἡρεσίου αὐτῷ. [deest απόδοσις.] οὐ ἴστρεποντο, οὐτοις δὲ ἀγριβάσασθαι τὸ φίλακα, μάλλον δὲ τὸ προταῦημα διατάσσεις, εἰπε μηδὲ τῇ θαυμαῖς παραδοκοῦσθεν, ἔτοις ἡμέρας τῆς αἰώνια πάντας ζῶντας. Eundem quem *Justinus* locum de non *videnda muliere* protulit *Antiochenus Theophilus*, cui & illum *Solomonis* adjungit, haustum euidem ex *Apocryphis*, sed qui cum *Christianorum* illius ævi dogmatibus conveniret: οὐ οἱ ὁρθαὶ μάρτυρες οὐ ὁρθαὶ βλασphemοὶ τὰ δὲ βιβλία παραδίδονται, οὐτοις ἡμέρας τῆς αἰώνια πάντας ζῶντας. Nondum igitur initium acceperit hæc consuetudo, cum tamen hæc post *Marci* mortem scriperit *Theophilus*. Idem ex *Minutio* colligimus. Tantum (inquit) abest *incesti* *cupido*, ut *nonnullis rubori* sit *pudica conjunctio*. Ex hoc ipso aliisque quæ de *Minutio* observavimus quam plurimis, ut Cypriano antiquiore esse constat, ita illum, quam vulgo habetur, existimamus antiquorem, & scripsisse sub finem *Marii*. Quod tamen volumus *inpraesentiarum*, nondum in Ecclesiam irreplisse hanc *συνεισποτοι* fœditatem, id sane ex his omnibus sequi credimus. Qui enim ne *videndam* quidem *mulierem* esse censuerunt, qui *oculorum* etiam *litterorum* excessum ita periculorum ut qui in eo genere peccaret, illum de *eterna vita* periclitari existimarent, qui ne *oculorum* quidem *ictus*, ne *nutus* etiam alios admitterent nisi ad *rationis* amissum castigatissimos; quis illos credat, quovis tandem illo philosophia prætextu, mulierum *ocula*, *amp'exus*, *iplos* etiam *concubitus*, esse admissuros? Quis *impudicam* hanc *conjunctionem* illis placere potuisse credat, quibus eslet de *pudica* etiam *conjunctione* erubetendum? Plane igitur existimo inter *paci* illius cuius meminit *Cyprianus* longæ mala, hoc etiam fuisse numerandum.

§. XVII. Liquet interim ex his omnibus quam ad *cleri celibatum* canones minime pertineant qui *συνεισποτοι* meminerunt, quo tamen referuntur à *Pontificiis*. *Innupta* erant, ut vidimus, hæc *συνεισποτοι*, eoque ipso nomine male audiebat earum cum *clericis* conversatio quod fuisse *innupta*, ut proinde causam earum deteriori in loco posuerint quam *justi matrimonii* verbis dilectissimis *Cyprianus* atque *Chrysostomus*. Prorsus itaque non sequitur, si illarum cum *clericis* convictus damnatus fuerit, justarum etiam *uxorum* convictum similiter esse damnandum. Erroris erat occasio quod cum hæc (cum jamdiu fuisse extinctæ) quænam esent, omnino ignorarent, non recentiores modo sed veteres quoque interpres; proinde de *omnibus mulieribus* quacunque de causa cum clericis *commanenteribus* intellexerint, quod ex jam dictis constat esse fallissimum.

^a In vita *Basili*. Ed. *Combeſiſio*. p. 198. b p. 199. c p. 211. d *Dialog. L.* IV. c. 11. e *Ep. ad Eustoch. de cust. virg.* f *Can. 27.* g *Apolog. II.* p. 62. h *Athenagor. Legat.* i *Theoph. Ant. ad Antioch. III.* p. 125. k *Ottav. p. 311.*

Dissertatio Cyprianica IV.

Ad EPISTOLAM VIII.

De visionibus, utque visionum suarum fidem comprobarint veteres, &c.

Permansisse visiones & dona Prophetica à temporibus Apostolorum usque ad Cyprianum, ex auctore Apocalypses, Hermete, §. I. Clemente Romano, & auctore Eldre Apocryphi, §. II. Ignatio, §. III. Quadrato, Philippi filius, Ammia Philadelphensi & Polycarpo, §. IV. Justino Martyre, §. V. Melitone Sardensi, Alexandro Phryge, Attalo, aliisque, §. VI. Irenæo, §. VII. Perpetua & Saturo. Non fuisse illos Montanistas, §. VIII. Verum non est, reliquum Montanistis ab Ecclesia prophetiarum fuisse praetextum. §. IX. Contra post imperium Commodi, eo ipso argumento refutarunt Montanistarum prophetias catholici, quod vera prophetæ donum in Ecclesia perpetuum futurum esset, cum tamen Montanistarum illud jam fuisse extinctum. §. X. Ita Alterius Urbanus, Epiphanius, §. XI. Auctor actorum Perpetuae & Felicitatis, §. XII, XIII. Visiones Natalis & Potamienæ, deque Alexandro Hierosolymorum, Fabiano Romæ constituendu Episcopis. §. XIV. Agnoscit prophetias Origenes. §. XV. Declinatur testimonium Gregorii Nysseni de S. Gregorio Thaumaturgo. §. XVI. Visio Dionysii Alexandrini. §. XVII. Visiones ipsius Cypriani. §. XVIII, XIX, XX, XXI. Visio alia Dionysii Alexandrini. §. XXII. Visiones palam enunciari solita, idque ante eventum. §. XXIII. Ut fraudi, in visionum praetextu, subventum sit. §. XXIV. De argumentis quibus probaretur visionum fides, præsertim intrinsecis. Donum cogitationum paterciendarum, §. XXV, XXVI, XXVII. Futurorum predicatorum. Futura, qua vires alioqui creatas non excedent, ab alio tamen, praterquam Deo prædicti, ex illius avi principiis, non poterant. §. XXVII, XXIX, XXX. Eodem redit, sive à Deo ipso immediate, sive media aliqua creatura revelata fuerint. §. XXXI. Hypotheseos hujus cum phænomenis consenso veritatis argumentum est. XXXII. Ex aliarum prophetiarum fide ut aliarum fidem astruxerint. §. XXXIII. Verorum prophetarum omnia non fuerint propheticæ. §. XXXIV. Aliqui prophetarum errores cum vera prophetia consistunt, & quinam illi. §. XXXV, XXXVI, XXXVII. Prophetæ veritas ex communionis, cui se adjunxerat propheta, veritate probata est. §. XXXVIII. Quorum prophetæ omnes fuissent obscuræ, eorum fides aliter nisi ex communionis unitate commendari non poterat. §. XXXIX. Visiones Juvenum erant propria. §. XL. Quid de illis sentiendum qui prophetias illas antiquorum ludibrio habuerint. §. XLI, XLII.

§. I. **N**on est quod hic Rabbinorum, aliorumve, qui de prophetia egerunt visionibusque prophetici, compilationem lector expectet. Nos ea tantum selegemus quæ ab eruditis prætermissa, nondumve satis animadversa sunt, quod sciām, quæ tamen ad illius de quo agimus seculi historiam aliquid videntur habere momenti. Male itaque faciunt eruditi qui quæ legunt in illius seculi auctoriis de visionibus, ea ad Montanum trahunt atque Montanistis, quasi vero ab ipsis usque Apostolorum temporibus visiones in Ecclesia defecerint, omnisque earum praetextus in Ecclesia suspectus fuerit atque improbatus, solisque Montanistis relatus. Nihil est omnino cur ita sentiant. Potius in omni illo intervallo, ab Apostoli ad Cyprianum usque, perpetuus erat visionum usus, semperque ab Ecclesia probatus. Sub primi seculi finem scripta illa est, quam habemus Apocalypsis, sive ab Apostolo, seu forte à Joanne Presbytero, quæ tamen omnis in visionum argumento versatur. Eodem circiter tempore pastorem suum scripsit Hermes, sub Clemente enim scripsiſſe constat ex L. I. Vision. 2. Nec est quod morem recentiora illa Pontificalis, Carminum aduersus Marcionem aut quæ Pii nomen feruntur epistolaram ad Justum Viennensem, fidei omnia suspectæ, testimonia. Hujus opus cum tribus constet libris, primus visionum titulum præ se fert, totusque est in eo argumento. In secundo etiam de prophetarum spirituumque verorum falorumque distinctione agit ex professo. Quorsum illud, nisi verorum quoque prophetarum dona eosque in Ecclesia permansisse credidisset? Hunc b. Blondellus larvatum prophetam somniatoremque appellat, Montanisticarum superstitionum gurgitem. Idem tamen ibidem patrum alter sentientium elogia pro more suo coacer- vavit admodum honorifica, & quidem à Montanisticis superstitionibus alienissimorum. Ita nihil in eo Montanisticum reperi potuerunt Montanistis coevi patres, quique illas superstitiones primi damnarunt. Judicet lector φιλαγαῖος cui sit potius fidendum.

§. II. Hermeti diximus coevum esse Clementem Romanum eundemque donorum prophetorum patronum. Istimodi enim dona fuisse quibus superbiebant schismatis

auctores, ex illis ejus verbis facile colligitur. **Hτο τὸν μὲν ἡμετέρον γένεσιν ἐξεπείνεται, τὸν οὐρανὸν ἐν σκότῳ κρίσιν [Clem. Al. Διάχρισις, & rectius] λέγεται. Non alio spectant hæc nomina quam ad dona illorum temporum prophetica. H̄τε illa de qua gloriari poterant, non alia erat quam miraculorum illa quam λέγοντες appellat Apostolus, quo loco dona Sp. S. λέγοντες apud illum audiunt. Γνῶσις non quælibet erat cognitio, sed vero mysteriorum illa quam in hereticis eo nomine superbientibus ἀδύνατη γένεσιν idem vocat Apostolus. Eadem οὐρανία, quam & λέγοντες nuncupat. Διάχρισις λέγεται eadem est quæ & διάχρισις προδιάτατη, quo sensu dona Sp. S. λέγοντες appellatos esse diximus. Nisi forte λέγων pro λόγοισιν intelligamus, quo etiam sensu διάχρισις προδιάτατη de cognitionum revelatione interpretabimur. His fortasse temporibus coevus erat auctor librorum Esdra Apocryphorum, quorum partem longe maximam faciunt id genus visiones atque revelationes.*

§. III. Proximus est Ignatius; in quo id ipsum reprehendunt hi antiquitatis momi, quod est propheticus hisce donus magis, quam volunt illi, propitius. In §. 7. Ep. ad Philadelph. suam ipsius prophetiam commemorat, quam sibi vere revelatum fuisse Deum ipsum testem appellat. Εἰ δὲ (inquit) καὶ οὐρανού μέση τοῦ θελήματος πλανῆτας, αλλὰ τὸ πνεύμα εἰς πλανῆτας, δὲν δέ τοι ὅτι πόθεν ἔρχεται, καὶ τὸ οὐρανός, καὶ τὸ κρυπτὸν ἐλέγχει, ἐκράυγαται μεταξὺ ὧν. ἐλάτου μεταξὺ φωνῆς τοῦ ἀποκόπω τοῦ περιστερίου, καὶ τὸ περιστερίον, καὶ μεταξύ τοῦ περιστερίου μεσού τοῦ περιστερίου τοῦ περιστερίου. Μάρτιος μὲν [rectius editio interpolata suffragante etiam veteri interprete Ussiano], Εἰ δὲ τὸ πνεύματος πλανῆτας, Μάρτιος μοι] εἰ δὲ διάτομοι, ὅτι δὲ σαρκὸς αἰδρωνίου εἰ γίγνεται, τὸ δὲ πνεύμα εἰκόναν λέγουν πάντες χωρὶς τοῦ διπλού περιστερίου. καὶ νῦν ἐργαστὴς καὶ διάδοτης, καὶ μανδύριος τὰ ἐπιφανία, καὶ τὰς πεποθεστὰς τὰς αἰγαλεικὰς, καὶ τὰς συστάσις τὰς αἰγαλεικὰς, διατά τοι καὶ αἴστα. Καὶ τέτοιο μὴν καὶ μαδητὸς εἰμι. Nec vero singularem fuisse hac in causa Ignatium, ex aliis constabit illius ævi monumentis.

§. IV. Ignatium proxime exceptit Quadratus, qui apo-

a L. II. Mandat. 11, 12. b Apolog. pro Sent. Hieronym. p. 16, 17. c Ep. l. ad Corinth. §. 49.

Iogiam pro Christianis Hadriano dicavit. Hunc una cum Philippi filiabus quas S. Lucas prophetissas appellat, propheticam ipsum quoque gratia illustrem fuisse scribit^a Eusebius. Et quidem haec usque tempora attigisse illas Philippi filias, ex illis probabile est quae scripsit ad Victorem Polycrates. ^b Quadrati Hadriani Ammia Philadelphensis & ipsa quoque prophetissa ad Montani ortum continuavit. Polycarpus de suo martyrio somnum propheticum oblatum esse, testes sunt exceptione majores ipsi Smyrnai in ea quam de ejus martyrio dederunt ad Philomelienses epistola. ^c Hunc Doctorem apostolicum iidem atque propheticum appellant, fatenturque nihil esse ab eo predictum quin esset eventu comprobatum. Nam γάρ οὗτος ὁ ἀπόστολος εἰς τὸ σώματος αὐτοῦ, καὶ ἐπελαύνω (inquit) καὶ τελεωδοτεί. Hunc An. CXLVII. pasum esse vult, & quidem maxima verisimilitudine, noster eruditissimus Cestrensis.

§. V. De Justino Martyre idem habet Eusebius. ^d Γράψει (inquit) ὃς ὅτι καὶ μέχρι τοῦ αὐτοῦ χαρίσματα προφήτης διάλαυτον. Rekte quidem ille. Iustini ad Tryphonem verba sunt illa: ^e Παρέντος γάρ οὗτον καὶ μέχρι τοῦ προφήτου χαρίσματα εἴσι. οὗτος δὲ καὶ αὐτὸς πιστεύει φρεσκότει, ὅτι τὰ πάλαι εἰς τὸν θεόν οὐταντος εἶμαι μετέπειτα. Eodem postea usus est adversus Iudeos argumento, post Christi adventum, nullos fuisse apud Iudeos, de quo ipsos eorum sensus testes appellant: τιμάτει εἰς τὸν θεόν οὐδαμόν κατὰ τὸ παλαιὸν ἔθος προφήτης οὐκοῦδος. οὐδέ τοι δέ τις οὐδὲν ιδεῖν εἴσι. μητέ εἰκενος γάρ εἰδεῖς οὐλας προφήτης παρ' οὐδενὶ γεγέννηται. Permansisse autem apud sui quoque temporis Christianos eorundem sensum testimonio confirmat, eadem idem voce usus: ^f οὐδέ παρ' οὐδενὶ εἴσιν ιδεῖν καὶ Σπλαίσιος καὶ ἄρσον, χαρίσματα θεοῦ τῷ πατρὶ παραπάτει τῷ θεῷ εἰχότας. Tam ergo manifestum fuit Christianus fuisse prophetas quam Iudei defecisse. Utrumque ita manifestum, ut argumenti vicem sustinere posset adversus adversarium. Eademque argumentandi forma usus est Apostolus Gal. III. 2. per Spiritum enim extraordinaria Spiritus dona intelliguntur.

§. VI. Sub finem Marci de Melitone Sardensi illud habemus Polycratis Encomium, quod Sp. S. afflatus cuncta gesserit, ^g τὸν εἰς ἀγίον πατέρα πάντα ποιητούμενον. In eadem persecutione Alexander Phryx dicitur ^h εἰς ἀποστολικόν χαρίσματος. In illa Apostolica gratia hanc propheticam esse includendam jam vidimus ex simili Smyrnaorum de Polycarpo loco, ubi haec duo conjunguntur. Revelationem Attalo factam de Altibiade commemorat Ecclesia Galicana. Frequentisque aliorum diversis in Ecclesiis propheticas fidem Montanisticis illis de prophetia praetextibus fecisse, auctor est Eusebius. Ita enim ille: ⁱ πλεῖσται δὲν καὶ παραδοξοτοτεί τῷ θεῷ χαρίσματα εἰσίτι τότε κατὰ πατέρας ἐκκλησίας ἐκτελέσθαι, πίστι πατέρων τῷ καθένετος προφητούς παρεῖχον. Ita Montanistarum nondum erat proprius hic praetextus, ut hactenus existimatuerunt eruditii.

§. VII. Idem de illo, i. e. suo, quoque seculo^m Ireneus, cuius verba nobis Graca servavit Eusebius: ⁿ Οἱ δὲ καὶ πιθανοὶ ἔχειν τὸν μελέτην, καὶ ὄπλασις, καὶ ἔρεις προφήτεις. Quod ille argumenti loco urget aduersus Hereticos. Idem alibi: ^o Ubi Ecclesia, ibi & Spiritus, & ubi Spiritus Dei, illuc Ecclesia, & omnis gratia. Negat numerum iniri posse donorum quae suo tempore operata esset Ecclesia. ^p Όντες εἴσιν ἀριθμὸν τῶν χαρίσμάτων, ὃν καπὶ παντοῖς τῷ κόσμῳ ἡ ἐκκλησία φέρει τὸν λαβέσσον, εἰς τὸν ἑβραϊκὸν τὸν χριστὸν τοὺς εἰδηνῶν ἐπιτελεῖ. Ex quo id quoque intelligimus, ea quam fuerint vulgaria. Ne vero falli potuisse hic suppicemus Ireneum, id quoque addit, non aliena duntaxat fide se ea retulisse, sed quae propriis ipse auribus haufisset. ^q Καὶ πολλῶν ἀνθρώπων αἰδεῖσθαι εἰς τὴν ἐκκλησίαν προφήτης χαρίσματα ἔχειν, καὶ παντοδεσπόταις λαλέτων διὰ τὸ πνεύματος γλώσσας, καὶ τὰ χρήματα τοῦ ἀνθρώπου εἰς

παρπάζειν εἴπει τὸν πατέρα τοῦ μαρτύρια τῷ θεῷ ἐκδικεῖν. His quid dici potuit manifestius?

§. VIII. Tertulliani testimonia propterea non refero quod illum Montanistū suspectum facit Rigalius, nec negat apud eum propheticarum visionum exempla occursere satis frequentia. Est & aliud coevum Tertulliano testimonium neutiquam sane prætermittendum, actorum Perpetua & Felicitatis. Ibi visiones habemus Perpetua & Saturi; & quidem ipsi Martyrum manibus scriptas consignatas, Africanas etiam illas, planeque ad Cyprianicarum formam conceptas. Habemus etiam coevi auctoris prefationem, qua visionum istiusmodi usum ē Joels prophetia probat commendatque. Mirum est quod hinc scriptorem ipsosque adeo martyres Montanistū favilie colligat doctissimus editor. Non est omnino verisimile, id si fuisse verum, fore illos in Martyrum censu numerandos, colendamque etiam eorum in Ecclesia catholica memoriam. Nec enim à Cypriano inductam esse illam de negando schismaticorum martyrio sententiam, sed ab ipso usque Tertulliano Africa fuisse receptam, probavit ex eodem Tertulliano Cl. Cestrensi. Et vero contra Montanistas, potius quam ex eorum sententia, esse concepta, quæ hoc trahunt viri eruditii, statim ostendemus.

§. IX. Quod enim illi prophetiarum praetextum relictum putant Montanistis ab Ecclesia, verum non est. Nec enim pro veris prophetis Montanum ejusve mulierculas habuerant catholici, nec defecturam unquam crediderunt in Ecclesia prophetarum successionem. Utrumque docuerant contra Montanistas catholici, possuntque ex eorum alterutro à Montanistarum scriptoribus facilissime distingui. Non bono, sed malo spiritui tribuebant illas Montanistarum prophetias, unde illa ejus apud ^r Eusebium querela, pro lupo se, qui tamen agnus esset, haberi. Proinde Zoticum, cum se prophetare primum simularet Maximilla, Exorcista vices obire velle, cum ea tanquam Demoniaca agere, ni ab aliis cohibus fuisse, ait ^s Apollonius. De Soto hoc idem testatur ^t Aelius Publius Julius Develti Coloniae Episcopus apud Serapionem, ex Euseb. Hist. Eccl. L. V. c. 19. De prædicto Zoticu Comanensi Episcopo & Julianu Apameeno Asteriu Urbanus ap. Euseb. ib. V. 16. Id catholici ex variis, quibus veri essent prophetæ ab Enthusiastis discernendi, colligebant: quod fuso oculorum superciliosus capillosque illevisset Montanus; quod salario prophetæ suis mercaturamque quandam eo praetextu constitueret; quod viros suos reliquissent ejus muliercula cum prophetiarum munus in se suscepissent; quod illa quoque avaritia pecuniisque quavis tandem arte corradendis totæ incumberent; quod magis τὸ κατὰ παράστων γε τὸ μαδοχέλων ἄνων τὸς ἐκκλησίας ἔδει docuissent; præsertim vero quod in insaniam illos profanis ille spiritus adegisset, quod verius prophetæ nunquam crediderunt contigisse catholici. Hoc maxime argumentum occasionem dedit Tertulliano scribendi de Ecclasi aduersus Apollonium.

§. X. Sed & alio illo, quod diximus, argumento aduersus illos usi sunt catholici, hac arrepta ansa. Maximilla de se prædixerat, post se prophetiam aliam non futuram, sed consummationem. Verba ejus apud Ephanius illa sunt: ^u Μήτρας προφῆτης ἔχει τοις ἀλλα τοις συτίτλαις. Quæ mihi sane suadent ut Blondelli sententiae accedam, nonquidem omnia illa oracula Sibyllina quæ extant hodie, à Montanistis esse conficta, sed eorum saltem aliqua. Ibi enim in Marci imperium mundi hæc omnia sive consummatio rejicitur. Sub illius autem imperii finem Marcellinam excessisse verisimilimum est. Cum enim ab ejus excessu ad suum quo scribebat annum, annos XIII. sive XIV. inchoatum numeret: Asterius Urbanus, non alio illa quam ad Com-

^a Hist. Eccl. III. 37. & ex Asterio Urban. L. V. c. 17. ^b Asterius Urbanus ap. Euseb. ubi supra. ^c Ap. Euseb. Hist. Eccl. IV. 15. ^d Hist. Eccl. IV. 18. ^e Dialog. cum Tryphon. p. 308. B. f p. 314. C. D. g p. 315. B. ^h Ap. Euseb. Hist. Eccl. L. V. 24. ⁱ Ex Ep. Lugdun. & Vienn. ap. Euseb. L. V. 1. ^j Ap. Euseb. ib. 3. ^k Euseb. ib. c. 4. ^l Iren. L. II. c. 58. ^m Ap. Euseb. Hist. Eccl. V. 7. ⁿ Iren. L. II. c. 40. ^o Iren. L. II. c. 58. ap. Euseb. ib. ^p Ap. Euseb. ib. ^q Euseb. Hist. Eccl. V. 16. ex Asterio Urbano. ^r Ap. Euseb. Hist. Eccl. V. 18. ^s Ap. Euseb. ib. c. 16, 17, 18. ^t Epiph. Hær. XLVIII. g. 2. ^u Ap. Euseb. Hist. Eccl. V. 16, 17.

modi imperium aptius referri posse existimant erudi-
ti. Contra catholici vel hinc illos prophetia prætextus
falsi convincendos putant, quod suæ prophetiæ, vel ex
confesso, finis foret aliquando statuendus. Verum pro-
phetiam perpetuam fore, & ad mundi usque consumma-
tionem revera permansuram. Ita intelligebant Apo-
stolum illo, ni fallor, loco Eph. IV. 11, 12, 13. Ita
prophetas, *Joelii*, ut opinor, illum locum præcipue
quem diximus. Qua ratiocinatione ita absuerunt à
negandis suorum temporum prophetiis, ut in quacunque
Ecclesia non fuissent prophetæ, ea ne esset quidem pro *Ecclesia* habenda.

§. XI. Ita argumentatus est *Asterius Urbanus*. ^a Εἰ γὰρ τὸν Κορινθὸν ἡ τῶν ἐν φραστηρίᾳ Ἀμυνά, ὃς φασί, αἱ τῷ Μοντανῷ μικράτῳ χωρίαι τὸ πεφυπτόν χάρισμα, τοὺς αἴτιους Μοντανούς, ἢ τὴν χωρίαν τῆς περὶ αὐτοὺς μικράτῳ διεξάγουσαν γένος γένος τὸ πεφυπτόν χάρισμα ἢ πάσῃ τῇ ἑκάλυπτῃ μέχι τῆς τολεσίας περισσας : Ἀπόστολος αἵτιος. Ita *Epiphanius*: ^b Εἰ γὰρ δεῖ χάρισματα οὐχιδαί, ἢ δεῖ εἰ ἑκάλυ-
πται χάρισματα, τῶς ἀκέπ μετα Μοντανὸν, τῷ Πρόσκοπῳ, τῷ
Μαζιμίλᾳ ἔχειτο προφήτες ; ἀρτὸν δὲ χάρις εἰ καὶ ἀρ-
χεῖ δὲ δὲ χάρις εἰ αἵτιος ἑκάλυπτη. μᾶς φύσις. Εἰ δὲ εἴ τοι προφήτες οἱ προφήτες τοις, τῷ ἀκέπται προφήτες. ἀνα-
τοῦ Πρόσκοπος, ἢ τῷ Μαζιμίλᾳ προφήτες μετα [κατα] scribi.]
τὰς προφήτες τὰς δια τὴν αἵτιον Ἀπόστολον εἰ τῇ αἵτιος ἑκά-
λυπτη δοκιμασθήσει. Plane hæc *Epiphaniano* seculo non
conveniunt, quo jam in confessio erat hæc χάρισμα
eousque non permanasse. Existimo igitur ex antiqui-
ore aliquo scriptore illum hæc imperite descripsisse.

§. XII. Ad eandem formam argumentatur vetus il-
leuctor, quicunque fuit, martyrum contemporaneus,
actorum *Perpetua* & *Felicitatis*. Is ubi, allato *Joelii*
loco, probasset, ita non deficeret à V. T. illis N. T.
testamenti prophetias, ut sint potius ex adverso sub N.
T. potiores expectandas; hæc deinde subjungit in
illam, quam dixi, sententiam: ^c *Itaque & nos, qui sic-
ut prophetias, ita & visiones novas pariter repremissas &
agnoscimus & honoramus; ceteraque virtutes Spiritus San-
cti ad instrumentum Ecclesia reputamus, cui & missus est
idem omnia donativa administrans in omnibus, prout u-
nicuique distribuit Dominus, necessario & digerimus, &
ad gloriam Dei lectione celebramus. Ut ne qua aut im-
becillitas, aut desperatio fidei, apud veteres tantum affi-
met gratiam Divinitatis conversatam, sive martyrum, sive
in revelationum dignatione: cum semper Deus operetur
qua repromisit, non credentibus i: testimonium, credenti-
bus in beneficium. Eo omnino spectat tota ea dispu-
tatio ne fraudi esset secutur visionibus quod ultimis
Ecclesiæ temporibus illas Deus revelare dignatus fit.*
Id ne esset, hoc sibi probandum sumfit, *ultimus* esse
illas præcipue temporibus, semperque ad *consummati-*
onem usque expectandas. Poterant ea fortassis adver-
sus *Ethnicos* dicta videri, poterant etiam adversus *Mon-
tanistas*. Contra *Montanistas* potius dicta crediderim,
quia quæ dixerat, ea *Scripturarum* testimonio confir-
mavit. Id sane manifestum est quæ hic protulerat
esse apud suos in confessio, quod à *Montanista* scribi
omnino non poterat.

§. XIII. Notetur enim in primis scripta esse ab aucto-
re anno Domini CCII. i. e. anno ab obitu *Maximilla*
circiter XXIII. decepsisse enim illam diximus anno
Marci ultimo, i. e. Dom. CLXXIX. Atqui ea si vera
fuisset prophetissa, non jam aliis erat prophetæ expectan-
dus. Qui igitur alios adhuc expectavit, semper expe-
ctandos existimavit, fieri non potest ut *illam* pro vera
prophetissa habuerit, nec proinde *Montanista* esse potuit.
Quanquam enim ea hæresis postea in varias deinde se-
tas distributa fuerit; in eo tamen omnes convenie-
bant, primas illas mulierculas pro prophetissis fuisse ag-
nocendas. Non etur 2° ut sensu benignissimo *Maxi-
milla* verba interpretetur, & de mulieribus proph-
etissis, non de viris prophetis intelligamus: ne ita qui-

dem hanc præfationem à *Montanista* scribi potuisse.
Perpetua enim prophetissa visiones erat complexurus,
Quanquam certum sit hanc interpretationem ad men-
tem *Maximilla* accommodari non posse. Quæ enim
post se πατίλεια fore dixerat, eam omnem prorsus pro-
phetia usum exclusuram necesse erat. 3° Cum hac ipsa
argumentatione, ante annos ad minimum decem, in
fecta illa refellenda usus fuerat *Asterius Urbanus*; quis
credat eadem argumentatione usurum sectæ patronum?
4° Id etiam ex eodem *Urbanus* constat de facto illos om-
nen suam prophetarum successionem in *Maximilla* ter-
minasse, nec alium quemvis post *illam* admisisse succe-
forem. Eadem argumentatione usus ^d *Epiphanius*, post
illius obitum neminem alium à *Montanista* ad sua us-
que tempora agnatum esse confirmat. Fieri igitur
non potest ut *Montanista* *Saturum Perpetuumque in pro-
phetarum album retulerit*. Id saltem ex illa aliorum
argumentatione concedat lector necesse est, qui ita
argumentetur non esse eo nomine pro *Montanista* ex-
stimandum. Nec tamen aliud proferunt qui aliter
sentient viri sane erudit. Scio equidem luben-
que concedo, in tota hac de prophetarum perpetuitate
argumentatione ballucinatos esse veteres, nec ad eo-
rum autoritatem minuendam facit, quod id genus ex-
roris alios frequentesque agnoscamus. Nec enim ali-
ud habuerunt sententiae suæ fundamentum quam tex-
tu illos quos diximus, unde recte argumentantur sunt,
non de testimonio eorum, sed vero de judicio est qua-
stio, in qua nullum habent à sua vetustate præsidium.
Quod vero inde infero, de facto illos agnoscere in suo
quoque seculo prophetas, id jam in factu versabitur, de
quo testimonium eorum erit pro suo seculo certissimum.

§. XIV. Sed ut eo, unde digressa est, redeat oratio;
eadem qua passæ sunt *Perpetua* & *Felicitas*, *Severi* per-
secutione, occurrabant & alia visionum exempla. ^e *Natalis* imprimis confessoris illa sub *Romano Pontifice Zephryno*, qua ab *Artemonis* hæresi ad catholicam *Ecclesiam* revocatus est. ^f *Tum Poramiana* alia, quibus non *Basi-
lides* modo, sed & alii *Alexandrini* plures ad fidem Chris-
tianam conversi sunt. Præterea *revelationes visiones*
que alia, quarum prima justus est ^g *Alexander* εὶς *Cappado-
cia* ut in *Palestinam* migraret, secunda atque tertia cum
voce celesti quam Καππαδοκεῖον appellant *Judei*, quibus moni-
ti sunt cum *Episcopo* suo *Hieropolymitani*, eundem *Alexandrini* ut in *Episcopatum* admitterent. Sub *Maxi-
mino* vel *Gordiano* ^h *Fabianus* *revelatione* Divina factus
est *Episcopus*, Sp. S. in illum, columba specie delapsus,
ad eandem plane formam qua in Salvatorem delapsus
fuerat.

§. XV. Sub *Gordiano*, vel potius fortasse *Philippo* su-
os aduersus *Celsum* tomos scripsisse videtur *Origenes*;
nec enim sicut illa cujus meminit p. 120. ⁱ ad rem
referenda est, ut putavit *interpretes*, sed ad scatas potius
Christianorum. Jam autem χριστιανοὶ persecutionem
passi non erant *Christiani*, quam etiam πάτερ fuisse dic-
cit. Longam illam pacem omnino denotare videtur
cujus meminit ^k *Cyprianus*; intervallum nimirum à
persecutione *Severi* ad illam *Decii*. Hoc autem tem-
pore prophetica dona apud Christians viguisse, testis
ipse est de suo tempore fide dignissimus, qui & rem
omnem propheticorum donorum paucis absolvit. ^l Οὐτε
τὸν τῆς πίστος αἰλούριον ὄργανον τὸ τῆς προφήτης πτοι-
κιον, ἢ τὸ πιάτον ἢ μετα τὸν Ἰησοῦν ἐπιστημένον ἰσόβατον τὸ
Ιudeoῖς πτοις προφήτες. τὸ γὰρ ἀγνοιαὶ ὁμολόγησε
ιενεῖς παταλούπιναις πατεβόντας εἰς τὸν θόνον, ἢ τὸν προφή-
ταδικα τὸν τὸν πάτερνον προφήτην. Idem supra de *Ju-
deis Justinus Martyr*. Pergit autem *Origenes*: Σημεῖα
δι τὸν αἵτιον πούματος κατ' αρχὰς μὲν τῆς Ἰησοῦ Διατριβῆς,
μετὰ δὲ τὸν αἴσθητον αὐτοῦ πτοιοντος ἐδίκιντο, ὑπερον δὲ εἰστι-
τον. πάλιν ἢ τοῦ ἐπι ἵχην ἐστιν αὐτοῦ παρ' ἀλιγοῖς, τὰς ψυχὰς
τὴν λίγην ἢ τῆς κατ' αὐτοῦ περιζητοι κακοδημοῦσι. Quod suo
tempore vestigia duntaxat superesse dicat, ad pri-

^a Ap. *Euseb. Hist. Eccl.* V. 17. ^b *Hær.* XLVIII. 6. 2. ^c In *Praefat.* ^d *Hær.* XLVIII. 6. 2. ^e Author incognitus adv. *Artemonis* hæresin ap. *Euseb. Hist. Eccl.* V. 28. ^f *Euseb. Hist. Eccl.* VI. 5. ^g *Euseb. ib. c. 11.* ^h *Euseb. Hist. Eccl.* VI. 29. ⁱ L. III. adv. *Cess.* ^j *De Lapi.* ^k L. VII. p. 337.

ma illa Christiani cultus primordia in pentecoste proculdubio respxit, utque voluit cum Christianorum cujusque ordinis communia olim fuerint sub Apostoli dona hæc, quæ diximus, prophetica, jam illustrium duntaxat primique meriti Christianorum facta esse propria.

§. XVI. Benignus hic præberet argumentum vel una illa Gregorii Thaumaturgi, Origeni discipuli, vita à Nysseno conscripta; ni id metuerem ne certioris fidei monumentis fidem detraherem, si incertiora etiam coacerarem. Haufit illa Nyssenus non è coævis monumentis, sed vero ex oralí plerunque traditione, nec illa propius quam ex unius, ad minimum, ætatis intervallo deducta. Ea si coram accepisset, nec rem gestam aliter quam gesta est, ratiociniis nimirum suis conjecturisque auctam, posteris repræsentasset; non viderem sane cur Nysseno, cur cuivis probatæ fidei viro assensus eslet denegandus. Talia sunt autem quæ hactenus protulimus, quæque deinceps proferemus.

§. XVII. Quare suppleat ejus locum aliis ejus sub Origene condiscipulus, Dionysius Alexandrinus. Hic sub finem Philippi, ingruente Alexandria, populi in Christianos ferocientis impetu, persecutione, Divino monitu fugere iustus est, cui & fuga viam præter opinionem aperuit. Ita de se ipse in sua ad Germanum Epistola:

παντού τοις μετανήσεις τοῦ θεοῦ, τοῖς πραπάθεσιν ἀδροτομούσι, &c.

Hæc vera esse, Deum ipsum testem appellat:

Ἐγώ δὲ οὐκέτι τοῦ θεοῦ λαζάρον, τὸν αὐτὸς θεόν τον Ιησούν πάντας ἔχων τοῦ Ιησούν τοῦ Λαζαροῦ, αὐτοῦ περιβιβλαιοῦ τοῦ θεοῦ.

Quid hic faciemus? Viro sanctissimo ne jurato quidem credemus?

§. XVIII. Ad ipsa jam Cypriani tempora devenimus, cuius si unius testimonia consulamus, nec erit sane quod dubitemus, fuisse visiones aliasque prophetias, nec fuisse etiam illas veracissimas. Ita hac ipsa quam tractamus epistola meminit visionis prius longe offensa quam tempestas vagitatis illius oriretur, qua jam antea futuram intellexerat. Et quidem illa de unanimitatibus defectu talis erat qualem descripsit Apostolus, qua ipsa quoque cordium occulta manifesta redderentur. Erat & alia revelatio quam ad minimum famulum (se ea proculdubio voce denotarat) mandatam ait, *dic illi, inquit, si curus sit, quia pax ventura est.* Jam longe aberant à paci spe cum illa scriberet Cyprianus. Nec tamen dissimulandum propterea credidit, quin potius ipsam hanc epistolam fuisse fratribus legendam. Ita certum de eventu fuisse constat, fore nihilominus quod promissum erat.

Orta persecutione secessit. Id quoque ut Dionysium fecisse ostendimus, sic Deo pariter auctore constat fecisse Cyprianum. ^b *Et audietis (inquit) omnia, quando ad vos reducem me Dominus fecerit, qui ut secederem iustus.* Idem in Ep. XV. multisque in ejusdem vita Pontius. Lapsis pacem, eo inconsulto, temere concesserant Presbyteri. De eo etiam, quid faceret, Deum habuit monitorem. Castigare nos itaque Divina censura nec noctibus definit, nec diebus. Prater nocturnas enim visiones, per dies quoque impletur apud nos Spiritu Sancto puerorum innocens atas, qua in extasi videt oculis, & audit, & loquitur quibus nos Dominus monere & instruere dignatur. Quinque presbyteri lapsorum patroni, quas illi turbas dederint, ubique constat ex ejusdem epistolis. Id etiam ei à Domino cœlesti visione antea revelatum est. ^c *Persecutio (inquit) est hac alia, & alia tentatio; & quinque isti presbyteri nihil aliud sunt quam quinque primores illi, qui editio nuper magistratibus fuerant copulati.* Ita intellexit recteque, ut videtur, Pamelius: *videtur mibi alludere ad visionem quanquam in qua apparuisse videtur cum magistratibus quinque primores, qui editum contra Episcopos una publicarent.*

§. XIX. Secundam illam sui temporis sub Gallo & Volusiano persecutionem jam antea ex revelatione Divina didicerant, deque ea populum literis etiamnum extantibus monendum existimarent. Ita ad plebem Thibaritanam Cyprianus: ^d *Nam cum Domini instrumentum dignatione infigemur sèpius, amplius & admoneamur, ad*

^a Ap. Euseb. Hist. Eccl. VI. 40. ^b Ep. X. ^c Ep. XL. ^d Ep. LVI. ^e Ep. LIV. ^f Ep. LXIX. ^g Ep. X. ^h Ep. XXXIV. ⁱ Pont. in vit. Cypriani. ^j set.

vestram quoque conscientiam admonitionis nostræ sollicituz dinem perseverare debemus. Scire enim debet & pro certis credere ac tenere, presuræ viam super caput esse capisse, &c. Deinde paucis interpositis: *Nec patremus talia esse quæ veniunt, qualia fuerunt illa quæ transierunt.* Grayior nunc & ferocior pugna imminent, &c. Rursus idem cum Synodo Cyprianus ad Cornelium: *Sed enim cum videamus diem rursus alterius infestationis appropinquare capisse, & crebris atque affidis offenditionibus admoneamur, ut ad certamen quod nobis hostis inducit, armati & parati simus; plenam etiam nobis de Divina dignatione commissam, exhortationibus nostris paremus, &c.* Postea: *Obtemperandum est namque offenditionibus atque admonitionibus iusti, ut à pastoribus oves in periculo non deserantur, &c.* Rursus: *Placuit nobis, Spiritu Sancto sugerente & Domino per visiones multas & manifestas admonente quia hostis nobis imminere prænunciatur & ostenditur, colligere intra castra milites Christi, &c.* Non credent hæc fortasse Athei. Sed quid habent quo minus fide digna esse censeant? Visiones hic habemus, non multas modo, sed & manifestas; nec illas post eventum confictas, sed vero ante prænunciatas, eventuque comprobatas; nec id obscura privati cuiuspiam fide, sed Synodi totius consentiente suffragio, mansurisque, si falsa fuissent, in rei memoriam æternis monumentis, scriptisque consignatas sole ut Hieronymus ait, clarioribus; non video quid præterea velle possent ad rem facti comprobandam, si modo ex æquo judicare vellent, nec fidem prorsus omnem hominibus derogare.

§. XX. Adeo familiares Cypriano erant hujusmodi visiones, ut in disciplina etiam Ecclesiastica exercitio illas acceperit, aliaque deinceps expectaret. Ita ille de Florentio Pupiano, fore, ⁱ si plenisime satisficeret ut communicationis ejus posset habere rationem, manente tamen (inquit) apud nos Divina censura respectu & metu; ut prius Dominum meum consulam a tibi pacem dari, & te ad communicationem Ecclesia sua admitti sua offenditione & admonitione permittas. Memini enim quid jam mihi sit offendit, imo quid servo obsequenti & timenti de Divina & Dominica auctoritate præceptum; qui inter cetera quæ ostendere & revelare dignatus est, & hoc addidit: (verba erant proculdubio Christi in visione quæ subiungit) itaque qui Christo non credit sacerdotem facienti, possea credere incipit sacerdotem vindicanti. Ita erant frequentes ea ætate Divine revelationes, ut ne de respiciente quidem Pupiano polliceri auderet quid eslet statuturus, ne aliud fortasse à Deo juberetur, ut Deum proinde primum innueret esse consulendum, ut tandem Dei in rebellem panam expectaret, talem plane qualem Apostolicarum censorum comitem fuisse apud doctos in confesso est. Iterum de presbyteri qui, se inconsulto, Lapsis communicaerant, ^k ut ar (inquit) ea admonitione, qua me Dominus jubet, ut interim prohibeantur offerre, &c.

§. XXI. Ita constat gravioris momenti omnia, quæ quidem publicum Ecclesiarum statum attinerent, esse istiusmodi visionibus prædicta. Designatus est à Cypriano lector ^l Celerinus confessor. Is contra, pro humilitate sua cum consentire dubitaret Ecclesia, Dei ipsius admonitus & bortatu in visione per noctem compulsus est ne negareret. Nec deerat quo de martyrio suo monitus est vir sanctissimus, somnium quidem illud, sed propheticum, & sane manifestissimum. Quo primum die in exiliis Curubitani loco mansit, mors ejus & quidem ipsum martyri genus propheticō symbolo repræsentata sunt. Ille dilationem unius diei petuit accepitque, donec res suas legitima ordinatione disponeret, Ecclesiarum fortassis illas. Dies ille pro idiomate Danielis atque Apocalypses propheticō annum designabat. Responditque eventus accuratissime. *Eo enim ipso die post exactum annum coronatum esse tradit* ^m *Pontius, quo hoc illi ante annum fuerat offendit.* Quid hic dubitamus? De somnio? At à Cypriano ipso habuit Pontius domesticus atque exilii comes. De Pontio? At jam ante martyrii diem omnibus innotuerat, ut ne quid Pontius communisci posset si vel maxime voluif-

set. * *Medio enim (inquit) tempore imminens passo pro certo ab omnibus sciebatur.* Quid quod illa ediderit Pontius quo tempore jam recens erat Cypriani memoria; quo multi adhuc superercent Cypriani hostes qui nomini ejus essent infensi, *Gentiles, Lapsi, Aemuli, ipsi etiam heretici.* Hosne igitur indormiisse, factique historiam, si falsa esset, tam refutatu facilem, prætermisuros, putant esse verisimile? De somni itaque fide? Atqui illam manifestissimus omnique exceptione major comprobavit eventus. Quanquam ergo defuerit illa, quæ vidimus de visionum usu alia tam diserta testimonia, ipsæ tamen sibi comprobantis vel foliæ sufficiens Cyprianica, totique adeo cultus Christiani causæ commendandæ.

§. XXII. Ultimis Cypriani temporibus; Pontificatus nimirum *Xysti*, ille cuius supra meminimus *Dionysius Alexandrinus*, visionis meminit qua factum dicit ut in hereticorum librorum lectione confirmaretur. Ita enim scribit in epistola ad *Philemonem Ecclesiae Romanae presbyterum*: ὅπουα διετρέψαντος προσωπίδα τηνίκειοι μι, καὶ θεογός από μι φύρομε, προστατέος σταύρῳ λίγον μόνον ἡρώγαρον οὐτε ἄλλον λάβοις, θευτεῖσθαι τὸ ἔργον τοῦτο εἰς ἀρχῆς καὶ τῆς πίστεως αὐτοῦ. Ab horum Dionysii temporum fine suorum temporum initium arcetει *Eusebius*. Qui cum hoc in sua Historia notatu dignum duxerit, quo usque donorum prophetariorum successio permanavit; id sane innuit suo iam tempore illam defecisse. Atque adeo post Constantini tempora primum à doctoribus quæsita est illius defectus ratio quanquam ne ita quidem omnimodam eorum defectionem agnoverint. At Constantino antiquorem neminem fuisse puto qui illa defecisse crediderit, nedum ut de defectionis ratione laborandum esse censeret.

§. XXIII. Est & illud animadvertisendum, quod sane ad visionum illius seculi commendationem plurimum facit, quanquam noctu essent dormientibusque, ut plurimum oblatæ, non tamen intra privatorum duntaxat hominum arcana esse reservatas, sed vero palam & in facie Ecclesie, prima quaue occasione enunciatas. Id ab ipsis usque Apostolorum temporibus observatum esse constat. Prophetia illæ quarum meminit epistola ad *Corinthios*, Ecclesiasticorum erant omnino cœtum. Inde tanta cœtum illorum confusio, quod simul plures loquerentur, nec expectarent prophetandi vices; quod dona illa exercerent quibus Ecclesia ædificari non posset, ut qui dono linguarum uterentur sine dono interpretandi; quod mulieres etiam prophetissa nimirum, in cœtibus virorum præter sexus decorum, quodque sine velis, passis fortasse capillis, ad modum *Sibyllarum*, prophetarent. Nec aliter *Agabus* famem illam accumeniam prædicti, quæ imperante *Claudio* contigit; quatenus prædictione moniti, statim antequam fames ipsa evenisset, subsidiis pecuniarium subveniebant, ad eandem plane formam qua Cyprianum jam vidimus persecutioni similiter prædictæ etiamnum futura occurrentem. Erant enim publicæ ut plurimum calamitates prophetarum istiusmodi argumentum, vel personarum latenter publicarum. Ita S. Pauli vincula prædicti *Agabus* Act. XXI. 10, 11. prædixerunt & alii discipuli v. 4. prædicti προφήται κατὰ μόλιν cap. XX. 23. i. e. ut ego arbitror, προφήται singularum Ecclesiarum, quæ ea etiam ætate secundum civitates distributæ sunt. Ita denique postremorum temporum prædicti sunt errores i Tim. IV. προφήται etiam in eo loco de conventuum prophetis intellico, quos cum dicit hæc inrās prædictissime, id nempe innuit, disertis hæc verbis esse prædicta, præter usitatum prophetiarum morem quæ symbolis ut plurimum intellectu difficillimis erant involutæ. Id falso verisimillimum est privatorum nullas receptas esse prophetias qui se publico examini non probassent. Ita certe in publico munus suum exercuisse vidimus Ignatium. Publicum in usum prophetias suas scribere jussi sunt ejusdem seculi prophete. S. Joannes, Pseudo-Ef-

dras, qui veri prophetæ personam induere voluit, & *Hermas*. Cypriani etiam tempore palam & in facie Ecclesie communicabant suas visiones. Visionem illam ipsius in exilio omnibus innotuisse jam ostendimus, ut etiam & illas de instante persecutione. Idque ex ipsa visionum mentione sane abruptissima, colligitur, tum in hac Epistola, tum in Ep. XL. de quinque Presbyteris, tum in Ep. LXIX. de *Florentio Pupiano*. Ita certe perstringit, nec ullam unquam rebūs exponit, quasi rem commemoret jam omnibus notissimam, quæque adeo narratione noui indigeret.

§. XXIV. Quod cum ita se haberet, jam optime cautum videbatur ne qui falsariorum doli fidelibus imponerent. Imprimis enim nulli ad hoc munus admitti potuerunt nisi quorum optima esset existimatio, vitaque ab omni fraudis astutia & suspicione alienissima. Ita factum ut prophetæ, omni suspicione remota, de ejus duntaxat esse prophetæ judicandum. Hoc autem judicandi munus, ut quam accuratissime præstaretur, optima etiam erant in publico præsidia. Aderant enim & alii prophetæ, aderant & prophetarum judices, qui dono essent discernendi Spiritus instructi, ipsi etiam fama proculdubio integerimæ. Horum si cum aliquo pugnaret, cum id in confessio esset, euodem Dei Spiritum sibi esse non posse contrarium; plane sequebatur jam locum esse suspicioni. Quanquam enim certum erat omnia Divini Spiritus dona esse pariter infallibilia; id tamen etiam certum, quoad creditibilitatem, quæ vocant, motiva, certiora esse argumenta cur unus crederetur afflatus quam cur alii; justumque esse ut qui minus esset creditibilis, is à creditibiliori judicetur. Quod etiam ad fraudum suspicionem attinet, alienissima erat *etas puerorum*, quos Cypriani seculo prophetasse jam vidimus.

§. XXV. Fraude itaque remota, alia tamen suppetebant argumenta quibus à Deo auctore profluxisse probaretur ea prophetia, vel enim alio edito miraculo à Deo missum prophetæ confirmabat, quod signum prophetæ Veteris Testamenti scriptores appellant; vel intrinsecis prophetæ argumentis à Deo illam emanasse probabat. Si miraculo se commendare vellet, aliud donum haberet necesse erit, quod tamen non est, ex Evangelii œconomia, necessarium. Intrinsecorum autem argumentorum, quæ eo præcipue spectabant ut revelationem illam probarent, naturæ vires superare, naturæque proinde auctori soli tribuendam, duo erant genera. Vel enim occultas hominum cogitationes proferebant, vel futura contingentia. Horum utrumque, ex illius præsertim seculi principiis, soli Deo proprium, omnemque creaturarum vires superabat. Prius equidem; quia is solus προφῆτης, rerum atque cordium scrutator, cui omnia sunt nuda atque ταπειχαλισθεῖσα. Proinde arcana Dei nemo investigare poterat nisi Spiritus Dei i Cor. II. 11. Spiritum etiam discretorem cogitationum & intentionum cordis appellat Apostolus Heb. IV. 12. Qui ergo alienas cogitationes aperuerat, is ubi fraudu omnisi suspicio remota erat, non alio quam Divino Spiritu afflatus credebatur.

§. XXVI. Fuisse autem inter προφῆτας Ecclesie qui eo etiam essent dono prædicti, constat ex Apostolo i Cor. XIV. 24, 25. Si autem (inquit) omnes prophetent, intret autem quis infidelis vel idiota: convincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus. Occulta enim cordis ejus manifesta sunt: & ita cadens in faciem ad rabit Deum, pronuncians quod vere Deus in vobis sit. In hoc Infidelu exemplo certum erat nihil agi potuisse ex conditione, ut proinde certissimum esset, qui ita cogitationes ejus manifestaret, non alio illas, quam Divino Spiritu afflante didicisse. Hujus gratia frequens fit in Salvatoris historia mentio, à quo χάριν ἀν' χάριν accepit Ecclesia. Eadem usus est in *Anania & Sapphira*, ut in Simonis etiam Magi causa S. Petrus. De Simone ita: ἐν καρδίᾳ σοι ἐν ἵστα καρδίᾳ τῷ σῷ Act. VI. I. 21.

* Font. ib. b Ap. Euseb. Hist. Eccl. VII. 7. c Hist. Eccl. VII. 32. d Act. XI. 28, 29, 30. e S. Mat. IX. 2. f XII. 25. Luc. V. 22. VI. 8. XI. 17.

Rursus : *Eis δοχείῳ μηδέ τι οὐδὲν αἰδίνει οὐδὲ οὐδὲν.* In causa *Elyma magi*^a S. Paulus. Is enim plenus Sp. Sancto, non illud modo *Elyma factum*, sed dolosam etiam *indolem* reprehendit, quanquam antea ignoti. Usu etiam vidimus *Ignatium*, cum schismaticorum *oculta*, consilia primus in lucem protulit. Et quidem nescio annon hoc fortasse fuerit donum *diabolus truditorum* cuius meminit Apostolus. Affinibus certe verbis usi sunt scriptores sacri in hoc ipso *Spiritus negotio*. Dicitur *χριστὸς ἵδε ποντούς*, &c. Heb. IV. 12. *ἀρχὴν καὶ Cor. XIV. 24.* & vero *Spiritus pro corde cogitationibusque usus frequentior est quam ut de eo monendum sit lector.*

§. XXVII. Duo autem erant hominum genera quorum cogitationes ita patefierent. Vel enim aliorum prophetarum cogitationes patefecerunt cum quibus nullum ipsi commercium habebant, ex quo magna accessit rei prædictæ confirmatio. Ita de *Timotheo* non una erat sed multæ interque se consentientes propheetia de S. Paulo *προφήτης καὶ πόλεων*, ut supra vidimus. His autem major erat adhibenda fides quod non *humanorum* duntaxat, sed *Divinorum* quoque arcanorum concii viderentur. *Humanarum* autem cogitationum duo erant genera quæ hoc dono essent manifestanda. Vel enim *fidelium* erant illæ, vel infidelium. *Infideliū* equidem si quis malo animo in Ecclesiasticos ventus irrepississet, vel prodendi causa, vel ludibrio exponendi, vel ut mundano affectui gratificaretur, id ipsum Spiritu revelante prodebatur; unde siebat ut si ex eorum numero fuisset, quos *Grati inveneruntur* appellant, non tam succenseret prodentibus, quam in eorum potius admirationem raperetur, ut in prædicto loco innuitur Epistolæ ad *Corintios*. Fidelium autem cogitationes prodeabantur, si qui essent in *clerum* alreibendi, ut in exemplo *Tiwohei*; vel si qua fraude usi essent, ut in *Anania & Sapphira*; vel etiam *infideli*, ut *Judam* prodidit insidianem ipse Dominus; vel alio denique fortasse quovis *occulto* flagitio. Id enim ipsum reprehendit in *Anania & Sapphira*^b S. Petrus quod ausi essent *non hominibus mentiri, sed Deo*; quod *Spiritum Domini tentarent*. Quasi id exprobaret, quod cum iis se cœtibus adjunxisserent, in quibus *Spiritus dona* ipsi agnoverant; interque alia illud quoque quo *arcana revelarentur*; ipsi tamen occulta sua flagitia latere poste sperarint, seque ea impune laturos. Idque ipsum magnum proculdubio incusit *occultorum* etiam flagitorum metum, cum nullas deinde latebras securas fore intellexissent, v. 5. Nec est quod in hac ipsa ratiocinandi forma vel ipsi *Athei* poterunt merito reprehendere.

§. XXVIII. Erat tamen & aliud argumentum, & quidem ipsi prophetarum dono *intrinsecum*, quo prophetiarum suarum fidem veteres confirmabant, futurorum nempe contingentium *prædictio*. Quæ quidem certa esse, & à Deo auctore fuisse intellecta est, cum ipsam confirmasset eventus. Eratque hæc argumentatio ex Christianorum principiis certissima. Ipse Deus eo provocat apud *Isaiam*. Nec vero alteri quam *Deo* tribui de *fato* potuit hæc futurorum contingentium *præscientia* ex principiis Christianorum. Ut enim demus multos esse eventus qui vires creaturarum non excedenter; concessa tamen illa, quam Christiani tuebantur, providentia, erant nihilominus certi quidam eventus qui nullam habebant causam à *natura* determinatam, ex qua poterant *ante cognoscere*; & vero qui non ex una aliqua causa, sed ex omnium consensu complexuque orientur, (quales erant qui *publicum spectabant* plerique) illos vel unius causæ *defectus*, vel etiam unius *interpositio*, incertos fecit, ut proinde non possent nisi ex illa causa intelligi futuri cui aliarum omnium causarum complexio de *fato* esset obnoxia. Eam autem non aliam crediderunt Christiani, quam primum, optimum maximumque Deum.

§. XXIX. Crediderunt in primis non *casu* factum

^aAct. XIII. 3, 10. ^bAct. V. 4, 9. ^c Isa. XLI. 23. ^dEph. III. 10. ^eIonat. Ep. ad Ephes. 6. 19.

esse mundum, ut volebant Epicurus, sed certa quadam providentia, factumque etiamnum eadem regi providentia qua factus est. Crediderunt deinde liberum arbitrium nulli esse causæ alteri nisi *Dei* soli obnoxium. Proinde satis omnes illos sensus qui essent à supremi Dei decreto distincti, penitus rejiciebant, sive Epicurorum illum à materialium cauarum influentia petutum, sive Astrologorum illum à coelestium siderum sive *motu* deductum, sive etiam *causalitate*. Si ergo soli *Dea* liberum arbitrium obnoxium fecerint; plane sequitur eventuum eorum certitudinem qui vel ab ipso libero arbitrio, vel à conditione aliqua per liberum arbitrium ponenda penderent, à *Deo solo* esse de *fato* deducendam. Quod vero ad materialium cauarum eventus attinet, poterant illi *motus universalis* vim aliqua *mechanicam* agnoscere. Sed nec ita talem illam agnoverunt, ut creatura aliqua, cum qua nobis est commercium, vel ipsa possit ex *universalis* illo motus *covensu*, futura contingentia cognoscere, vel nobis indicare. Indicare certe nulla potuit nisi *intellectualia*, quam *Christiani Angelum* appellamus. At qui cum nobis versantur angelos, eos certis creaturarum provinciis assignabant, universarum provinciarum ab*yon* presidem existimabant, ut proinde *angelorum*, quos dixi, cum nobis verlantium, nullus motui *universalis* fuerit admotus, ut possit ex *causalitate* sua de futurorum contingentium eventu judicare. Sed nec eos ita *incorporeos* agnoverunt ut possent omnia creata in *speculo creatoris* intueri. Nec *omnia creata* illis innotescere crediderunt, nisi quæ Deus illis revelare dignatus esset, nec etiam omnia illis revelare de *fato* esse dignatum. Mysterium de *incarnatione* ab Ecclesia didicisse *angelos*, testis est ^dApostolus. Tria etiam, ante incarnationem *demonem latuisse*, auctorem habemus ^e*ignatium*. Sed non vacat hilce ut singulis immoremur.

§. XXX. Liquet interim, data hac hypothesi, *futura contingentia*, sive à *libero arbitrio*, sive ab *universalis motu*, pendentia, neminem posse, nisi summo illo Deo revelante cognoscere. Sed nec si *motum illum universalis* cognovissent, vel ita possent de *eventuum istiusmodi* certitudine judicare. Nec enim ita mundum universum *mechanice* à *Deo regi* credebant, ut non aliquando contra motum illum *universalis*, sèpius tandem *præter illum*, Deus interponere & vellet, & soleret; contra equidem, in miraculis: *præter illum*, quoties vellet ordinarias etiam electorum preces exaudire. Frustra enim essent piorum preces ut plurimum, pro bonis *prætertemporalibus*; si nihil posset Deus *præter universalis naturæ cursum*, sine *miraculo*, præstare. Toties enim edenda essent istiusmodi *miracula*, quoties bonorum essent preces audienda. Quod si *præter universalis illum motum multa Deus & velit præstare soleretque*; sequitur ex illo, si vel maxime innotuerit, nihil esse de *futuris contingentibus certo* pronunciandum.

§. XXXI. Quod si *hac*, ut *creatæ vires ex natura sua non superarent*, non tamen possent à *creatura*, nisi *Deo* revelante, cognosci; id unum abunde sufficit, ut quoties hominibus innotuerint, *Deo* tamen summo essent merito tribuenda. Nec enim id quærendum, *Deus ne ipse*, an ejus justu permissoque *creatura aliqua*, ei tamen subditæ hominibus ea revelaret? sed, an, eo nolente, vis aliqua contraria? In eo enim veratur erroris *periculum*. Atqui, data *hac*, quam representavimus, hypothesi; id certum erat hujusmodi revelationes à *vi aliqua contraria* esse non posse. Nec enim erat *creatura* quæ, *Deo nolente*, ea posset cognoscere; nec verisimile erat, angelis *contraria & suis* suorumque hostibus infenissimis, *Deum ea revelaturum*, quæ non essent illorum *natura debita*, nec possent, nisi *eo revelante*, cognoscere. Sequitur ergo, ut *angelorum ministerio* in *revelatione hominibus patet* facienda uteretur, nisi *boni* tamen minime usurrum. Nec metuendum quin illi munere sibi *compilatio diligentissime fidelissimeque fungerentur*. Ita consta-

bat *veras hasce de futuris contingentibus revelationes nisi à Deo auctore esse non posse.*

§. XXXII. Quanquam autem *hypothesos veritas, cuius justas hasce dixinus esse atque legitimas consequentias, ex docentium auctoritate probata est, quæ & ipsa aliis erat miraculū commendata; facit tamen nonnihil ad premisserum quoque veritatem, consequentiārum quoque ipsa probabilitas, tamque apta inter se & cum phænomenis connexio.* Nam in hujusmodi causis quas *ipsas nulla nostra à priori ratiocinatio attingit, id unum student homines, ut sibi quandam finiant hypothesisin quæ cum phænomenis apte conveniat, nec aliam querunt ejus probationem, quam aptam illam cum phænomenis convenientiam, eamque veriorēm judicant quæ phænomenis pluribus aptiusque respondet.* Ita judicant de motibus orbium cælestium, marium, ventorumque; de magnetis natura aliorumque id genus omnium. Nec tamen minus est à nobis occulta ratio providentia, quam orbium cælestium. Nec minus apte convenit cum phænomenis hac Christianorum de providentia hypothesis, quam Ptolemai illa, sive etiam Copernici, sive alterius cuiusvis Astronomi, cum motuum illorum phænomenis. Contra potius longe certiores erant Christianorum etiam nature imperitifmorum, de futuris contingentibus prophetia, quam peritissimorum etiam astrologorum judicia. Ex quo id etiam sequebatur longe esse verisimilius, à Deo esse hac, quam à quovis naturalium causarum consensu, repetenda.

§. XXXIII. Probata ergo prophetiarum præteritum ex eventu veritate, ita deinde prophetæ auctoritas accessit ad aliarum prophetiarum successum similiter expectandum. Quoque sapius prophetiis ejus eventus respondissent, eo certius constabat non casui hac, sed vero certis causis esse tribuenda. Cum vero duorum essent generum prophetia, aliæ clara facileque intellectu, in quibus nulla esse posset de vero prophetæ sensu dubitatio; aliæ rursus pro usitato prophetiarum idiomate, symbolis ænigmatibusque involutæ, ut ægre intelligi posset quænam prophetæ esset aut numerus sententia: ex priorum veritate de posterioribus erat solidissime judicandum. Si omnes obscura essent, ut in oraculis Apollinis Loxie, nostrorumque bodiernorum enthuſiastarum deliriis; nulla jam erant intrinseca credibilitatis argumenta, ut nisi forte eum locum extrinseca suppleſſent, quantumvis veræ essent: at nullum certe habebant veritatem, qua à falsis internoscerentur, characterem, nec alias proinde, ut vera crederentur, obligabant. Sin aliquæ perspicua; jam facile judicium erat, de reliquis quid esset statuendum. Si eventus vel unius perspicua prophetia non respondisset; plane sequebatur nec reliquis esse fidendum, quin potius illas vel naturali Enthusiasmo, vel alteri, potius diabolico, spiritu quam Divino, esse tribuendas. Ita Maximille prophetias refellit Asterius Urbanus. Prædixerat illa imminere πολέμου & αιγαλίου, cum tamen post annum 13^m. jam elapsum, nec particulare bellum aut universalis in terris fuisset, Christianus etiam pax firma stabilisque permansisset. Inde concludit fidem ei omnem esse derogandam. Quod si evenissent quæ prædicta sunt, pro talium eventum frequentia prophetæ fides magis erat minusve stabilita. Omnino solidissima erat hujusmodi argumentatio, nec video quid in ea reprobendere possint, nedum ridere, scurræ Athei; nec quid simile obtendere possint pro suis, quas hodie venditant prophetiis, heri nudius tertiusque nati fanatici, sive eorum qui communi protestantium vocabulo censentur, sive etiam eorum quos mysticos appellant theologos Pontificii. Neutri argumentis extrinsecis utuntur, sive miraculi, coram & in propatulo, inque infidelium facie editis, sive aliorum, à nobis etiam agnitorum prophetarum testimoniis. Neutri testimoniosis intrinsecis, sive cordium infidelium patefactis occultis, sive futurorum contingentium prædictione, jam diu an-

te eventum manifesta, publicamque in lucem edita.

§. XXXIV. Monendi sunt interim lectors non esse tamen quod prophetarum omnia propheticō sint spiritui tribuenda. Ne hoc quidem *Judæi de suis*, nec de *Pytheis Graci*, nec de prophetis suis gentiles alii, *Phœnices* atque *Ægyptii*, nec qui prophetas agnoverunt, ullos doquise arbitror. *Elizæum latuit Sbunamitidū infortunium. Humanum etiam spiritu edidit nonnulla sanctissimus Apostolus.* Non est igitur prophetæ fides in dubium vocanda, si qua illa humanitas dicta exciderint, hoc est, in iis quæ nec ipse Spiritu Dei, sed suo potius, tribuit. Ut si Apostolus in iis quæ se, non Dominum hortari monuit, errasset; non debuit id in fraudem cedere aliarum ejus prophetiarum. Neque vero ita incerta est, ut voluit profanus *Theologico-Politicæ* auctor, horum utriusque distinctio. Quo loco cautionem interposuerant sacri scriptores, ea ipsa cautio signum erat, excipienda esse sola de quibus fuerat cautum, reliqua de alio esse spiritu intelligenda. Ita quia in scriptis epistolis, si qua suo spiritu protulisset Apostolus, id ipsum duxerat esse monendum; plane sequitur reliquorum auctorem *Divinum Spiritum esse* habendum. Contra quia *Ignatius*, quæ *Divino Spiritu auctore edidit*, eorum *disertis* verbis *Spiritu auctore* præferebat, id quoque sequitur, iis exceptis, reliqua privato esse *Ignatii spiritui* tribuenda.

§. XXXV. Sed & id existimant nonnulli, veros afflatosque ipso Dei Spiritu prophetas, in *revelatorum* manifestatione suo esse spiritui permislos, ut pro suo captu ea aliis enunciarent, qui alias erat in alio excultior atque exornatior. Si itaque in rebus obiter notandis, nec ad præcipuum prophetæ scopum quicquam facientibus, sive sua memoria lapili, sive dum se auditorum errore quidem illis, sed receptis tamen prejudiciis accommodant, quæ tamen erant *argumentationibus*, quam ipsa revelata, magis idonea, quia hæc probanda erant, illis uti poterant ut concessis: si in his inquam hallucinati essent, ne is quidem error esset spiritui propheticō imputandus. Quod itaque pro *Zacharia Jeremiam* laudat Evangelista; quod 450. annos *Judicibus* 40. Sauli tribuat Apostolus; quod incertum *fladiorum* numerum memorat *S. Lucas*, incertum *Baptizatorum* *S. Paulus*; plane innuit relatas esse scriptorum humanis captibus hujusmodi *minutias*, nec esse propterea quod in *Spiritu Divinum* referantur.

§. XXXVI. Est & aliud exemplum in quo non ilorum modo qui prophetias audirent, sed & ipsorum quoque prophetarum irrepere possint errores, in prophetiarum scilicet obscurarum interpretatione. Erant enim nonnullæ prophetia certo quodam Spiritus consilio, ita obscura, ut non possint fine alia revelatione intelligi; ut prima non alium in finem datæ viderentur, quam ut sanctorum prophetarum curiositatem diligentiamque pro secundis impetrantis excitarent. Id videmus in *Daniele* præcipue, in quo frequens est secundarum visionum pro primarum interpretatione mentio. Si itaque ante secundas visiones ipse primas ausus fuisse interpretari, humano omnino, non Divino, spiritui tribuenda fuisse istiusmodi interpretatio, ut proinde ejus error, si quis fuisse, iniquissime esset in *Spiritu Sanctum* referendus.

§. XXXVII. Idem statuebant veteres Christiani de scriptis quoque prophetiis, sicuti fuisse obscuræ, nisi eodem quo dictatae fuisse spiritu de novo revelante neutquam esse certo intelligendas. Non est itaque quod miremur veterum de propinquo mundi fine hallucinationes. Nec enim illum disertis verbis revelaverat Spiritus. Colligebant potius ex tam frequenti exterritorum temporum mentione in *V. T.* prophetiis, quoties de rebus *evangelicis* occurrit mentio, quæ tamen de *Judaica* œconomia ultimi temporibus satis commode poterant intelligi. Omnino æquum non est ut illos hominum errores Spiritui imputemus quos nec ipse Spiritus suscepereat corrigendos; nec id ipsum afferebant qui ab

Illo spiritu afflati erant, esse id à spiritu suscepsum. Suppetebat interim satis certa illa, quam diximus, *jūdicandi* ratio. Si enim vel illorum quæ perspicua erant, nec ullum habebant obscuritatis effugium, quæque spiritus nomine essent à *mauerōis* venditata, perpetuo constabat fides, nec à se ullibi dissentiens, id ipsum argumento erat satis manifesto & spiritu afflatos esse qui ea prædixerant, & quidem veracissimo illo atque adeo *Divino*, ut proinde essent, in aliis quoque manifestis, spiritusque nomine manifesto venditatis, similiter credendi. Si contra perspicuorum fidem eventus sefelleret, id fatis erat ad similiūm reliquorum fidem abrogandam.

§. XXXVIII. Recte quidem hucusque, ni fallor, obscurarum prophetiarum fidem ex manifestis confirmavimus, cum ejusdem prophetæ fuissent obscura illæ cuius manifestæ. Quæret autem fortasse, nec immerito, lector, cum ad diversos illæ prophetæ pertinerent, ut alterius manifestæ essent, alterius obscuræ omnes, nulla manifestæ, quo pacto essent, in eo casu, obscuræ à manifestis comprobando? Poterat quidem ex indubii prophetæ testimonio dubius commendari. Erat tamen & alia probandi ratio à communi spiritus unitate petitæ. Ita enim ex illius ævi principiis licuit argumentari, qui ad unam eandemque communionem pertinerent, eorum unum esse spiritum, ex iisdem sacramentis, iisdem scilicet gratia canibus, ejusdemque instituti virtute derivatum. Nec ea duntaxat generali ratione concludebant unum esse unius communionis spiritum, quod pari ratione fuisset iisdem sacramentis collatus, quæ cum symbola essent certorum quorundam legaliūmque pectorum, de ipso illo nimirum spiritu conferendo, non poterant sane alios obligare quam quorum illa essent symbola, ut non possit malus spiritus in homines irreperere nisi qui vicissim cum eo parti essent; nec vero cum illo pacisci homines per symbola à bono spiritu constituta; sed quod etiam spiritus ipsum esset unitatis in eadem communione vinculum. Ut igitur ex illa exteriori communione erat de interna etiam communione præsumendum; ita etiam sequebatur qui eorundem fuissent sacramentorum participes, fuisse etiam pariter uniuersi ejusdemque spiritus participes. Data ergo præternaturali aliqua motione, quæ nec à corporeo aliquo affectu nec à naturali Enthusiasmo proficiisci poterat, sed esset plane in spiritum aliquem conferenda; id in primis supponendum erat, non alium esse illum spiritum, quam qui in reliquis ejusdem communionis membris operaretur. Ita recte quis ex reliquorum membrorum operationibus sive ira pectoris de his quoque membris spiritu judicare poterat. Si bonus fuisset in aliis, malus utique in hoc esse non potuit. Quæ forte deerant in hoc membro argumenta quibus distingui posset utrumne ad honorum esset, an potius malorum censum referendus; ea tamen in aliis ejusdem corporis mystici membris non deerant. Ita tandem eo deveniendum erat ut omnia quæcumque aliorum membrorum dona, nec dona modo, sed & argumenta, quibus hoc ipsum donum in aliis comprobatum fuerat; ea quoque ad his etiam fidem referenda essent, utcunque propriis fuisset argumentis destinatum.

§. XXXIX. Id tamen etiam sequebatur, nullum esse talium obscurarum prophetiarum nisi in Ecclesiæ unitate præsidium. Ut enim illæ suo nomine nihil habent, quo commendarentur; ita, violata unitate, nihil ad eorum fidem faciebant extrinseca hæc, quæ dixi, argumenta. Si quem alium prophetam testem adhibuisset, ne ipse quidem testis, extra unitatem habebatur idoneus. Quod vero aliorum dona manifestationesque attinet, nihil illa ad prophetam extra unitatem attinebant. Quin potius ea ipsa ratione suspecta erat, ex his principiis, quælibet extra Ecclesiæ prophetia, à bono spiritu esse propterea non posse quod esset extra unitatem. Cum enim Deus media conferendi spiritus instituisset sacramenta, id illum voluisse neceſſe erat, qui media à se instituta adhibere nolit, eum nec beneficia,

per illa media obtinenda, non conſecutūtur. Id ni volueret, nulla fuisset mediorum adhibendorum obligatio. Et cum illa media à Deo instituta, non alia sint quam unitatis symbola (in unum enim corpus baptizamur, deque uno illo pane participantes in unum corpus coalescimus) id innuisse videtur nolle se aliis Spiritum suum conferre nisi in unitate constitutis. Ut cunque id certum, de facto illam obtinuisse apud veteres sententiam, non aliorum esse Dei Spiritum quam unitorum. Ita in hoc ipso donorum spiritualium argumento inferunt, eum qui in non-unitis versatut spiritum non esse illum Dei Spiritum qui unitatis est vinculum. Illa ipsa ratione Apostolorum usum observavimus in 2^a. nostra de Schismate parte nondum edita. Baptismum, quo Spiritus confertur, regenerationis lavacrum appellant. Ecquis dubitet nullum esse in non-renatis spiritualis vita principium? Quin exorcismos baptizandis adhibebant paucos recentiores, id plane rursus innuentes in non-unitis spiritum esse plane diabolicum. Hæc utinam secum ferio perpendit qui hodie ita sentiunt magnifice de suo extra unitatem spiritu. Id saltem viderent non esse illam cum primævis Christiani affinitatem quam tantopere jactant venditantque, in suis illis de Spiritu prætextibus. Qui aliis utuntur quam à Deo institutis Spiritus conferendi mediis, alium illis esse quam Divinum spiritum justa est suspicio, deficientibus præfertim illis, quæ dixi, argumentis ipsi prophetæ intrinsecis. Atque hæc de veterum prophetiarum fide; in quibus nihil video quod Athei hodierni jure possint reprehendere.

§. XL. De visionibus tamen id obiter animadverendum, nescio an ab aliis animadversum, juvenum illas fuisset proprias. Id è celeberrimo illo Joeli loco colligo: *Prophetabunt filii & filia vestra: senes vestri somnia somniabunt, & juvenes vestri visiones videbunt.* Plane senibus ita somnia aptantur, ut uenibus visiones. Vehemens nimirum illa humorum agitatio non erat nisi in etatis vigore toleranda. Maximus enim imminebat in visionibus à visis terror, quem etiamnum tantum experientur qui rem habent cum phantasmatibus, ut maces illos & pallor occupet, sensimque in vitiosissimam corporis habitudinem conjiciat. Accedit τερπός ipsius violentissima distortio, vultus trux, oculi ardentes, ora spumantia, palpitantium pectorum gravissimus anhelitus. Ita se quidem habuit in gentium prophetis, ut Tripodem invictissima acceſſerit apud Lucanum Pythia, & nonnullæ fuerint ipsa agitationis violentia extinctæ. Ita enim ^b Lucanus:

---- Nam si qua Deus sub pectora venit,
Numinis aut pena est mors immatura recepti,
Aut pretium: quippe stimulo fluctuque furoris
Compages humana labat, pulsusque Deorum
Concutiunt fragiles animas. ---

Et Valerius Maximus de Delphico oraculo: *unde ut certe confluentibus fortis petuntur, ita nimius Divini spiritus haustus reddentibus pestifer existit.* Longe equidem violentior erat pseudo-prophetarum Enthusiasmarumque motus, ut hoc ipso catholici veros à Montanistarum illis distinguendos esse censuerint. Nulla erat in veris prophetis insania, nulla τερπός illa tam vehemens jactatio. Sibi ipsis constabant potius, prudentes scientesque prædicenda proferebant. Erat tamen visionum terror humanae naturæ fragilitati difficile ferendus. Horruit Danieli spiritus Dan. VII. 15. collapsus est in terram VIII. 19. non remansit in eo fortitudo, sed & species ejus immutata est in eo, & emarcuit, nec habuit quicquam virium, X. 8. jacuit consternatus super faciem suam & vultus ejus barebat terra. v. 9. stetit tremens, v. 11. in visione dissipata sunt compages ejus, & nihil in eo remansit virium, sed & habitus ejus interclusus est. v. 17. Nec aliis quam visionis propheticæ terror in ^a Jobo describitur, & in ^c Abrahamo. Non est itaque quod mi-

^a Joel. II. 28. ^b Bell. Civ. L. V. v. 116. ^c L. I. c. 8. Exemp. Rom. 12. ^d Job. IV. 13, 14. ^e Gen. XV. 12.

remur *juvenibus* hæc quam *senibus* fuisse tolerabiliora. Proinde etiam apud *Ethnicos* *Tiresias* *juvenum* esse ^{et}⁷⁰ docet. Ita enim apud ^a *Senecam* ille:

---- Si foret viridis mibi ----
Calidusque sanguis, peccore excutere Deum.

^b *Cyprianus* noster cum distinxisset *visiones nocturnas*, quæ sunt ad *senum* potius *somnia* referenda, à *diurnis prophetiis*; *innocenti puerorum etati* halce tribuit: ^c *ρετοχιών* *nimirum*, id enim innuunt ejus verba superius excripta, *Spiritu Santo impleri*, raptumque à *senibus*, qui in illis Ecclesiæ contra *Montanistas* disputationibus, *extasis* appellatur. Ut igitur *Cypriano* *somnia* sub *vite finem* objecta esse dilicimus ex *Pontio*, ita si illarum, quarum meminit, *visionum* aliquæ ipsi revelatae fuerint, sequetur *paulo post juventutem*, vergente jam in *senium* etate *passum* esse, quod est sane verisimillimum. Si enim *senectutem* proiectam attigilat; fieri vix potuit ut non ipsi *Tertulliano* innotuerit, cum tamen nusquam legamus nisi in *libri* ejus fuisse verlatum.

§. L. Fateor equidem fuisse etiam etate *Cypriani*, qui *somnia visionesque* ludibrio haberent. Sed quales fuissent illi, prodit ipse in Epistola ad Florentium *Pupianum*. ^c Quanquam (inquit) sciam *somnia ridicula & visiones ineptas quibusdam videri*, sed utique illi s qui malunt contra *sacerdotes credere quam sacerdoti*. Plane innuit qui ita sensissent, *alieno* fuisse in Ecclesiæ animo. Quod autem tales ita sentirent, non erat utique mirandum. Fuerunt enim ipsi fere *prophetia coævi*, id hominum genus quos Scriptura ^{ד'} appellat, qui quod *argumentum* nunquam confidere potuerunt, id *risu* tamen atque *joci*, scommatibus atque *dicteriori* conarentur, ut religionem ludibrio expresenterent. Et vero in *prophetis gestis* erant ab usu hominum communii nonnihil alieni, quos facile erat *ridiculus* hominibus repræsentare tanquam ipso etiam *ridiculos*. *Josephum* ^d fratres *somniatorem* appellarent, quod ipse quoque observarat *Cyprianus*. Prophetam illum qui ab *Eliseo* missus *Iehu regnum Israëliticum* promiserat, *insanum* vocarunt principes exercitus, nec tamen *oraculum* ab eo editum neglexerunt. Ita quem nomine tenus *insanum* vocassent, serio tamen pro *insano neutruam* habendum duxerant. Et frequentes illæ temporibus etiam *Apostolicæ* cautelæ de non *contemnendis extinguendive prophetis*, id satis innuunt, quam proclives essent ad id faciendum homines de quo toties erant necessario monendi. Nec erat sane aliud illis temporibus expectandum quibus adeo essent *propheta cervicosi* atque ordinis publici perturbatores, cum simul *pures* loquerentur, cum *prophetissa* in cœtibus *virorum*, capitibus etiam *discooptitis*, præter sexus modestiam, concionarentur; cum dona sua sine

omni *edificationis utilitatisque* respectu ederent prophetæ, essentque, ne in futurum ita deinceps facerent Ecclesiastica tandem disciplina coercendi. Erant equidem hæc propheti ipsi, non *donis eorum propheticis*, vitio vertenda. Quem enim habuerunt spiritum, subiectu illis esse dicitur, ne illius impetu hæc fieri dicentur. Experimur tamen hodie, in simili adversariorum genere, quam facile officiarum contemtu in contemtu vertatur offici; quam facile avideque minutias illas, si quæ alibi præter vulgi opiniones occurrant, iniustissimas profecto (ne quid dicam acerbius) boni honestique regulas, arripiant tamen ad contemtu personarum quorum conscientias male habet officii debita veneratio; quam item facile ita se transversum agi patientur, ut ne cause ipsius meritum quærendum putent, si quando de prophetarum personis minus honorifice senlerint. Illis autem æquos esse judices nemo concedet.

§. XLII. Quod si illorum quoque prophetarum temporibus, qui certissima edidissent prophetiarum suarum testimonia, fuerint tamen istiusmodi censores; non est utique mirandum si in *Cypriani* etiam tempora incidentur, cum jam invaluissent inter philosophos *Epicurai*, qui præternaturalia omnia ludibrio habuerint. Id unum satis erat, si qui *prophetias*, quos diximus, penitus intellexissent, nec eorum intererat ut *falsa* haberentur, eorum *nemo* illas in dubiuni vocarit. Videlimus autem *Cypriano* coæuos prophetica dona in Ecclesia agnoscisse, qui quidem illius seculi doctissimi haberentur, rerumque Ecclesiasticarum peritissimi. Neque verisimile erat tam severam in Ecclesia disciplinam vigere potuisse, nisi de numine in Ecclesia presentissimo manifestissimis constaret indicciis. Quod si illum *spiritus prophetici* prætextum possent falsitatis convincere, jam labasceret una *reliquorum fides*, jam nihil erat quod Ecclesiæ communionem tot annorum poenitentia tam ingrata ambirent; cum præsertim nullus esset magistratus qui cogeret, esset contra qui *rebelles foveret*, omnique opera in rebellionem pelliceret. Quod autem ad *Atheos Epicurios* attinet, fuit ea semper, estque hodie illorum indoles, ut generalibus suis hypothesis contenti, in exempla particularia ne quidem inquirendum putent. Quam illi fuerint in rebus Ecclesiasticis hostipes, vel unius *Celsi* exemplo manifestum est. Qui cum sibi omnia compertissima esse jactabundus gloriatuſs esset, in rebus tamen Ecclesiæ raro scopum attingit. Estque id in eo fere perpetuum, ut cum Ecclesiæ ferire vellat, vix tamen ad alios quam *Hereticos Ecclesiæ extores* pertineant ea, quibus Ecclesiæ causam labefactandam credidit. Egregium vero illum Ecclesiæ censem, qui ne Ecclesiæ quidem ab *hereticis* illi infensissimorum conventibus poterat distinguere!

^a *Senec. Oedip. v. 29.* ^b *Ep. X.* ^c *Ep. LXIX.* ^d *Gen. XXXVII. 19.*

Dissertatio Cyprianica V.

Ad EPISTOLAM X.

De nominum è diptychis Ecclesiæ recitatione in Eucharistia.

In recentioribus Ecclesiæ diptychis vix alium locum habuerunt quam præcipui nominis Episcopi. §. I. In iisdem omnes in Ecclesiæ pace defuncti recitati sunt tempore Pseudo-Dionysii. §. II. Mortuorum commemoratione quam antiqua. §. III. Offerentium commemoratione. §. IV. Nominum oblatio omnium eorum communis qui pace Ecclesiæ fruerentur, etate Cypriani. §. V. Nominum voce in S. Scriptura fideles intelliguntur. §. VI. Nomina fidelium in Ecclesiæ matriculam referenda pro more civitatum. §. VII. Judæorum civitas erat Hierusalem terretoris. §. VIII. Christianorum ut mysticorum Israelitarum cœlestis. §. IX. In eo cum Judæis Hellenistis gentiliumque illius etatis philosophia consenserunt Christiani. §. X. *Locus Apoc. III. 12.* Cum nova civitate nova etiam nomina suscipere solebant veteres. §. XI, XII. Civitatum terrestris cœlestisque Hierusalem jura pro reliquarum civitatum more intelligenda. §. XIII. Qui in civitatem terrestrem admitti sunt, illi in cœlestem quoque admitti crederantur. §. XIV. Quid sit nomina scribi in cœlis. §. XV. Cœlestis matricula cur liber vita appellatur. §. XVI. Hac in mysticum Israelitismum aptissime convenient. §. XVII. Deleta sunt etiam peccantium nomina è matricula synagogæ,

synagogæ, quam & in eo more Ecclesia imitata est. Delatio illa rata in celis. §. XVIII. Quam hic ubique congrue pro seculi sui more scribat Ignatius. §. XIX. Nominata in matriculas relata propria, ut videtur, admissorum manu. §. XX. Cujusmodi fuerit nominum illa in sacrificiis commemoratio, & quomodo praestanda. §. XXI. Alia hujus phraseos fortassis origines. §. XXII. Mos hic rei disciplinariæ utilissimus. §. XXIII. Catalogus clericorum. §. XXIV. Mortuorum commemoratio primum eucharistica duntaxat. Perpetua non nisi insignium querundam sacerdotum & martyrum. §. XXV. Quantos martyribus animos addiderit illa commemoratio. Quibus tandem gradibus delapsum fuerit ad sacrificia propitiatoria. §. XXVI. Quid sibi voluerit Ecclesia expungendis è diptychis mortuorum nominibus. §. XXVII, XXVIII.

§. I. **E**t offertur nomina eorum] Hæc ad diptycha Ecclesiæ retulit Pamelius, aliisque hactenus interpres. Dubitet vero quispiam in recentioribus Ecclesiæ diptychis, aliine locum habuerint quam præcipui nominis Episcopi? Non aliorum certe meminerunt quæ extant hodie Liturgiæ. Non aliorum illi quarti quintque seculi patres, qui de omnibus è diptychis expungendis reponendis in iisdem tam multa disputatione. Id saltem verisimile est non aliorum fuisse perpetuam illam commemorationem, quæque per plures Ecclesiæ celebrata est, si recentiorum prælertim seculorum consuetudinem respiciamus.

§. II. Alioqui certum est aliorum quoque nomina fuisse etiam in lacris Ecclesiæ diptychis scripta atque recita, præcipue mortuorum qui in Ecclesiæ communione deceperant. Non aliorum certe meminit Pseudo-Dionysius VI. fortasse seculi scriptor. Cum enim in Hierarchia Ecclesiastica c. 5. diptychorum recitationis ita meminisset, ἡ μετὰ τῶν ἑραν πυχῶν αὐτοῖς ἐπιπλέτη, ad quos illa pertineret αὐτοῖς in Contemplatione explicat aperiens: Ἀνακρύτει (inquit) τὸ ίδιον βεβιωκότας ὃς ἦν ἡ εἰρήνη ζῶντες τελείωσιν αὐτούς τοὺς ἀφικούμενους. Quod observat etiam Maximus Dionysii Icholias, cuius haec sunt verba: Σημείουσι, ὅτι τὰ δίπλυα τῶν ἁνδαρύτων δὲ αὐτῷ ποιοῦ ἀπογνώσκεται. Erravit itaque Pamelius, si duplicitum tabularum, vivorum atque mortuorum existimavit minus Dionysium.

§. III. Hujus autem mortuorum commemorationis frequens est in quarti seculi quintique scriptoribus, & deinceps, mentio. Et vero etiam Cypriano nostro fuisse coevam, constat ex epistola ad Furnitanos. Meminit etiam aliquoties ejusdem Africanæ Ecclesiæ presbyter (Cypriano tamen antiquior) ^b Tertullianus; & quidem ita meminit, ut consuetudinis jam ab antiquis usque illius Ecclesiæ temporibus recepta. Numerat enim inter illas Ecclesiæ consuetudines quæ jam passim obtinuerint, cum nullis tamen Apostolorum scriptis fuiscent commendatae.

§. IV. Viventium non aliorum nomina reperio commemorata in recentioribus illis Ecclesiæ seculis quam offerentium. Eorum nimirum qui pro Ecclesiæ tunc invalescente more, dona illa obtulissent quæ essent postea in mysticum eucharistia sacrificium sacerdotis benedictione consecranda. Cum enim ex consuetudine sacrificiorum jam recepta tam à gentilibus quam Judeis, præter sacrificia publica quæ publicis impensis oblata sunt, essent & alia pro offerentium devotione privata; & cum privata illa propriam quandam peculiaremque vim habere crederentur, qua numen esset ipsis offerentibus conciliandum; propterea nec suis illud negandum crediderunt Christiani, quo proprium sibi nominis favorem conciliarent. Eratque adeo certa quædam communionis honorifica species illa μετὰ προσφορᾶς communio, ut constat ex canonibus penitentialibus. Nec enim ad illam admissi penitentes sunt, cum communio illa plebeia illis concessa est. Non equidem de aliis loquitur Innocentius I. Verba eius apponenda sunt, quia hanc rem totam mirifice illustrant: *De nominibus vero recitandis, antequam preces sacerdos faciat, atque eorum oblationes, quorum nomina recitanda sunt, sua oratione commendet, quam superfluum sit ipse pro tua prudentia recognoscere, ut cuius hostiam Deo nec dum offeras, eius ante nomen insinues, quamvis illi incon-*

^a Ep. LXVI. ^b De Cor. Mil. c. 3. De Monogamia c. 10. ^c Ep. ad Dicent. Engub. c. 3. ^d Phil. IV. 3. Apocalyp. III. 5. XIII. 8.

gnitum sit nibil. Prims ergo oblationes sunt commendande, ac tunc eorum nomina, quorum sunt oblationes, editenda, ut inter sacra mysteria nominentur, non inter alia, quæ ante præmittimus ut ipsis mysteriis viam futuris pretribus aperiamus. Plane constat nominum hanc recitationem in oblatione fuisse fundatum, nec proinde aliorum quam offerentium factam esse commemorationem.

§. V. Sed vero nominum illa commemoratione, quæ Cypriani etiam seculo usurpata est, omnium communis fuisse videtur qui quidem Ecclesia communione fruerentur. Tantundem valent apud illum in hac ipsa, quam in manibus habemus, epistola ad communicationem admitti & offerri nomen. Nec enim illud pro ulteriori aliquo communicationis gradu habitum fuisse plane constat ex sequentibus: *Nondum (inquit) pænitentia acta, nondum exomologesi facta, nondum manu eis ab Episcopo & clero imposta, eucharistia illis datur.* Et ex antecedentibus: *Nam cum in minoribus peccatis agant peccatores pænitentiam justo tempore, & secundum discipline ordinem ad exomologesin veniant, & per manus impositionem Episcopi & cleri ius communicationis accipiant, &c. Utробique fit gradatio, & quidem ita ut summus communionis gradus in ipsa eucharistia perceptione constituantur.*

§. VI. Ut autem horum omnium origines investigemus, observanda est in primis illa Scriptura phrasis, qua Christiani ad fidem conversi nominum appellatione designantur. Ita Act. I. 15. τὸν τὸν ἄλλον ἔργα τὸν τὸν ἄλλον ἔργον ἔχειν. Ita enim ibi omnia fere exemplaria. Quod enim in editione vulgata hominum legamus hodie, non est quod antiquo interpreti tribuamus, quasi is ἄλλος in suo codice Graeco reperisset, sed potius exscriptori, facillima nominum in hominum commutazione. Sunt enim & alia in eadem vulgata interpretatione exempla quibus interpretum errores in codices recentiores universos irreplerunt. Ut quando de muliere in Evangelio legimus quod everit domum pro everrit, & quando alibi fidem pro fine legimus. Unus ille codex vester Bodleianus legit ἄλλον; quod cum aperte falsum sit, superiori enim versu 14. jam facta erat mulierum quæ adessent mentio; verisimile est è glossate marginali in textum irrepisse. Phraseos novitatem observasset lector & notalet per nomina homines esse intelligendos Graci nimirum ἄλλος. Inde librarius in Textum transluit. Est & alius locus huic plane geminus Apocalyp. III. 4. Ἐχεις δὲ οἵα διάβατα τὸν Σαράντον, ἢ οὐκέτι τὰ ιδιανα αὐτῶν.

§. VII. Omnino hæc loca alludere videntur ad matriculam Ecclesiæ, in qua fidelium baptizatrumque nomina scripta essent. Eodemque alludent, ni fallor, & illa, in quibus ^d libri vita mentio tam frequens occurrit. Est enim hæc, ut puto, loquendi forma desumpta à more civium ad civitatum jura admittendorum. Erat enim id in usu ut quoties cives in aliquam πολιτεία five civitatis jura ascriberentur, eorum nomina essent in civitatis album referenda. Ita deinceps constabat quinam essent pro veris civibus agnoscendi, ne quis alienus in jura civitatis irrepereret, quæ jura civitatum illustrium magni habebantur, ea præsertim ætate. Quo illud etiam referendum existimo Apocalyp. XI. 13. in quo terræ motu decima pars civitatis cecidisse dicitur, & occisa esse nomina hominum septem millia. Quis non videt hic ad morem civitatum allusum esse, quo in ejusmodi civitatum epidemicis calamitatibus è libris

censualibus sive civitatis matricula de civium admissorum numero judicabant? Ita civitatis Romana damna æstimavit Augustus in bello civili, novo constituto *civitatis censu*. Ita in futurum orbi Romano consuluit instituto civium per universum orbem Romanum in suam cuiusque civitatem *lustro*, & *ἀπογραφη* qua civium *nominia* essent denuo in publicis civitatum *tabulis* describenda. Id enim erat profiteri, ut *civis* quisque suam civitatem agnolceret, *nomenque* describendum daret; id describi ut *nominia* civium ita edita in publicis, quas diximus, tabulis describerentur.

§. VIII. Civitas autem illa de qua tantopere gloria fuit primævi illi Christiani, non alia erat quam Hierusalem. Ita certe sensit *martyr* anonymous apud Eusebium, qui pro more inquisitionum rogatus, patriam Hierusalem esse respondit, multisque deinde præsidem lusit, qui illum de terrena aliqua civitate Roma emula intellexerit. Ut enim omnia fere in primis illis Christianismi temporibus à Judæorum moribus desumpta sunt; ita id in privilegiorum negotio præsertim, solenne certe fuit, & fortasse perpetuum, ut si quod sibi privilegium Israelis nomine, afferuissent *Judai*, id sibi quoque, ut *mystico* Israeli, vendicarent etiam Christiani. Jam vero inter alia de quibus gloriati sunt Judæi, cum communis illa esset omnium fere gentium, si qua celebrior fuisset, de sua civitate jactatio; nec illi sibi hac in parte cedendum existimarunt. Proinde *Judæi* universi, quacunque essent per orbem universum dispersi, civitatem tamen sibi Hierosolymitanam patriam vendicabant. Id enim erat illius ætatis usu comprobatum ut si quæ civitatis cujuspiam fuissent *colonia*, illa tamen civitatem metropolitanam sibi patriam agnoscerent, ejusque *jure* fruerentur, ut qui liberi in colonia nati essent, illi essent ex natibus suis in civitate Metropolitana censum referendi. Ita *Rome* civis natus est Apostolus, propterea quod in Tarso, utcunque longo terrarum intervallo à *Roma* diffusa, Romana tamen *colonia*, natus esset.

§. IX. Proinde *Mystici* quoque *Israelite*, ne hac etiam ex parte inferiores viderentur, illi etiam sibi civitatem novæ suæ nativitatis in baptismo ratione vendicandum censuerunt, illam quoque Hierosolymitanam, sed vero longe illam, quam terrena illa esset, clarioram. Id enim agitabant in omnibus illis istiusmodi disputationibus ut *mysticorum* Israelitarum jura terrenorum illa non aquarent modo, sed longe etiam superarent. Idque duobus modis hac in causa conseruent, tum *civitatis* ipsius respectu, tum *privilegiorum*, sive *civitatis*, ut reddit *Act.* XXII. 28. vulgatus interpres. *Civitatis* quidem ipsius: *sancitatis* nomine *civitatem* suam commendarunt *Judai*; sed vero longe *sancitior* erat *coelestis* illa Hierusalem, *sancitatis* omnis archetypa. Magni etiam regis nomine *S. Math.* V. 35. Nam quia *civitates metropolitanae* erant plerumque regum sedes, ideo quo major erat civitatis rex, eo etiam *illustrior* ipsa *civitas* fuerit necesse erat; latior enim futura erat civitatis *jurisdictionis*. Tanto igitur Hierusalem reliquis per orbem civitatibus præponenda, quanto esset rex eorum Deus reliquis etiam regibus antefendens. At si terrena illa Hierusalem regem Deum habebat, neutiquam tamen adeo præsentem illum ac *coelum* illa, cuius *cives* se Christiani professi sunt. Vid. *Apocalyps.* XXI. 22, 23. Excisa etiam fuerat terrena illa Hierusalem à Babylonis, brevi etiam à *Romanis* excindenda. At *fundamenta* habuit *coelis* illa Hierusalem nullis unquam hostium viribus diruenda, longe etiam quam illa Agrippa fundamenta firmiora, quibus terrenam illam civitatem munire voluit à Claudio prohibitus atque impeditus. Unde & *manens* civitas appellatur *Heb.* XIII. 14. quæ nullo esset seculorum decursu peritura. Civitas illa terrena ab *bominibus* condita erat, at *coeli* hæc non *χρυσούντος*, sed *Deum*

habebat artificem & conditorem *Heb.* XI. 10. Id enim etiam in civitatum laude positum erat, si quem magni nominis habuissent conditorem. Quod etiam ad *privilegia* civitatis, ne in eis quidem erat *terrena* illa *civitas* cum *coeli* ulla ex parte conferenda. Ita potius distabant ut *terrena* illa, si ad *coelestem* conferretur, ne civitatis quidem nomine digna censenda esset. Eo spectabant illa *privilegia* ut *cives liberi* essent. Id ambiebant civitates omnes, nec alios quam *liberos* in civium numero censebant. *Servorum* conventus *ergastula* potius, quam *civitates*, audiebant. *Qua nunc est* (inquit *Apostolus*) Hierusalem servit cum filii sui, illa autem *qua sursum est* Hierusalem, libera est, *qua est* mater (sive metropolis) nostra. *Gal.* IV. 25, 26.

§. X. *Ἄντικα ἀληγορίᾳ* superiore commate dixerat *Apostolus*. Nec dubito quin si aliorum *Judaorum* *Apostolis* *coevorum* commentarios allegoricos, præter *Philonem* haberemus; hæc ipsa in iis esset interpretatio reperienda, veram liberamque Hierusalem supernam fusile atque *coelestem*, terrenam, quæ *Romanis* eo ipso teculo servierit, minoris esse faciendam. Cum igitur in qua quisque civitate *natus* esset, & quidem *ingenuus* atque *civibus*, ea demum pro *patria* habenda esset; cumque secundam suam baptismi *nativitatem* pro *vera* *nativitate* solam agnolcerent Christiani; sequebatur ut ea ratione patriam quoque sibi vindicarent. Nec vero erat quod aliam sibi patriam *mystica* *Israelite* agnoscerent, quam *mysticam* hanc Hierusalem, in allegorici *Judaorum* interpretibus jam satis notam atque celebrem. Præsertim cum in eo illis assenserint *philosophorum* celeberrimi à quibus multa accepisse constat *Judaorum* mysticos illos, quos diximus interpretes, accepta ita derivasse Christianos. Patriam enim sibi *coelum* vendicabat *Anaxagoras*. Nec ille modo, sed *Pythagoraeorum* illa atque *Platonorum*, ipso etiam *Apostolorum* seculo, recepta jam hypothesis qua *animas* humanas à *celo* stellisque huc descendisse docuerunt *φωτάδες*, exulum nimirum ritu, è *patria*, proinde totam *philosophiam* *mysticam* in eo positam, ut *φωτός* ejus procurarent, qua voce *Greci* *reditum* denotant in *patriam* exilio contrarium. Cui consentit tam frequens in N. T. *civitatu colestis* tanquam *Christianorum* propriæ, mentio. Eo spectare *ποικιλία* illud *Phil.* III. 20. probavit noster eruditissimus *Hammondus*. Eo *ποικιλία* quoque, ex ipsa vocis ratione manifestissimum est. Nec enim est quod alium omnino sensum admittat locus *Act.* XXII. 28. Neque sane necesse est quod plura congeram exempla quæ quidem in N. T. occurront ubique, manifestissima sane pariter atque frequentissima.

§. XI. Vicem reliquorum omnium supplebit vel unus ille locus *Apocalyps.* III. 12. Quo ita scriptum legimus: *Οὐκέτινεν εἰσόντων σὺν αὐτῷ ἐν τῷ λαῷ τῷ δικῇ με, καὶ οὐκέτινεν εἰς τὸ χρεῖον ἐπ’ αὐτὸν τὸ ὄνομα τῆς Θεᾶς με, καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως τοῦ δικοῦ με τῆς λαϊκῆς Ἰερουσαλήμ, ἡ καταβόθνη εἰς τὴν ἑρακλεῖαν τὸ δικόν με τὸ κρυπτόν.* Plane constat, pro illius ætatis more, *beneficia* civitati præstanta, esse ipso civitatis *jure* remuneranda. Constat etiam in ipso hoc quo alluditur *agonum* negotio, tantum fuisse civitatum ambitum, ut *judicium* non modo finem, sed *athletarum* quoque ipsam, pretio corrumperent, nemud ut verum aliquem *victorem* prætermittendum centerent. Constat præterea in illius *nova civitatis* jus, pro more seculi, esse admissum, referendo in primis *nomen* in tabulas *publicas*, tum *nova* illam à civitate sua denominatione insigniendo, adiecta præterea in perpetuam rei fidem publica *κηρύξει* in *ἐκκλησίᾳ* *αὐτοῖς*, posterisque consignando in perennem memoriam nunquam delenda monumenta. Quod autem *novo* illum *nominis* ornandum dicit, vel de *novo* *civitatis* *nominis* intellexit, quam illi diximus è prima *nativitate* non competere, sed vero noyo esse mercedis loco adjectam; vel de *novo* Christiani nomi-

^a Ap. Euseb. Lib. de *Martyr. Palæstin.* cap. II. ad fin. L. VIII. Eccl. Historia. b Philo. in Flacc. p. 667. c S. Math. IV. 5. XXVII. 52. Apoc. XXI. 10. Unde etiam nomen *Ιερουσαλήμ* Philo. de vit. Mosis. L. III. p. 453. d Heb. XI. 10. e Panæus. in Eliac. f Vid. Ignat. Epist. ad Magn. §. 10.

ne de quo veteres ut plurimum antiqui instrumenti de novo nomine^a prophetias interpretati sunt, vel etiam de veteribus à parentibus in prima nativitate datis mutantibus in nova illa prophetarum Apostolorumque nomina; quod pro zelo suo nonnullos fecisse constat, præsertim cum nova queque, novum canticum, novum Testamentum, in veteris instrumenti idiomate, laudi esse atque præconio animadvertisserent.

§. XII. Est & alia ratio hoc in loco fortasse verisimilior. Pro civitatum enim more etiam nomina suscepiebant, qui in civitatum iura fuerant admissi. Si in civitatem Romanam ascripti essent, Romanum quoque nomen; si in Graciam, Gracum; si in Iudeam Iudeum; & sic de reliquis. Nec aliam fuisse causam existimo cur plures in N. Testamento binomines habeamus, quorum unum Iudeum esset nomen, Romanum alterum. Ἰωάννης τοῦ καλλίμορφου Βαπτιστῆς, δὲ ἵερον τὸ Ιερόν. Act. I. 23. Ἰωάννης τοῦ ἐπιχειρήσαντος Μάρκου. Act. XII. 12. 25. XV. 37. Συνάντησις τοῦ καλλίμορφου Νικού. Act. XIII. 1. Σαῦλος δὲ τοῦ Πάινού. Act. XIII. 9. Scio alias de Apostoli nomine datae esse ab interpretibus rationes, sed frusta ut existimo. Longe certe hæc est, quam nos damus, omnium facilissima. Apostolus ut ἀβραΐτης ἢ ἀβραϊτης, Iudeus erat natione, civitate Hierosolymitanus, ut proinde Hebraum nomen Sauli in circumcisione habuerit, quo & usus est tanquam notiori, quamdui in Iudaorum finibus versatus est S. Lucas; dein Pauli, cum illis finibus egressus inter reliquorum provinciarum Romanos versaretur. Idem enim natus in Tarso colonia Romana, Romanus erat, & quidem natalibus, ut proinde Romano etiam esset nomine appellandus. Similiter de reliquis, quos dedi, binominibus judicandum censeo, tam fuisse Romanos illos quam Hierosolymanos, utpote πολιτεῖα Romanam, seu natalibus in Romana colonia, seu pretio καθολικού consecutos. Videmus igitur, in prædicto martyrum Aegyptiorum exemplo qui se patria Hierosolymanos ficerunt, quam consonum fuerit ut propheticus fe Elias, Hieremia & Esaias, &c. nominibus insigniret civitati Hierosolymana propriis. Ita erat omnino faciendum, si locum suum arque privilegia gens illa sacra tenuisset. Proselytismus justitia suscipiens esset, & in mores Judæorum atque nomina transeundum, si qui fuissent ex gentilibus qui Segulla privilegia ambiasset. Perfracta autem jam maceria, in mysticum Israelitismum patuit gentilibus auditus, retentis suis cujusque moribus atque nominibus. Unde est quod in Christianis N. Testamenti nominibus ethnica multa & quidem ab ipsis gentium idolis desumpta, reperiamus. Christiani itaque nomen Christianæ fuisse suorum proprium, est sane mihi verissimum.

§. XIII. Atque ex eodem hoc civitatum jure id etiam sequitur, civitatum harum literalius mysticaque Hierusalem jura pro civitatum reliquarum juribus intelligenda esse. Nec enim fas est ut hæc nugatoria lusoriora quoque solius representationis confilio intelligantur dicta, sed pro modo legabrum symbolorum. Ita nimur ut quæ alii adhibitis illis symbolis à gentium lege pacti esse intelligantur, ea etiam Ecclesiastici iisdem symbolis adhibitis, pro societatis Ecclesiastica lege gessisse reputentur. Præsertim cum id observarint etiam Iudei literales, quorum ad exemplum conformata sit à Spiritu Ecclesia. Cum igitur id sit civitatum omnium jure receptum, ut qui fuissent in civitatum matriculas, describendis nominibus, recepti, illis civitatum carundem jura, sacra pariter atque profana, concessa essent; contra, quorum nomina ex iisdem matriculis delecta essent, eorum nulla profanorum sacrorum pars concederetur; idem etiam hic ex eadem interpretationis lege intelligendum. Id nempe voluerunt Iudei sua illa nominum in matriculas relatione, ut quorum nomina ita essent in matriculas relata, illi populi Israelitici privilegiis uterentur, partem illi in Deo, in sacrificiis publicis, in convenerib; solennibus, in Dei promissis populo Israelitico factis, in precibus viciissim populi Israelitici nomine Deo à sacerdote offerendis, deinde vindicarent.

^a Euseb. Eccl. Hist. VII. 25. & de mart. Pal. ubi supra, ^b Euseb. de Martyrib. Palest. c. 11. ^c Heb. XII. 23. ^d S. Luc. X. 26. ^e Phil. IV. 3.

§. XIV. Quod autem omnia Israelites extertia typis mysticis atque invisibilibus adumbrarent allegorici Scripturarum interpretes, id quoque certo quodam prudentissimoque consilio ab illis factum est. Eo nimur collimabant, ut ita invisible illud populi Israelitici cum Deo commercium pro captu vulgi aliquatenus explicarent, & ut populum sensibus deditissimum (quæ & idolatriæ ejus tam frequentis vera fuerat origo) à sensibus sensibilibusque paulatim ad intelligibilia revocarent. Erat in aperto Judeus, erat etiam in spiritu. Erat Israel secundum carnem, erat & secundum spiritum. Erat circumcisio carnis, erat spiritus atque cordis. Erat hereditas Canaanæ, erat etiam caelitus. Erat Hierusalem terrena, nec debeat illa quoque caelitus. Erat pontifex visibilis, sacrificium visibile, panegyres visibles primogenitorum. Erant viciissim hisce voces (est enim illa Apostoli mysticorumque interpretum vox qua hanc ipsam rem denotabant) invisibilis Pontifex λόγος, sacrificium illi proprium itidem invisibile, panegyres etiam στονίζων, ut loquitur ^c Apostolus, ipse pariter in praesentiarum invisibilis. In infinitum esset, si singula excuteremus. Ut autem ad normam philosophiæ Platonice hæc exigebant Hellenisti; ita certum est ἀληθινος Archetypis illis invisibilibusque exemplaribus à Platonicis esse tributam, ut proinde siquam efficaciam haberent externa hæc atque ^d εἴγητα ινδικά, ea ab invisibilibus illis tota esset arcessenda. Cum itaque civitatis Israelitica privilegia præcipua, quæque essent ab alienigenis proselytis maxime expetenda, ea spiritualia essent, & futuri secundi, sive ^e נְכָרִים וְלִילִים ut loquentur Rabbini, מִנְדָּבָרִים, ut Hellenisti; plane sequitur Israëlis privilegia ad Israelem invisibilem præcipue attinere, esseque adeo ipsa pariter invisibilia, atque illo, quod dixi, visibilem cum invisibilibus, commercio procuranda. In eo ergo ponendum erat nominum in matriculas referendorum beneficium, quod quæ in visibili civitate gesta sunt; ea in invisibili rata crederentur; quod cum eorum nomina in matricula terrena Hierusalem scriberentur, scripta etiam existimarentur in libro Dei: Cum cives fierent terrena Hierusalem, nec ab illa quoque civitate caelsti putarentur alieni: cum terrena urbis privilegiis, caelsti etiam privilegia una eademque opera assecuti intelligerentur, quod quæ Dei nomine atque instituto gererentur in terris, ea rata ab eo haberentur in caelis. Hoc magnum revera beneficium erat, meritoque ab universis gentibus maximè faciendum. Ceteroqui nihil erat quod Iudeorum gens, aut jus civitatis Hierosolymana ab alienigenis magnopere experteretur.

§. XV. Atque ita tandem intelligemus illas loquendi formulas quibus hoc ipsum in Scriptura denotatur. Quod illa nomina scribi dicantur in caelis, videamus hic quam apte quadret huic, quam dedimus, hypothesi. Nempe Hierusalem illa coelestis non alia erant quam ipsum caelum, ut quæ in ejus matriculam relata essent nomina, ea jure meritoque scribi dicantur in caelis. Et ut Christianos Iudei in veri Israelitismi privilegia successisse constat; constat etiam matricula hujus quam diximus, terrestris illud esse cum caelesti commercium, ut quorum nomina in terrestri conscripta essent, ea in caelesti scribi eadem opera dicerentur. Proinde gaudere vult discipulos suos Dominus quod eorum nomina scripta essent in caelis. Hoc verum esse non docet, sed supponit. Unde autem constare potuit, & quidem ea certitudine quæ gaudii argumentum esse posset, nisi ex generali illa suppositione qua nomina in album terrestris Hierusalem relata, eadem scribi supponerent in caelis? Proinde Ecclesia membris etiam peccantibus minatur etiam Dominus, fore non ut in archivis caelestibus ne scriberentur, sed ut scripta ante denuo deterentur. Proinde sine nova revelatione Clementis nomen in libro vita scriptum esse, scire potuit ^d Apostolus, quod scilicet post baptismum, quo nomen ejus in terrestri simul caelestisque Hierusalem matricu-

las fuisse relatum, nihil admisisset deinceps dignum, cur scriptum postea deleretur. Ex quo etiam intelligimus quanti faciendum esset olim communionis *Israëlitica*, quanti hodieque *Ecclesiastica* beneficium, quod per illam in *civium cœlestium* numerum referamus.

§. XVI. Supereft ut illud etiam exponamus, cur eadem *cœlestis* civitatis matricula *liber vita* appelletur. Primaria igitur hujus vocis significatio ex veteri, ni fallor, instrumento desumenda est. Ibi autem à *regum memoriorum*, illo seculo usitatissimis petitam existimo metaphoram. Solebant enim regum benefactores atque beneficia in illiusmodi *commentariis* referre qui regi esent ad manum, siqua esset oblata præmii referendi occasio. Its *Mardochai* in regem *Assuerum* beneficium conservatum legimus. *Vita autem nomine omnia cujusvis generis beneficia*, ut è *contra mortis nomine mala omnimoda complecti* solent scriptores sacri, præsertim vero hujus vita prosperum adversumque statum. Ita de ^a *Rubene*, de ^b *Solomone*, & ^c alibi. Ita forte & illa quoque intelligenda sunt quæ de *vita Pharaonis Josephus*, de *perenni vita Nabuchodonosoris* habet propheta *Daniel* quod nimirum pro more juramentorum quo quod cuique carissimum esset id Deo oppignoravit male multandum si fecellisset, *Josephus* prosperum *Pharaonis* statum regiamque dignitatem ita obligandam censeret; *Daniel Nabuchodonosori* perpetuam *florentis Regni* fortunam apparetur. Scio tamen & *vitam regum ipsam* obligari solitam, quæ causa erat quod ^d *Scythæ* siqua regem adversa *valutudo* afflixisset, eam *perjurio* cujuspam tribuendam censerent. Sed nescio an alio referri possit locus *Prov. XV. 15. In bilaritate vultus regis vita*. Quando igitur ^e *Moses* è *libro* Dei deleri voluit, id tantum voluit, ne deinceps inter *amicos Dei* necessariosque numerarentur. Inde transiit in *beneficia pacti Israëlitici*, quia *Israëlitarum* quisquis pacto stetisset, is *pacti generalis* beneficio esset inter propinquiores *Dei amicos* recensendus. Semper enim à prima usque *pactorum origine*, *vita* inter *pacti præmia*, *mors* inter *violati pacti supplicia* numerata est. Ita in *pacto Paradisaico mortem* loco pena minatur, lignum *vita obedientia mercedem* daturus erat Deus. In *pacto Mosaico*: ^f *Testes invoco hodie celum & terram, quod proposuerim vitam & bonum [mortem Heb.] benedictionem & maledictionem: elige ergo vitam, ut & tu vivas, & semen tuum. In Proverb. de sapientia quæ pacti Mosaici erat observatio: g lignum vita est his qui apprehenderit eam.* Et alibi *tempissime*. Merito ergo matricula hæc *liber vita* appellatur; quod qui in ea scripti essent ad eos *vita illa* attineret, *pacti beneficio* promissa.

§. XVII. Quod si hæc de pacto quoque *literali* vera erant, de pacto *mystico* longe adhuc erant veriora. *Mystica* enim illa *Israëlis* hæreditas *terra viventium* proprio quodam suo jure nuncupatur, quasi vero ne *vita* quidem foret hujus *terra vita*, & *morti* potius quam *vita* accensenda. Respondetque etiam hæc loquendi forma *Platoni* atque *Platonis* accuratissime. Huc trahit ipse *Plato* locum ^g *Euripidis*, quo *vitam beatorum nos mori*, eorundem autem *mortem vivere* dicimus. Utque omnia rerum exemplaria *Platonis* atque *Hellenistis* à *dictuntur*, ita hæc etiam *vita diuinæ* dicitur, qua voce usus est ipse etiam ^h *Porphyrius*. Ut autem in priori *vita* significatione, non tam *existentiam* nudam, quam *prosperum vivendi statum*, *vita nomine* denotari diximus; ita hic quoque ne *durationis* quidem ipsa illa *perennitatem*, sed *beatitudinem* ipsa *vita* appellatur. Proinde hæc *diuinæ* *vita* non tam *morti* quam *xoriorum diuinorum* opponitur, quæ & ipsa scriptoribus *mors* habetur diciturque, nec aliis præterquam *bonis* *vita hæc* conceditur, quanquam *mali* etiam ad *pænam resurrecti sint*, & in *existentiæ pœnæque* perpetuitate conservandi. Aptissime vero *mystico Israëli*,

atque adeo Christianitati conveniebat hæc *vita*, quod cum *Judei* sub *Messia* suo vitam sibi diutinam hodie polliceantur, antiquiores *eternam*, unde illa ⁱ ζεισθεντες εἰς τὸν αἰώνα, & veteris Testamenti prophétia quas illi de *Messia* intellexerunt, ^j ἀδιάνοια βασιλίας & ζωής etiam αἰώνιον diuertissimis verbis polliceantur: tum vero ζωή hanc ^k αἰώνιον λόγῳ assignarunt *Platonici* pariter atque *Hellenisti*, ex quorum principiis loquitur *S. Ioannes* *Apostolus* in *Evangelio*, primaque ejus epistola. Idem *cœlestis civitatis* regem eundem λόγον faciunt, unde est quod tam multa habeamus de βασιλίκῃ λόγῳ διωμένῳ apud *Philonem*, nec aliunde quam ab eo docent esse expectandam. Liquet igitur quam apposite *Evangelium*, quod in λόγῳ colendo totum est, φωνα τῆς ζῶντος τούτης appelletur. Liquet etiam quam apte *cœlestis civitatis* matricula ^l ζωὴς τῆς ζῶντος audiat, *civitatis nimirum* illius quæ λόγῳ *principem agnoscat* ζῶντος auctorem. Liquet denique quam congrue recitandus in die *judicii* hic sit *liber*, quando nimirum *vita mortisque* distribuenda sunt *præmia*. Cum enim *vita* hæc ^m αἰώνιο inter *civitatis diuinæ* privilegia numeretur; sequitur omnino non ad *alios* quam *illius* *civitatis cives* jure attinere, ut proinde nequeat hujus *præmii* distributio commodius quam ex illo, quem dixi, libro deduci. Quicunque enim in *baptismale* conservarint, ne alio suo deinceps flagitio deleri postea mererentur, illi *vitam* sibi promissam vindicare poterunt. Nec alii quam *cives* *jura civitatis cœlestis* pro *foro* poslunt & pro *forma* *tribunalium* postulare, quo referendas esse has *metaphoricas locutiones* non est quod in *dubium* vocemus. Videmus interim, hæc si vera sint, quam graviter errari hæc tenus vulgus *theologorum*, quam nihil hæc ad *caulam predestinationis* faciant, quo tamen illa hæc tenus plerique reuterint; quam maxime faveant *unitati Ecclesiastica*, quo tamen ea, nemo est, quod sciam, qui hæc tenus reuterit.

§. XVIII. Et qua ratione ratam crediderunt in *caulus* illam *baptismalis matricula inscriptionem*, eadem par erat ut crederent, siqua nomina *superiorum censura*, è *matricula Ecclesia* delerentur, eadem è *matricula Archetypa delenda* & in *cælis*, unaque omnium privilegiorum jus esse deinde derogandum. In quo etiam prævivit, ni fallor, *Ecclesia synagoga*. Huc enim referenda existimo illa *Saluatoris* verba: ⁿ Μαρτύροι ἐστοῦσι μονοποιοὺς οὓς ἀνθρώποι, καὶ ὅτουν ἀφορίσουσι οὓς, καὶ δεσμώτοις, καὶ ἐκέλευτοι τὸ ὄντα οὐκάντας πονηρὰ ἔντα τοῦτο τοῦ ἀνθρώπου. De *synagoge* censuris hæc intellexisse Dominum, constat è *voce ἀφορίσωται*. Ita enim *excommunicationem* denotabant *Judei Hellenista*, ita etiam *Ecclesiastici*, nec ulla vox frequentius occurrit in *canonibus*. Recte etiam, & pro more gentis atque *seculi*, conjunguntur cum censuris *brûdū*. Ipsa *anathemata* gravissima erant ipsa quoque *convictio*. Illis autem percusso fuisse primævos *Christianos* ex eorum *synagogis extores*, non è novo duntaxat *Testamento* dicimus, sed ex primævis quoque patribus, ^o *Justino* præfertim atque ^p *Origene*. Idem etiam testes sunt, nec diris illos, nec *convictis abstinuisse*, siqui in eorum censuras incidissent. Quod igitur ad tertium illud attinet, ^q *brûdū* nimirum *inxorabili*, ad eandem illam *excommunicationem* cuijam spectasse, est mihi sane verisimilium. ^r *Ex Bâbâl pro excommunicatione usus est in Evangelio S. P. Joannes Apostolus*. Idem etiam eadem *voce usus est de excommunicatione etiam Ecclesiastica III. Ep. V. 10.* Ut plane constet *vocem illam à synagoga in Ecclesiam* transiisse. Aptissime respondet huic *persona* *inxorabili* *brûdū*, ut nimirum ea ipsa *ceremonia synagogæ juribus* *quempiam spoliare* *crederentur*, cum nomen ejus è *synagogi matricula* delerent.

§. XIX. Et quidem in hac ipsa causa, ut & alibi tempissime, seculi sui *mores ad vivum expressit Ignatius*, quod vix credo potuisse *quempiam tertii seculi falsa-Celsi*. ^s *P. Joan. IX. 34, 35.*

^a *Deut. XXXIII. 6. b Psal. LXXII. 15. c P. XXII. 26. LXIX. 32. d Herod. IV. 68. e Deut. XXXII. 32. f Deut. XXX. 19. g Prov. III. 18. 22. h V. 10. 13. 22. i Phæd. ⁱ De Abstin. IV. 20. p. 176. k S. Joan. XII. 34. l A&V. 20. m S. Luc. VI. 22. n Dialog. cum Tryphon. o Cont. Celsi. p Joan. IX. 34, 35.*

rium, cum illi jam sensim in desuetudinem abiissent. Ὁμιλοὶ pro persona usus apud eum frequens est. οὐκέτοι τὸ ποδὸν με ὄντα, bis. Salutat idem πάτερ ὄντα in Ep. ad Smyrn. ut habetur non in interpolatione modo, sed in veteri etiam interprete, ex quo constat quod in hodierno codice Florentino deest, id librario esse potius, quam interpolatori, tribendum. Quanquam salutatio hæc ad illam forte Romanorum consuetudinem alluserit, qua obvium quemque, quanquam de facie ignotum, nomine ex Nomenclatorū monitu compellabant; non est tamen quin Nomenclaturam ipsam in Ecclesia matricula obtinuerat, neminem esse à sua salutatione excludendum. Ita eodem redibit hæc Ignatii salutatio, quo Apostoli illa qua omnes sanctos aliquando salutandos duxit. Idem ad Polycarpum ^b Εἰς ὄντα πάτερ ζύτε. Id quoque de matricula Ecclesiæ intelligo, ut idem hic valeat εἰς ὄντα, quod alibi εἰς ὄντα. Cavet nimur ne quispiam prætermittatur, consulenda nominum serie in matricula Ecclesiæ. Quod vero de Hereticis ita scribit: εἰ τὰ δὲ ὄντα αὐτῶν ὄντα ἀπόστολος εἶπεν μοι εἰς τὰς ἄλλα μηδὲ γνωτοί μοι αὐτῶν μηνοντεῖν, πάτερ εἰς μετανοοῦντα εἰς τὸ πάτερ οὗ ἐστιν ἡμῶν ἀνάστασις· quis non videt hæc cum illa Iudaorum ὄντας ὡς πονηρούς εἰνδοὺς quam accurate consentiant? Ὁντα ἀπόστολος quis dubitet pro πονηροῖς haberi? Quod vero illa, postquam fuisse ex Ecclesia matricula erasa, nec scribere, nec voce tenus proferre dignetur, omnino tractat tanquam πονηρὰ, profana atque piaculo implicita.

§. XX. Nominum autem illam in matriculis relationem illorum manu, quorum erant nomina, fieri solitam arbitror. Is enim erat à prima fere antiquitate patitorum mos, ut ea pacientium subscriptiōnibus confirmarentur. Hæc autem civium ascriptio, non ita civium iura atque privilegia conferebat, quin ex adverso essent ab ascriptis pacta etiam mutua exigenda, de civitatis juribus deinceps conservandis, deque fide in patriam colenda. Id etiam à Judais in profelytismo observatum colligo ex Iſ. XLIV. 5. Iſte dicit Domini ego sum: & ille vocabit in nomine Jacob: & hic scribet manu sua Domino: & in nomine Israel assimilabitur. Plane innuit illa scriptio factum esse ut Dei nomine Jacob atque Israel deinde censerentur. Quod ita in censum Israeli transferint, inde constat ad illam, quam dixi, πολιτειῶν hanc scriptiōnem esse referendam. Quod scribebant manu sua Domino, id quoque signum est cum illa πολιτειῶν pactum cum Domino pro more solenni fuisse conjunctum, & in eo quoque cum Deo pacto adhibitam fuisse manuum illam subscriptionem. Sed & in alio illo cum Deo fædere, cuius meminit ^d Nehemias, subscriptionem legimus atque signationem. Et vero legibus Romanis (cui parebat primis suis exordiis orbis Christianus, ex quibus in hoc ipso pacti arguento multa ratiocinatur in Epistola ad Hebreos Apostolus, ne dubitemus ad illas pacta etiam Christiana cum Deo inita esse exigenda) manifestum est subscriptionem patris adhiberi solitam. Quæ cum ita se habuerint, fieri vix potuit quin in Christianorum quoque mores transferint quorum plerique essent ab his originibus arcessiti.

§. XXI. Cum vero sacrificiorum precumque publicarum jus esset inter civitatum iura vel præcipua numerandum; probabile omnino est non generali solum civium commemoratione in sacrificiis publicis fuisse contentos, sed vero singulorum etiam quam possent propriam factam esse in precibus mentionem, præfertim in solennitatibus panegyricis quæ totius populi causa fuisse institutæ. Ea autem commemoratione commodissime fieri potuit prolatis his, quas diximus, matriculis publicis. Ita cautum esset ne quem civem omitterent pontifices, ne quem profanum, aut alienum, aut piaculo constrictum, sacrorum facerent participem. Cum vero nimium prolixa esset tot millium nominum

recitatio, sola nominum oblatio satis esse potuit ad sacramentum beneficia singulū imperanda. Id cum communī sacrificantium more receptum esset, ad Iudeos primum, deinde ad Christianos dimanare potuit facilissime. Cum enim illi non omnem sacrificiorum usum, sed cruentorum duntaxat repudiarent, mystica autem colerent atque agnoscerent; pronum erat ut quæ alii beneficia cruentis sacrificiis tribuissent, eadem mysticis suis afficerent Christiani, ne cruentis mystica viderentur inferiora. Proinde in generali illa quæ à prima usque origine, Eucharistiam exceptit intercessionem, matriculam illam verisimile est nominum Deo fuisse oblatam. Aliud certe significat offerri nomina, aliud recitari, ut primo tantum essent à se invicem usū potius, quam nominibus, diversa; postea cum paulatim inoluisset illa nominum sine recitatione oblatio, uni eidemque diptychorum recitationi denotandæ facta sint communia.

§. XXII. Erant & aliæ Christianorum appellations seculo illo admodum familiares, quæ ansam fatis opportunam catalogis conficiendis dare poterant. Talis erat in primis debitoris illa. Cum enim ante receptionem Christianismum carnis fuisse debitores, iidem in baptismo se Dei debito res profitebantur. Sunt autem illæ phrases in Romanis legibus notissimæ, nomen obligare, obearare, & dissolvere, à syngraphis in quibus debitorum nomina conscripta sunt, proculdubio petita. Erat & alia Christianorum appellatio, qua milites dicerentur. Hæc in sacris literis, hæc etiam in Patribus, adeo frequens erat, ut quam plurimis Ecclesia consuetudinibus ortum dederit. Inde ipsum sacramenti nomen baptismo etiam attributum; inde forma illæ in baptismo antiquissimæ: συντάχουαι τοι χριστόν, ἀποτάχουαι τοι Σατανᾶ, plane à militia desumptæ. Inde nomen stationum, comatus, aliaque in Patribus frequentissima. Militum autem nomina in catalogis fuisse descripta, non opus est ut probem. Inde forma illæ nomen dari, & catalogi militaris mentio sane frequentissima. Eo referendum nomen numerorum pro militibus legionariis sub recentiorum præsertim Imperatorum temporibus, quod eorum solorum nomina catalogi legionarii justos numeros conficerent; nec enim auxiliarum nomina in catalogis Romanis scripta sunt. Inde fortasse lux ἀπειθεῖ ὄντων, cuius meminit S. Lucas. Et qui aratem militarem exceperant, illi καὶ τάχοις dicuntur in Gracis rerum Romanarum scriptoribus. Atque hæ rationes, ut vel solæ catalogis hisce in Ecclesiam introducendi sufficerent; ita dubitari nequit quin magnum aliqui momentum addituræ essent illi, quam modo dedimus potissimæ.

§. XXIII. Quacunque vero de causa mos ille in Ecclesiam illatus est, erat sane rei disciplinaria, illius prælertim ætatis, stabiliendæ longe utilissimus. Quin ita etiam necessarius, ut si alia deessent, quas dedimus rationes; vix tamen esset ut dubitemus de facto falso, illum obtinuisse. Magnum erat in primis constantia præsidium, ingentemque proculdubio incusit apostolis pudorem; cum manu propria, subscriptione, mansurisque monumentis convinci possent, si qui Christianitati suæ renunciassent. Ita adversariorum gentilium, Hereticorumque fraudibus commodissime occurri potuit, ne quis profanus in eorum synaxes irrepereret, cum suos omnes in numerato haberent, nec ignorantem quempiam admitterent. Quanquam autem synaxes primis Apostolorum temporibus omnibus plerunque paterent, at communio certe nunquam patuit, & synaxes ipsas postea occlusas fuisse verisimile est. Nec enim aliter intelligo ut fabulas illas de infanticio atque Oedipodais incestibus comminisci possent Judæi, nec tanta rerum Christianarum ignoratione versari etiam curiosi, quique animum ad illas ediscendas addixerant, qualis fuit Celsus. At in magnis civitatibus excludi non poterant, ni fuisse ad manum catalogi quibus sui ab alienis dignoscerentur. Accedebant & alia

^a Ep. ad Smyrn. & Ep. ad Polycarp. utrobique in fine. ^b Ep. ad Polycarp. fine. ^c Ep. ad Polycarp. p. §. 4.. ^d Ep. ad Smyrn. §. 3. Neheim. IX. 3.

matricularum commoda ; quod ita constare posset quibus concedendæ essent omnium generum literæ forma-
ta, ne quis *Hericus* aut *excommunicatus* alterius Ecclesiæ
commendatione apud aliam abuteretur ; quod etiam
lapsi atque *pénitentes*, cum etiam maximus esset eorum
numerus, neutquam tamen ante justum pénitentia
tempus *expletum* admitterentur ; quod denique *lapsi*
a gentilibus distingui posset, qui non essent tam
facile ad *communionem*, quam illi ad *baptismum* ad-
mittendi ; quod *paupræta* illa, quæ aliis præterquam
clericis erat in literis commendatissimis necessaria, sin-
gulis dari posset, ita enim in cognitionem omnium
fidelium veniebant, cum nomina essent in matriculas
admissa ; quod denique singulis adesset, cum necesse
esset clericorum cura, quod ipsum in magnis, ut dixi
civitatibus, cum ostiati quærendi essent, fieri vix
aliter potuit quam confessis istiusmodi *matriculus*, ne-
dum ita commode.

§. XXIV. Præter hos catalogos omnium Christianorum communes, erant & alii clericorum proprii & eorum qui sumtibus Ecclesiæ alearentur, pauperum, virginum, viduarum. Eodem enim catalogo hos omnes contineri solitos existimo, cum & clerici & ipse etiam Episcopus ex eleemosynis viatum haberent. Hujus catalogi meminit ipse Apostolus i Tim. V. 9. χρήμα γενεσίδα μη ἔχειν εἰς τὸν ιερόν. Quod enim hæc non sint de aliis viduis quam, quas diximus, pauperibus, intellegenda, constat ex v. 4. ubi quæ posteros haberent superstites, illas iisdem nutriendas commendari vult. Hujus ejusdem catalogi meminerunt & canones Ecclesiastica. Nec aliunde desumisse credo Cornelium cleri sui atque pauperum numeros, quos habet in epistola ad Fabium Antiochenum. Erat autem admodum necessarius hic quoque catalogus eleemosynis distribuendis, ne quis ex eleemosyniorum numero prætermitteretur, ut Diaconis ad manum esset quorum fidei commissa est plerunque illa distributio. Hujus catalogi pars saltem aliqua ad nuperiora etiam Ecclesiæ secula descendit, quam *Diptycha* appellabant, & recitatam fuisse in *Eucharistia* officio, partim ex *Liturgiis* etiamnum superstitibus, partim ex pœna illa expungendorum è diptychis nominum colligimus. Sanctiores enim reliquias habebantur, qui in eo catalogo continerentur, sanctæ virgines, sanctæ viduae, sancti etiam Ecclesia pauperes, ut mirum non sit concessum fuisse illis hunc recitationis honorem. Quæ etiam fortasse ratio esse potuit cur hujus præsertim catalogi nomina frequentius quam aliorum in primævorum Christianorum epistolis salutata legamus. Id faciunt Apostoli, id Clemens, id Polycarpus, id Ignatius ; id reliqui plerique qui illis seculis epistolas conscriperunt.

§. XXV. Quod vero attinet ad illam quæ antiquitus obtinebat mortuorum commemorationem, erat illa *Eucharistica* potius quam propitiatoria. Extant certe hodie vestigia in antiquissimis, quas habemus, *Liturgiis*, nonnullorum nomina, quæ nemo dubitat nisi gratulatione commemorari non posse, patriarcharum, prophetarum, Apostolorum, martyrum, sanctorum omnium, ipsius denique B. virginis. Martyribus autem injurium existimat S. Augustinus qui pro illis orarit. Idem innuunt moribundorum mortuorumque in Ecclesiæ pace tractandorum pleraque ceremoniæ. Nullum in illis mœroris tristitiae indicium, contra gaudii potius gratulationisque omnia. Beatum prædicabant propinqui, doloremque Christianis indignum esse arbitrati sunt. Funebrem pompam cum cereis atque funeralibus canticosque ducebant. Excipiebat venientem sacerdos cum gratiis Deo agendis. Tum recitatae à Scripturis de mortuorum sancta resurrectione sententiae. Sequebatur rursus Psalmorum cantus, defunctorumque in pace predicatione. Tum complexus mortuum est sacerdos, sanctorumque ita in cœmeteriis reposuit. Idem fere in octava diei, idem & in anniversaria commemoratione præstitum. Nec enim alibi mortuorum è dipty-

chis factam esse commemorationem existimo ad *Eucharistiam*, præsertim vulgarium, ne ultra modum diptychorum recitatio ex crescere oblatio fieri fortasse poterat. Ita enim post XXXV. Annum ab obitu S. Chrysostomi nomen diptychi Ecclesiæ Constantinopolitana restitutum est, & post mortem aliorum nomina expuncta. Sed nescio an aliorum id fuerit, præsertim in seculis recentioribus quam insignium & præcipuarum sedium sacerdotum & martyrum. Desumpta enim hæc videntur è ritibus gentilium. Mense autem Februario animas priori anno corpore solutas commemorabant anniversaria commemoratione publice Romani, tum privatim suæ quemque colebant familia. Nec de plebeis animabus ultra publice cogitatum est. Si quis præterea aliis annis cultus illis est exhibitus, is privatorum erat duntaxat atque familiarium. Heros autem, aut Imperatores, aut siqui alii patria causa celebrius quicquam gesissent, eos templi, eos aris, eos sacerdotum sodalitii, sacra, atque reditibus, diebusque anniversariis per omne ævum duraturis colebant. Ita bonos Imperatores plerosque Romani, ita Harmodium atque Aristogeitonem, & qui in Marathone cecidissent, Athenienses. Horum in locum successisse sanctos, testis est in Therapeuticis Theodoreetus. Non est itaque, ex horum exemplo, quod mitemur illustrioribus quibusdam Ecclesiæ antistitibus, non commemorationem duntaxat, sed & recitationem esse conservatam plusquam anniversariam. Sed & martyrum eundem fuisse honorem, ex ipso nostro martyre colligimus. Celerini avia Celerina jam prius martyrio coronata fuerat. Sed & patruus ejusdem atque avunculus Laurentius & Ignatius. Nec tamen Cypriani etiam ætate desierat eorum anniversaria commemoratione. ^a Sacrificia (inquit) pro eis semper, ut meministi, offerimus, quoties martyrum passiones & dies anniversaria commemoratione celebramus.

§. XXVI. Plebeiorum interim in exequiis usus est vocabulis *Pseudo-Dionysius*, ab Heroum commemoratione petitis. Tales enim sunt ἀράγοντες & ἀράνουσις ab Olympionitarum è tabulis publicis per præconem recitatione petitæ, quæque adeo non aliis quam illustrioribus ejusmodi viris convenient. Plane ut innueret illos etiam fuisse triumphalibus præconiis ornandos. Atque hoc Ecclesia honorificum testimonium, quod vigente etiamnum disciplina, pluris erat certe faciendum, non minimum fuisse existimo disciplinæ fulcimentum. Plenos enim spe certissima beatæ immortalitatis fiducia morituros probabile erat, quibus de acta vita accedebat præter conscientiam propriam, alienum quoque testimonium tam fidum, illis præsertim seculis, minimeque adulatorium. Contra sibi diffidere necesse erat, quantalibet alioqui innocentia præditos, si in causa propria esset à tam æquis judicibus dissentiendum, ut quolibet disciplina rigore subeundo, tam certum esset testimonium merito redimendum. Proclive tamen erat, ut, quod postea factum est, ad mortuorum etiam expiationem sensim dilaberentur. Cum enim illi mystico suo sacrificio aliorum sacrificiorum omnium beneficia expectarent, nec id illos lateret fuisse apud utrolque, tam Iudeos, quam gentiles, sacrificia hoc ipso expiandorum criminum consilio instituta ; inde facile credebant hoc idem beneficium à suo quoque mystico eucharistia sacrificio esse expectandum. Cum etiam præter commemorationem illam viventiumque consolacionem, animabus quoque defunctorum ipsis inferiarum beneficium accedere crederetur (condiri enim illas in tumulis, sanguinisque haustu sensibiliter delectari, quiete deinde, nec vagari longius, credebant veteres, dum defecato tandem corporeo vehiculo in cœlos avolarent) idem animabus sanctorum beneficium, & suo quoque sacrificio, procurari posse, primum erat ut crederent. Non dico quam solide hæc colligebant, sed quam facile esset ut ea colligerent. Certum enim est multas istiusmodi ethniconrum de animarum cultu superstitiones, etiam vigente sub Christianis imperatoribus

Christianismo obtinuisse. Eo referendae erant oblationes ad sepulcra martyrum quas S. Augustinus auctor est, hoc ipso nomine fuisse ab Ambroso reprehensas. Eo illa *Eucharistia* ad mortuorum memorias profanatio, quam damnant^b canones Africani. Et orationes illæ atque miracula quæ ad tumulos defunctorum, non raro, ut in exemplo *Elisai*, sed sæpe atque ordinarie edenda existimabant, plane illi *ethnicorum* sententias facere videntur qua *animas defunctorum* in *tumulis* habitate crederent, ut & illi quoque S. *Yafini* Martyris, qua *energumenorum Damonum* non alios fuisse credidit quam defunctorum *animas*. *Damonas* enim *τούποις* appellat *Platonem* *Synopsim*, suffragante etiam ipso Platone. Idque inde potissimum colligebant, quod qui eo manico furore acti essent, in *tumulis* atque *desertis* id genus locis præcipue delectarentur, de quo, ne longius abeamus, ex ipso *Evangelio* peti poterit exemplum. Nec aliud voluerunt, ut opinor, patres *Eliberitani*, qui *cerei per diem in Camerariis accensis*, inquietari crediderunt *animas sanctorum*. Fieri certe non potuit ut cereis in *Camerariis accensis inquietarentur* si in *calis* fuissent, non in ipsis *Camerariis*. Idque ipsum collegisse videtur S. *Justinus Martyr* ex *historia Pythonissa*, quæ *Samuelis animam* à *sepulcro evocatit*, quam & molestum fibi fuisse significavit is quicunque tandem fuerit qui prophetæ personam induerat. Nec enim in alias quam *tumulorum animas* ipsi *Necromanta* *λυχνώια* suam exercebant. *Justinum* fecutus est in sua de *Engastrimytho* disputatione *Origenes*. Atqui hanc sententiam longe aliam fuisse certum est ab ea quam tradiderat *Ecclesia*. Qui enim nec ad cœlum, nec ad inferos, deferri animas statim à morte crediderant; in locum tamen *refrigerii*, in *externa atria*, in *sinum Abrahe* deferri crediderunt, idque *bonorum angelorum ministerio*. At si in *tumulus* mansissent, plane supervacuum fuisse illud *ministerium*, nec *Abrahe* nec aliarum *sanctorum animarum* confortio frui poterant quæ quidem non fuissent in iisdem *tumulis* conditæ, sed nec *refrigerio* aliquo, si sub illorum, quos dixi, *Damonum* potestate permanissem.

§. XXVII. Sed, ut eo tandem redeat unde digressa est paulisper oratio, tandem intelligimus, cur illa defunctorum etiam *nominum* ex *Ecclesiæ* diptychis *expunctione*, poenæ loco irrogata esset, & quidem adeo severæ. Nec enim id voluit *Ecclesia*, ut quos, *Deo ejus acta secundante*, meliori jam in *statu collocasset*, eos deinceps in *deteriorem* conjiceret; *eternum enim animarum statum*, non à *judicio* duntaxat, sed à *morte* etiam credit plerunque *immutablem*. Sed nec *separati status mala* illis imprecati sunt, quibus illos credebat obnoxios, *tenebras nimirum* crebrasque *Damonum infestationes*, aliasque *receptaculorum angustias*, quæ ut *viventium precibus* levari posse credebant, ita mirum non erat si vivorum similiter *imprecationibus* gravari posse crederent. Nec enim terminus hisce censuris ullus est præfixus, qui præfigi poenitentium poenis solebat. Id ergo voluit *Ecclesia*, ut novo aliquo facinore emergente quod antea latuerat, revocaret honorificum illud, quod nescia haec tenus morienti jam dederat, testimonium, in *viventium* potius *beneficium*, quam *panam mortuorum*. Et cum *nomina* eorum è *diptychis*

eraderet, id quoties è canonum præscripto fieret; impediebat in primis *anniversariam* illam, quam dixi, *commemorationem*; contra docebat talem esse illorum statum, cum illo facinore obstricti morgentur, ut de ita *mortuis* bene judicare non possent, nedum illis spem illam certam beatæ resurrectionis, quam antea conceperant, polliceri: nec esse propterea quod illis gratafarentur, aut, illorum nomine, *Deo sine gratia*, *sive sacrificia Eucharistica* offerrent, quod illa nominum è diptychis *revitiatione* significatum esse diximus; metendum esse potius, & plane desperandum, si in illo criminis sine *pénitentia* decessissent, monendosque adeo superstites, hoc ipso edito exemplo, non impune fore; nec in pace matris *Ecclesiæ* decessuros sicut deinceps ita decesserint; fore itaque ut nec de illis bene sperari posset, si se istiusmodi flagitiis inacti paterentur, nec de illis, ante obitum, egissent poenitentiam. In quo nihil est quod veluti durum aut inhumanum reprehendant adverbarii.

§. XXVIII. Id unum poterat videri fortasse durus, quod cum *precis* *viventiam mortuus* prodefesse existimarent, *mortuos* tamen illos non *laudis modo honore*, sed & *precum* *subsidio* spoliando crederent; cum tamen quo periculofiore credebant eorum statum, eo consequens erat ut crederent *preces* quoque suas esse magis necessarias. Sed præterquam quod hanc ipsam de *precam* efficacia sententiam recentiorum diximus esse temporum, quam *Apostolicorum*; erat tamen quod ostendere possent ex illorum seculorum receptis dogmatibus, qui illam tantam crediderunt precum efficaciam: In primis gravius esse crimen quam quod *precibus* expiari possit sine *pénitentia*. Hæresis certe talis illis habita est, quo nomine plerique sunt è *diptychis* post mortem exclusi. Tum, ut levius fuisse crimen, quodque poenitentia expiari posset, seram tamen esse post mortem poenitentiam. Ita de *Chrysostomo*, ita de *Cypriani nostri Geminio Victore* statuendum; qui *canonum* *diantaxat* *Ecclesiasticorum* violatorum rei decessisse judicati sunt. Nec enim *precum* ipsarum eam crediderunt efficaciam nisi præsuppositis quibusdam in eo pro quo *preces* offerrentur *conditibnibus*, quarum principem locum tribuerunt *pénitentia*. Id ex *Pseudo-Dionysio*, id ex ipso quoque S. *Augustino* manifestum est. Tandem crimen ut levissimum fuisse, ad quod eluendum generali *pénitentia* sufficisset cum *viventium precibus*; atque *precum* illarum, pro illius ævi disciplina, jus nullum habuisse alibi ostendimus qui extra *Ecclesiæ* decesserant. Tale autem crimen *hæresi* habita est quo decedens quispiam ab *Ecclesiæ* excluderetur, ut proinde nullum deinde jus vendicare posset *precum Ecclesiasticarum*. Quod contra in eadem *Cypriani Ecclesia Africana Dinocratem* qui sine baptismo decesserat, legimus sororis *Perpetua* *precibus* ex *inferis* esse revocatum, constat *revelatione* excitatam esse *Perpetuam*, fore ut hoc ipsum à *Deo* jam *martyr* impetraret. Ita ni fuisse, ne ausa quidem furerat sperare, ut possit à *Deo* impetrari. Ex quo constat plane fuisse *extraordinarium*, nec in exemplum ex illius seculi *Ecclesiæ Africana* principiis trahendum. Ostendimus autem haec tenus quantum tribuendum sit illius seculi *Revelationibus*.

^a Confel. L. VI. c. 2. ^b Cod. Can. Eccl. Afric. C. n. 18. Concil. Hippo. Can. 5. ^c Apolog. II. p. 65. ^d Hymn. IV. v. 47, 48. ^e In Phædon. p. 32. ^f S. Matth. VIII. 28. Marc. V. 2. Luc. VIII. 27. ^g Consil. Eliberit. Can. 34. ^h Dialog. cum Tryphon. p. 332, 333. ⁱ Vid. Edit. Allarti, vel in *Huetii Origenianis*.

Ad EPISTOLAM XIV.

DE

Forma a Cypriano data.

§. I. **D**esiderasti in hac re formam à me vobis dari, inquit Cyprianus. Et hanc formam per te aliis Episcopis innoscere voluimus, Ep. XVII. dicunt Confessores. Formam dare idem quod Gracis νόμος διδόται. In Glossis vet. forma, νόμος, & vicissim. Phrasin apud quarti seculi & deinceps Scriptores Gracos usitatissima, qua subditi præsertim superiorum suorum cujuscunque generis iusta solent denotare. Forte à sigillis quibus id genus instrumenta publica muniri solent. Sigilla enim πρόμακρα vocat in Annibalicis & Appianis. Potius tamen ab arte ἀναλογίᾳ fortassis defumta est; & enim νόμος εἰσόδη, nec cuiusvis generis illa, sed χαράκη, talis nimurum καὶ χαράχη. Inde sigillum exemplar ἀρχέντων; quod vero ad exemplar expressum erat, ἀντονούμενον dicitur. Id ergo volunt subditi quoties hac phrasin utuntur, tam se accurate superiorum iusta executuros, ut obsequia mandatis tam apte responderent, quam solet sigillum ἀντονούμενον. A subditis ad superiores transit, cum solerent auctoritatis sua commendanda gratia, constituta sua titulis ho-

norificis ornare, de quo extant in moribus Romanis innumera exempla. Nec vero apud alios memini extare hanc phrasin, quam apud Christianos, & quidem illos præcipue Gracos, vel, quod eodem reddit, Latinos illos quorum dialeucus idiomatibus Gracis scatet, quem omnes sciunt fuisse Africanorum. Ut fufpicio fit è sacra LXXII. interpretatione fuisse defumtam. Multa enim inde transierunt in mores Christianorum. Locus esse potuit Exod. XXV. 40. ὅπερ, τοῖς οὖσι κατὰ τὸν πόνον τὸν διδέργοντα ἐν τῷ ὅπερι. In eo enim se πόνον διδέργοντα probavit Moses Num. XII. 7. quod formam illam ad vivum in tabernaculo exprefserat, quo se πόνον διδέργοντα titulo superioribus commendatos volebant qui ita loquerentur. Si apud Ethnicos eadem illa locutio obtinueriset, non aliunde commodius illam deducendam credidissent quam à πόνοις illis five Ideis ad quarum similitudinem mundus sensibilis, ex Platonicorum sententia, expressus est. Easdem autem illas ideas Hellenistæ ut credebat, ita illas ex eodem illo quem diximus loco colligebant.

* Συλλαρνίοις δὲ μάλιστα, δῆμοις ἵππουσιν ἴπποις λέπει τῇ σφραγίδι Μαρκίδα, &c. Appian. p. 589.

Ad eandem

De libello a Martyribus accepto.

§. I. **C**eteri vero qui, nullo libello à martyribus accepto, invidiam faciunt, &c.] Nondum igitur prodierant Luciani generales illæ literæ Ep. XVII. XXII. quibus omnibus pax concessa est. Quomodo igitur quibus nondum à martyribus pax impetrata, invidiam tamen facere poterant Episcopis? Plane ex generali illa forma, qua conceptos fuisse nonnullos martyrum libellos ex Ep. XI. discimus, communicet ille cum suis. Incerto enim illo suorum nomine nemo erat qui se non possit Ecclesia obrudere. Suorum enim nomine, non cognitati duntaxat, sed & totæ familia, amici quoque quibuscum nulla intercesserat præterquam benevolentia necessitudo, contineri poterant. Illis omnibus ni pacem concessisset Episcopus, id martyrum in contumeliam interpretari poterant. Ita in Epist. illa quam dixi XI. infert Cyprianus: ut incerta & caca petitio invidia nobis posita cumulet. Videmus ibi quorum nomine mota ea sit, cuius hoc in loco meminit, invidia. Quanquam scio & lapsos ipsos & qui eorum pretextu, rebus novis studebant Ep. VI. admodum fuisse importunos. Sed invidiam hanc ad martyrum intercessionem spectare manifestum est.

§. II. Quod autem ad phrasin illam, de invidia facienda spectat, eam ad cuiusvis generis supplices extendi fateor. In Deorum quoque causa usurpatam probavit ad Martialem atque Arnobium doctissimus Heraldus. Nec tamen explicavit ea unde fuerit defumta. Ego non aliunde petendam arbitror quam ē φόρον quem numinibus fere proprium ingenitumque fuisse Ethnici crediderunt, quo magnis omnibus ultra modum excrescentibus superbientibusque male illos cupere existimarent. Id in Niobe causa, id in Marsya, id in aliis plerisque fabulis Poeta, Tragici præsertim, passim repræsentant. In-

de natas loquendi formulas ad Patres etiam Christianos transisse observavit Cl. Caſaubonus, αὐτίζει φόρος & præfiscine dixerat, si quis quempiam ultra modum laudasset ad numinis invidiam declinandam. Eam invidiam cum numinibus omnibus communem fecissent, tum Nemeseos five Adrastia propriam illam, quasi provinciam crediderunt. Inde viatoris, φόρος, & νεμέα, φόροι, apud Hesychium. Νεμονίους, φόροις, & νεμέας, φόροις, Suida. Erat enim ea Dea ἄνθρωπος, ἄτερπάροις, ἄτερποροις, five ὑπερστήσις inimicissima. His autem omnibus nominibus illos intelligebant qui secundis fortunæ eventibus nimium efferrentur. Alatam proinde illam propterea finxerant, quod celeri pede sequitur superbos ultor à tergo Deus, ut loquitur Seneca Tragedus. Adrastiam autem appellarunt, quod nemo ita peccans illum possit effugere. Illam vero animi elationem, nullibi magis elucere crediderunt, quam si quis in potestate constitutus, durum se præbuisset adversus supplicum preces. Nec alterius cuiuspiam numinis fidem apud tragædos miseri atque oppressi frequentius implorant. Duo autem conducere putabant ad invidiam hanc concitandam, suppliciū nimirum conditio, atque intercessoriū. Suppliciū quidem, si præter casum illum adversæ fortunæ, se quoque dejecisset, animosque remisisset; intercessoriū autem, si in ea is existimatione fuisset ut repullam pati non posset sine gravissima arrogatio nota ei inurenda qui repulisset. In hoc autem quod habemus in manibus exemplo tantum aberat ut supplices ipsi invidiam moverent; ut contra portius indignationem incurserent, tanta erat eorum protervia atque procacia, tam longe aberant ab ea animorum demissione quæ vere supplices debeat. Superest igitur ut intercessorum causa eam existimemus factam esse invidiam. Quanta enim fuerit, eo præsertim seculo, confessorum marty-

* Ad Arnob. L. IV. p. 180. Ed. Lugd. Bat. b Ep. Greg. Nyss. ad Euystath. &c.

rumque

rūmque existimatio, si alia exempla defuisseint, quæ tam etiamnum extant satis frequentia, vel hæc ipsa Cypriani cum illis contentio manifestum fecerit. Ægre enim admodum plebes in officio continebant Episcopi per orbem Romanum inter se consentientes, cum tumultus concitassent cum suis Lucianus. Quanquam etiam de populi indignatione fortasse hæc poterant intelligi, quæ & ipsa vim quandam magicam atque falcinatricem, ex illius ævi dogmatibus, habere credita est.

§. II. Quod vero ad illum numinis obor attinet, id porro obiter notandum, non esse quod illum adeo miretur Casaubonus, putetque Christianorum dogmatibus adeo contrarium. Qui dñs obor repræsentant ipsi gentiles, iidem tamen obor à Divinis arcuerunt, præcipue Platonici. Erat enim hæc eorum ars à Diogene Laertio observata, ut dum contradictoria eidem tribuere viderentur, errores imaginationis ita corrigerent. Ita sumnum Deum & tamen & iidem appellarunt, ut quod nos in entis nomine perfectum concipimus, id Deo tribuendum esse innuerunt, quod imperfectum admissemus pro nostrarum facultatum ipsarum imperfectione, id contra docerent à Deo esse alegandum. Idem de invidia nomine statuendum.

Si affectum illum vitiosum perturbationemque intelligamus, vel si dolorem aliquem de bonorum prosperis successibus, quæ vulgo homines hoc nomine intelligunt; longe abest ut hæc *Divina natura* in universum, ut vel *Nemesis* suæ tribuenda censuerint sobrii Ethnici. Id unum voluerunt malorum arrogans vel bonorum alioqui fastui ipsi certe non bono, adversam esse naturam Divinam. In quo equidem nihil est quod non cum Scripturis accuratissime consentiat. Illæ quoque Deum *superbia* omni, præ aliis peccatis, inimicissimum repræsentant. Eadem illæ *Diabolus* superbiam illam tribuant ut naturæ à *Divina* alienissimæ. Ille denique virorum alioqui sanctorum fastus gravissimis suppliciis multatos commemorant. Tales certe erant populi recensio à *Davide*, divitiarum suarum jactabunda ostentatio in *Ezechia*, dirissimis prophetarum minis severissime punita. Quæ si apud *Ethnicos* edita fuissent, *Nemesis* proculdubio atque numinis *invidia* illa tribuissent. Abusum tamen esse vocis cum hæc *invidia* dicitur, & fatetur auctor quem exscripsit *Suidas*, & faterentur, pro illa quam diximus, arte sua, in voce *Nemesis*. Platonici. Nec est etiam quod nos refragari aut debeamus, aut etiam possimus.

Ad EPISTOLAM XXI.

DE

Martyribus coronatis, & trianfactis.

UT quicunque prior vestrum coronatus fuerit, isti sororibus vestris Numeria & Candida, tale pectoratum remittant.] Notanda diligenter hæc verba, ex quibus constat ut nomen martyrum pro illius leculi usu, etiamnum superstitione concessum fuerit, si quid gravius confessionis causa passi essent; noti tamen nisi consummatorum fuisse & coronatorum, pacem lapsis concedere. Ita ad Lucianum ipsum Paulus martyr: *Luciane, coram Christo tibi dico; ut si quis post arcessitionem meam abs te pacem petierit, des in nomine meo.* Inde intelligimus cur Roma constitutus Celerinus Lucianum in Africa agentem de pace illis scemini concedenda interpellari. Postquam enim Roma decessisset Decius, defervisse videtur ibidem persecutio. Contra, cum Africam appulisset novi anni Proconsul, ad sanguinem usque saevitum est, cum antea magistratum edicta non ulterius quam ad incarcerationem progressa essent. Intelligimus præterea cur libellum martyrum Lucianus ediderit, quia decesserant ipsi quorum nomine fuisse conceptus. Quanquam ex Ep. XXIII. constat jam superstitionem nomine libellos edidisse Lucianum, ea nimis spe, fore ut brevi coronarentur. Quod de se quoque ominatur Ep. XXII. Edidit igitur ante, post mortem tandem valituros.

Nam & Etecasam semper appellari, testis est nobis Deus, quia pro se dona numeravit, ne sacrificaret: sed tantum ascendisse videtur usque ad Trianfacta, & inde descendisse. Hanc ergo non sacrificasse ego scio.] Nullum hinc sentum eliciunt interpres. Ego Etecasam illam quam appellant, non aliam fuisse puto quam Candidam, cuius causam recte tu à Numeria causa separatam existimas ut magis favorablem. Sacrificaverat enim Numeria, cuius unius causam cum in epistole initio egisset Celerinus, postea Candidam adjungendam censuit, ut uno utræque eodemque libello continerentur. Cum igitur Candidam Numeria adjunxit, ne pares in crimine viderentur quibus pariter indulgentiam rogaret, hæc intulit superioribus omnino connectenda. Candidam quod attineret, ipsam à se diuīssemper esse appellatam; qua voce technica in canonibus usuque illius seculi notissima, illas denotare voluit quæ nullo suo

conseruvi passæ essent. Nec enim ex illius ævi disciplina calpa omni caruit, si quis vel invitus coactusque, sine omni proprio consensu, sacrificasset. Anterioris istiusmodi accensenda erat *Bona*, de qua ita meminit Caledonius: *que tracta est à marito ad sacrificandum. Quia conscientia non committi, sed quia tenentes manus ejus ipsi sacrificabant, sic ipsa caput dicere contra: non feci, vos fecistis.* Et tamen illa sacrificantibus annumerata est, ea lola ratione gratiam expectans quod postea facta esset extorris. Erat equidem vim passis postea indulgentior synodus Ancyra; verum ea duntaxat lege, si de illo quoque facinore ferio doluisserint, τὸν πόνον τὸν συμβαῖνον ἀτὰ τὸν καταστάθη, οὐ τὸ χρήμαν, οὐ τὸ τὸ βίον ταπεινωτα. Fuisse tamen innunt eo quoque seculo nonnullos quibus major placaret *apostolus*, illis verbis: *εἰ δὲ οὐ ικανῶν τοῦ προπονούμενος ἀπίστας εἴησεν.* Facillima autem erat *Latina* vocis *Aecusa* in *Etecasam* migratio. & notam *Saxoniam* literæ A, facillimo errore pro et legere potuit excripтор. Constatibit præterea ita aptissima sententiæ hujus cum superiori connexio, quæ nulla est ex aliorum interpretamentis. Constatibit etiam voci *appellavi* propria sua significatio. Est enim violentior illa quam tribuit illi *Rigaltius*. Nec etiam nisi duarum sceminarum metinuit *Luciani* responsoria. Nihil ibi de hoc, quam volunt, *Eteca*.

Quod vero ad vocem illam interpretum crucem trianfacta attinet; ego *tryphacta* à Celerino scriptum putto, ut ad *Graciam* δριφάτη alluserit. *Tria fata* certe nec numina erant à *Christianis* sacrificaturis coli solita, nec *Janus* ipse illis vicinus, sed potius ipse *Jupiter Capitolinus*. Nec locus sacrificantium forum erat Romanum, sed ipsum potius *Capitolium*. Tribunalis etiam cancelli δριφάτος appellati. *Hesychius*: δριφάτος αἱ τὸ δριφάτη δύοι, οἱ κάγκλαι, οἱ τὸ διαρράγματα, οἱ τὸ πιλέχθηματα. *Pollux*: τὸν δὲ τὸ δριφάτη μερὸν, istοι οὐ οἱ κρυπταὶ οἱ δριφάτος. Verum hoc ante nos comperti vidisse *Gronovium*. Atque adeo libellaticam existimo fuisse *Candidam*. Convenit certe accuratissime libellatici crimen in Ep. LII. ad *Antonianum*. Non sacrificavit *Candida*. Et libellatici manus pura erat, & os ejus feralis cibi con-

* Ep. XIX. b Can. 3. c Nisi forte ἀνγύστη fuisse appellata; siquidem infelix potius, quam impia dicenda. d Onom. L. VIII. c. 1. e Observ. in Script. Eccl. cap. 14.

tagia nulla polluerant. Dona numeravit Candida ne sacrificaret. Eodem spectant & illa in forma libellatici, dare me ob hoc premium, ne quod non licet faciam. Ascendit ad tryphtacta Candida, & inde descendit. Erat enim judicis tribunal in edito collocatum. Et libellaticus ad magistratum vel venit ipse, vel alio rante mandavit. Quis non videt ascendere ad tryphtacta & inde descendere, idem valere quod ad magistratum venire? Tueturque hanc libellaticorum causam uti favorabilem Ep. ad Antonian. Cyprianus; ita tamen tuerit, non ut omni culpa vacet, ut innuit Rigilius. Certum enim est li-

bellaticos communibus tum Africanorum tum etiam Romanorum suffragiis fuisse damnatos, quamvis molliorem de illis sententiam tulerint Petrus Alexandrinus aliquae recentiores. Cypriani tamen ætate primum damnatos, constat ex prædicta ad Antonianum. Epistola. Id certe innunt illa ejus verba: postquam nobis ad monitibus didicis, nec hoc se facere debuisse. Nondum igitur ante admisum id flagitium didicerant pro flagitio esse vel habendum. Quanquam haec cum scriberet Celerinus, nondum Roma constitutum videtur quotandem essent in loco habendi.

Dissertatio Cyprianica VI.

Ad EPISTOLAM XXIV.

De Presbyteris doctoribus, doctore Audientium, & legationibus ecclesiasticis.

Presbyteri doctores Cypriano antiquiores, primaria in Ecclesia dignitatis. §. I. Apostolis coavi, à Judæorum Scribis doctoribus deducti. §. II. Eorum officium in dono extraordinario fundatum. §. III. Non omnium fuisse presbyterorum, ut vulgo putant, munus illud docendi. §. IV, V, IV. In audientium doctore probando presbyteros doctores solos consuluit Cyprianus. §. VII. Audientes iidem qui catechumeni. §. VIII. Voce etiam catechumeni usi sunt. Audientium nomen unde deductum. §. IX. Catechumenorum institutio mysteriis respondebat. §. X. Doctor audientium Cypriano hypodiaconus. De Pantæno, Clemente Alexandrino, Origene, in schola Alexandrina catechistis. §. XI. Inferiorum ordinum ministri, nunc Cleri communis nomine cœlentur, nunc excluduntur, apud Cypriatum. §. XII. Cypriani legationes omnes, aliaque quarum mentio in ejus Epistolis. §. XIII. Legationes per clericos, & quidem illos, ut plurimum, binos, raro hypdiaconatum excedentes atate Cypriani. §. XIV. Legationes alia Cypriano antiquiores, Clementis Alexandrini atque Irenei. §. XV. Legationes Ecclesie Smyrnensis, Polycarpianæ atque Ignatianæ magis, quam Cypriani illæ, honorificæ. §. XVI. Legationes seculi Apostolici, §. XVII. Pro moribus juris hospitalis expressa. §. XVIII. Apostoli peregrinantes ita ab Ecclesiis recepti ut solerent à provincialibus suis præsides provinciarum. §. XIX. Legationes illius seculi maxime honorifica. §. XX.

§. I. **A** Ut quando cum presbyteris doctoribus lectors diligenter probaremus, Optatum inter lectors doctorem audientium constituimus.] Observandum hoc munus presbyterorum doctorum, quod non Cypriani primum tempore natum erat, sed vero ab Apostolis usque ad ejus tempora deductum. Cypriano antiquior Tertullianus meminit. Quid ergo (inquit) si episcopus, si diaconus, si vidua, si virgo, si doctor, si etiam martyr, lapsus à regula fuerit; ideo hereses veritatem videbuntur obtinere? Ubū ita hujus doni meminit, ut plane ab officiis Ecclesiasticis episcopatus & diaconatus distinguat. Quæ enim sequuntur, personarum sunt dona, non officiorum; eaque ipsa ita inter se gradibus distincta, ut proximum martyri gradum doctor occupet, nec viduis modo sit, sed & virginibus dignitate superior. Idem postea: est utique frater (inquit) aliquis doctor gratia scientia donatus? &c. Meminit Tertulliano coœvus martyr Saturus Aspasii presbyteri doctoris ab Optato episcopo dissidentis. Meminit variis in locis. Hermas L. I. vif. 3. Lapidés quidem illi quadrati & albi, convenientes in commissuris, ii sunt apostoli, & episcopi, & doctores, & ministri; qui ingressi sunt in clementia Dei & episcopatum gesserum, & docuerunt, & ministraverunt sancte & modeste electi Dei qui dormierunt quique adhuc sunt, & semper cum illis convenerunt & in se pacem habuerunt & se invicem audierunt. Mirum est quod hoc è loco elicit Blondellus, eosdem fuisse Episcopos atque doctores; quasi vero verba illa, & Episcopatum gesserunt, ad doctores referenda sint, & non ipsos potius qui etiam præcesserant Episcopos: præsertim cum occurrant ibidem verba illa, & docuerunt, quæ doctribus aptissime respondeant. Fuisse equidem hoc dono instructos Episcopos ut plurimum, est sane verisimillimum propter præceptum Apostoli, quo Episcopum vult esse. ^a Διάκονον 1 Tim. III. 2. 2 Tim. II. 24. atque adeo è presbyteris illum præcipue ad Episcopatum honorem esse proiectum quem eo dono constabat esse præditum. At presbyterorum etiam doctorum jam exempla vidimus,

ut proinde necesse non sit qui docto fuerit, eum fore etiam Episcopum. Frustra vero nos ad illos auctores refert Blondellus, qui post extinctum in Ecclesia doctoratus donum floruerunt. Sed ad Hermam nostrum redeamus. Idem rursus L. II. Mand. 4. Etiam nunc, Domine, audivi à quibusdam doctoribus, quod alia penitentia non est, &c. L. III. Simil. 9. Quadraginta vero Apostoli & doctores sunt prædicationis filii Dei. Postea: Et dixit: Quoniam hi Apostoli & doctores qui prædicaverunt nomen filii Dei, cum habentes fidem ejus & potestatem defuncti essent prædicaverunt his qui ante obierunt. Iterum: De octavo vero monte, in quo plurimi erant fontes in quibus ad aquabatur omne genus creature Dei, tales sunt qui crediderunt Apostoli, quos misit Dominus in totum orbem prædicare: & quidam doctores qui castè & sincere prædicaverunt & docuerunt, &c. Ex quibus omnibus id etiam intelligimus, quænam illa fuerit doctrina unde doctorum nomen haberunt, munus illud prædicandi, ut loquitur Hermas, tamquam etiam fuisse eorum dignitatem, ut cum apostoli, ut plurimum, conjungantur.

§. II. Frequens etiam occurrit horum doctorum in Sacris Literis mentio. Act. XIII. I. prophetarum & doctorum. I Cor. XII. primo Apostolorum, secundo prophetarum, tertio doctorum ante alia Spiritus extraordinaria ^b καρισματα, v. 28, 29. Eph. IV. II. Apostolorum, Prophetarum, Evangelistarum, Pastorum & Doctorum. Inferuntur hic Evangelista & pastores; dona N. T. propria, nec à pentecoste, quo tempore Spiritus effusus est, deducenda. Evangelista enim eo tempore necessarii erant quo evangelium ad exteriores derivandum erat, quod nescio an ante Cornelii historiam contigerit, fieri certe vix potest ut mortem Stephani antecesserit, persecutionemque ea occasione excitatam. Pastorum munus tunc necessarium erat, cum Ecclesie Eleemosyna erant in pauperes distribuendæ. Est enim ea ipsa distributio ποιησιν. Pet. V. 2. juxta ea quæ supra disputavimus. Ita fiet ut donorum originalium proximus post prophetas locus sit Doctoribus assignandus. Ex ipsa enim synago-

^a Præscript. adv. Hær. c. 3. ^b In Act. Perpet. & Felic. in vif. Saturi.

ga derivatum est ad Ecclesiam hujus muneris exemplum. Siquidem illi quoque erant sui Rabbini γραμματι, εὐζηντα τοις αἰνός τέτε, Scriba, νομοκοι, νομοδιάκονοι (his enim omnibus titulis insigniuntur) qui & διάστραγοι simpliciter appellantur *Luc. II. 46*. Fuisse etiam apud ipsos munus admodum honorificum constat e *Rom. II. 18, 19, 20, 21*. Ut necesse esset Salvatori de eo discipulos suos monere, ne illum titulum ambient. Quam tamen, una cum officio, ambitionem etiam Christianis irrepsisse suspicio est, *S. Jacob. III. 1*.

§. III. Ut autem omnia Ecclesia munera primis illis originibus extraordinario Spiritus Sancti auxilio administrata sunt; idem & in hoc quoque munere contingit certum est. Id innuit verbum *ēduna Eph. IV. 11*. referendum enim ad locum *Pf. LXVIII. 19. v. 8*. laudatum; *ēdona dōματα τοῖς αὐθόποιοι*. Sunt ergo etiam Doctores illis δόματα accensendi. Proinde inter Spiritus χαρισμata habemus διάστραγα *Rom. XII. 6, 7*. ορθοπτίας & διάχλω, *i Cor. XIV. 6*. ad eandem plane formam qua supra conjungi vidimus φροντίς atque διάστραγα. Rursum ibid. *διάχλω v. 26*. Nec aliam fuisse Doctorum Africanorum rationem ostendunt illa quæ superius è *Tertulliano* produximus; quibus quem doctorem appellat, eundem gratia scientie donatum esse dicit. Probavimus enim istiusmodi Spiritus χαρισμata ad Cypriani nostri tempora permanisse. Fateor equidem illa ætate donorum extraordinariorum usum in ordinariorum quoque munerum administratione fuisse. Sed vero munus hoc doctorum non minus fuisse quam donum ipsum doctrina extraordinarium, inde colligimus quod deficientibus hujusmodi donis, paulatim ipsum quoque munus in desuetudinem abierit. Nulla enim ejus occurrit in posteriorum seculorum canonibus mentione. Nec etiam ullibi cum ordinariis Episcopi, Presbyteri aut Diaconi officiis conjungitur in N. T. sed cum extraordinariis illis Apostolorum, Prophetarum, miraculorumque, quæ jandiu defecisse omnes confitentur. Nec suppetunt Patribus quarti seculi & deinceps de eorum officio quod scribant ex sui seculi receptis moribus vel evanida vestigia, sed perinde ac nos, è textu solum veterunque scriptis conjectantur. Videant igitur fratres Independentes qua ratione hoc officium continuandum censeant, cum tamen dona illa, quibus innixum probavimus, nec ipsi defecisse insificantur.

§. IV. Animadvertisendum præterea, cum de presbyteris doctoribus meminit Cyprianus, id simul innuere, fuisse utique alios è presbyterio qui non fuissent doctores. Nec enim opus erat ut presbyteros doctores ab Episcopis itidem doctoribus fecerneret, ipse qui hæc scriberet Episcopu. Nec locum habebant alii in eorum probatione qui in clericum promovendi essent, quam presbyteri. Idem Saturus, cum Aspasium presbyterum doctorem appellat. Cum igitur docendi illud munus ex Herma idem fuisse didicerimus, quod prædicandi; plane sequitur, non omnium fuisse presbyterorum, ut in Ecclesia concionarentur, nedum ita fuisse officio presbyterali essentiali, quam putant hodierni SHISMATICI, ut qui illud munus non præstiterit, is ne pro presbytero habendus sit quidem. Nec vero recentiorum seculorum id errori tribuendum erat. Idem etiam sub Apostoli obtinuisse constat ex *1 Tim. V. 17*. quanquam perperam colligunt φροντίς illos Presbyteros, qui alii essent à ωμῶν ἐλόγη διακονία, fuisse laicos. Cur ita colligant, nihil habent è textu, nihil è receptis illius seculi moribus, subsidiis. Sequitur itaque ne ipsos quidem Apostolos donum illud in ordinandis exegisse prærium, nec inter χαρισματα ipsa manuum impositione collata locum habuisse; sed nec Deum ipsum, cuius nutu omnia tunc gesta sunt, quicquid Ecclesia in necessariis non erat proculdubio defuturus, tale hoc officium instituisse, ut ad ejus administrationem esset hoc donum omnino necessarium.

§. V. Cum etiam ex receptis ætatis suæ moribus suas plerumque consuetudines mutuo acceperint Christiani; vix puto ullum fuisse exemplum quo docendi

munus cum sacerdotio esset necessarium conjunctum. Judeis diximus Scribas fuisse atque Rabbinos, è tribu proculdubio sacerdotali illos. Longe tamen aberat ut tota familia sacerdotalis Scriba fuerint aut Rabbin. Scribarum ordinem ab Egyptiis fortassis acceperint Judæi. Illi enim sui erant ἱρογραμματεῖς viri sacerorum peritissimi atque doctissimi, ut proinde sacerdotes fuisse verisimilium sit. Nec tamen propterea sacerdotes omnes ἱρογραμματεῖς erant, quin paucorum potius fuisse videtur hæc dignitas, cum tamen tertia populi Egypti pars sacerdotali fuerit. Idem de Atheniensium etiam gentiumque aliarum ἱρογραμματοῦ & ἱρουργον statuendum, ut sine exemplo fuisse necesse sit, si hæc duo munera, tam inter se diversa, cedissent tamen sibi invicem fuisse conjungenda. Erant tamen admodum pauca, siqua sint omnino, quæ à Christianis inducta sunt sine exemplo.

§. VI. Cum itaque probavimus, neque ex instituto, neque etiam de facto, presbyteros omnes fuisse docendi dono præditos; plane sequitur, qui dono illo caruerint, ita non fuisse ad docendum obstrictos, ut potius ab eo docendi muneri temperare debuerint. Id enim hortatur Apostolus, ut, quo dono quispiam fuisse instructus, ei unice incumbet, "Rom. XII. 6, 7, 8, &c." Sapere quenquam ad sobrietatem, & unicuique sicut "Deus divisit mensuram fidei, v. 3. certo quadam con- filio ita distribuisse Deum, ut nemo dona omnia ipse "habeat, alter autem ut alterius defectus suppleat, "sintque ita sibi invicem omnes mutuo necessarii, ut "non sit SCHISMA in corpore, *i Cor. XII. 18. 24, 25*. Si itaque omnes qui dono quopiam caruerint, illud ne quidem exercere debuerint; sequitur illos quibus negatum esset docendi donum, ne docere quidem oportuisse. Agnoscimus interim, ex Apostoli mente, siqui sint utroque dono prædicti, & ορθοπτίας & διάστραγα, illos esse merito, duplice illo, quem dicit, bonore dignos. Neque hæc à nobis eo animo disputata sunt ut ignavia patruginemur, si quis non sit aliis Ecclesiæ necessariis muneribus obstrictus. Nec id voluisse Apostolum existimamus, aut Ecclesiam primævam. Potius gaudendum existimarem atque gratulandum, siqua Ecclesia tales haberet presbyteros qui omnes huic docendi muneri ita satisfacere possent, ut nec illud ipsum indecorum exequerentur, nec alia negligerent. Quod tamen schismatis prætextum faciant adversarii, si qui dono hoc destituti in sacros ordines admittantur, aliisve Ecclesiæ curis pariter necessariis distineantur, quo minus huic possint curæ unice invigilare; quod etiam reliqua negligant, preces publicas quotidianas, visitationem fidelium, institutionem cætachumenorum, sacramentorum celebrationem, moribundorum viatica, quod unius hujus muneris prætextu, ne tempus quidem fibi vacuum relinquant reliquis muneribus expediendis: ea sane ita non sunt Apostolica, ita non prima Christianitati conformia, ut ne probanda sint quidem.

§. VII. Videmus porro in hoc audientium doctore probando non alios à Cypriano presbyteros quam doctores esse consultos. Idemque ab eo in aliis quoque causis observatum esse est late admodum verisimile, ut qua in re quisque eminisset, in ea illum duxerit esse consulendum. Proinde ita intelligendus est cum communis presbyterorum consilio sua omnia à primo usque episcopatus exordio, gesta esse commemorat, ut in rebus singulis neminem, ad quem quidem ea res attineret, à consilio suo excluderit, omnesque etiam, cum res omnium interesset, admiserit. Id quidem exigebat Apostolica illa de donis regula (cujus modo meminimus) ut quo dono quisque fuisse prædictus, ejus exercitio unice incumbet, nec se alii immiscerent ad donum suum nihil attinentibus. Sequitur etiam idem esse donum quo audientes atque illud quo fideles essent docendi, quia in audientium doctore constituendo presbyteros doctores consuluit.

§. VIII. Erant equidem alii audientes in penitentium

censu, qui ubi Scripturas atque *Adiutorias* audissent, è synaxibus erant excludendi. Et quidem illi Cypriano nostro coevi, si *Gregorii Thaumaturgi* epistola Canonice credendum sit. Sed horum nullum in Ecclesia Africana extat, quod quidem sciam; ea præsertim ætate, vestigium. Nec alios doctores habebant quam fideles. Erant enim omnium fideliū communes illæ, quibus hi intererant, *audientes*. Neque vero ex tuis Ecclesiæ Africana allii audientes erant quam catechumeni. Iagn supra vidimus qui catechumeni essent clero Romano Ep. III. eosdem audientes esse Cypriano Ep. XIII. Constatque etiam è Tertulliano, quo nemo melior est Cypriani interpres. Apud illum *audientes* intinctu opponuntur, quo sensu tingui apud eundem idem valet quod *baptizari*. Eosdem *audidores* appellat, quorum & *tyrocinia* memorat, ne quis dubitet alios esse quam catechumenos.

§. IX. Et quidem ipsum hoc *audientium* nomen frequentissimum fuisse videtur. Nec tamen desunt, ea quoque ætate, exempla quibus iidem catechumeni audiunt, & quidem apud *Latinos* etiam scriptores. Jam diximus hoc catechumenorum nomine usum esse clerum Romanum. Usus etiam est & ipse *Cyprianus* Testim. L. III. cap. 98. & *Tertullianus de Coron.* Mil. c. 2. & Præscr. c. 41. Quod quarto tandem S. *Augustini* seculo & deinceps solum obtinuit. Quod vero ad nomen *audientium* attinet, è facro codice omnino ductum puto, ex illis nimirum locis quibus *fides* ipsa toties & *xod* dicitur, quam *auditum* reddiderunt antiqui etiam interpretes. Ita, *fides ex auditu*, *auditus autem per verbum*, Rom. X. 17. *Auditus fidei*, Gal. III. 2. 5. *Verbum auditus Dei* i. *Thef.* II. 13. Ex veteri autem Instrumento deduxit *Apostolus*, Isa. LIII. 1. *Quis creditit auditui nostro?* Ita enim locum illum legerunt *Tertulliani* quoque *Cyprianique* interpres. Ad illum autem Isaiae locum nos disertissimis verbis retulit *Apostolus*, Rom. X. 16. Nihil hunc faciunt vulgari gentilium *αρχαγαύτην*, quæ ludicra plerumque esent. Faciunt tamen fortasse philosophorum illa quæ non aliis crederentur quam initiandis, ad formam *mysteriorum*.

§. X. Illam certe *mysteriorum* formam repræsentabat tota catechumenorum erudiendorum ratio. ^b Vivendi novam formam suscipiebant initiandi. Et quidem in ea totus est *Clemens Alexandrinus*, in antiquissimo ejus, quod habemus hodie, opere *Catechetico*, *Padago* viz. Erant etiam in *Petromate libri rituales* initiandi legendi primum, deinde describendi. Et quidem de *baptismi ritibus*, de *oυράζεις* & *ἀποτάξει*, conversione ad orientem occidentemque, &c. agit in *Catechesibus suis* *Cyrillus Hierosolymitanus* aliisque.

§. XI. Observandum denique ad officium *hypodiagonatus* spectasse illum *audientium* *doctoratum*. Idem *Optato doctoratus audientium*, quod *lectio Sature* ad gradum *lectori* promovendo, futuri nempe officii prævium experimentum. In *Alexandrino γραμμάτων*, five *τίτλον λόγων*, *διδασκαλεῖν* idem munus *presbyteri* fortasse nonnunquam assignatum. ^a *Pantanum* vulgo existimat fuisse *presbyterum*, quamvis nescio sane veterumne quispiam eum ita appellat. ^c *Clementem* ejus in eo munere successorem, *presbyterum* vocat *Alexander Hierosolymitanus* *Episcopus*. Sed quando scripta est ab *Alexandro* ea epistola, jam successisse videtur in ejus locum *Origenes*, ut proinde non constet fuerit *presbyter* cum munere illo ipse fungeretur. Non tamen *presbyteratus* id fuisse munus necessario annexum constat, quod ad illud evenitus fuerit à *Demetrio Origenes* XVII°. duntaxat ætatis annum agens, quo tempore non constat vel in inferioribus quidem illis, quos pro sacrâ habent, ordinibus fuisse initiatum. *Presbyteratum* certum est, non ante iter *Achaicum* sub *Alexandro Severo*, ab eo fuisse suscepit. Idque eo fortasse consilio institutum est, quod *fideles* cum jam in sinum Ecclesiæ suscepiti fuissent, proinde *doctorem* habere debuerint, qui vel in Ecclesiæ

estimatione esset *sacerdos*. Ad sacerdotes enim pertinuisse illam *scientia gratiam*, qua donandum *Tertullianus* dixit esse *doctorem*, è veteris quoque legis præscripto constat, *Mal. II. 7.* Illa enim ipsa *scientia* voce usus est in eo loco, non modo vetus interpres hodiernus, sed ipse quoque *Cyprianus*. *Catechumenus* vero erudiendis, qui extra Ecclesiæ siti essent, satis erat vel *laicus*, quem tamen, honoris causa, *clero proximum* eligebant. Præsertim cum, ex iis quas de eorum sententia superius disputavimus, constet vel *vulgus Christianorum* ita *extraneis* quibusvis sanctitate præcelluisse, ut essent merito, si ad illos conferrentur, pro *sacerdotibus* habendi.

§. XII. Observandum insuper, ex eodem hoc *Cypriani* loco, *lectores* etiam atque *hypodiaconos* generali *clericorum* titulo censeri. Id sane innuit, cum per *clericos* ad *Romanum clericum* scribendum esse dicit, eaque ipsa de causa, *lectorem* fuisse *Saturum*, *hypodiaconum* vero *Optatum* à se constitutum. Simili exemplo *Felicianus Acolythus clericus* dicitur Ep. LV. Quod etiam ad *lectores* attinet, qui tamen inferior erat *hypodiacaonatu* gradus, constat idem ex ejusdem epistolis de *Aurelio* & *Celerino* ad honorem *lectoratus* à se proiectis. De *Aurelio* ita scribit Ep. XXXIII. *In ordinationibus clericis*, *fratres carissimi*, *solemus vos ante consulere*, &c. Ergo & *clericus* erat *Aurelius* & *ordinatus*. *Merebatur* (inquit) *talis clericis* *ordinationis inferiores gradus*. Erat igitur & hic quidam gradus *clericis* *ordinationis*. Rursus : *Hunc igitur, fratres dilectissimi, à me & à collegi qui presentes aderant, ordinatum sciatis*; quod yes scio & libenter amplecti, & optare tales in Ecclesia nostra plurimos ordinari. De *Celerino* ita Ep. XXXIV. dignum esse dicit, ut qui sublimiter Christum confessus esset, *clerum postmodum Christi ministerii Ecclesiasticis* adornaret. Rursus eundem *Celerinum fratrem* (inquit) *nostrum, virtutibus pariter & moribus gloriosum, clero nostro non humana suffragatione, sed divina dignatione conjunctum*. Idem tamen hac ipsa, quam in manibus habemus, epistola, *lectorem Optatum clero* duntaxat proximum esse dicit, interque eos numerat qui ad *clerum* parabantur. Et in epistolis ejus vel *cleri nomine*, vel ad *clerum*, datis, nusquam occurrit aliorum mentio præterquam *presbyterorum* atque *diaconorum*. Quis non videt quam *clericis* nomine nunc laxius utatur, nunc strictius, pro more seculi, ut qui uno sensu *clericis* appellantur, sint, ad alios si conferantur, *laicos* accensendi ? Idem de recentioribus Ecclesiæ canonibus observare poteramus. Sed nos de *Cypriani temporibus*, aut etiam *antiquioribus*, in præsentiarum agere constituimus.

§. XIII. Est etiam observatione dignus mos illius seculi in *legationibus Ecclesiasticis*. Erant enim dignitatem eorum à quibus, tum ad quos, mitterentur, observantissimi. Prima *Cypriani legatio ad Romanos* per *Clementium hypodiaconum missa* est; cujus mentionem habemus Ep. III. IV. V. 2^a hæc est ad *clerum Romanum* per *Saturum lectorem Optatumque hypodiaconum*. Meminit hac ipsa Ep. & XXIX. XXXII. 3^a ad eundem *clerum* per *Fortunatum hypodiaconum*, Ep. XXX. 4^a *Novatiani* ad *Cypriani* de ordinatione sua per *Maximum presbyterum*, & *Augendum diaconum*, *Macbaum* etiam quandam atque *Longinum*, qui cuius ordinis fuerint, non constat, Ep. XLI. 5^a *Cypriani* cum synodo ad explorandam *Cornelii* ordinationem per *Caldonium Fortunatumque Episcopos*, Ep. XLII. XLIII. XLVI. 8^a *Cornelii* ad *Cypriani* per *Augendum confessorem*, Ep. XLVIII. Quem tamen ille locum in Ecclesia obtinuerit, non liquet. 9^a *Antoniani* ad *Cypriani* per *Quintum presbyterum*, Ep. LIII. 10^a *Cornelii* ad *Cypriani* per *Saturum acolythum*, Ep. LV. 11^a *Cypriani* ad *Cornelium* per *Felicianum acolythum*, Ep. ead. 12^a *Pomponii Episcopi* ad *Cypriani* cum synodo per *Paconium fratrem*, Ep. LXII. Sed nec ejus dignitas

^a De Pœnit. c. 6. 7. ^b Mœurs Eleusin. c. 17. ^c Id. ib. c. 10. ^d Euseb. Hist. Eccl. V. 10. V. 3. 6. ^e Apud eund. Euseb. Hist. Eccl. VI. 11.

memoratur. ^a 13^a. Ecclesiarum Asturicensis & Emeritensis per Episcopos suos Felicem & Sabinum, Epist. LXVIII. in ea causa qua de ipso fuerat Episcopatu disceptatum. Subrogati enim erant hi in locos Marcialis & Basilidis Libellaticorum. ^b 14^a Quinti Episcopi Mauritaniæ ad Cyprianum primatem per Lucianum forte presbyterum, Ep. LXXI. ^c 15^a Cypriani, sed totius, ut videtur, Ecclesiæ Africana nomine, ad Firmilianum Cappadocia primarium, ut videtur, Episcopum, per Rogatianum diaconum, Ep. LXXXV. ^d 16^a Tandem eademque ultima Cypriani ipsius in exilio jam constituti ad collegas itidem Episcopos eodemque in metallis versantes, per Victorium Herennianum hypodiaconum, Lucanum, Maximum & Amantium acolythos, Ep. LXXVIII, LXXIX, LXXX.

^e 14. Notanda autem illa Cypriani verba : *Et quoniam oportuit me per clericos scribere, &c.* Ex quibus constat, pro seculi illius more, legationes Ecclesiasticas non aliis quam clericis fuisse credendas. Id factum fortasse propterea quo major fides nunciis ultro citroque referendis accederet. Id tulit certe ægerrime Cyprianus cum Ep. III. Cleri Romani suspectam habebat, laborare ita Epistola clerica fidem, ne mendacio fortasse aliquo & fraude corrupta esset. ^f Scio equidem epistolam clericam tam vocari posse illam quæ à clero Romano scripta esset, quam quæ Clementio hypodiacono, ipsi quoque clero, legato tradita. Sed vero nunciis hoc in loco fides solius, non item illa scribentium, in dubium vocata est. Ergo clerici erant illi quoque legati de quorum dignitate aliter non constat. Et Acolybi, & si qui alii inferiorum ordinum ministri, legationes obierint, illos quoque inter clericos, hoc ipso etiam argumento, numeratos fuisse necesse est. Notetur etiam plurimas legationes duobus legatis fuisse commissas, prælertim transmarinas. Quod enim Novatianus quatuor miserit, id benevolentia captandæ gratia factum esse probabile est. Idem fortasse de legatione ad Martyras statuendum, quatuor illos legatos vel in Martyrum honorem esse missos, vel quod variis in locis martyres constituti essent, vel quo plures adessent fidei testes in Ecclesiæ elemosynis distribuendis. Erant enim, in illa etiam ætate, alioqui aurea, malæ fidei exempla in re pecuniaria. Talis fuerat, in ipsa etiam Ecclesia Africana presbyter Novatus, Ep. XLIX. Talis Felicissimus, Ep. XXXVIII. Talis denique (quis crederet!) Nicostratus ipse diaconus & confessor, Ep. XLVIII, XLIX. Id etiam animadversione dignum, præcipuum plerunque legatorum hypodiaconum fuisse, nec eum gradum exceperisse. Ita fuit in legatione 1^a, 2^a, 3^a, 7^a, 16^a. Quod si aliquando superior quispiam sit missus, id tunc plerunque contingit cum unicus mitteretur, ut numeri defecum ita personæ dignitate compensarent. Ita in legatione 9^a, 14^a, 15^a. Quod aliter singulorum nomina, etiam inferioris ordinis, habeamus, non est tamen certum singulos duntaxat fuisse missos. Idem obtinuit, non in legationibus modo transmarinis, sed & in illis quoque quæ Provincialium esissent Episcoporum ad provinciarum primatem, qualis erat legatio illa 14^a. Quod vero Episcopi ipsi legationem obierint, factum id non est nisi rarissime, causisque alioqui gravissimis. In legatione 13^a. causa manifesta est. In 5^a. etiam facilis. Erat enim inter Episcopos disceptandum, Cornelium atque Novatianum. Erat etiam de literis formatis in posterum dandis cavendum, quarum omne commercium inter alios non erat quam Episcopos. Quid quod synodi Africana etiam missæ sunt, & ad synodum, provinciæ nimurum Episcopos, ad quos spectabat Episcopi Romani ordinatio. Synodi enim nomine, uti à gentilium usu ad christianos emanavit, sacerdotum collegia quæque five fraternitates appellantur, five in conventibus, five etiam singuli. Nec desunt etiam apud Ecclesiam hu-

jus significationis exempla, si id in præsentiarum agerem.

^g 15. Ita quidem se res habuit legatoria ætate Cypriani. Erant etiam nonnullæ Cypriano antiquiores legationes ad eandem formam expressæ. ^h Legatus ab Alexandro Hierosolymitano antistite missus est Ecclesiæ Antiochenæ totius Syria primariae (cui & Iudea attributa est) Clemens Alexandrinus presbyter, sed solus. Plane ad exemplum legationis 14^a. Legatus erat martyrum Lugdunensem Viennensemque ad Eleutherum Romanum pontificem presbyter ⁱ Irenaeus (nec enim est quod Episcopum illum tunc temporis faciat Blondellus) ipse itidem solus. ^k Aliarum legationum, ut puto, non habemus exempla usque ad tempora Polycarpi atque Ignatii. Illæ itaque ut se habuerint, age despiciamus.

^l 16. Et quidem epistola Ecclesiæ Smyrnensis ad Philomelienses de martyrio Polycarpi, scripta est per Marcum quandam fratrem, ad formam legationis 12^a. quem Latinus vetus interpres Marianum appellat, de cuius in Ecclesia loco nihil constat. Par est de Crescenti loco silentium, quo nuncio usus est in illa, quam ad Philippenses dedit, epistola ipse Polycarpus. Epistolæ ^m Ignatii ad Smyrnæos, Ephesios, Philadelphieos, Burrho diacono, sed qui communis Smyrnaeum Ephesorumque nomine ad illum missus fuerat, traditæ videntur. Reliquæ cui traditæ sint, non constat; sed Burrho etiam traditas, est sane admodum verisimile. Notanda enim Ignatii verba in Ep. ad Smyrnæos, ὃν αὐτοῖς μετ' ἡμῖν. Non igitur ad Ignatium duntaxat, sed cum eo missus est ⁿ Burrhus, comes itineris futurus, nunciisque legationibus obeundis. Quo nomine etiam ^o Ephesios illos alios, Crocum, Onesimum, Euplum atque Frontonem, missos puto, atque adeo non alios quam illos pertulisse epistolam ad Romanos. Eodem munere funditus est ^p Philo etiam diaconus, Cilix. Sed nec Diaconi soli, alii etiam diaconis superiores legationes tamen obierunt tempore Ignatii. ^q Honorabant Sanctum (inquunt auctores martyris Ignatii martyri coœvi) per Episcopos, presbyteros & diaconos, Asia civitatis & Ecclesie. Qui certe ipse legationis mos seculum omnino Ignatianum sapit, non aliquid recentius. Id factum à Magnesius testis ipse est amplissimus ^r Ignatius, non Damam modo eorum Episcopum sed & presbyteros Bassum & Apollonium, & diaconum Sotionem secum fuisse Smyrna. Rogat ille sacerdos Ecclesias, ut legatum aliquem mitterent confirmandas sedi Iuxæ Antiochenæ Episcopo destitutæ. Hunc ille nunc ^s Στροφός Βαρθολομαῖος, cuius meminit etiam in Ep. ad Philippenses Polycarpus. Quos vero illæ legatos destinari, ostendit idem sanctissimus martyr Ignatius in Ep. ad Philadelphieos : ^t Αἱ ἔγγοναι (inquit) εὐαγγελισταὶ ἐποκόπτουσι, αἱ δὲ προσβοτίποις καὶ διακόνους. Dubitatque in ea quam diximus ad Philippenses epistola ipse Polycarpus, ipsene legationem obiret, an alium potius mitteret legatum. Ita non erat à loco etiam Episcopali alienum ut ipsi legationum munere fungentur. Ex quo etiam obiter constat quam non fuit, eo seculo, Episcopi officium ita fixum, ut putavit Salmasius. Ipsum potius Episcopi nomen à peregrinatione in antiquioribus Ecclesiæ monumentis denotari observavit ipse Salmasius. Nihil itaque vetat eosdem & Apostolos fuisse & Episcopos, & peregrinari potuisse & certis tamen Ecclesiæ praefesse. Præsertim cum non sit de aliorum Apostolorum peregrinationibus à S. Pauli exemplo statuendum. Reliqui certe intra certas fese ut plurimum provincias continebant, sub illius seculi finem, cum jam constitutæ

^a Ep. IV. ^b Euseb. Hist. Eccl. VI. 11. ^c Euseb. Hist. Eccl. V. 4. ^d Vid. Valef. Not. in locum Eusebii. ^e Ep. ad Smyrn. §. 12. ad Ephes. §. 12. ^f Vid. Ep. ad Eph. §. 2. ^g Ep. ad Rom. §. 10. ^h Ep. ad Philadelph. §. 11. ⁱ Edit. Uster. p. 5. ^k Ep. ad Magnes. §. 2. ^l Ep. ad Polycarp. §. 7. ^m Ep. ad Smyrn. §. 11. ⁿ Ep. ad Philad. §. 10. ^o Malo Messalin. de Episcop. & Presb. c. 1.

essent Ecclesia, &c in Ecclesiis Episcopi. Non longe ab Hierosolymis peregrinatus videtur S. Jacobus, si veris monumentis creditur, etiam Aborum illis. Nec longe ab Hieropolis Philippum, nec ab Asia proconsulari Joannem discessisse innuant Polycrates & Clemens Alexandrinus. In his limitibus nihil verat in Ecclesia primævæ disciplina quia alii quoque peregrinari possint Episcopi. Quid quod etiam S. & Paulus cum se reliquos Apostolos in labore superasse contendit, id certe manifeste innuit, non esse reliquorum Apostolorum labores à suo unius exemplo estimandos. Singulos ab illo superatos esse apertius est quam ut de eo dubitari possit. Ita enim ejus verba intelligi postulant ut omnes omnium labores, etiam collectos, longo post se intervallo reliquerit. Id si verum sit, reliquorum Apostolorum labores æquare poterant Episcopi. Eequalitatem fortassis Polycarpus, cum è Smyrna sua Romanam sub Aniceto contenderet, inde fortassis in Galiam Lugdunensem illam Viennensemque Christianorum coloniam deducturus. Nulla certe primævæ Ecclesiæ indubia monumenta suadent hujus unius labores reliquorum Apostolorum laboribus fuisse inferiores. Longe tamen abest ut Episcopali officiis fines excederent, vel ut eo nomine illum veterum quipiam reprehenderit. Quæ cum ita se haberent, erat utique omnino consentaneum ut non alias legationibus quam superiorum ordinum adhiberent, nondum in Ecclesiam introducuntur illis inferiorum ordinum ministris quibus usus est Ecclesia etasque Cypriani.

§. XVII. Plane referebant hæc Ignatiana ætatis etiam Apostolica recentissima vestigia. Illorum opera præcipua in disseminando potius, quam regendū, Ecclesiis collocata est. Proinde consentaneum erat ut legati quam honorificissimi deligerentur, præsertim, cum id ipsum Evangelii propagandi munus, eorum fuisse præcipue qui in primaria essent Ecclesiæ dignitate constituti, quales erant ipsi Apostoli, Evangelista, &c. Habebant igitur Ecclesia, præter illos, primarii nomines, Christi Apostolos, ipsæ quoque suos quos itidem appellabant Apostolos, propterea, ut videtur, quod nuncii vulgo mitterentur, ut representarent, à quibus mitterentur, Ecclesiæ. Id enim ipsum innuere videtur, ea ætate, ipsum Apostolatus nomen. Hi Apostoli appellantur ἀπόστολοι ἵκανοι 2 Cor. VIII. 23. Ita Epaphroditus Philippiensem erat Apostolus, Phil. II. 25. Quæ autem beneficia illis collata sunt, ea non in illos solos sed in ἄποστολοι τὸν ἵκανον redundant credebantur, propterea quod Ecclesiæ illas, ut dixi, representarent. Ex quo intelligimus quantum aberravit ab Apostoli mente in horum Apostolorum explicatione Walo Messalinus, cum secundarios hosce Apostolos à primariis missis existimat ad Ecclesiæ, non vice versa ab Ecclesiæ ad Apostolos. Id si fuisse verum, ad ἄποστολοι ἵκανοι attingere non potuit illorum ille cultus, sed vero ad eorum potius à quibus missi fuissent Apostolorum. Quid quod durior illa omnis videatur interpretatio qua ἀπόστολοι ἵκανοι dicendi erant qui ad Ecclesiæ plantandas missi essent potius quam illi qui ab ipsis missi fuissent Ecclesiæ. Dei certe Christique appellantur Apostoli non qui ad Deum Christum, sed qui ab iisdem mituntur, ut nova prorsus exemploque omni destituta sit contraria illa locutio. Ab hac potius mittentis persona representatione primariorum quoque videtur Apostolorum origo deducenda. Principum satellites dicuntur quorum id officium est ut principibus coram adsint, semperque in eorum conspectu obversentur. Inde vultus principum intueri, atque ab eorum vultibus procedere dicantur. Quos vultus appellant interpres Latini, eos δόμῳ pro suo idiomate Hebrei. Eam vocem ἄρσην reddunt interpres Graci. Pro eo principum mote Dei quoque presentia majestica vultus facieque metaphoris in Scriptura obumbratur. Panis propositionis panū facierum appellatur, eorum nempe proprius qui principum commensales fierent. An-

gelus presentia in propheta idem est qui Dei faciem intueri dicitur in Evangelio. Ut autem pronunciorum dignitate de principum erat contumela judicandum, eo graviori quo nuncius fuisse honorator; ita is honoris gradus summus erat, si quis esset in principum conspectu frequentissimus. Qui igitur è principis vultu egresius diceretur, illum siquis minus honorifice tractasset, perinde erat acsi principem ipsum coram agentem præsentemque contemisset. Cum itaque communem sibi arque Apostolis honorem fore constitutumque Dominus profiteretur, id nempe innuit in eorum numerico habendos qui essent ἄποστολοι. Idem ergo de his Ecclesiarum Apostoli statuendum ab Ecclesiæ quasi vultibus fuisse, cum in utroque, tam Ecclesiæ nimis ipsas, quam missos ab Ecclesiæ Apostolos, communes redundant honores atque contumelia, quasi unam utrique eandemque personam sustinerent. Quod si verum esset, quod contendit Salmasius, secundarios hosce Ecclesiarum Apostolos non alia de causa fuisse Ecclesiarum quam quia ad Ecclesiæ plantandas mitterentur; non esset sane cui posset à primariis etiam Apostoli hoc solo nomine distingui. Ipsa enim illi Christi Apostoli ad hoc quoque idem plantandarum Ecclesiarum munus missi sunt à Christo atque destinati, Eph. IV. 11, 12, 13. Certos etim & ipsi habebant ex pacto ῥύματα, ne in hoc inferiores existimemus secundarios hosce fuisse Apostolos. Quod vero munus illum Epaphroditus Apostolatum proprio spectaret, ex eadem illa ad Philippienses Epistola facile colligimus, Phil. IV. 18. Habeo autem omnia, & abundo: repletus sum, acceptis ab Epaphroditus qui missis, &c. Rem igitur pecuniariam spectabat illa legatio. Quod non ita tamen intelligendum erat, quasi, peracta ea dispensatione, ad suos è vestigio reverterentur. Qui ita missi essent, alias deinde legationes, ejus ad quem missi essent, nomine obierunt, idque in longinquas nonnunquam regiones, quoties id è re esset Ecclesiæ catholicæ publica. Ita Apostolos illos Ecclesiarum commendat Corinthiis à se proculdubio eo missos. Ita Ephesi ad se missos Romanum destinasse videtur 4 Ignatius. Erant enim eo ipso consilio missi quos χειροτονίας τὸν ἵκανον οὐκέτι οὐδὲν διcto loco 2 Cor. VIII. 19. memorat Apostolus. Inde intelligimus quinam essent Apostoli οὐκέτι οὐδὲν quorum mentionem habemus Act. XIX. 29. non aliis utique quam hos, quos diximus Apostolos. Idem οὐκέτι οὐδὲν Act. XX. 4. οὐγάρδοις Act. XVI. 3. οὐναῖσσοις Act. XV. 38. quorum ad officium ita pertinebat viris illis primariis ministrare, ut, si qui recesserant, illi officio defuisse existimarentur. Ab hisce le desertum, in epistolis nonnunquam queritur Apostolus. Idem διακόνοις (erat enim hæc eleemosynarum suppeditatio proprie sic dicta διακονία) Act. XIX. 22. ἡμέραι Act. XLI 5. Et vero quamplurimi erant qui S. Paulus ita ministrarent, nonnulli equidem ab ipso assumi, nonnulli ab Ecclesiæ ad illum delegati, nonnulli etiam à seipso devoti atque dicati. Idem ab Apostoli ipsis observatum est, ut gravissimis de causis legatos non alios adhiberent quam qui reliquis præcesserent. Ita factum in concilio Hierosolymitano, cum de circumcisione necessitate ad Ecclesiam Antiochenum mittendum esset Apostolorum decretum, non obvios quoslibet qui se ultro offerebant, sed electos à suo numero viros constituerunt qui hoc munere fungerentur. 5 Ep. &c. ἄρσην πίμηται &c. quod & re ipsa præstiterunt, v. 25. Nec aliter Judæi, à quibus ad Christianos emanasse videtur exemplum. Illi etiam ἄρσην ἄρπατον ἀδειού ριψίνα, teste, non uno in loco, 6 S. Justino Martire.

§. XVIII. Neque vero mirandum Apostolis hæc præstissime Ecclesiæ, cum etiam plebeis Christianis eadem præstiterint, si quando in rebus rem Christianam publicam attinentibus occuparentur. Erat nimis pars non minima communionis pars in hospitiis jure posita, quo spe-

a 1 Cor. XV. 10. b 2 Cor. VIII. 23. c 2 Cor. VIII. 24. d Ep. ad Rom. fin. e Act. XV. 22. f Dialog. cum Tryphon. p 234. E. 335. C.

Etant etiam veterum quamplurimæ literæ commendatitiae, quarum ad imitationem literæ etiam Ecclesiastica forma-
ta suscepit conceptaque sunt. Hospitibus autem com-
morantibus sumtus gratiæ suppeditati sunt discendentibus
xenia donata; & si necesse esset, comites itineris additi,
si ultra essent profecturi. Hæc ex antiquissimis Ho-
meri hospitiis manifesta sunt, quæ in mores Gracorum
recentiorum deinde transferunt. Hanc φιλοξενίαν com-
mandant aliquoties Apostoli, & quidem eo in loco il-
lam habuerunt primæ Christiani ut privati aliquoties
divites se suaque omnia sanctis undeque peregrinanti-
bus excipiendis dicarent. Talis fuisse videtur Gaius
non S. Pauli modo privatus hospes, sed totius etiam Ec-
clesia, Rom. XVI. 23. Eodemque nomine commenda-
tur à S. Joanne tertia ejus Epist. v. 5, 6, 7, 8. Talis eti-
am fuit Philemon Ep. ad Philem. v. 5, 6, 7. & Mnason
Cyprius Act. XXI. 16. Ecclesiarum tamen publicum id vul-
go fuisse videtur officium. Exempla habet nonnulla,
ni fallor, in Verrinis Cicero. Ut proinde ad Ecclesias,
quæ civitates integras, pro illius quoque seculi more,
complectenterunt, quæque civitatibus proinde conferun-
tur ab Origene, dimanare facillime potuerit. Præ-
fertim cum Judæis etiam Hierosolymitanis cum provinciali-
bus Iudeopæ: eadem officia, ante Christianismi etiam nata-
les exercuissent. Ne longius abeam, id colligo ex Act.
XXVIII. 21. propterea qui in publiis essent Ecclesia of-
ficiis constituti, ad illos præcipue spectabant hæc hos-
pitalitatis munia. De viduis Ecclesiæ ita scribit Aposto-
lus b Si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus subministravit. De Episcopo: 'Opor-
tet enim Episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum,
sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalitem.
Ruris de eodem: ' Sed hospitalem, benignum, sobrium,
&c. Is enim ναόν τοῖς ἐγείρεσθαι καθημένων erat, teste S.
e Justino Martyre.

§. XIX. Hæc igitur erga omnes erant peregrinantes
communiæ Ecclesiarum officia, quæ quin ipsi etiam
Apostolis officiosius præstarentur, nihil sane est quod
dubitemus. Nescio quicquamne fuerit quo viri il-
lustres, pro illius seculi more, excipi solerent, quin
idem illud in Apostolis primariisque Ecclesiæ viris ex-
cipiendis observarint etiam Ecclesia; & quidem eo
promtiori animo, quod non illorum modo gratiam,
quibus ea præstiterant, sed Dei adeo ipsius, cuius in
opere occuparentur, se demererit crederent, partici-
pesque se illorum quoque operum futuros. Apo-
stolo Roman venienti obviam effusi sunt fratres, us-
que ad Appii forum & tres tabernæ, Act. XXVIII. 15.
Ignatio tamen ad martyrum properanti usque ad por-
tum. Melitenses discendentem multis honoribus honorave-
runt, & navigantibus imposuerunt que necessaria erant,
ibid. v. 10. Erant hæc eorum proculdubio xenia. Di-
scendentem ad navem usque comitati sunt Ephesi Act.
XX. 38. Hæc erat πτοτοῦ, cuius etiam ipse quam-
plurimis in locis meminit Apostolus. Id autem ad ho-
norem venientis, pro illius quoque ætatis consuetudine,
spectabat, ut quo quisque dignitate esset illustrior,
eo forent etiam illustrios ii qui in ejus occursum mitterentur.
Idque etiam observatum in excipiendis pro-
vincialum præsidibus, ut quem ad locum provincia pri-
mum appulissent, eo legationes à civitatibus, virorum
in sua quique civitate primariorum, mitterentur. Idem

etiam à civitatibus vicinis observatum in peregrinationi-
bus. Id cum Christiani in Apostolorum virorumque Ec-
clesiæ primariorum peregrinationibus imitarentur, id quo-
que imitatos verisimile est, ne venientium dignitati de-
cessent legati. Quanquam enim fastum mandatum pro-
cul amandarint Apostoli, erant tamen decori iidem obser-
vantissimi retinentissimi. Id certe S. Pauli fuisse vi-
detur ingenium, ea indoles. Nec id quidem immerito.
Cum enim, in ita exceptis, nullum esset, illis præ-
fertim persecutionum seculis, fastus periculum; multa ta-
men erant in his adiaphoria quæ ad subditorum cul-
tum reverentiamque conciliandum facerent, quæ non
erant sane negligenda, cum præfertim non impera-
rentur hæc officia, sed vero liberrimo ardentiſſimoque
subditorum præstarentur obsequio.

§. XX. Atque hinc concludimus, quanquam aliunde non intelligerimus quem locum in Ecclesia obtinuerint qui his legationibus obēundis destinarentur, non esse tamen quod dubitemus quin is fuerit admodum honorificus. Ordinariorum horum Ecclesiæ ministeriorum in prima illi ævi apostolici historia, rarer occurrit mentio, Episcoporum viz. presbyterorum atque diaconorum. Frequentiores erant extraordinarii, Apostoli, Evangelista, Pastores atque Doctores & Prophetæ notio-
relque omnino atque celebriores. Et probabile quidem est horum fuisse propriam primariam illam simpli-
cissimamque Ecclesiæ administrationem; tum deinde, cum perturbatiorem illam inordinatioremque experti
essent, paulatim in eorum locum successisse ministros
illos, quos hodie retinemus, ordinarios, paulatim
que, pro synaxeon disciplina, extraordinarios illos or-
dinarii factos esse subditos. Quando igitur synaxeon
munia obierunt hi extraordinarii ministri, frustra ex-
pectabimus ordinariorum ministrorum mentionem. Id
unum sufficit, fuisse illos, non summa modo dignita-
te, sed summo etiam, in Ecclesia administratione, loco,
ut proinde, siquas illi legationes obierint, admodum il-
las fuisse honorificas necesse esset. Cum vero tandem,
propter synaxeon disciplinam, ordinarii subjecerentur
synaxeon ministris, adhuc tamen honorem proculdubio
sumnum retinuerunt. Nec enim erant illi certi quibusdam Ecclesiæ affixi, sed potius totius Ecclesiæ catho-
lica communes, quod (ea proculdubio ætate, cum in
eo posita essent supremorum ministrorum opera, potius
ut late Christianitatem disseminarent, quam ut Ecclesiæ
regerent jam fundatas constitutasque) fieri vix potest
quoniam eorum officio anteferretur qui singularum essent
duntaxat Ecclesiarum. Ex hoc autem extraordinario-
rum ministrorum numero fuisse videntur qui legati consti-
tuti essent. Ipsa illa eorum dona infidelium causa,
potius quam fidelium, data esse agnoscit Apostolus utili-
ora proinde futura, si in convertendis infidelibus potius
quam fidelibus confirmandis, collocarentur. Cum præ-
fertim eo ipso consilio missi essent, non qui venientes
exciperent modo, sed qui comites essent, & οὐχὶ οἱ iti-
nerantium atque peregrinantium. Sed vero aliam omni-
no administrandi rationem exigebat illius ætatis Ec-
clesia quam sequentium, ut truxtra sint omnino qui ni-
hil hodie in Ecclesia permittunt nisi quod ad illius A-
postolica Ecclesia accedit exemplum. Consideranda sunt
omnino circumstantia & prudentia adhibenda, qua cer-
tum est, multis in rebus, usos esse Apostolos.

^a L. III. cont. Cels. ^b 1 Tim. V. 10. ^c 1 Tim. III. 2. ^d Tit. 1. 8. ^e Apolog. II.

Dissertatio Cyprianica VII.

Ad EPISTOLAM XXVII.

De Episcopo Unitatis principio, & S. Petri in Apostolos primatu unitatis exemplari:
Et quam solide utrobique argumentetur Cyprianus.

Lapsi pacem à martyribus concessam contra Episcopos tuebantur. §. I. Non presbyterorum plebisve nomine. §. II. Sed vero ipsorum martyrum. §. III. Eandem causam defendebant Donatistæ. §. IV. Hanc martyrum communionem Episcopis emulam argumento ab Unitatis principio oppugnat Cyprianus. §. V, VI. Not. 1º non agi hic de unitate Ecclesiæ catholicæ, ut volunt Pontificii, sed Ecclesiarum particularium. §. VII, VIII. Not. 2º Ecclesiam catholicam pro toto similari haberi à Cypriano. §. IX. Particulares pro totis dissimilariibus, qua unum proinde membrum habere debeant unitatis principium. §. X. Recte id & ad mentem Scripturarum. §. XI, XII. Hoc ipsum membrum, è Cypriani sententia, non aliud fuit quam Episcopus. §. XIII. Ita fuisse de facto probatur è principiis Cypriani. §. XIV, XV, XVI. Probatur etiam de jure. §. XVII. 1º Unitas Ecclesia est mystica. §. XVIII. 2º Id voluit in hac mystica unitate Deus ut per unitatem visibilern de invisibili illa cœlesti unitate participemus. §. XIX. 3º Signa visibilia intelligenda sunt per modum pacti de invisibilibus beneficiis per ea representatū à Deo praestandū. §. XX. 4º In hac repræsentatione ejusdem generis unitas esse debet in Ecclesia ecclæpsa, qualis erat in archetypa. §. XXI. 5º Ad Ecclesiæ visibilis unitatem, non satis est caput Ecclesia invisible Christus; sed necessarium præterea est caput etiam visibile. §. XXII. Hac capitatis visibilis unitas de personæ est, non de multitudinis, unitate intelligenda. §. XXIII. Conveniunt hoc cum originibus Christianis. §. XXIV. Idem probat Cyprianus ex institutione Christi. §. XXV. Principia ejus summatim repræsentantur. §. XXVI. Deducitur in partes Cypriani argumentatio mystica. §. XXVII. 1º Propheta fuit Salvator. §. XXVIII. 2º Omnia Salvatoris dicta & facta erant prophetica. §. XXIX. 3º Nominum mutationes à prophetis facta non solebant vacare mysterio. §. XXX. 4º Etymologia nominis S. Petri in ipsum potius Apostolum, quam in ejus confessionem solam, quadrare debuit. §. XXXI. 5º Ita tamen in ejus personam conferri debuit, ut tamen ulterius in gravioribus momenti usum aliquem sit etiam referenda. §. XXXII. 6º Ad munus Domini propheticum id quoque pertinuit ut Ecclesiam suam formaret, non in doctrina modo, sed in disciplina etiam atque régimine. §. XXXIII. 7º Non hoc per Apostolos duntaxat medios praestare debuit. §. XXXIV. 8º Ita tamen hoc ipse curare debuit ut tamen non disertis verbis proferret, sed per prophetica potius symbola atque ænigmata. §. XXXV. 9º Proni erant Domini auditores ut ejus dicta omnia & facta in futurum Ecclesia ultum referenda existimarent. §. XXXVI. 10º Præcipue illa qua scriptis Sacris mandata essent. §. XXXVII. 11º Probabile est Domini familiam Ecclesiæ typum geisse. §. XXXVIII. 12º Ut statum Ecclesiæ per domus allegoriani apte repræsentarit Dominus, ita nondum maturum erat ut per aliam quamvis repræsenteret domo auctiorem. §. XXXIX. 13º De singulis duntaxat Ecclesias hac intelligenda sunt. §. XL. 14º In unica illa Salvatoris domo unicus erat dispensator S. Petrus, typus unius Episcopi. §. XLI. 15º Unicum etiam erat domus illius fundatum, unius pariter typus Episcopi. §. XLII. Ex hū principiis plebeiorum etiam officium manifestum est. §. XLIII, XLIV. Salva communione catholicæ, collegarumque Episcoporum commercio, alia deinde nulla restat, ex hū principiis, causa qua tutum sit subditis ab Episcoporum /e communione subducere. §. XLV. Hac principia si vera sint; sequetur suffragii negativi jus penes solum fore Episcopum. §. XLVI, XLVII, XLVIII.

§. I. A ntequam futuræ disputationis argumentum ex professo aggrediamur; explicanda est in primis disputationis occasio, quæ certe hūus Epistole scribendæ vera erat occasio. Ita tandem intelligentemus quam apte Cyprianus prudenterque, pro illa occasione argumentetur.

Erat igitur occasio quod lapsorum nonnulli qui pacem communionemque à Luciano ejusque sociis martyribus sibi concessam, à nonnullis etiam presbyteri, Gaio Diddensi aliisque illi similibus extorsissent, in eam tandem eruperint audaciam, ut cum Episcoporum nemo illorum violentiæ cessisset, suam tamen illam qualem cunque communionem nihilominus tuerentur, sive illam confirmarent Episcopi, sive minus ratam esse vellent. Proinde in Epistola sua ad Cyprianum se Ecclesia nomine ornarunt, innuentes nimirum suam communionem veram esse, qui vero communionem illam non probarent, aliamque quamvis communionem sequerentur, eorum communionem notam esse nec proinde pro communione agnoscendam, ut propterea nec Ecclesiam conflare possent quorum communio esset illegitima. Erat enim id in illius ævi ratiociniis certissimum, veram esse Ecclesiam cum vera itidem communione convertendam. Hic nimirum primus erat gradus, quo usus est cum suis satellitibus Felicissimus (qui Cypriano à prima Episcopatus origine infensus, occasionibus quibusque captandis invigilabat) ad majora postea audenda. Ita adhuc suam pro vera communione tuebantur, ut una tamen cum minis preces admilicerent ut in Cypriani communionem admitterentur, quod

illis exprobrant Cyprianus atque Romani. Tandem eos sunt proiecti ut damnarent etiam Cypriani communionem. Felicissimum id comminatum, non communicaturos in monte secum, qui Cypriano obtemperassent, id est, qui eidem communicarent, ex ipso Cypriano discimus. Idque nondum constituto pseudo-Episcopo Fortunato, qui majorem proculdubio conciliavit illis auctoritatibus speiem atque prætextum.

§. II. Quid ergo (inquires) habebant quo suam partem (utor enim voce apud Africanos notissima) pro Ecclesia habendam esse vel fucum facerent? Non presbyterii auctoritatem; erant enim è presbyteris paucissimi qui se schismatici adjunxissent. Non plebem propter eandem rationem. Id enim velut extra omnem controversiæ aleam positum, pro concesso sumit Cyprianus à se stare clerum stantesque omnes. Quod enim ad singulorum presbyterorum independentiam attinet atque auctoritatem, ea nostrorum seculorum proprium est monstrum, illis ita incognitum, ut nec catholici reperientur, nec heretici, qui tueri auderent. Quam illam aversata fuerit Ecclesia catholicæ, vel ex hoc ipso exemplo abunde liquet. Cum in rebelles hosce presbyteros jure suo usus est Cyprianus, ita centuras ejus ratas haberunt reliqui orbis Episcopi, ut nemo eorum literas formatas acciperet, nemo ipsis ad communionem admitteret, ne revocata quidem ad novum examen eorum causa hoc uno nomine quod à proprio fuisserit Episcopo locis suis exuti atque depositi.

§. III. Aliunde igitur querendus hujus audaciæ prætextus, nempe à martyribus. Notanda enim diligenter

ligenter eorum illa in epistola ad Cyprianum verba : ^a Optamus te cum sanctis martyribus pacem habere. Innuentes nimurum, ni ita foret, Cypriano id, potius quam martyribus, fraudi futurum ; martyrum enim cum Deo communionem esse prorsus indubiam, ut proinde qui ab illis alieni essent, à Deo quoque alieni essent omnino censendi. Quam enim hic pacem appellat, ea, pro illius ætatis usu, communione erat (à pace nimurum illa, quam sibi invicem in officio eucharistico dabant accipiebantque ; ut enim apud Hebraos salutandi ea forma erat receptissima, qua pacem apprecaentur, ita sanctorum quoque salutationem communionis vicem quandam obtinuisse constat è sacris omnibus primi seculi episcopis) pacemque à martyribus datam communionem interpretati sunt ipsi lapsi. Atque ita loquitur in hac eadem causa auctor Passionis Perpetua & Felicitatis : ^b Et nos (inquit) itaque quod audivimus & contrectarimus, annunciamus & vobis, fratres & filios, ut & vos qui intersuisti rememoremini gloria Domini : Et qui nunc cognoscitis per auditum, communionem habeatis cum sanctis martyribus, & per illos cum Domino Iesu Christo, &c. Videamus hic communionem cum martyribus gradum esse ad communionem cum Domino Iesu Christo. Ita intelligimus quid sibi vellent lapsi, cum, siquos, causa auditæ, repulisset Cyprianus, id illum vellent negasse, ^c quod se jactarent à martyribus & confessoribus accepisse ; quod jam datam representari sibi a suis propensis cogerent ; ^d quod pacem non dandam sibi postularent, sed quasi jam datam sibi vindicarent ; ^e quod non tam peterent quam vindicarent, imo jam & in caris habere se dicerent, ut habemus in Epistola cleri Romani. Eo nimurum hæc spectabant omnia, ut non tam Episcoporum esset, quam martyrum, communionis Ecclesiastica concessio.

§. IV. Similis erat postea Donatistarum causa quæ hanc mirifice illustrat. Illi etiam presbyteros aliosque clericos à suis Episcopis divellebant, novos Episcopos in eorum loco sufficiebant qui jam fuissent ab Ecclesia catholica constituti. Nunquam tamen hæc ex ordinaria aliqua quam habebant in Ecclesia potestate tueri conati sunt (quod conantur hodierni SCHISMATICI) sed vero solo martyrum nomine atque prætextu. Edidit nuper doctissimus Baluzius martyrum acta à Donatista aliquo conscripta. Inde constant hæc, quæ dixi, omnia. Concilium, uti vocat, celebrarunt in carcere martyres, in quo ita sancitum dicit : ^f Siquis traditoribus communicaverit, nobiscum partem in regnis celestibus non habebit. Hæc sibi arripiebant Donatista ut ipsi martyrum successores viderentur atque hæredes. Videamus igitur quas inde conclusiones collegent. In ipso auctorum initio id suum consilium prodit statim auctor, scribi hæc à se ut Ecclesia catholica teneatur, sanctaque communione à profana distinatur. Ergo partem suam pro Ecclesia catholica haberunt Donatista, id quod aliunde luculentissime constat; idque hoc ipso nomine quod martyrum decreta servarent, ne jam miremur lapsos etiam Cypriani Ecclesia itidem se titulo insignisse. Idem rursus in eandem sententiam : ^g His enim de rebus Ecclesia catholica que sit, poterit recognosci, si labes pestifera traditorum nefandis actibus suis, sententiaque martyrum omnibus secundis declaretur. Rursus : ^h Igitur cum hac ita sint, quisnam est Divini iuris peritia pollens, fide præditus, devotione præclarus, religione sanctus, qui judicis Dei memor veritatem ab errore discernat, &c. & unum atque idem existimet & Ecclesiam martyrum & conventicula traditorum? Tandem ita concludit : ⁱ Fugienda est ergo & execranda pollutorum omnium congregatio ritiosa, & appetenda omnibus beatissimorum martyrum successio gloria, que est Ecclesia sancta, una & vera catholica, ex qua martyres profecti sunt, & à quibus Divina testamenta servata sunt. In hac virtutes populi Spiritus presentia frequentantur, baptisma à Salvatore perficitur, &c. Ex hac igitur martyrum

^a Ep. XVII. ^b Pref. ^c Ep. XXIII. ^d Ep. XXIX. ^e Ep. XXX. ^f Miscell. L. II. p. 25. ^g Num. 17, 18. ^h Num. 16. ⁱ Num. 19. ^k Num. 20.

^l Ep. XL. ^m Ep. LXXIII. & de Unit. Eccl. & de Bon. Patient.

successione colliebant, suam esse Ecclesiam catholicam, suum esse baptismum pro baptismo legitimo solum agnoscendum. Iamque illud etiam intelligimus cur id tantopere laboraret Felicissimus ut martyres ab Episcopo disjungeret, cuius ipsum testem habemus i Cyprianum. Fuisse nonnullos qui Episcopatum Cypriani resisterunt, inuit Pontius. In horum numero fuisse Felicissimum docet Cyprianus. Ut igitur, quem initio factum noluit Episcopum, ab ejus se communione verisimili aliqua ad vulgus specie subducere, id dedit operam ut martyres sibi sui consilii socios adsciceret, ita futurum ratus ut sejuncti etiam ab Episcopo, Ecclesia tamen titulum tueri possebant, dum martyrum illam, quam dixi, communionem retinere viderentur. Videbat igitur ipse Felicissimus frustra sibi præsidium è presbyteratu suo esse quærendum; ita neminem, atque ea, credidisse non esse presbyteros Episcopis suis obnoxios ut ne populo quidem fallendo fucus iste sufficeret. Nec sane erat alia aliqua in Ecclesia auctoritas quæ Episcopatum exemplari posset quam martyrum illa. Ea vero tanta erat ut ægre illi omnes per orbem Episcopi possent repugnare.

§. V. Hanc igitur martyrum auctoritatem si Episcopatu[m] obnoxiam probare posset, alia nulla erat quæ non iisdem posset argumentis facilissime opprimi atque refelli. Varia itaque erant quibus se Ecclesia que suas adversus hunc martyrum arietem tuerentur Episcopi catholici. Opponebant in primis martyribus alios martyras, Africanis nimurum illis Romanos, quorum unus Moses in carcere tandem extinctus est, ut nimurum arctissimo nominis usu merito posset martyr appellari. Quod fortasse efficacissimum erat hujus schismatis opprimendi remedium. Vivaciores certe erant Donatista quorum martyribus alios non habuerunt quos opponenter illius ætatis catholici. Id enim consecuti sunt ea martyrum inter se commissione ut ne posset martyrum auctoritate ea controversia dirimi, ut proinde esset ad alia scripta necessario configiendum. Tum, si martyrum auctoritate res illa transigenda esset, causam tamen esse quæ martyres faceret, nec esse unitatis Ecclesiastica causam, quam fidei illam, minus honorificam, nec proinde unitatis nomine minus esse martyrium, quam fidei nomine, appetendum. Ita argumentatur adversus Novatianum ipsum Dionysius Alexandrinus. Ita siebat, ut, missa martyrum auctoritate, in causam unitatis esset necessario inquirendum. Cum præsertim illud præterea addidissent, ne martyres quidem esse habendos, siqui, vel fidei nomine, extra unitatem mortem appetiissent; idque ex loco i Cor. XIII. 3, confirmasset, quod fecit aliquoties ⁿ Cyprianus. Nec enim caritatem ab illis illibatam servari qui unitatem violassent. Quæ sane argumentatio ad mentem Apostoli eo loco accuratissime respondet, ut alibi ostendimus.

§. VI. Tandem igitur huc revertebat tota illa disputatio, de unitatis principio esse in primis dilquirendum. Cum enim, ex jam concessis, manifestum esset, eam communionem legitimam esse quæ in unitate esset, eam notham & adulterinam quæ ab eodem fuisse unitatis principio divulsa; Quærendum deinceps erat, Episcopine, an potius martyres, pro unitatis essent principio agnoscendi? Et quidem Episcopu[m] hoc jus ubique assertit Cyprianus, ut inde constet quom illum perpetram in suam partem traxerint Donatista, qui martyribus illud asserbant contra Episcopos jam legitimate constitutos. Hoc certe erat è principiis Cypriani schismatis, ut proinde illum si judicem audire voluisserent, ipsi essent pro schismaticis habendi. Nec tamen vident hoc in suis de Cypriani nomine disputationibus Augustinus, nec recentior aliquis, quod quidem sciām, Cypriani interpres, sed nec ante Augustinum Optatus, nec Patres in collatione Carthaginensi coœvi. Verum revertamur ad Cyprianum.

§. VII. Notandum itaque i^o. Cum de unitate Ec-

Ecclesia disputatur, non agi tamen de illius Ecclesiæ unitate quam *catholicam* hodie dicimus, quæ nimis omnium ambitu suo per terrarum orbem Ecclesiæ particulares complectitur, sed de ipsis duntaxat *Ecclesiæ particularibus*. Nec enim, in hac ipsa causa, id quærebatur, an *martyribus*, an *Episcopis universis* esset adhærendum, cum *martyres* ad unicam duntaxat *diocesis* pertinenterent (quo sensu nos *diocesanum* limites hodie distinguimus) sed an *martyribus Carthaginensis* (tales erant à quibus haec turbæ conflatae sunt) an proprio *martyrum Episcopo*, *Carthaginensi* viz. tuus le *Carthaginensis Ecclesia* possit adjungere? Id innuunt *Cypriani de Felicissimo* ejusque factione verba illa: ^a *Hil somenta olim quibusdam confessoribus & bortamenta tribuebant, ne concordarent cum Episcopo suo.* Idem etiam de alio illo *Novatiani à Cornelio schismate* statuendum. Nec enim ea unquam fuit, *Cypriani tempore*, quæstio, *Romanone Pontifici*, an reliquis per orbem *Episcopis*, esset adhærendum? Sed, quis esset pro *Romano Episcopo agnoscendus*, *Novatianus*, an potius *Cornelius?* Contra, potius *Cyprianus pares*, omnes *Episcopos* ubique statuit, neminemque admittit *Episcoporum Episcopum* (quæ verba in synodo *Carthaginensi* in ipsum *Stephanum Romanum Episcopum* procul-dubio jactata sunt) & ^b cum de *Episcopi schismate* differeret in causa *Martiani Arelatensis*, non illum *SCHISMATIS* propterea damnat quod ab uno aliquo quantivis nominis *Episcopo* ne *Romano* quidem illo (quanquam ad eum ipsum haec data esset epistola) sed vero quod à *catholicæ Ecclesiæ unitate, à corporis & sacerdotii concessione discesserat, collegio Episcoporum insultaret*. Similiter ad *Antonianum*: ^c *concordiam collegii sacerdotalis firmiter obtinentes, & catholicæ Ecclesiæ coherentes.* Idem igitur *Cypriano* valet *catholicæ Ecclesiæ coherere*, quod *concordiam collegii sacerdotalis firmiter obtinere*.

§. VIII. Scio equidem apud *Cornelium* & ^d *ira innoxiorum fratrum* in *ixxanias* *agdolias*. Nec id nego de *Ecclesia Romana* dictum. Scio & apud *Cyprianum* similes loquendi formulas occurtere, & quidem de eadem itidem *Ecclesia Romana*. ^e *Contra sacramentum esse semel traditum Divina dispositionis & catholicæ unitatis adulterum & contrarium caput extra Ecclesiæ fieri;* ^f *contra institutionem catholicæ esse unitatem, alium Episcopum fieri consensisse;* *agnoscere communionem Cornelii idem valere apud illum quod Ecclesia catholicæ radicem & matricem agnoscere ac tenere communionem ejus, i. e. catholicæ Ecclesiæ unitatem pariter & caritatem probare firmiter & tenere.* Scripterat & ^g *Antonianum* le cum *Cornelio*, hoc est, cum *catholicæ Ecclesiæ communicare*. Inde colligunt *Romanenses* eam *Ecclesiæ* esse *catholicam* quæ cum *Romanæ* hodie *communicat*; & viceversa quæ cum eadem non *communicat*, nec esse illam pro *catholicæ* hodie existimandam. Mirum sane viros alioquin eruditissimos ita posse argutari! Quasi vero *Ecclesiæ catholicæ* nomen non esset *Ecclesiæ* etiam *particularibus* commune. Quis nescit *Ecclesiæ* quoque *Smyrensem*, in antiquissima forte hujus vocis mentione, *catholicam* appellari? Ita scribunt ipsi de *Polycarpo* suo *Episcopo*: ^h *Ἄνθελος ἵππος τὸν Σμύρνην ἀγδολιαῖς ικκανισταίς.* Quis ⁱ *Cyprianum ipsum de suo quoque schismatico Felicissimo*, ejusque *pseudo-Episcopo* *Fortunato* idem scribere, fuisse illos *sacerdotum hostes*, & contra *Ecclesiæ catholicæ* *rebelles*, idque vacillante adhuc *Cornelio?* De *Melitio* *Episcopo schismatico* decretivit *synodus Nicena* nihil illum tentare debere ^j *χωρὶς γνώμης τῆς τοῦ ἀγδολικῆς ικκανισταῖς ἐποκόπου τῶν τῶν Αλεξανδρού*, i. e. *Episcoporum Ecclesiæ Alexandrina* subditorum. Idem *concilium Canon. VIII.* de *hæreticis Cartharus* sive *Novatianus*: ^k *εἰ δὲ τῆς ἀγδολικῆς ικκανισταῖς ἐποκόπου ὁντός, &c.* Rursus *Ecclesiæ Alexandrina* ita

scribit *Constantinus*: ^l *Καρταρίνης Σεβαστούς τὴν κατοικίην Αλεξανδρεῶν ικκανισταῖς.* Eudem etiam suæ quoque *Ptolemaïdis Ecclesiæ* titulum adhibet *Syene*. Et si id fuisse apud eruditos minus in confesso, vel hæc ipsa loca quæ de *Ecclesia Romana* loquuntur, satis ipsa probarent, neutrīam de alia quam de *particulari Ecclesia Romana* esse intelligendum. Cum enim unus duntaxat *Episcopus* in *Ecclesia catholicæ* agnoscitur, id ne verum quidem erat nisi de *particulari Ecclesia Romana*. Quod enim commentus est de *Ecclesia catholicæ* *virtuali* cardinalis *Baronius*, novum est omnino, nec illis seculis auditum. Erat autem *usus* hujus *vocis* manifestus, ut nimis distinguatur *Ecclesia Orthodoxa* ab *hereticorum schismaticorumque* *conventiculis*. Propterea fortasse *Ecclesia primaria*, quam nos *cathedralē* appellamus, *catholicæ* audiit apud *antiquos*, quod is locus esset *synaxeon Orthodoxarum* caput, non *hereticarum* aut *schismaticarum*. Ita legatis *Africanis Roma agentibus*, & *Antonianō Ecclesiæ Romana* *communicatu*, idem erat *Ecclesia catholicæ* *communicare* quod *communicare Cornelio*, non *Novatiano*. Ita in *Ecclesia catholicæ* *Roma unicus* duntaxat esse potuit *Episcopus*, quod si quis aliis, tede jam plena, *Roma* fuisse sufficiens, is, pro illius ævi principiis, *extra Ecclesiæ catholicæ* esse debuerit, *hereticus* nimis *schismaticis* accensendus. Nec est quod aliud quispiam è voce matrice aut radice colligat. Eadem enim voce ulus fuerat *Cyprianus* in tractatu *de unitate Ecclesiæ* in usum *Ecclesiæ sue* primum scripto, postea ad *martyres Romanos* ad *unitatem* reversos transmisso. Nec aliud illis *vocibus* intellexerunt *Africani* quam *originem*. Non quod ab *Ecclesia Romana* reliqua orientur, ut intelligunt *Pontifici*, quod certe non est, de *orientalibus* præfertim *Ecclesiæ*, omnino verum; sed quod primariam ipsius *Ecclesiæ Romana* *successionem* illibatam servasset *Cornelius*, non servaslet *Novatianus* qui à se ortus esset, *nemine Episcopatum dante*, ut de suo *Fortunato* loquitur *Cyprianus*, per *successionem* nullo modo legitimam. Ita ^m *Tertulliano*, primordialis lex data *Adæ & Eva in paradiſo* est quasi matrix omnium præceptorum Dei. ⁿ *Eva* matrix erat generis feminini, quia prima *femina* erat, alioqui virorum erat matrix pariter ac feminarum. ^o *Ecclesiæ matrices* cædem sunt quæ *originales*, quæ viz. à prima usque manassen origine. ^p *Mala* (inquit) *materia boni non erit matrix*, i. e. origo. ^q *Bythos & Sige, nus & veritas*, prima quadriga defendit *Valentiniana* *factionis*, matrix & origo cunctorum. Plane igitur eadem in *stylo Africano* matrix & origo. Ita *Cornelii* *Ecclesiæ matrix Novatiani* audire posset, quod, *Cornelio* in sede legitime constituto, res novas molitus sit *Novatianus*, ut proinde non ab *ipso Cornelio*, sed à *Cornelio ipse* discessisse esset existimandus.

§. IX. Notandum itaque ^r cum de *unitate* hujus *particulari*, ut diximus, *Ecclesiæ* quæreretur, duobus modis illam *unitatem* intelligi posse. Sunt enim nonnulla *integra* *quorum partes* ita inter se uniuntur, ut nulla *una pars* sit *ceteris unitatis principium*, quin ipsæ inter se *unitæ integrum* conflare possent parte illa destituta, tam commode quam *hac* cum aliis *integrum* conflaret si *hæc* similiter *alia* quavis parte *sigillatim sumta* destitueretur. Ita in *aqua integrum* constituendo, nulla est *paris una aquæ* ita *principalis* quin illa destituta reliqua corpus aquæ constituere possent tam apte quam illa possit cum reliquis, una qualibet *sigillatim sumta* destituta. Quod de *totis homogeneis* sive *similaribus*, quæ vocantur, est præcipue intelligendum. Et quidem *Ecclesiæ universalis unitas* hujusmodi est ex principiis *Cypriani*. Idem enim omnium *Ecclesiæ* *particularium* est officium, ut in *aqua* illo, quod diximus, exemplo. ^s *Episcopatus* similiter *unus* est, *cuius à singulis in solidum pars* tenetur. Si in *solidum*, plane sequitur nihil esse quo una quælibet *Ecclesiæ* aliis ita possit esse ne-

^a Ep. XL. ^b Ep. LXVII. ^c Vid. & Ep. LIII. p. 88 ^d Ep. LII. init. vid. p. 89. ^e In Ep. ad *Fab. Antiochen.* ap. *Euseb. Hist. Eccl. V. 43.* & in Ep. *Cornel. ad Cyprian XLVI.* ^f Ep. XLII. ^g Ep. XLIV. ^h Ep. LII. init. ⁱ Ap. *Euseb. Hist. Eccl. IV. 15.* ^k Ep. LV. ^l *Socrat. Hist. Eccl. I. 1.* ex *Can. 60.* ejusdem concilii. ^m Ap. *Socrat. Hist. Eccl.* ubi supra. ⁿ Vid. *Vales. Not. ad Theodr. Lector.* p. 162. ^o Adv. *Jud. c. 2* ^p De *Virg. Vel. c. 5.* ^q De *Præscr. c. 21.* ^r Adv. *Hermog. c. 16.* ^s Adv. *Valentin. c. 7.* ^t De *Unit. Eccles.*

cessaria, ut sine ea nequeant subsistere. Si nullum sit in disciplina Ecclesiastica officium quod non sit omnium pariter Ecclesiarum commune, nihil est quo una certa aliqua Ecclesia possit aliis ita esse necessaria ut nequeant ab ea separatae inter se ipsae cohædere. Quare ut in hujusmodi integris, totum est ex partium omnium inter se unitatibus conflatum, non ex una aliqua unione quæ omnes quasi permeat; ita in Ecclesia catholica, unitas ejus ex particularium Ecclesiarum inter se consensu deducenda est, & ex communione quæ communis est omnium; non vero à communi aliquo vinculo ab una aliqua parte ad alias usque omnes derivando.

§. X. Sunt & alia *integra heterogenea*, *dissimilares* & *organica*, quorum *partes* ita inter se diversis officiis discernuntur, ut sint omnes sibi quidem invicem necessariæ, ita tamen ut præ aliis aliis sint multo adhuc magis necessariæ. Ita in corporibus animatū, nonnullarum partium officium ita necessarium est, ut & reliquæ ab illis *partes*, *totumque adeo ipsum omnino pendeat*, propterea quod earum influxus ad omnes partes derivandus est, suntque illi etiam influxus ita necessarii ut sine illis ne vita quidem ipsa posset conservari. Id genus *partes* sunt *caput*, *cor*, &c. Sunt igitur illæ *partes unionis principia*. Si enim reliquarum partium aliquæ ab illis præcidantur, non illæ utique, sed *partes* ita præ ipsa alienæ censendæ sunt; quæ vero partes cum illis unita sunt, ex solâ ad totum pertinere existimantur. Quod signum est illas esse *unionis exterræ principium*, quia ab illis ad reliquias unio derivatur. Quanquam autem in corpore organico multæ partes ita necessariæ esse possent, si internas quoque partes trunco inclusas partium nomine complectamur; si tamen partium nomine illas duntaxat externas intelligamus, quæ & membra appellantur, ita *unicum duntaxat* est in quovis corpore animato membrum reliquis unitatis principium, in animalibus *caput*, in vegetativis *radix*. Ita igitur intelligit Cyprianus, Ecclesiæ particulares corporum organicorum esse similes, ut sit etiam in Ecclesia visibili membrum aliquod itidem visibile quod animalium capiti respondeat, Episcopus nimirum, ut si quando contingat membrorum à se invicem *disjunctio*, non sit adeo difficile distinguere quæ membra ad Ecclesiæ pertineant vitalium ejus influxuum participes, quæ vero ab eadem separantur, nec vitam illam corporis Christi mystici communem habent. Id genus *integris unitatem Ecclesia confert* in quibus una aliqua, ut dixi, pars, eo, quo dixi, modo reliquis eminet. ^a Quo modo (inquit) solis multi radii, sed lumen unum: & rami arboris multi, sed robur unum tenaci radice fundatum: Et cum de fonte uno rivi plurimi defluunt, numerositas licet diffusa videatur exundantis copia largitate, unitas tamen servatur in origine. Avelle radium solis à corpore, divisionem lucis unitas non capit: ab arbore frange ramum, fractus germinare non poterit: à fonte precide rivum, preciso arescit. Sic & Ecclesia Domini luce perfusa per orbem totum radios suos porrigit, unum tamen lumen est, quod ubique diffunditur, ne unitas corporis separatur: ramos suos in universam terram copia ubertatis extendit, profluentes largiter rivos latius expandit: unum tamen caput est, & origo una, & una mater fecunditatis successibus copiosa. Quæ verba aliquoties excribit confirmatque Augustinus, ne quis putet singularem in hac causa fuisse Cyprianum.

§. XI. Neque est quod quis gratis hæc atque immrito à Cypriano supponi suspicetur. Corpori etiam organico Ecclesiæ confert sacra etiam Scriptura, & quidem ita ut membrorum mutuam inter se necessitudinem ab eorum officiis arcessat, i Cor. XII. Non sunt hæc pro sermonis ornatu confictæ alioqui otiosæque similitudines; sed vero pro prophetarum sacro idiomate intelligendæ, quo certe idiomate si Scripturas sacras i. e. propheticas, conceptas esse existimemus, nihil est fane verisimilius magis genuinum. Illo autem idiomate, id Deus facturus intelligendum est quod per similitudinem fuerat representatum. Ex hac igitur membrorum confessorem, &c, pro illius seculi stylo, martyrem: Unde

mutua necessitudine; quæ nec ipsa erat fortuita, sed certo quadam consilio à Deo prævisa atque instituta, id sane colligendum, Deum, quanquam possit singulis Ecclesiæ membris in omnibus eorum necessitatibus ipse nullo mediante, subvenire; nolle tamen id à se ut expectet creatura, fratrum potius dona, quoties opus esset, in usus suos convertant; cum itaque quæ Deus aliis concessit dona, eadem aliis negaverit, futurum deinde erat ut alteri alteris sibi invicem utiles forent atque necessarii. Inde colligit Apostolus, nullum fore in corpore mystico *SCHISMA*. Ita qui donum habebat linguarum, interpretationis tamen dono sæpe carebat; qui nonnullas etiam linguas ex dono callebat, aliarum tamen erat imperitus; quæ tamen utiles sæpe essent, cum prorsus essent, quas ille callebat, inutiles. Qui & illas haberet, gratia sanitatum; cui nec illa deerat, dono tamen miraculorum destitutus est. Nec vero erant id genus duntaxat gratiæ quibus singulorum membrorum defectus supplerentur; sed vero universales etiam nonnullæ, quibus nullum erat quin careret membrum, ita erant omnibus pariter necessaria. Tales erant *wēphorōs* illa atque *τεσσαράς*, atque id genus aliae. Proinde in corpore etiam mystico visibili (de eo enim agit) capitulo pariter atque oculorum pedumque usum agnoscit Apostolus, quod nimurum reliquis omnibus membris ita necessarium est ut est caput in corpore animali.

§. XII. Ut autem intelligatur quam hæc apposite ad causam Cypriani faciant, duo hæc breviter notentur: In primis dona illa extraordianaria jamdiu defecisse, cum tamen unitatè Ecclesiastica ratio hodie permaneat, sitque in æternum permanens. Proinde præter illam necessitudinem è donis illis extraordinariis oriundam, aliam esse etiam agnoscendam è donis ordinariis. Sunt igitur & alia ejusmodi dona quorum usus ab uno aliquo membro ad reliqua omnia permanet, corpusque adeo universum & membra omnia ita constringant, ut in unum corpus mysticum constituant, non sint plane pro vitalibus agnoscenda, ut membra animalium mori necesse est si à capite sejungantur. Deinde notandum donorum ordinariorum usum quo quidem unitas Ecclesia in perpetuum hodie conservanda est, non aliorum esse quam officiorum publicorum. Jam enim diu est ex quo Donatarii illi facti sunt officiariis ordinariis obnoxii, idque auctoribus ipsis, ut videtur, Apostolis, cum utique graviorem experientur eorum *τοξικὰ* quam quæ posset tolerari. Nostra autem dona nihil est quod vel obtendat quispam quo minus sint obnoxia, cum sint & ipsa pariter ordinaria. Cum itaque dona non alia publicorum cœtum unitatem constringere possent nisi quæ sint ipsa in publicis cœtibus exercenda; cum donorum quorumvis usu in publico arceantur nisi quibus indulgentem cœluerint officiarii ordinarii; cum nullis illi præterquam officiarii indulserint; cum donorum Sp. Sancti in umerum Ecclesia, non privatorum duntaxat Ecclesiæ membrorum, nulla hodie superlat divina institutio qua sint communicanda, præter *χειροτονία* illam qua sacris deputantur officia; plane sequitur inter officia Ecclesiastica querendum esse illud, quod diximus, unitatis principium. Reæ igitur hincque supposuit Cyprianus, & esse membrum aliquod quod si reliquis membris, in hoc etiam corpore Christi mystico, unitatis principium; & esse illud in officiis Ecclesiastici ordinariis investigandum. Quanquam ejus æstate nondum defecisse dona etiam extraordianaria superius ostenderimus.

§. XIII. Quibus ita præsuppositis, Cypriani de unitatis principio satis est manifesta sententia, nec alterius quidem esse illud officii præterquam Episcopatus. Proinde Episcopi communionem ita necessariam existimat ut Ecclesia etiam definitionem ingrediatur. ^b Illi (inquit) sunt Ecclesia, plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens. Unde observanda illa sequentia quæ statim contra Florentium Popianum intorquet, ipsum licet confessorem, &c, pro illius seculi stylo, martyrem: Unde

^a De Unit. Eccles. ^b Ep. LXIX.

scire debes, Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo; & si qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse; & frustra sibi blandiri eos, qui pacem cum sacerdotibus Dei non habentes obrepunt, & latenter apud quosdam communicare se credunt, &c. Idem alibi contra Felicissimum: *Extra Ecclesiam soli remaneant, qui de Ecclesia recesserunt. Soli cum Episcopis non sint, qui contra Episcopos rebellarunt.* Idem ergo de Ecclesia recedere, extra Ecclesiam remanere, quod cum Episcopis non esse. Rursum in eadem ^b Epistola idem valent ad Ecclesiam redire, & cum Episcopis & plebe communicare. Idem alibi in eandem sententiam: *Solus poterat de Ecclesia ille discenderet; solus Episcopu derelictu cum schismatis & hereticis in furore remanere.* In Epistola ad Cornelium pro eodem habet sacerdotum esse hostes, & in Ecclesiam catholicam rebelles. Atque disputationem illam illo memorabili epiphonemate concludit: *Neque enim aliunde hereses obotta sunt, aut nata sunt schismata, quam inde quod sacerdoti Dei non obtemperatur, nec unus in Ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus judex, vice Christi cogitur, &c.* Quanquam ipsum sacerdotiu nomen vix aliis attributum legas apud Cyprianum quam Episcopo; at cum de uno duntaxat sacerdote meminit, res ipsa clamat de alio ne posse quidem intelligi. Nec minus diserta illa in Epistola ad Rogatianum: *Hac sunt enim initia hereticorum, & ortus atque conatus SCHISMATICORVM male cogitantum, ut sibi placeant, ut praeponsum superbo tumore contemnant. Sic de Ecclesia receditur, sic altare profanum foru collocatur, sic contra pacem Christi & ordinationem atque unitatem Dei rebellatur.* De Unitate Ecclesiæ: *An esse sibi cum Christo vindetur, qui adversus sacerdotes Christi facit? Qui se à cleri ejus & plebis societate secernit? Arma ille contra Ecclesiam portat, contra Dei dispositionem repugnat: hostis altaris, adversus sacrificium Christi rebellus, pro fide perfidus, pro religione sacrilegus, inobsequens servus, filius impius, frater inimicus, contemnis Episcopis, & Dei sacerdotibus derelictis, constitueret audet aliud altare, &c.* De Zelo & Livore: *Hinc Dominica pacis vinculum rumpitur, hinc caritas fraterna violatur, hinc adulteratur veritas, unitas scinditur, ad hereses atque ad SCHISMATAM profilitur; dum obrectatur sacerdotibus, dum Episcopis invitetur, dum quis aut queritur non se potius ordinatum, aut deditigatur alterum ferre praeponsum.* Idem colligitur ex aliis quoque locis illis, quos superius retulimus, quibus coincidunt communicare cum Ecclesia catholica atque communicare cum Cornelio. Nec enim ulla ratio erat, è principiis Cypriani, cur in Cornelium illa potius convenienter, quam in alium quemvis catholicum Episcopum. Hæc idcirco fusius deduximus, ne quis aliam, quam quæ revera fuit, à nobis tribui sanctissimo martyri sententiam suspicetur; tum ut ex his locis intelligamus, cur, quod his in locis Episcopo, idem alibi, & in hac ipsa quam in manibus habemus Epistola, clero etiam universo, & plebi etiam sivestantibus laici tribuat. Constat enim ex his locis, non plebem modo, sed & clerum quoque ipsum ab Ecclesia fore alienum si ab Episcopo diucessissent, nec plebem, nisi Episcopo adunatam, Ecclesiam esse appellandam. Ita igitur Cyprianus intelligentius est, ita clerus atque plebs ad Ecclesiam pertinere, dum Ecclesiastica unitatis principium retinuerint, viz. Episcopum. Cavebunt ergo animabus suis, vel hoc ipso nomine, quod perpetua hæc fuerit sibi que constans Ecclesia sententia, si qui sint qui primævæ antiquitat, martyrisque tam illustris memorie, ullam habeant reverentiam. Præfertim cum, nec ea primum tate irreperit in Ecclesiam catholicam illa sententia. Ne plures Cypriano antiquiores in præsentiarum commemoremus; is est certe vel unus Ignatius, ut plane nequeat in aliam trahi sententiam. Non est ovum (quod aiunt) ovo similius, quam Ignatiana tota hæc ratiocinatio Cypriani.

§. XIV. Sentio autem cum illis mihi esse hac in causa negotio qui catholicam antiquitatem non tanti

^a Ep. LXIX. ^b Ep. XL. ^c Ep. XLIX. ^d Ep. LV. ^e Ep. LXV. ^f Col. II. 9.

faciant ut ei acquiescere velint nisi constet etiam de rationibus. Progredior itaque ut ostendam, & recte constitutum esse in Episcopo unitatis principium; nec adeo esse, quam putant fortasse, futilem rationem à S. Petri primatu petitam. In primis non in alio constitendum erat unitati principium quam in Episcopo. Recolamus enim quæ hic faciunt è præcedentibus facile sequela colligenda. Lucrati sumus & esse tales, quam diximus, in Ecclesia etiam visibili unitatem, & quidem non aliunde illam quam è capitu unitate arcessendam. Quæ si essent è dictis minus manifesta, vel inde sane constarent quod, in Sacris etiam Literis, quoties de unitate reddenda est ratio, à capite illam semper reperant. In matrimonio unum dicuntur vir & uxor, & quidem ad illam eandem unitatis formam qua Christus cum Ecclesia unus dicitur, ut constat ex Epb. V. Nempe quia caput mulieris vir est. Unus dicitur cum fidelibus Christus, quia caput viri Christus est, unus cum Christo Deus, quia caput etiam Christi Deus est. Cum igitur in Archetypis illis unitatibus, quæ quidem in Ecclesiastica unitate repræsentantur, id locum habeat perpetuum; non est equidem quod dubitemus in externa quoque hac corporis mystici unitate idem esse oportere. Lucrati etiam sumus præterea, è donis illam ordinariis, & quidem officiorum Ecclesiasticorum propriis esse repetendam; ut proinde quodcumque alii præcellit officium, ab illo deducenda sint omnino unitati primordia. Addendum præterea à sacramentis officiisque in sacramentorum administratione occupatis, hanc arcessendam esse unitatem. Ita enim explicat Apostolus membrorum hanc à capite dependentiam, quod ex eo ^f totum corpus per nexus & conjunctiones ἐν χορηγεῖσιν οὐ μεταβολέσιν [nutritum viz. consolidatumque] crescit in augmentum Dei. Nulli enim sunt hodie alii gratia canales quibus gratia possit per membra omnia emanare atque distribui. Nedum in hominum potestate sint, ut per illos alii possint homines aliis esse necessarii. Hac vero symbolorum administratione effectum est, ut vita spiritualis influxus nequeant ad membra derivari, nisi eorum consensu quibus credita est à Deo sacramentorum administratio: ut in corpore animalis frustra expectent membra influxus vitales nisi subministrantur à capite. Qui igitur in hac sacramentorum administratione principem obtinent locum, ab illis gratiam ad reliquos omnes emanare necesse est, ipsi ab aliis pendere in gratia illa derivatione non poterunt, quippe quibus nesus est, nisi eorum permisso sacramenta administrare. Rectissime igitur in illos quadrabunt metaphoricæ illæ, quas diximus, unitatis representaciones. Idemque valeant in Ecclesia necesse est quod caput in animali, quod in planta radix, quod ab illis derivandi sint ad alios quosque gratia canales, ipsi vicissim ab aliis minime recipient, sicut adeo prima illa, quam querimus, unitatis sedes, qua qui deficiunt, illi utique nec cum Ecclesia uniri censeantur. Atque ex hac gratia communicatione per sacramenta, sequitur & alia ab iisdem illis sacramentorum praesidiis expectanda. Quorum enim in potestate sita est illa gratia per sacramenta communicatio, illi proinde ad gratia illam perceptionem admittere, vel ab eadem poterunt excludere, concedendo viz. vel negando, quæ obtineri illis invitis non poterunt, Ecclesia sacramenta. Poterunt proinde illi ad Ecclesia societatem quos velint, admittere, quos nolint, excludere. Poterunt fides, delinquentes vel exclusione punire, vel admissione remunerare. Poterunt & leges Ecclesiasticas fidelibus imponere, præmis, quæ dixi, illis penitentiasancandas. Ut proinde qui sacramentorum administrationi præsint, eosdem illos in Ecclesia regimine constituti necesse sit. Sunt autem rursum regiminis influentia novi externalium gratiarum canales à praesidiis ad subditos quosque similiter etiam derivandi.

§. XV. Si itaque, ætate Cypriani, id queretur, quidnam essent in Ecclesia regimine, sacramentorumve ad-

ministratione, summo in Ecclesia loco constituti, utrumque erat de Episcopis verissimum. De aliis autem, quam Episcopis ne erat quidem omnino verum. In utroque, quamvis nihil Cyprianus sine presbyterii consilio agendum statuerit; cum tamen opus esset, quod à iegestum, illis inconsultis, fuisse, ratum nihilominus habuit. Id ex ordinationibus in secessu habitis satis constat, unde jus in se uno aliter agendi agnovisse manifestum est. Quod vero ad rem sacramentariam attinet excommunicationemque, erat plane sine æmulo. ^a Solus in secessu decrevit de excludendis à communione presbyteris, qui, se inconsulto, pacem lapsis concessissent. ^b Solus etiam de abstinentia Felicissimo decrevit, cum quinque Felicissimi satellitibus etiam presbyteris. Ergo in iplos etiam presbyteros, ipse etiam solus jus habebat. Quanquam nostrum institutum quod attinet, abunde sufficit ut eum saltem obtinuerit primatum quem S. Petro tribuit in geliquos Apostolos, quos alioqui pares agnoscit. Atqui poterat (inquieres) ratio capitum unius in pluribus etiam hominibus satis commode servari, ut servatur in formis regiminum aristocratica & democratica. Poterat, fateor, nec minus tamen commode servari poterat in uno etiam homine, ut in forma monarchica. Nostrum vero non est querere, in Ecclesia quid esse potuerit? sed, quid de facto obtinuerit: nec, quid à Christo atque Apostolis ejus dimanare potuerit? sed, quid potius de facto dimanarit? Cypriani certe adversarii non alios opponebant æmulos quam qui fuissent in Ecclesia de facto. Ut proinde recte ille prudenterque argumentatus sit, cum è potestatis in Ecclesia jam antea de facto receptis, eam designarit quæ pro unitatis principio esset agnoscenda. Ita martyres ab unitatis principio excluserat quibus nullum fuerat jus, nulla in Ecclesia ordinaria potestas in sacramentorum unitatis symbolorum legitima administratione, hoc uno martyrum nomine, ni alio fuissent in officio constituti. Ita æmulos etiam Episcopos. Est enim id monarchiarum omnium commune, etiam eorum quæ per electionem deferruntur, ut, quanquam, sede vacante, omnibus patet, eadem tamen plena, alium æmulum non admittant. Nec enim duo monarcharum constituunt, ut proinde secundus non pro alio sit monarcha agnoscendus, sed plane nullo. Est etiam id monarchiarum ejusmodi commune, ut electorum potestas cum interregno terminetur, ut si alium quemvis deinceps elegerint, non jam amplius electores habendi sint, sed subditi rebelles; nec jam amplius legitima habenda ea sit electio, sed vero irrita prorsus & plane nulla.

§. XVI. Aliter tamen argumentatur in hac ipsa causa Cyprianus, nempe ab ipsa illa, quam diximus, unitatis natura. Si enim Ecclesia unum corpus mysticum constituat, sacramenta unitatis conciliandæ instrumenta sint, sitque in Ecclesia unitatis principium, nec in ^aio illud quam in uno etiam homine constituendum quem Episcopum appellarent; plane sequitur & hic electorum potestatem cum prima esse electione terminandam, quia unius duptaxat eligendi potestatem habebant, ut ex eo capite secunda irrita sit. Sequetur præterea ita suffictum nullum esse posse, quia priori additus unus esse non potest, non certe unus homo, ut diximus, nec proinde unitatis Ecclesiastica jam constitutæ principium. Sequitur proinde extra Ecclesiam, unumque ejus altare fore, atque adeo, è Cypriani principiis, profanum atque sacrilegum. Nec enim ad priorem, ut dixi, unitatem pertinere potuit, cum ejus caput esse non posset. Ergo unitas illa cuius caput constitutus erat novus iste commentitius Episcopus, plane alia erat quam Ecclesia illa; &c, cum in eadem fuisse ditione, necessario adversa, ut proinde si, sanctus fuisse primus Episcopus, secundus foret necessario sacrilegus. Ita de Cornelii Novatianique ordinationibus argumentatur in Ep. ad Antonianum c. Cyprianus. Factum esse dicit Episcopum Cornelium: cum nemo ante se factus esset: cum Fabiani locus, id est, cum locus Petri & gradus cathedra sacerdota-

lis vacaret, quo occupato de Dei voluntate, atque omnium nostrum concessione firmato; quisquis jam Episcopus fieri voluerit, foris fiat necesse est, nec habeat Ecclesiasticam ordinationem; qui Ecclesia non tenet unitatem, quisquis ille fuerit, multum de se licet jactans, & sibi plurimum vindicans, profanus est, alienus est, foris est. Et cum post primam secundus esse non possit; quisquis post unum, qui solus esse debeat, factus est, non jam secundus ille, sed nullus, est. Nec de Romana id fede duntaxat, ut putant Romanenses, docuit Cyprianus. Ratio certe de unico Episcopo omnino omnium sedium communis est, qua & alibi de sua Carthaginensi similiter est usus. Ita ille de factione Felicissimi pseudo-Episcopum Fortunatum jam suscepitur: Aliud a'late constitui, aut sacerdotum novum fieri, prater unum altare & unum sacerdotium, non potest. Quisquis alibi collegerit, spargit [alludit proculdubio ad synaceon nomen (quas collectas reddiderant Africani) & quidem elegantissime] Adulterum est, impium est, sacrilegum est, quodcunque humano furore instituitur, ut dispositio Divina violetur. Recte igitur hucusque Cyprianus, solidusque argumentatus est.

§. XVII. Sed nec illam quoque aliam de jure questionem præternisit intactam. ^c Confuetudinem sine veritate vetustatem errorum appellavit postea martyr nostor. Ad divina potius traditionis caput & originem revertendum censem ad originem Dominicam & Evangelicam, & Apostolicam traditionem. Et inde (inquit) surget actus nostri ratio, unde & ordo & origo surrexit. Propterea, ne, quod ipse Stephano, id sibi alias quispiam reprobaret illam persona etiam unitatem in unitatu principio probandam suscepit. Idque dupliciter, tum ex rei ipsius natura, tum ex Christi etiam institutione. Ex rei natura quidem, quia unus esset Deus, unus item Christus. Ita adversus Felicissimum: ^d Deus unus est, & Christus unus, & una Ecclesia & cathedra una super Petrum Domini voce fundata. Unde colligit quæ supra excripsimus de uno altari, unoque sacerdotio. Neque est quod mysticas hujusmodi rationes commentitias in hujusmodi causis putet quispiam, & pro arbitrio conficitas. Quam non sint contemnda eo brevius expediens in praesentiarum, quod illas in tractatu nostro anglicano de uno altari, unoque sacerdotio, adversus schismatics nostrates fusius aliquanto deduximus atque explicuerimus.

§. XVIII. Animadvertisendum 1° totam hanc, de qua loquimur, Ecclesia unitatem esse ipsam quoque mysticam. Hoc cum nemo sit, quod quidem sciā, qui neget; mirandum tamen id cuiusdam mirum videri posse, si locutiones argumentationesque mysticarum rerum propriæ hic adhibeantur. Id mirum potius si aliae adhiberentur mysticarum reram aliena. Ergo,

§. XIX. Animadvertisendum 2° totam hanc externam Ecclesie unitatem eo esse consilio à Deo institutam, ut per illam fiamus spirituali atque invisibili, cum Deo Christoque ejus, unitatis participes. Erat enim id mysteriorum omnium ethnicorum consilium, unde mysteriorum ipsum ad Christianos emanavit exemplum, ut visibilium invisibiliumque quoddam institueretur quasi commercium, ut per symbola quædam atque ectypa sensibus obnoxia ad ratione & idem, atque ipsa adeo rerum illarum exemplaria archetypa, aditus pateficeret. Ergo mystica illa Ecclesia ἄρνεις ad intellectuali illam ἀγνοίαν, de qua tam multa Platonici, aspirabat. Ut igitur ratione cum orthodoxi apud S. Joannem i Ep. I. 3. viam parabat ad rationes cum Patre Filioque; ita de ratione erat similiter statuendum, qui illam externam cum Ecclesia communem haberent, eos de intellectuali quoque cum Patre Filioque ratione participes futuros. Et quidem ita intellectualia hæc beneficia respiciebant externa symbola, ut plane irrita existimarentur atque supervacua, siqua symbola præstare illa beneficia non possent.

§. XX. Animadvertisendum 3° ita intellectualia hæc

^a Ep. X. ^b Ep. XXXVIII. ^c Ep. LII. ^d Ep. XL. ^e Ep. LXXIV. ^f Ep. XL.

rerum exemplaria per symbola fuisse communicata, quod symbola eo ipso consilio à Deo instituta intelligerentur, ut innueret ea se spiritualia beneficia præstitorum quæ per symbola repræsentassem, ut proinde solicite cavendum esset de vera symboli representatione, cum alioqui speu omnem beneficiorum intellectualium alioqui repræsentandorum, falsa esset representatione præcisura. Id solenne erat propheti, quorum hæc sunt idiomate concepta. ** Joasum reprehendit Elizas quod terram ter duntaxat percussisset, fore dicens propterea ut trinam à Syris viatoriam reportaret; si læpius idem repetissem, penitus profligaturus.* Et vero ipso unitatu procurandæ consilio instituta videntur à Deo sacramenta. Baptizamur scilicet in unum corpus i Cor. XII. 13. Multi etiam unus sumus panis, & unum corpus, quia de uno pane participamus, i Cor. X. 17. Ita igitur unitas Ecclesia externa internam illam intellectualemque præstitura est, si eam quam accuratissime, & ad verum expreßerit, i. e. si unitas ectypa respondeat archetypa. Alter fiet ut ne Deus ipse offspringatur ad præstandam intellectualem illam, quæ maximu[m] facienda est, unitatem. Præterim cum hæc sacramentorum symbola ideo instituta sint ut pacti vicem obtinerent. Jam enim sequetur, ut eam præstare unitatem, si non repræsentetur, ne pactus quidem Deus intelligetur. Ea enim duntaxat pactus est quæ significavit, nec significavit quam quæ sunt in pacti solennibus repræsentata. Ita est pro moribus pastorum intelligendus. Legitima autem nulla esse potest, sine pacto obligatio.

§. XXI. Animadvertisendum 4° ut hæc intellectualis unitas ad vivum repræsentetur, ejusdem generis unitas esse debet in Ecclesia ectypa, qualis fuerat in archetypa. Cum igitur in intellectuali illa unitate à capite arcessatur omnis unitas (est enim Christi caput Deus, ut ipse Christus est caput Ecclesie) sequitur ut in Ecclesia unitas à capite sit similiter inchoanda. Cum à capite illo ad membra deriventur unitatis influentiae, à Deo ad Christum, à Christo ad Ecclesiam; sequitur in Ecclesia idem esse agnoscendum, ut quæcumque unitatis beneficia participant membra, ea non sint alteri quam capiti tribuenda. Utque omnis corporis membrorumque unitas à capitis unitate proficit, idem in Ecclesia valebit, à capitis ejus unitate Ecclesie membrorumque ejus omnem unitatem profluere debere. Christus unus est, quia unum habet caput, Deum Patrem; Ecclesia similiter una est, quia unum habet caput, ipsum Christum.

§. XXII. Animadvertisendum 5° non sufficere ad Ecclesia unitatem caput Christum, sed vero in Ecclesia visibili de visibili hæc esse capite intelligenda. Jam enim ostendimus nihil esse invisibilium expectandum à Deo nisi quod à visibilibus externisque symbolis repræsentetur atque significetur. Proinde nisi in Ecclesia visibili sit etiam unitas visibilis in ejus constitutione repræsentata, unitatem illam invisibilem Ecclesiæ membra à D. o frustra expectabimus. Ni adsit in Ecclesia visibile etiam caput; nec visibile unitatem habere possumus à visibili, ut dixi, c pte repetendam; nec etiam cum Christo invisibili capite conjungemur. Ni deriventur in Ecclesia visibiles illi gratia canales à visibili ejus capite per sacramenta, nec erit quod à Christo invisibili capite invisibilem sacramentorum gratiam speremus. Ni unum præterea sit visibile caput, non erit unitatu[m] visibilis primordium, nec invisibili capitu[m], ipsius Christi æcclesia. Quid quod ipsa etiam sacramenta visibili unitati instrumenta atque pignora, probant omnino eorum omnium necessitatem quæ sunt ad visibilem unitatem necessaria, nec esse aliter de invisibili quoque unitate participandum.

§. XXIII. Animadvertisendum 6° visibilem etiam hanc, quam dixi, capitis visibilis unitatem, de persona esse unitate, non multitudinis, qua commune confletur caput, intelligendum. Idque ex hac ipsa Cypriani ratione, quia unus est Christus, & unus item Deus. In utroque enim archetypo non est multitudinis, sed vero per-

sonæ, unitas. Et cuidem tanti semper fecit Ecclesia hanc unitatem, ut pro hereticis haberet si qui hanc personarum unitatem quovis modo labefactandam censerent. Οἱ ῥητορινὲς λόγοι, sive plures Christos introduxissent, sive etiam Iesum à Christo distinguendum censuerint, ab ipsis etiam Apostolorum usque temporibus in hereticorum censem relati sunt; nec jam recentioris Ecclesia Decreta commemorem aduersus Nestorium. Nec aliam existimo fuisse causam cur etiam in Trinitate unitatem tanto-pere deprædicarent Apostoli, cur eam ipsam, in Trinitate etiam, unitatem à capite unitate deduxerint, nisi ut omnibus modis ostenderent, ad caput unitatem ne tres equidem personas esse adhibendas, sed in unam duntaxat esse referendam. Si itaque plusquam una esset in Ecclesia visibili capite persona, jam cœlestem illam unitatem minime referret, cum illa nihil commune habitura. Etiam heretica esset illa repræsentatio. Cum enim Christiani ita unum esse debemus, ut est unus cum Christo suo Pater innuerunt plures esse in Christo aut Patre personas, si ad Christi Patrisve repræsentationem plures personas adhiberemus. Nec enim est quod in verbis magis quam in factis heresim constituamus cum certa esse debet facti repræsentatio. Quo magis Deum irritari oporteat ne ratam habeat in calo falsam illam unitatem, non modo quia cœlestem illam unitatem fallo vitioseque repræsentaret capitum illa terrestris multitudo, ut non illam sed plane aliam exprimeret; sed vero quia in eo ipso malo repræsentaret, in quo alioqui accuratissime fuisse caustum. ne, quam esset, aliter repræsentaretur.

§. XXIV. Atque hoc convenient origines illæ omnes ad quas Christiana institutiones à Deo sunt pro captu illius atatus, expressæ. Λόγοι ipsum ē, ut Patrem τὸν πατέρα, proprio quodam modo appellarunt Platonicæ. Illi ἴστοροὶ δύραμι attribuunt, ut qui unitatis sunt participes (ἰσοδοὺς nuncupant) Λόγοι illam referant acceptam. Nec aliter loquuntur ipsæ Sacra Literæ. Illum eundem Λόγοι repræsentabant Judæorum Pontifex maximus ex sententia Hellenistarum; & quidem ita ut unitatis principium inde colligebant, non alium esse oportere quam unum istiusmodi Pontificem; si quis esset præterea, ut in templo Samaritano, profanum illum, & à Λόγῳ cœlestique unitate alienum, nec cœlestis altaris sacrificiorumque esse partipem. Nec aliter de Episcopis suis primavi etiam Christiani, præcipue Ignatius. Christum animalium Episcopum agnoscat Scriptura. Christumque eundem auctor Apocalypses ita in medio Ecclesiarum describit, ut solebat Episcopus sedere in medio cleri hemicyclo. Quis non hic agnoscat ipsum esse invisibilem, cuius typum gerebat ille quem habebat Ecclesia visibilis? Id etiam in dicto tractatu ostendimus, civitatem quæcumque respondere civitati Hierosolymitana, nec minoribus frui sub Evangelio privilegiū, ut proinde civitatum Episcopi summis etiam Pontificibus respondent, & esse adeo pariter Λόγοι vicarios, eo tamen sanctiores quo Evangelica omnia Legalibus sunt, ex N. Testamento ratiociniis longe anterenda. Recte igitur Ignatius Episcopum facit nunc Christi, nunc Dei Patris vicarium; nihil enim prohibet mediate eundem esse utriusque visibilem ectypum. Christum ipsum invisibilem agnoscit Episcopum in quem redundare dicit Episcopi visibilis contemtum, eodem plane modo quo jam supra ostendimus nunciorum à facie contemtum in principum esse contemtum referendum. Recte etiam Cyprianus noster Episcopum vice Christi judicem esse docet agnoscendum. Longe certe potiori ratione quam qua Moses Aaronisque contumelias in Deum similiter essent referendæ.

§. XXV. Recte itaque hucusque Martyr noster ex ipsa rei natura argumentatus est; videamus jam ut ratiocinetur idem de actuali Christi institutione. Atque hoc in loco illam adhibet rationem quam sibi putant a deo propitiam Romanenses, qui præterea nihil habent in primava trium seculorum antiquitate quod sibi vel propitium existiment. Repetamus igitur ejus in pri-

mis verba, ut, quid sibi velit, intelligamus. Jam argumenta etiam examinemus quibus quod vult putat a- struendum. Ita judicabimus nunquid sit de quo sibi tantopere gratulandum triumphandumque censeant Romanenses. Quod eo libentius aggredimur, quia viro maximo Petro de Marca hoc unum præ reliquis argumentum ita placuisse videamus ut cum rogatu summi Pontificis aliquid esset de Primate eius conscribendum; nihil esset præterea quod è primava illa, quam dixi, antiquitate deligidum potius existimaret.

§. XXVI. Quanquam igitur hoc idem argumentum, quoties opus esset, sæpiissime repeterit Cyprianus, necio tamen uno aliquo in loco an plura coacervarit quam in ipsa hac Epistola. Hinc igitur illum audiamus: Dominus, inquit, noster, cuius præcepta metuere & observare debemus, Episcopi honorem & Ecclesia suarationem disponens in Evangelio loquitur, & dicit Petrus: Ego tibi dico, quia tu es Petrus, & super istam Petram adificabo Ecclesiam meam, & porta inferorum non vincet eam: Et tibi dabo claves regni cælorum, & quæ ligaveris super terram, erunt ligata & in cælis, & quæcunque solveris super terram, erunt soluta & in cælis. Inde per temporum & successionum vices, Episcoporum ordinatio, & Ecclesia ratio decurrat, ut Ecclesia super Episcopos constituantur, & omnis actus Ecclesia per eosdem propositos gubernetur. Quæ in hac argumentatione tota asseruit Cyprianus, ad hæc facile, ni fallor, capita redigentur: 1º Quod Apostolo Petro eadem illa clavium potestas, quæ reliquis postea omnibus Apostolis concessa est (ut obleravit ipse a alibi) soli tamen hic data est, non id sine certo arcanoque consilio à Servatore esse factum, ut inter pares unus tamen reliquis emineret. 2º Hanc unius inter pares eminentiam ita commodiſſime intelligi posse atque explicari, si facta existimetur propter ipsam unitatis commendationem; 3º hanc unitatem ita commendatam ab una persona inchoandam esse quæ sit etiam Ecclesia fundamentum, quia super eam Christus Ecclesiam suam esset ædificaturus; 4º hanc unitatis commendationem non cum S. Petri persona esse terminandam, nec vero esse credibile quod Christus ipse ita terminandam voluerit, sed ad alia deinceps Ecclesiæ secula emanare debuisse; 5º In illos S. Petri posteris convenire hunc, futuris seculis, honorem, qui eidem S. Apostolo in officio Praesidii singularis, pro more futurarum Ecclesiarum, esset successurus; 6º illum esse legitimum Apostoli in eo officio successorem qui per successionum vices ordinatus esset, vel, ut alibi loquitur, qui vicaria ordinatione, i. e. qui vacante sede in vicem decessoris fuisset suffectus, non qui plenam occupassent, quod fecerant Fortunatus atque Novatianus; 7º Non alios quam Episcopos, & quidem omnes illos, qui quidem sedem Episcopalem legitime adepti essent, esse S. Petri in hoc munere successores, ut & unitatis essent, in sua quisque Ecclesia, principia, & ejusdem Ecclesia fundamenta. In hac certe Epistola, de omnibus loquitur Episcopus universim, de sua vero sede Carthaginensi in particulari, ut & alibi sæpiissime. Fateor equidem 8º esse ubi fedi Romana præconii loco, partem in hac laude tribuant S. Petri unitatis principii, quod Episcopum Romanum S. Petri in ea ipsa sede successorem agnoscunt. Sed quoties id faciunt, non id eo animo faciunt ut primatum ejus in alios Episcopos agnoscant, sed quo sanctiorem illius particularis Ecclesiæ disciplinam vel eo nomine commendarent, reverendiamque ipsis incuterent violandæ propria unitati à quibus ad reliquias exemplum unitatis emanaserit. Ita audaciam Felicissimi eo ipso nomine onerat, quod navigare auderet ad Petri cathedralm, atque ad Ecclesiam principalem unde unitas sacerdotalis exorta esset; innuendo scilicet, mali esse exempli, siqui ceteris Ecclesiis exemplum fuisse unitatis, iidem aliarum Ecclesiarum rebelles fovendo, violanda itidem unitatis exemplum essent. Recte nimirum hæc, & pro seculi genio, procedebat argumentatio. Ut enim prima rerum exem-

plaria longe omnium sanctissima habebantur, ita secundariorum quoque exemplarium eo quidque sanctius quo propius accedebat ad primum. Ita enim, ne longius abeamus, probat Apostolus in Ep. ad Hebreos graviora esse quæ in Evangelium, quam quæ in Legem fuisse admisla; quia archetypa ipsa repræsentata esent sub Evangelio, quòrum edita sub Legem fuisse duntaxat ectypa. Ita gravius erat in fede Romana, quam alibi, violata unitatis piaculum, reliquis nimirum Ecclesiæ atque unitatibus archetypa. Quod si illud unitatis primordium eundem Ecclesiæ Romana tribuisset in reliquias Ecclesiæ Episcopique primatum quem in sua quæcunque Ecclesiæ obnoxios habuit Episcopos (ut sane debuit, hæc si eo recte detorta fuisse argumentatio) tam profecto unitatem Ecclesiarum aliarum non temerarent cum eorum subditos appellantes admirerent, quam nec ipsi Episcopi cum suis immorigeros ipsi coercent. Idem Stephano exprobrat Firmilianus: ^b quod qui sic de Episcopatus sui loco gloriaretur, & se successiōnem Petri tenere contuleret, super quem fundamenta Ecclesia collocata sunt, multas alias petras induceret, & Ecclesiarum multarum nova adiicia constitueret, dum esse illuc baptisma sua auctoritate defenderer. Quid audio? Multatne Stephanum constituisse sedes Apostolicas, cathedras Petri, aliorum Episcoporum primatus Romæ æmulos? Id Stephano in mentem venire potuisse? Ita illum intelligere potuisse Firmilianum? Ubinam interea ille, de quo tantopere gloriantur, unus Episcopus, unusque Episcopatus? Quasi vero qui baptismos diversos admisissent, illos necesse esset ut varios per orbem primatus, aut varios in urbe etiam Episcopos agnoscerent aliorum Episcoporum petras. Manifesta est, è contra, Firmiliani intentia, quot fuisse in urbe quaque baptismi sibi invicem adversi, tot fore Ecclesiæ, tot Ecclesiarum petras, tot fundamenta diversis adversisque ædificiis substernenda. De singularum igitur Ecclesiarum petris fundamentisque in Episcopo quoque agnoscendis agit Firmilianus. Nec si aliud Stephanus ipse voluisse, verisimile est id prætermisurum esse Firmilianum.

§. XXVII. Missis igitur Pontificis, age videamus ipsa Episcoporum communia jura quam solide ex hoc arguento colligat Cyprianus. Nec enim defuturos tio qui quod mystica hæc sit argumentatio, idcirco contemnendam putent. Non cogitant illi quam id Patribus fuerit familiare Origene etiam antiquioribus, quam id Apostolico seculo, quam ipsis etiam Apostolis iisque omnibus qui N. Testamentum scriptis confignarunt; quam id Divino cum hominibus commercio, & Spiritui propheticō, oraculisque omnibus, non Iudaorum modo, sed & gentiliū, conveniat, ut res hominibus patefaciendas typis illis symbolisque repræsentarent. Verum hæc nos alibi. Videamus itaque impræsentiarum hæc ipsa argumentatio quam sit firma atque solida.

§. XXVIII. Supponebant igitur 1º prophetam fuisse Salvatorem nostrum, nec è gregi duntaxat illud, sed vero omnium prophetarum maximum atque principem. Nec id illos immerito supposuisse facile concedent adverlarii. Non erit itaque necesse ut Theologorum hic scriinia compilemus de munere ejus propheticō. Sequitur interim partem illum prophetæ sustinuisse personamque egisse, ut proinde gesta ejus essent atque dicta, pro prophetarum idiomate atque more intelligenda, non provocum duntaxat sono, externave factorum apparentia, sed sensu ut plurimum mystico atque arcano. Cum præfertim parabolicum illud agendi commercium, de eo à veteribus quoque prophetæ fuisse prædictum, & vero multa essent ab eo ita pro familiari etiam colloquio dicta, quæ ne à discipulis quidem intelligerentur.

§. XXIX. 2º In hoc ipso inter Salvatorem aliosque quolibet prophetas magnum intercessione discrimen, quod reliquis omnibus, pro certis duntaxat temporibus, Spiritus adest. Reliqua humano & fallibili spiritu agebant; nec in eorum erat arbitrio situm, ut, quoties yellet, Spiritum impetrarent. Salvator Spi-

^a De Unit. Eccles. ^b Ep. LV. ^c Ep. LXXXV.

ritus plenitudinem habuit, eamque semper, & pro suo arbitrio. Unde sequitur ejus nulla esse facta aut dicta humana, præsertim quæ ordinarios vitæ usus non specerent, sed Divina potius omnia arcansque sensibus refertissima.

§. XXX. 3° Illam ipsam nominis mutationem, quæ à prophetâ esset facta, non vacare mysterio. Idque ab Hellenistis creditum constat è libro Philonis *mp̄i τὸν μετωπικὸν οὐρανόν*. Ita se cum præviderit à suis intelligendum fore *Salvator*, id procudubio dedit operam ut ita intellectus recte intelligeretur. Scio equidem apud orientales illos usitatissimum fuisse ut nova sibi nomina, variis de causis, asumerent. Nec est sane improbare id sibi arrogasse sectarum etiam magistros ut nova suis discipulis nomina vel boni omnis cœla imponerent. Ita Malchum, nunc *Bartholomaeus*, nunc *Porphyrium*, *Ιερονίμος* & *Longinus* & *Amelius*. Nec delunt etiam apud *historia philosophica* Scriptores alia, ni fallor, exempla, ne id eo quoque magisterii jure à Salvatore alienum existimemus. Cum tamen Salvatoris *διάκονα* non à se esset, sed à Patre; nec proinde humanum fuisse, sed *Divinum* atque *propheticum* ejus magisterium; optime certe illum congruentissime intelligemus, si, quod magisterii jure egerit, id pro prophetarum tamen certo illo, quod dixi, *idiomate* interpretetur. Sed nec hoc quidem difficiles fore adverfarios existimo, ut credant, ad laudem Apostoli pertinuisse quod ita fuisse à Domino cognominatus, quod nimurum præclaram illam confessionem quam ab omnibus rogaret Dominus, *situs* tamen edidisset; quæ quidem ipsa confessio petra fuerit in qua fundanda esset Ecclesia, vel etiam ipse, quem confessus fuerat, Dominus; Apostolos duntaxat *μήτρα* à petra feminino genere agnominatus, quod nimurū solidam & *μητέρα* confessionem edidisset, vel petram esset ipsam confessus.

§. XXXI. 4° Tamen multa sunt quæ suadent, ut illæ quoque interpretationes vera essent, quæ etiam alios è patribus habuerint auctores, ita tamen esse veras, ut ne *haec* quidem martyris nostri aliorumque ei coœvorum, sit prorsus excludenda; 1°. Quod illa nomina ut plurimum de ipsa persona agnominata, pro usitatissimo Scripturarum more, intelligenda sint. Quod probant Orthodoxi de nomine *Emmanuel* adversus *Succianos*; 2° Quod nomen illud *Cepha*, cui respondet illud *Petri Gracum*, diu ante confessionem illam, à prima usque ejus conversione inditum ei fuerit à Domino; 3° Quod emphatica sint illa, *Dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram, quasi de eodem dicta essent omnia: præteritum* 4° Quia in idiomate *Syriaco*, quo locutus est Dominus, quo scriptit etiam Evangelista, periret illa omnis paronomasia, ex qua illas, quas diximus, eliciunt interpretationes, nec plusquam una utrobique vox occurreret, nimurum illa *Cepha*; & quidem 5° paronomasiam illam propterea induxisse videtur *Gracu* Evangeliste interpres, tum quod *Petri* nomen *masculinum* viro esset magis congruum, tum quod eo duntaxat nomine apud *Gracos* appellari solitus esset, tum maxime quod *μήτρα* nomen licet *saxis* commune apud *Gracos* at certe *cautibus* designandis, quæ quidem solidissima essem̄ adificii construendi fundamenta, est quidem *μήτρα* illud longe usitatis. Unde constat *Gracu* auribus quam fuerit paronomasia non elegans modo, sed plane necessaria. Quæ tamen non vidisse *Latinos* non est mirum, *Graca* linguae atque *Syriaca* pariter, ut plurimum imperitos. 6° Quia etiam illo fundamenti nomine ita intellecto, nihil tamen sequeretur cur à sensu loci maxime obvio redamus, nihil à Scriptura more alienum si de *Petri* etiam persona intelligamus. Ut enim potestatem clavum soli hic S. Petro concessam, Apostoli tamen reliquis factam esse postea communem observarat Cyprianus; idem de hoc fundamenti nomine observare etiam poterat (quod tamen nullibi est ab eo, ut puto, factum) fuisse & illud reliquorum postea Apostolorum. Est igitur & id satis

consentaneum ut & hic titulus postea omnibus Apostolis communis, hic tamen soli attributus fuerit, non reliquis itidem Apostolis.

§. XXXII. 5° Verisimile non est in Apostoli unius honorem hæc esse Domini dicta referenda. Non erat majestati ejus congruum ut *discipulo*, ut *servo*, adularetur. Et vero omnem ille *titulorum fastum* in discipulis alibi repressit. Sed & ambitum primatumque in suo regno studiose quærendum, quamprimum esset ei occasio à discipulis oblata, vetuerat, & quidem severissime. Non est igitur ut *oblatum* ultro à *Domino* hunc honorem existimemus, ni majora habuisset in mente quam quæ primo sèlē intuitu nobis offerunt, præsertim cum & *indolem* Apostoli compertam haberet, *laudū*, ut videtur, *avidissimam*. Poterat equidem, ut quam spem de eo conceperat Dominus, ei ne deferset Apostolus, quin potius magis indies magisque id operam daret ut magnifico illi præceptoris testimonio cumulatissime responderet. Poterat etiam in solamen futuri lapsus, ut, cum ille contigisset, ne spem omnem animumque dejiceret; fore enim ut, qui *petra* appellatus fuissest fundamentumque Ecclesia inconcussum, ne illo quidem impetu penitus frangeretur, sed quem gradum in Ecclesia accepisset, eum ad finem usque tueretur, reversusque, in gratiam dignitatemque rursus acciperetur. Poterat & in aliorum exemplum, qui quacunque deinceps Ecclesia ætate victuri essem̄, ut *sequem̄ vires*, aut *novitii fervores*, aut *gratia* etiam à Domino indultae, altius efferrent; nemo fragilitatis humana esset immemor, nemo *gratia Divina*, quam sibi esset semper necessaria; quam à se nihil, ab illa omnia, essem̄ expectanda, eidemque accepta referenda. Poterat & in penitentium exemplum, quod de se quoque observarat aliis Apostolorum coryphaeus S. Paulus, ut ostenderet ita Deus *divitias misericordia*, neminem ut *criminis* admitti, ut loci à se proditi, ut *beneficiorum* à se contemtorum, ut *gratiarum amissarum*, sive *multitudo*, sive etiam *magnitudo*, in desperationem conjicerent, cum tantum haberet Apostolum indulgentiæ tamen indigentem pariter atque participem. Recte quidem hæc in Apostoli in Ecclesia petra fundamentoque stabilitatem referuntur. Cur autem ipse Ecclesiæ petra atque fundamentum appellaretur, nihil plane faciunt. Ecclesia pariter hic atque Apostoli cauam tractari manifestum est. Est itaque aliud omnino quærendum Domini consilium, quo statuamus cum martyre nostro, quid sit, ex eodem hoc Apostoli exemplo, in Ecclesia etiam causa, colligendum.

§. XXXIII. Observandum itaque 6° ad munus Domini propheticum id maxime pertinuisse, ut Ecclesiam suam formaret, normamque ei in futurum observandam traduceret, nec id in doctrina modo, sed etiam in regimine ejus atque *disciplina*. Ut enim *Israeli* secundum carnem regimen erat *Theocraticum*, ut quæ in ordinarios Synagogæ rectores admisisti essem̄, ea in Deum ipsum redundare crederentur; ita certe in mystico quoque *Israele* (quem N. Testamenti ratiocinia semper superiore supponunt) ita comparatum esse debuit, ut subditorum offensæ in Deum Christumque reciderent. Id de Apostoli cautum est ab ipso Domino: ^a *Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me misit.* Et vice versa: *Qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum qui misit me.* Cumque essem̄ id firmissimum auctoritatis Ecclesiastica fundamentum (quæ nec ipsa essem̄ cum Apostolorum ævo terminanda) essem̄ sane aliquid à Domino, non de extraordinariis duntaxat officiis (quale erat *Apostolatus* illud) sed de ordinariis quoque statuendum. Nec enim deficere debuit regnum *Messia* semel inchoatum, nec in eo etiam deficere regimen illud, quod dixi, *Theocraticum* inter ejus decora vel præstantissima numerandum. Unde obiter observamus, quam recte hic, & pro Christianorum primavorum genio atque principiis, cum Cyprianus nostro etiam Ignatius argumentetur, à Deo ei-

^a *Eusep. vit. Porphyri.* ^b *Eph. II. 20. Apocal. XXI. 14.* ^c *I Tim. I. 16.* ^d *S. Matth. X. 40. S. Joan. XIII. 10.*

se Christoque suorum etiam seculorum rectores, in illum itaque prodire rectorum cultum atque contemnum, ut proinde Ecclesia Episcorumque rebelles, iidem Deo essent atque Christo rebelles etiam exsilitmandi.

§. XXXIV. 7º. Ne id quidem satis erat ut hæc Dominus per Apostolos medios prestaret, quibus vices suas ascensurus mandaverat. Moses enim ipse totam Israe lis politiam superstites stabiliverat, ut proinde mystici & etiam Israe lis auctori idem esset faciendum, ne Moses etiam hac ex parte videretur inferior. Et sane ad ejus honorem vel maxime spectabat, caverne quid eorum quæ discessum suum lectura essent ad se sectam que suam pertinentia, tantum se prophetam latuistre videretur. Quid quod aliquandiu Apostolorum ipsorum fides apud Christianos etiam futura erat dubia, nec aliter quam Domini ipsius auctoritate confirmanda. Ita certe Apostolorum ipse maximus S. Paulus de Eucharistia a gens tamen suam liberavit prolatu Domini ipsius exemplo, 1 Cor. XI. 23. nihil à se traditum professus quod non ipse à Domino accepisset.

§. XXXV. 8º. Ut hoc ipsum præstare Dominum dicit, ita congruum etiam erat ne disertis verbis id ab eo expectarent Apostoli, sed per symbola potius prophetica atque enigmata. Nec id ea generalis duntaxat ratione quod parabolicum illum docendi modum adhibere solitus est, sed quod propria quoque essent, & gravissima quidem illæ, rationes cur non essent hæc aliter tradenda. Quod enim per symbola res futuras adumbrare solerer Deus, nec ab ipsis etiam prophetis, nedum ab aliis, intelligenda, non id affectate obscuritatis causa factum, multo minus ut eventuum incertitudinem sensuum obscuritate colorarent, quod Loxia Apollini ob jiciunt patres atque philosophi. Fidem Divinis prophetis obscuris conciliabant manifesta illæ aliæ, ut jam supra ostendimus. Vera itaque ratio erat quod nonnulla indigni essent homines qui intelligerent, unde factum ut quæ apud profanum vulgus parabolis disseruit Dominus, eadem discipulis suis, clam, remotis ambagibus, explicaret, verum id quoque ipsum pro captu etiam ipsorum discipulorum. Nonnulla falsis præjudiciis occupati vel perperam erant intellecturi, vel, si recte intellexissent, effectum tamen quam judicii ductu gravius fortassis quidpiam atque sceleratus afferi. Id ipsum in hac ipsa caula locum habuit. Quod Ecclesiast esset à Synagoga diversam habiturus, id si palam edidisset Dominus, maximam erat invidiam sibi conflaturus, ne reliquorum deinceps ad ejus auctoritatem facientium æqui essent futuri judices. Vide mus id quam ægre tulerint ab ipsis etiam Apostoli, cum jam temporis miraculorumque progressu fides Christiana facta esset confirmator. Quas illos tragedias edituros, quas vociferationes putamus, si eadem antea ab ipso Domino nondum ita parati acceperint? Id cum esset à Domino prævulum, consultissimum proinde fuit ne quid manifestius de Ecclesia officiis proderet quæ supponebant illam Ecclesia à Synagoga distinctionem invidia plenissimam, cum ne id quidem natum esset ut de illa distinctione futura quidpiam cognoscerent. Ut tamen prophetia obscura, cum respondissent eventus, non jam amplius obscura, sed, pro id genus prophetiarum ratione, manifesta fideque adeo dignissimæ videbantur; ira & hæc quoque hujusmodi Salvatoris dicta enigmatica, cum officia in Ecclesia constituerint Apostoli, jam patebat manifesto, quam ea essent ad Domini mentem ab Apostoli oblitis nescientibusque constituta. Erant enim multa Domini dicta quidem atque gesta, eo etiamnum superstite, non tamen nisi in futurum intelligenda. Unde etiam S. Sanctus officium ἀρώνα dicitur, qui non esset tam nova revelatus, quam præterita illa nec intellectu tamen Salvatoris dicta atque facta in memoriam revocaturus cum jam essent ex eventu ipso manifesta. Ut enim Domini θάλασσα non propria ipsius erat, sed Patri, ita Spiritus S. θάλασσα non alia futura erat quam Filii.

1 Cor. X. 11.

F 2

Ita enim prædixerat Dominus de suis accepturum esse Sp. Sanctum quæ postea esset Apostolis revelaturus, S. Joan. XVI. 13, 14. Erat tamen & alia ratio hujus obscuritatis, quod ea ipsa Ecclesia à Synagoga futura distinctio non à peremptorio aliquo esset Dei decreto, sed ab infidelitate Iudaorum. Illorum enim ruinam gentium esse divitias ita statuit Apostolus ut plane innuat ne futuram quidem gentium vocationem ni infideles sele atque immorigeros Judæi præbuissent. Quanquam igitur præsicerat Dominus futuram hanc Ecclesia distinctionem, nondum tamen nisi conditionate voluit atque decrevit. Necdum conditionem posuerant Judæi, qua posita, decretum esset è conditionato in absolutum transi turum. Quemcunque talis predictio habitura esset eventum, nullo certe modo congruum erat ut esset ante eventum manifesta. Si non obstante ea prædictione ita tamen se impulsos sensissent ut ne ita quidem possent eventum adeo manifestum declinare, jam prom tam habuissent sui excusationem, jam culpam suam facile in Deum rejecissent, Deum unum esse in causa, nec se sui compotes fuisse, ut aliter facerent, cum ne moniti quidem reatum illum effugere posset. Plenæ sunt ejusmodi querelis tragedie de Oedipo cui sclera sua fuerant antea ab oraculo prædicta, quibus, ut nihil dicamus aliud, id certe discimus è poetis illis vulgi personatoribus quid fuisse à vulgo expectandum. Quod si contra, liberi arbitrii usum in meliora convertissent; ita oraculi ipsius fides fuisse ipsa dubia, ut de sua prædictione non impleta prophetam ipsum Jonam collegisse videmus. Cum autem id certum sit, non esse à providentia benignitate alienum, ut nonnulla hominum sclera non probet quidem, sed libero tamen hominum nonnunquam arbitrio permittat; tum nulla erant certe quæ commodius permitti possent quam hæc ipsa Iudaorum facinora, è quibus tanta esset gentium beneficia, tanta providentia ipsius decora redundatura. Ut ergo ad Domini curam pertinebat, hæc ad Ecclesia regimen ordinarium attinentia ut prædiceret; ita ad ejusdem infallibilem prudentiam, ne aliter prædiceret quam enigmatische.

§. XXXVI. 9º. Igitur, cum id esset, ut vidimus, congruum ut Ecclesia formam è Salvatoris dictis factisve enigmatis intellectis colligerent, tum erant ipsi prouit ejus omnia dicta atque facta in futurum Ecclesia usum referenda existimarent. Jam enim veteris Instrumenti omnia ita interpretati erant, ut quæcumque Israeli carni contigissent, * ea illis in figura contigerint; scripta autem fuerint ad orreptionem nostram, in quos fines seculorum devenerint. Atque hoc generali intentu quamplurima N. T. mystica ratiocinia; fuisse prophetarum non dicta modo, sed & facta prophetica; fuisse Israelem veterem universam gentem propheticam, ut coruni etiam historia prophetica censenda esset; eos spectantes historiam illam universam ut mysticum Israelem supremis temporibus manifestandum designarent, nec alium esse mysticum illum supremorum temporum Israelitismum quam purum putum Christianismum. Ita aqua Diluvii & nubes Israelitarum ad mare rubrum, baptizandi erant typi; Abrahams uxores, serva & libera, Mosaica dispensationis atque Evangelica; ejectus ab Abrahamo Imael, ejiciendi tandem à Deo Israël; decima ab Abrahamo Melchizedeco soluta, cessu in posterum sacerdotii Levitici sacerdotio Christiano. Hæc si de V. T. prophetis historisque statuerent, æquumne erat ut de N. T. prophetis atque historia aliter judicarent? Quasi vero prophetarum magis interesset ut sua politia finem, aliena initium, denotarent, quam Domini qui novum illum Israelitismum ipse esset introducturus, Imo vero & in historia etiam Evangelica prophetiam agnoscent. Christus extra urbem passus, nos quoque mouit nullam hic esse nobis manentem civitatem, proinde peregrinos esse debere, extra castra proficiisci, dedecus ejus atque probra portaturus, Heb. XIII. 12, 13, 14. Proinde ut ad Israelitismi initium provocavit aliquo-

ties

ties *Salvator*, ita & ad *Christianismi* initium quam ἐφ' χλωὶ *Evangelii* appellant, sive ἀρχαῖς ἡμέρας A.D. XV. 7. primi illi *Christiani*, qui si illa etiam tempora eo nomine includunt quæ quidem ascensione Domini essent recentiora, non est quod dubitemus quin *Evangelicam historiam*, quo tempore superest in terra agebat ipse *Dominus*, essent potius inclusuri. Non est igitur ut cum *Origene* natam hanc putemus *Scripturas* utriusque fœderis interpretandi rationem.

§. XXXVII. 10° Cum hæc de universa illa sive V. T. sive *Evangelica historia* verum crederent, non fuisse illam seculorum illorum propriam, sed supremorum temporum Ecclesiam adumbrare; tum de illis *historia* utriusque gestis quæ quidem scriptis fuissent prodita, id verius credebant. Ita sæpissime Apostolus: *Non est autem scriptum illud propter ipsum, quia reputatum est illi ad justitiam, sed & propter nos.* Rom. IV. 23, 24. *Quæ unque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt,* cap. XV. 4. Hic canonem habemus plane generalem. Rursus: *An propter nos utique hoc dicit?* Nam propter nos utique scripta sunt, 1 Cor. IX. 10. & in loco jam laudato cap. X. 11. Nec alia hypothesi nititur illa *Apostoli argumentatio* qua promissionem *Joshua* factam, *Jos.* I. 9. ipie *Christianus* omnibus communem facit, *Heb.* XIII. 5. Fuisse & alia prophetarum Israëlitarumque dicta atque facta nonnulla neutiquam prophethica; fuisse & prophetorum nonnulla illius a*vis* propria, negare utique non poterant. Negabant tamen utriusvis generis exempla in *scriptis* hodiernis *historiis* occurtere; curatum potius *Divina Spiritus Sancti providentia* ne alia quam prophethica *scriptis* mandarentur, nec illa ipsa alia quam quæ *nostras* supremorum temporum Ecclesiæ spectarent. Eum cam in V. T. interpretatione canonem adhibuerint, consequens proinde erat ut in N. T. interpretatione similiter adhiberent. Id si etiam factum credimus, jam id sequebatur, quia illam, de qua agimus, *historiam* de S. Petro *scriptis* mandasset Evangelista, sequi una, ad Ecclesia illam futuræ regimen ordinarium fuisse referendam.

§. XXXVIII. 11° Non est illud absonum ut illa quoque Domini *familia Ecclesia* typum gesserit. Ut postea legimus de *Ecclesiis* καὶ διονυσίῳ; ita certe *Domini*, quoties de *Ecclesia* sua loquitur, servavit illam ipsam ut plurimum *domus* allegoriam. Proinde ut *οἰκεῖα* appellavit Apostolus Gal. VI. 10. ita & *οἰκεῖα* Dominus S. Matth. X. 25, 26. Proinde se nunc *οἴκοις* S. Marc. XIII. 35. nunc *οἰκεῖα* vocat S. Matth. X. 25. & alibi sæpissime. Et quem *prefectus* eslet *Ecclesia*, eum *Ecclesia* *οἰκεῖον* S. Luc. XII. 42. Ad quam eandem formam *Apostolatus*, quem hic denotavit, *οἰκεῖα* dicitur 1 Cor. IX. 17. & qui *Apostolatus* successit etiam *Episcopatus*, Tit. I. 7. Nec aliunde capit experimentum futuri *Episcopi* quam è propriae *domus* administratione, ut inde intelligatur, quomodo sit in Dei domo versatus 1 Tim. III. 4, 5, 15. Atque ad eandem administrationis *domestica* metaphoram referenda sunt *claves regni celorum*. Cum enim *domus Domini cœli* fuerit archetypa, propriumque ejus, ut *Messias*, *regnum* illud fuerit *celorum*; plane sequebatur, qui *domui* ejus *prefectus* fuisset, eum *regno* etiam *celorum* fore præficiendum. *Dispensationem* autem *domestica* *symbola* fuerunt *claves*, ei tradenda qui *domui* esset præficiendus sive *uxor* fuisset illa, sive etiam *dispensator*. Hic autem ad *dispensatoris* officium respexit. Ut etiam, præter *domus privatas*, aliae *publica* erant, quæ *palatia* vocamus; ita *claves* illæ *palatiorum*, totius *regni* administrandi erant *symbola*. Ita intelligenda *claves Domus David* I. XXII. 22. Ut enim *throni David* hæres erat Dominus, S. Luc. I. 32. ita & *claves David* habere dicitur *Apocalyps.* III. 7. quæ & ipse *mystica* sunt intelligenda. Sunt enim eadem hic *claves regni celorum*, quæ alibi *claves mortis infernique* nuncupantur *Apoc.* I. 18. Videmus igitur quam hic apte ad mentem martyris nostri quadrent omnia, si sit

modo per *symbola* judicandum. Videmus quam apte *domus Domini* respondeat *Ecclesia*, quam apte *claves* sint *symbola* potestatis *dispensatoria* atque *domestica*, quam apte potestas illa *dispensatoria* *Apostoli* primum, tum & *Episcopis* *Apostolorum* hæredibus, conveniat.

§. XXXIX. 12° Ut hæc apte per *domus* allegoriam repræsentata sunt, ita nondum maturum erat ut per aliam quamvis repræsentarentur, *domo auctiorem*. Sub *Judeorum* Pontificatu & in *Synagoga* agenti Domino non erat invidiosum si *domus* propriæ administracionem, si munus *dispensatorium* in *domo*, cui placuisset, tribuendum assumpsisset. Hæc, vel *Judaïs* judicibus, invidia carebant. Majora tamen de eo crediderunt *Apostoli*, domum illam, non privatam esse, sed *regiam*; fore enim *Messiam regem* qui gentem *Iud. orum* è *Romanorum* jugo eriperet, *regiamque* illis potestatem restituere. Proinde potestatem illam *domus dispensatoria* facile erat ut de honoribus *palatinis* intelligerent. Sed ne ipsi quidem aliorum, quam *Judeorum*, fore *regem* credidisse videntur, *regnumque* ejus angustis *Palaestina* finibus terminandum. Non igitur provinciarum administrationem rogarunt filii *Zebedai*, sed locum duntaxat in *confessibus regni* honorificum. Ab eo aberant longissime ut *spirituale* & *futura* vita *regnum* ejus esse crederent, ut per orbem, qua patet, universum, ditionem ejus esse agnoscendam, ut *gentes* ejus fore particeps, & quidem paribus cum *Israele* privilegiis, ut in hac vita nihil esset ab eo præter *martyria* atque *crucis* expectandum. Hæc ita nondum crediderunt, ut si nondum in fide *confirmati* tale quidpiam à Salvatore audiissent, ne ipsi quidem fuisserent à scandali periculo securi. Id ita *futurum* cum videret Dominus, studiissime proinde ab omni *plurium Ecclesiæ* mentione abstinentem duxit. Quæ cum ita se habeant, constabit jam.

§. XL. 13° Non esse hæc *bodie*, & *etate* etiam *Cypriani*, nisi de *singulis Ecclesiis* intelligenda. Sive enim *domum* illam *Domini*, pro *Judeorum* sententia intelligamus, de *domo* duntaxat *privata*; sive, pro *discipulorum* illa, de *domo* etiam *regia*: utrobique tamen *singularis Ecclesia* typum non excessit. Tota enim ditio *Palaestina*, unicum tamen agnoscebat summum pontificem, unicam *solennium* *conventuum urbem*, scilicet *Hierosolymitanam*, unicum *altare*, unica totius gentis *sacrificia*. Hæc tamen omnia erant *singulis* etiam *Ecclesiis*, pro illius ætatis moribus, communia. *Uni* illi *sacerdoti* respondebat quilibet *Episcopus*, è sententia *Cypriani*; *uni* *altari*, *singulorum Episcoporum communio*; *uni* illi *urbi Hierosolymana*, quilibet per orbem *urbs* in qua *vitum* esset constitui *Episcopum*; *unis* illis gentis *universalis* *conventibus* tribus illis anniversariis, festis *Pasche*, *Pentecostes* atque *Tabernaculorum*, celebrandis, *Ecclesiæ* singularium *conventus* iildem illis *festis* cum suo cujusque *Episcopo*. Non est quod alia congeram exempla in quibus uni illi *Judaorum* pontifici *singulos Ecclesiæ* *Episcopos* respondissemus in prædicto nostro de *unico altari* atque *sacerdote* tractatu *anglicano* jam probavimus. Idem etiam è *Domini* illis ad *Samaritanam* mulierem verbis collegimus, S. Joan. IV. 21. fore ut quo *jure* tunc fruerentur *summi Judæorum pontifices* In unica illa civitate *Hierosolymana*, idem postea *plurium esse civitatum commune*. Sed quæ alibi fusi sprobavimus, non sunt hoc in loco repetenda.

§. XLI. Cum *singularum* itaque *Ecclesiæ* typum gesserit illa *Servatoris domus*, videmus etiam quam apte *unius* duntaxat *dispensatoris* facta sit mentio, qui idem fuerat *unius* typus *Episcopi*. Et quidem ea vel ipsa ratio de *singulis* hoc *Ecclesiæ* intelligendum suadet, quod cum hoc in loco, in quo sententia jam vulgo obtinenti, de *unica* duntaxat *Ecclesia* *futura* δικαιούμενος gratificatus est Dominus, *unius* duntaxat occurrit mentio *dispensatoris*; postea cum de *Evangelio* pèr orbem disseminando apertius loqueretur, ut proinde *plures* jam esent *domus*, sive *Ecclesia*, constituenda, tandem *plures* ab eo

ab eo constituti sunt dispensatores, cum nulla vel minima imparitatis nota. Omnino omnia ad mentem Cypriani accommodatissime. Sequebatur enim singularum Ecclesiarum unicos esse, ex Domini institutione, dispensatores Episcopos. Sequebatur etiam Ecclesia catholica praefectum Episcoporum collegium. Illi nempe parum sibi invicem Apostolorum collegio respondit antitypon, in ordinario Ecclesiae regimine, collegium Episcoporum, ipsorum quoque inter se parium, qui singularum essent Ecclesiarum dispensatores summi, & nulli humanae potestati obnoxii. Cum autem unam duntaxat familiam constituerunt Apostoli, reliqui, excepto dispensatore, pro privatis habendi erant, ut plane nihil faciat illud lym- bolum ad unum Episcopum reliquis per orbem universis praeficiendum. Id certum, cum dissensio esset etiam quorum Episcoporum à Romano in caula rebaptizandorum hereticorum, ita nunquam ea argumentatione usum esse Cyprianum, qua quis unus Episcopus ceteris pro unitatis esset principio agnoscendus, ut ne illi quidem responderit tanquam à Stephano objectæ. Quod sedes sua Petri fuisse sedes, de eo gloriatum fuisse Stephanum discimus ex Epistola Firmiliani. Quod vero inde, ut unitatis fuisse exemplum, ita reliquis etiam Episcopis unitatis debuerit esse principium, id ne Stephano quidem ipso in mentem venisse constat; quanquam id si verum esset, si à Cypriano ipso in aliis adversus suos atque Cornelii schismaticos disputationibus concessum, nihil esset certe quod objici posset opportunius. Quid quod absolute illa Episcoporum in sua cujusque diecesi supremitas toties à Cypriano, inter aestus etiam disputandi, non agnita modo sed asserta etiam atque inculcata non patitur ut eundem existimemus unum aliquem inter illos agnosuisse unitatis principium, à quo utique qui Ecclesia catholica unitatem illibatam vellent, pendere omnino, & decreta ejus agnoscere debuerint. Ita nec sententiam habebimus Cypriani, nec rationationem, ita, quam existimant, Romanensibus propitiari. Sed & alia illa explicanda est, de domus fundamento, rationatio-

§. XLII. Observandum itaque 15º non domum hic intelligi quamcumque, sed publicam duntaxat, & sanctam, quæque adeo 1º pro templo esset habenda. Nec enim alibi solebant haberi populi conventus quos ixxviii vertunt LXXII. Interpretes, quos vocabulorum Ecclesiae Technicorum auctores fuisse diximus. Eo nimur respxisse videtur Dominus, quod de Messia prædictum esset, fore ut^a readificaret tabernaculum David quod decidit, & diruta ejus readificaret, & erigeret illud. Hæc certe prophetæ^b Amosi verba ad tempora Messia accommodavit S. Jacobus, quæ de templo illos intellexisse qui locus erat Tabernaculo recipiendo ab ipso Davide destinatus, est sane verisimile. 2º Quoties de^c templi readificatione loquuntur veteres prophetæ, ita illam, ut plurimum, efferunt ut de fundamentis ejus mentionem faciant, unde facile erat ut colligerent, à primis ulque fundamentis fore ejus sub Messia restaurationem. Ita videmus quam apte de fundamentis Ecclesie ponendis meminerit Salvator. 3º Tamen templum hoc Messia, non litera erat, sed mysticum, & quidem vivum illud, ut à templo illo Iudeorum vita destituto distingueretur, quippe quod Dei etiam vivi est templum, quo titulo Deus Iudeorum à gentium idolis in V. T. distinguitur. Non igitur lapidibus, sed personis, constat hoc Messia templum. Superadificati (inquit Apostolus) super fundamentum Apostolorum & prophetarum, ipso summo angulari lapide Jesu Christo: In quo omnis edificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino. In quo & vos coedificamini in habitaculum Dei in Spiritu Sancto. 4º Igitur, cum hoc ipsum templum è personis constet, non est utique mirandum si fundamentum habeat itidem personam, nec dura istiusmodi locutio existimanda, sed genuina potius, reique ipsi accommodatissima. 5º In hoc tamen templi hujus spirituali à materiali diversa est ratio, quod cum edificium materiale

pluribus nitatur lapidibus fundamentalibus, spirituale unicum duntaxat habeat, quoties de unica duntaxat Scripturæ loquuntur Ecclesia. Petra equidem vocem pariter ac mīra pro quolibet saxe intelligi posse fateor. Cum vero de ædificii fundamento usurpatur, ut ejus firmitatem denotet, S. Matth. VII. 24, 25. S. Luc. VI. 48. tum vero unum continuum saxum intelligentem esse contendo, quando nimur solum ipsum non aliud est quam saxeum. Ita Petra vox hoc in loco intelligitur cum Apostolo tribuitur, ut proinde aliis locum non relinquat sui ordinis, ne Apostolus quidem. Ita etiam lapis angularis intelligendus est. Quanquam enim in ædificio materiali plures sint lapides angularares; at, quo sensu Domino tribuitur, in ædificio spirituali, certum est plures esse non posse. 6º Igitur, si in hoc Ecclesia typo, præter fundamentum invisibile, ipsum nimur Dominum, fuerit præterea aliud visibile, humanum, & quidem illud ipsum quoque unicum: lequitur & in singulis Ecclesiis antitypis præter Christum, aliud esse etiam fundamentum visibile & humanum, pariterque unicum, quod non aliud esse potuit quam Episcopus. Ita videmus, pro modo mysticarum rationacionum, quam prudenter solideque, in hac caula, argumentatus fuerit noster Cyprianus.

§. XLIII. Jamque ex unitatis illa schismatisque, quam è principiis ætatis Cyprianica dedimus, explicacione, ut solidissima, ita facilissima manifestissimaque fient singularium officia, quandocunque schismata contigerint. Episcopus si fidem Christi negaverit, ut Martialis & Basilides, aut in heresim incidideret, ut Privatus Lambesitanus, jam ita fundamentum esse non potest, ut ad spirituale hoc Christi edificium ne pertineat quidem, non propter malam aliquam administrationem, sed vero propter incapacitatem subjecti. Qui enim ne Christianus quidem est dicendus, is locum aliquem honoremque in Ecclesia Christiana obtinere non potest. Idololatra autem Christianus non est propter communicationem illam in sacrificiis Demonum. Nullam enim Christo cum Belial esse communionem pronouciat Apostolus. Quid quod unitatis cum Christo principium esse non possit qui ne ipse quidem cum Christo esse unus, nec cum Christo esse unus qui se unum professus est cum Diabolo Christi adversario. At qui Diaboli sacrificiis se contaminavit, is se unum cum Diabolo participemque professus est. Ita certe factum illud interpretabantur Christiani nostro martyri coævi, nec errasse illos in ea interpretatione constat ex Epistola Apostoli prædicta ad Corinthios. Sed nec hereticus pro Christiano habendus erat, ex principiis ætatis Cyprianici. Sed ne ex veritate quidem, ut multis probare possemus, si id in præsentiarum ageremus. Si quis interim à talium communione discesserit, non id jurisdictioni potestatique tribuendum, sed iplorum potius incapacitati, ut proinde laicus licuerit, in tali causa, ab Episcoporum quoque communione discedere, quorum tamen nulla erat in Episcopos proculdubio jurisdictione. Id suadet in Martiali & Basilidi cœla Cyprianus, quæ verba ejus mirum est ab aliis aliorum trahi, quasi vero licuisse propter quamvis Episcoporum improbitatem, etiam laicus ab eorum se communione subducere. Erat itaque sententia istiusmodi declarativa duntaxat, ipsum jam à se, istiusmodi Episcopum, à catholica communione esse præcsum, ut proinde qui communionem ejus deinceps amplectentur, ne iphi quidem essent pro catholicis agnoscendi. Idem etiam valebat, è principiis Cyprianicis, in causa SCHISMATIS, si quis se Episcopus à reliquo Episcoporum collegio abrupisset. Ea causa erat Martianus Arelatensis, qui Novatianus, postquam à reliquis per orbem Romanum Episcopis damnatus fuisset, tamen adhærebat. De illo ad plebem dandas esse à Stephano literas auctor erat Cyprianus, innuens omnino illorum esse etiam se ut ab istiusmodi Episcopo subtraherent, aliumque in ejus locum sufficiendum eligerent. Manifesta autem erat hujus etiam Martiani

^a Act. XV. 16. ^b Amos. IX. 11. ^c 1 Paralip. XVII. 1. ^d II. XLIV. 18. Jerem. XXX. 18. ^e Eph. II. 20, 21, 22.

à communione Ecclesiae catholica alienatio. Jam damnatus erat col'egii Episcopalis concordi sententia Novatianus, jam ab eorundem etiam communione exclusus, negatumque ei literarum formatarum commercium. Si quis igitur deinceps Episcopus communionem ejus agnosceret, is unum se cum eo professus erat qui ipse esset à communione catholica alienus, & alienum se ab eorum etiam communione quorum decreto atque suffragiis factus fuisset alienus.

§. XLIV. Utque res ipsa satis erat plebeis etiam ingenii manifesta, ut ne ducibus quidem destituti facile possent errare; ita, sicubi necesse esset, duces habebant collegas etiam Episcopos. Quod ad sacrificiorum causam attinet, quæ quidem in facto versaretur, nulla opus erat judicandi peritia. Id testibus in medium proletaris manifestum erat sacrificasse illos, quos diximus, Martialem atque Basilidem. In causa autem hereticos, quæ quidem erat aliquanto difficilior, duces habuerunt alios, ut dixi, Episcopos. Damnatus fuerat^b Privatus Lambestianus sententia nonaginta Episcoporum, quo numero in Ecclesia Africana, nunquam convenerat, Cypriani ætate, majus pleniusque concilium. At Novatianus orbis etiam Romani consensu damnatus est. Hos duces habebant plebs Lambestiana atque Arelatensis cum à suorum Episcoporum communione discederent.

§. XLV. At salva communione catholica, collegarumque commercio, alia deinde nulla restabat, ex his principiis, causa qua tutum esset Ecclesiarum singularium subditis, cuiuscunque essent ordinis, ab Episcoporum se communione subducere. Hac ipsa enim de causa, quæcunque singularium Ecclesiarum communio ab Episcopi communione fuisse aliena, ea à catholica atque cœlesti aliena erat pariter existimanda. Qui enim ab unitatis principio dissidebant, illi nec ad unitatem pertinere poterant; qui ab uno illo sacerdote λόγῳ antitypo, illi & à λόγῳ ipso invisibili Episcopo divisi intelligebantur; qui ab uno Episcopi altari, illi & à mystico λόγῳ ἀρχισπέιρα sacrificio atque altari; qui dispensatoris potestatem non agnoscerent, nec domus illos aut familia agnoscere debuit; qui clavium usū à domo fuissent exclusi, foras illos esse necesse erat, quæ si claves regni etiam colorum fuissent, à regno etiam illo extores exuleque fuisse oportuit. Qui in petra domus fundamento non fundarentur, nec firma illis potuit esse fundatio, nec domum ipsam poterant, lapidum vice, constituere. Nulli igitur Episcoporum mores, nulla mala regiminis administratio, nulla Episcoporum decreta, utcunque gravia, si peccatum tamen abesset; utcunque etiam peccaminosa, nī talia fuissent peccata quæ illos incapaces rediderent nominis Christiani, communionesque collegarum atque catholica, quæ illos, non à beneficio modo, sed à jure etiam, communionis catholica excluderent (quo jure etiam fruantur, suo licet periculo, impii, dum ab idoneo judice illo etiam jure excludantur) nihil, inquam, horum subditos excusare poterit, quocunque tandem illo separandi praetextu, se ab Episcoporum communione alienari patientur, quin Episcopis etiam errantibus, illis alioqui recte tentientibus, sint tandem omni communionis beneficio pariter alieni. Longe itaque abest ut se omni, cuiuscunque tandem sit generis, clavium errore tueri possint, sive ipsi se ab Episcopis separant, sive separari etiam se patientar, quod noltros etiam facere videmus hodie SCHISMATICOS. Atque hæc certe facilitas ipsa, ex his principiis, qua omnibus singulisque constat quodnam sit à se officium, in quacunque causa, præstandum, si alia deessent argumenta, est sane per se ipsa gravissimo argumento ad hujus hypotheseos veritatem comprobandam. Inde enim talis esse constat, qualis esse debuit, si hanc curam Deus in te ipse suscepisset. Erit etiam ex hoc ipso capite, anodos ut pariter atque *moēs λόγος*, quæ certe utraque faciunt plurimum ad dogmatum commendationem, si ipsum audiamus Apostolum.

§. XLVI. Est & aliud, ex iisdem his principiis, ob-

^a In Ep. supradicta LXVII. & Dionys. Alexandrin. Ep. ad Stephan. ap. Euseb. Eccl. Hist. VII. 4. 5. ^b Ep. LV. ^c De Unit Eccl.

servatione dignissimum, fore, ea si admittantur, ut suffragii negativi jus, & quidem illud absolutissimum, sit penes solum Episcopum. Esto enim, reliquis omnibus contentientibus, presbyteris, diaconis, clero etiam reliquo universo, sed & plebe similiter concordi (ut Ecclesia Cyprianica faciem ad vivum repræsentemus) refragetur solus Episcopus. Is, si nolit in eorum sententiam concedere, jus nullum habent reliqui omnes quo invitum cogant ad sententiam mutandam. Nulla enim esse potest sine justa pena inferenda potestate *justa coactio*, nec rata aliqua apud Deum poena esse potest nisi quæ sit itidem justa. At pena alia nulla in Ecclesia locum habet præterquam excommunicatio. Si itaque pertinacem Episcopum à sua communione excludeant, id sibi fraudi futurum erat, non Episcopo. Se potius ipsos ab Ecclesia vera abscinderent quam Episcopum, quemadmodum reliqua membra universa locum suum in corpore tueri non poterant, si ab uno capite abscondentur. Irrita ergo foret in Episcopum talis illa sententia. Vel solus sacramenta administrandi jus retineret, solus alios sibi conscribendi satellites, sive laicos, sive etiam clericos, quippe qui ab illis sui excommunicatoribus non haberet; & rata esse nihilominus apud Deum omnis illa potestas quam vel solus exercuisset. ^c Ut enim Cypriani utar similitudinibus, fracto à sole radio, non sol ipse, sed radius, tenebresceret; præcilio à fonte rivo, non fons ipse, sed rivus, areceret; abruptis à truncu ramū omnibus, ramis equidem deficeret vitalis ille succus quo plantarum illa vita conservatur, in trunco nihilominus & in radice mansurus. Ita nullam omnino vim haberet ad Episcopum cogendum irrita illa censura.

§. XLVII. At vim aliquam inquies, habiturum esset decretum, si exequi illud possent, nolente Episcopo, ut nolentem non possent in suam sententiam vi aliqua adigere. Fateor habiturum, sed nego, ex his principiis, posse vel omnes aliorum ordinum Ecclesiasticorum decretum aliquod suum exequi, nolente Episcopo. Qui enim ipsi in Ecclesia non manerent, quam denum Ecclesiasticam potestatem retinere poterant qua decretum istiusmodi exequerentur? Non erat expetenda ab Ecclesia subditis fidibus eorum eorum illa communio, ita non erat eorundem excommunicatio metuenda. Quid ergo stabilire poterant soli, quorum nec expetenda esset communio, nec censura metuenda? quorum pena in rebelles sibi subditos, apud Deum essent, & in caelesti curia, prorsus irrita? Si ergo nec dissentientem Episcopum cogere possent, nec, eo nolente, decreta sua stabilire; sequitur omnino ejus vel unius refragantis suffragium vim eorum decretis omnem esse abrogaturum, ut ne jure quidem valerent, quæ nullos jure possent constringere.

§. XLVIII. Dicendum contra, etiam solius Episcopi metuendas fore censuras, aliquotum quorumcunque rebellium communionem esse etiam pertimescendam. Si enim, vel in illa causa, sejuncti ab Episcopo communionis Ecclesiasticae beneficia pariter amittant; tremenda erit eorum conditio gratia prouersus omnique invisibili communione destitutorum, concedenda erunt, utcunque dura, licita tamen omnia, ut veram illam ratamque Episcopi communionem possint consequi. Ita societas Ecclesiasticae privilegia omnia, præriorum penarumque potestas erunt etiam, in tali casu, penes solum Episcopum. Cum autem decreta præriorum penarumque jure destituta, ne vel decretorum nomine digna censenda sint, nec potestatis aliquam præte ferant vel speciem; sequitur etiam decretorum Ecclesiasticorum conditorum potestatem omnem in solo esse Episcopo, ut proinde (jus quod attinet) potestas Episcopalis, subditorum saltum respectu, monarchica existimanda sit, & quidem illa à legum humanarum coercitione liberrima. Talem illam representant sapientissime Cyprianus, cum soli Deo dicit ab Episcopis rationem esse reddendam. Et tamen fere nemo est Patrum quem frequentius appellat

lant hodierni Episcoporum rebelles. Tantum ille clero suo, tantum plebi laicisque, in exercitio potestatis Episcopalis indulxit, pene ut nihil suo loco reliquum fecerit, si, quæ ipse pro sua *indulgentia*, cum aliis communicanda censuit, ea sibi soli vendicare non potuerit. Ita equidem argumentantur qui pro causæ suæ partiumque studio, ius à facto minime distinguendum existimant adversarii. Quasi vero non esset id in laude potendum, si quis in potestate constitutus jure suo non nunquam cedat; quasi qui ita cesserit, id ei fraudi esse oporteat quo minus jure suo in posterum utatur; quasi porro *indulgentia* illa unius Cypriani posteri essent omnes sui ordinis Episcopi jure illo, idque in perpetuum, excludendi. Ita redditum Ecclesiasticorum jure excidere debuerant ultimorum temporum officiarii, quod non usu eo jure fuerit apud Corinthios *Apostolus*, cum tamè apud alios usus esset, & apud ipsos etiam Corinthios ius tamen suum animole defenderit. Iniquissima pariter atque ingratissima esset illa *indulgentia retributio*. Et tamen ita passim argumentantur antiquarri qui *historiis ratiocinio* non admiscent. Quasi denique non esset Cypriani temporibus congruum (*persecutionis nimurum illis*) multa ut de juribus remitterentur, quæ tamen non essent, florente sub *Christiano magistratu Christianismo*, pariter remittenda. Jura semel à Domino concessa illibata conservari oportet. Quæ vero sint pro *juribus* habenda, non est è factu, pro circumstantiarum varietate ipsis quoque variis; sed vero è principiis atque dogmatibus, certis illis nec mutationi obnoxiiis (quod nos observavimus) estimandum.

Dissertatio Cyprianica VIII.

Ad EPISTOLAM XXX.

De prærogativa, indulgentiæ privilegio, & privilegio societatis, ex sententia legum Romanarum.

Laporum argumentum de martyrum suffragio communicationis prærogativa. §. I. Cur vim illam prærogativæ illi tribuerint, ex illius avi principiis explicatur. §. II, III. Responsio Ecclesiasticorum, pro legum etiam Romanarum idiomate concepta, & ex iisdem explicata. §. IV, V, VI.

§. I. **N**am cum omnis prærogativa ita demum ad indulgentia privilegium spæket, si ab eo cui sociari querit, non discrepet; qui à Deo, cui sociari querit, discrepat, necesse est indulgentiam & privilegium societatis amittat.] Omnoī hæc verba è legibus Romanis desumpta sunt, nec aliunde intelligenda. Eorum hæc erat occasio. *Lapsi pacem* sibi à martyribus confessam ita vendicabant, quasi jam data esset, non danda deinceps ab Episcopis; quasi jam rata esset, ut diximus, in cœlu, nec ab Episcoporum confirmatione expectanda esset. Hoc ut probarent, martyrum suffragium prærogativam communicationis esse contenderunt. Ita argumentatos esse lapsos ex illis cleri Romani verbis colligimus: *Quod si alicunde prærogativam communicationis habere se credunt, &c.* Ergo per prærogativam communicationis id genus suffragium intellexerunt, quod non esset ab aliis, quorum intererat, in dubium revocandum. Ita enim martyrum prærogativam ratam esse voluerunt in cœlu, nec ab aliqua terrena potestate, ne Episcopi quidem illa, revocabilem. Ita prærogativa sententia apud Tertullianum: *Nam saepe censores renascientia cum maxime theatra destruebant, moribus consulentes, quorum scilicet periculum ingens de lascivia providebant ut jam hinc ethnicū testimonium cedat sententia ipsorum, nobiscum faciens, & nobis in exaggerationem disciplina etiam humana prærogativa.* Phrasis illa, in testimonium cedat, ex Evangelio accepta est, & quidem id genus testimonii denotat quod omni proorsus exceptione majus est. Sententia igitur illa prærogativa talis erat quæ nec posset à gentibus rejici, quia ipsorum erat domestica, nedum à Christianis quibus prærogativa dicitur. Quod probat argumento à majori. Sanctior enim erat illa quæ apud Christianos debuit obtinere disciplina, ut proinde humana disciplina cedere non debuerit. Cum igitur, ex gentilium illa disciplina spectacula fuissent improbata, fieri proinde non potuit ut à Christiana probarentur. Occurrit etiam apud eundem prærogativa suffragii de suffragio imperatoris, quod nemo dubitet nequaquam facile fuisse repellendum.

§. II. Quod igitur martyrum suffragia pro prærogativis habuerint, inde ortum habuisse videtur quod eundem preces morientium, & quasi testamento, tantum valere apud Deum crederent ut repulsam pati non possent. Totam illos Dei gratiam redimere, omnemque ve-

^a Ep. XXIX, XXX. ^b De Spectac. c. 10. ^c S. Matth. VIII. 4. X. 18. XXIV. 14. S. Mar. I. 44. VI. 2. XIII. 9. S. Luc. V. 14. IX. 5. XXI. 13.

^d Apolog. c. 5. ^e Apolog. c. 50. ^f Vid. ad Martyr. c. 1. ^g In Numer. Hom. X. ^h P. 192. Edit. W. Stenii.

παρεργίους, οἰκονομοῦ τοῖς εὐχαριστίοις ἀριστοῖς ἀμύνεται. ἡμεὶς δὲ
ἡ πατέρων, ὅτι ὁ πρόχειρος δυοῖς ἐστὸν περονίζειν Ἰησοῦς
ὁ χριστός, ὃν οἱ ἀπόστολοι ὁ πρόχειρος, δυοῖς ἐστὸς περονίζειν,
διὰ τὸ πατέρα σιγάρη τούτη ἔργονται τὸ πεπονισμόν .... Τίς δὲ ὁ
ἀμαρτυρὸς ἰερὸς ἀμαρτυρὸς ἰερὸν πεπονισμόν, ἢ ὁ κρατῆς ἢ ὁ μολοχός,
οὐδὲ πάντα πάντα ἀμαρτυρὸν, ἢ ἀπομένει ὁ τὸ μητρώον λόγος. Rur-
sus * sub finem: τάχα δὲ καὶ ἀστοῦ πρώτη αἰματοφόρη Ἰησοῦ ἵγε-
ρα δικαῖον, Ἰησοῦ λαβόντος τὸ ἱερόν τὸ νέον ἱερόν: ὅποις τὸ πηγα-
δίατον τῷ μητρώον περονίζονται ποιεῖ, καὶ αὐτὸς πάντας ὁ ἄνθρω-
πος ἂν, δίκαιος μὲν θυμόντως, μὴ μητρώοντας δέ.

§. III. Ex his *Origenis* locis multa *Cypriani* nostri intelligimus. Constat in primis, ipsum sacerdotum officium fuisse à nonnullis martyribus attributum, & quidem ex hoc ipso *Apocalypses* loco. Male equidem colegerunt. Nec enim aspiceret altari martyrum dicuntur anima, quod sacerdotum fuisse sacrificantium; sed τὸν θυσίαν fuisse, loco nimis sacramentorum proprio. Utcunque quo jure tandem illud, quae in iuria, colegerint, id certe præterea intelligimus, cur aliena, pariter ac sua, peccata expiare crederentur. Docet enim *Origenes Ecclesia* peccata martyrum illis sacrificiis fuisse purganda; inde nullam fuisse sua aetate publicam remissionem quod decesserit illa sacrificia. Id enim sacerdotibus pro officio suo munus incumbebat ut populi peccata tollerent. Inde intelligimus quo prætextu martyres à lapsis facti sunt *Episcoporum amuli*, quod & ipsi etiam sacerdotes fuisse crederentur. Hinc non tam rogandam fuisse ab *Episcopis* illam quam lapsis martyres conceperant pacem, quam potius vendicandam, colegerint, ut quamvis ipso à Deo pacem sacrificio suo martyres impetrarant, ea ab *Episcopis* rata haberetur. Intelligimus præterea cur ratam illam in cœlum pacem, *Episcopis* etiam refragantibus, fuisse crediderint, quod nimirum martyres non visibilium altarium sacerdotes fuisse, sed vero invisibilis illius atque archetypi altari in cœlo. Id cum ita esse supposuerint, jam recte deinde colligebant, pro illius aetatis ratiociniis atque principiis, potiorem illis martyrum sacrificiis, certioremque vim, quam Ecclesiastici, esse tribuendam. Ita enim *Christi sacrificium Iudaorum sacrificiis*, anteferendum concludit ^b Apostolus, quod ille tabernaculi veri minister esset, *Heb. VIII. 2.* quod non in manufacta sancta introiverit, exemplaria verorum, sed in ipsum cœlum, *Heb. IX. 24.* cum Iudaorum pontifices super terram essent, *Heb. VIII. 4.* exemplaria umbraque duxerant cœlestium deservirent, v. 5. Nec erat sane quod huic Apostoli argumentationi reponere possent Platonici Hellenista. Certum apud illos erat archetypa illa sacrificia omnium esse efficacissima, ab illis ad terrestria vim omnem virtutemque esse derivandam, ut quo propius ad illa quidque accessisset, eo foret etiam efficacius. Ita igitur martyrum illa cœlestia sacrificia terrestribus Ecclesiæ erant, pro ejusdem ratiocinii tenore, anteferenda. Nec id modo collegisse contenti, addebat præterea, jam ratam sibi esse in cœlum illam pacem. Quanquam enim in his terrenis altaris certum sit sepienumero non litare pontifices; at cœlestes illud verum erat, ex iisdem illis principiis, appellandum, quod scilicet destinatum sibi finem semper consequeretur. Ita igitur lapsos illos argumentatos esse verisimile est, ratam ita in cœlesti curia pacem in terrestri prærogativam habendam esse, ne illam scilicet judices Ecclesiastici possent recusare, quemadmodum in tribunibus Romanis venia ab imperatore concessa non erat in curiis inferioribus refutanda. Fore enim, ita ni facerent, ut pacem à Deo ipso indultam Ecclesiastici in dubium revocare viderentur.

§. IV. Quas alias responsiones huic argumento adhibuerint Ecclesiastici, jam supra vidimus. Id unum agimus in præsentiarum ut de illa prærogativa causa videamus quid responderint. Id ipsum è verbis illis colligimus quæ jam supra excripsimus. Estque etiam hæc responsio pro Romanarum legum moribus concepta. Privilegii itaque nomine intelligunt jus illud sub-

^a P. 217. 218. ^b Apoc. VI. 9. ^c Gell. Noct. Attic. X. 20. ^d Apol. c 5. ^e Cod. L. I. Tit. XI. 7. ^f Ib. n. 3. ^g S. Matth. XXVII. 15. S. Luc. XXIII. 17.

ditorum è prærogativa otium quo possent sibi in inferioribus curiis vendicare quod fuerat ante prærogativa Principis concessum. Id enim ipsum à lapsis factum ex ipso *Cypriano* discimus, Ep. XXIX. quo etiam loco ipsa illa vendicandi voce est usus. Nam privilegii nomine singularem aliquam in illius causa legem observandam esse innuerunt, qua effet à communi lege talis subditus eximendus. Privilegium igitur indulgentia est quo quis legi penali obnoxius, induxit tamen principis ab ea fuisset lege liberatus. Est enim illud indulgere, de penalis legis leviitate aliquid remittere. Reipondent itaque Ecclesiastici, in illis etiam principum prærogativis esse tamen casus nonnullos legibus ipsis principumque etiam rescriptis exceptos, in quibus legum ipsarum potior habenda esset ratio quam prærogativarum. Id ipsum de Christo in Divorum numerum recipiendo contigisse auctor est ^a Tertullianus, Tiberium nempe id ad senatum cum prærogativa suffragii sui detulisse, repulsam tamen propterea tulisse, quod in se senatus non probaverat. Erat enim etiam inter senatus jura apotheosis illa sive consecratio. Historia quam vera fuerit, non admodum laboro; pro legum tamen Romanarum moribus, quorum peritisstimus erat *Tertullianus*, conceptam esse vix est quod dubitemus. Ergo in ejuusmodi causis recusari potuit coram licet presentisque principis prærogativa. Absentis longe minor habenda erat ratio. Cum enim rescripta istiusmodi supplicantium sèpe fraude malisque artibus elicerentur, idcirco ipsi imperatores istiusmodi rescriptorum vim aliis suis etiam rescriptis limitandam censuerunt. Exemplum hodie habemus in codice Justinianæ. Ita enim ad senatum scribunt *Theodosius junior &c. Valentinianus*: *Rescripta contra ius elicita ab omnibus iudicibus refutari præcipimus; nisi forte sit aliquid quod non latet alium, & profit petenti, vel crimen supplicantibus indulget*. Videamus hic indulgentia nomine penitentium legum, quam diximus, remissionem intelligi. Quæ quanquam indulgentia in hoc rescripto universæ confirmantur, sunt tamen in eodem variaz prærogativarum limitationes, & quidem tales, quibus iudicium non modo arbitrio permititur, ut prærogativas illas refutent, sed præcipitur etiam ne aliter faciant. Fieri etiam potuit ut, in hac ipsa indulgentiarum causa, aliter se habuerint rescripta principum aetate *Cypriani*, modo codicem haberemus, qui jamdiu periit, *Gregorianum*. Sunt etiam in eodem illo titulo alia quoque ejusdem rei exempla, in quibus & illud *Constantii Aug. generale*: *Nec damno fisco, nec iuri contraria postulari oportet*.

§. V. Verum hæc prærogativa, de qua loquimur, non ipsius Dei fuit, sed martyrum. Ut proinde non Imperatorum rescripti, sed potius illorum, respondeat, quibus concessum fuerat, nonnullis in causis, indulgentia privilegium. Solebant enim Imperatores, etiam subditis, eam gratiam concedere, ut reos posse & quidem capit, poenæ eximere. Virginibus id Vestalibus indulustum est à libera usque republica. Plebi quoque provincialium, pro Praesidium tamen, ut videtur, arbitrio, ut *Judaïs* in ^c Evangelio. Potiori itaque ratione Praesidibus ipsis non negatum esse verisimillimum est. Majestatis tamen cauam semper principibus reservatam esse vix est quod dubitemus, & quidem propter ipsam hanc, quam hic habemus, rationem. Propterea quod iniquum esset eum societatem privilegio gaudere qui in ipsam fuisse societatem perduellis. Ni sibi illam Imperatores reservavissent, jam in rebellium praesidum potestate situm esset, satellites conscribere, res novas eorum opera clam moliri, deprehensis ignoscere.

§. VI. Ita igitur responderint, ni fallor, Romani. Esto, fuerit martyribus sua prærogativa; at, pro legibus Romanorum, quibus illæ prærogativa stabilitate esent, esse tamen cauas in quibus illæ esent prærogativa repellenda, in eorum numero majestatis illam longe esse

præcipuam, quam & locum hic habere. Proinde si martyres suas prærogativas ratas esse voluissent, caving illis fuisse ne Deo alieni, ne legi ejus, Evangelio nimis, diversi invenirentur, ne societati à Deo pariter atque Evangelio institutæ; quæ enim cum illis pugnant, juri esse contraria, majestatemque læsura: horum esse judices Episcopos. Si quem igitur Episcopi à communione excludendum judicassent, tam non esse id martyrum prærogativis aduersum, ut siquicunque martyres se Episcopis oppoluissent, iidem Deo, Christo, Evangelio aduersi esse censendi essent, nec proinde esse pro martyribus agnoscendos. Ita igitur ad indulgentia privilegium spectare martyrum illam prærogativam, si le ipsi martyres Episcopo, potestatique à Christo in Evangelio instituta morigeros præbuerint; aliter fore, ita ne

fit lapsi profutura illa à martyribus impetrata indulgentia, ut ipsis etiam martyribus sit vel maxime obfutura.

Porro quæ prærogativa communicationis paulo supra dicta est, ea prærogativa communicatio dicitur in aliis codicibus, auctore Pamelio. Utrovis modo legas, non longe aberrabis. Jam prærogativam suffragii & prærogativam sententiam legi observavimus apud ^a Tertullianum, ut proinde tam adjectiva usurpari posset quam substantive. Frequentiorem tamen putat Junius vim ejus adjectivam.

Amabunt hoc ipsum, ad fidem se dilatos esse medicinam.] Forte Hellenismus. Azam̄ ita sæpiissime ulurant Graci.

^a Jun. in loc. Tertullian. de Spectac. c. 5.

Dissertatio Cyprianica IX.

Ad EPISTOLAM XXXI.

De potestate presbyterii, sede Episcopali vacante.

Auctoritas quid sit ex usu legum Romanarum. Ea penes solum erat Episcopum. §. I. Ordinis Episcopalis auctoritas à presbyteriis, atate Cypriani, sede eam vacante, agnita. §. II, III. Ex quibus principiis id presbyterio, sede etiam vacante, non licuerit, quod tamen, sede plena, licuit Episcopo. §. IV.

§. I. **P**ost excessum nobilissima memoria viri Fabiani, nondum est Episcopus, &c. Qui omnia ista moderetur, & eorum qui lapsi sunt, possit cum AUCTORITATE & consilio habere rationem. Locus diligenter notandus ex quo constat, quid possint, ea atate, sede etiam vacante, presbyteri; & quo jure potiretur Episcopus, quanquam illo jure suo cesserit nonnunquam, ea præsertim atate. Plane constat AUCTORITATEM omnem gestorum Ecclesiasticorum fuisse penes solum Episcopum. Similia de baptismo Tertullianus: ^a Dandi quidem habet jus summus sacerdos, qui est Episcopus. Dehinc presbyteri & diaconi, non tamen sine Episcopi AUCTORITATE, propter Ecclesia honorem. Quo salvo, salva pax est. Quem hic Ecclesia honorem appellat Tertullianus, illum martyr noster Episcopi honorem, Ep. XXVII. & contumelias Episcopatus sui, siquæ ausi essent, etiam secessus lui tempore, se tamen inconsulto, presbyteri, Ep. X. Convenit nimis cum alio illo martyris axiomatico Episcopum ita in Ecclesia esse statuit, ut sit etiam Ecclesia in Episcopo. Quæcumque igitur auctoritatis nomine potestas intelligenda erat, eam ita propriam facit Episcopi, ut, ne vacante quidem ledere, presbyteri conveniat. Vacabat enim sedes Fabiani quando hæc scriperunt presbyteri Romani, quibus auctoritatem sibi tamdiu deesse innuunt, quamdiu defuit Episcopus. Videamus igitur quid sit auctoritatis illo nomine intelligendum. In legibus Romanis (quarum hic sunt proculdubio usi idiomate) mulierum omnium perpetua erat ^b tutela. Tutorum istiusmodi potestatem auctoritatem appellabant. Illorum nutu siquid gestum esset, id illis auctoribus gestum esse dixerunt, id firmum erat ratumque, nec postea revocandum. Sin aliter, id nullo auctore gestum illegitimum erat, planeque irritum. Id in paclis obtinebat, id in emtionibus renditionibusque, ceterisque id genus omnibus negotiis forensibus, ipsisque adeo connubiosis, nihil ut pupillam obligaret nisi tutorem habuisset auctorem. Eo ipso arguento usus est sæpiissime in suis orationibus summus oratorum. Ita igitur hæc sunt in Ecclesiastica referenda, ut Ecclesia atque presbyterium in Episcopi qualiter fuisse intelligerentur, nisi potius fortasse mariti vicem sustinuerit Episcopus. Unitatem enim meam, cuius principium fuisse probavimus Episcopum, cum unitate matrimoniali conferendam censuit Apostolus. Ma-

riti autem auctoritatem fuisse absolutissimam nemo est qui dubitet. Illum autem veluti solius Christi proprium titulum declinandum censuerit Episcopus. Amicum se sponsi professus erat Baptista, paronymphum S. Apostolus. Et vero tutoris nomen satis modestum fiduciariam quandam potestatem designabat qualis illa esset Episcopi. Erat itaque istiusmodi hæc Episcopi veluti tutoris auctoritas, ut quanquam in nonnullis causis, nuptiarum præsertim illa, nihil posset fortasse tutor sine pupilla consensu; at contra nihil posset etiam in quacunque causa pupilla sine tute quod in lege ratum esset habendum. Episcopum igitur auctorem habere debuerunt reliqui cujuscunque ordinis Ecclesiastici, si quid vellent in lege Ecclesiastica vim suam obtinere. Illa quidem in privatorum quoque hominum commercio obtinebat auctoritas. Ad nostram autem Ecclesia causam attinebit illa fortasse potius quæ publicorum essent collegiorum. Id vero erat in illis fortasse perpetuum ut unum haberent è suo numero presidem qui conventuum negotia moderaretur. Id porro erat presidum illorum ius fere perpetuum, ut negotiorum ad conventus referendorum potestate soli potirentur, quam & auctoritatem appellabant. Ita reservabant ad senatum consules, ad plebem tribuni plebi. Quæ ita decreta essent, ea, illo auctore, decreta dicebantur, à quo fuisset facta relatio. Nec quicquam agi in istiusmodi conventibus legitime poterat de quo non esset antea legitime relatum; nec vero ulla erat legitima relatio præterquam eorum quibus referendi potestas fuerat à lege concessa. Ita factum ut, inconsultis relatoribus, nihil agi possit in lege validum. Cum igitur ea auctoritate carerent quæ non fuissent, Episcopo referente, decreta, quanquam in ipso necessitatibus calu; sequitur penes illum solum fuisse illam referendi potestatem. Sequetur etiam penes eundem fuisse ius suffragii negativi. Si enim quod, non eo referente, decretum esset, id auctoritate carebat, nec ad alium pertinebat ius illud referendi, nec relaturum probabile erat quod ipse non probarat; nihil igitur ratum esse potuit, nisi iplo suffragante. Plane igitur ad mentem Tertulliani res Ecclesiasticas gerebant se juncta illius Cyprianica etatis presbyteria. Formam, ut loquebantur, expectabant à Cypriano presbyteri Carthaginenses. Quorsum illud, si, ex eorum suffragiis, res geri potuit, absente etiam,

^a De Bapt. c. 17. ^b Vid Barnab. Brison. de Rit. Nuptiar. p. 22. ^c Ep. XIV.

necessariis de causis, Episcopo? illum de clericis etiam inferioris ordinis consulunt, de Philumeno & Fortunato hypodicaconis, & Favorino Acolutho qui cum medio (ut inquiunt) tempore recesserant, tandem rediissent. Illum de lapsis laporum patroni Episcopatus ejus ab origine usque hostes nihilominus infensissimi, ne quid illos concessuros suspicemur quod non viderent, pro illorum temporum lensu, necessario esse concedendum. Quæ vero cleris Romanus Episcopo viduatus, quæ etiæ eorum hortatu cleris Carthaginensis, Episcopo absente, gesserunt; ea talia erant quæ jam antea gerenda accepissent, quæque adeo novo aliquo decreto ne quidem indigerent. Ad nova autem decreta condenda pertinebat Episcopi illa rogatio qua se auctorem interponere solebat Episcopus, ut proinde quæ novo decreto non egerent, ea Episcopi auctoritati derogare non possent. Habebant ea antiquorum Episcoporum auctoritatem, vel sui etiam antiquius interpositam, quorum essent rogatu istiusmodi decreta atque auctoritate condita.

§. II. Quod si quid novi accidisset, de quo nihil veterum decretu caustum extabat, jam plane necessaria erat Episcopi auctoritas qua nova essent decreta condenda. Atque hic quam cautissime agebant utriusque, quam dixi civitatis presbyteri. Consulebant in primis aliarum civitatum Episcopos. Erat enim utraque civitas, tam Romana quam Carthaginensis, metropolitana, ad quam aliis de causis necessarium esset confluere vicinarum civitatum Episcopos. Id à Romanis observatum esse testantur eorum illa: ^b Cujus temperamenti moderamen nos hic tenere quarentes, diu, & quidem multi, & quidem cum quibusdam Episcopis vicini nobis & appropinquibus, & quos ex aliis provinciis longe positi persecutionis istius ardore ejecerat, &c. Nec aliter presbyteri Carthaginenses de Gaio Diddensi, ejusque diacono: ^c Integre & cum disciplina fecisti (inquit Cyprianus) fratres carissimi, quod consilio collegarum meorum qui presentes erant, Gaio Diddensi presbytero & diacono ejus censuisti non communicandum, &c. Horum ita usi sunt consilio, ut quæ gerenda cum auctoritate essent, in illis Episcoporum auxilium etiam adhibuerint quantum licuit in aliena ditione. Moniti erant Gaius iste cum sceleris partice diacono à collegis [Episcopis nimis] nec enim alios unquam collegas appellat Cyprianus, ut infra observavimus] & semel atque iterum moniti id ne facerent. Ut proinde etiam hic auctores haberent Episcopos, cum ne negare quidem communionem aderent in manifesto crimen deprehensis soli presbyteri, nisi prius moniti per alienos etiam Episcopos. Non est quod credamus fore ut adoratores ipsi ultra inferrent, si sui ordinis potestatem ad communionis negationem satis ipsam per se sufficere credidissent. Nec est verisimile tam æquo animo latetur fuisse ipsum Cyprianum tantam illam Episcopatus sui contumeliam. Nunquam certe id ab Episcopo aliquo presente factum legimus, ut collegarum auxilium in abstinentia suæ ditionis presbytero implorarit. Tantum autem absuit hoc illi ut molestum fuerit, ut, si qua gravior esset censura inferenda, ne presbyterio quidem integro vices suas mandandas censuerit, sed vero collegis Episcopis ^d, adscitis è presbyterio suo uno vel altero quos illis socios adjunxerit. Ita in abstinentia Felicissimo & Augendo cum reliquis eorum satellitibus Cypriani munus obierunt, & quidem sibi ab ipso demandatum, ^e Cildoniu, Etereanu, & Victor Episcopi, cum Rogatiano atque Numidico presbyteri. Propterea fortasse vices suas presbyteri creditit, ut in recen-

tiorum etiam temporum conciliis absencium Episcoporum vices unum alterumve presbyterum sustinuisse legimus. Ita factum ut quod ita gestum esset, non presbyterii, sed vero collegii Episcopalis nomine gestum intelligatur. Certe definites, subscripterunt decretis tyndalibus vicarii illi presbyteri, quod tamen alioqui solum erat proprium Episcoporum.

§. III. Romani paulo severius, utpote in causa paulo graviori. Laporum caula istiusmodi tuit qua nulla erat Ecclesiastica potestatis exercenda necessitas. Qui sacrificiis profanis communicarant, jam mense Damnum, ipsorumque adeo Demonum, participes facti sunt. Ut proinde ipso facto ius omne communioni cum Christo perdiderint, quia nulla communio Christo cum Belial. His igitur à communione abstinentis sufficiebant quicunque communionem penes se habebant, nec opus erat novo aliquo decreto quo de persona pariter ac de facto statuendum esset. Id unum potestatis Ecclesiastica relatum est in quo possit apparere, ut de restituenda communione Ecclesiastica judicarent, de rei penitentia atque satisfactione aliisque istiusmodi conditionibus ad communionem requisitis. Hanc autem totam questionem Episcopo reservant futuro, & quidem in ^e interregno omnium diutissimo. Quorsum illud si, fede etiam vacante, parem existimassent presbyterii potestatem cum ea quam haberent praesidente etiam Episcopo?

§. IV. Fateor equidem fuisse in hac causa nonnihil singulare in quo Cyprianus ipse, non Episcopus modo, sed & metropolitanus, nihil tamen tentare solus ausus est sine consilio coepiscoporum, ne miremur si in ea cautores se præbuerint clerici Episcopo substituti. Hi vero id plane innuunt ne id sibi quidem licuisse quod licuisse Episcopo. Nec, ut Cyprianus, ad pacem duntaxat consiliumque Episcoporum differunt, sed ad Episcopi etiam constitutionem; interea si quid ipsi decrevissent, id auctoritate omni caritatum metuunt. Recte quidem illi. Erant enim, in causa communioni concedenda aut neganda, alii omnino consulendi, ne quam alius communionem concessisset, eam alii refutarent. Communio autem Ecclesia catholica penes collegium erat. Episcoporum, ut sepissime Cyprianus. Episcoporum igitur nomine, & ad Episcopos, scriptæ videntur litera formata. Quanquam igitur, in conciliarum intervallo, quedam possebant à metropolitano, possent etiam à privatis Episcopis nonnulla decerni, quæ tandem ab aliis essent, quibuscunque tandem illis, Episcopis necessario probanda; solius tamen collegii beneficio hoc jure fruebantur singuli etiam Episcopi, ut quod à singulis, pro sua esset Ecclesia constitutum, id ab universis esset collegii ubique confirmandum. At, Cypriani saltem ætate, alius omnino erat Episcoporum collegium quam presbyterorum, ut proinde, siquid esset à presbyteri aliisve quibuscunque, præterquam Episcopis, gestum, id ne collegii quidem jure apud exteris valere debuerit. Cum enim defuisse Episcopi referentis in sua, illa quam explicuimus, Ecclesia, auctoritas id ne collega nomine nec Ecclesia gestum interpretabantur leges Ecclesiastica, ut proinde nulla esset ratio cur utrovis nomine esset, sive collegarum commercii, sive Ecclesiastici confirmandum. Atque ea ipsa ratio fortasse fuerit cur in excommunicatione Felicissimi, electis è presbyterio paucis quibusdam presbyteri qui vice sua fungerentur, alios etiam illis Episcopos qui coram aderant, adjunxerit, ut ita sententia ab Episcopi lata (suo etiam tanquam Episcopi suffragio per delegatos illos presbyteros representato) apud alias etiam Ecclesias vim haberet, nullam alloqui habitura.

^a Ep. XXVIII. Ep. VI. ^b Ep. XXXI. ^c Ep. XXVIII.

^d Ep. XXXVIII, XXXIX. ^e Ep. XXI. XXXIX.

Dissertatio Cyprianica X.

Ad EPISTOLAM XXXIII.

De ordine Episcorum presbyterorumque, è Cypriani veterumque sententia,
ab invicem distinguendo.

Lectorem ab uno & solo Episcopo ordinandum esse. §. I. Collegæ Cypriani non alii quam Episcopi. §. II. Ex eo quod Episcopi diversum à presbyterii collegium constituerint, infertur etiam alium constitutum ordinem. §. III, IV. Objectio Blondelli de S. Cypriani *Exponit*. §. V. Resp. veteres eodem qui uno eodemque ordine Episcopatum complectunt atque presbyteratum, alium tamen utrisque atque alium ordinem agnoscer. §. VI. Refelluntur quis præceos primi sequentiumque diversitatibz tribuant phraseon illam apud veteres diversitatem. §. VII. In sacerdotibus Judæorum, quibus responderunt sacrifici eucharistici apud Christianos, nunc unum duntaxat ordinem, nunc duos, agnoverunt Hellenistæ. §. VIII. Pro analogia illa qua inter Judæorum Christianorumque sacerdotis intercessit, in ipsa nominum communitate, primario tamen presbytero exors aliqua potestas reservanda erat. §. IX. Ad Judæorum exemplum bipartitas illæ veterum Christianorum distributiones suisse conceptus. §. X. Tunc unum faciunt ordinem, apud Judæos Hellenistas, sacerdos summus vulgaresque, cum Levitis opponuntur. §. XI. Eadem ratio valuit in Christianorum primario vulgaribusque presbyteris, si cum diaconis conferantur. §. XII. Cur alius potius clerum suum nominibus, quam sacerdotalibus, insigniendum censuerint primarii Christiani. §. XIII. Nullam esse in eo veterum pugnam, quod nunc unum faciant, nunc diversum Episcorum presbyterorumque ordinem. §. XIV.

§. I. **H**unc igitur, fratres dilectissimi, à me & à collegiis qui presentes aderant, ordinatum sciatis, &c.] De Aurelio confessore in lectorem ordinatio hæc Cyprianus. Non est tamen quod collegas hosce de aliis quam Episcopis intelligendos suspicemur. Quod enim à collegiis etiam illis ordinatum dicat Aurelium, de alia eorum opera præterquam suffragii consensuque intelligi non potest. Erat quidem in lectoris etiam ordinatione χεροδιοί, (si de ætate Cypriani ex antiquissimis constitutionibus judicandum sit) sed Episcopi solius illa, non item aliorum clericorum. 2° canon eorum qui Apostolici appellantur, ἡ πρώτη τὸν ἴδιον ἐπονούσα χεροδιόν, καὶ διάκονος, καὶ οἱ λοιποὶ χερικοί. Hi canones, cum constitutionum lacinie sint, quæ nimirum ibi fusus disputatione essent, in breviore formam redacta unique intuitui sub finem repræsentata; nequeunt proinde melius quam ex ipsis constitutionibus explicari. Ibi autem excluduntur ab illa inferiorum clericorum χεροδιοί dilertiissimis verbis presbyteri, &c quidem ita excluduntur, ut soli illa unique Episcopo integra referverint. ^b Προσέτερον δὲ καὶ διάκονος τὸν ἴδιον λοιποὺς χερικούς. μάτιο δὲ καὶ προσέτερος, μάτιο διάκονος χεροδιοί εἰ λαϊκοὶ χερικοί. Habemus igitur hoc in loco exemplum quo ab illo quis ordinatus dici possit cuius suauit atque consilio ordinatus fuerit, licet locum in ipsa χεροδιοί nullum prorsus habuerit. Hoc unum multis obviare poterit adversariorum exemplis, de Monacho ab Abbe in presbyterum ordinato apud Cassianum, de Northumbria Episcopus Scotis à Columbani successoribus presbyteris missis ordinatisque.

§. II. Quod vero ad vocem illam collegarum attinet, usurpat illam frequentissime sanctissimus martyr, nec de aliis tamen ulurpat quam Episcopus, ipse scilicet Episcopus. Et quidem ita propriam facit Episcopus ut collegas presbyteri opponat, plane innuens presbyteros, aliosque adeo omnes clericos, ab eo tamen esse collegio prorsus excludendos. Ne longius abeam, scripta est ad presbyteros diaconosque suos Ep. XXVIII. Et tamen collegarum in ea ab utrisque diversorum meminait saepissime. A collegiis suis monitos fuisse dicit Gaius Didersem ejusque diaconum ne lapsi communicarent, corundem collegarum consilio communionem esse illis à clero suo negatam, eam ipsam epistolam collegi etiam legendam, tractandam denique lapsorum causam non tantum cum collegiis suis, sed & cum plebe ipsa universa. Tertiæ personæ collegas hosce quis dubitet à clero suo, ad quos data est epistola, omnino fuisse diversos? Importunus sim, si exempla congererem quæ occurserunt in his epistolis, ut dixi, frequentissima. Nec ta-

men ullibi, ut opinor, alias collegas appellat quam Episcopos, quo magis mirum est ab adversariorum non-nullis hunc ipsum locum pro presbyterorum ordinatione esse prolatum.

§. III. Atque ut Episcopos collegas, ita Episcorum universitatem collegium, appellat. Ecquis dubitet id, eo nomine à legibus desumpto, intellexisse martyrem nostrum quod leges illæ Romana intellexerant à quibus mutuo accepere? Illæ autem corpora, quæ vocantur societates, sodalitia, iurias (his enim omnibus nominibus appellantur) ea voce denotat. Diversum igitur à presbyteris corpus, Cypriani etiam ætate, constituebant Episcopi. Proinde ordinem etiam diversum constituerint necesse est. Singula enim distincta corpora suum ordinem fuisse fatetur ipse Salmasius. Estque id Romanis legibus accommodatissimum. In hac tamen causa, sunt & alia rationes quæ suadeant diversos à se invicem fuisse Cypriano Episcorum presbyterorumque ordines, nec fore aliter responsurum si coram ipsum consuluisserent adversarii. Ut in corporibus etiam politicis ordines agnoverunt leges Romana, ita certe in factio sacerdotum collegiis, eam vocem frequentissime adhibere solebant. Constat id è quamplurimis inscriptionibus in quibus sacerdotalium collegiorum mentio occurrit. Inde probabile est hanc eandem vocem in Ecclesiis à Tertulliano illatam, legum, ut dixi, Romanarum peritissimo. Qui igitur in sacris diversum constituunt collegium, ad diversum etiam sunt ordinem referendi.

§. IV. Ne vero nos in voce ludere putent adversarii, jam suadet vocis ipsa ratio. Ut enim in politici ordinem plebi opponebant, ad eandem plane formam qualiter est in Ecclesiastico Tertullianus; ita qui à plebe distincti erant, illi erant etiam in ordinem accentendi. Plebi autem nomine eos omnes complectebantur qui in communis nomine participes, nullam tamen obtinebant propriam loci dignitatem qua ceteris eminenter. Plebem igitur Deorum memorat Ovidius Metam. I.

Plebs habitat diversa locis, &c.

Non est itaque quod miremur in sacerdotum multitudine suam pariter fuisse plebem, qui hoc duntaxat honore potirentur quod fuisse sacerdotes. Qui igitur in communis honore sacerdotali proprium habebant munus, propriamque dignitatem, quibus essent reliquis etiam sacerdotibus anteferendi, illi non in plebe, sed in ordine erant necessario censendi. Dixi, quibus manus fuisse, munerasque dignitas, ita fuisse censendos,

^a Const. A. ost. VIII. 20. vid. & Cap. 11. ^b Const. Ap. III. 20. & Cap. II. ^c Vid. Digest. III. Tit. 4. L. XLVII. Tit. 22. Cod. L. XI. 17.
^d Wale. M. Julian de Episc. & Presb. cap. VI. p. 465.

ut in ordinibus senatorio atque equestri apud Romanos quorum uteisque erat à plebe diversissimus. Fateor enim non loci duntaxat ordinem ad hauc, quam tractamus, ordinū dignitatem sufficere. Sed vero Episcopis proprium erat, è principiis Cypriani, manus à presbyterorum illo admodum diversum. Jam enim ex illis, quæ dixi, principiis ostendi, quanquam presbyteros in consilium adhibere solerent Episcopi, ius tamen omne potestatemque rerum, communī licet consilio gestarum, ab Episcopis fuisse derivanda; eorum fuisse autoritatem, & quidem solorum, inde rata fuisse in foro conscientia, apud Deum exteroque Episcopos, communia illa decreta non quod presbyteros, sed quod Episcopos, suffragantes habuissent. Hæc sunt de antiquo vocis hujus usu, ni fallor, certissima. De novo illo qui heri nudius tertiusque in scholis obtinuit, non est quod deinde laboremus.

6. V. Sed id (inquit ^a Blondellus) exceptione omni-
jui est, quod constanter cleri corpus duxotopai. Profertque
liberum ex Ep. LXII. LXV. LXVIII. LXXII. &
libro de Laphis, quibus duobus hisce, Episcoporum (pre-
positorum, sacerdotum) diaconorumque nominibus clerum
complectitur universum. Inde sequi forte quispiam
existimet non alium esse hunc utrumque ordinem quod
alterum duntaxat hujus duxotopias membrum impletat,
videaturque proinde in eodem ordine contineri. De
hoc suo argumento sentiunt lane magnifice adversarii.
Nec in Cypriani solius causa urgent, sed sacrorum etiam
scriptorum & patrum quotquot habemus Cypriano
etiam antiquiorum, recentiorumque. Id genus testi-
moniis magnam suæ apologia partem implevit Blondel-
lus, suosque putat illos fuisse omnes quicunque istius-
modi duxotopias delectantur. Unicum fere hoc est ad-
versariorum, sive in Scripturis, sive in primava etiam an-
tiquitate, præsidium, à quo si dejiciantur, reliqua de-
inde faciliori negotio obtinebimus. Quod non ad
Cypriani solius causam faciat, sed totius etiam antiqui-
tatis, si, quæ hic dicenda habemus, ea breviter expo-
namus, præsertim ea quæ non sunt ab aliis, quod qui-
dem sciam, antea observata.

§. VI. Nego itaque eam quam adeo manifestam existimant, sequelam, si eundem ordinem constituant Episcopi & presbyteri, fore deinde ut non sint pro diversis ordinibus agnoscendi. Ego contra, & unum fuisse utrorumque ordinem, & tamen à se invicem diversos item ordines constituisse contendeo. Nullam certe harum assertionum fuisse pugnam illi omnes senserint necesse est, quorum pro utraque testimonia collegit obseruavitque ipse *Blondellus*. Horum numero *Cyprianum* accensendum esse jam probavimus. Idem & de aliis *Cypriano* etiam antiquioribus *Blondellus*, *Tertulliano* prælertim & *Clemente Alexandrino*. Clerum universum bipartita nonnunquam divisione exhauiunt; & tamen alibi trium quoque ordinum mentionem faciunt disertissimam. De eo, si quis dubiter, *Blondellum* ipsum consulat. Is ultiro suppeditabit exempla.

§. VII. Qui autem *diversas* fuisse discordesque sententias existimant, inde ortam putant auctorum eorundem sententiarum nihilominus tantam illam quam putant diversitatem, quod *stylum ævi Apostolici* cum suæ *ævi moribus* longe aliis conjungendam existimarint. Cum itaque *trium ordinum* meminerunt, pro suo esse seculo intelligendos; cum *duorum* duntaxat, tum *stylum* illos expressissime *Apostolicum*, & *morum* proinde *Apostolicorum* in eo elucidere nonnulla, licet subobscuræ vestigia. Dici id fortasse non immerito posset, si quam *styli* novitatem observassent adversarii, vel si qua esset, inter *duorum* ordinum *triumve auctores*, tanta illa, quam existimant, sententiarum discrepancia. Quod si ex *originibus Christianis* utriusque sententiaz habuerint exempla cum nulla adhuc esset de *morum* atque *styli* pugna vel levissima suspicio; si de illis, quorum tanta fuit olim quanta fuit postea apud *Christia-*

nos, estque etiamnum hodie, Episcoporum presbyterorum-que diversitas, eadem tamen stili diversitate usi sunt, ut nunc duplii illos ordine distinguerent, nunc in eodem complecserentur; duo inde sequentur pro nostra sententia manifestissima: Alterum nihil esse quod A-postolicis etiam primaverisque seculis colligant non tantam fuisse inter presbyterorum praesides plebeiosque presbyters intervallum quantum postea fuit Episcoporum atque presbyterorum, eo solo nomine quod eodem utriusque ordine continerentur; alterum, nec esse quod existimat majus fuisse apud recentiores illud intervallum quod diverso nonnunquam a se invicem ordine censerentur.

S. VIII. Age itaque rem totam à primis usque rei Christiana originibus repetamus. Jam diximus eo collimare pleralque N. T. ratiocinationes ut quæcunque Israëlite carnales privilegia venditarent, ea mystico Israelitismo astlererent. Cum itaque sacerdotii illud sacrificiique decus Judæi præcipue jactarent, mystico certe Israelitismo maximo fuisse probro si eo quoque decorre caruissent. Tantum aberat ut vera illa sit Salmasii sententia, ab omni sacerdotii illos sacrificiique pretextu fuisse alienos. Cum itaque sacrificii mystici apud mysticum Israelitismum locum obtinuerit Eucharistia, sequitur illos quorum ad officium attinebat Eucharistia consecratio, sacerdotes etiam fuisse mysticos atque Evangelicos. Hæc alibi à nobis probata in prælentiarum duntaxat vera esse supponimus. Cum itaque sacerdotium Mosaicum Evangelici typum geslerit; sequitur quæ in typo repræsentata sunt, esse quoque illis in antitypo respondeat. Erat autem in typo, præter gregarios sacerdotes, unus tamen præcipius quem summum sacerdotem appellarent. Huic nullus erit qui in Evangelio respondeat, ni talem aliquam exortem (quam vocat Hieronymus) potestatem in presbyteris præside agnoscamus. Idque ipsum in Tractatu nostro anglicano probavimus, in summi pontifici locum successisse singularum Ecclesiarum Episcopos. At summum sacerdotem nunc communis sacerdotum ordine cœlebant Hellenista, nunc alium ejus propriumque tamen ordinem agnoscunt. Utriusque generis exempla habemus apud Philonem. In vita Moysi: ^b Επει δὲ ἡ μία ΤΑΞΙΣ τῶν ἵστομένων, ἀλλ' οὐς πᾶς ἐπιτέτεται τὸ στοῦν τὸν εὐχέα, ἢ θυσίας, ἢ τὸν ἄλλας ἱερωμάς, ἀλλεὶ οὐδὲ ἀντὶ τούτων οὐς δὲ τόπον πάντη, ἀπομένει δέ τοι ἡ οὐσία ηγετοῦ καὶ ἡράκλειος καὶ γύναιος τοῦτο οὐς τῇ οὐδὲ τῷ αὐτῷ, ὃς πεπάρουεν ἔτοις χριστοῖς &c. Rufus: ^c Τὰς τοις ἐν τούτῳ λεπτογράφῳ ΔΥΤΑΖΕΙΣ εἰσὶν οἱ μὲν χριστιανοὶ Ισραήλ, οἱ δὲ ἑλλήνων Νικηφόροι. In libro cui Titulus, Tira γέρα Ιπέτω, ita: Τοπύτες περούδων ἀφοράς χειροτόμος τοῖς Ιερούσαλ., οὐδὲ οὐδὲ ἐν ΔΕΥΤΕΡΑ ΤΑΖΕΙ πεπολιτεψόντων τοῖς δὲ Νικηφόροι. Postea de Levitarum Decimi, ita: ^d καὶ πρὸς τὸ Νικηφόρου εἶδον ἐπειπέτερον γένος τοῖς οὓς ἦν μονος αὐτοῖς λαζανῆς τὸς λαβόντων ἡ πάλιν ἄλλας δεκάτιας οὐδὲ κτηματων Ιερούσαλης ηδὲ δύοτε τοῖς τοῖς ΑΜΕΙΝΟΝΟΣ ΤΑΖΕΩΣ ιεροῖσι. His in locis duos duntaxat ordines agnoscit, sacerdotum proprie dictorum atque Levitarum, ut proinde necesse sit summum pontificem in sacerdotum ordine censeri. Idque etiam innuere fortasse videtur alibi, quando eum ^e ιερᾶς ταζεως τεξιαρχον appellat. Vox à militia Romana desumpta est. Eodem autem apud illos ordine censeri poterant milites gregarii ordinum qui hic ταζεως appellantur, atque ordinum ductores qui τεξιαρχοι. Fieri tamen etiam potuit ut alium per se ordinem constituerint τεξιαρχοι, cum, sibi licet invicem aquales, gregariis tamen ταζεων militibus omnes fuerint inaquales. Sed idem alibi Philo alium proculdubio propriumque summo pontifici ordinem concedit. Summum pontificem virginem uxorem ducent oportuit. Τοῖς δὲ (inquit) ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΤΑΖΕΩΣ ἐποιεῖν τὸ στοῦν τοῦ οὐαδετοῦ γυναικῶν έρισις, ἢ πτεραιμάς αὐτοῦ ἐποιεῖν ἐπωνυμίαν.

9. IX. Conveniebat itaque accuratissime cum Christianitatem originibus, ordinum Ecclesiasticorum utraque illa distributio tam bipartita illa quam etiam tripartita. Conveniebat etiam utriusque ordinis Episcoporum at-

^a Apolog. pro Sent. Hieron. Sect. II. Test. XVI. p. 43. ^b Lib. III°. p.

que presbyterorum, nominum illa communitas tanta tamen potestatu cum diversitate conjuncta, quanta fuit, apud *Judeos*, summi sacerdotis atque gregatum. Nullum certe fuit apud *Judeos* summi pontificatus proprium nomen. *בָּבָה* & ille fuit, sed nonnunquam emphatice *בְּבָבָה* *Exod. XXXVIII. 21.* nonnunquam cum *Epithe-*
to appellatus est בְּבָה הַנֶּגֶב, *Gracu* simplici *אֲשֶׁר* vocabulo. Nec negat etiam *Salmasius* in communi illo primorum presbyterorum nomine fuisse tamen *pr. fidem*, in communi *מִשְׁפָּט*, sive *confessus*, honore, fuisse *מִשְׁפָּט*, sive locum in *confessu* primarium. Quin id potius pro communi, illo seculo, *more colle-*
giorum usitatum fuisse concedit; nec est sane aliter ut effugiant Monarchia illa in recenti *Apostolorum memo-*
ria manifesta vestigia, in angelis Apocalypses, in Apostoli ad Timotheum Titumque epistolis, in catalogis Epi-
scoporum ab Apostoli secundi saltem seculi medio col-
lectis. Sub communi presbyterorum nomine unum sal-
tem concedant necesse est presbyterum fuisse primarium. Primi autem loci *privilegia* quænam fuerint, nihil est in scriptis Apostolorum quo facile decernant. *Cogen-*
dorum conventuum dimittendorumque potestatem, conce-
dit *Blondellus*, quam unam satis esse in nostro de SCHISMATE tractatu anglico ostendimus. Sed nec in conventibus paria eorum *præsidium* probant cum plebeis presbyteris suffragia. Nullus est *Scriptura* tex-
tus, nullum prorsus eorum temporum exemplum, quo quid, refragante *præside*, gestum legimus à presbyterio: Contra potius ex hoc ipso *Judeorum* exemplo colligimus tantam esse potuisse primarii presbyteri in ceteros potestatem, non obstante nominum communitate, quanta fuit summi sacerdotis in vulgares sacerdotes; nec potuisse modo, sed etiam oportuisse, si sacerdotium Christianum *Judeorum* illi, velut antitypum typi, respondisse supponamus, quod erat in illius ævi ratiociniis certissimum.

§. X. Et vero ad hoc ipsum *Judeorum* exemplum bipartitam istiusmodi divisiones fuisse conceptas, ex plerisque ipsius *Blondelli* testimoniis manifesto constat. Ipse martyr noster *Episcopos* & *sacerdotes diaconis* opponit, que duo munera altaris ministerium, locumque sacerdotalem appellat, *Ep. LXVIII.* Sacerdotes etiam ministris tum *Ep. LXXII.* tum in libro de *Lapsis*. Estque *Cyprianus* in illis sacerdotii altarisque similitudinibus sane frequentissimus. Disertius ante *Cyprianum* & *Origenes* sacerdotem & ministrum, ordinemque etiam sacerdotalem atque *Leviticum* in hac eadem cœla sibi invicem opponit. Sed & ante *Origenem* & *Clemens Romanus* coœvus *Apostoli Christianorum* sive *Episcopos* & *diaconos*, sive *presbyteros* potius & *diaconos* malint, cum *Judeorum* sacerdotio componit. Deest equidem *ἀπόστολος*, unde nihil illis commune tribuisse colligit *Salmasius*; quasi vero non essent *Enthymemata* in illius ævi ratiociniis, praesertim oratoriis, usitatissima. Atqui argumentatur eo in loco *Clemens* ab exemplo *Judeorum* ad officium *Christianorum*. Perperam omnino, ni hæc sibi invicem respondisse supposuisset. Et tamen *Clemens* nunc bipartitam illam cleri *Judaici*, nunc tripartitam, ad exemplum *Philonis*, agnoscit. Bipartitam §. 32. *εἰς αὐτὸν τὸ ιππὸν καὶ λάδια τὰ μάρτινοι λατητύρτιτοι δυτικαῖοι τὸ δέον.* Bipartitam etiam alibi, ubi è contra sacerdotes ordinarios *Levitum* accenset. Ait enim sacrificium μαρτυροῦ προφήτεως διὰ τὸ ἀρχηγὸν καὶ τὸ στεφανῶν λειτερῆν, §. 40. Tripartitam postea §. 40. cum ἀρχηρίᾳ, ἵρεις, λειτερᾶ ab invicem disterminat. Poterat itaque & in Ecclesiastica potestatis διχοτομias triplicem tamen potestatem agnoscere. Et vero debuit si quam habuisset apud *Christianos* *ἀνάθετο* triplex etiam ille *Judeorum* sacrificorum *ordo* cuius paulo antea memorat, si quem usum illud saltem comparisonis membrum quo summum etiam *Judeorum* Pontificem cum *Christiano* itidem pontifice conferendum cœnit. Quid quod etiam *Clementis* ætate obtinuisse primarii presby-

teri *ἀπόστολος*, testem habeamus *Clementi* coœvum *Hermem*. Meminit enim ille reprehenditque suorum ambitum de ^a prima cathedra, de ^b principatu & dignitate. Quorsum illa ^c prima cathedra principatus aliquis atque dignitas, ^d proculdubio *Hermi*, atque ^e *εἰς*, sive etiam *εἰς*, fuisse præ reliquis è grege presbyteris.

§. XI. Quid vero sacerdotum communis nomine summus etiam sacerdotem complectantur aliquoties *Helleniſta*, id ea potissimum occasione factum est cum de *Levitum* esset mentio facienda. Ut autem à *Levitum* distinguerentur, satis erat communis utrique sacerdotium, nec opus est ut communis etiam fuerit utrisque sacerdotii *ordo* aut *gradus*. Nomen enim sacerdotii ad sacrificandi munus præcipue referebat. Erat autem id utrisque, tam pontifici quam sacerdotibus, commune, ut utrique sacrificia pariter offerrent: & utrisque offerentibus *Levita* etiam pariter ministrarent. Quem autem quisque in communi sacerdotii honore locum obtineret; quam usurparint collega sacerdotes in suo corpore regiminis formam, sive monarchicam illam, seu potius Aristocraticam aut Democraticam; quo munere in regimine fungerentur, regentiumne, an potius eorum qui regerentur; quale fuerit id regimen, an absolutum legibus, an subjectum, humanisque etiam judicibus obnoxium; alterius omnino loci erat ut disputaretur, cum sacerdotibus, non cum *Levitum*, sed vero inter se, essent conferendi.

§. XII. Communis etiam erat *Christianis* quoque sacerdotibus & illa ratio qua & illi unum eundemque ordinem constituerent si ad diaconos conferrentur, & tamen inter se collati alium atque alium. Communis erat utrisque, tam *Episcopis* quam presbyteris, munus *Eucharistie* offerendi nimurum sacrificium *Evangelicum*. Diaconorum similiter atque *Levitarum* par munus erat, non ut sacrificarent ipsi, sed ut sacrificantibus offerentibus ministrarent. Nec enim *Episcopis* duntaxat, sed & presbyteri, ministrabant antiquitus diaconi. Scio equidem majora ausos postea, sed seculis *Cypriano* recentioribus. Cautum est in concilio *Neocaesarense* ne in urbe, quantumvis magna, plures tamen essent quam VII. ad exemplum nimurum Apostolorum *Act. VI.* Hic Canon primo in codicem *Ecclesie universa*, tum in illum quoque, migravit quem in usum *Ecclesie Romana* interpretatus est *Dionysius Exiguus*. Inde in recentiores Canonum collectiones, moreisque aliarum quoque Ecclesiarum, praesertim Occidentalium, emanasse probabile est, praesertim cum exemplum haberent illæ Ecclesie Romana, à temporibus usque antiquissimis, *Cypriano* certe coœvis, eo numero contentæ. Ab haec diaconorum paucitate, presbyterorum contra in magnis praesertim civitatibus copia, creverunt, ut videtur, diaconis animi, ut fuerint deinde variis Ecclesie Occidentalis canonibus coercendi. *Cypriani* autem seculo presbyteri, ut dixi, ministrabant. De presbyteri in carcere apud confessores offerentibus, singuli (inquit) cum singulis diaconi per vices alternant. Offerebant presbyteri. Quod igitur à diaconi munus prestandum erat id unum reliquum est ut presbytero offerenti ministrarent. De *Gao* etiam *Diddensi* presbytero ejusque diacono legimus *Ep. XXVIII.* Unde etiam colligitus presbyteri *Δικαιοποιοι* suos etiam fuisse diaconos. Sed & ante *Cypriano* *Ignatius Sotionem* diaconum laudat, quod Episcopo subiectus est ut gratia Dei, & presbyterio ut legi Iesu Christi. Rechte igitur offerentium ministrantiumque ordines duo ita in Ecclesia distincti sunt, ut antea in synagoga.

§. XIII. Levitarum quidem nomen diaconi attributum fateor cum *Salmasio* recentiorum fuisse seculorum. Male tamen inde colligit, nihil illos cum *Levitum* habuisse commune. Nec enim in iisdem rebus vocabulis etiam iisdem utebantur mystici carnalesque Israëlitæ. Quem *Emmanuel* appellavit propheta, eundem *Iesum*

^a Walo Meffal. de Ep. & Presb. ^b In Numer. Hom. 2. ^c Ep. ad Corinth. §. 40, 41. ^d Lib. II. Mandat 12. ^e Lib. III. Similitud. 2. ^f Vid. Ep. Cornelii ad Fab. Antiochen. ap. Euseb. Hist. Eccl. L. VI. c. 43. ^g Ep. V. ^h Ep. ad Magnes. §. 2. ⁱ ss. VII. 14.

nominavit • Evangelista, & tamen in eo ipso Iesu nomine prophetiam illam impletam esse dixit. De Iuda locutus est ^b Psaltes, quem de ejusdem Apostolatu interpretatus est Apostolus Petrus. Hæc etiam è Scripturæ propheticæ futurum Evangelii statim prænuntiantibus. Mirum itaque esse non debet si in Iudaorum economia alius tamen nominibus appellarentur quæ Evangeliorum tamen essent similius typica. Mutanda esse illa quæ Evangelii dogmatibus adverba essent, ipsum docuit Evangelium. Id ipsum in hac causa locum habuit. Quod inferiores ministri omnes Levites appellarentur, inde factum quod certæ tribui, Leviticæ nimis, id ministerium esset, ipso natalium jure proprium. Contra nihil valent sub Evangelio, sine merito, natales; merentibus quibuscumque, quacunque tandem stirpe oriundis, patet aditus ad honores Evangelicos. Tollendum igitur erat ipsum nomen quo quis natalibus sine merito hos Evangelii honores examinaret. Quid quod etiam ipso benedicendi sanctificandi que consilio nomina mutari solita in confessio fuerit apud mysticos Hellenistarum interpres, ut proinde in Evangelio non tam miranda fuerit nominum illa mutatione quam speranda potius atque expectanda, accidente præsertim veterum quoque Scripturarum auctoritate. Episcoporum enim diaconorumque nomina ex ^d Isaia prophetia deduxit Clemens Romanus, quam de Novi Testamenti dispensatione est interpretatus. Ita habebant codices Clementi coævi, quanquam aliter locum illum legant non hodierni modo codices, sed vetustiores etiam illi Irenei. Apostolus autem temporumque Apostolicorum Christianis id unum satis erat, ita locum in sui ævi codicibus fuisse conceptum. Ex illis enim veteris testamenti de novo testamento prophetiis plerasque Christianorum voces technicas emanasse diximus. Quin & ea potuit fuisse ratio cur diaconi potius Christianorum sacrorum inferiores ministri quam Levites appellarentur, quod sacrificii potius corban, eleemosynarum quam Eucharisticis, primaria sua institutione deferuerint. Id enim munus eleemosynarium in stylo novi Testamenti Hellenistico, duxivit dicitur, & quidem significatione maxime genuina. Quod porro presbyterorum nomen inter Ecclesiæ officia admiserint, occurrebat ea, ni fallor, in promtu ratio quod, cum nondum à publicis templi sacris vel descivissent ipsi, vel pulsi etiam fuissest à Iudaorum sacerdotibus, essent tamen Christianis ipsis inter te lites atque iurgia, essent propter ea privati constituendi Judices quorum essent arbitrio à fidelibus permittenda. Nec enim è re fuisse Christiana censuit ^c Apostolus si eorum inter se diffidia, & quæ dissidentes fere comitantur calunnia atque iurgia, ea infidelibus pateferent, sive gentilibus illis, sive paulo adhuc fortasse æquioribus Iudaorum sacerdotibus. Id ante Apostolum veterat etiam ^e Dominus, cum necdum è synagoga pulsi essent, necdum à Mosaica cathedra cultu obsequioque discedere concessisset, quin potius vetera illa officia novis ipse ^b præceptis cumulasset. Erat igitur etiamnum, cum unum adhuc cum Iudeis corpus Christiani, sacrificiorum respectu, conflarent, arbitrium tamen tribunal istiusmodi domesticum plane necessarium. Atqui seculares istiusmodi causas quod attinet, civitates integræ cum suis ditionibus suburbicariis eadem jurisdictione contineri solebant. Proinde consentaneum erat ut à civitatibus exemplum Christiani in tribunalium illorum constitutione delumerent. Civitatum autem plerarumque regimen penes seniores fuisse quorum concilia nunc senatus, nunc ^f populi, appellata sunt, observavit ipse concessisse Salmasius. Propius ad nostram causam spectat quod Iudaorum etiam civitates eandem etiam regiminis formam observarent, sive Rabbini, sive potius Josepho, credendum censeamus. Hos etiam ^æ etiam appellant interpretes Hellenista, quam vocem nescio an de suis ^æ etiam usurparint Graci. Frequentior certe magisque

^a S. Matth. 1. 21, 22, 23. ^b Ps. CIX. 8. ^c A& I. 20. 26. ^d Ia. LX. 17. ^e 15, 16, 17, 18. ^f S. Matth. XXIII. 1, 2, 3. ^g S. Matth. XXVII. 1.

familiaris ejus usus occurrit apud Hellenistas, ut proinde dubium non sit quin illis acceptum retulerint Christiani. Porro in judiciis locum habuisse hosce presbyteros, constat etiam ^æ exemplis. In synedrio aduersus Dominum adfuerunt non solum sacerdotes, sed hujusmodi etiam ^æ presbiteri ^æ, nempe laici, ut videtur. In antiquiori etiam Hellenista ^æ etiam habemus judices Susanne. Cum igitur, ante Christianorum à synagoga secessum hoc ipsum in synagoga officium obtinuerint presbyteri, non est utique mirandum, si alia etiam omni Ecclesia potestate lo upletatum retinuerint. Postquam enim Ecclesiarum synaxeon disciplinam perturbassent immorigeri ^æ ^æ, tandem constitutum videtur ut non pro dono, sed vero pro officio, munia essent synaxeon obiuncta. Inde factum, ut cum ⁱ eucharistia etiam ab eo administranda esset, qui dono illo spiritu fuissest prædictus, jam propria facta esset officii, cum jam diversi essent ecclesiæ atque synagogæ conventus, successissentque in carnalium locum hæc sacrificia eucharistica. Nihil autem erat proclivius quam ut in eosdem presbyteros conferretur nova hæc Ecclesiæ potestas in spiritualibus quibus antea credita fuisse illa causarum secularium. Recepto vero, in Ecclesiæ usu, presbyterorum titulo vetustiore, nihil erat necesse ut nova hoc aucti officio, novo deinceps titulo appellarentur. Metum nihilominus præterea à synagoga in causa fuisse puto primis illis Christianis cur à sacerdotum nomine abstinentem cœluerint, non persecutionis illum intelligo, sed scandali. Si enim sacerdotes alios templi sacerdotibus opposuerint, si Pontificem alium Principem sacerdotum summo illi Iudaorum Pontifici; id in defensione signum Iuda videbantur interpretaturi, cum idem jam in defensione Samaritanæ exemplum diris atrocissimis devovissent. Eadem igitur Officia, nominibus tamen aliis, erant retinenda, cum præsertim primævos illos Christianos de hoc scandalo vitando maxime fuisse sollicitos constet ex Act. XXI. 21, 22, 23, 24. Quid quod illi aeternum Christi sacerdotium secundum ordinem Melchizedeci sacerdotio Aaronis Levitico, eo ipso nomine prætulissent, quod mortales essent homines qui eo munere Mosaico fungerentur, Heb. VII. 8. 23. Cavendum igitur erat, ne, qui eam ipsam sacerdotum vicem in Evangelio supplerent, ii sacerdotum titulo centerentur. Is uni Christo referendus erat, ne ipsi, pariter ut Aaroni, mortuo succendum videretur. Nec enim desunt & alia exempla quamplurima in quibus cum res ipsa communis esset, rei tamen titulus uni duntaxat proprius agnosceretur. Solum Deum sapientem, solum immortalem appellant sacra literæ, & tamen alios alibi appellant eadem sapientes atque immortales. Solum Christum docent pro doctore esse agnoscendum, nec minus tamen alios agnoscunt itidem doctores. Christum eundem martyrem celebrant solum martyres Lugdunenses atque Vienenses apud Eusebium, nec le eo titulo dignos, non minus profecto digni eo titulo revera quod se illo indignos profiterentur. Ita fieri potuit ut qui sacerdotes essent atque haberentur, à sacerdotum tamen titulo ipsi temperarent, quem & Christo proprium agnoverint. Ut cuncte quicquid sit de nomine existimandum, at rem ipsam Ecclesia ministris fuisse communem, multa faciunt ne prorsus dubitemus. Apostoli in primis illa à Mosaica legis sacerdotibus ad officarios Evangelii, in communis alimentorum causa, deducta argumentatio; tum & illa Clementis Romani ab eorundem sacerdotum disciplina ad observandam propterea in Evangelii etiam ministris similem utique disciplinam: tandem & aliae in Cypriano nostro quamplurimæ, his plane similes, in quibus ex Levitico sacerdoti muneribus non uno in loco colligit quid sit etiam de Evangelici sacerdotii muneribus sentiendum, in quibus etiam eosdem Evangelii ministros ipso quoque sacerdotii titulo decorandos existimarint. Nec tamen solus id fecit, sed & alii ipsi coævi.

§. XIV. Quod porro veteres nunc unum eundemque

^æ Clem. Ep. ad Corinth. §. 42. ^f Cor. VI. 1. ^g S. Matth. XVIII. Susan. v. 5. 41. ^h Cor. XIV. 16. 17.

faciant *Episcoporum Presbyterorumque ordinem*, nunc diversum fateantur, ne id quidem utique mirandum est, nec pro contradictione habendum. Quæcunque id quod sunt in relatione sicutum habent, ea pro correlatorum variorum respectu ita fient & ipsa quoque inter se diversa, ut quæ uno respectu vere affirmari possint, ea ipsa alio respectu poterint tam vere itidem negari. Ea rei est ipsius indeoles, & vero multa ejus suppetunt in usu hominum exempla. Ostendimus supra totam Ecclesiam Plebem pro clero Domini esse agnoscendam, & tamen, si ad Ecclesia officarios conferantur, ita illis clericis titulum non esse tribuendum ut sit potius negandus, sicutque ipsi merito pro laicis existimandi. Idem de-

eadem cleri voce inferioribus Ecclesiaz ministeris tribuenda observavimus ex ipso Cypriano. Ministros illos nunc cleri ambitu complectit, nunc pro correlative diversitate vicissim excludit. Eodem & illa quoque spectant exempla quæjamjam protulimus de vocum limitatione cum res tamen ipsa nullis estet limitibus constricta. Quidni itaque dicamus *Episcopos* itidem atque *presbyteros*, si ad *diaconos* conferantur, unius esse ejusdemque ordinis propter *sacerdotium* utrisque, non item *diaconis*, commune; rursus tamen eosdem *Episcopos presbyteris* collatos, ad aliud jam spectare ordinem, propter singularem illam ὑποχλω *Episcopis propriam*, exortemque illam, quam appellant *Episcoporum potestatem*?

Ad eandem.

Interim hoc die auspiciatus est dum dedicat lectionem] Dedicandi vocem idem apud Afrovalere quod incepisti, obliteraret ante nos etiam Pamelius. Cur vero ita significet, non item explicavit. Deducta est nimirum ea significatio à locorum sacrorum dedicatione in quibus prima quæque sacra officia dedicationis vicem obtinebant. A prima ea sacrorum officiorum recitatione jam rite poterant alia deinceps sacra ibidem administrari, quæ si ibi antea administrarentur, profana essent potius atque piacularia habenda. Quæcunque igitur sacris essent usibus destinanda, eorum usu, nisi *dedicatorum*, erat prorsus interdictum. Arborum segetumque frugibus ne uti quidem licuit, nisi primordiarum antecessit oblatio atque consecratio. Et cum, pro legi etiam Mosaica usu, domus essent etiam privatorum dedicandæ, peragenda erat dedicationis illa qualisque solemnitas, antequam legitima haberi posset habitat. Id etiam viderunt sanctiores Ethnici rerum gravioris momenti quarumcunque numini dicanda esse primordia. Ita Aratus, ita Hesiodus, ita philosophorum sanctissimi Pythagorai. Ita &c, in vita communis usu, plerisque gentes atque respublica, ut neque nuptia essent, neque pralia, neque fædera, nisi prævio auspicio, invenunda, sed nec nova cuiusvis generis negotia, nec nova vita instituenda consilia; ut inde manifesto constet quam congrue noster auspiciatum cum dedicatione coniunxerit. Id cum esset ab aliis observatum, tum Israëlitus (qui gens sancta habebantur) longe erat potiori ratione observandum, ut cum non res modo omnes à gente sancta usurpandæ, sed & negotia essent lacris gentis sacræ usibus aptanda; tum vero sanctitas illa rerum atque negotiorum primordiorum esset dedicatione concilianda. Redundare enim credebatur ad alia eiusdem generis omnia primitariana illa sanctimonia. In primitariana consecratione messem totam sacrari crediderunt, in primogenitorum totam itidem familiam, in tribus Leviticæ, primogenitorum nomine, illa totam stirpem Israeliticam. Inde superstitiosa illa consecra-

tionis cautela, cuius meminit *Athenobius*, ne nimis illa sanctimonia messem universam profanis usibus eximeret, frustra nimis illa in primitarianum illam quam diximus sanctitatem ad messem reliquam pertinere credidissent. Ita factum ut cum res essent omnes primordiorum, ut dixi, dedicatione dedicandæ, idem apud illos valeret dedicare atque incipere. Id quod eo verisimilius est quod stylis Africani, quæ quidem extant in scriptoribus Christianis, pleraque idiomata, ea sint è Scripturae sacræ gentisque sacræ moribus utplurimum derivata.

Confirmat hanc nostram de locorum sanctorum dedicatione observationem accusatio illa Athanasii de qua legimus in Apologia ejus ad Constantium Augustum. Paschali ille solennitate, cum habendas essent synaxes solito longe frequenter, Eucharistia nimis illarum gratia à singulis, pro illius seculi more, percipiendas, & vero jam aliquoties experti essent in synaxibus quadragesimalibus quam incommoda tanta multitudo in Ecclesiis angustioribus fuisse coacta; magnam Ecclesiam ab Imperatore nuper extructam, necdum tamen dedicatam, in suos usus ea occasione convertit. Hoc ejus factum ita calumniabant adversarii quasi Imperatoris illam Ecclesiam Imperatoris injussum dedicasset. Unde illud nisi quia prima illa, ut diximus, sacra pro dedicatione haberentur? aliis quidem quamplurimis sui seculi exemplis causam suam tueretur Athanasius, decessoris sui Alexandri in Ecclesia Theona Aegandrina, aliorumque Europaeorum, Trivirensum atque Aquilegientium, Constanti etiam Augusti qui ipsæ Ecclesiaz Aquileiensis synaxi nondum dedicatas interfuerint; verum ita tueretur ut necessitati potius illas, quam certo consilio, synaxes tribuendas censuerit, quæ si ingruat, etiam in loco non sancto synaxes nemo dubitat sanctas esse atque legitimas. Una ergo illa necessitatis causa demita, prima istiusmodi sacra *Dedicationis* vicem præstitisse confessus est ea ipsa defensione Athanasius.

* Apolog. ad Constant. p. 682. Edit. Græco-Lat. Paris. 1627.

Dissertatio Cyprianica XI.

Ad EPISTOLAM XXXIV.

De Martyrum commemoratione, eaque occasione, de Martyrum paucitate in primævis Christianorum perfecutionibus, deque fide Adororum atque Martyrologiorum.

Martyrum commemorationis annua singulorum distincta erat, & perpetua. §. I. Ea cum ita se haberet, fieri non potuit ut tot martyrum nomina perierint, si tam multi quam putantur, unquam extitissent. §. II. Ut in singulis Ecclesiis perire potuerint, vix certe poterant ex Ecclesia universalis. §. III. Martyrum gloria quam illustris fuerit apud exterias etiam Ecclesiias. §. IV. Nec insigniorum duntaxat martyrum illa, sed plebeiorum etiam, ne tales à martyrologiorum collectoribus pratermissos adversarii existimarent. §. V. Ne antiquioribus quidem martyrum collectoribus, fuisset tamen, eam qua putatur, monumentorum copiam. §. VI. Paucos admodum, ante suam astatem, martyres agnovit Origenes. §. VII. Paucos ex Imperatoribus fuisset persecutores. §. VIII. Relcripta principum in favorem Christianorum impediabant quo minus frequentes esse possent, sive plebium tumultus, sive Præfectorum provincialium furores. §. IX. Imperatores nonnulli Christianorum amici atque patroni. §. X. Alii, ut amici non fuerint, à fævitia tamen erant alieni. §. XI. Felicitatem temporum suorum in clementia ponebant illius etatis Imperatores. §. XII. Persecutio Neronis ingentem quidem sustulit multitudinem, sed nec alibi quam Romæ, nec ullis, ut videtur, tabulis Ecclesiasticis consignatam. In illius persecutionis martyribus dies translationis pro veriu natalitis habebantur. §. XIII. Exemplum insigne in die SS. Apostolorum Petri & Pauli. §. XIV. Commemoratio illa martyrum annua, ut Apostolorum temporibus non fuerit, suis tamen certe illius proxima. §. XV. Domitianus persecutio & brevis fuit, & minime cruenta. §. XVI. Trajanus persecutio nulla per edicta. §. XVII. Trajanus persecutio Antiochenus & paucorum fuit, & brevi quievit. §. XVIII. Illarum, quæ sub Trajano contigerant, persecutionum autores erant Judei. §. XIX. Persecutio tempus quo passus est Simeon Cleophae. §. XX, XXI. Ea non aliorum fuisset videtur quam familie Davidicæ. §. XXII. Persecutio & epistola Tiberianus ad Trajanum omnino suppeditata. §. XXIII, XXIV. Persecutio Plinii nec Trajanum habuit autorem. XXV. Nec multos martyrio coronavit. §. XXVI. Persecutio Arrii Antonini proconsuli in Asia. §. XXVII. Hadriani nulla persecutio per edicta. §. XXVIII. Fabula de Oedipodeis Christianorum incestibus & infanticidiis orta sub Hadriano occasione Carpocratianorum hereticorum. §. XXIX. Necdum creditæ. Magica Hadriani studia persecutionis, siqua fuisset, occasio esse potuerunt. §. XXX. Nec è Christianorum apologiis, nec è Serenii Granniani relatione constat Christianorum aliquam fuisse sub Hadriano persecutionem. §. XXXI. Nec è Templo Veneris quod in Domini N. sepulcro condidisse dicitur Hadrianus. §. XXXII. Sub Antonino Pio plures erant persecutio. §. XXXIII. Calumnia majestatis temporumque infelicitum. §. XXXIV. Cur Marcus de Gallorum Christianorum supplicio rescriperit. §. XXXV. De bujus persecutionis tempore. §. XXXVI. De tempore quo legationem obiit, pro Christianis, Athenagoras. §. XXXVII. Persecutions, quarum meminit Athenagoras, magistratum erant urbitorum qui jure gladii carebant. §. XXXVIII. Eorundem magistratum erant & Afiz persecutiones quarum occasione apologetas scripserunt Melito & Apollinaris. §. XXXIX. Commodi persecutio nulla. §. XL. Severi nulla ante A.D. CCII. defit anno seculari CCIV. §. XLI. Occasio bujus persecutionis nata à Judæorum defectione. §. XLII. Universalis erat, sed savissima Alexandriæ. §. XLIII. Nulla alibi fortasse, praterquam Alexandriæ, proposita erant persecutionis edicta. §. XLIV. Invictus persecutus est Severus, inviti etiam provinciarum praesides. XLV. Hec persecutio non aliorum fuit quam proselytarum. §. XLVI. A Severo ad Maximinum tempora Christianis satis propitia. §. XLVII. Persecutio Maximini solorum fuit clericorum, & paucarum Ecclesiarum. Nulla in Africa. §. XLVIII. Romæ etiam brevissima. §. XLIX, L. Aliae persecutiones in Oriente locales erant & à nullo Maximini edicto. §. LI. Decii mite & minime cruentum ingenium. §. LII. Vix ante An. Dom. CCL. ad coedes progressus est, eodemque defit cruenta esse Decii persecutio. §. LIII. Persecutio variis gradus in Africa. §. LIV. Exempla virorum insignium in hac persecutione fugientium obstant quo minus multi potuerint esse martyres. §. LV. Primus annus persecutionis Alexandrina paucos martyres coronavit. §. LVI. Annus secundus non admodum multos. Tertio pax. §. LVII. Galli persecutio brevissima. §. LVIII. Persecutio Valeriani annus primus sine martyris. §. LIX. Anno 2º quo martyria capta, paulatim remisit. §. LX. Multi, in ea persecutione, martyres esse non potuerunt; ab initio Valeriani usque ad An. Dom. CCCLVIII. nulli. §. LXI. Resp. Testimonio Cypriani de martyribus innumerabilibus. §. LXII. Valeriani edicta revocavit Gallienus. §. LXIII. Aurelianis persecutio intentata tantummodo, non item executioni mandata. §. LXIV. Persecutio Diocletiani, §. LXV. Primis XVIII. Diocletiani annis nulla persecutio. §. LXVI, LVII. Prima persecutio solorum militum. §. LXVIII. Nec alibi quam in Orientis diœcesi. Martyres paucissimi. §. LXIX. Narsum Galerius An. Dom. CCCII. superavit. §. LXX. Primum edictum de persecutione nondum sanguinarium. §. LXXI. Secundum edictum sanguinarium, sed in solos clericos, mense Julio. §. LXXII. Primus annus persecutionis, secundum calculos Eusebii, est revera secundus. §. LXXIII. Novum edictum sanguinarium, in omnes, etiam laicos Galerii, ut videtur, & quidem post depositam à Diocletiano purpuram. §. LXXIV. In Constantii imperio nulla omnino persecutio qua martyres fecerit. LXXV. Persecutio in Africa, de synaxibus, & de tradendis sacris codicibus, defit quo tempore purpuram depositum Maximianus Herculeius. §. LXXVI. Defit eodem tempore in Italia, & in Occidentali imperio universo. §. LXXVII. Restaurata in Oriente à Maximino. §. LXXVIII. Nova edicta in Christianos urbium etiam magistratibus directa. LXXIX. Mutatio persecutionis à mortibus ad mutilationes. §. LXXX. Anno persecutionis 7º ultimus martyr Cælarex. §. LXXXI. Concessa à Galerio pax eodem anno à Maximino violata. §. LXXXII. Deterritus à Constantino Maximinus antequam edicta sanguinaria emitteret. §. LXXXIII. Mutilationes justis, coedes vetuit. §. LXXXIV. De primi Augusti titulo Constantini proprio, historia. §. LXXXV, LXXXVI. Maximini primum edictum pro pace. §. LXXXVI. Pauci erant secundæ bujus Maximini persecutionis martyres. §. LXXXVII. Pauci omnino, pro moribus Romanorum, suppliæ ciui dies quotannis assignandi. §. LXXXVIII. Quos illi locos atque dies suppliciis plerunque assignarint §. LXXXIX. Quos illi numeros singulis suppliciorum diebus pro magnis habuerint. §. XC. Persecutio Licinii & Juliani. §. XCI. Paucitas martyrum nihil detrahit primorum Christianorum glorie. §. XCII. Ecclesiastici honores ab Imperatorum Romanorum honoribus mutuo accepti. §. XCIII. Inde natalitia martyrum. §. XCIV. Et natalitia Episcoporum. §. XCV.

Sacrificia

§. I. **S**acrificia pro eis semper, ut meministi, offerimus, quoties martyrum passiones & dies anniversariae commemoratione celebramus.] De martyrum commemoratione Eucharistica. Scripti quidem nonnulla superius, quibus & alia si hoc in loco addidero, operam utique lectori pio antiquitatisque Ecclesiastice studio non ingratam fore ceniui. Alii ram itaque commemoratio cum unica, ut videtur, anniversaria solennitate determinaretur, in eo eminere diximus martyrum illam quod in omne ævum duratura, redeunte celebritate, permaneret; nec uno eodemque tempore omnium, ut in Romanis februū quæ superioris anni defunctorum omnium communis erat, sed vero alia erat singularum martyrum & ab invicem diversa commemoration, & quidem ipso illo quo fuissent coronati die. Id voluerunt proculdubio Smyrnenses cum martyribus Polycarpiani diem tam accurate notandum ducerent, eundem nempe illum diem quem antea xviij annos appellarissent, à se transducebant. Idem Cyprianus noster: *Denuo & dies eorum quibus excedunt annatae, ut commemorationes eorum inter memorias martyrum celebrare possumus. Quanquam Tertulus fidelissimus & devotissimus frater noster pro cetera solitudine & cura sua quam fratribus in omni obsequio operationis impetrat, (qui nec illic circa curam corporum doest) scriperit & sicut, ac significet mihi dies quibus in carcere beati fratres nostri ad immortalitatem gloriose mortis exitu transeunt, & celebrentur hic à nobis oblationes & sacrificia ob commemorationem eorum qua cito robiscum Domino protegente celebrabimus. Nec aliud, opinor, in mente habuit cum Xysti Romani diem quo passus est clero suo significantem censuit, quem & aliis collegis suis innotescere vouluit, nisi ut eodem illo die omnes Xysti memoriam celebrarent. Non est itaque opus ut martyrologiorum fidem, in hac causa, à pseudo-Damasi pontificali, aliiſve illiusmodi stramineis monumentis astruamus.*

§. II. Ut autem martyrologiorum fidem certam hic putamus, ita eadem de causa fluxam alibi incertamque credimus. Cum enim martyrum aliquot *milia* fallus nobis procedat^a Hieronymus, quique alia nobis recentiora martyrologia eum secuti colegerunt, & quidem primorum illos utique seculorum, primarumque persecutionum; extant tamen in antiquissimis istiusmodi collectionibus nomina paucissima, & quo queque est aliis antiquior, eo pauciora. Extant præterea eorundem martyrum natales in diversis martyrologiis atque menologiis alii omnino atque alii. Quid igitur? Tantamne credemus in factis Ecclesiasticoſ irrepare potuisse discrepantium, cum à proxima usque martyrum memoria dies martyrum natalios notando curarint locorum temporumque, in quibus passi narrantur, Episcopi? Tantamne martyrum à primis collectoribus multitudinem credemus prætermittam si, quam creduntur, multi extitissent? Unde id nimirum? deditane opera certoque confilio? at qui nobis id genus collectiones confererunt, eo gratiorem operam suam crediderunt meliusque collocatam, quo fuissent utique copiosiores. Ignorantia igitur illam tribuemus negligentiam? atqui nulla est historia, sive Ecclesiastica, sive etiam civilis, pars, quæ meliora habuerit subsidia quo minus posset intercidere. Exabant in primis alta Romanorum magistratum à notariis publicis excepta fide omni dignissima, quæ & ipsa à Christianis fuisset consulta constat è formis antiquissimis ad Romanarum legum normam proprias, quam ad Christianorum mores, accedentibus. Exabant eorundem acts à Christianis fratribus, qui rebus gestis ipsi interfuerint, concinnata; ea etiam fide dignissima, quippe quæ Episcoporum clericorum-ve cura atque fide niterentur, ut jam vidimus ex ipso Cypriano. Accedebat præterea festa illa commemorationis solennitas, cum annis seculisque redeuntibus, ipsa quoque rediens. Accedebant Homilia atque Panegyrici maxima omnium Ecclesiæ ordinum frequen-

tia celeberrimi. Hæc si perpendantur, fieri vix potuit ut in singulis martyrum Ecclesiæ proprietatum atque martyrum memoria delicere potuerit.

§. III. Sed vero, præter singularum Ecclesiædem, erant præterea, in Ecclesiæ catholica communi- cione, tanta fida eciam administrala, ut ne ita quidem eorum memoria ex Ecclesiæ catholica deficere potuerit, si vel maxime eam è singulis defecisse singamas. Florente enim imperio Romano, ita inter se communicabant Romani orbis Ecclesiæ, ut si quid esset in una aliqua Ecclesiæ quod omnium interesselet, id necessarium ad alias omnes debuerit permanare. Jam vero martyrum quorumcunque ea erat, pro illorum seculorum mortibus, fama ut longe illa lateque per Romanum urbem volitaret. Eorum nomina in aliis quoque Ecclesiæ diptycha recepta, natalia celebrata, præfertim Ecclesiæ finitimarum. Ita in Romano illo veteri Kalendario Bucheriano Africaniorum quoque martyrum nomina habemus. De aliorum quoque celebriteram martyrum triumphi epistola encyclica extabant ipsis martyribus coœva, qualis illa erat Smyrenium, de Polycapo, ad Philomenenses, Laglunensem quoque atque Viennensem ad Eleutherum Pontificem Romanum atque Alianos, pro forma Iudaicarum epistolarum quas habemus in Macabæis de gentis sua in quacunque orbis parte versarietur, augustinis ut in aliis quoque quamplurimis more Christianorum à Iudaicis permanasse certissimum est. Et quidem adeo sedulos fuisse in martyram gestis memorie tradendis veteres, ut nihil illos sere sagerit, discimus ex dilucidissimo Pontii testimonio: *Majores (laquilt) nostri plebejii & catechumeni martyrum consecutis, tantum bonorum pro martyrii ipsius veneracione dederunt, ut de passionibus eorum multa, aut, prope dixerim, penè cuncta conservarent, ut ad nostram quoque notitiam, quæ nondum nullus fuisse, pervenirent. Fieri itaque vix potuit ut obli- vioni traderentur, nisi in Diocletiani fortasse persecu- tione quæ strips Ecclesiastica exhausit, illa monumen- ta perierint.*

§. IV. Tum & illæ quoque martyrum, de pace lapsis concedenda, epistola communicatoria ad universi orbis Episcopos, quam late, ipse littera Episcoporum formata, erant dirigenda pro laplorum itineribus. Tum si quæ gravior inguebat Ecclesiæ communionem violatura controverbia, magnum erat, etiam apud exterros, martyrum nomen, maximique quacunque impellebant momenti. Et si quam communionem fuissent martyres amplexi, in maximam cessit communionis commendationem. Jam vidimus alibi eo argumento usos Cypriani nostri SCHISMATICOS, recentioresque Cypriani Donatistas. Usus est, è contra, ipse etiam Cypriani, commissus inter se Romanis martyribus atque Africani. Usus pariter adversus Novarianum est Cornelius in sua ad Fabrum Antiochenum epistola. Ipse etiam pro se Novarianus, antequam rediissent ad unitatem martyres qui ei favebant. Nitostri etiam nomine deinceps usum esse, verisimile est, quem nunquam estat ad unitatem rediisse. Sed & ante Cypriani, eodem arguento, martyrum auctoritate, usi sunt antiquiores Heretici. Montanistas de Thessalione atque Alexandri gloriosos esse constat. Idem de aliis etiam hereticis observavit Asterius Urbanus: *Kai οἱ Μαρτυροὶ μετὰ μετανοῶν μάρτυρες.... τοι ὁ γένος τοῦ οὐκ οἴδη μαρτυροῦ αἵτιος, μαρτυροῦ ταλαιπωροῦ, μετανοῶν τοῦ Χριστοῦ μάρτυρες λίγους.* Metrodorum potro Marconianum, nostro Cypriano coœvum, sub Decio paullum existimat Valerius. Mito recentiorum Cypriano monumentorum testimonia, quia ipsum Cypriani illiusque seculi mores suscipi explicando.

§. V. Fieri itaque non potuit quin, si tot olim fuissent, quod putantur martyres, superercent hodieque & probatis illorum seculorum monumentis eorum latrem nominem. Nec enim illustrum duxerat, eorumque qui insignia in Ecclesia manera obliosior, hono-

^a Dissert. V. 25. ^b Ep. XXXVII. ^c Ep. LXXXII. ^d Ep. ad Chroatium & H. l. odorum. ^e Macab. I. 13. ^f In vit. Cypriani. ^g Ap. Euseb. Hist. Eccl. V. 18. 17. ^h Ib. cap. 17. ⁱ Not. ad Euseb. V. 15.

rem illum proprium voluerunt; sed laicorum quoque, si qui insignia fortitudinis specimina edidissent; sed feminarum quoque atque servorum, etiam puerorum. Laicorum tot habemus exempla, ut frusta simus si alia proferamus. Feminas habemus in hac eadem Ecclesia Africana Perpetuum atque Felicitatem, in hac eadem epistola aviam Celerini Celerinam, alias etiam in Ep. Luciani ad Celerinum, Bibliadēm præterea & Blandina dominam in Ep. Lugdunensem & Viennensem, iplamque Blandinam, servam licet, egregiis tamen præconiis hac in causa ornatam. Puerum etiam habemus apud Prudentium in martyrio Romani. De plebeiu etiam & catechumenis ipsum. Ponsium testem modo audivimus. Pauca nos exempla selegimus, sed ex optimæ fidei monumentis. Aliena enim erat à Christianorum primævorum moribus illa *memoranda* (à S. Jacobo acriter reprehensa cap. II. 1. &c.) qua personarum meritis ex loci dignitate pretium vel contemptus accederet. Ita alius etiam Apostolus: *Non est servus neque liber, non est masculus neque femina; omnes enim in Christo Iesu unum sumus*, Gal. III. 28. Quod certe de privilegiis spiritualibus omnino verum est, nullam esse loci dignitatem qua quis audeat se aliis anteferre. Quo modo sententiam suam exponit ipse Jacobus Apostolus v. 5. In eo eadem spiritualium privilegiorum censu nemo dubitet includendum esse martyrium. Non est itaque quod existimemus insigniores duntaxat loco officioque martyras ab Ecclesia esse delectos quorum nomina atque memoriam in suis monumentis conservari.

§. VI. Quod ergo paucorum martyrum memoriam habemus in primævis indubia fidei monumentis, signum fuisse puto, ne multos fuisse quidem qui persecutionibus illis primævis absumerentur. Tantum enim abest ut monumentorum copia ad nos usque permaneat, ut ne antiquioribus quidem seculis qui id genus monumenta scrutati sunt, eorum habuisse videantur. Eusebium duas martyrum collectiones, de antiquioribus aliām, aliam de sui temporis martyribus Palæstinis. Posteriorem habemus hodie integrum. Prior perit quidem ipsa, sed ex iis quæ de ea historiæ suæ Ecclesiasticæ aliquoties inseruit, facile colligimus non fuisse magnam, quanquam ex actis instrumentisque originalibus maxima, ut videtur, ex parte conflatam. Singulis enim persecutionibus quæ suo tempore extabant etiamnum monumenta in historia monet, omnia, ut opinor, illa, vel maximam certe eorum partem quæ *ouayayū* sūz inseruerat, quæ tamen pauca admodum erant, nec recentiorum magnificæ jactationi respondentia. Et tamen ibi non unius duntaxat (ut in posteriori) provincia martyria collegerat, sed orbis, ut videtur, Romani universa, Orientis fortasse omnia, Occidentis etiam quæ Grace saltem extabant, qualia erant illa Lugdunensem atque Viennensem. Quarto tandem seculo orationes habemus atque homilia Panegyricas de tempore, quarum si suppositicias à genuinis distinguamus, pauci supererunt martyres quorum *festa* eo seculo celebrarentur. Ejusdem seculi Kalendarium habemus Bucherianum illud, sub Liberii, ut videtur, pontificatu concinnatum, ex aliis tamen antiquioribus Liborio monumentis. Est quidem Latinorum illud Occidentaliumque duntaxat martyrum, ut proinde Eusebianam collectionem supplere possit, ut qui Occidentalium martyrum apud Eusebium desiderantur, eos in Bucheria na hac collectione expectare possimus. Est enim Latinorum, non Italia duntaxat, sed aliarum quoque provinciarum, quos tamen omnes paucissimos recepterunt. Sub hujus seculi finem scripsit *ad socios* Prudentius, in Latinos etiam martyras, præcipue Hispanos, sed & illos etiam paucissimos.

§. VII. Successerunt paulo postea martyrologia, in primis Hieronymianum illud, tum & alia in singulis Ecclesiis, tam Gracis quam Latinis, ad illius imitationem concinnata, in quibus omnibus; id verum expe-

rimur quod diximus, quanto antiquiora sunt, tanto etiam esse simpliciora. Sed de paucitate primævorum martyrum disertissimum habemus Origenis testimonium, quod miror haec tenus à nefrōne, quod sciam, esse animadversum. [¶] Onyx (inquit) *x̄t̄ x̄p̄s* *καὶ οὐδέποτε εὐαισχύνει τὸν τὸν χριστιανὸν δυνατότερον τεθύνειν*. Additque nullam neque basileiam, neque *τὸν τόπον ἵγιου* persecutionem neque *δίκαιον*, δηλοῦν *δυνατῶν*. Et tamen millenos aliquot in singulos anni dies confinxit nobis Pseudo-Hieronymus, & multos Imperatorum annos persecutionibus tribuunt martyrologiorum menologiorumque consarcinatores. Sciunt nempe illi de primævis illis persecutionibus quæ certe ignoravit Origenes.

§. VIII. Neque enim illud verum est, quod illi putant, tam multos Imperatorum fuisse persecutores. Qui scripsit sub Constantino, [¶] Lactantius paucos ante Diocletianum in eo persecutorum albo recensuit, Neronem duntaxat Domitianum, Decium, Valerianum, atque Aurelianum. Convenitque, pro ætate sua, cum Lactantius Tertullianus, nec enim alios ille ante se quam quos Lactantius persecutores imperatores agnoscit, Neronem atque Domitianum. De reliquis ita: *quas (leges nimis) adversus Christianos à Domitiano, ut videtur, & Neroni editas) Trajanus ex parte frustratus est vetando inquiri Christianos* (Ep. nimis illa ad Plinium juniores celeberrima) *quas nullus Hadrianus, quanquam curiositatum omnium explorator; nullus Vespasianus, quanquam Judeorum debellator, nullus Pius, nullus Severus impensis.* Et tamen otiosi Monachi quot illi nobis Vespasiani, Trajani, Hadriani, & Severi de persecutione edita coafinxerunt? Convenit cum Tertulliano qui Marcius imperante scriptis [¶] Melito Sardensis. Solos ille Neronem atque Domitianum ex Imperatoribus sua ætate antiquioribus persecutores agnoscit. Meros (inquit) *πάντων ἀναταῖται τὸν παρόντας ἀρχόντας τὸν τρίτον ιπάτης* *τὸν παρόντας λόγον ἀδίλοντας Νέποντας* *καὶ Δομιτιανόν*. Quanquam hæc non ita intelligo, quasi nemo Christianorum, sub his etiam Imperatoribus, martyrium obiissem, ipso etiam autore Imperatore. Ignatium sustulit Trajanus. Id unum nego editis illos in Christianos faciisse, ut proinde multi esse nequeant qui horum Imperatorum autoritate perierint. Restat igitur ut qui illis temporibus martyrium passi sunt, vel Praefectorum provincialium editis, aut plebium in theatro claramibus passi intelligentur. Neutros autem δηλοῦν didicimus ex Origene.

§. IX. Quid quod etiam rescripta principum in favorem Christianorum edita provincialium licet praesidibus data, non tamen in illis duntaxat provinciis, sed per universum imperium, pro Romanorum moribus, legum vicem obtinebant; nec illis duntaxat, quibus edita sunt, temporibus, sed donec futurorum principum revocarentur editis contrariis. Est enim ea forma perpetua rescriptorum in codicibus & Pandectis quæ tamen nemo dubitat fuisse perpetua, & quidem Romani imperii universi. Iis autem rescriptis provincialium praesidum potestas plebiumque est infra angustiores coercita limites; ut deinceps quæcumque istiusmodi rescriptis vetarentur, ea ne audenter quidem provinciales praesides aut munerum theatricorum editores, si aliter fecissent, gravioribus suppliciis reprimendi. Tiberii quidem minas in rescriptum emanatas, ne is ipse quidem, qui earum meminit, autor est Tertullianus. Et post illum Christianorum accusatores impune tulisse constat. Trajani tamen rescriptum cuius meminit [¶] Tertullianus, habemus hodieque apud Plinium. In eo negat conquirendo quidem esse Christianos, nulla tamen poena deserentibus constituta. Eum supplevit defectum Hadrianus in suo rescripto ad Minutium Fundanum Asie proconsulem, quod nobis servaris Latine [¶] S. Justinus, Grace vertit Eusebius. In eo poenæ etiam calumniantibus constituantur. Vetat præterea ne quid durius in Christianos dicitur nisi purus bonis constituatur. Axiomata illæ

[¶] Ep. XXII. 1 Peri Steph. [¶] Cont. Cels. L. III. p. 116. [¶] De mort. persecut. n. 2, 3, 4, 5, 6. [¶] Apol. c. 5. [¶] Ap. Euseb. Hist. Eccles. IV. 26. [¶] Tertull. ap. Fin. L. X. Ep. 98. [¶] Justin. ad fin. Apol. II. [¶] Ap. Euseb. Hist. Eccles. IV. 26.

libelli erant, ut videtur, accusantium; boal clamores populi in theatro, Christianos ad leones, &c. De *temporibus* etiam disertis verbis cautum est in hoc rescripto, ut proinde in futurum non licuerit, sive præfectis provincialibus, sive populis, Christianos ita tractare. Multa porro in Christianorum favorem rescripta edidisse Pium, autorem habemus: *Melitonem Sardensem*, ad *Larissaeos* viz. ad *Thessalonenses*, ad universos denique *Gracos*. His *editi* id tandem effectum est ut longa illa pax, cuius meminist cum ⁹ Origene noster quoque *Cyprianus*, ad *Decii* usque tempora, repressis ab initio populi tumultibus, inviolata permanerit, repressa etiam præsidum sacerdotium ferocia. Quare fieri vix potuit quin hucusque verum fuerit quod scripsisse diximus *Origenem*. Non negamus interim erupisse nonnunquam *populi præsidumque furore*, accessisse etiam excitatis consularum Imperatorum rescripta, quale illud fuit *Marsi* in causa *Lugdunensem* atque *Vienensem*. Sed, quia dedicata opera nunquam eo incubuerint Imperatores, nec superiorum principum revocata essent *edita*; nec plurimum erant provinciarum, nec in iis ipsis provinciis in quibus accensus ille furor eset, potuit tamen esse diutinus. Mitto jam recentiora *Gallieni* atque ultimæ persecutionis Imperatorum rescripta. Quæ enim pacem Christianis dabant, ea contrariis persecutorum rescriptis revocata esse nemo dubitat. Quæ modum duntaxat persecutioni ponebant, ea & in ipsa persecutione nonnunquam valuisse probabile est.

§. X. Erant etiam, in eodem intervallo, nonnulli principes Christianorum amici atque patroni. Talis fuisse creditur à nonnullis *Hadrianus*. Talis *Caracalla*, *Elagabalus*, atque *Alexander Severus*. Tales *Philippi*, talis initio *Valerianus*, & perpetuo *Gallienus*. Talis etiam initio *Aurelianu*s, & in ultima quoque illa *Dio-cletiani* persecutione *Constantius Chlorus*. Horum temporibus ne populi quidem tumultus, nec præfectorum provincialium impressiones, frequentes fuisse verisimile est, cum principum demerendorum prætextus frequenter pœnitentiam præbuerit tumultuaris istiusmodi persecutoribus anfam. Nec enim id in *gratiam* principum admissuri erant quod, si fieret, videretur iisdem displicitum. Scio illum ipsum nonnullorum principum favorem invidia causam præbuuisse amulis principibus. In odium *Philipponum* persecutus est *Decius*, in odium *Alexandri Maximinus*. At certo *superstitibus* id genus principibus Christianorum patronus, id saltem asseverat *populus* ut principum cultum cum Dei honore conciliarent, ut, eo saltem nomine minus futuri essent, etiam in posterum, infensi.

§. XI. Erat Imperatorum & alia classis, ut Christianis forte minime faventium, mitu tamen illa, & sanguinis humani parum avida. Tales fuisse constat *Titum*, *Nervam*, *Trajanum*, utrumque *Antoninum*, *Pertinacem*. Horum indoles placidissima tam fuit à crudelitate omni aliena, ut, nisi *superstitionis* admodum iisdem fuerint, fieri certe vix potuerit ut vel numinis violati prætextu sanguinem *innocorum* hauriri paternentur, nedum ut *progressus* aliquos in saevitia fecerint, si vel aliorum impulsu consilio durius quippiam ab initio statuerint. At ab ea quoque *superstitione* cavendum sibi duxit ⁹ *Marcus*. Nec est sane quod supicemur, sub *clementissimis* principibus multum sibi in crudelitate indulgere potuisse sive plebes in theatro, sive præfides etiam provinciales.

§. XII. Quid quod ab Antoninis orta fecutos etiam principes generosa quædam de *clementia* laude incesserit *ambitio*, quæ vel *nocentium* sanguinem hauriri ægre pateretur, nedum ut lanienis cruciatibusque innocentium tantopere studuerint quam sibi aliisque persuaserunt fabulatores. De felicitate temporum suorum admodum omnes fuisse sollicitos è nummis inscriptio-

nibusque atque imperialibus edictis abunde manifestum est. Id autem in suorum temporum laude ponebant si quam paucissimi quounque demum prætextu interficerentur, quounque tandem delicto suo mortem meruissent. *Pius* ⁹ prorsus sine civili sanguine & bofili, quantum ad seipsum pertinet, vixit. Verba sunt *Julii Capitolini*. Eam laudem *Marcus* æmulatus, in capitolio juravit, nullum senatorem se sciente occisum, quum etiam rebelles dixerit se servaturum fuisse, si scisset. Id quod in *Avidii Cassii* defectione fecit lane manifestum. Cum enim illum de primis *Cassii* conatus opprimendis monuisset *Lucius* frater, ita rescripsit *Marcus*: * Epistolam tuam legi (inquit) & solicitam potius quam imperatoriam, & non nostri temporis. Et postea, oppresso *Cassio*, de ejus studiis, in oratione ad Senatum: * Vivant igitur securi, scientes sub Marco se vivere. Et rursus: Ego vero à vobis peto ut consciens senatorii ordinis & equestris à cade, à proscriptione, à timore, ab infamia, ab invidia, & postrem ab omni vindictæs injurya: detisque hoc meis temporibus, &c. Idem apud *Dionem Pertinax* in causa *Falconis* consulis de læsa majestate à Senatu puniendi: Μὴ γένοτο, ἵνα πατέρα παιδὸν ἄρχοντα μηδέ δικαιοῦσθαι. Et de ⁹ *Alexandro Severo Lampridiis*: Αναιματο imperium ejus [ ] idcirco vocatum est quod senatorum nullum occiderit. Temicque advocat *Herodianum*, cuius hæc sunt verba: εἰς τοποφορίαν τοῦ ἀλόγου τῆς βασιλείας ἐπὶ αὐτῷ προβεβήσθε πειστέαν ὅχει τοῦ ἀλόγου προδίδεται. Et alibi: οὐ πάντα τοῦ ποιῶντος τοῦ Αλέξανδρος τοῦ πάντα ματέρα βασιλεύοντα ἔνοι τοποφορίαν, ὅσον πάρος τοῦ αρχοντός, αὐτομάτως καὶ αναιμάτως. Ex quibus locis intelligimus non in senatorios solos, sed in omnes tales se præbuuisse *Alexandrum*. Ab Imperatoribus deinde ad provinciales etiam præfectoris utilem hanc emanasse ambitionem, testem habemus *S. Ambrosium*: Scio (inquit) plerosque gentilium gloriari solitos, quod incurvant de administratione provincialis securim revexerint. Parum itaque credibile est quod principes præfectorisque, præterquam quod persecutores essent, ceteroqui bonos, adeo tamen inhumanos, adeo sanguinis innocentium scientes repræsentant fabulatores. Si minus Christianorum causa, at suorum certe temporum, famaque apud posteros, non erant eosque saevituri.

§. XIII. Age itaque breviter percurramus has, quas ita sanguinaria existimant, persecutions. Ita intelligimus non tot martyrum, quot putant, nomina perierint. Prima *Neronis* erat, cuius ita meminist *Tacitus* ut plane innuat plurimos fuisse qui in ea paterentur. ⁹ Igitur primo (inquit) correpti qui fatebantur, deinde indicio eorum multitudine ingens haud perinde in criminis incendiis, quam odio humani generis, convicti sunt. Eam ingenitum multitudinem etiam pana fuisse subjectam innuant sequentia, in quibus poenam eorum per noctes pariter atque dies durasse legimus. Quid quod repressam dicat ea persecutione in *presens exitiabilem*, quam appellat, Christianorum *superstitionem*, quod certe, nisi ingenti aliqua multitudine sublata, fieri non potuit. At non aliorum certe Christianorum illa potuit esse persecutio, quam eorum qui Roma versarentur. Ut cunctus iniquos persecutores existimemus, qui Roma tamen aberant in illos nulla erat vel specie tenus verisimilis ratio cur intentaretur urbis incendium. Aliam itaque persecutionem comminiscantur necesse est, quam illam cuius meminist *Tacitus*, si quis *alios* præterquam *Roma* Christianos in ea passos comminiscuntur. At quo illam tandem idoneo testimonio fuisse confirmabunt? Redeamus interim ad *Tacitum nostrum*. Ultrò itaque ingenitum multitudinem hac persecutione passam agnolco, nec proinde tamen eorum nomina ex Ecclesiæ archivis periisse existimo. Id, rogabis forte, fieri qui potuerit? Ego duorum alterum omnino af-

⁹ Ap. *Euseb. Hist. Ec.* VI. 26. ⁹ *Cont. Cels.* L. III. p. 120. ⁹ *De Lap.* y *De vit. sua.* L. I. n. 6. ⁹ *Capitolin. Pio*, cap. 13. ⁹ *Capitolin. in Ma-reo.* c. 29. ⁹ *Vulcat. Gallican.* in *Cassio*. c. 2. ⁹ *Ib. c 12.* ⁹ *Dion Xiph.* in *Pertinace*. ⁹ *Lamprid. in Alexandr.* c. 52. ⁹ *Herod.* L. VI. ⁹ *Subfin. Lib.* VI. ⁹ *Ep. LVIII.* ⁹ *Annal.* XV.

serendum puto, vel dedita opera prætermissem esse fortassis ingentem illam multitudinem, quod non tam Christianitatis, quam incensa urbi prætextu, licet falso, passi tamen crederentur; vel, quod est fortasse verius, senior erat illo seculo martyrum hæc annua commemorationis. Est enim id observatione dignum Apostolorum apostolicque seculi martyrum nomina in recentioribus Kalendaris primum compare. Quarto nimirum quintoque seculo, cum reliquiarum cultus in Ecclesiam irreperet, tum primum basilica in eorum memoria conditæ, tum & urbium insignium tutissima præsidia haberi coepérunt. Inde revelationes à monachis nescio quibus confictæ de reperiendis martyrum corporibus, magnam illarum urbium locorumque gratiam inituris quibus illa fuissent ab Imperatoribus concessa. Præcipue vero in conquirendis undequaque reliquiis superstitiosi erant Constantinopolitani, urbisque illius Imperatores. Ita factum ut quorum nulla unquam extitisset in probatis Ecclesiæ monumentis memoria, historiam tamen eorundem ex fictitiis istiusmodi somniis revelationibusque comminiserentur. Et cum dies eorum vere natalitii, mortis nimirum aut depositionis, i. e. sepultura, laterent; dies translationis repertorum ita corporum cum solenni pompa in insigniorem aliquam urbem aut basilicam, veroram natalitiorum locum supplebant. In illis annui conventus, in illis commemorationes orationesque panegyricæ haberi solitæ, ut proinde tandem factum sit ut, temporis progressu, veri tandem natalitii crederentur. Illo demum, quo dixi, tempore Timothei & reliquias Kal. Jun. Constantinopolim allatas esse memorat Idatius ad An. Dom. CCCLVI. Andrea & Luca V. Non. Mart. An. CCCLVII. S. Stephani protomartyris fer. VI. III. Non. Decemb. An. CCCXV. ne ad alia istiusmodi exempla digreditur quæ sunt sane frequentissima.

§. XIV. Nec se aliter res habuit in festo SS. Apostolorum Petri & Pauli cuius diem exploratissimam censuit Baronius, III. Kal. Jul. Nullam hic sententiarum diversitatem observavit in id genus monumentorum consarcinatōribus. Quin & Caii & Zephyrini Pontificis Romani, & Dionysii Corinthiæ testimonia hoc relata à Nicophoro Calisto. Egregia proculdubio omnique fide digna, si quod eorum nomine commendat Nicophorus, idem ipsi tradidissent. Sed si Eusebium consulamus, à quo hausit ista Nicophorus, alia longe apparebit eorum sententia quam fuit illa Nicophori.^a Caius eorum trophya suo quoque tempore Roma dixit ostendi. Zephyrinum non testem produxit Eusebius, sed, pro more illius seculi, etatem Caii Zephyrini mentione designat. Dionysius eodem tempore passos dicit, eadem nempe Neronis persecutione, sed ne annum quidem, nedum diem sibi exploratum innuit. Et tamen in die consentit Kalendarium Liberii Bucherianum, & quotquot illum exceperunt, omnes. Unde (inquit) illi? Nempe ex eodem, quam diximus, errorum fonte quod diem translationis, quæ comperta esset, cum vero natali, qui incomptus esset, omnino confuderint. Ita intelligemus cur Tusc & Basili Coss. meminerit in Apostolorum martyrio designando Kalendarium, quod non intellexit ipse Bucherius. E Vaticano scilicet & via Ostiensi ubi sigillatim sepulcræ essent, etate Caii, horum Apostolorum reliquiae, translatæ postea sunt in Catacumbas, inde rursus à Cornelio, ut volunt, rogatu Lucina ad loca ubi fuerant antea depositæ. Posterioris translationis recentior erat memoria, ejusque certum diem, sive vera illa fuerit, sive ipsa quoque pariter commentitia, commemorationi tamen eorum annua panegyricisque, ea occasione, conventibus assignarunt. Extat ea de re commentitia Cornelii^b Epistola inter merces Isidori. Nec in Pseudo-Damascena modo Cornelii vita, sed in antiquiori quoque illo simpliciori que Liberii indiculo occurrit hujus rei mentio. Nec

fane aliter, quam de hac recentiori translatione, intellegi possunt, quæ de hujus diei celebritate traduntur. Hanc ipsam fuisse hujus translationis diem conveniunt omnes, cum nemo tamen hac translatione antiquior certam aliquam huic martyrio diem assignarit. *Lucinam hujus translationis autorem volunt, unde aliam quoque Lucinam commenti sunt qui utramque hanc historiam commiscerunt. Quod vero Tusc & Basili Coss. meminit in eo martyrii tempore indiculus Bucherii, ut certe de alia translatione intelligi nequit præterquam illa Cornelii, ita prodit fane autrem Corneliani temporibus recentiorem. Certum enim est ad illos Coss. non vixisse Cornelium. Cum tamen Valeriani quoque martyres Decio etiam tribuant fabulatores (in quo etiam versatur errore Baronius) & vero fastos illorum temporum pro arbitrio transponerent scriptores Cyclorum paschalium, & insignium martyrum Cypriani & Xysti memoria celeberrimus ille esset consularius; facile omnino fuit ut recentior aliquis Cornelio fabulator, qui Romanis illis Apostolorum annuis commemorationibus primus ansam dedit, quod gestum esse à Cornelio finxit, id illis etiam consulibus assignaret. Quod si fastos aliquos ab illis ulque temporibus deduxisset Ecclesia, fieri certe vix potuit ut per omnes illius seculi martyres, translationis dies pro verâ eorundem natalitiis observarentur.

§. XV. Ut vero Apostolicis temporibus recentiorem illam putemus commemorationi consuetudinem, ita certe non malto recentiorem fuisse verisimile est. Tertullianus eam traditionibus non scriptis accensuit: ^c Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus. Plane natalitia hæc, quæ à vulgarium defunctorum commemoratione distinguuntur, non alia arbitrari fuisse quam martyrum. Ergo quando scripsit illa Tertullianus, adeo jam antiqua erat hæc consuetudo ut de prima ejus origine non constaret. Nec recentes erant etate Tertulliani^d census illi & fasti quibus Episcoporum depositiones martyrumque natales in archivis Ecclesiæ signarentur, quoque martyrologiorum recentiorum primos fontes existimant fuisse eruditæ. Quanquam in Ecclesia Africana (quæ colonia fuisse videtur Romanorum sub secundi seculi initium deducta) quod antiquum fuerat id fateor ab Apostolorum memoria esse potuisse aliquanto remotius. Sepulcrorum tamen observatio, quæ in hanc tandem commemorationem desuisse videtur, à brevi post Apostolos intervallo repetita est. ^e SS. Pauli & Petri trophya Caii Zephyrinique etate extitisse & nota omnibus fuisse, jam observavimus. Iohannum etiam duorum sepulcræ apud Ephesum, non Eusebii etate modo, sed etiam Dionysii Eusebio antiquioris monstrabantur. Et quod ita metuerent Gentiles ne Polycarpi reliquias suffirarentur Christiani, Christoque ipso reliquo Christi vice colerent; indicio est Memorias, quas appellabant, martyram ea etiam etate synaxis fuisse frequentatas, quod in illis fortasse locis synaxes illæ annue, quibus fieret eorum commemorationis, haberentur. Eas illi synaxes, cum Deo, martyrum nomine, gratias referent, in martyrum ipsorum cultum fuisse conversas Gentiles existimabant. Ab hoc ergo tempore quo incepérunt hi fasti atque solennis commemorationis, si qua nomina in recentioribus Kalendaris apparetant quorum vetustiorum nullus meminerit, ea omnia suspecta esse & pro commentitii haberi debebunt. Sed redeat eo, unde digressa est, oratio.

§. XVI. Proximus post Neronem Christianos persecutus est Domitianus. Quo tempore, sive incepit hæc commemorationis, sive fuerit potius recentior, at lane multi esse non poterant qui in ea coronati sunt. Erat enim ea persecutio brevissima ut vix unum annum implere posserit. Statim extinctum innuit ^f Lactantius. Tutu (inquit) regnavit donec impia manus adversus Dominum tenderet. Postquam vero ad persequendum justum

^a Alter de his Theodor. Lect. L. II. & Baronius. ^b Ap. Euseb. Hist. Eccles. II. 25. ^c Ep. I. ^d Aringh. in Rom. subterr. L. III. c. 3. ^e De cor. mil. c. 3. ^f De Praefr. c. 32. De cor. mil. c. 13. ^g Ap. Euseb. Hist. Eccles. II. 25. ^h Euseb. Hist. Eccles. III. 39. ⁱ Euseb. Hist. Eccles. VII. 25. ^j De mort. perf. c. 3.

*populum infinitum demonum incitatus est, sunc traditus in manus inimicorum suis panas. Sed quid agimus conge-
baris cum tempus ipsum certissimis habeamus char-
acteribus consignatum? Ethnicum scriptorem protulit
Eusebius (quem Brutium appellat in Chronico, eundem
forte qui consulatum gesserit sub Antonino) qui ita
scriperit, ἡ τέτη πυτικανθήτη Δαμασκοῦ μῆτραισσον ἐπέρω
η Θεοβίας Δαμασκοῦ εἰς ἀλεφόν γεννήσα Θεοβίαν Καΐμαλον ἔδε
τον πληγήτη οὖτον Ράμην Σεράτον, της εἰς Χριστὸν μητρόπολις θύνα,
εἰς τοντον Ποτίανον καὶ πρώτον διέδω. Consulatus ille Fla-
vii Clementis incidit in annum Αἰτία Christiana vulga-
ris XCV. Tribunitiam potestatem XV. à Septembribus
XIII. initit Domitianus. Sub finem igitur anni persecu-
tionem illam contigisse necesse est. Atqui sub finem
Septembrii anni sequentis, die nimurum ejus XVIII. oc-
cilius est. His itaque terminis concludi illam perse-
cutionem necesse est, ut vix annum impleri potuerit.
Sed ne illis quidem limitibus cruenta esse potuit. Si
Tertulliano credimus, ne ad cruciatum quidem progre-
sus est, nedum ad cædem. Ita enim ille: *Tentaverat
& Domitianus, portio Neronis de crudelitate, sed qua &
homo, facile cæptum repressit, restitutus etiam quos relega-
verat. Tentavit itaque duntaxat, non item Cesariano,*
quod fecit Nero, gladio ferocius. *Relegavit etiam con-
fessos, non capitali etiam, sed nec membrorum supplicio,
affecit.* Nec aliis sub eo quam exules habemus in
probris Ecclesiæ monumentis, Flaviam illam Domitillam,
& S. Joannem Apostolum. Antipas in Asia populi
furore passus est. Nisi torte Glabronem, quem Iuda-
ismi & Flavium cos. quem Atbeismi nomine interfe-
ctos testis est Dio, Christianismi nomine imperfectos
intelligamus. Represit etiam cæptum, & quos relega-
verat ipse restituit. Non itaque, ut hactenus creditum
est, exules de causa Christianitatis, à Nerva primum
revocati sunt. Rediisse sub Nerva facile concessero
& ab eodem fuisse revocatos. Ita enim fuisse auctores
habemus Dionem Xiphilini, & Clementem Alexandrinum
in Tractatu de divito salvando. Sed non pugnat, ut
existimat Baluzius, à Domitiano etiam fuisse revoca-
tos, si tamen mors tyranni impediterit quo minus re-
vocationis beneficio potiri possent exiles Christiani.
Sed nec per totum illud, quod dixi, tempus duravit
persecutio, si suum ipse cæptum represserit. Concen-
tit cum Tertulliano, de hac Domitiani mutatione, Ho-
geippus. Cum enim in Davidicam familiam ille in-
quisivisset, & pro locupletibus metuendisque paue-
res illos spernendosque reperisset; illum hujus inqui-
sitionis eventum ita describit Hægippus, Domitianum
εἰδούσας αὐτὸν αὐτοῖς αἴνειν, γενναῖον οὐ διὰ τοῦ προδύματος
καὶ τῆς ικανοτάτης θεραψεῖν. Scio equidem, eodem aucto-
re Tertulliano, Joannem Apostolum Domitiano in oleum
igneum esse conjectum, tum stupendo miraculo salvum,
in insulam deinde esse relegatum, verum eo miraculo
ita deteritus est fortasse tyrannus ut ne auderet qui-
dem deinde in innocentes pro ingenio suo frævire.
Hæc si vera sunt, suspecta erunt deinde recentiorum
monumenta omnia quæcunque martyres Domitiano tri-
buendos esse censuerint.*

§. XVII. Jam, 6 *Lactantium* audimus, à Domitiano ad Decium usque nulla erat omnino persecutio. Ita enim ille: * *Rescisus igitur altius tyranni, non modo in statum pristinum Ecclesia restituta est, sed etiam multo clarius ac floridius enierat; securisque temporibus, quibus multi ac boni principes Romani imperii clavum regimenque tenuerunt, nullos inimicorum impetus passa, manus suas in orientem occidentemque porrexit, &c.* Sed enim postea longa pax rupe est. Excitit enim, post annos plurimos, execrabilis animal Decius, qui vexaret Ecclesiam. Ex quibus conterraei sui verbis intelligimus longa Cypriani pax quibus sit limitibus includenda. Sed quia Lactantius causam suam permittere non poterunt, si qui erunt rationabiles dicas; age videamus quid sit de iis, quos persecutores appellant, Imperatoribus sentiendum. Primum,

in hoc intervallo, *Trajanus* locum tribuit, quem *Dio* ipso favorem, si audimus fabulatores, fuisse necesse est. Nec cogitant interim quam ille ingenio mittet plasidoque & gloria præterea avidissimo, ut, si Christianos vel maxime odisset, sui tamen causa non esset, suorum temporum felicitatem tanta illa, quam volunt, crudelitate maculaturus. Sed editio tantum abest ut in Christianos favierit, ut *Neronis* & *Domitioni* quæ etiamnum extabant edicta ex parte frustratum dicat *Tertullianus*. Et quidem illum purgant ipsa *Euzebius* verba si accurate perpendantur. *M. Nippon* *ad Aquenariorum* *cap. 18.7.7.*, *ut* *scilicet* *agrus* *legit. 10.10.*, *magistris* *ad 13.10.* *modicis* *et innovacionis* *diu* *non*, *non* *ad* *duo* *et* *trigesim* *alio* *et* *avaxmodiu* *et* *duo* *et* *trigesim*. *Populum* itaque, non *imperatorum*, facit illius persecutionis autorem, *magis* *autem*, non *eo* *autem*, ut ejus potius tempore quam *jussu* extitisse significet. Nec vero ipsius fore probabile erat si *rescriptus* illam sanxisset *imperator* per orbem *Romanum* universum, ut dixi, valituri.

§. XVIII. Videamus itaque *magistris* illæ *persecutiones* quoque fuerint progressæ. Et quidem quæ *imperatorem* spectat sola illa fuit *Antiochena* in qua paflus dicitur *Ignatius*. Ejus certum tempus habemus in *actu Ignatii* consulatum *Syria* [*Sura* potius] & *Senecionis*, annum Domini CVII. sed paucos admodum absumfit ea persecutio. *Ignatio* comites in martyrio *Zosimum* duntaxat & *Rufum* adjunxit *Polycarpus* qui statim ab eorum martyrio scriptis celeberrimam illam ad *Philippenses* quæ extat hodie epistolam, sub initium anni CVIII. alia proculdubio addituras accendendis ad martyrium *Philippensem* animis, siquæ alia è provincia *Syria* habuisset exempla. Nec est verisimile postea alios fuisse interfectos. In ipso enim itinere nondum *Troade* egrestrus pacem suis redditum ipse acceperat: *Ignatium*. Nec est fane probabile, eo quidem tempore ultra hoc ipsum favisse *Trajanum*. Jam eam in proiectu erat expeditionis, quam adornabat adversus *Persas*, cum ipsum damnaret *Ignatium*, ut proinde postquam *Antiochia* discessisset, nec editio adversus Christianos emisisset, statim *Antiochena* illa quieverit Ecclesia. Quæ de aliis *Trajanis* persecutionibus attulit *Baronius*, ea omnia è recentioribus hausta sunt, & suspectæ fidei monumentis.

§. XIX. Sed nec *merita* illæ *provinciarum* persecutio-
nes tam erant cruentæ quam existimantur. Erant equi-
dem *Iudei Christianorum* hostes infensissimi in hoc uno
toti occupati ut quibuscumque demum artibus *Gen-
tilium* animos ad *Christianorum* cruciatus cœderemque
accenderent. In *Apostolorum historia* quam illi seduli
in his maleficiis fuerint, omnibus arbitror esse com-
pertissimum. Sed nec ita extinctis Apostolis rabies
ista deservit. De sui quoque temporis *Judeis* ita *Ju-
stinus* martyr : " *Ἄρτις* ἐνταῦθε *τὸν* Ἰερουσαλήμ ἐπολέμησεν τί-
της, ἐπίμερας εἰς τὰς τὴν γῆν, λέγοντας αἴρεσθαι τὸν Χριστὸν
πονηράς καταλέγοντες ταῦτα ὡς τὸν ἕμον οἱ ἀγωνίστες ἡμέρας
πάτερα λέγοντες ὅτι εἰ μόνον δικτύος αἵρεσις ἔτι πάχεται, ἀλλὰ
καὶ τοῖς ἄλλοις ἀντίον ἀνθεῖς ἀρπάζονται. Atheismi accusatio ut
Apostolorum temporibus recentior est, ita secundo tandem
seculo & deinceps *Christiani* fulsis intentatam constat è
Christianorum apologia; constat etiam è *Polycarpi* marty-
rio, qui cum justus esset à *Præside* de *Atheis* tollendis
votum suum publice testari, de *Christianū* utique tol-
lendis proculdubio præses erat intelligendus; constat
& è *Luciani Alexandri Pseudo-manti* qui in numero eo-
rum quos à mysteriis suis arcuit, *Atheos*, *Epicurois*
Christianosque recentuit. Idem & in alio ejusdem dia-
logi loco idem martyr, ubi cum alia in illam, ut di-
xi, sententiam retulisset, & illa quoque subjunxit:
b " *Ἄρτις* τότες τοὺς ἀλλούς ἴψαν τὰς πόλεις, τοὺς τοὺς γῆς ἐπωνυμε-
δον, & μετανοεῖν. Ut ne dubitari quidem possit de re-
centioribus etiam *Judeis* esse illa intelligenda. Sed &
exempli idem aliunde constat. *Simeonem Cleopā* ab hereticis
accusatum esse obliteravit *Hegeippus*. De *Judeorum VII.* (quas alibi L. IV. c. 2. recentuit idem

¹ Enseb. Hist. Eccles. III. 18. ² Apol. c. 5. ³ Ap. Euseb. Hist. Eccles. III. 20. ⁴ Praescr. c. 36. ⁵ La Gant. de mort. persecut. c. 3, 4 y Euseb. Hist. Eccles. III. 32. ⁶ Ep. ad Phil. n. 10. Ep. ad Smyrn. n. 11. ⁷ Dialog. cum Tryphon. p. 234, 235. ⁸ p. 335. ⁹ Ap. Euseb. Hist. Eccl. III. 2. ¹⁰ Hegisippus)

Hegeſippus) hæresibus intellexit illum rectissime *Valesius*. Addidit enim eodem in loco *Hegeſippus*, virginem eosque permanſisse Ecclesiam quod *Christianorum hæreses* ne natæ quidem viderentur, nedum ut tanta illa auctoritate, qua uſos hōſee videmus hæreticos, invaluerit. Et in *Polycarpi* martyrio *Judaos* etiam *Polycarpo* infensos memorat Ecclesia *Smyrnensis*. Neque porro aliis in locis hanc persecutionem lœviſſe conſtat quam ubi magna essent *Judaorum* coloniæ. Quod si *Judaorum*, potius quam *Gentilium*, furore excitata illa fuerit sub *Trajanus* perfecutione, jam populum potius, praefectorumque fuſſe videbitur quam imperatorum quorum neminem legimus ita *Judaū* fuſſe propitium; jam nec adeo dura esse potuit, cum nec adeo gratum esset *Gentilibus* concivibus *Judaorum* nomen, magnæque inter utroque ſimilitates interceſſerint.

§. XX. Sed percurramus uirg. illas provinciarum singularum persecutiones quas quidem conſtat è probata fidei monumentis contigile sub *Trajanus*. Alia itaque erat in eadem *Syria* provincia sub eodem equidem imperio, diversa tamen ab ea quam excitasſet ipſe imperator. Paſſum enim legimus in eadem illa provincia, eundem, quem diximus, *Simeonem Cleopam*, & in *Trajanus* *Kaiou* regnū *Ariani*. Verba ſunt *Hegeſippi*. Qui *Trajanus* editio hanc tribuunt perlectionem omnes hasce uirg. persecutiones in unam compilcent, quam & duobus hisce temporis characteribus designatam existimant: Anno *Trajanus* X. quo paſſum legimus *Ignatium*, & hujus *Attici* consulatu, quem & in hujus anni X. fastos intrudunt. Frustra nimirum illi. Nec enim uni cuidam certoque anno assignanda ſunt quæ per diversas provincias populi furore geſta ſunt; nec eſt quod ex hoc *Attici* consulatu, ſi vel maxime conſtaret, certum aliquid de perlectionis tempore colligamus. Præterquam enim quod ſuffectus fuſſe videatur, non ordinarius, nec tamen huic anno *Trajanus* X. quo eſſet in provincia *Atticu*, proculdubio colloquandus; nec id tamen dicit, quod existimant, *Hegeſippus*, ūm̄ fuſſe, ſed duntaxat ūm̄. Id nempe voluit, cum legati *Casarū* alii consulares, alii eſſent prætorii in *Syria* tamen fuſſe consularem, non ut illius anni consul fuere, ſed ut olim consulatu ūm̄, quod ſatis erat ad provinciam consularem adminiſtrandam. Nec certo aliquo intervallo à consulatu in provincias miſſi ſunt. Scio equidem in libera repub. annuum plerumque illud fuſſe intervallum, quinquennale ex *Augusti* decreto apud *Dionem*. Et quidem in populi provinciis obtineri hoc fortale potuit. Sed in provinciis *Casarū* quæ per legatos *Cesarum* administrarentur, omnia geſta pro ſolorum imperatorum arbitrio.

§. XXI. Quod vero ad hunc motum attinet in quo paſſum diximus *Simeonem*, ego ſi in re incerta divinari liceat, ſub finem imperii ſtatendum eſſe existimari. Cum enim *Judaī Cyrenenses* & *Cypri* jam rebellaſſent, & ad res novas moliandas ſpectarent ipſi etiam *Syria Judai* qui & ipſi poſtea defecerint, & vero *Mesia* expectatio cauſa eſſet præcipua quæ *Judaī* novarum terum ſtudium excitaret, quem & iplum crediderint è *Davide* oriundum; proinde conſtantem erat ita præfectos *Syria* paci eſſe publicæ conſulturos ſi ſtirpem omnem *Davidū* fuluſſent. Eo itaque nomine odiosum *Romanos* metuendumque *Simeonem* repræſentarunt *Judaī* quod ea eſſet familia *Davidū* oriundus. *Herodius* nimirum exemplum ſecutus fuerit in eo conſilio *Atticu*. Aliter certe cum nulli imminerent turultus, de familia *Davidū* veriſimile eſt parum admodum ſolicitos fuſſe *Romanos*. Ita fieri ut medio aliquo tempore hoc *Simeonis* martyrium contigerit, inter motus *Judaorum Cyrenensem* *Egyptiorum* *Cypriorumque* & *Mesopotamenorum* in *Syria* quos debellari *Lusius Quietus*. Eodem autem anno coniungit *Dio* hos *Judaorum* in aliis provinciis motus cum terra moru *Antiocheno* in quo perii *Pedo* consul,

anno nimirum *Trajanus* XVII. vel XVIII. ineunte, Domini CXV. Illo enim anno conſulem *Pedonem* habent ſaſti probatissimi, ſaſti quos *Siculoi* appellant, liber *Cuspiniani*, & *Idatius*. Debellatos autem à *Lusio Quietu* *Judaos* *Mesopotamenos* ultimo *Trajanus* anno poſuit in Chronico *Eusebius*, Domini nimirum CXVII. Medio itaque anno Domini CXVI. paſſum eſſe *Simeonem*, eſt tane veriſimiliſſimum. Ita fuerit *Domino coevo*, quem æra vulgari quadriennio ſeniorum fuſſe conſentienter eruditii, utpote qui ipſe tunc annum egerit CXX. Nec ſane ſeniorum fuſſe probabile eſt ex historia Evangelica, quæ certe *Simeone* ſeniores *Cleopam* ipſum & *Mariam Cleopam* *Domino coevo* facit; ſed nec ex historia Ecclesiastica quæ *S. Jacobum Simeoni* præponit in ſede *Hieropolitana*. Jam enim familiæ Domini coniunctam fuſſe hanc ſucceſſionem, nos alibi obſervavimus. Erat autem ea ſucceſſionis lex ut maximus natu hæreditatem adire debuerit. Ita etiam intelligimus cur *Simeon* non meminerit *Polycarpus*, non utique prætermiſlurus ſi in eadem perlectione eademque *Syria* provincia paſſus eſſet *Simeon* quæ *Ignatium* fuluſſeret. Ita intelligimus cur ad *Trajanum*, nec ultra, perſtitifſe Domini confanguineos dicat *Hegeſippus*. Extinctam enim hac occaſione à *Romanis Davidū* fuſſe familiam, extinctamque eadem occaſione familiam Domini universam, quæ ad familiam illam attinebat, omnino veriſimile eſt; ita deinde alienis à ſtirpe Domini locum eſſe factum in ſedem *Hieropolitana* ſuccedendi. Ita denique intelligimus cur niſi accusatus non puniretur à præfecto *Simeon*, quod nimirum ita jam antea cautum eſſet ab ipſo Imperatore in ſuo illo ad *Plinium* reſcripto.

§. XXII. Eſt etiam id observatione dignum *Simeonis accuſatores* in ea accuſatione cauſa ſuę præſidium poſſiſſe quod ex *Davidica* ſtirpe oriundus eſſet potius quam in eo quod eſſet *Christianus*. Si enim *Christianitatu* cauſam ſatis ipſam per ſe ad ejus poenam valitaram existimarent, ab illa certe ſtirpe *Davidica* mentione vel ſui cauſa, ſi minus *Simeonū*, abſtinuſſent, ipſi ſibi ejuſdem criminis conſciū, tandemque deprebenſi. Quod itaque illam præterea addiderint, ſignum eſt ea ſpe feciſle, fore ut plus valitara eſſet apud *Romanos* cauſa illa majestatu quam illa religionis. Pauſorum autem erat ea, & ut ad ſtirpem penitus delendam ſufficerit, ad alios certe *Christianos* non ſpectabat qui de ſtirpe illa gloriari ipſi non poterant.

§. XXIII. In hac eadem *Syria* provincia *Tiberianum* habent adverſarii *Palaſtina* primæ præfectum teſtem, ut existimant, de ſu temporis martyrum multitudine ampliſſimum. Ita enim legimus in illius ad *Trajanum* Imperatore Epiftola, ἀπίστα μη πωλεῖν τὸν φονέαν τὸς γαλιλαϊ τὸν δόγματον τῷ λιγυδίῳ Χριſτουν καὶ τὰ ὑπέτρα διατίματα, &c. Sed multa ſunt quæ hanc Epiftolam ſuceptam faciunt, ab illius ſecuti historiæ & moribus admodum aliena. Vel eo nomine ſucepta eſt imprimis quod eam à *Joanne Malela Antiocheno* ediderit prætantiffimus *Uſſerius*, auctore fabulosiſſimo, nec alium in omni antiquitate repererit qui ejus meminit præter *Suidam* quem ex eodem *Joanne* habuſſe veriſimile eſt. At certe *Palaſtini* præfecti Epiftolam *Eusebium*, ipſum quoque *Palaſtinum*, vix eſt ut dicamus effugieſle, vix eſt ut in ejus historia Ecclesiastica illam hodie deſiderarent ſi in illam incidiſſet. *Palaſtina* quoque illam distributionem in primam & ſecundam nemo eſt veterum qui meminerit *Trajanus coevo*. Reliquit *Augustus* ſenatui imperii *Breviarium*, quod quale fuerit ex *Strabone* & *Tacito* & *Plinio* intelligimus, nec ullus memoratur Imperatorum qui eam provinciarum distributionem innovarit uſque ad *Hadrianum*. Mutata equidem nonnulla ab *Hadriano* diſcimus ex *Appiano*. Sed quamcunque tandem ille provinciarum distributionem reliquit posteris, ea rurſus permaniſſe videretur uſque ad *Diocletianum*. Novam enim ille cum

⁴ *Euseb. Hiſt. Eccleſ. III. 3.* ⁵ *Ap. Euseb. ib.* ⁶ *Strab. Geogr. L. ult. in fine. Tacit. Annal. IV. Plin. Nat. Hiſt. L. III. IV. V. Ex Autorib. M. Agrippa & D. Auguſto.* ⁷ *Appian. Praem. in Bel. Civil.*

luis Cesaribus provinciarum partitionem fecit. Provincias, eo imperante, in frusta concisa tradit. in aureolo de persecutorum mortibus libello *Lactantius*. *Constantinum magnum* rursus eo nomine fugillat^b Zofimus quod in imperii administratione nonnulla mutare auctus sit. Nulla tamen hucusque appetet *Palaestina* in primam secundamque partitio. Postea quæ divisio obtinuerit, intelligimus ex *legibus*, ex Conciliorum subscriptionibus, ex Ammiano, & Rufi Festi Breviario ad Valentinianum I. Nec ulla tamen hactenus *Palaestina prima*. Primam distributa *Palaestina* in tres provincias mentionem observavit *Gothofredus* in codice *Theodosiano*, anno CCCCIX. Inde ad impostoris nostri tempora videtur emanasse.

§. XXIV. Sed & tituli quibus *Trajanum* ornavit *Tiberianus*, alieni etiam sunt ab ætate *Trajani*. Quod rursum appellat, quod, ἡράκλειον (victorem scilicet & triumphatorem pro forma scriptorum Latinorum) quod Sebætov, recentiorem fictoris ætatem plane sapiunt, omnia *Constantinopolitanorum Imperatorum* stylum referentia. * *Victorem, triumphatorem*, circa *Constantini* tempora inventa esse dicit *Onuprius*. *Victorius* equidem titulo usum *Constantinum* fateor, sed *triumphatorum* illi atque *Sebastov* longe adhuc *Constantino* recentiores sunt. Constat id quod dico è *nummis, inscriptiōnibus, legibus*, aliisque id genus publicis monumentis. Aliud est quod *Antoninum Pium* *Sebastov* appellat in edito * *Marcus*. De *Divo Imperatore consecrato recte ille & pro Romanorum moribus*. Οὖν enim *Greci*, quem *Latini Divum* nuncupabant. Nos vero Imperatorum etiamnum *superstitum* titulis alienum *Sebastov* titulum ætate *Trajani* fuisse contendimus. Et vero malii *omnis in loco*, pro illius seculi superstitione, fuisse, si quis *Divum Imperatorem mortuorum* titulus compellasset, ne dubitemus vel *imprudenti Tiberiano* excidere potuisse. *Maledictum est* (inquit *Tertullianus*) ante *apotheosis Deum Cesarem nuncupari*. Quod etiam plurali numero est usus, ὑπέτη διατίματα, τετράδια, & ὀκτώτηρα κράτη, prodit auctorem *Heracio* fortasse coevum, qui filios habuit imperii socios, ut proinde plurimum Imperatorum nominibus monumenta publica essent concipienda. Sed & διατίματα illa mentio ipsa quoque suspecta est. Cum enim διατίματα obsequio tantam ille multitudinem sustulisset, fieri certe vix potest ut de aliis possint quam de generalibus editis intelligi. Talia autem à *Trajano* nūquām fuisse edita jam probavimus.

§. XXV. In *Bithynia* graflata eadem est *Trajani* persecutio, sub *Plinii junioris*, ut dixi, *proconsulatu*. Post *consulatum Plinii* eam contigisse certum est, sed paucorum, ut probabile est, annorum intervallo, ut proinde non sit longe ab *initio Trajani* removenda. Sed nec illa, quandocunque fuerit, *Imperatorem* tamen habuit auctorem, nec, quam existimant, multos martyrio corronavit. *Unum* equidem memorat *Imperatorius*, quod *Christians* spectarit, editum, nempe de *Hetarii*. Sed & illud *Agapas* duntaxat spectavit, non item *synaxes Ecclesiasticas* quæ quidem *Eucharistia* percipiendæ gratia celebrarentur; nec inobsequentes habuit ipsos *Christians*, ut prætextum inde quererere potuerit in illos faciendo. Ait enim ipsos se *sacramento non in seculis aliquod obstrinxisse, sed ne farta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent*, [omnino de *Eucharistia* hæc videtur intelligenda] quibus peractu morem sibi discedendi fuisse [hæc populi dimissio est finita synaxi, pronunciatis à diacono verbis solennibus, ite in pace, quæ & missa postea est, pro styli *Africani* genio, dicta] rursumque coeundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen & innoxium: quod ipsum facere desisse post editum (inquit) meum, quo secundum mandata tua *Hetarius* esse vetueram. Novus hic cœtus ad capiendum cibum post di-

missam *synaxem Eucharisticam* vix est ut de alio cœtu quam *Agaparum* illo intelligamus. Hoc itaque *Trajanus* edictum de *Hetarii* nullos fecit martyres, quia ab eousque tempore quo propositum erat, ipsi *Christiani* ab illis abstinuerunt. Aliud autem nullum memoret eo in loco *Plinius*. Quod itaque nonnulli passi fuerint, non est *Trajanus*, sed vel præcedentium Imperatorum editus, vel provinciarum consuetudinibus vim legum tandem progressu temporis obtinentibus, tribuendum.

§. XXVI. Utinque tamen plurimos in magistratu suo *Christians* à *Plinio* esse interfertos memorat *Eusebius*. Unde vero ipse hoc relictivit? Certe *Plinius* perseverantes à se duci iussos dicit. Plurimi autem fuerint, an pauci, non dicit. * *Plinium Tertullianus* de quibusdam duntaxat *dannatu*, quibusdam gradu pulsis intellectus. Nec sane fuisse admodum multos ex illis *Plinii* verbis colligitur: *Visa est enim mibi res digna consultatione, maxime propter periclitantium numerum*. Non *passorum* (inquit) sed *periclitantium*. Nondum itaque multis interfecerat cum *Trajanum* de iis propter ipsam eorum multitudinem consulendum esse duxit. Suspiciatur tamen *Scaliger* errasse ab *Eusebii* mente interpretem *Hieronymum*. In *Gracis* enim *Eusebii Syncellianis*, vocis plurimos respondet πίστα. Ego *Eusebium* ipsum potius hallucinatum puto, & fidelius in *Eusebii interpretatione* versatum esse *Hieronymum* quam *Syncellum*, in verbo ipsius recitandis. Eundem enim errorem erravit in *Historia etiam Ecclesiastica*. Ait enim *Plinium* ὅτι τὸ μέσον τῆς μητρὸς αὐτοῦ, βασιλεὺς τοῦ πατρὸς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Nempe *martyras* appellat quorum tantam dixerat fuisse multitudinem, & cum voce αὐτούσιον usus est potius quam αὐτούσιον, plane innuit de *passorum* potius quam de *periclitantium* multitudine intellectum ab eo esse *Plinium*. Perperam autem intellectum esse jam probavimus.

§. XXVII. Eodem ni fallor tempore quo persecutus est in *Bithynia* *Plinius*, persecutus etiam est in *Asia* proconsulari *Arrius Antoninus* avus maternus *Antonini Pii*, ad quem scriptit etiam nonnullas epistolas ipse *Plinius*. De bujus persecutione ita *Tertullianus*: * *Arrius Antoninus in Asia cum persequeretur instanter, omnes illius civitatis Christians ante tribunalia ejus se manus facta obtulerunt: cum ille paucis diebus iustis, reliquis ait, τοις δεοντοῖς, εἰ διάτε λαθόντες, χρυσὸς ἢ βρύχου ἔχετε. Paucos hic duci iussos ait ipse Tertullianus*. Et hic se ferre offerentium multitudine, ut *Plinius* multitudine periclitantium, impeditus est quo minus pro libitu suo seviret. Hortatur *Philippenses* suos ad *martyrium* ita *Polycarpus*, ἀσκεῖται πᾶσαι νεομονίαι, ἐν ιδεῖ τετράδαμψ, ἐπόνοι τοῖς μαρτυροῖς Ἰγνατίῳ τῷ Λαζαρίῳ τῷ Πέτρῳ, ἀλλὰ τοῦτο τοῖς δεοντοῖς οὐ μῶν, τοῦτο τοῖς αὐτῷ Παύλῳ, τοῦτο τοῖς λοιποῖς Αποστόλοις. Ita hodierna *Polycarpi exemplaria* & *Eusebii*. Sed *μῶν* in *Eusebii* codice D. *Savili* & *Nicephoro* & apographo *Salmasi* legi, notavit calamo in libri sui ora *Usserius*. Probabile est de sui temporis persecutione intelligendum esse *Polycarpum*, quanquam hic *Apostolos* etiam ipsos in exemplorum numero recensuerit. Ita illum si intelligamus, vel de sua *Smyrnensis Ecclesia* martyribus loquitur, vel de illius ad quam scribit *Philippensis*. Si de sua, non aliam fuisse crediderim quam *Arrii*, ut dixi, *Antonini*. Si de alia Ecclesiae *Philippensis*, illa quoque fuerit *Ignatii martyrio* coeva, circiter annum Domini, quem dixi CVII. Ut proinde *Plinii* & *Arrii Antonini* persecutions non longe ab hoc esse tempore removendas sit sane verisimilem. Ceterum multos fuisse probabile non est quos ita paucis, tam frigide censuit esse annumerandos.

§. XXVIII. Quartam *Hadriano* persecutionem tribuunt recentiores, auctore, ut existimo, *Sulpicio Severo*. Neminem certe reperi eo antiquorem qui ita senserit. * *Eusebius quartam Marco Antonino assignat. Eu-*

^b *Zofim. I. II. Cod. Theodos. L. VII. Tit. IV. de erogat. mil. annon. leg. 30. Rom. princip. L. I. p. 13. * Euseb. Hist. Eccles. IV. 13. ^c *It. lio. L. X Ep. 97. ^d Euseb. Chr. ^e Tertull. Apol. c. 2. ^f Euseb. Hist. Eccl. III. 33. ^g Plin. L. IV. Ep. 3. 18 L. v. Ep. 10. ^h Tertull. ad Scap. c. 5. ⁱ Ad Iulip. p. 21. Ed Usserii. ^j In Chron.**

sebium fecuti veterum plerique ¹ Hieronymus, ² Augustinus, ³ Orosius. Idem sententur Eusebio antiquiores, Lactantius, Tertullianus, Melito Sardensis. Antonius Pio, ut pacem Christianu impetraret, Hadriani nomine ulus est qui vixit sub Hadriano, ⁴ S. Justinus Martyr, quia fronte usurps si & ipse fuisse persecutus? Nec etiam alia mente unquam innuit fuisse Hadrianum: Curavit Hadrianus templa in omnibus civitatibus sine simulacris construenda. Fama erat Christiana fore dicanda, ut testis est gentilis ipse ⁵ Lampridius. Ejus mentem si recte affecti fuerint qui ita essent suspiciati, longe sane absfuisse necesse est ut ejus discipulos perlequeretur quem pro Deo ipse habuerit. Sed scio alter sentire Casaubonum, nec ita fuerit necne mihi impresentiarum disputandum existimo. Certiora jam dedimus argumenta quibus constat nunquam persecutorem fuisse Hadrianum. Omnim loco id unum esse potuit cum rescriptorum in favorem Christianorum editorum meminerint scriptores Christiani ab Hadriani aestate proximi; neminem tamen habeamus qui editiorum meminerit perlectionem decernentium. Et sane rescriptum Hadriani ad Minucium Fundanum, provincialium duntaxat clamores quam iniqui essent, ostendit, sua edita nullus meminit, memoratus omnino & revocaturus siqua, ea de causa edidisset. Accedebat præterea quod hoc Hadriani tempore ⁶ Iudei Christianorum hostes infensissimi (quos illius ævi persecutionum autores præcipios fuisse diximus) ipso domesticis calamitatibus oppresi Christiani vexandis vacare non possent; quod cum bellis tumultibusque Romano etiam imperio molestiam maximam crearent, gratiam proculdubio omnem sive Imperatoris, sive prefectorum etiam Romanorum provincialium, amiserint, quam in perniciem Christianorum ante converterant; quod in sua Palastina provincia Christianos gravissimis cruciatis puniret defectionis dux Barcochbas, in Christianum negare vellent atque blasphemare (de quo testem habemus coævum ⁷ Justinum Martorem) quin eo etiam ipso nomine quod nollent sibi adversum Romanum militem ferre subsidium, si ⁸ Eusebio credimus, vel saltem Hieronymo, & secuto illum ⁹ Orosio, aliisque. Hæc proculdubio, ut Iudei odium, ita gratiam Christianis favoremque conciliabant, ut nec ipsi possent Christianis esse molesti, neque vellent, ut antea solebant, eorum suauissimum impulsu Romani. Id quod etiam capta urbe Hierosolymitana tandem apparuit. Pulsis enim Iudei loci incolis & nova deducta in Eliam colonia, Christiani tamen permisam restatur Orosius. Et vero maximum Christianorum numerum eo confluxisse exinde constat quod ¹⁰ Episcopum gentilem habuerint novi coloni. Ita nempe reprimendam existimat ¹¹ Hadrianus Iudeorum ferociam si Christianos illis ingratissimos in eorum locum introduxisset. Neque vero ab hujus imperii fine duntaxat molestissimos se præbuerant Iudei, sed à fine Trajani, ipsiusque Hadriani etiam initio, ut nunquam animo in Iudeos benevolo, nunquam malevolo in Christianos, verisimile sit fuisse Hadrianum.

§. XXIX. Edicto itaque in Christianos Hadrianum concedit temperasse ¹² Baronius. Alia tamen arte usum esse contendit, ut fidem martyrologiorum suorum quavis tandem arte tueatur. Scriptisse nimurum ad civitates illos sibi non placere, ita quorum velleret, sanguine satiandum, sine sanguinis tamen invidia. Atqui probet primum necesse est alienum Hadriani à Christianis animum. Tum & in priuates dolus iste singulisque fortasse processerit; at in seculam universam, in multis uno impetu delendos, nedum si diuturnam patueretur ¹³ abutum crudelitatem, sine modo, sine fine, savire, frustra omnino sperare potuit fore ut lateret.

Negare tamen interim non possumus, ut à ¹⁴ Iudeis metuendum non fuerit, ab Hereticis tamen qui sub Hadriani catervatim eruperint, conflatum esse nomini Christiano odium gravissimum atque invidiam. Jam enim ¹⁵ Carpocratiani obscenis suis irreligiosissimisque mysteriis fabulis illis de Oedipodais incestibus & infanticidiis, occasionem dederant, qua quantum valuerint ad gentilium animos in Christianos accendendos, satis constat ex scriptoribus apologeticorum. Quanquam enim illis cum Orthodoxya nullum intercesserit commercium, fugit tamen id gentilium curiosissimos. ¹⁶ Celsus ipse, cum de sua diligentia gloriatus esset, nihil tamen est quod legerit apud scriptores hereticos quin Catholicis etiam Orthodoxis que attribuerit. Ut cunque fuerit, certum tamen est spurcitas illas hereticorum in contumeliam Orthodoxorum, ab eo usque tempore, esse convertas. Observavit id ante nos ¹⁷ Eusebius, & Eusebio antiquior ¹⁸ Irenaeus quos consulat Lector qui de eo dubitandum esse censuerit. Nec enim vacat ut eorum verba excravimus.

§. XXX. His itaque initii ortus novus deinde excitatus est Christianos perlequendi ardor, tanto utique perniciosior quo colorem habuit praetextumque plausibilem, ut cum superstitionis duntaxat antea, jam bonis omnibus humanique generis studiosis odio digni viderentur. Minus tamen nocuit ea calumnia coævi Hadriano Christianis, quod aliena viderentur à Christianorum moribus, & fortasse quod notos Christianorum hostes Iudeos illarum calumniarum autores præcipios fuisse compererant, qui jam omni fide indigni habebantur. Nec enim cessasse illos in hac quoque calumnia Christianis inurenda è verbis ¹⁹ Justinis supra recitatis suspicamur. Id ipsum etiam dilertis verbis testatur ²⁰ Origenes. Ab initio certe fidem non obtinuerunt. De illis ipsis calumniis, οὐκοῦν ἔτι ποτέ δὲ καχόπου τῆς ὀδυσσίας φύεται, inquit apud Justinum & Trypho. Nec aliter alii quorum meminit ²¹ Origenes. Cum autem nondum erederentur hæ calumnias, fieri certe non potuit ut vel populi, vel saltæ prefectorum furores sæpe multumve excitarint. Quod autem notat Origenes sua etiam aetate repertos esse nonnullos qui has fabulas veras crediderint, innuit certe apud graviores plurimosque Orientalium serius visas esse credibiles, ne dubitemus in ²² initio, quod appellat, Christianitatem, nondum eam fidem obtinere potuisse ut gentiles possent ad cædem innocentium bonorumque accedere. Accedebat fortasse & alia ratio quæ, ut cunque in se levis, apud Hadrianum tamen principem superstitionis gravissima esse poterat, quod nempe magicis operationibus Christiani adversissimi haberentur. Ideo ²³ Alexander pseudomantis Christianos à suis mysteriis summovendos curavit. Ideo Valerianum ²⁴ Marianus Magus ad persecutionem adest. Ideo Diocletianum suus quoque quem appellat ²⁵ Lactantius ²⁶ Tages. Ideo Julianus Babylam Martorem è Daphne tollendum curavit; quod Christianos invitos Diis suis censuerint ut proinde nulla sua sacra possent, nisi sublati Christiani, rite procedere. Docevit itaque in ²⁷ apologia suis Christiani malos esse genios illos qui Christianis essent inimici, nec tam ²⁸ odie Christianorum, quam motu, illos cœsuisse Christiani.

§. XXXI. Sed scriptas à Quadrato atque Arioste apologetas magnas ab Hadriano in Christianos concitate persecutionis indices existimat ²⁹ Baronius. At ne parvas equidem fuisse facile compererat si ipsam consuluisse Historiam. Ensebas consensu duntaxat memorat malevolorum hominum qui illis dederint occasionem scribendi, nondum vero ortam aliquam persecutionem eorum interpellatione sedandam ³⁰ (inquit) ἀσθετοὶ iusti πολεμοὶ προσπάτη. Quare ante apologetas illas

¹ Hieron. Scrip. Eccles. ² Polycarp. Aug. de Civ. Dei XVIII. 52. ³ Oros. L. VII. c. 5. ⁴ Justin. Apol. II. ⁵ Lamprid. in Alex. Sever. c. 44. ⁶ Justin. Apolog. II. p. 72. ⁷ In Chron. ⁸ Oros. L. VII. c. 13. ⁹ Euseb. Hist. Eccles. IV. 6. ¹⁰ Baron. A. D. 120 n. 3. ¹¹ Clem. Alex. Strom. III. ¹² Orig. cont. Cels. L. 3 p. 11. ¹³ Euseb. Hist. Ecc. IV. 7. ¹⁴ Iren. adv. Hæres. I. 24. ¹⁵ § 19. ¹⁶ Orig. cont. Cels. L. VI. p. 293, 294. ¹⁷ Adv. Tryph. p. 227. ¹⁸ Orig. cont. Cels. L. VI. p. 302. ¹⁹ Lucian. Alexandr. ²⁰ Dionys. Alex. ap. En. Hist. Eccles. VII. 10. ²¹ Laean. mort. pers. n. 10. ²² Socr. Hist. Eccles. III. 18. Sozom. V. 19. & alii. ²³ An. 120. n. 3. ²⁴ Euseb. Hist. Eccles. IV. 3.

nulla adhuc persecutio orta erat, sed eo tantum propendit fortassis *Hadrianus* ut eam aliquando concitaret. Postea vero his ipsis apologetis sedatam esse, & testem habemus ^a S. *Hieronymum*, & concedit ipse *Baronius*. Nullos itaque in ea martyres factos esse verisimile est. Sed & relationem illam *Serenii Granniani* ad *Hadrianum* persecutionis argumentum existimat adversarii. *Imminentis* equidem fuisse argumentum facile concessero, *ardentis* fuisse nihil est quod concedamus. *Serenii* ipsis alienum à persecutione animum arguit ipsa *relatio*. Quorsum enim illa ipsa consulendi mora, quorsum argumenta quibus ostenderat quam iniqui essent provincialium clamores, si provincialium sententiam probasset? Plane innuunt illa non sponte sua libentemque Christianis nocitum, sed invitum coactumque à rescripto Imperatoris. Aliter foret ut rem ipsam ne Imperatoris quidem arbitrio permisisset, ni usque ad responsum manum à cæde temperasset. Sed nullum ipse responsum tulit; ante enim è provincia decessit quam appellaret, & *adversum* persecutioni rescriptum accepit successor *Minucius Fundanus*, quem nec ipsum persecutum esse verisimile est cum rescriptum Imperatoris quotidie expectaretur. Quod vero ait in *rescripto* ita agi postle in *Christianos* siquid reprehenderentur *magi r̄s v̄bus māt̄nōs*, & si provinciales vellent *āz̄ōnēs* suas *dīḡp̄l̄d̄s*, plane ostendit verum esse quod diximus, non jam de *religione*, sed vero de *infanticidiis* inceptibusque aliique id genus *criminibus* adversus leges *Christianos* deinde fore postulandos.

§. XXXII. Est & aliud *Hadriani* factum quod in argumentum convertunt adversarii, templum nempe *Veneris* ab eo in loco quo passus eset Dominus extrectum, de que ita *Sulpicius Severus*: ^b *Qua tempestate Adrianus, existimans se Christianam fidem loci injuria peremturum, & in templo, ac loco Dominica passionis, demonum simulacula constituit.* Nempe quo in loco crucem Domini reperisse dicitur Imperatrix *Helena*, ^c in eō templum *Veneri* dicatum una reperit. Hoc *Christiani* dedita opera factum interpretabantur, in *Christianae* religionis contumeliam. Et quia novam illam coloniam *Aeliam* ab *Elio Hadriano* constitutam neverant, maxima etiam ex parte de novo constructum; ideo *templum* quoque illud *Hadriano* tribuendum censuerunt auctores *Christiani* *Eusebio* recentiores quarti seculi & deinceps omnes. Iple *Eusebius* inventæ cruci coævus de *Hadriano* ne meminit quidem. Inde colligunt malignum *Hadriani* in *Christianos* animum. Verum id immerito. Nec enim constabat ab *Hadriano* templum illud fuisse constructum, nec relcivisse eum de *sepulcro Christi* eo in loco constituto, nec conservatam esse à *Christianis* ad ejus usque ætatem sepulcri Dominici *memoriam*, nedum ut id rescire posset, *Ethnicus* Imperator. Nimirum conjecturis suis tribuebant hac in causa *Christiani* nulla *Historiorum* monumentorum fide nitentibus. Cum enim *Aeliam* tuam sub imperii finem conderet *Hadrianus*, jam certe longe illum ab omni persecutionis consilio absuisse probabile est. Jam enim *Judeorum* turbæ toties repetitæ *Judaicis* illum alieniorem, quam antea reddiderant, magis item viceversa, quam antea, *propitium Christiani*. Et cum *Judeos* tam profano illo suis spectaculo à patria sua arcere voluerit, non est sane verisimile *passurum* ut novis suis coloniis *Christianis* tam foedum illud blasphemumque in memoriam Domini *spectaculum* obculos obversaretur. Nulla itaque fuisse videtur, sub imperio *Hadriani*, in *Christianos* quorumcunque persecutio. Ne unum quidem habemus apud *Eusebium* martyrem qui in ea perierit, sed nec in aliis quibuscunque probatae fidei monumentis. Unus forte excipiendus erit *Telephorus*, quem martyrem fuisse tradit *Irenaeus* III. 3. Si tamen *Hadriani* temporibus assignandus sit (quod fateor mihi videri verisimili-

mum) quanquam quo Imperatore passus fuerit, non constat ex *Irenaeo* aut coævo *Irenæi* aliquo auctore. Quin & eorum, quos sub *Barcocheba* passos esse certum est, tantis tamen illorum temporum tumultibus, ipsa quoque nomina extincta sunt omnisque memoria. Nocuit omnino *Hadriano* fama illa nativæ crudelitatis quam illi tribuunt historici, ut deinde seva quæque de eo facillime crederentur.

§. XXXIII. Qui ita de *temporibus* imperatorum ab eorundem *moribus* judicandum censem, longe pacatiora *Christianū* existimat tempora *Antonini* quam fuerint illa *Hadriani*. At si rem ipsam remotis præjudiciis partiumque studio perpendiculariter, aliud omnino sentiemus. Jam dixi nullius *martyris* in probis monumentis extare memoriam qui passus fuerit sub *Hadriano*, cum tamen multæ fuerint persecutio *apud* sub *Antonino Pio*. Statim ab *initio* imperii obtulit ei *Justinus* apologiam priorem quæ ^d tamen est in distributione hodierna, in qua, cum queratur de solo nomine confari *Christianis* invidiam, idque unum agat ut crimina siqua *Christianis* intentarentur, probari tamen velit, provocatque ad rescriptum *Hadriani*; innuit sane jam neglectam fuisse contemptaque apud provinciales illam legem. Et cum in ^d Dialogo cum *Tryphon* dicit præsentissimum sibi apud conterraneos suos periculum de ea apologia esse conflatum, facile intelligimus jam in ipso persecutionis procinctu saltem fuisse *Samaritanos*. Idem in ^e sua apologia, quæ hodie prima est, plures habet martyres ab ipso urbis *Romana* præfecto paulo antea sublatos *Ptolemaeum*, *Lucium*, & forte illam, cuius meminit, fœminam. Jam ergo & in ipsa urbe *Romana* orta erat persecutio, ne dubitemus ad eam excitandam provincias fuisse propensissimas. Nec tamen plures quam quoq; memorat passos fuisse constat. Probabile est enim ea ipsa apologia, ubi ad Imperatorem senatumque per venerat, extinctam eam esse persecutionem. Recruduit tamen postea. Iplum enim *Justinum* sub *Antonino Pio* passum esse necesse est, si tam juvenis periit quam vult *Epiphanius*. In *Asia* sub eodem passus videatur *Polycarpus*, si nimur calculos sequamur eruditissimi patris *Cestrensis* qui illum anno Dom. CXLVII. extinxit existimat. *Polycarpo* additi socii XI. è *Philadelphensibus*, nec plures ea persecutio videtur absurdisse. Nisi forte illis martyres *Pergamenos* jungimus, quos sub *Docio* passos existimat *Valesius*. Sub eodem *Pii* imperio & illa quoque orta videatur in *Syria* persecutio de qua mentio in vita *Peregrini*, non tamen eodem quo passus est *Polycarpus* tempore. Missam enim ait *Lucianus* à *Communi Asia* ad *Peregrinum* legationem gratulatoriam, quæ certe mitti non potuit si & ipsi similiter laborassent. Sed nec ea quoque videatur fuisse sanguinolenta. Dimissus enim est à præside viro philosophico ipse *Peregrinus*, quem *Christianorum* præcipuum habitum tradit idem auctor. ut proinde verisimile non sit eundem in gregarios *Christianos* lœviisse. Sed & in variis *Gracie* urbibus motus fuisse in *Christianos*, innuunt varia illa *Pii* ad eadem rescripta, qui tamen fortasse nullos, vel admodum paucos martyres fegerunt, lubeniente *Christianis* opportune, per rescripta sua, ipso Imperatore.

§. XXXIV. Novis hisce persecutionibus causæ erant novæ in *Christianos* *calumnia*, hoc primum tempore, ut videatur, excogitatae. Prima erat majestatis illa quod per genium *Cesarium* jurare nollent, nec statuus ejus adorare, sed nec eum *Dominum* saltem agnosceret. Primum legimus *Polycarpum* qui his artibus fuerat tentatus. ^f οὐαὶ τὸν ἔτοντα Καισάραν, οὐαὶ τὸν Καισάραν; & postea proconsul: Οὐαὶ τὸν τοῦ Καισάραν οὐχίων. Inde postea expressius de hoc crimine agunt *Christianorum* apologetici, *Theophilus Antiochenus*, & prælertim ^g *Tertullianus*. Nec enim ita disertam facit hujus accusationis mentionem

^a Hieronym. Ep. ad Mag. num. 84. ^b Sacr. His. L. II. ^c Euseb. de vit. Conf. III. 26. & ex eo alii. ^d Dialog. cum Tryphon. p. 349. C. ^e In Ep. Smyrn. ad Philomet. ^f Theoph. ad Autolyc. L. I. p. 76. ^g Tert. apol. c. 27. &c.

qui scriptis atque Polycarpi martyrum^a S. Justini, quamvis eam in animo habere ipse etiam potuerit. Alia erat qua calamitates publicas omnes Christiani impugnabant. Inciderunt enim in hujus Antonini, ut in Marci etiam, tempora gravissima in Asia terræmotus urbium aliquot excidio insignis. Hos Christianum hostes Asiani in odium Christianorum convertebant, quasi vero Christianorum causa Diu Romano imperio iracerentur, Christianorum proinde quasi ~~ad quod~~^b sanguine latrandi. Id ita fuisse est rescripto illo colligimus ad communem Asia quod nobis conservavit Eusebius, & quicunque illud 2° Justini apologia subiungit. Utique Antonino illud tribuunt codices, Marco Eusebiano, Pio autem illi Justini. Et sane utriusvis esse potuit. Marco Imperatore, terræmotus contigisse facile consentiunt omnes, & quidem in Asia, ad cuius incolas dedit illud Imperator. Testis est illius ævi atque loci omni exceptione major Ariofides. Similiter in Pii imperio fuisse terræmotum & quidem in Asia auctor est^c Capitolinus, qui inter adversa illorum temporum recentet terræmotum quo Rhodiorum & Asia oppida conciderunt, que omnia mirifice instauravit. Illos terræmotus partim plorans partim ~~providus~~^d recenset eo ipso tempore quo rescriptum suum edidit Imperator, ex quo tempus certo constaret, modo de auctore rescripti liquido constaret. Si Marci tribunitiam potestatem XV. cum consulatu componamus cum^e Eusebio, rescriperit illud in ipso suo III° consulatu Marcus A. D. CLXI. Sin Pii potestatem similiter tribunitiam XV. cum consulatu ejus IV. ut habent codices Justini, ita editum fuerit A. D. CLIII. Sed mihi fateor suspectum esse hoc editum, magisque ad mentem Christianorum esse conceptum quam illud concepturus fuerit gentilis Imperator.

§. XXXV. Quintam persecutionem Marci temporibus assignat^f Sulpicius quam quartam reliqui numerant, ut dixi, veterum Eusebii sequaces. Sed nec illa Imperatorem auctorem habuit, nec tam multos coronavit quam putant, martyras, ut ex recensione constabit. Diximus jam antea excogitata fuisse illam in Christianos calumniam de infanticidio & Oedipodeis incestibus. Ea jam apud nonnullos eam fidem obtinuerat ut Christianos pro genere hominum flagitosissimo haberent. Non est itaque quod miremur eorum rabiem ultra modum increvisse, & in rudi creduloque vulgo magis indies magisque esse propagatam. Quid porro vulgus de re aliqua censuisset, in ludi panegyrisque conventibus præcipue eluxisse constat ex illorum temporum historia. Hæc occasio erat persecutionis illius quæ Lugdunenses Viennensesque martyres exercuit. Cum enim ludi quinquennales à Druso instituti, totius Gallia conventu in Lugduno celebrandi essent, ea occasione non est quod dubitemus maximos fuisse totius gentis frequentissimosque concursus, maximam ut plerunque fit, populi ita convenientis licentiam. Et quanquam solis populi clamoribus nihil esset per superiorum Imperatorum rescripta permisum; ut tamen lege agerent cum Christianis, si quid utique probandum suscepissent, ita nunquam vetitum erat ut contra esset ipso Hadriani rescripto disertissimis verbis permisum. Capiunt itaque Christianos, multis prudubio, in tanto populi impetu, quod justerat Trajanus, promississimo animo accusantibus. Capitos, ni cives essent Romani, ipsos, in id genus causis parum exploratis, quæstionibus subjiciunt, ut subjecturus erat^g Apostolum preses, subjecerunt^h Philippenses, cum nondum compreverint illum virum esse Romanum. Neminem autem horum martyrum civem Romanum legimus præter unum Attalum. Præcipue autem in eorum, qui essent, servos, pro moribus Romanorum, quæstionem instituant. Horum nonnullos ethnicos fuisse tradunt Lugdunenses & Viennenses qui metu cruciatum, militibus præterea ad hoc ipsum eos incitantibus, con-

fessi sunt canus illas Thyestes atque Oedipodeos concubitus. Jamque omnium sententia convicti eorum criminum erant Christiani, de quibus antea nihil habuissent explorati. Inde non est quod miremur rescriptum esse à clementissimo alioqui mitissimoque Imperatore, de puniendis Christianis. Id tamen ea æquitate tempravit ut ne in aliorum Christianorum fraudem cederet præterquam Lugdunensem atque Viennensem, quos fervorū testimonio convictos eorum criminum constrictosque teneret, ut proinde non tam Christiani nominis hostis quam infanticidiorum incestuumque hostis fuerit habendus.

§. XXXVI. In hujus persecutionis tempore statuendo diversus à se est Eusebius. In Historia annum Marci XVII. ei assignat, in Chronico VII. duntaxat. Hinc diversæ à se invicem Doctorum sententiae. Ego Chronico potius accedo, non quod bellum Parthicum cum ea conjungit Orofius quo usus est testimonio Blondellus. Fecit enim hoc Orofius ex conjectura sua, nulla profusa historia fide; nulla enim belli Parthici mentio in epistola Lugdunensem & Viennensem. Ego ex ipsa potius epistola repetendum censeo. Ludos instituit Drusus Lugduni in honorem Julii An. U. C. DCCXLIII. ut è Diane collegit & Livii epitomatore doctissimus pater Episcopus Asaphensis, Kalendis ut videtur Julius illos dedicaturus. Sed repente Germanorum incursum impeditus est ne illo anno dedicare posset. Proximo itaque anno venit in Galliam ipse Augustus. Inde ludi instaurati, non in Julii (ut antea constitutum erat) honorem sunt, sed ipsius Augusti ipsi Kalend. mensis viz. Augusto lacro. Meminitⁱ Suetonius, meminit etiam sub Hadriano Juvenalis, & sub Alexandro Severo Dio. Instituti sunt Julio Antonio, Fabio Africano Coss. An. U. C. Varroniano DCCXLIV. Pentathericos fuisse probabile est, i. e. quarto quoque anno absoluto, quinto ineunte rediisse, ut pentathericos explicat Censorinus. In hos ludos incidisse hanc persecutionem ex ipsa constat Lugdunensem epistola. Annus itaque urbis DCCCCXX. agonialis fuerit necesse est, Christi nimurum, pro æra vulgari CLXVII. Mors Pii in Aprili initium incidit, ut proinde Aprili initio Marcus VI. imperii annum absolverit, Kalend. Augusti VII. jam per aliquot mentes inchoarit. Convenit præterea quod unum dicant à praefecto Galliarum Imperatorem fuisse consultum. Is nempe Marcus fuit, neicum reverso à bello Parthico fratre Lucio. Quod si annus fuisse XVII. jam Commodus etiam tribunitiam potestatem acceperat, ut proinde rescriptum fuerit illius etiam nomine inscribendum. Illud fateor omnium esse difficillimum, quod ad Pontificem Romanum Eleutherum scripserint martyres Galli per Ireneum. Sed incertissima praefecto sunt quæ de horum Pontificum temporibus tradunt five Eusebius, five Indiculus Bucherianus, five pseudo-Damasus, &c. Ut nihil sit ex illis de indubitate fidei monumentis statuendum. Id unum certum quandocunque contigerit hæc persecutio, coævum tamen illi, &c, qui in ea passus est, Potino fuisse Eleutherum. Nec enim omnino credibile est, quod existimat Blondellus, martyrum legationem, tot ab eorum obitu elapsis annis, obiisse Ireneum. Proinde ex eo quod VII. hujus imperii anno hæc contigerit persecutio, concludendum potius hallucinatos esse alios omnes qui tot annis recentiore faciunt Eleutheri Pontificatum, & Ireneum tot annos jam Pontificem. Et quidem eo minus credibilia sunt illa monumenta contraria, quod nec ipsa inter se consentiant. Vedit nihilominus Eusebius quod non vidit Blondellus, coævum illi fuisse persecutio Eleutherum, ut proinde quo in loco Eleutherum XVII. Antonini assignat, eodem etiam Persecutionem collocandam esse censuerit. Sed longe praefecto melius in horum Pontificum temporibus conveniunt cum historia monumenta ea quibus usus est Erychius quæ sub initium Antonini successisse tradunt

^a Justin. apol. II. p. 64. ^b Capitol. in Pio. c. 9. ^c Euseb. Hist. Eccles. IV. 13. ^d Sulp. Sever. Sacr. Hist. L. II. ^e Euseb. Hist. Eccles. V. 1. ^f AG. XXXII. 25, 26. ^g ib. c. XVI. 37. ^h Sueton. Claud. i. Juv. Sat. I. ⁱ Censorin. de die natal. c. 18.

Eleutherum. In alta Ecclesiaz pace, & ante illam, ut videtur, persecutionem scriptis aduersus haereses Irenaeus. Vix aliter fuisse otium. Quid quod cum de martyribus disserit ita loquitur tamen, ut, cum illa scriberet, nullos innuat fuisse martyres. Et tamen jam Pontifex erat Eleutherus. Sed longe accurriora de illorum temporum Pontificibus à viro longe eruditissimo maximoque Cesariensi expectamus.

§. XXXVII. Hæc prima erat, ni fallor, quæ sub *Marco* contigit, perfecutio, in qua qui passi essent è *Lugdunensium Viennensisque* epistola intelligeremus, si eam integrum haberemus qualis exitit ætate *Eusebii*. Nec enim verisimile erat adornatam eam fuisse legationem qua illæ ad *Eleutherum & Asianos* datae essent epistolæ, nisi postquam intermissa paulatim delæviret illa persecutio. Reverso sub anni sequentis initium ad triumphum *Rome* celebrandum *Lucio*, legatum egit pro *Christianis*, ni fallor, *Athenagoras*, ut proinde ejus *apologia* non sit alteri quam huic *Gallia* persecutioni aptanda. Fateor equidem *Lucium Aurelium Commodum* (cui legationem suam inscriptis *Athenagorus*) tam frater *Marci* quam filium intelligi posse. Quod vero *Armeniaci* titulum cum *Sarmatico* conjungit, codicum omnino vitio tribuendum. Nec enim *Lucius* frater unquam *Sarmaticus* appellatus est qui diu antea defunctus est quam bellum *Sarmaticum* oriretur. Nec *Lucium* filium unquam *Armeniacum* appellatum legimus. Quod autem de *viru dñi bædeia ephn* gratulatur *Athenagoras*, de alio certe quam fratre *Lucio* intelligi non potest. Nec enim abolvit *Marcus Marcomannicum* bellum in quo filio socio est usus. Pro *Zapuanois* itaque omnino Πα. Σκοῖς reponendum. Eum enim titulum *Marcus*, cum primum repudiasceret, at profligato bello utrumque *Parthicum* appellatum esse scribit in *Marci* vita *Capitolinus*. *Marci* Trib. Pot. XIX. (quæ cum *Veri V.* concurrit, annoque Domini CLXV.) *Parthici* titulus in utriusque, tam *Marci* quam *Veri* nummis primum appetet. Inde etiam in lequentium annorum nummis occurrit, ut certum sit utroque titulam *Parthici* quam *Armeniaci* titulo utrumque esse usum, quanquam fateor in *Marci* nummis *Armeniaci* quam *Parthici* titulum frequentiorem esse. Convenit & quod addit in *titu' legationis* suæ *Athenagoras*, τὸ δὲ μέγετον φιλοσόφοις. Hunc enim titulum cum *Marco Lucium Verum* habuisse communem, constat è 2^a apologia *Justinii*. Quod eum usurparit *Commodus*, nemo est qui asserat. Ita etiam loquitur de *Proteo*, sive *Peregrino*, acsi ea ipsa qua hæc scribebat, Olympiade is se in ignem conjectisset. 4 Τέτοιοι καὶ ἀκούοις ἐγένεται τοῦ πορφυροῦ φιλοσόφου. Rectissime. Concremavit se iste *Protens* ipsa Olympiade CCXXXVI. *Marci* anno V. triennio antequam *Romam* redierit *Lucius*. Nec vero tempus opportunius esse potuit legationi obeundæ quam cum *Augustus* de victoria *Parthica*, & triumpho brevi lecuturo esset gratulandum. Jam enim indulgentia *Augustorum* pro more expectanda erat. Quo vero tempore redierit ab Oriente *Lucius*, è nummis utriusque facile colligimus. *Marci* nummos habemus hac epigraphe insignitos: M. ANT. AUG. ARM. PARTH. MAX. TR. P. XXII. IMP. V. COS. III. FORT. RED. Similis eodem anno concurrevit *nummus Lucii* ita inscriptus: L. AUR. ANTONINUS. AUG. ARM. TR. P. VIII. IMP. V. COS. III. FORT. RED. Horum unum exhibent Cimelia illustrissimi Domini *Edvardi* comitis *Clarendonia*, harum literarum Patroni studiosissimi. Utriusque scilicet Imperatoris nomine vota *fortuna reduci soluta* sunt, quod post quinquennalem absentiam salvus tandem rediisset *Lucius*. Utræque tribunitia potestates A. D. CLXVIII. designant, sed eum ipsum jam proiectum; sunt enim & alii utriusque nummi iis tribunitiis potestatis consignati, in quibus IMP. IV. duntaxat legimus. Unde sequitur eodem anno gesta aliqua in bello *Parthico* intercessisse, quorum felici successu u-

terque *Imp. V.* pro more, ab exercitu acclamatus est, ante hunc, quem dixi, *Lucii* reditum. Hoc itaque tempore legationem obiit *Athenagoras*, viz. An. CLXVIII. statim à reditu *Lucii*. Si enim eam diutius distulisset, obstisisset bellum *Marcomannicum* quo minus posset pacem illam, quam *bædes* appellat, Imperatoribus revera gratulari. Neque porro obstat quod dicit, neminem *Christianum* ullius criminis fuisse convictum. Nec enim necesse est ut eum ita intelligamus quasi alieno testimonio non fuissent convicti; sed (quod ait *Tertullianus*) cum tot *Christianorum* conventicula disturbassent, neminem tamen persecutores in flagitio deprehendissent, neminem etiam fide dignorum hominum testimonio convicissent.

§. XXXVIII. Ad eandem itaque persecutionem omnino pertinuisse videtur hæc *Athenagora* apologia, aliis tamen in locis excitatam, *Hellade* nimurum, si *Atheniensis* ipse fuerit *Athenagorus*. Nec enim est quod dubitemus quin, cum de convictis operarum testimonio *Christianis* fama emanasset, odiosum deinde & Diis hominibusque invisum hominum genus ubique haberentur, exarsisse deinde plebium clamores, fanaticorum zelum, factiosorum avaritiam, ut quantum cuique per leges liceret, tantum omnes, pro suo quisque modulo, in *Christianos* fævierit. Tum interpellatos probabile est provinciarum plebiumque legationibus *Imperatores*, fatigatos circi clamoribus prefectos provinciales. Cum vero nullum haberent *Imperatorum* rescriptum, & vero prefectorum provincialium potestas tot fuisset priorum Imperatorum in favorem Christianorum editis edictis coercita ut nihil illi, nisi admodum superstitionis fuissent, novare tamen, nisi præeuntibus Imperatoribus, auderent; probabile est paucos omnino prefectorum Romanorum fuisse repertos qui *Christianos* persequerentur. Ea itaque spe dejecti ad magistratus urbicos configurerunt, quorum animi jam erant à *Christianis* alieniores, & quibus proprias plerunque leges atque consuetudines *Romani* etiam indulserant. Facile itaque illi in Christianorum persecutionem conversi sunt. Dum tamen Romanorum prefectorum consensum non habebant, alii equidem incommodis Christianos afficere poterant, non item illos martyrio coroneare. *Jure enim gladii* carebant, per *Romanas* leges, magistratus urbici. Hanc ipsam fuisse eorum Christianorum caulam quorum nomine legationem suscepérat *Athenagoras*, illa ejus verba innuunt: μὴ συντίθειν τῷ ιδίῳ, οὐχ αριτέ δὲ μηδὲ αἰδίκυται, αλλὰ τῷ πάντων, ὡς προσβῆτε τῷ λόγῳ δεργάντων, συστέκατε δικαιόφυτον τέλος τοῦ θεοῦ τῷ τών ωματος αὐτοπλεια, πλαισίῳ γε φέρουσα τῷ δικαιῳ, διὰ μόνον δύναμα προστελεύματος ήμερην τὸν πολῶν. Non dicit ipsos persecutionum auctores fuisse *Imperatores*, sed aliorum fævitia oppressis *Christianis* non utique subvenisse, plane ad mentem *Tertulliani* atque *Lactantii*, ut supra vidiimus. Quos vero persecutores intelligat, ex ipsa pœnaturum mentione facile colligimus, Ελαύνονται, φέρονται, τῷ δικαιῷ. Nempe proscriptiōne illa & exilium denotant, non autem mortes, sed ne cruciatu quidem. Non est itaque quod hic martyres aliquos fuisse colligamus. Male igitur adversarii, quoties apologetas à *Christianis* oblatas Imperatoribus legunt, toties Romanorum persecutioes fuisse concludunt. Male rursus, quoties effent persecutioes, toties *Christianorum lanienas* fuisse atque martyria.

§. XXXIX. Ab Hellade deinde ad Asiam minorem transiit tragediarum Gallicarum fama, & cum fama rabies in Christianos. Ibi nova orta persecutio occasionem dedit videtur apologia Melissons Sardensis & Apollinaris Hierapolitani. Uno enim eodemque tempore fuisse scriptas verisimile est ut uni certum est oblatas esse eidemque Imperatori. Erat tamen haec persecutio aliquot fortasse annis Galicana recentior, & Gracca illa in qua scripsit Athenagoras. Post mortem certe Lucii Veri scriptam illam verisimile est oblatamque utramque apologiam. Aliter certe Lucio illam pariter ac

^a L. IV. ad*v.* Hær. c. 64. ^b Athenag. leg. p. 2. ^c Capitol. c. 9. ^d Athenagor. legat. p. 30. ^e Apol. c. 7. ^f Legat. p. 2.

Marcus obtulissent, præsertim cum in ea agerent Imperii parte quæ ad *Lucij* potius, cum abesset à fratre, ditionem attinebant. Post annum itaque *Marsi* IX. Domini, pro æra vulgari, CLXX. inchoatum scripsierint necesse est. Rursus ante An. Dom. CLXXV. Tunc enim tribunitiam potestatem accepisse *Commodum* constat è nummis inscriptionibusque. Quod si, cum illi scriberent, jam consors imperii factus esset *Commodus*, ut certe rescriptum erat cum *Commodi* mentione concipiendum, ita certe nec in libelo supplici erat nomen ejus prætermittendum. Quid quod ominatus *Commodi* imperium Melito quo ipse innuit nondum ipsum fuisse Imperatorem. Medio itaque tempore contigerit ea persecutio. X. imperii anno tribuant tam *Eusebius* in Chronico quam *Chronicon Alexandrinum*. Ita fiet ut apologiam obtulerit Melito post prima saltem vicennalia Mart. XVII. A. D. CLXX. Aptissime ex ipsius Cl. Pagi rationibus, ut primis decennalibus votis solitus pro principis indigentia supplicaretur. Et magis, ni fallo, ad mentem auctoris *Chronici Alexandrinii*, qui *Eusebium*, ut probabile est, secutus auctorem, cum anno potius *Imperatoris*, quam cum Coss. illam Melitonum conjunxit apologeticam. Ita turbas illas, quarum occasione apologiam scripsit *Athenagoras* proxime excepitur, ut ab eodem impetu transierit ille furor ab Hellade in Asiam, quo antea à Gallia in Helladem transierat. Atqui solarum illa quoque fuit urbium, plane ad exemplum prioris in Hellade, non Imperatorum, sed ne praefectorum quidem provincialium. *τὸν δὲ πόλεων γένος, τοῦ δικαιου (inquit) τὸν Σεοράνον γένος εἰσαγόμενον δύσπους τὸν Ασίαν.* Plane δύσπους, pro usu illarum Rerum publ. non alia erant quam urbium decretæ quæ in eam formam concipi solebant, *ιδίᾳ τῷ βασιλεῖ τῷ δικαιῳ*, non autem rescripta Imperatorum, sed nec edita praefectorum provincialium. Id novum esse dicit, & quod nunquam antea sit factum. At novum non fuit ut praefecti provincialium Christianos perlequerentur etiam in Asia. Novum non fuit, si præsertim adversarii audiendi sint ut persequentur etiam Imperatores. Quod porro ait in Asia hoc fuisse novum, plane innuit alibi ne hoc quidem ipsum exemplis caruisse. Nempe idem à *Pio* datas aliquas ad urbes memorat epistolas, ne quid novi in Christianorum causa molirentur. Et nuperrimo exemplo idem à *Gracch* civitatibus factum, de quo diximus egisse *Athenagoram*. Unde etiam constat de urbium δύσπουν hæc esse intelligenda. Constat porro obiter edictum illud quod sub nomine Antonini Pii *Justini* apologetæ II. subjunxere Librarii, Pii certe esse non potuisse. Quod enim ad *novum Asia* datum illud esse edictum, plane significat omnes Asia urbes quæ in communi Asia Concilio representabantur, spectasse *Pium*, ut in hoc ipso Melitonum exemplo edicto dato ad *mōrus* *Εὐλυτα* cautum est ne quid in aliqua Helladi civitate tumultuaretur. At si hoc sub *Pio* olim in ipsa Asia contigisset, jam certe fieri non potait ut *novum* illud nec *unquam antea* factum diceret qui sub *Marcus* scripsit *Melito*. Dubitat præterea *Melito* num hæc persecutio ab Imperatore emanarit, de occultis proculdubio literis intelligendus. Dubitare enim non potuit, si per edita illam jussisse Imperator. *Smyrna* enim aut *Ephesi* aut in aliqua alia primaria saltem Asia civitate propositum fuisset antequam illud proconsul exequeretur. Sed de diverticulo in viam. Confirmat etiam quod diximus *pene ipsa* cuius meminit *Melito*, *bonorum* illa certe, non *capitalis*. Ita enim scribit *Melito*: *τοι δὲ αἰαδής αὐτόντα την τοῦ αἰαδίου ἵπατην τὸν την αἰαδήντα [male imperialia edita αἰαδήντα vertit Valeſius] ἔχοντες ἀσπάδους, τοιούς αἰαδήντας, μάτην την αἰαδήντας αἰαδήντας την την αἰαδήντας.* Poena itaque *capitalis* nulla in hac Asia persecutio mentio, sed nec ullius potestatis quæ *capitalē* posset, pro arbitrio suo, irrogare.

^a *Melito* ap. *Euseb. Hist. Eccles.* IV. 6. ^b Ap. *Euseb.* ubi supra. ^c Ap. *Euseb. Hist. Eccles.* V. 16. ^d *Euseb. Hist. Eccles.* V. 21. ^e *Xiphilinus* in *Commodo*. ^f *Ad Scap. c. 2. Apol. c. 35.* ^g *Spartian.* in *Sever.* c. 16, 17. ^h *Euseb. Hist. Eccles.* VI. 2. 3. ⁱ In *Euseb. Chr.*

§. XL. Sub *Commodo pacem* Ecclesiæ fuisse *sicut* tamen istis est illorum temporum scriptor. *Asterius Urbano*, quam pacem cunctas orbis Ecclesiæ complexam esse scribit * *Eusebium*. Nempe *Maricam Christianorum* fuisse Patronam ait, *Dione* suo fortasse auctore, & *Xiphilinus*. Passum equidem legimus hoc ipso tempore *Apollonium*, cum præfectus prætorio adhuc esset *perennis*, i. e. ante A. D. CLXXXVI. Verum ita passum ut rescriptum *Hadriani* accuratissime *Perennis* observaret. Nec accepit libellos accusationis *Perennis* nisi edito accusatoris nomine, ut justicerat *Trajanus*; & accusatorem ipsum extremo supplicio affecit è rescripto *Hadriani*. Quia ipsa severitas probable est deterritos accusatores multos postea esse repertos.

§. XLI. Quintam deinde persecutionem *Sexto* tribuunt *Eusebius* & qui illum exscribunt alii, quam sextam numerat *Sulpicius Severus*. Nec tamen illam ipsam inchoatam putant ante X. ejus annum. Nec otium erat antea sive ipsi *Imperatori*, sive provinciarum præfeti, nec ipsis urbium plebibus magistratibusve quos externa saltem ab hostibus *pax* in eam fæviendi lasciviam plerunque convertit. Domesticis tumultibus inquieta erant omnia, nec de *Imperatore* constabat quis pro legitimo esset habendus, usque ad coedem *Albini*. Nec erat A. D. CXCVII. Nec occurrebat saltem occasio aliqua quæ *Imperatori* iram in Christianos excitaret, cum nec *Nigriani* fuisse illi nec *Albiniani*, ut ait *Tertullianus*. Inde bella à *Romanis* imperii hostibus externa ingruerant. V. *Severi* anno bellum *Judaicum* & *Samariticum* assignat *Eusebium*, & vero certum est *Romanis* finibus molestos fuisse *Parthos* cum in bello aduersus *Albinum* *Severus* esset occupatus. Absoluto hoc *Albini* bello, statim in illos movit *Severus*, & de re aduersus illos bene gesta tribunitia potestate VI. *Imperator XI.* appellatus est. VII. tandem anno *Parthicum Adiabenicum* & *Arabicum* nuncupatum annotavit in Chronico *Eusebium*. Id nempe, ut opinor, à militibus. Vix enim illum *Parthici* titulum in *inscriptionibus* legimus ante Trib. P. VIII. ut proinde illo tandem VIII. ejus anno titulum illum à *senatu* confirmatum, acceptumque à *Severo* sit omnino verisimilium. IX. autem anno persecutionem assignat auctor *chronici Alexandrinii*, sed manifestissimo unius anni errore. Tempus enim notavit accuratissime in *Severi vita Spartianus*. De *Caracalla* enim consulatu I. in quo patrem III. collegam habuit, ista subjungit: *Statim in Syria consulatum inierunt. Post hoc, dato stipendio cumulatiore militibus, Alexandriam petiit. In itinere Palestinis plurima iura fundavit. Judeos fieri sub gravi pena vetuit. Idem etiam de Christianis sanxit.* Incidit ille consulatus in annum *Ærae vulgaris CCII*. X. etiam *Severi* anno hanc persecutionem tam in Chronico quam etiam in *Historia tribuit* & *Eusebium*, & quidem auctore, ut videtur, coævo *Juda*, aliisque fortasse *Origeni* ea occasione scriptis epistolis. Ergo post VIII. Id. April. orta illa est persecutio. Ab eo enim natali suo pot. tribunitiam suam X. init *Severus*. Forte auctor *chronici Alexandrinii* in hoc primo persecutionis anno statuendo secutus fuerit *Olympiadum* aliquem collectorem. Annus autem Olympiacus à Solsticio anni D. CC. ad Solsticium anni CCII. extenditur. Ita sicut etiam ejus recte capimus, initium hujus persecutionis inter VIII. Id. April. & Solsticium, medio aliquo tempore erit statuendum. Durans autem constat duabus annis, anno viz. ^a *Origeni* XVII. & XVIII. Praefectis *Ægypti* duobus, *Leto* & *Aquila*. Huc itaque refero quod observavit sive *Eusebium*, sive *Hieronymus*, de duodecimo *Severi* anno: ^b *In hac anno Jobelam à majoribus invenimus observatam*, i. e. duodecimo anno *Severi*, & CCLII. *Antichene urbū*. Non convenire hunc annum numeris aliorum *Jobelorum* observavit ipse *Scaliger*, verum incidisse in annum secularem U. C.

CCCCCLVII. qui Coss. habuit Chilonem & Libonem, ut notat Icriptor accuratissimus *Censorinus*. Incidisse autem in XII. Severi annum constat ex inscriptionibus quibus XII. Severo VII. Antonino Trib. Pot. assignatur cum ludos seculares ficerent. Inde constat obiter quantum errarit hactenus vulgus chronologorum qui *Severo* natalem tribuunt Paklibus recentiorem. Nempe occasione anni secularis, ne tanta celebritas cruento macularetur, pacem Ecclesiaz concessit Imperator. Inde Christiani, cum urbis Romana, earumque superstitionum, nomine quibus illum Gentiles celebrarent, festum habere non possent, at paci sua religionisque causa habebant. Cum vero è Scriptura quererent exemplum, nullum certe occurrebat accommodatius quam illud Jobelai. Jam enim licebat omniaibus, ut in illo Iudeorum Jobelao, ad suam cujusque hereditatem in pace redire. Inde fortasse & alios duos ante Diocletiani persecutionem celebrarunt Jobelao. Meminimus certe, eadem etiam forma Hieronymus, quanquam uno altero anno à vero situ remotos. Sed XLIX. forte, non L. annorum illi fuerunt Jobelai. Tertii itaque anni praefectum probabile est nihil in mandatis habuisse de persecutione Christianorum.

§. XLII. Prima itaque hujus persecutionis occasio ex illa *Judaorum* defectione nata videtur. Profligato enim illo *Judaorum* bello, & oblato à Senatu triumpho *Judaico*; cavendum erat ne qui deinde ab iisdem tumultus orirentur. Proinde *Judeos* fieri vertuit sub gravi pena, non tamen *Judeis*, sed *Prose'yis*, sive satis sive praeципue, inferenda. Et cum triumphi *Judaici* occasione & contulatus *Augustorum* in *Antiochia* suscepisti, & ludorum munerumque ea causa editorum magni fuissent in *Antiochia* populi concursus, credibile est fatigatum theatri circique clamoribus *Severum* ut *Judeis Christianos* adjungeret. Certe illorum temporum Gentilibus non ita magnum videbatur *Judaorum Christianorumque* delictum, ut proinde quæ de *Judeis* legunt in illorum seculorum historiis, ea de *Christianis* intelligent viri eruditæ. Ita ^b *Suetonius* interpretantur de *Judeis* *Obrefo impulsore* *affidue tumultuantibus* &c à *Claudio* urbe pulsis. Ita *Judaum* *Epicteti* *Capitulorum*. ^c Ita *Judaicam religionem* ob quam *collusorem* *suum puerum gravius verberatum* *slebit septennis Caracalla*. Inde his ipsis temporibus vel paulo etiam fortasse recentius, nova illa quam appellat ^d *Tertullianus*, *Christianorum Dei editio*, cum ejusmodi inscriptione, *Deus Christianorum Onychites*, auribus asinini, altero pede ungulati, librum gestanti, & tegati. *Judeorum* enim Deo eandem ipsam formam tribuerat *Tacitus*, & qui *Antiochum Epiphanem* in templum comitati sunt, apud *Josephum*. Inde etiam *Judeorum* illa *Christianorumque* apud recentiores conjunctio quasi idem sentientium. *Judeos*, *Samaritanos* & *Christianos* conjunxit ^e *Elagabalus*, & *Elagabalo* antiquior *Hadrianus*; *Christianos* & *Judeos* recentior ^f *Alexander Severus*. Sed vero in hac ipsa cœla quæ *judeos Romanos* imperio suspectos faciebat, erant & alia quæ ne *Christianos* quidem, apud *Gentiles* rerum *Christianarum* nescios, ab eadem illa suspicione videbantur liberare. *Christiani* etiam expectabant *Messiam*, & quidem tam illum plerique qui *terrenu* foret princeps, erant enim *Millenarii*. Et quanquam nullam unquam experti esent *Christianorum* in tot *Judeorum* defectionibus perfidiam, quoniā tamen ante *Messiu* sui adventum *Christiani* credebant fore ut *Romanum* imperium è medio tolleretur, & proinde auditis *Romanorum* infortuniis letarentur, non quod *Romanis* male vellent, sed quod brevi venturum *Messianu* quotidie exp̄-starent, malevoli tamen ab adversariis & *Romane* majestati infensi credebantur, ut constat è dialogo quem *Philopatridem* appellant sub nomine *Luciani*. His itaque, ni fallor, gradibus mœra hæc est *Antiochia* in *Christianos* persecutio,

ne mirum sit cur præ aliis præcipue eam Antiocheni
suz urbis epocha signarint, cur Jobelaum illi ad
imitationem anni Romani seculari in ejus memoriam
celebrarint. Pacem enim quæ Diocletiani persecutio-
nem fecuta est multis Encanis & solennibus concen-
tibus celebratam scribit Eusebius. Inde obvium erat
ut Palestina scriptores (quales erant tam Eusebius, quam
ipse etiam Hieronymus) memoriam ejus è metropolî suz
archivis conservarint.

S. XLIII. Undecunque tamen eam etiam credamus, longe ea lateque per Romanas provincias gravata est, in *Egypto* qualis fuerit descriptis *Eusebius* L. VI. Hist. Eccles. c. 2, 3, 4, 5. In *Africa*, praeter *Perpetuam* & *Felicitatem*, huic proculdubio persecutioni assignandi sunt quorum meminit hac ipsa epistola nosker martyr, *Avia Celerini* & *patruus* & *avunculi*. Nec aliam *Tertulliano* ansam datam existimo scribendi ad *martyras*. Sed & omnibus in locis, omnibusque Ecclesiis, tradit *Eusebius* tunc fuisse martyria, in anagnis tuis exortacione & misericordia. Et alibi, *magis doceat nunc xpi ad misericordiam* *ad datus responsum*. Quod certe verum esse non potuit, nisi candide intelligatur, *Alexandria* enim maximam fuisse copiam idem confessus est, *magis si* (inquit) *immodicum* in *Alexandriam*, propterea fortasse quod ibi in persecutionis initio versaretur ipse *Soverus*. In itinere enim ab *Antiochis* *Alexandriam* versus decretam fuisse superius audivimus. Inde igitur judicare licet de reliquis. At *Alexandria* his ipsis temporibus agebat *Origenes* qui *divites* & *excedentes* fuisse tradit qui ibi coronati fuerint. Nec sane tantam fuisse, quantum innuit *Eusebius*, martyrum multitudinem, ex ipsa *Eusebii* historia facile colligimus. Nec enim multis ille recensuit, nec vero admodum multis significat a se esse praetermissos.

S. XLIV. Sed & alia de causa credibile est *Alexandria* magis quam in aliis (*Occidentis præteritum*) imperii partibus esse factum, propterea quod maximæ ibi fuissent *Judeorum* colonizæ, & quod ab illis præcipue partibus maxime imminet metus si qui novi tumul-
tus in *Judea* orientur. Propterea fortasse ibi pro-
posita sunt persecutionis edicta, cum in reliquis ta-
men provinciis non nisi ad clamores tumultuantis in
circo & *theatro* plebis, & quod rem aliunde Imperatori sensissent non fore utique ingratam, nullis
certe propositis edictis, præfecti persequerentur. Ita
certe rem fuisse multa suadent, quod *Severum* in
persecutorum catalogo prætermiserit *Lactantius*, nec
Lactantius modo, sed *Severo* coœvus etiam *Tertullianus*. Nec prætermisit solum, sed disertis verbis ex-
clusit. *Selos* inquit *impios, injustos, turpos, truces, va-*
nos, dementes, leges illas persecutionis aduersus Christianos exercuisse, & *Neronem rursus solum atque Domitianum* illis notis designavit, non omnino *Severum*, quem infra inter laudata memorie principes recenti-
lit. Leges illas eadem, *nullum* dicit *Pium*, *nullum Severum* impressisse. Ita editio *Junii*. Quid dici potuit
clarius, nisi forte pro *Severo* *Veturum* cum *Rhenano* &
Rigaltio, legamus (quem errorem in veterum scriptis
frequentem observavit *Scaliger*) & de *Marco Lucioque Veru* intelligamus. Sed ne ita quidem adversariis sa-
tisfaciet, qui & *Marcum* numerant inter persecutores:
nec suo etiam instituto, satisfaciet ipse *Tertullianus*,
qui eo ipso nomine persecutioni invidiam conflat quod
nulli eam boni principes exercuisse legerentur. Porro
in *editis* nostri martyris frequentissima occurrit men-
tio rescriptorum imperialium: *Sacratissimi Imperatores*
(inquit *Paterius* proconsul) *Valerianus & Gallienus*
liberas ad me dare dignati sunt, quibus præceperunt eos
qui Romanam religionem non colunt, debere Romanas ce-
remonias recognoscere. Rursus: *Poterū ergo secundum*
præceptum Valeriani & Gallieni exul ad urbem Curubi-
tanam proficiens? Iterum: *Non solum de Episcopū, verum-*

^a *Concord. c. 17.* ^b *Sueton. in Claud.* ^c *Ep. Pet. ap. Arrian. L. II. c. 9.*
cont. Apion. L. II. ^d *Lamprid. Heliogabal. c. 3.* ^e *Hadrian. Ep. ad*
45. ^f *Enseb. Hist. Ec. X. 3.* ^g *Enseb. Hist. Eccles. VI. 1.* ^h *C. 2.* *

⁴ Spartian. Caracall. c. 1. ⁵ Apol. c. 16. ⁶ Tacit. Hist. V. & Joseph.
Servian, ap. Flav. Vopisc. in Saturnin. c. B. ⁷ Lamprid. in Alexandr. c.
c. I. ⁸ Apol. c. 5.

etiam de Presbyteris miti scribere dignati sunt. Postea: Praecepserunt etiam ne in aliquibus locis conciliabula fiant, nec cameraria ingrediantur. Ad eandem formam sequentis etiam anni proconsul Galerius Maximus. At nullum memorant sive præceptum sive edictum Imperatoris acta Perpetus & Felicitatis quæ habemus hodie sincera.

§. XLV. Quod si edictum aliquod in has etiam Occidentis, partes emissum concedamus, at sane ab Imperatore extortum potius videtur, quam emisum à volente. Id satis innuunt illa Tertulliani ad Scapulam: ^a Sed & clarissimas faminas & clarissimos viros Severus sciens hujus secta esse, non modo non lafit, verum & testimonio exornavit, & populo furenti in os palam resistit. Populi itaque potius quam Severi furore nata hæc videtur persecutio, & quanquam cessit populo in emitendo persecutionis decreto, restitit tamen eidem in os Christianos amicos ad supplicium poscenti. Plane hæc refragantis ab initio & nolentis indicia sunt. Sed & praesides provinciarum Africanarum Christianos inviti persecuti sunt. Ita idem Tertullianus: ^b Quantum autem praesides & constantiores & crudeliores dissimilaverunt ab hujusmodi causis? Ut Cincius Severus, qui Thiburi ipse dedit remedium quomodo responderent Christiani ut dimitti possent: ut Vespronius Candidus, qui Christianum quasi tumultuosum civibus suis satisfacere dimisit: ut Affer qui modice vexatum hominem, & statim dejectum, nec sacrificium compulit facere, ante professus inter advocationes & confessores, dolere se incidisse in hac causam. Pudens etiam missum ad se Christianum, in elogio, concusione ejus intellecta, dimisit, sciso eodem elogio, sine accusatore negans se auditum hominem, secundum mandatum, Trajanus scilicet in rescripto ad Plinium. Nequeunt hæc exempla de aliqua alia persecutione ita commode intelligi ac illa, de qua agimus, Severi. Cincius Severus idem est, ni fallor, quem Cingium Severum appellat in Commodo ^c Lampridius, Cincium Severum ^d Spartianus in Severo, quem etiam memorat à Severo Augusto accusatum quod se veneno appetisset, atque ita interfactum, eo ut videtur tempore quo Roma moratus est Severus à fine An. Dom. CCII. ad CVIII. quo expeditionem Britannicam adornavit. Vespronius Candidus, quem & veterem consulariem appellat, legationem obiit à Didio Juliano ad exercitum Severi, teste Spartiano. Pro vetus consularis, Verus legendum esse contendit Casaubonus, nec alium quam hunc Vespronium Candidum Verum collegam Commodi Augusti agnoscit Onuphrius An. U. C. DCCCCXXXII. Christi CLXXIX. Duo Aspri Cosi, erant A.D. CCCXII. ut proinde si eorum alter Africa proconsul fuerit, in Caracalla imperium incurrire debuerit ejus proconsulatus, nisi jam iterum Cos. eum fuisse supponamus. Pudens aliquis Marco imperante bis Cos. fuit A. D. CLXV, CLXVI. Ita etiam sub Marco proconsul esse potuit. Si itaque de persecutione aliqua ab Imperatore concitata intelligendus sit Tertullianus, in nullam certe proprius quam in Severi persecutionem convenient. Fateor tamen & in alia quam Severi tempora convenire potuisse, vel Marci vel Commodi, vel etiam fortasse Caracalla; fateor etiam populi potius clamoribus quam Imperatorum edictis potuisse concitari; fateor denique non potuisse omnes in Africa proconsulatu biennio illo persecutionis succedere. Id unum ergo colligo quam remissi futuri erant illius temporis proconsules in majori, quam qua usum esse diximus Severum, diligentia Imperatoris in Christianorum persecutione incitarentur.

§. XLVI. Est etiam id observatione dignum, Christianos fieri duntaxat vetuisse Severum, nihil autem esse quo jam factos posset colligi ejus esse jussu puniendos. Ita nulli martyres coronandi erant nisi qui gentiles olim fuisserint, & Christo nomen dedissent postquam propositum illud fuisse persecutionis edictum, & qui-

dem intra illud persecutionis biennium; vel si qui se libentes supplicio obtulissent, quod facturus erat puer Origenes (hos enim nulla superiorum Imperatorum edicta à poena eximebant) vel si qui denique alios ad Christianam religionem convertissent, quo ipso etiam legimus tantum sibi odium gentilium factum jam celebriorem eundem concitatæ Origenem. Non alios certe Origenis discipulos martyres recenset Eusebius quam proselytas. Nec alia de causa fugientem persecutores Origenem tradit Eusebius, quam propter multitudinem eorum qui ab eo quotidie converterentur. Hac una de causa summo illum studio ^e præsertim persecutionis anno quæsitum esse constat, cum jam tempus pateretur ut multi posset post edictum à gentilium superstitione se ad Christianam religionem conferre. Ita ^f Eusebius ποντικὸς δὲ τῷ ἡρῷ τῷ αὐτῷ πόλει, οὐκ οὐσιοὶς ποιοποιοῦσι, επανάστατοι αὐτῷ τῷ οἴκῳ ἔδη κατέβασιν παρ' αὐτῷ ὅπου δὲ ὁ σημεῖος ἐκτὸς θεωρίας ἐγένετο ὡς μακρὰν χωρεῖν αὐτὸν πώποτε Αἰδενίδρεων πόλιν, οἷς μὴ εἰς οἴκων εἰσιστούσι, παταχθέντες δὲ ἀνατεθέντοι, μῆτρας μὲν ἔντειροι τῷ δὲ αὐτῷ τῷ Σείρᾳ προσιόντων θεωρία. Longe certe diligentius quæsitum constat quam ipsum Episcopum Demetrium. Cur ita, nisi quia ipse etiam fuisse in proselytarum conversione longe diligentior? nisi quia odiosius esset, ex edicti forma, conversoris nomen quam Christiani, quam etiam Episcopi? Quocunque igitur huic persecutioni assignant martyrologiorum compaginatores, si parentibus nati essent Christiani, & in Ecclesia ab origine baptizati atque enutriti, nec se tamen obtulissent, nec alios ad fidem pertraxissent, sed nec aliis accusantibus ad judices delati, ii omnes suspectorum numero sunt omnino accensendi.

§. XLVII. Jam Caracalla tempora, ut aliis fuerint cruentissima, at Christiani certe prorsus avariciam fuisse verisimillimum est. Latte Christiano educatum ait Tertullianus. Septennis puer ^g collusorem suum puerum ob Iudaicam religionem gravius verberatum doluit, quo ipso Iudaica religionis nomine Christianam vulgo intelligent erudit. Sub eo etiam Asprum fuisse Africa proconsulem, qui quantum Christianis faverit è Tertulliano jam didicimus, id proculdubio non ausus, nedum ut id coram advocationis & confessorum profiteri auderet si sub imperio vixisset Christiano nomini infenso, præsertim cum in eos quos pro hostibus haberet, tam saevus esset alioqui ingenio Caracalla. Marcius nec tempus fuit, nec animus memoratur à Christiani alienus. Alagabalus cetera immanissimus, ita tamen Christianos non oderat ut pro suis etiam habuerit. ^h Dicebat (inquit Lampridius) Judeorum & Samaritanorum religiones, & Christianam devotionem illuc transferendam, ut omnium culturarum secretum Heliogabali sacerdotium teneret. Locum Psalm. XIX. 5. ἦν τῷ Ἑλιῳ ἔσμε τῷ σκύρῳ αὐτῷ legebant, quotquot interpretatione LXXII. utsunt Judæi & Christiani, & de abyssu dictum intelligebant. Idem senserint fortasse Samaritani, siquid aliis à Pentateucho Scripturis tribendum esse censuerint, vel idem fortasse ex aliquo Pentateuchi loco collegirint. Hoc ille ita intelligebat acsi solem ipsum pro Deo habuissent, nec enim alium Heliogabalum suum quam solem existimat. Ita itaque non erat persecuturus quos pro suis habuit ut, si vellent alii, esset etiam impediturus. Quam vero amicum Christiani fuerit Alexandri imperium, abunde manifestum est. ⁱ Christiani ille publicum locum occupantibus in Ecclesia usum concessit. ^j Idem Christianos in munerum publicorum dispositione sibi in exemplum proposuit. ^k Idem Christum in Larario maiore sanctioreque habuit, quod nullos tamen nisi divos optimosque & consecratos complectenteret. Idem Christo templum facere voluit, eumque inter deos recipere. Idem per pracones illam Christi sententiam celebrabat,

^a Ad Scap. c. 4. ^b Ad Scap. ib. ^c Lamp. Com. c. 20. ^d Spart. Sev. c. 13. ^e Euseb. Hist. Ec. VI. 4. ^f Euseb. Hist. Ec. VI. 2. ^g Tert. ad Scap. c. 4. ^h Lamprid. Alex. Sev. c. 49. c. 45. ⁱ E scripto e suis temporum id. c. 29. 31. c. 43. ^j C. 51.

quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris. Sed & ^a Mammæ mater (cui nimium in reipub. administratione permisum esse queruntur, qui hujus præstantissimi principis memoriam carpserunt) ipsa quoque Christiana fuit, & Origenem accersivit ut ab eo in doctrina Christi erudiretur. Ea cum ita se haberent, non erat quod Christiani metuerent, sive à plebium tumultibus, sive etiam à prefectu provinciarum. Sed & metum illum edictu sustulit, ni fallor, Alexander. Ita enim de eo ^b Lampridius: *Judaæ privilegia servavit. Christianos esse passus est.* Cum *Judaæ Christianis* hac in causa conjungit, plane innuit revocatum de utrisque ab *Alexandro* quod fuerat antea de utrisque à *Septimio Severo* constitutum, & quidem per *edicta*, si quidem per *edita* sancitum esset à *Severo*. Si enim *leges aduersus Christianos* à suis decessoribus latae solum non impressisset, non tanti id erat ut de solo *Alexandro* notaretur, cum nec alias quispiam à *Severo* Imperator illas impressisset. Id fuit ergo in *Alexandro* singulare, quod *quas Caracalla leges adversus Christianos, & Macrinus, & Alagabulus, non impressissent, eas ipse etiam sustulisset*, ut jam deinde populis præfectisque non liceret Christianos persecui nisi nova à novis principibus emitterentur edicta.

§. XLVIII. Successit deinde *Alexandro Maximinus* cui VI. persecutionem tribuunt *Eusebius, Hieronymus, Augustinus & Orosius*, V. tamen duntaxat ex ordine *Sulpicii Severi*. Hunc in Ecclesiastum sacerdotes factum à *Maximino* ait ^c *Eusebius, in chronico Hieronymi Latino, in Ecclesiastum ἀρχετος μόνος, idem in Historia.* Sed ^d *αὐχένων nomine gregarios etiam sacerdotes inclidi ex eo ipso colligunt, quod Prototeto Ecclesiæ Casariensis presbytero librum suum de martyrio dicarit Origenes* hac occasione conscriptum, quem una cum *Ambroso* οἱστος ὑπὸ τῆς πατρὸς τοῦ διδούσης γελεῖσθαι. Recte itaque *Eusebium* intellexisse ^e *Orosius* qui persecutionem hanc in sacerdotes & clericos, i. e. doctores, motam esse tradit, si tamen clericorum nomen non infra presbyteros extendamus, qui soli doctores esse poterant, præterim estate *Orosii*. Esetque res extra dubium si de illius veritate constaret quod statim addit *Orosius*, præcipue propter *Origenem presbyterum* persecutionem hanc à *Maximino* esse concitatam. Sed ut verum esse hoc fortasse poterat propter *Mammæ*, illud cum *Origenem* commercium, quam oderat *Maximinus*, ita tamen habuisse nullo habemus coevi auctoris testimonio confitatum. Ita non ad multos pertinebat illa persecutio. Sed levior adhuc erat *edictum* *executio*. Addit præterea ^f *Sulpicius nonnullarum duntaxat Ecclesiastum clericos ab eo esse vexatos.* Cui etiam consentit ^g *Firmilianus*, quod persecutio illa non per totum mundum, sed localis fuisset, si tamen de eadem persecutio sit intelligendus. In *Africa* certe non videatur fuisse cum illam ignorarit *Lactantius*. Nec sane aliter tam longa illa fuisset *pax* de qua meminit in libro de lapsis *Cyprianus*, si memoria tam recenti illam interrupisset *Maximinus*. Sed nec illud verum esse potuit quod dicit de *Cypriano Pontius, sacerdotales coronas in Africa primum imbuisse* si in *Africanam transiisset illa persecutio quæ in sacerdotes præcipue lœvievat*. Et ne alibi quidem tantam fuisse ejus, quantam putant sevitiam, ex illo quo duravit tempore, ex illis quibus est graffata locis, facile colligimus.

§. XLIX. Quos itaque limites habuerit illa *Maximinus* persecutio, ex Episcoporum Romanorum successione optime colligimus. Ut enim in *Romanus Episcopi* & ditione præsertim *suburbicaria exemplum* edidit provincialibus præfectis, quo quid sibi gratum esset intelligenter; ita non est quod suspicemur quin *Roma omnia pro ejus mente gesta fuerint*, cum tantum haberet tamque infamem ibi sevitiae ministrum *Vitellianum*. Quo ergo tempore *Romanus Episcopus* oc-

cisus est, eo tandem tempore constabat *Epis. opus* fuisse à *Maximinus* mandato occidendos: quo etiam tempore tertiis erant *Romanis Episcopi* ab omni persecutionis incommodo, eo recte colligimus remissam esse à *Maximinus* persecutionem. Ita illam si astimemus, necesse erat hanc persecutionem omnino fuisse brevissimam. Primus *Maximinus* sibi insensum sensit *Pontianus*, quem tamen primum *exilio*, tandem morte affecit sub finem anni CCXXXV. *Discinium* tradit Sept. XXVIII. Indiculus *Bucherii*; defunctum pseudo-Damasus Novem. XIX. ita ut in ambiguo relinquit, ipsius exilii incommodis occupuerit, an *jussu Maximini*. Hunc in martyrii die sequuntur *martyrologia*. Recentiorem martyrii Epocham verisimile est fuisse veriorem. Novembris enim XXI. suffectum fuisse in ejus locum *Anterotem testis* est *Bucherii indiculus*. Nec longe abit quod defunctum *Anterotem* III. Januarii mensem unum dicant & X. sedisse diebus. Successit *Anteroti Fabianus* cui neminem deinceps ad *Decii* usque persecutionem molestum fuisse legimus. Ita fiet ut intra finem Novembris & initium Januarii tota hæc sit concludenda persecutio. *Hippolytum Portuensem* regionis suburbicariae Episcopum *Augusti*. XXII tradunt *martyrologia*. Id si verum sit, vel superiori anno CCXXV. vel hoc CCXXXVI. contigerit necesse est. Ita depositio ejus, quam cum *Pontiani* depositione conjungit Kalendarium *Bucherianum*, non fuerit ante annum CCXXXVII. XIII. enim *Augusti* illam assignat *Kalendarium*. Nec vero est quod dubitemus, quin *Augusto* exeunte anni CCXXXVII. *pax* fuerit *Christianus* restituta.

§. L. Ego citius restitutam suspicor, ut omnino verus vix potuerit esse, quem assignant, *Hippolyti natalis*. *Augusti* XIII. anni CCXXXV. Legem habemus *Alexandri Imperatoris* in ^h *codice Justiniani*. Ex quo obiter constat quantum aberrari à scopo vulgus chronologorum qui ante illum mensem constituant natalem *Maximinus*. Ita fiet ut, cum tanto intervallo absuerit à *Roma Maximinus*, vix potuerit occidi eo anno *Hippolytus Roma*, si *Augusti* XXII. passum credamus. Sed etiam *Augusto* anni insequentis, nulla erat fortasse *Roma* potestas *Maximinus*. Unicam habemus in ⁱ *codice illis Coss. Maximini legem*, sed *Januarii IX. editam*. Nec plura quam unius anni gesta commemorat *Herodianus*. Contulerat se in biberna *Maximinus*, proximo vere in hostem moturus. Minatus enim est se excisurum subacturumque oceano tenus omnes Germania barbaras nationes. Id quod etiam restitutum credit ^k *Herodianus*, ni domesticis fuisset turbis impeditus. Proximo itaque anno ineunte Imperatores facti sunt in *Africa* duo *Gordiani*. Literas *Gordiani* patris è *Carthagine* datas ad Senatum recitavit *Junius Syllanus Col. suffectus Maii XXVII.* ut legimus in hodierno ^l *Capitolino*, vel *Junii XXVI.* ut emendat ex veteri editione *Salmasius*. Ita mense *Augusto* nihil potuit *Roma Maximinus*. Nuncium de *Gordianis interemis* accepit senatus VII. Kal. *Junii*, ipsi *Apollinaribus ludis*, si ^m *Capitolinum audimus*. Liber Puteani quo usus est *Casaubonus*, VII. Id. *Jun.* alias VIII. Id. *Jun.* reponendum omnino VII. vel VIII. Id. sed *Jul.* In illos enim dies incident *Ludi Apollinaris* in veteri *Augusti Kalendario*. Sed brevius est intervallum quam ut eodem anno utroque hosce nuncios accepit senatus, nec sufficiebat rebus à *Gordiano* gestis. Sequentे itaque anno CCXXXVII. mensi *Julio* tribuendum *Gordianorum interitum* est sane verisimilimum. Alter mitti non potuerunt à *Maximino* ad senatum legati, cum nuncium jam de imperio *Gordianorum* accepisset in *Pannonia* ipse *Maximinus*, quos tamen missos rejectosque à senatu auctore constat ⁿ *Capitolino*. Et quidem annum unum menses VI. *Gordianis* tribuit ^o *Capitolinus*. Ut in mensibus errarit fortasse, at certe in anno non errasse constat ex illis,

^a *Euseb. Hist. Eccles. VI. 21.* ^b *Lamprid. Alex. Sever. c. 22.* ^c *Euseb. Hist. Eccles. VI. 28.* ^d *Oros. LVIII. c. 19.* ^e *Sulp. Sever. Sacr. Hist. L. II.* ^f *Ep. apud Cyprian. LXXV.* ^g *L. I. Tit. 26. n. 2.* ^h *Cod. L. II. T. 3. 13.* ⁱ *Herodian. L. VII. p. 334.* ^k *Capitolinus. Maximinus* duob. c. 16. ^l *Cap. Maxim. & Balbin. c. 1.* ^m *Cap. in Gordianis tribus c. 10.* ⁿ *Ib. c. ult.*

quos dixi, nuncius, quorum dies ex alio senatus proculdubio descriperat. Tandem audita ^a Maximi & Balbinus Augg. renunciatione móvet in lenatum Maximinus, appetente hymene. Rem enim illam totam hymen gestam testis est Herodianus. Et sub finem hujus anni occisi sunt, vel sequentis initium, III. enim Trib. potestatem inchoas Maximinum seniorem constat è nummis. ^b Ita annum absolvore poterant Maximus & Balbinus, quem tribuit illis ^c Capitolinus. Quod enim alibi biennium illis assignat, numeravit annum ^d Gordianorum. Eo enim tempore eminebant ^e Maximus & Balbinus inter XX. viros quibus Reipub. tutela commissa est à senatu, distributis inter illos Italia regionibus. Occisi igitur sunt à militibus A. D. CCXXXVIII. Agon. Capitolino, sed ante mentem Junium. Junii enim XXII. & deinceps leges habemus ^f Gordiani Augusti, qui post eorum cœdem factus est Augustus. Et quod unam habeamus Kal. Januarii signatam, omnino probabile est excidisse numerum Kalendarum, ut anni potius fine quam initio eam considerit Gordianus. Ita fortasse horum imperiorum tempora recte explicuerimus, quibus nescio quidpiamne sit in Romana historia perturbati. Quæ si vera esse concedantur, jam intelligimus quam brevis illa necessario fuerit Maximini persecutio. Intelligemus præterea cur nulla fuerit in Africa, quia defecerunt ibi Gordiani.

§. LI. Nec etiam præterquam ad Vitalianum, ad alium aliquem provinciarum præfectum datum illud videatur Maximini de persecutione rescriptum. Quas certe alibi in partibus imperii Orientalibus, legimus persecutio, eorum ut occasio aliqua fortasse fuerit, at causam certe nullum verisimile est fuisse Imperatoris edictum. Maximini persecutio Episcoporum erat dolorum, vel forte etiam presbyterorum. At fidelium omnium communis erat illa cuius meminit Firmilianus. Id innuunt illa ejus verba ---- ^g ad turbandum populum nostrum terribilior effecta est. Et, in hac autem perturbatione constitutu fidelibus, &c. Sed nec ulla propria sacerdotii mentio in Origeni exhortatione ad martyrium Ambroso dicata, sed eo potius omnia referuntur ut Christianitati potius quam sacerdotii illud videatur fuisse periculum. Sed & alias fuisse causas manifestum est. Per suam Cappadocie & Ponti provinciam terramotus plurimos frequentesque ait fuisse Firmilianus, qui urbes aliquot integras absorberint, quos sane constat in tota illa Asia minori fuisse frequentissimos. Ex hoc persecutionem gravem christiani nominis factam dicit. Constat enim omnia reipublice incommoda eo esse relatæ gentilibus, ut diis ob Christianum nomen infensis tribuenda viderentur. Idem tradit de sui etiam temporis persecutione Origenes, si tamen de eadem persecutione loquatur, quam alibi ^h Maximini imperio ipse consignavit, ut illum vulgo intelligunt eruditæ. Ita fiet ut Maximini edictum inter solas fortasse sub-urbanas regiones nocuerit christiani: quæ alibi nascerentur persecutio, & certis locorum incommodis, certis plebiū præsidiumque odiis in christianos, quam Imperatori potius tribuenda erant. Sed nec illæ admodum cruenta esse poterant, cum pateret christianis fugas, ut ait patuisse Firmilianus. Incepit persecutio illa (cu' us meminit Firmilianus) A. D. CCXXV. accurassime. Ad illum enim annum anni XXII. ab eo quo scripsit Firmilianus anno retro supputati pertingunt. Medio aliquo tempore inter Severi persecutio atque Maximini, orta ea videtur in Africa persecutio quæ Tertulliano occasionem dedit scribendi apologeticum, & libros ad nationes & ad Scapulam. Sed & ea videtur, non Imperatorum fuisse, sed prefectorum provincialium, nec ita multos fecisse martyres. Non vacat tamen eam imprimæntiarum accurate exequi.

§. LII. Venio itaque tandem ad nostri Cypriani tempora, in quibus prima occurrit persecutio Decii quam septimam numerat Eusebius. Ab illa Severi

XXXVIII. annorum intervallum interponit Sulpicius. Recte nimirum illè, pro communi sententia, modo decadem, quæ intercidit, reponas. Ab anno enim Domini CC.I. Severi X. quo incepisse illam diximus persecutionem ad A. D. CCL. in quem incidit maxima pars primi anni imperii Deciani, numerantur anni XLVIII. accurassime. Hanc persecutionem faciunt fabulatores, excepta ultima Diocletiani, omnium omnino fævissimam, martyrumque copia fæcundissimam. Et quo id videantur meliori jure facere, factos Ecclesiasticos perturbant, consules transponunt, alium nobis Decium redivivum sub Valeriano comminiscuntur, quem & ipsi cum Decio Imperatore imperite confundunt, ut ostendit in suis annalibus pater maximus accurassimusque noster Cestrensis. Ita factum ut omnes nostro martyri coævæ persecutio unius Decii nomen ferant, & Galli Valerianique martyres in ejus centum referantur. Iniquissimi quidem illi, ut longe alium nobis Decium representent quam suope fuerit ingenio. Illeous ⁱ Apperitoru nōs dītrūs & dīsa bībārīdōrū appellat Zosimus. Artibus cunctis virtutibusque instrūctum, placidum & communem domi Aurelius Victor. Et quod Trajani optimique principis titulis vivus à senatu fuerit ornatus, mortuusque ab iisdem in Divos relatus; plane innuunt, præterquam in Christians, non tam fuisse, quam putatur, sanguinolentum Decii imperium. Quod si serus sua fuit let indeole, eundem & in eos futurum verisimile erat. Si mitis placidusque, cur alius omnino fuit in Christians? Demus aliquid superstitioni. At cum ita crederet pro bono reipublicæ in Christians esse fæviendum; modum tamen aliquem justis alioqui meritisque, quas existimabat, penis impoluisset ipsa illa nativa clementia, ipsa illa quam bonos illorum temporum principes incessisse diximus, ambitio de temporum suorum felicitate. Neque vero probis Ecclesiæ monumentis subinnuit tantam fuisse sub Decio, quam putant, martyrum multitudinem.

§. LIII. Statim equidem à suscepto imperio inceptam constat ab eo persecutionem. Quasi bujus rei gratia proiectus esset ad illud principale fastigium, furere protinus contra Deum capit ut protinus caderet, inquit Laurentius. Et ad Alexandrinos unus idemque nuncius retulit & successisse in imperio Decium, & edidisse persecutionis edicta, ut è Dionysi Alexandrini epistola constat ad Fabium Antiochenum. Nempe Roma fuit ipse sub finem A. D. CCXLX. Primi omnium capti sunt cum sociis Moses & Maximus & Celerinus, ipso adhuc Roma verlante Decio. Sed cruciatibus duntaxat & tormentis adhuc gesta res est, nondum pena capitis in quenquam constituta. Dimisus etiam videtur post aliquot dierum probationem Celerinus, ut ex hac ipsa epistola colligimus. Unde illud si tam fævus fuisset, quam volunt in Christians persecutione, Decius? Primum legimus martyrem Fabianum sub finem Januarii, si tamen recte tempus consignatum à vitarum Pontificalium concinnatoribus, sub discessum fortasse Decii, nec enim diu ille Roma est moratus. Postea paulo plus quam annum intercessit intervallum antequam in Fabiani locum sufficeretur Cornelius. Inde colligimus ea usum esse arte in Ecclesiæ persecutione Decium qua usus antea fuerat Maximinus, ut in Ecclesiæ sacerdotes præcipue persecutionem intentarer, sublatto ita pastore, rem fore facilem ratus, & minimo sanguine præstandam, ut ovile dissiparetur. Inde certe remissius cum Christians agi coepit. Capti jam deprehensique Confessores in custodia detinebantur usque ad finem persecutionis. Nec alios deinde captos legimus, sed nec eos ipsos novis deinde, post Decii discessum, cruciatibus questionibusque subjectos. Qui enim in carcere obiit Moses, carceris potius incommodis quam nova aliqua judicis fævitia videtur occisus. Nec est sane omnino verisimile alios fore inter-

^a Cap. Max. duob. c. 21. b Goltz. ^c Cap. Max. & Balbinus c. 15. ^d Cap. Gordian. c. 2. ^e Cap. ib. c. 10. ^f In cod. II. 10. 2. V. 51. 5. II. 22. 2. &c. ^g Cod. V. 70. 2. ^h Apud Cyprian. Ep. LXXV. ⁱ Tract. XXVIII. ^k Ap. Euseb. ^l Zosim. Hist. L. I. ^m De mort. perfec. c. ⁿ Ap. Euseb. Hist. Ec. VI. 41. ficiendos,

ficiendos, cum quos adhuc in custodia haberent, eorum tamen sanguini vitæque pepercérunt. Sed nec unquam meminerunt cleri Romani, sede vacante, conscriptæ epistolæ, novum aliquem post Fabianum martyrio coronatum, sed ne caput equidem cruciatumque eo Christiani nomine à judice. Et vero totum opprimendæ Christianitatis præsidium in eo esse positum à Decio si sedem Roma vacuam servassem, ex illis nostri martyris verbis colligimus quæ scripsit ad Antonianum. ^a Multo (inquit) patientius & tolerabilius audisse Decium levari adversus se emulum principem quam constituit Rome emulum sacerdotem. Quorū illud, ni gravius ali- quod momentum in ea situm credidisset Romana sedis va- catione? Aliter certe tam tolerabilis erat Christianus unus, licet fortissimi, militis justitia quam ipsi fuit ^b Decio cum filium fortissime dimicantem ab hostibus interfe- ctum accepisset. Omnino hæc Christianos tractandi ratio, ut quam paucissimo sanguine constaret ipsius Christianita- ti excidium, miti illi, quod in eo principe celebratur, placidoque optime conveniebat ingenio.

§. LIV. Talis fuit Roma Decii persecutio, ubi pro principiis arbitrio res singulas gestas esse verisimilimum est. Verum ad provincias emanavit principis edictum, & in illis pro diverso praefectorum provincialiumque genio, erat & ipsa quoque persecutio diversissima, ita tamen ut omnibus exemplo proculdubio fuerint quæ Roma ipsius Imperatoris jussu gesta au- divissent. Carthagini, ut è Cypriani nostri constat epistolis, primus impetus populi erat furentis in Epi- scopum, plane ad exemplum Decii qui Romanum Epi- scopum primo loco tollendum censuit. ^c Orto itaque turbationis impetu primo Cyprianum ad leonem populus flagitavit. Inde illi secessus occasio, propter quietem fratrum publicam, quod se unum præ aliis expeti, & sui unius invidiosa præsentia populi clamantis fu- rorem intellexisset accendi. Eo fugato duo erant omnino persecutionis gradus, prior magistratum urbiorum usque ad adventum novi, ut videtur, proconsul, anno sequenti Æra vulgaris CCL. officium inituri; tum ipsius, ubi appulisset, proconsul. Magis- tratus illi, cum pro Romano, ut dixi, legibus, ius gladii non haberent; consentaneum proinde erat ut pro eo intervallo nulli prorsus omnino fierent martyres. Solis itaque proscriptionibus & carceribus rem ge- stam haec tenus fuisse manifestum est. Proscriptus ipse est Cyprianus. Confessores reliqui in custodiæ dati. Eo enim usque concessum erat magistribus ut suo proprio jure procederent. Et tamen hujus incrementa persecutionis metu lapsa est tanta illa fidelium multi- tudo, quam toties luget ipse ^d Cyprianus, quo ipso no- mine sceleris gravitatem extollit. Tandem appulit proconsul, atque inde martyria facta esse legimus. De illis agit Ep. IX. Cyprianus. Eam statim ab adventu proconsulis, datam, verba ejus illa innunt: Et nuper quidem, cum, confessione perstante suscepta pena est, quæ confessores Christi fecit extores. Prima itaque proconsuli persecutio erat per exilia, inde ad cades facta est gradatio. Ita enim sequitur: Confessio tamen pra- sens, quanto in passione fortior, tanto clarior & major in honore est. Crevit pugna, crevit & pugnantum gloria. Nec retardati est ab acie tormentorum metu, sed ipsis tormentis magis est ad aciem provocati; fortes & stabiles ad maximi certaminis prælium prompta devotione prodisti. Gemina sunt & illa quæ habet alibi de Aurelio con- fessore: ^e Geminus hic agone certavat; hic confessus, & bi- confessionis sua victoria glorirosus; & quando vicit in cur- su factus extorris, & cum denuo certamine fortiore pugna- vit, triumphator & vicit in prælio passionis. Quotiens adversarius provocare servos Dei voluit, totius promissimus miles pugnavit & vicit. Parum fuerit sub oculis ante pau- corum, quando extorris fiebat, congressum fuisse; moruit & in foro congregati clariere virtute, ut post magistratus etiam proconsulem vinceret, & post exilium tormenta superaret.

^a Ep. LIII. ^b Victor Schotti in Decio. ^c Ep. XV. & Pont. in vit. ^d De lapis. ^e Ep. XXXIII. vid. etiam Ep. LIII. ^f Ep. LIII. ^g Tertul.

de Jejun. adv. Psych. c. 13, 14. ^h Ep. XXII.

Non erant itaque ante proconsul's adventum expectan- da martyria. Sed nec postea antequam compigerat pro- consul prima sua exili methodo nullos te in delenda Christianitate fecisse progressus. Id quando contige- rit ita colligimus. Ab hac proconsul's posteriori persecu- tione, quæ capitū erat, ad prima Pascha solennia tri- ennium numerat Cyprianus, ad ⁱ Pascham viz. A. D. CCLIII. Verisimilimum est ætate Cypriani ea me- thodo usos esse Afros quæ in eo tractatu traditur quem Cypriano suo subjunxit MSS. Dominus Oxoniensis. In eo autem tractatu A. D. CCXLIII. qui ^j Cypriano & Papo Coll. notatur, est annus Cycli XII. an- norum tertium. Ergo annus CCLIII. quo illud trien- nium absolvitur, est ejusdem Cycli XIII. Is Cycli an- nus XIV. primi mensis lunaris habet V. Kal. April. (i. e. Martii XXVIII.) fer. II. Ergo Dominica Pascha- lis erit April. III. Scriptus vero illam LIII. Cyprianus circa prima pascha solennia. Ea, ni fallor, erant je- junium Paschale, ut proinde secunda solennia habenda sint quam letitiam Pasche appellat Celerinus Ep. XXI. heb- domada Dominicam Paschalem excipiente. Id jejuni- um, apud Afros, illos præcipue dies complectebatur, quibus ablatus est sponsus, teste ^k Tertulliano, i. e. quibus jacuit in sepulcro corpus Domini, viz. intervallum à fe- ria Passionis ad Dominicam Paschalem. Ita fiet ut initio Aprilis A. D. CCL. ad martyria progressus fuerit pro- consul, si tempus accurate designarit Cyprianus. Erant autem, ut in violentis plerunque fit, illius quoque persecutionis initia longe sæviora. Quosdam jam co- coronatos ait cum Ep. IX. scriberet Cyprianus, quosdam vero ad coronam victoria proximos. Nulla tamen in utrovis genere magna alicuius multitudinis significatio. Postea, cum nihil itiusmodi initii le comperisset pro- fecisse proconsul, ad alia Reip. negotia conversus re- wissorem te in persecutione præbuit. Cum enim postea accidissent illa de martyrum pace lapsi concedenda controversiae, magnus jam lapsorum erat ad martyras concursum, multa de eorum nomine disputatione, eorumque auctoritas hinc inde ventilata. Nullos tamen novos martyres captos legimus, nullos jam captorum novos cruciatus, sed ne prolatis quidem coram pro- consule, solius carceris incommodis oppressos qui deinde perierint, quæ sane magna fuisse dicitur ex epi- stola Luciani ad ^l Celerinum. Ita fiet ut quæ in Africa perierit martyrum multitudo, magna sane esse non potuerit.

§. LV. Sed & ad alias imperii provincias Decii illud de persecutione proculdubio emanavit edictum. Quid ges- tum esset in Asia, è vita Gregorii Thaumaturgi per Nyssen- num conscripta facile intelligeremus, siquid tamen esset in ea vita fide dignum quod merito posset coævis monum- entis immisceri. Sed evoluto seculo & amplius scripsit illa Nyssenus, nec ullo usus illius avi tene, ex oralis duntaxat traditione fabularum matre fecundissi- ma. Magnum ille tormentorum apparatus describit superanda Christianorum patientia, gravissimas etiam principis minas in praefectos provincialium si negligentes in eo persecutionis officio deprehendisset, alienas illas a moribus Romani imperii, a moribus ipsis Decii, a coævorum scriptorum fide commemorat. Martires etiam in ea factos dicit, sed vero multi illi fuerint an pauci, omnino non dicit. Sed non adeo multos fuisse admodum probabile est, quod fuga dedissem exemplum ipse Thaumaturgus, Deo nempe ita jubente. Quod ideo certe verisimilius est quod aliis etiam maximæ auctoritatis viris idem Deus in eadem per-secutione præceperit, Cypriano & Dionysio Alexandrina. Sed in Asia magis fuit id quam aliis in locis necessarium, non modo infirmiorum causa, ut illis subveniretur, quam causam memorat Nyssenus; sed propter Montanistas etiam qui ea ipsa causa à Catholicis dam- nati esent quod negassent in persecutione esse fugien- dum. Et in priori illa, cuius meminisse diximus Fir- milianum, persecutione Maximini, idem etiam auctor

est fugisse Catholicos, ut proinde non sit quod miratur si in hac etiam persecutione similiter fugerint. Sed & in Palafina passi sunt a Decio imperante Babylas Antiochenus, Alexander Hierosolymitanus, & confessionem certe praelarisimam edidit Origenes. Unde etiam constat, pro De ii & Maximini exemplo factum quod in sacerdotes sit praecipue saevitum, & quod expeditus fuerit praet aliis Origenes. Sed, praeter illos illustres viros, alios etiam esse passos, nihil est quod colligamus. Romanum exemplum proposuerit forte sibi Palafina praefectus, plebem scilicet, uno alterove insigniori edito exemplo, ita fore crediderit ut facile coerceret.

§. LVI. Omnia vero durissima erat illa quae Alexandrinis incubuit persecutio. Anno enim integro persecutionis editum antevertisse auctor est coevis ^b Dionysius. Praefectus erat illius anni Sabinus. Inflammavit in Christianos plebem Alexandrinam præstigiator aliquis ^c τὸν πόλιον μάρτιον τοῦ πολέμου, qui scilicet malorum quae civitati ominatus esset, idem ipse auctor fuerit, tantam illam bonorum civium innocentiumque hominum *cadem* excitando. Semper enim Christianos id genus impostoribus odio fuisse diximus. Et facile illis fuit omnium *συνωμῶν* invidiam, apud imperium vulgus, in Christianorum capita convertere. Involant illico illi in Christianos, & quos obvios habent, diris inhumanisque modis interficiunt. Tum in domos Christianorum irrumunt, sed jam avaritia superstitionem vincente, dum bonis inbiant, hominibus fugam facilem concedunt. Paucos itaque hactenus martyres fuisse verisimile est, præterim nullo adhuc accidente Imperatoris edito, nullo adhuc praefecti militari auxilio. Quin illa potius omnia habuerunt adversa, tam publicæ pati conservanda causa, quam ne seditiones illæ tandem in defensionem erumperent, quam etiam suendis innocentes, cum ^d εὐη̄ illam Philippi *βασιλεία* dicat Christianū fuisse Dionysius. Hæc itaque impediebat quo minus pro libitu saevirent in Christianos. Interim tumultum non fuit Christianū in publicum procedere ne novi in eos tumultus orirentur, & nequid durius in ipsis ederetur qui ita processissent, tanta erat populi jam concitati rabies. Hoc est quod ^e θετταὶ αὐτῶν significat Dionysius. Nec vero credibile est multos Christianorum ita aliorum exemplo monitos, tam sui quam publica Ecclesiæ causa, illud incurrisse periculum. Tandem mutuis Gentilium seditionibus & bellis civilibus, quæ qualia fuerint explicavit Cl. Cœfriensis, factum est ut ad finem hujus anni Christiani pace fruerentur.

§. LVII. Successit annus persecutionis Alexandrinæ secundus, Christi, ex maxima parte, CCL. pro. *Æra* vulgari, Decii primus absolutus, secundus inchoatus, cum iam appulisset Alexandrinam persecutionis editum. In eo quinam passi fuerint, in urbe Alexandrina, martyres, accurate scripsit Dionysius epistola ad Fabium Antiochenum. Nec vero innuit saltem alios multos à se fuisse prætermisso. Ait equidem ^f καὶ πόλεις τοῦ καίων alios ^{καίων} fuisse à gentilibus disceptos. Sed nihil vetat ^{καίων} fuisse omnes collectim, cum tamen in singulis urbibus vicisque pauci admodum fuisse. Nec alioqui multos fuisse ex ipso Alexandria exemplo colligere possumus. Habebat enim ea civitas plebem tumultuissimum novarumque rerum avidissimum, ut constat ex Hadriani epistola ad Servianum. Non est itaque probabile modum Christianorum exemplique superiores minores illas urbeculas. Tertio persecutionis anno remisisse persecutionem in ipso anni initio ^g e Dionysio colligimus. Reverlus enim Alexandria Paschalem ibi festivitatem celebravit, ἀπάσχοντο τῆς εἰρήνης, ut ait ^h Eusebius. Nec enim intelligi potest de Paschate anni CCL. Tunc enim nulla erat Christianū pax. Sed neque de sequente Paschate anni CCLII. Is enim annus fuit Galli primus peste illa quæ Hostilianum absulmis, per Romanum orbem celeberrimus. Pestem autem illam Pascha antevertisse

proximo capite testatur ⁱ Eusebius. Ita enim ille: ^j τῷ πώτῳ λοιποῖς τῷ πάσιν ἀφελέσσοντο, τῆς τοις ταυτισμοῖς. Medium itaque Pascha intelligi necesse est. Convenitque cum alia ejusdem persecutionis historia. Nec enim Alexandria duntaxat, sed & in aliis imperii Romani provinciis remisit eodem tempore, ipso ut videtur Decio connivente. Ni ita fuisse, non est quod putemus aurolos Romanos Cornelium sibi, superstite etiamnum Decio & gravissime laturo, Episcopum adiuvare; non est quod putemus aaurum redire Cyprianum, & tam securum exercuisse cum Cornelio nuper in Episcopatum ^k electo, de ejus & Novatiani ordinatione commercium; non est quod putemus tot legationes hoc ipso anno CCL^l. ultra citroque à Novatiano, à Cornelio, & rursus ad eosdem ab ipso Cypriano & concilio Africano universo esse transmissas. Hæc plane innuunt maximam fuisse Christianū eo anno pacem pacisque permanens fiduciam. Et tamen ad finem usque illius anni superstitem fuisse Decium invictis argumentis evicit Cl. Cœfriensis.

§. LVIII. Successit Decio Gallus, quem, nisi è coevis Galli, Cypriano & Dionysio, constaret, aliunde esset ut nesciremus eum in persecutorum esse catalogo censendum. Prætermittunt eum in Chronicis Eusebius, Hieronymus, Augustinus, Orosius, & Sulpicius Severus, ipse etiam Lactantius. Et tamen eam longe gravorem fore persecutione Deciana prædicta ex revelatione Divina Cyprianus. Ita scribit ille ad Cornelium: ^m Diem certaminū appropinquasse; hostem violentum cito contra nos exurgere; pugnam, non tam qualis fuit, sed gravorem multo & acriorem venire. Nec dubitandum quin eventus responderit, ex quo intelligimus quanto levior fuerit illa Decii persecutio quam fecerint illam commentis suis fabulatorum. Sed nec illa, quæ tam brevis fuit, admodum multos martyres coronare potuit. Nec enim ultra A. D. CCLIII. Galli simul atque *Æmiliani* tempora extendi posse ostendit Cœfriensis. Ab illo certe anno tribunitias suas potestates numeravit Valerianus. Et tamen non primū statim imperii initiu, sed cum imperium ejus jam prospero esset in statu, cunctaque ex animi sententia luccederent, persecutionem Gallus inchoavit. Verba Dionysi sunt: ὁς εὖ προδίδειν αὐτῷ τῆς βασιλείας, καὶ καὶ τὴν χορόν τοῦ σεαυτοῦ, τὸς ἡρός αὐτοῦ τοῦ ἦρος τῆς εἰρήνης αὐτῷ καὶ τὸς ὑψηλας προσδόκωντας τὸν διονύσιον. Aliquantum certe temporis elapsum innuit quo probandum fuit rectene & pro voto prima illa imperia initia procederent. Occasionem persecutionis à lue repetendam existimo, & quod plerunque fieri solebat, primo eam à populi clamoribus, tum ab Imperatore & praefectu esse excitatam. Constat jam elapsa esse Idus Maias illius anni quo L.V. ad Cornelium dedit Epistolam. Constat & secundam jam à reditu ab exilio, synodus habuisse Cyprianum, & superiori anno fuisse primam. Quæ certe notæ annum saltem CCLII. accurate designant. In ea prima editi mentio quo populus celebrare sacrificia ubebatur. Inde ad leonem ipse clamore popularium in circu postulatus est. Sed proconsul, ni fallor, nondum Imperator illud fuerit editum. Roma enim, posteaquam passus esset Cornelius, & reversus esset ab exilio Lucius, nuper tamen ⁿ scribit extortam esse persecutionem repentinam, & contra Ecclesiam Christi & Episcopum Cornelium beatum martyrem Romanosque omnes secularem potestatem subito prorupisse. Breve itaque fuit intervallum ab exilio Cornelii ad reditum Lucii. Nec ante illud Cornelii exilium proruperat ^o Roma potestas secularis, sive prefectorum ea fuerit, sive ipsorum etiam Imperatorum. At cum Lucius redierunt Lucii comites in exilio, redierunt cum ingenti fratribus gratulantium gaudio. Quæ plane innuunt ita rediisse Lucium, ut nullus supereffret novi exilii metus. Nec constat unquam inde redintegrata illam fuisse persecutionem. Bella, ut opinor, undequaque in-

^a Eus b. Hist. Eccles. VI. 9. ^b Ap. Euseb. Hist. Eccles. I. 40, 41. ^c Ap. Euseb. Hist. Ecc. VI. 42. ^d Euseb. Hist. Ecc. VII. 21. ^e c 22. ^f Dionys. ap. Euseb. Hist. Ecc. II. c. I. ^g Ep. LIV. ^h Ep. LVIII.

gruentia, ut intelligimus ex libro nostri martyris aduersus Demetrianum, alio Imperatores diverterant ne Christianorum persecutionis vocare posset; vel forte illos saevitiae penituit cum ita non viderent placari Christianorum cæde adversa numina, ut res indies in deteriore statum laberentur; ita non expiari pestilential ut nova præterea reipublicæ infortunia quotidie succrelcerent. Brevissimis itaque limitibus tota illa Italia est conclusa persecutio. Et tamen cum tot essent tantillo spatio exiles, non est certe verisimile insigni aliqua feritate usos esse persecutores, nec adeo multos fecisse martyres. Nec etiam constat extra Italiæ ullum emanas Imperatoris editum.

§. LIX. Valerianum, quamvis brevi tempore, multum justi sanguinis fuisse tradit Lactantiu. Tenemus itaque de temporis brevitate confessum. Aliter tamen coœcum Dionysium vulgo intelligent erudit, qui ubi S. Joannis Apolloli de Antichristo verba recitasset, ἡ οὐδὲν τὸ αὐτῷ σόμα λαλῶ μετά τὴν βλασφημίαν τοῦ ἐθνῶν αὐτῷ Χριστὸς τὸ μέντος παρακαταθέν, statim addit, ἀμφοτέρᾳ τῇ τοῦ Οὐαλερίου θεμάσι. Sed qui putant toto eo tempore martyres esse coronatos, nec recte capiunt mentem Dionysii, nec cum eo Lactantium conciliare poterunt. Cum enim VII. tribunitias potestates duntaxat ex nummis legamus complevisse Valerianum ab An. Dom. CCLIII. exente numerandas; & legamus An. Dom. CCLXI. Gallieno & Volusiano Coss. de novo Imperatore deligendo consultas inter le^b Macrianum & Balistam, ex quo sequitur sub finem anni CCLX. capitum esse Valerianum; constat menses illos XLII. septennii illius medium omnino spatium occupare oportere. Proinde incident iniuriam illius persecutionis in mensem Julij anni CCLVII. Fieri certe vix potest ut citius incepit, potest tamen ut aliquanto fortasse tardius. A Roma enim ad Africam brevissima est træctio. Primus in Africa exulavit ipse Cyprianus. Ita enim scribunt ad eum reliqui confessores (quos habuit in exilio comites, licet non in exilio loco) ipsum priorem sibi ducatum ad confessionem numinis Christi præbuisse. At primo exilii Curubitanus die oblatam illi dicit^a Pontius illam fuisse visionem qua significatum esset eodem illum sequentis anni die fore coronandum. Dies ille XIV. erat Septembri. Fieri itaque vix potuit ut antea quam diximus Rome illud emissum fuerit editum, ni maximas intercessisse moras supponamus. At primo hoc persecutionis anno nulli erant martyres. Exulabant duntaxat omnes etiam alii Cypriani in confessione socii. Exulabant etiam cum Dionysio Alexandrino ejus etiam comites, in confessione, Alexandrini. Nec enim gravioris in eo edito supplicii mentio fuisse videtur quam exilii.

§. LX. Prodiit itaque secundo tandem persecutio nis anno ferale illud editum quo pena capitii Christiani essent puniendi, exente, ut videtur, mense Iulio, vel etiam Augusto fortasse ineunte. Nuncios enim miserat ad urbem, ea ipsa de causa, Cyprianus, ut quomodounque de Christianis rescriptum fuisse, exploratam sibi veritatem ad se referrent. Unde verisimile est prima quaque data opportunitate reddituros, nequam moram intercessisse suspicemur. Ex his didicit quid rescriptisset ad senatum de pena Christianorum capitali Valerianus, & Xistam Pontificem Romanam VIII. Id. Augst. i. e. Augusti VI. fuisse animadversum, anni nimirum Ær. vulg. CCLVIII. Non est quod putemus moram aliquam fuisse inter editum & penam Xisti, quod paullum Xistum audiissent ante reditum suum nuncii; nec rarsus inter reditum nunciorum & editi appulsum in Africanam moram aliquam interpositam esse constat ex eo quod Cyprianus ipse paullus fuerit Septembr. XIV. ejusdem anni, qui prior (inquit Pontius) in provincia martyri primicias dedicavit. Serius deinde

translit ad alias provincias Africa remotores, ut proinde vix biennium superarit ea persecutio quæ martyres fecit, usque ad captivitatem Valeriani. Et tamen ægre vel unum annum vigori persecutio assignaveris, tanti eam secuti sunt reipublicæ tumultus qui vel saevissimorum persecutorum imperus solerent interrumpere. Iisdem illis Coss. expeditionem Persicam fulcepit Valerianus, eumque usque ad Byzantium comitatus est ipse Coss. Memmias Fuscus, & Vopisco teste in Aurelian. Purpuram etiam sumvit in Panonia iisdem Coss. Ingenuus, post discessum tamen Valeriani, quia adversus illum Gallenus ipse prefectus est, ex quo intelligimus quanta festinatione post edictum, discesserit Roma Valerianus. Ab eo tempore ita belli curis implicitus est Valerianus ut vacare ipse persecutio non potuerit, ut proinde in provinciarum praefectis situm fuerit ut persecutionem, pro suo quique ingenio atque arbitrio urgerent remitterentve. Nec enim de persecutione urgenda videtur unquam solicitus fuisse Gallenus. Ita intelligimus quam recte scripsit Lactantiu brevi tempore sanguinem fuisse Valerianum.

§. LXI. Videamus jam recte illud præterea adjecterit, multum justi sanguinis brevi illo tempore ab eo esse fuisse. Ad quos illud periculum pertinuerit, è rescripti Imperatoris summa, quam nobis conservavit Cyprianus, intelligimus. Rescriptum ille ad senatum ut Episcopi & presbyteri & diacones incontinenti animadventantur; senatores vero & viri egregii & equites Romani, dignitate amissa, etiam bonis spoliarentur, & si, ademtis facultatibus, Christiani esse perseveraverint, capite quoque multentur; matrona ademtis bonis in exilium relegentur; Casariani quicunque vel prius confessi fuerant, vel nunc confessi fuerint, confiscentur, & vincit in Casarianas possessiones rescripti mittantur. Ita Cyprianus. Non itaque ad alios pertinebat hujus editi periculum quam ad eos qui in horum ordinum aliquo censerentur. Inde intelligimus quam ultra editi modum saevus fuerit in Ægypto Amilianus qui viros & mulieres; juvenes ac senes; puellas & anus; milites ac paganos, ex omni hominum genere atque arate aliquos martyris coronavit. Non est itaque quod ex iis quæ Ægypto gesta narrat Dionysius, de reliquis praefectis provinciisque statuimus. Sed nec omnibus etiam in edito comprehensis pena tamen statuitur capitalis, non Matronis, non Casariani, liberti nimirum Casarei qui jam essent manuissi. Non est itaque quod in reliquis provinciis, quibus non praesentem praefides ingenio suo saevi & in Christianos infensi, tales aliquos martyres fuisse suscipiemur. Erant & illa senatorum & equestris ordinis virorum cædes quantumvis noxiiorum odii tamen inviavæque plenissima, & temporum felicitati, ut dixi, adversissima, si ingenti aliquo numero fuitlent imperfecti, & quam principes, alioqui saevissimi, aversarentur. Hadrianus quod quatuor uno tempore consulares, nec ius tu tamen suo, sed senatus & quidem majestatis nomine postulatos, occidi passus esset, de amolienda à se tristissima illius facti^c opinione admodum solicitus fuit. Nec multorum nomina habemus nobilium quos occiderat Hadrianus, & tamen tanta fuit de illis ipsi senatus indignatio ut ægre admodum, nec nisi magna^d Antonini Pii importunitate, eum in Divorum numerum retulerit. Severus etiam eo ipso nomine male audiit quod tot nobiles viros occiderit consulares nonnullos, & aliquos pretorios. Et tamen totius imperii annis XVIII. vix ad numerum quadragenarium consurgunt. Horum itaque pauci pro multis habebantur. Soli itaque superfluit clerici, & quidem ii superiorum ordinum, Episcopi duntaxat, presbyteri & Diaconi, qui ipsi licet pro cleri paucitate multi esse possent, pauci tamen etiam esse poterant respectu fidelium. Cum itaque mul-

^a Ap. Euseb. Hist. Eccles. VII. 10. ^b Trebell. Poll. in Gall. duob. ^c Ep. LXXIX. * In vit. ^d Ex Ep. Dionysii ad German. Euseb. Hist. Ecc. VII. II. ^e Ep. LXXXII. ^f Vopisc. in Aurelian. c. 13. ^g Treb. Poll. in trigint. Tyran. num. VIII. ^h Ap. Cyprian. Ep. LXXXII. ⁱ Dionys. Ep. ad Domit. & Didym. ap. Euseb. Hist. Ecc. VII. II. ^k Spartan Hadrian. c. 7. ^l Vid. Spartan. c. 15. ^m Dio Kiph. in Anton. ⁿ Spart. in Sept. Sev. c. 13.

tos Cyprianum in martyrio secutos dicit. Pontius, multos omnino uni Cypriano opposuit, non de magna aliqua multitudine intelligendos. Et cum multum iusti sanguinis brevi tempore fusum tradit Lactantius, multum viz. pro temporis brevitate, multum pro passorum qualitate intellexit. Quod vero aliquot millia in hac persecutio- ne excruciaata tradit^b Orosius, recentior est ipse quam ut fidem de rebus eo seculo gestis mereatur; & scriptorum antiquiorum imperitior quam ut monumentorum coævorum fidem secutum suspicemur; eodemque in loco habendum cum eo quod dicit, mox ut arripuit imperium Valerianus, adegisse per tormenta Christianos ad idolatriam, quem tamen primus imperii annis Christianus amicissimum fuisse testetur coævus^c Dionysius. Tam fuisse Christianus amicum ait quam fuerint οἱ ἀνδίνοι αἰφανεῖς τοῦ ζεσταροῦ γελούρας (Alexandrum, ni fallor, intelligit atque Philippos) qui & illos benevolentia superasse; familiam præterea totam Christianis abundasse, ut Ecclesia Dei esse videretur. Id si verum, jam neque praesidum quispiam, neque plebes urbica, illis molesti esse ausi fuissent quos tam caros Imperatori gratosque accepissent. Inde non Orosius modo, sed & alii quicunque fabulatores refellentur, si quos martyres primi illis Valeriani annis fuerint commenti.

¶ LXII. Sed *Cyprianum* ipsum de sui temporis martyrum multitudine testem profert ⁴ *Aringus*, qui ita martyres Veteris T. cum N. T. martyribus confert ut illos numerabiles, hos dicat innumerabiles. ⁵ Per eadem (inquit) documenta panarum, per eadem passionum martyria pergamus, hoc ampliorem gloriam computantes temporis nostri, quod cum vetera exempla numerentur, exuberante postmodum copia virtutis & fidei, numerari non possunt martyres Christiani, testante *Apocalypsi* & didente, Post huc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, &c. Sed si conferantur N. T. martyres cum martyribus quorum fit mentio in libris *Maccabaicis*, *Eleazaro* & matre cum VII. filiis, (quod facit eo in loco *Cyprianus*) non necesse est ut *magnus* fuerit numerus qui cum longo intervallo superarit, ut illius respectu dici posset *innumerabilis*. Sed non loquitur profecto sanctissimus martyr de illorum, qui jam facti essent martyres, numero, sed potius eorum qui *Evangelii* totius temporibus futuri essent, ut *legis* veteris temporibus opponuntur. Idem itaque valent apud illum nostri temporis martyres ac martyres Christiani, qui scilicet non legis *Mosaicæ*, sed *Christianæ*, nomine facti essent martyres. Nec alios probare potuit innumerabiles ex illo quem profert *Apocalypses* loco. Nec enim ibi de certo aliquo temporis Evangelici intervallo egit Apostolus; sed de omnibus qui futuri essent usque ad seculi consummationem. Inde recte colligit nemini esse de martyrii honore desperandum. *Nemo* (inquit) difficile vel arduum putet esse martyrem fieri, quando videat martyrum populum non posse numerari. Non pratoritorum sed futurorum martyrum multitudo huc inserviebat, ne quis sibi difficile putaret, futurum omnino, martyrium. Nondum certe fuisse martyres innumerabiles ex eo ipso constat quod de eorum passionibus pene cuncta ad suam usque memoriam conservata esse tradat *Pontius*.

§. LXIII. Capto Valeriano revocavit ejus edicta Galienius, restitutis ubique locis sacris. Extat hodieque ejus rescriptum apud Eu'ebium quod quidem ad Aegyptum pertinebat, cui simile aliud ætate sua extitisse tradidit, ne proprium illud Aegyptiorum fuisse indulsum existimemus. Quod aliud Aegypti Episcopis rescriptum proprium emiserit Gallienus, quam quod antea in reliquorum Episcoporum gratiam emiserat, era; ni fallor, ratio, quod cum pacem Christianis primo indulgeret, nondum Gallienum principem agnoscerent Aegyptii. Cum enim captus esset Valerianus, purpuram summis acerbissimus iste Christianorum persecutor Æmilianus, ut è Trebellio Pollione constat in duo-

^a Post. in vit. Cypr. ^b Oros. L. VII. c. 22. ^c Dionys. ap. Euseb. Hist. Ec. VII. 10. ^d Aringb. Rom. subter. L. VI. c. 10. n. 30. ^e Cypr. de Exh. martyr. c. 11. ^f Euseb. Hist. Eccles. VII. 13. ^g Dionys. ap. Euseb. Hist. Ec. VII. 23. ^h De mort. pers. c. 6. ⁱ Euseb. Hist. Eccles. VII. 20.

Eusebio, posteriorem ex *Eutropio*, ut solet *Hieronymus*. Sed profecto male mentem *Eusebii* quæsivit potius in *Chronico* quam in *Historia*, in primis *Eusebii* quam in *secundis eiusdem cogitationibus*: in *Interprete* quam in *Graco* ejus originali; in opere *interpolato* quam in *pure nullisque interpolationibus* ab auctoris mente immutato. Sæpe *Eusebium* male interpretatus est *Hieronymus*, quod & in hoc ipso loco fecisse constabit, si tamen *Graca* ejus qua par erit, fide è suo *Syncelli MS.* repræsentarit *Scaliger*. Ita enim *Grace* scriptis *Eusebii*: ^a Αυρελιανὸς μέντοι διαβόλον κατέν τοι Χριστανῶν, διότι περιπολοῦσσαν συγκούσην δὲ γνωσθῆν κατ’ αὐτὸν εἰδοφορίδην μετεῖδεν Ἡρακλεῖαν καὶ Βοζαρίαν ἐν τῷ περιερχόμενῳ καιρῷ οὐρανοῦ. Alio omnino sensu, quo innuitur *antequam* emissum fuisse persecutionis edictum, deterritum fuisse ab ejus subscriptione lapsu fulminis *Aurelianum*, eodemque tempore quo subscripterit structas illi fuisse illas, quibus perierit, insidias. Plane omnia ad mentem ejus in *historia*, iisdemque pene *verbis* concepta, ut nihil sit quod de fide *Scaligeri* hoc saltem in loco dubitemus. Nec tamen id, quod vult *Baronius*, ipse tradit interpres *Hieronymus*. Quod ait motam ab *Aureliano* persecutionem, id verum erat ex sententia *Lactantii*. Emisso enim persecutionis *edicto* mortam fuisse necesse est. Quod vero contra testatur *Lactantius* impeditum esse Imperatorem quo minus posset id quod cogitaverat perficere, nihil innuit in contrarium *Hieronymus*. Nescio tamen an integroribus *Hieronymi* codicibus usus fuerit *Orosius*, propius certe accessit ad mentem *Eusebii*. Ita enim ille: ^b Novissime cum persecutionem adversus Christianos agi, nonus à Nero decerneret, fulmen ante eum magno pavore circumstantium ruit, ac non multo post in itinere occisus est. Et rursus alibi clarius: ^c Nonna correptio fuit, cum Aureliano persecutionem decernenti diris turbibibus terrible ac triste fulmen sub ipsis pedibus ruit. Plane innuit cum moveretur ab *Aureliano* persecutio, lapsum illud esse fulmen, non cum illud movisset, & unum duntaxat intervallum constituit à decreto *Aureliani* ad ejusdem cædem, non duo ut *Hieronymus* à decreto ad fulmen aliud, aliud, à fulmine ad necem *Aureliani*. Omnino ex sententia *Gracorum* quæ jam *Scaliger* retulimus. Hodiernam tamen *Hieronymi* lectionem secutus est ^d Prosper Aquitanus, paulo tamen *Orosio* recentior. At *Ruffinus Eusebium* ita intellexit acsi persecutionis editio ne subscrifisset quidem *Aurelianus*. Eum forte lectus *Orosius*, nec enim *Gracum Eusebium* ab eo consultum arbitrator. Recte itaque *Eusebium* & *Orosium* intellexit ^e *Baronius*, & immerito illum hoc nomine rejecit vir sane maximus & de literatura chronologica meritissimus ^f Antonius de Pagi. Sed errare profecto necesse est qui de veteribus Ecclesiæ monumentis malunt à commentitiis recentioribusque Monachorum fabellis statuere, quam vicissim has ad illorum fidem exigere.

§. LXV. Ab *Aureliano* deinde ad *Diocletianum* neminem habent Imperatorum de persecutione suspectum. Sed nec *populorum* in theatris adversus *Christianos* clamantium, nec *prefectorum* in eosdem decernentium ultra habemus in bone fidei monumentis vel minima vestigia. Sed vero hæc ut omnium longissima erat, ita etiam forte sævissima, certe martyrum proventu erat copiosissima. Inde factum ut *Æram Diocletiani* recentiores *Grati* *Æram martyrum* appellant. Ut tamen fieri solet, qui multorum criminum revera rei sunt, ut multis præterea commentitiis criminibus one rentur; ita veram hujus persecutionis sævitiam longe tamen, quam fuit, sæviorem repræsentant fabulatores. Quod quidem eo faciunt securius, quod paucissima extent etiamnum illius persecutionis sincera monumenta quibus revincantur. Qui historiam ejus plenissime executus unum habuimus *Eusebium* (exscribunt

enim illum recentiores alii) qui tamen ipse paucissima habet de martyribus qui alibi passi essent præterquam in imperio *Diocletiani*. Magnam fecit huic historiæ accessionem editus nuper à doctissimo *Baluzio Lactantius de mortibus persecutorum*. Et quidem gratulandum rei literaria Ecclesiastice, gratulandum Ecclesiæ catholica, gratulandum ipsi *Lactantio*, quod eum natus fuerit editorem, virum ita candidum, ita veritatis amantem, ita alienum à Partium studiis atque præjudiciis. Aliter foret ut lucem fortasse nunquam expertus æternum latitasset, in ipso partu vel superflus vel etiam forte penitus extinctus. Infeliciorum certe fuisse ferunt *S. Chrysostomi* epistolam ad *Casarium*. Jam cum habemus alium quem cum *Eusebio* contendamus auctorem coæcum, nihil erit sane in recentiorum martyrologiis atque menologiis quod his tantis consentientium suffragiis conferendum putent viri paulo cordatores atque peritores.

§. LXVI. Quod itaque per totum hujus imperium persecutionem fuisse putent, longe abest ut *verum* fuerit. ^g Multa erant è contra prolixissimæ Imperatorum in *Christianos* benevolentie indicia. Regendas *Christianis* provincias crediderunt, omni sacrificandi metu, qui præfectis provinciarum ex officio imminebat, illos liberabant. Quin & in ipsis Imperatorum palatiis, liberi versati sunt. Ipsæ eorum uxores & liberi & servi erant *Christiani*. (Tales fuisse constat ^h *Diocletiani* uxorem *Priscam*, & filiam ejusdem *Valeriani*, *Maximiani* autem *Galerii* uxorem.) * His ea quæ religionis lux erant, tam verbis quam factis libere exequendi coram semetipuis potestatem dederunt; ipsis ob hanc fidei suæ libertatem gloriari ac se ostentare quodammodo permittentes; eosque præ ceteris omnibus ministris præcipuo quodam amore complectebantur. Id genus exempla aliqua profert *Eusebius*. Quin & singulis Ecclesiæ antistitibus summus honor, cultus ac benevolentia ab omnibus tam privatis quam provinciarum rectoribus delatus est. Innumerabilem præterea hominum quotidie ad fidem Christi confugientium fuisse turbam, immensem Ecclesiæ in singulis urbibus numerum, illustres populorum in sacris ædibus concursus, quo factum est ut priscis ædificiis jam non contenti in singulis urbibus spatiolas ab ipsis fundamentis extrahent Ecclesiæ, tradit *Eusebius*. Quin & hæc progressu temporis incrementa, & quotidie in majus ac melius proficiencia, nec livor ullus atterere, nec malignitas dæmonis fascinare, nec hominum (inquit) insidia prohibere unquam potuerunt, quamdiu omnipotentis Dei dextera populum suum, utpote tali dignum præsidio, texit atque custodiit. Videant fabulatores qui prioribus illis *Diocletiani* annis martyres passos volunt, videant, inquam, quomodo hæc possint cum suis commentis conciliare.

§. LXVII. Confessum hic tenemus *Baronium*. Quantum (inquit) hac adversentur acti sanctorum martyrum, qua certis definita temporibus sunt suis locis superius recitata, nemo non videt. Opponit tamen *Eusebio* testimonium *Constantini*, *Eusebio* proculdubio anteferendum si pro *Baronio* sententiam tulisset. * Ait ille sele *κομητοῦ* *τάξιστοῦ* interfuisse cum consultaret de *Apollinū* oraculo *Diocletianus* quo fuerit deinde in *Christianorum* persecutionem concitatus. Quod se admodum puerum *Constantinū* appellat, cum huic interest consultationi, colligit *Baronus* circa initia *Diocletiani*, annum autem *Constantini IX.* circiter illam contigisse. Sed non necesse est ut admodum solliciti simus de hoc *Baronii* argumento cum tempus ipsum hujus consultationis accurate consignatum habeamus ab ipso *Lactantio*, ut statim videbimus. Nec enim de alio *Apollinū* oraculo quam illo quod decennalem persecutionem immedia te præcessit, *Constantini* verba intellexit Cl. *Baluzius*.

^a In Chronic. Græc. *Euseb.* ad num. *ΒΣ GA*. ^b *Oros.* L. VII. c. 22. ^c c. 27. ^d In Biblioth. *Labbei* Tom. I. ^e An. Christ. 273. num. 3, 4. ^f Dissert. Hypat c. Part. III. cap. ult. n. 13. ^g *Euseb.* H. st. Eccl. Vill. I. ^h *Lact.* de mor. perl. n. 15. * *Euseb.* ibid. ⁱ *Baron A. D.* 302. n. 5. * *Ap. Euseb.* vit. *Constant.* II. 51.

Quod vero ^{anno} mīda IX. circiter Constantini annum necessario designare existimari Baroniu, non obseruavit prefecto illius seculi, in hominum ætatis designdis, morem licentissimum. ^{anno} rōr ad tricēsum usque ætatis annum extendi obseruavit non uno in loco doctissimus Casaubonus. Gordianum XIII. ad minimum annos natum infantem appellat ^a Capitulinus. Verisimilius tamen est XV. tunc egisse annum si XX. I. perierit, ut periisse auctor est ^b Junius Cordus apud Capitolinum. Si infans fuerit ea ætate Gordianus, non erit quod miremur anno CCCII. puerum fuisse Constantinus. Sed de ipso Constantino non sunt istiulmodi loquendi forma fine exemplo. Anno CCCVI. juvenem appellat ^c Lactantius. Anno CCCVII. cum Faustam uxorem duceret filiam Maximiani Herculii ita de eo auctor ^d Panegyrici Epithalamii: O divinum tuum, Maximiane, judicium qui hunc tibi jure adoptionis nepotem, majestatis ordine filium, etiam generum esse voluisti, Divi, inquam, Constantii filium, in quem septima (leg. proculdubio se prima) illius juventa transfudit, &c. Idem tradit primam suam uxorem, Crispī matrem, ab ipso fine pueritia duxisse Constantinum; ut primo ingressu adolescentia formaret animum maritalem, & fuisse novum jam tum miraculum juvenem uxorum. Ita itaque sibi invicem connectuntur finis pueritia, ingressus adolescentia & juventus, ut in annos maritales omnes convenient. Qui autem prima fuit juventa anno CCCVII. quid mirerur si puer idem fuerit anno CCCII? Donandum certe aliquod vehementer illi quæ tam in illa Constantini lege, quam in oratione ejusdem ad sanctorum catum, variis exemplis eluet.

§. LXVIII. Primum persecutionis gradum in milites fuisse tradit ^e Eusebius in historia, ex Chronico omnino intelligendus. Ad annum Diocletiani XVII. num. Abrahā MMCCXVII. Veturius (inquit) magister militia Christianos milites persecutur, paulatim ex illo jam tempore persecutione adversum nos incipiente. Biennio anteriorem ponit editio Pontaci, triennio Prosper Aquitanus & acta Marcelli centurionis, si tamen sinceri sint illius anni in actis Cost. Faustus & Gallus, quod negat Antonius de Pagi. Sed recte omnino constituit editio Scaligerana. Convenit enim ^f Lactantius qui omnia ordine temporis accuratissimo disposuit. Occasione ait captiue hujus persecutionis Diocletianum è quibusdam ejus sacrificiū quibus ventura quarebat. Cum enim cruce le signasset qui aderant Christiani, sacra turbata sunt, trepidabant aruspices, nec solitari in exitu notas videbant, & quæ non litassent, sapienti immolabant. Tandem respondit magister Aruspicum, idcirco non responderet sacra quod rebus divinis profani homines interessent. Inde Diocletiani furor in Christianos accensus est. Tempus notat Lactantius, cum ageret in paribus Orientis, & cum esset pro timore scrutator rerum futurarum. Is timor quisnam fuerit, è superioribus facile colligimus. Cum enim Galerium adversus Narseum per Armeniam misisset, ipsum dixerat ^g Lactantius in Oriente subtiliter aucupantem exitus rerum. Omnino hæc sibi in vicem convenient accuratissime. Idem enim valet aucupare exitus rerum in priori loco, quod in posteriori, scrutari res futuras & ventura querere. Nec sunt alio ea sacrificia referenda. Omnino maximo erat in metu Diocletianus, cum jam duobus præliis superatus fuisse à Narseo Galerius, ut proinde ad nativam sibi superstitionem duxerit esse confugiendum. Et cum dixisset Lactantius reducem deinde à victoria Galerium fastum inde superbiamque sibi attulisse, &c. ita illam digressionem repressit: sed differo de factu ejus dicere, ne confundam tempora. Ex quibus intelligimus tum admodum sollicitum fuisse de temporum ratione Lactantium, tum victoriā illam processisse quæ statim esset traditurus. Ergo in A. D. CCCI. incidit hæc prima militum persecutio. Quæ enim in contrarium profert ex actis Marcelli doctissimus Pagi, ea certe suspecta sunt, nec

cum Lactantii fide ulla ex parte conferenda.

§. LXIX. Sed videamus quoque prima hæc persecutio processerit. Ita itaque ^h Lactantius: Tum ira furens, sacrificare non eos tantum qui sacris ministrabant, sed universos qui erant in palatio, iussit, & in eos, si deterrarent, verberibus animadvertisse; datisque ad prepositos litteris, etiam milites cogi ad nefanda sacrificia præcepit, ut qui non parvissent, militia solverentur. Emissa itaque sunt adverlus milites perfecutionis edicta, nondum tamen sanguinaria. Ita enim sequitur: Hacenus furor ejus & ira processit, nec amplius contra legem aut religionem Dei fecit. Passos tamen aliquos, licet non pro Imperatoris edicto, at pro ministri propria favit, docet Eusebius, sed ita docet, ut innuat omnino fuisse paucissimos. Nec enim alium spartodus ⁱ intelligit in ejus historia Valeſius quam quem Veturium appellaverat in Chronico, & magistrum militia; nec sane alius erat intelligendus qui in anno inveniatur tunc spartodus ^j spartodus. Magister militia qui primus perfecutionem aggressus est, non alius ut puto fuerit quam qui iusta Imperatoris in Palatinos milites executus est. Agebat enim hoc tempore, in Oriente, ut dixi, Diocletianus. In eo autem Orientis prætorio erat illud etiam officium spartodus, sive magistrum militum, cui justa Imperatorum præcipue demandabantur, ea præsertim quæ milites spectabant. Maximini edicta adversus Christianos ^k in anno 292 a. d. spartodus apud exercitum executioni mandarunt, Eus. de Mart. Pal. c. 9. Prefectum prætorii reddit eo in loco Valeſius. Rursus confessores in metallis cum Gentilium invictam novamque perfecutionem liberioribus suis synaxibus concitatissent, a prefectu metallorum primo ad ipsorum nōis auctor spartodus, quem spartodus etiam ibidem Eusebius appellat, ab eo deinde missi sunt ad Cesarem Maximum, ib. c. 13. Hic ducem vertit Valeſius qui militaribus copiis illic prærat. Ducem etiam vertit L. VIII. c. 4. Ego neutra interpretatione Eusebii mentem existimo affectum esse Valeſium; proprius tamen accessisse ad spartodus officium præfectum prætorio. Id tamen unum me ab ea sententia alieniore facit quod præfectos prætorio nullos alibi legamus præterquam in provinciis Cesareis, qualis nondum fuerat Oriens quo tempore agebat ibi Diocletianus. Potius itaque magistrum armorum redendum censuerim. Illius enim officii in provinciis non Cesareis meminit sapientissime Ammianus Marcellinus. Huic itaque perfecutionis illius quæ in milites exercenda erat, curam commisit Imperator. Ita recte verterit Hieronymus. Hos verberibus animadvertisse iusserat Diocletianus. Ex his verberibus nonnullos mortuos fuisse crediderim, quos tamen cum ea re ^l decipit, & vius dicat Eusebius, id palam, ut dixi, innuit fuisse paucissimos. At in edicto nulla est omnino verberum mentio. Militia duntaxat erant solvendi. Quos igitur per provincias passos communiscentur, illi suspecti, & quæ passos tradunt monumentorum, hoc ipso nomine fides vacillabit. Sed redeamus ad historiam.

§. LXX. Dimisus itaque à Diocletiano Galerius in proprium rediit imperium, nempe ut novum exercitum conscriberet. Per Illyricum enim Mesiamque novas illas copias esse contractas tradit Eutropius. In hac cura reliquam anni, quæ supererat, partem insumtam verisimile est, ita tamen ut vere appetente paratus expeditioni fuerit. Conscimus enim exercitum illum à veterani ac tyronibus esse contractum auctorem habemus. Schotti Victorem in Cesariis. Ergo A. D. CCCII. primo vere movit in Persas, itinere per Asiam ut videatur minorem disposito, quos etiam in Armenia majori, uno, ut videtur, prælio penitus debellavit. Inde tempus aliquod nuntiis ultro citroque ad Diocletianum mittendis de pacis conditionibus insumum esse verisimile est, ita ut reversus à Diocletiano in Mesopotamia, cum ingenti ^m honore susceptus fuerit. Hæc omnia ante autumni finem gesta esse constat. Rediit enim inter-

^a Cap. in Maxim. & Balbin. c. 9. ^b Cap. in Gordian. 22. ^c Lact. mort. pers. n. 24. ^d Panegyric. Maximian. & Constantino dict. ^e Euseb. Hist. Eccles. VIII. 1. ^f Lactan. de mort. pers. n. 10. & n. 9. ^g n. 10. ^h Euseb. Hist. Eccles. VIII. 4. ⁱ Eutrop. L. IX. ^j Lactan. n. 10.

jecto aliquanto tempore in Bithyniam hyematum Diocletianus. Hoc tempus quantum voluerit Lactantius ex hac rerum serie colligimus. Illum fecutus est postea Galerius, ut totam illam hyemem consultationibus de persecutione insumerint. Repugnabat diu Diocletianus, satis esse monens, si (quod ipse antea fecisset) Palatinos tantum ac milites ab ea religione prohiberet. Cum Galerius deflectere non posset; consulti deinde amici, tum etiam Dii, & præ aliis Apollo Milesius. Tandem Diocletianus, cum nec amicis, nec Casari, nec Apollini posset reludari, hanc tamen moderationem (inquit Lactantius) tenere conatus est ut eam rem sine sanguine transfigi juberet, cum Casar vivos cremari vellet qui sacrificio repugnassent. Nondum itaque ad cœdes consenserat Diocletianus. Suffragatur huic temporum dispositioni Eusebius qui huic anno Diocletiani XVIII. tribuit victoriam Galerii.

§. LXXI. Successit itaque fatalis annus Diocletiani XIX. Christi CCCIII. Coss. Diocletian. VIII. Maximiano VII. in quo omnes fere consentiunt initium decennalis persecutionis esse collocandum. Quod enim aliter habeatur in Augustino, id codicum potius quam Augustini vitio Actorumve tribuendum probavit Valesius. Hoc itaque anno, absoluta jam hyeme, vere ineunte (quod ab hirundinum visu ventisque Chelidoni arcescunt scriptores Romani, quorum utrosque mensi Februario assignant) jam conveniebat de persecutione, b^{is} inquireretur duntaxat, (ominis causa) peragenda rei dies apodus & felix, tandemque terminalia delecta sunt, ut quasi terminus imponeretur Christiana religioni. Is erat VII. Kal. Mart. Feb. XXIII. Eo itaque die Ecclesiam diruebant; Scripturas incendebant Nicomedia, quod reliquo deinde imperio foret in exemplum. Proximo die Feb. XXIV. editum Nicomedia propositum est, quo cavebatur ut religionis illius homines carerent omni honore ac dignitate, tormentis subjecti essent ex quocunque ordine aut gradu venirent, adversus eos omnes actio calebat, ipsi non de injuria, non de adulterio, non de rebus ablatis agere possent, libertatem denique ac vocem non haberent. Ita Lactantius. Unum tamen illud in duo edita dispescuit⁴ Eusebius, diverso etiam tempore ad provincias missa. Primum erat de Ecclesiis ad solum usque diruendis, sacris codicibus incendendis, utque honorati infamia notarentur, n̄s N̄ vixit, ē dñp̄vōn in r̄t̄ r̄t̄ x̄st̄iōnū m̄ḡd̄iōn, īd̄ d̄p̄vōs s̄p̄ēd̄. Quem locum vulgo non intelligent interpretes, quo pacto nempe fieri posset ut qui jam in vixit, libertatem tamen aliquam retinerent qua possent deinde privari. Sed non erat hoc pro Romanorum legibus difficile, Liberti enim qui inferiori illo libertatis gradu donati essent (superiore enim fuisse quo omnis servitutis memoria deleretur, ostendit Appianus) adhuc erant in vixit. & alicuius ingratu tenebantur ut, si minus fuissent in patronos officiosi, facile libertatem amitterent, quod si privatis jure Romano concessum fuerit, nihil erit sane quod mireretur si ex legum actionibus eadem privarentur. Simile habemus exemplum in edito Valeriani quod è Cypriano nostro supra retulimus. Casariani enim ibi erant liberti Casares quos Kasapius appellat Dio Xiphilini in Severo. Hos confiscari, & vincos in Casariana possessiones descriptos mitti, jussit Valerianus. Quod autem in suos duntaxat Casares liberos constituit Valerianus, id in alienos etiam constituerint principes seculi Diocletianei. De primo hoc edito intelligo quod scripsit Eusebius mense Dystro secundum Syros, Martio Romano, esse propositum in Syria, n̄s tu omnipotēs iopt̄s iorūdārōn. Propter maximam enim Paschalium solennium frequentiam jam maxime erant Ecclesia necessaria cum essent ex edito diruenda. Scio aliter Eusebium intellexisse tam exscriptores ejus antiquiores, quam recentiores etiam interpretes. Id tamen voluit, ni fallor, non in ipsa paschali festivitate, sed cum imminenter feria passionis, propositum in Syria editum de Ecclesiis

^a Lactan. n. 11. ^b N. 12. ^c ib. n. 13. ^d Euseb. Hist. Eccles. VIII. 2. ^e Supra §. L. ^f Euseb. ib. ^g Euseb. ib. c. 6. ^h Euseb. de martyrib. Palestini. c. 1. ⁱ Vales. in loc. ^k De mart. Pal. c. 2. ^l Ib. c. 1.

diruendis. Cyclum Anatolii Syros fecitos verisimile est, cujus limes Paschalis erat equinoctium Sofigenis Martis XXV. Ergo illum sequi oportebat Dominicam Paschalem. Et tamen ante Martium finitum propositum esse editum necesse erat, si Syrorum Dystro propositum fuerit qui Romanorum Martio responderet.

§. LXXII. Erat & aliud ex Eusebii testimonio editum μετρον, non multo post superius emisum, quo mandatum est ποιόπερ omnes ubicunque Ecclesiarum, primum quidem ut conjicerentur in vincula, deinde vero ut Diis sacrificare omnibus modis eogerentur. Ποιόπερ omnes cuiuscunque ordinis clericos intellexisse Imperatores è decreti executione manifestum est. Quod vero hujus etiam editi duplē rursus gradum distinxerit Eusebius, id certo fecit confilio, & ex rei gestæ veritate. Cum enim alibi dixisset pro primo hujus editi gradu ita carceres fuisse repletos Episcopis, presbyteris, diaconis, lectoribus atque exorcistis, ut nullus iis qui ob alia crimina condemnati essent, jam locus superefset; ita deinde novi editi sententiam explicat, εἰδη δὲ ἵππων τὰ πάντα γράμματα ὀπίστελλονται, ἐν οἷς τὸ πατριαρχικὸν διάταξις πρὸ τῶν βασιλέων ἐπὶ ἰδεῖσθαι εἰσαγόμενον οὐ μόνον γραμμάτων αριθμούς. Hujus forsitan editi tempus designavit quicunque Eusebio notulam illam subjunxit quam habemus hodie in fine libri VIII. cum ait mense Xanthico sive Aprili, edita Syriam appulisse de persecutione. Quod enim ille de primo illo edito intellexit, fieri non potest ut verum fuerit, cum contra ipse Eusebius veteresque omnes Eusebii tam interpres quam exscriptores prius illud edictum eo quo dixi tempore propositum affirmet. Convenit præterea tempus Procopii primi martyris Palæstini, quamvis illud vitiissime expresserit^h Eusebius, Δεσμοὺ μὲν ὁ δῆμος, ἡ πόλις τὸ διάδοχον, λέγοντες δὲ παροιῶν, ἡμέρα περάδιον καλλάρου. Nec convenit VIII Desii cum VII. Id. Jun. nec utravis feria IV. Rectius omnino Acta Latina quæ è duobus MSS. profert Cl. Valesius, in hæc verba: Dies erat septima Julii mensis qua VII. Idu Julii dicitur apud Latinos. Cyclo Solis IV. Litera Dominic. C. VII. Julii est feria IV. Quod autem VII. Id. appellari Eusebius illorumque Actorum auctor, obliti sunt Julio VI. esse Nonas. Alter foret VII. Julii esset revera pro VI. Iduum numerandus. Tam itaque tardus erat in persecutione Diocletianus, tamque à Christianorum sanguine alienus, ut, exceptis illis qui Nicomedia incendi nomine, licet falso, puniti sunt, ne cruciatus quidem permetteret provincialibus in Christianos, omni licet conatu, renidente in contrarium atque impellente Galerio. Ita itaque media fere primi anni pars incurrunt transiit. Nec enim verisimile est segniores in Palæstina quam in aliis provinciis fuisse persecutores. Sed nec multis reliqua illius anni parte passos fuisse probabile est. Imprimis quod solorum esset clericorum καὶ πόνον τὸν τεκνοποιόπερ, inquitⁱ Eusebius, juxta edita superius memorata; tum etiam quod cruciatibus potius quam cæde sævitum sit, ut qui martyrium passi sunt, eorum plerique ipso cruciatuum dolore extincti fuerint; tum etiam quod captiōes cruciatosque facillime dimittent, etiam invitos nonnullos, si quid viderentur, vel tacentes, vel si loqui etiam non possent, de invicto illo patientiæ robore remittere; tum etiam quod in civitatibus duntaxat capitalibus, & quidem instantibus festis solennibus, cum dimittendi reliqui essem pro more captivi, plecterentur, etiam quibus non indulgendum censuerint Imperatores, vel in usum spectaculorum reservarentur ut cum bestiis depugnarent. Unicum autem præterea festum hoc anno memorat Eusebius quo passi sunt Christiani, viz. Novembr. XVII. appetente jam Diocletiani die vicennali Novembr. XX. secundum Lactantium. Ea occasione duos solos Casarea passos memorat Eusebius, πόνος (inquit) τὸν τὸν ἀγίον πόνον ταπειδωντος σώμα.

§. LXXIII. Quod tamen ille primo persecutionis an-

no tribuit, id secundo tribuendum existimo, anno nimirum *Aera vulg.* CCCIV. Hoc enim anno finem fuisse ait *Vicennialium*, τίτλος τῆς ἡχεῖσας εἰρηνείας ονόματι, quod non observavit in sua interpretatione *Valesius*. Legendum itaque τίτλος θεωρίας. Neque vero est ut hoc excidisse putemus *Eusebium*. Quanquam enim rede ille persecutionem XIX. *Diocletiani* anno assignaverat tam in *chronico* quam etiam in *historia*, idem tamen sui oblitus, de eo anno ita loquitur quasi fuisset etiam XX. Ita *Imperatores* ait, dum benevolo in *Christianos* animo fuisse, *a Augسطis* δὲ τὸν εἰρηνείας ημέραν. *Vicennialia* itaque prima que fine anni XIX. principio XX. celebrata essent, jam praterita alesserunt cum inciperet persecutio, qua tamen eo ipso persecutionis anno celebrata esse tradit auctor certissima fidei *Lactantius*. Inde etiam est quod secundo persecutionis anno purpuram depositisse tradit *Diocletianum* atque *Maximianum*, quod tamen non ante III. annum, *Christi* nimirum CCCV. fecisse constat ē *Lactantio*. Mirum tamen cum ea ipsa ^b *Eusebii* verba de secundo anno excripserit *Hieronymus*, ad annum tamen persecutionis III. ea apposuisse, in *librario*, potius quam *Hieronymo*, tribuendum sit. Certe alienum erat à mente *Eusebii* qui ita etiam alibi scribit: «τὸν δὲ αὐτὸν τῆς μαρτυρίου διώτηρον τὸν τιμόποταν, cum mentis suæ statu dejecitus ad privatam se vitam contulit *Diocletianus*, cum *Herculio*. Biennium tamen superasse constat ē *Lactantio*. Persecutionem à mense *Mario* anni CCCIII. arcensit, uti diximus, *Eusebius*. At purpuram *Nicomedia* depositus *Diocletianus* ipsis *Kalendis Maiis* anni CCCV. eodem teste ^a *Lactantio*, cui etiam consentit, sui rursus oblitus, *Eusebius*, cum tertio tandem anno persecutionem à *Maximino* excitatam scribit, qui tamen *Casar* eodem tempore factus est quo excessit imperio *Diocletianus*. Quanquam autem instar omnium unus sit habendus *Lactantius*, sunt tamen & alia quæ fidem ejus hac in causa commendant. Certum est ex historia eodem tempore quo deposuerint imperium *Diocletianus* atque *Maximianus*, *Augustos* factos *Constantium* atque *Galerium*, *Casares* etiam *Severum* atque *Maximium*; ita ut *Severum* sua purpura vesterit *Maximinus*, sua etiam *Diocletianus* *Maximinum*. Curavit enim *Galerius* ut illa *Diocletiani*, quam appellat, dispositio accuratissime servaretur, ut nunquam respublica duobus *Augustis*, duobus *Cesariis* careret. Appellat *Diocletianus* & *Maximianum*, διαιρέσει ταρίχαι in editto suo *Maximinus* ap. *Euseb.* Hist. Eccles. IX. 9. non facturus proculdubio ni ab illis *Casares* facti fuissent ipse & *Severus*. Filiorum enim adoptione æquales *Augustos* creabant illius ævi Imperatores. Atqui anno CCCV. *Augusti* facti sunt *Constantius* atque *Galerius*. At *Constantio* qui obiit A. D. CCCVI. annum imperium tribuit *Victori*. Conveniunt & *Fasti* nostri *Alexandrini Theon*, in quibus ita legimus: *Kaisarīn* τοῦ Καισαρὸν τοῦ Μαξιμίνου Καισαρὸν τοῦ Σ. *Kaisarīn* τοῦ Καισαρὸν τοῦ Σ. Μαξιμίνου τοῦ Καισαρὸν τοῦ Σ. Rectissime ex regulis eruditissimi *Pagi* quas ille sibi hac in causa adversas fuerat suspicatus. Inde constat VI. consulatus quem A. D. CCCVI. gelserunt *Constantinus* atque *Maximianus* fuisse *Augustum* utriusque imperium priore anno susceptum. Quod vero ad *Casares* attinet, quanquam *Eusebius* eos proximo anno à depositione *Diocletiani* *Casares* factos asserat, nempe à *Galerio*, quod ex ipsis *Maximini* edito refutavimus, at certe tempus *Casarei* eorum imperii satis accurate consignavit, anno CCCV. Eodem spectat quod tertio tandem persecutionis anno persecutionem dicat à *Maximino* fuisse resuscitatam: quod denique *Severum* secundo imperii sui anno restetatur interfectum, quem anno CCCVII. concidisse (quo consulem illum habet cum *Maximino Theon*) manifestum est. Ipsi illi *Fasti* quibus Coss. An. CCCVI. novi habentur *Augusti*, anni COCVII. novi *Casares*, omnem prouersus dubitandi

rationem excludunt de anno *innovati imperii CCCV*. Fatoe tamen gravissimos esse, in contrarium, auctores qui Cosl. An. CCCIV. tradunt imperio cessisse *Diocletianum*, *Idatium imprimis & Zosimum*. Ut cunque sive cesserit, sive nomen etiam imperii retinuerit, ab eo certe tempore probabile est, omnia pro arbitrio suo gessisse *Galerium*. Atque ita fortasse *Eusebius* cum *Lactantio* & *Victore Cesarum* auctore conciliandus. Id saltem erit ex hac hypothesi certum, quamdiu rem pub. administravit *Diocletianus*, usque ad annum CCCIV. in solos clericos esse capitali poena animadversum, nec ad laicos illud pertinuisse periculum. Quæ certe optimè conveniunt cum iis quæ de *Diocletiano* observavit *Lactantius*, fuisse illum à *sanguinariis edictis*, in hac saltem *Christianorum* causa alienissimum.

S. LXXIV. Successerunt deinde anno CCCIV. si Eusebio credimus, edicta severiora, quibus ^{maius} ~~maius~~ r^os xⁱⁱ m^oly d^one*v* te ^{et} n^ois ^{et} c^om^ond^ois exal^ote*r*. Quo tempore Timotheum tradit Eusebius, post innumera tormenta, tandem tenui ac lento igni fuisse consumatum. Plane hae*c* edicta Galerium sapient audorem quem ^{et} Lactantius ait vivos illos cremari voluisse qui sacrificio repugnasse*n*t, etiamnum imperium administrante Diocletiano. Postea etiam ejus decreta ita describit Lactantius ut omnino hisce Eusebianis ad amissim respondere videantur, si tamen locum illum integrum sincerumque haberemus. ^{et} Dignitatem (inquit) non habentibus p^ona ignis fuit, & exili primo adversus Christianos permiserat, datis legibus ut post tormenta damnati lentis ignibus urentur. Tum modum illum cruciatus ita describit ut Eusebiano respondeat. Fateor equidem mutila haec videri, & in eam forte interpolanda sententiam, ut quae de exclusione à legum beneficio vel exilio molliora statuisset in Christianos Diocletianus, permittente utique, non probante Galerio num 14. ea Galerius jam Augustus novis legibus revocarit, & quidem durioribus illis quas ille Casar Diocletiano consuluisset, num 11. Quo vero tempore haec emissa essent, ex Agone Cesariensi colligendum. Agon quinquennalis Herodis ab eo in honorem Cesarii in dedicatione Cesarea instituta anno Herodis XXVII. ex quo Hierosolymus potitus est, Olympiad. CXCII viz. anno olympiadis tertio, incidit in annum U. C. pro A^Er. Varroniana DCCXLV. Mortuus est Agrippa ludis Cesariensis anno Claudi^o III. U. C. DCCXCVII. qui quartus est atque adeo agonalius ab illo, quem dixi, Herodis agone primo, accuratissime. Ab illis si initium suppurationis exordiamur, annus Christi CCCIV. qui est U. C. MLVII. erit, fateor, agonali. Sed de hoc ludo rectius è omnino coevis monumentis quam è tam longe repetendis originibus statuemus. Si haec ^{maius} ~~maius~~ id^ora, cuius meminit secundo suo, quem numerat, anno persecutionis Eusebii, sit pro agonalium quinquennialium solennitate aliqua redeunte habenda: ego de illa potius intelligendam arbitrarer quam designat Eusebius infra in martyrio Pamphili ejusque sacerdotum, nempe V. Dystri III. Non. Martii, quo ^{ix} genii natales gentes celebrarent, urbis omnino sua natalitia, ab Herodis tamen illis quae videntur intercidisse, aliquantum discrepantia. Certe ethnicorum propria erat id genus idolatria solennitas, non Iudaorum nedum ut à Iudeo fuerit instituta. Convenit etiam mensis Dystrus. Qui enim post paucos ab hac solennitate dies occisi sunt, illos XXIV. Dystri passos tradit Eusebius. Septimus erat persecutionis annus quo paulus est cum suis Pamphilis. Ille itaque, si pro consuetudine agonum quinquennialium qui IV. quoque anno solidio *absoluto* redire solebant, fuerit agonali, plane sequitur ut de III. persecutionis anno intelligi debeant quae de II. tradit Eusebius, illum fuisse similiter agonalem. Quae sane mirifice faciunt ad confirmandam illam Lactantii chronologiam quam ille accuratissime diligentissimeque designavit. Ita fieri ut

^a Enseb. Hist. Eccles. VIII. 13. ^b Euseb. de martyris. Palest. c. 3. & in Chron. ^c Hist. Eccles. VIII. 13. ^d Latian. de mort. persec. n. 19. ^e De mart. Pal. c. 3. ^f De mort. persec. n. 11. ^g Ib. num. 21. ^h De mart. Pal. c. 11.

non prodiuerint illa Galerii edicta ante annum persecutio-
nisi III. Christi CCCV. quo se purpura exuerant se-
niore Augusti, atque adeo hucusque verum fuisse
quod ait Eusebius in solos Ecclesiarum antistites vim
omnem persecutionis incubuisse, saltem pro ditione
Diocletiani.

S. LXXV. Videamus itaque jam qualis fuerit in
t^e reliquis imperii partibus eadem illa persecutio. Iti
Galerii imperio omnino probabile est pro f^eavissimi
principis ingenio fuisse etiam f^eavissimam. Sed nulla
habemus de eo coeva monumenta quo qualis fuerit
testatum faciant. Constantium ab initio amicissimum,
et n^o m^o i^mper^rto^r p^ontu^ms p^ond^ronari^m, t^ende^r r^ot^o v^ol^o a^m
n^o d^oc^oll^os d^oct^ori^m n^o a^mer^op^olic^os q^ond^ocar^m n^o m^ore^r v^ol^o u^m
n^o r^ot^o v^ol^o n^o d^oct^ori^m, n^o d^oct^ori^m n^o r^ot^o v^ol^o r^ou^m p^ont^r a^mer^m car^m,
tradit^r Eusebius. Idem & in scholis quod fini lib. VIII.
subjunxit studiosus quispiam, non ipse forsitan Eusebi-
us, ex Eusebio tamen sua maximam partem mutuatus,
& iisdem fere verbis. Discrepat nonnihil^r Lactantius,
cujus haec sunt verba: Constantius, ne dissentire à majo-
rum preceptis videretur, conventicula, id est, parietos, qui
restituti poterant, dirisi passus est, verum autem Dei tem-
plum, quod est in hominibus, incolum servabat. Nec id
temere. Infra enim de Constantino jam Augusto ita
scribit: Suscep^tto imperio Constantinus Augustus nihil
agit prius quam Christianos cultui ac Deo suo reddere.
Hac fuit prima ejus sanctio sancta religionis restituta.
At nihil habuit agendum Constantinus si nihil fuisselet
à patre ejus Constantio in Christianorum causa innova-
tum. Ego Lactantio potius crediderim scriptori di-
ligentiori rerumque Latinarum longe peritiori. In
eo tamen uterque convenit nullam fuisse quo^r marty-
res fecerit in Constantii ditione persecutionem. Con-
firmatque doctissimus Baluzius ex epistola Donatista-
rum apud^r Optatum ex Europio. Cuncta autem quo^r
trans Alpes erant Constantio credita ait Victor Schotti.
Ergo non Britannias modo, & Gallias, sed Hispanias,
regebat, nec enim illas aliis ditionibus accensuit idem
Victor. Habentur equidem nonnulla in canonibus
concilii Eliberitani ad cultum idololatricum spectan-
tia, verum ea talia pleraque ut sponte potius admissa,
quam à magistratu causa videantur. Unum illud pro-
pius hoc attinere videtur, de illis qui non immo-
layerant, sed munus tantum dederant, eo quod se à
funestis abstinerant sacrificiis. Erat enim ea ipsissi-
ma libellaticorum causa, ut eam describit noster mar-
tyr Ep. ad Antonianum. Sed cum nullum accederet
Constantii edictum, non aliorum esse potuit ea per-
secutio quam urbitorum magistratum, qui cum gladiis po-
testate carent, nullos certe martyres coronare pote-
rant. Quo^r etiam in concilio Arelatensi habentur
de causa traditorum, ea certe non ad domesticam ali-
quam causam attinebant, sed ad Afrorum illam de
schismate Donatistarum, cuius illos cognitores judices
que dederat Imperator. At si aliqua fuisselet, ut exi-
stimat Baluzius, illis in partibus persecutio; fieri om-
nino vix potuit quin in illorum conciliorum canonis-
bus saltē aliquos haberemus de traditoribus propriis
lapsisque quales ediderunt, quo^r proximis à persecu-
tione temporibus convenerunt in Oriente, Synodi Neo-
casariensis & Ancyra. Quo^r porro recentiorum fidei
afruendae protulit ex Eusebio Baluzius, ea statim ex-
ponemus.

penitus.

§. LXXVI. Pergeadum interim ad imperium *Herculii*. Nam prater *Gallias*, ab Oriente usque ad Occidentem, tres (inquit ⁸ *Lactantius*) acerbissima bestie seviobant. De *Maximiano* etiam ita: ⁹ *Sonex Maximianus libens paruit per Italiam, homo non adeo clemens*. Cum vero tempora in *Africa* quam alibi certiora habeamus, propter gravissimas illas, quæ inde ortæ sunt, de *Dona-tistarum* schismate disputationes, inde possimus de reliquis *Maximiani* partibus certissime judicare. Incepit autem ea etiam in *Africa*, eodem illo quo dixi an-

^a Enf. Hist. Ecc. VIII. 13. ^b De mort. perf. c. 15. ^c Ib. c. 14. ^d Op.
^e Ib. n. 15. ^f Mischel. L. II. p. 82. ^g Mischel. L. II. p. 62. ^h Ib. p. 66.

no CCCIII. Ita enim *Alfus Cecilianus*, cuius *Dacumvratu* excepta persecutio est, in actis purgationis *Felicis Aptungitani & Baluzio* editis : *Non medicam* (inquit) *tempus est ex quo daunivratum administravi, anni sunt an-*
decim. Gesta illa sunt *Coff. Volfgand. & Anniano A. D.* CCCXIV. *Inde si retrorsum numeres annos XI. In A. D.* CCCIII. *intides accuratissime. Faceant itaque qua-*
ex vitiis S. Augustini codicibus crucem hactenus
chronologis fixerunt in statuendo hujus persecutionis
initio. Ut itaque eo anno, ita certe vix ante mensem
Aprilis edicta persecutionis *Africam* appellere potuerunt. Sed alia erant omnino haec edicta *Maximianus* ab iis quae ediderant priores Ecclesiaz persecutores. Neminem jam passum legimus eo solo nomine quod fuisse *Christianus*, neminem quod gentilium idolis sacrificare recusasset. Sed ne eo quidem nomine quo usum diximus *Diocletianum*, quod quis esset clericus : sed eo quod sacros codices tradere renuisset. Id etiam fuisse videtur à *Maximiani* edicto capitale si quis collectam sacerdos celebrasset, vel ei etiam laicus interfuisset. Hoc certe uno nomine passi sunt quorum passiones nobis conservavit editus à *Baluzio* auctior *Donatista*. Non *Christianitatem*, ne *sacerdotiū* quidem, objicit *Saturnino* presbytero proconsul, sed *synaxim*. Tu (inquit) contra fusionem *Imperatorum & Casarum* fecisti, ut hos omnes colligeres. Et rursus confessio *Christianus*, Non quero (inquit) utrum *Christianus* sis, sed an collegam feceris, vel Scripturas aliquas habes ? Multos equidem periculo involvebant hujusmodi edicta, cum quinque synaxibus interfuisserent de vita illis esset periclitandum. Sed nemiam profecto involvebat nisi sponte sua periculum adeuntem (quod certe animorum erat plusquam vulgarium) neminem nisi *deprehensum*, quod saepe contigisse vix est verisimile, & invidiam confabat *deprehendentibus ipsa pana* illa gravissima atrocitas. Et vero illos qui vel minima *victoria* specie tam facile *deprehensorum* dimittebant, qui saepe ipsa periclitantium multitudine, oppressi, fatigati atque emolliti essent, non est sane verisimile fuisse in *investigandis Christianorum latebris* admodum diligentibus. Sed qualis cuncte fuerit haec persecutio, non erat certe, quam putant, diurna. Non est ut eam ultra depositam à *Maximiano* purpuram prorogemus. Tempora diligenterissime notarunt acta que extabant se tate *Augustini* : Nam gesta (inquit) martyrum quibus ostendebatur tempus persecutionis *Coff. gesta sunt Diocletiano IX. & Maximiano VIII.* prid. *Id. Februarius* : gesta autem episcopalia decreti *Cirtensis*, post coronem consulatum III. Non *Martias*. Constat omnino, quod tempus hic appellatur *persecutionis*, non aliud esse quam secundum ejusdem annum. Nec enim initio *Februarii Africam* appulisse potuit edictum à *Diocletiano Nicomedia* sub nomine *Februarii* emissum, nedum aliud à *Maximiano Herculeo* postea emitendum. Cum vero synodus illa haberetur, jam certe pacem Ecclesia accepisse videtur. Vix aliter foret ut *Synodi* habendae vacare possent Episcopi, nedum ut tam levi causa tam multi convenirent, ut unus *Episcopus* constitueretur. Idque innuit *Opratus*, cum ait idcirco *confessisse in domo Urbani Carisi*, quia *Basilica* uedum fuerant restituta. Sperasse illos indicat brevi fore ut restituerentur. Melius tamen tempus notavit, ni fallor, *Opratus III. Iduum Maiorum*. Jam enim deposuerat imperium eo ipso anno *Maximianus*, sive *Kal. Aprilis* deposuerit, ut *Idatus*, sive *Kal. Maiis*, ut videtur innuere *Lattantius*.

§. LXXII. Eodem tempore desit & in Italia. Valerius ledictrus enim imperio Maximianus eam, ni fallor, gratiam subditis faciebat quo gratiior illis acceptiorque esset ejus memoria. Sequebantur tempora turbulenta usque ad imperium Maxentii. Is autem in initia captandae benevolentiae causa revocavit persecutionis edictum, Christianumque se simulavit. Ita Eusebius:

^a Enf. Hist. Ecc. VIII. 13. ^b De mort. perf. c. 15. ^c Ib. c. 14. ^d Opt. Milev. L. I. ^e Can. 3. ^f Conc. Arelat. I. can. 13. 14. ^g LaHan. n. 16. ^h Ib. n. 15. ⁱ Missel. L. II. p. 82. ^j Missel. L. II. p. 63. ^k Ib. p. 66. ^m Brevic. Collat. dist. 3. c. 17. ⁿ Optat. L. I. ^o Euseb. Hist. Ec. VIII. 14.

Εργασίαιν καθευδρύποτο τιμών της ἀπόκρισις & Χριστιανῶν αἵρεσιν
περιστατέλη διατεθεῖ, εὐσέβειαν διημορφάζειν, τὸν ὄντα στάχτης τοῦ ποντοῦ
περὶ τῆς ορθοπίας φανεῖν. Nec alio fuisse unquam
in Christianos animo Maxentium inde colligimus, quod,
recepta tandem A. D. CCCXI. Africā, eundem se adhuc
in Christianos praebeuisse auctor sit. Optatus. Distulit au-
tem fortasse Galerius quod novo suo Cæsari Severo
persecutionem in mandatis dedisset. Quacunque ta-
men id de causa eveneit, ita erat in Occidentalibus
imperiis restincta secundo anno perlecutio, ut toto de-
inde decennio nunquam fuerit resuscitata. Testis est
locupletissimus illorum temporum coœvus Eusebius mil-
le fabulatoribus anteponendus. Is ubi dixerat Orientale
imperium ad Illyricum usque diutinis gravissimisque per-
secutionibus fuisse vexatum, ita deinde subjunxit:
τὸν τοῦ ποντοῦ τὸν διεμελαθρων, Ιταλία τὰς τοῦ Σικελία, Γαλ-
λαζία τε τοῦ θαταρχίας διοικητής Σπάσιος Μαυριτανίας τε τοῦ Α-
φρικίας, ἵδιον ἔπειτα διοικητὸς τοῦ διοικητοῦ τοῦ πλέοντος ιστο-
μάνατη, ταχινὸς ξένιων διοικητὸς της Ειδυλλίας τοῦ θρησκευτικοῦ ποντοῦ.
Ec-
quis est qui non videat eundem hic designari Occiden-
talium persecutioni terminum atque illum quem dixi
fuisse imperii Maximiano Herculio? ^ε τοῦ διδύποτον τοῦ πο-
ντοῦ διατητοῦ à persecutionis edicto dixerat de imperio Dio-
cletiani & Maximiani. Et hic ἵδιον ἔπειτα διοικητὸς conclu-
sam illam dixit persecutionem. Quod vero existimat
doctissimus Baluzius innuere Eusebium in Gallia atque
Hispania fuisse saltem aliquam, quæ secundo tamen
anno desierit, persecutionem; fugit illum certe ratio,
Certum est, nec ipso refragante, nihil Christianos esse
passos auctore Constantio. Et vero jamdiu extincta e-
rat principum editiciis prava illa consuetudo praefecto-
rum innocentes concedentium populū in theatro clama-
tibus. Ne populū quidem in hac persecutione infensum videntur habuisse Christiani. Cur aliter popu-
lum primo persecutionis anno ita sibi infensum fensis-
t̄ Dioctetianus? Cur populi benevolentiam ita sibi captan-
dam censuit Maxentius si se Christianum simularet? Cur
ita persecutores omnes in Italia populi tanto odio
flagrabant, ut tradiderit in Italia exercitus Severum,
ipsum esset Galerium traditurus? Nec credibile est au-
furos provinciarum praefectos in Christianos sèvire sub
principe benevolo; nec si id auderent, impune laturos;
nec si unum alterumve impune sustulissent, tantam ta-
men illam, quam faciunt fabulatores, martyrum mul-
titudinem impune sublaturos. Id unum igitur voluit,
ni fallor, Eusebius ut annum illum occidentalis imperii
tractum, præcipuis provinciis nominati, designaret, nec
ultra secundum persecutionis annum ipsam in toto illo
tractu durasse indicaret.

§. LXXVIII. Redeamus itaque ad pertexendam ejus-
dem persecutionis historiam in partibus imperii Ori-
entalibus. Purpuram diximus depositisse Diocletianum
A. D. CCCV. April. I. si Idatium, Maii I. si Lactantium
audiemus. Eodem illo die factus est Cæsar Maximini-
nus. Eadem enim purpura qua se exxit illum induit
Diocletianus, quod factum etiam innuit Lactantius in
alio Cæsare Severe à Maximiano Herculio. Et tamen
alium illi ab utrisque natalem tribuit Eusebius Novemb.
XX. eundem scilicet quem Diocletiano ^b Lactantius, ni-
si forte quid mysterii illis verbis subesse suspicemur,
τὸν ποντοῦ αὐτῷ φέρειν ἡμέραν, quasi diceretur dunta-
xat, non item vere fuisse ejus natálū. Sed inde for-
tasse factum, quia Diocletiani Cæsar esset, ut eundem
etiam cum Diocletiano natalem celebraret, cum tamen
alio die Cesaream majestatem inierit. Eumne diem Ni-
comedia, ominis gratia, expectarit antequām provinci-
am capesseret, non est ut facile dicamus. Fieri tamen
potest ut ita fuerit. Id si verum fuerit, aliquandiu
quievisse Orientis Christianos necesse erat, à depositione ni-
mirum Diocletiani usque ad adventum Maximini. Inde
deutira illa, quam appellat Eusebius, in miruosis Maximi-

ni jam longe sèvior illa quæ præcesserat, quam cum
illi autem διὰ τῶν αὐτοῖς παρεδόθη tribuit Eusebius, tertio
tamen illam constituit persecutionis anno, ut proinde
exeunte A. D. CCCV. nova illa persecutio inceperit.
Recte quidem id, & pro suis principiis, Eusebius. Se-
quenti enim post Diocletiani depositionem anno initium
Maximini tribuit Eusebius in bronico, ex quo illum
erroris manifesti convictum tenemus, cum certum sit
ε Lactantio uno eodemque non anno modo, sed & die de-
posituisse Diocletianum, suscepisse Maximinum. Ut tamen
consultum de edicto persecutionis constitutumque an-
no tertio concedamus, fieri tamen vix potest ut ante
annum IV. emisum fuerit per provincias atque pro-
positum. Sub finem Martii anni IV. telle obtulit præ-
fecto Appianus, reperitque omnia quasi in ipso per-
secutionis procinctu atque apparatu. Precones urbis
Cæsariensis omnes patresfamilias una cum uxoribus li-
berisque ad idolorum templo justu præsidis evocabant,
citabantque tribuni è catalogo militari, ut videtur, mi-
litēs prædiarios nominatim. Hæc plane incipientium
erant, non eorum qui progressus aliquos jam fecissent
in persecutione.

§. LXXIX. Quale autem fuerit novæ hujusce per-
secutionis edictum ex Eusebii facile intelligimus, ^a ὃς ἀν-
τιδιδοὺς ποντοῦ ἀποχετεύεις μετ' ὅπουλας καὶ παντὸς τοῦ τοῦ πο-
ντοῦ αὐχεταντος δίον. Plane hæc respondent illis quæ su-
pra secundo persecutionis anno retulerat Eusebius, &
fere iidem verbis, ποντοῦ τοῦ τοῦ ποντοῦ ποντοῦ δίον, ut vix dubium esse possit quin unum
fuerit idemque edictum, ab uno eodemque Galerio, non
tamen eodem tempore emisum. Convenit & pena
Appianī, lento igni pedibus ejus admotus, plane ad
mentem Galerii, ut supra ε Lactantio obseruavimus. Il-
lud unum tamen fuerit in utroque edicto fortasse di-
versum, quod eum superiori edicto omnes, non ut ante
duntaxat clerici, sacrificare juberentur, executio tam-
en Romanis duntaxat praefectū, non item urbium magi-
stratibus qui potestate gladii carerent, fuisse demandata;
secundo tamen edicto magistratum, etiam urbico-
rum opera in civium suorum è matriculū detectione
etiam exigeretur. Id certe studuit postea Maximinus
ut civitates etiam in persecutioni invidiam alliceret.
Sexto perlecutio anno edictum direxit ^c τοῦ διδύποτον ποντοῦ λογιστῶν καὶ τακταρίων. Rursus edictum
quo revocatum est Galerii edictum de persecutione,
directum ^d λογιστῶν καὶ στατοῖς καὶ σεπτοντοῖς τοῦ ποντοῦ διδύποτον ποντοῦ, quos etiam, τοῦ κατ' ἀρχὴν ἐπιτελούσις appellat.
Inde tandem nata πολιορκία aduersus Christianos,
quæ nova videbantur ^e Eusebīo, utpote a Maximino pri-
mum ex cogitata. Non meminit ille quæ fuisse olim
ab urbibus decreta sub Antonini. Nempe experientia
compertum est ad cives detegendos quam esset illa ci-
vicorum magistratum opera necessaria. Ita quarto tan-
dem persecutionis anno natum est hoc paterius edictum
paulo antequam pateretur Appianus, A. D. CCCVI.

§. LXXX. Ab hoc tertio anno quo imperium depo-
suit Diocletianus perficit Nicomedia perlecutio usque
ad palinodiam Galerii, à Kal. Maii anni CCCV. usque
ad prid. Kal. Maii anni CCCXI. Id colligimus ε Lactan-
tio qui hoc tempore Donatum suum scribit ε car-
cerē fuisse liberatum, cum carcer illi sex annis pro domi-
cilio fuisse. At in ditione Maximini Cesarea erat fal-
tem aliqua persecutionis remissio, licet nulla fuerat ejus-
dem revocatio. Ipsi cadium latetas, atque affectatio
illa, quam diximus, incurrunt imperii, ad seviora qui-
dem persecutores consilia, minus tamen martyrum pro-
ventu copiosa, convertit. Ita ^f Eusebius: τὰ δὲ τὸν ποντοῦ
αὐτοῦ ἐπαγγελματίας ἐπὶ τῷ τοῦ ποντοῦ κακοῦ
εἰδοῦς καὶ αὐτὸς τὸν ποντοῦ ποντοῦ ποντοῦ ποντοῦ
εἰδοῦς εἰχούσος ἐπικράτεις ἐπὶ τῷ νομοῦ διονύσου καὶ φιλάρ-
ρηστον ἐπετοῦ, nempe ut in posterum nulla aduersum
Christianos sèvitia uti viderentur. Neque enim fas esse

^a Optat. L. I. ^b Eus. Hist. Ecc. VIII. 13. ^c Eus. Hist. Ec. VIII. 13. ^d Laet. de mort. pers. c. 17. ^e Laet. de mort. pers. c. 19. ^f Ib. c. 26.
^g Eus. de mart. pal. c. 5. ^h Laet. de mort. pers. c. 17. ⁱ Eus. de mart. pal. c. 4. ^k De mart. Pal. c. 4. ^l Ib. c. 19. ^m Eus. Hist. Eccles. IX. 1. ⁿ Eusib. ib. c. 7. ^o De mort. pers. c. 35. ^p Eusib. Hist. Eccles. VIII. 12.

aiebant, ut urbes quidem civium sanguine contaminarentur; imperatores autem ipsi erga omnes benigni ac mansueti crudelitatis aspergerentur infamia: sed potius decere, ut humanitas & beneficentia imperatoria maiestatis in universos diffunderetur, nec posthac nostri capitali supplicio pletterentur. Quippe hujusmodi per Imperatorum indulgentiam liberatos nos esse. Ita proditione Orientis Casarea Eusebius. Nec aliter in ditione Augustea factum, cuius metropolis erat Nicomedia, testis est ^a Lactantius: Illud vero peñsum (inquit) genus est, cui clementia species falsa blanditur: ille grayior, ille favior est carnifex qui neminem statuit occidere. Itaque dici non potest, hujusmodi judices quanta & quam graviora tormentorum genera excogitaverint, ut ad effectum propositi sui pervenirent. Hac autem non tantum ideo faciunt, ut gloriari possint, nullum se innocentium peremisse (nam & ipse audi vi aliquos gloriante, quia administratio sua hac parte fuerit incruenta) sed & invidia causa, ne aut ipsi vincantur, ant illi virtutis sua gloriam consequantur. Proinde summam curam adhibebant ne morerentur quos cruciaverant. Ita enim sequitur: Contendunt igitur ut vincant, & exquisitos dolores corporibus immittunt: & nihil aliud evitant, quam ut ne torti moriantur. Et rursus: Illi autem pertinaci stultitia jubent curam torti diligenter adhiberi, ut ad alios cruciatus membra renoventur, & reparetur novus sanguis ad paenam. Quid tam pium, tam beneficum, tam humanum, fieri potest? non curassent tam solicite quos amarent. Plane illi ad exemplum Decii qui eadem, ni fallor, ante crudelitatis infamiam se putavit evitare posse. Ita enim de ejus tormentis noster ^b Cyprianus: Tormenta venerunt, & tormenta sine fine torto, sine exitu damnationis, sine solatio mortis; tormenta que ad coronam non facile dimittant, sed tamdiu torqueant quamdiu dejiciant: nisi si aliquis divina dignatione subtractus inter ipsa cruciamenta proficerit, adeptus gloriam non termino supplicii, sed velocitate moriendo. Ita intelligimus ut clementia laudem conciliarent boni aliqui principes cum immanissima adversus Christianos saevitia. Quanquam autem Christianorum patientiam gravius exercuerunt hi cruciatus, at pauciores certe fecerunt omnino martyres.

§. LXXXI. In eo autem ponebant hanc clementia laudem persecutores, de quibus agimus, Diocletiani, si, cum vita pepercissent, oculos tamen dextros eruissent, & sinistros poplites debilitasent candenti ferro. Ex quo itaque ceperunt haec mutilations, cum vita servanda causa fuissent excogitatae, exinde rariova fuisse martyria verisimile est. Cum itaque quarto tandem persecutionis anno Ioviolem illam Maximini persecutionem recruduisse dixerimus; V. tamen incepisse ^c mutilationes damnationesque ad metallia testatur Eusebius. Hoc anno periiit Urbanus saevissimus Christianorum persecutor. Qui illum deinde VI. anno exceptit Firmilianus in praefectura Palastina, quanquam nonnullos capite multavit, at quamplurimos illis, quas dixi, mutilationibus operisque metallicis pro virili sua fatigavit. Jamque persecutionis incendium tot martyrum cruento imminutum restinctumque observavit ^d Eusebius, ἀνθρώποις τε καὶ θηρίοις τοῖς ἄνθρωποις τοῖς Θηράσιοις εἰς τὰ αὐτὸν μέταλλα διὰ Χριστὸν καὶ τοτούδιον τούτους χρησιμόποιος, cum novo quasi captato initio novum Maximini proditum quo omnes erant, tam famina quam viri, tam servi quam domini, ipsi etiam τούτους infantes ad sacrificia cogendi. Durasse itaque videtur illa intermissio a mense Augusto usque ad Novembrem. Primo ergo novi hujus editi impetu intersectos a Firmiliano nonnullos martyres memorat ^e Eusebius, ita tamen ut mense Decembri ad ingenium redierit, &c., pro mortibus, mutilationibus deinde operisque metallicis saevierit, paucis duntaxat ad martyrium delectis. Cum tamen maximo flagraret iporum & gentilium odio atque invidia nova haec eruptio, non est quod miremur non fuisse diuturnam. Anno enim tandem persecutionis VII. Martii VII. pastus Eu-

bulus ultimus martyrum Casariensis, ἡ οὐαὶ τῷ ἐν τῷ Καισαρίᾳ υπόπτων τοῖς ἄλλοις ἐποππάζοντο, inquit Eusebius, cum nempe ipse Firmilianus a Maximino extremo supplicio addicctus, capite truncatus est. Ita transiit annus ille VII. cum rursus sensim negligi a gentilibus res Christianorum viderentur. Id enim vult illis verbis ^f Eusebius, καί τότε δέκα τὸ τελεῖον ἡ μάζα ἵσχυν τὸ ἀπρίστον εἰλαβότων. Inde anno VIII. tanta crevit Christianus in metallis constitutis fiducia ut palam collectas celebrarent, extructis etiam Ecclesiis. Hoc illis novam rursus novi post Firmilianum praefecti conflavit invidiam. Inde, consulto Imperatore acceptisque rescriptis, quatuor ex omni numero selectos ipse vivicomburio consummavit, XXXIX. Maximino destinavit, quos ille uno eodemque die capitibus truncavit. Reliquos per alia metalla dispergit, nec alios in ea praefectura pastos verisimile est a VII. Mart. anni VII. usque ad annum persecutionis IX. Nec est quod dubitemus de aliis etiam esse praefecturis ex hac ipso praefectura statuendum.

§. LXXXII. Prodiit tandem absoluto anno persecutionis VIII. ineunte IX. edictum Galerii, quo persecutio illa penitus extincta est, inter Kal. Martias quibus XX. tribunitiam potestatem inchoaverat, prid. Kal. Maii quod Nicomedia dicit propositum fuisse ^g Lactantius, & quanquam invito Maximino, a Sabino praef. praetorio ^h Orientis, praefectis provincialibus urbicisque magistratibus communicatum, cum & ipse verbo tenus judicibus mandasset ut ab oppugnatione ⁱ Christianorum abstinerent. Duravit haec pax ne sex quidem integris mensibus. Inde ad novas artes praetextusque quærendos restaurandæ persecutionis se convertit Maximinus. Imprimis arcuit Christianos a cæmeteriis. Tum subornavit civitatum ad se legationes magni quasi beneficij loco id a se potentium ut Christiani pellerentur, imprimis Antiochiae, in qua urbis curator Theotecnus egregius impostor novum Jovis Phili simulacrum magicis artibus consecratum erexit, ejusdemque commentus est oraculum quo juberetur ^k Christianos urbe omniue urbis territorio esse exterminandos. Tum novo quodam exemplo civitates, quæ id gratum Maximino fore intellexissent, sua etiam ^l ιποτιματα adversus Christianos emiserunt. Legationes haec eodem quo decepsit Galerius anno, sed exeunte, Nicomedia accepit, postquam Galerii dictio nem ad fretum usque Chalcedonium occupasset, & pacem amicitiamque cum Licinio certis conditionibus compoluisset. Hoc ex ipsis Maximini edito constat in favorem Christianorum leuenti anno CCCXII. finiente edito. Sed & ^m indulgentiam Christianis a Galerio concessam hoc etiam anno revocatam necesse est si non integris VI. mensibus ea pax duraverit. Sed occultis, ni fallor, artibus, nondum aliquo edito, hucusque scvitum est.

§. LXXXIII. Postea aliae fraudes excogitatae ut in Christianorum odium populos accenderet. Alta impri mis ⁿ Pilati in Salvatoris nostri contumeliam ab Impatore aliquo conficta, quæ tamen tanti fecit Maximinus ut publicis editiis ea commendarit, ut ubique locorum, tam in agris, quam in civitatibus publice proponerentur, utque ludimagistri pro dictatu haec declamanda & memoriam commendanda pueris traderent. Tum etiam impuras quasdam mulierculas eo tormentis adegit dux quidem Damascenus, ut publice editis apud alta testimoniis faterentur se olim Christianas fuisse, & flagitorum quæ Christianis in ipsis ædibus sacris gererentur, esse conscientia, ut nempe fidem aliquam antiquiorum illi calumnia conciliarent de Oedipodeis Christianorum incertibus. Tandem ita concitato populo, facta etiam sunt illa urbum ^o Διαβολατα, earum proculdubio præcipue quæ legationes superiori anno Nicomediam destinarant, idque ipsis cohortantibus provincialium praefidibus qui id gratum esse Imperatori perspexerant. Quibus ita comparatis jam pulcherrimam sibi invidia declinandæ nactus videbatur occasionem, ut quasi urbum legationibus coactus editum pacis revocaret. Re-

^a Div. Inst. V. 2. ^b Ep. VIII. ^c Demart. Pal. c. 7. ^d ib. c. 8. ^e De mart. pal. c. 9. ^f ib. c. 10. ^g ib. c. 9. ^h ib. c. 11. ⁱ ib. c. 13. ^j N. 35. ^k Euseb. Hist. Eccles. IX. 1. ^l lb. c. 2. ^m lb. c. 3. ⁿ Ap. Euseb. Hist. Eccles. IX. 5. ^o lb. c. 4.

scriptit enim ad illa civitatum decreta, pellendos esse Christianos. Qualis fuerit rescripti forma, constat ex eo exemplari quo usus est ad Tyrios, quodque æreis tabulis, pro more civitatum incisum tradit. *Eusebius* ad perpetuam rei memoriam. Subjungit eam ejusmodi literas in omnibus provinciis fuisse propositas. Jamque persecutioni matura erant omnia ni *Constantinus* illum ^b deterruisset. Tempus quo hæc rescripta edita sunt, colligimus ex *Eusebio*. Postquam enim vixit esset à *Licinio* in campo sereno mense Maio anni CCCXII. secundum rescriptum edidit in favorem Christianorum ^c ἔτος Ιησοῦ Χριστοῦ ιων τετάρτῳ οὐαλε ἀπεδεκάπετην οἰστρον. Hæc itaque rescripta edita fuisse post mensem Maium anni CCCXII. necesse est. Existimata mea maximam hujus persecutionis partem sub fine anni superioris contigisse. *Lucianum martyrem Octobr.* XXVI. paßum volunt, quibus res *Luciani* magis exploratae erant, auctores *Graci*. Nondum scilicet mensis VI. ab edicto moribundi *Galerii* expletus est, ut ait *Eusebius*. *Paſlus* est etiam *Nicomedia* cum in ea esset civitate ipse *Maximus*. ^d Hic autem hoc ipso tempore primas civitatum legationes exceptit sine διανομῃ, teste iplo ^e *Maximino* in primo suo pro Christianis edito sibi finem anni CCCXII. emissio. Secundo enim edito anni CCCXIII. παραδόντι διωργῳ superius editum à te editum testatur. Dolis itaque *Theotecnī Antiochia* curatoris, hostisque Christianorum infensissimi missum *Antiochia Nicomediam Lucianum* fuisse probabile est. Convenit etiam quod *Petrum episcopum Alexandrinum IX.* persecutionis anno paßum tradit *Chronicon Alexandrinum*.

§. LXXXIV. Quod autem ait¹ Eusebius hanc Maximi-
mini persecutionem priori fuisse multo acerbiori,
nisi candide intelligatur, verum esse vix potest, quan-
quam non necesse est ut ita intelligatur quasi majorem
fecerit *martyrum* proventum. Diu egit per *dolos* ut in
alios potius quam se invidia recideret. Si quod edi-
dit *reSCRIPTUM sanguinarium*, id *privatum* potius literis
quam *edicto* aliquo *publice* proposito *præfectis* insinua-
vit. Innuit ipse Maximinus *edicto* anni CCCXII. pa-
cem à se Orienti² indultam nunquam esse à se revo-
catam; quod vero *judices* immittus cum *Christianis*
egerint id illū potius, quam sibi, fuisse tribuendum.
Ita illa ejus verba intelligo: θωνγοῦ τα ἐν ὅτι ἀκολάθος τῆ
καλύπτει τὴ εἷμη ψευδή τοῦ δικαιοῦ ἐφοράθητο τὸ περὶ τοῦ μηδίαν, πυνέαι-
τε μηδένα ἐν τῷ τῆς ἀνατολῶν μηδόν, μόνο τὸ ἔχεισον μάτι τὸ ἑνεργεια-
ζόντα. ἀλλὰ μᾶλλον ἐν τῷ μη βαρέων γετ τὸν περιθετι ἐν τῷ
οὗ διὸν σπουδεῖς απαλλάξῃ. Maximum itaque eorum nu-
merum qui secunda hac Maximini persecutione perie-
runt absorpsit primus ille *judicium* impetus, cum tamen
aliunde rem fore gratam intellexissent, qui licet pro
temporis brevitate multi esse potuerint, multis tamen ab-
solute fuisse non est omnino verisimile. Tandem cum
civitatum, post *legationes*, etiam *decreta* accepisset, tum
fatetur à se aliquid illis fuisse indultum, eo quod ne-
cessere esset illis benignius respondere, pro more *superiorum*
Imperatorum: αὐτοὺς (inquit) ἵστη σοφιῶν ἀπερι-
έξ, ὃν δὲ αὐτὸν τὸν ἡ οἱ αγχαῖοι αἰπεράτος μάτις θεούλο-
ξαν. *ReSCRIPTUS* itaque ad civitatum *decreta* responsoriis,
Christiani ita non de vita, ut ne de membris quidem
periclitabantur, tantum erant ab illarum civitatum
territoriis pellendi. Una tamen cum illis *reSCRIPTIS* eti-
am alia ad *præfectos* provinciarum *judic'esque* data esse
verisimile est, sed nec illa *eadem* imperantia. Nam cum
clementiam (inquit³ *Leontius*) specie tenus profiteretur,
occidi seruos retuit, debilitari jussit. Ita rediit ad su-
pra dictas corporum *mutilationes*, quæ licet *confessores*
multas fecerunt, nullos tamen *martyres*. Sed brevis ad-
modum fuit hæc etiam persecutio. Cum enim post
mensum *Maximianum* emissâ illa probavimus persecutio*nis*
edicta an. CCCXII. movente iam adversus *Maxentium*
Constantino, eo tamen ipso tempore, simul ac rescivit,

litterū illum denuo scribit *Lactantius*. Merito quidem ille. Erat enim primus *Augustorum Constantinus*, cui, pro illorum temporum administratione, parere oportebat reliquos *Imperatores omnes*, tam *Cesares*, quam etiam *Augustos*. Feçit illum *Augustum Constantium* pater *Augustus Galerius* prior. Renunciavit etiam *Augustum*, statim à patris decessu, exercitus, cui, pro sorundem temporum more, jus renunciandi competit. Refragatus tamen est *Augusti* titulo *Galerius*, qui *Cesaream* illi duntaxat dignitatem confirmavit. Quod enim excogitatum à *Galerio* scribit *Lactantius*, ut *Seruum Augustum nuncupando, Constantium non Imperatorem*, sicut erat factus, sed *Cesarem cum Maximino appellari* juberet, ut eum de secundo loco rejiceret in quartum, præposito nimis illi ipso quoque *Maximino*; id etiam fecisse constat è fastis *Alexandrinis MS.* *Uffriani, Theone*, ni fallor, *Alexandrinus* auctore, qui illos ad annum usque Dom. CCCLXXII. perduxit. Ibi enim pro anni CCCVII. Coss. quos agnovit *imperium Orientale*, legimus *Σεπτεμβριανού Μαζιμιανού Κτιστη*, nostrum nempe *Maximinum*, cuius primum consulatum reperire non potuit *Baluzius*, sæpe enim hæc nomina inter se permiscunt illorum temporum scriptores. Temperavit itaque aliquantis per *Augusti* titulo *Constantinus* ut è *panegyrico* anonymi discimus coœvi illorum temporum auctoris. Interim sublatu *Severo* imperium *Licinio* dedit *Galerius* substituto in *Severi* loco, *Augustum* nimis imperium, id enim *Severo* concessum probavimus, nec aliud *imperii* nomine solet denotare *Lactantius*. Et eodem, ut videtur, consilio *Constantinum* deprimendi, ut proinde *Constantino* illum anteponerer. Postea secutæ nuptiæ *Constantini* cum *Fausta* filia *Maximiani Herculii*, qua occasione *Augusti* titulum illi à *Maximiano* attributum testatur auctor *panegyrici*. Nec dubium quin *Licinio* illum anteposuerit, quem *injuria* illi antetulerat *Galerius*. Cum autem purpuram relumisset *Herculius*, non est quod dubitemus quin potior *illus* esse debuerit quam *Galerii* auctoritas, utpote ipso *Galerio* senioris. Nondum tamen fateor pro *imperio* cum *Maximino* egisse *Constantinum*, cum minù potius quam mandatū *Maximinum* deterret. Cum enim se *Maximinus Augustum* nuncupasset, ante novam illam *Constantini* confirmationem ab *Herculio*, jam neminem superiorem agnoscebat, non *Licinium*, quia ipse prius fuisse *Cesar*; non *Constantinum*, quia eo antiquior fuisse in titulo *Augusti*.

5. LXXXVI. Duravit itaque haec ipsa dissimulatio usque ad nuncium de profligato à Constantino Maxentio. Jam primi Augusti titulum extra dubium posuit auctoritas Senatus. Ita enim⁴ Lactantius: *Senatus Constantino, virtutu gratia, primi nominis titulum decrevit quem sibi Maximinus vindicabat.* Inde pro auctoritate egit cum Maximino Constantinus. *Hymene proxima*, (ut inquit Lactantius) rebus in urbe compotis, Mediolanum venit, Decembri, ut existimo, ineunte, eodem venit, nuptiarum causa, Licinius. Nihil prius gestum quam ut Leo gratiam agerent pro recenti victoria, Christianis autem pacem. Ibi conditum decretum pro pace quod nobis conservavit Latine hodie⁵ Lactantius. Illud extemplo una cum victoria nuntio mittunt Maximino. Ille vero μη διεῖται ἐπίπα σῆμα βαλεντίου, novum, ut auctorem habemus⁶ Eusebium. οὐδὲ αὐτούσια, emisit edictum. Aegre enim admodum & invitus senatus consulo cef- sit quo Constantinus primi tituli Augustus renunciatus est. Quod autem sequenti potius anno CCCXIII. hoc edictum emissum vult Baluzius, & annos Maximini à natali ejus Kal. Maii numerandos existimat, non a Cal. Januarii, erravit, ut existimo, manifesto vir doctissimus à sententia Maximini. Quod enim existimat vir "doctissimus, sequenti potius emissum anno CCCXIII.

^a Euseb. Hist. Eccles. IX. 7. ^b Laßant. n. 37. ^c Euseb. Hist. Eccles. IX. 10. ^d Euseb. Hist. Eccles. IX. 6. ^e Euseb. Hist. Eccles. IX. 9.
^f Euseb. Hist. Eccles. IX. 6. ^g Euseb. ib. c. 9. ^h De mort. perf. n. 36. ⁱ Ib. n. 37. ^k §. LXXXIV. ^l Laßant. ib. n. 24. Euseb. Hist. Eccles. VIII. 13. ^m Ib. n. 25. ⁿ Ad Laßant. II. 35. in not. ^o Vid. Laßant. n. 32. ^p Laßant. n. 32. ^q Laßant. ib. n. 44. ^r Ib. n. 45. ^s Laßant. n. 48.
^t Euseb. Hist. Eccles. IX. 9. ^u Bahuz in not. ad Laßant.

& annos Maximini ab ejus natali Kal. Maij non à Kal. Januarii esse arcessendos, novum est omnino, nec pro illius, ut puto, seculi moribus receptum. Fateor equidem me pronum esse ut in ejus sententiam concederem si idoneo aliquo probatæque fidei exemplo id potuisse confirmare. Et ratio fortassis esse potuit quod tribunitia potestatis edicta solerent aliquando signare. Exemplum habemus illustre illud ipsum Galerii edictum quo Christiani concesserat pacem. Ita fieri potuit ut quæ nova tribunitia potestate signanda essent ea novo etiam anno tribuenda viderentur. Sed in hoc profecto, quod in manibus habemus, editio nulla est omnino tribunitia potestatis mentio, ni forte illam neglexerit in Graeca sua interpretatione Eusebius. Sunt tamen in adversum alia quæ suadeant anno potius CCCXII. assignandum illud esse Maximini edictum. Maxentium vicit Constantinus VI. Kal. Novembr. auctore Lactantio. Nec longe abit Kalendarium Constantii à Bucherio editum. In eo enim ad V. Kal. Novembr. habemus, evictio Tyranni, ad IV. adventus Divi, si tamen Tyranni nomine Maxentius, potius quam Licinius, sit intelligendus, ut est sane verisimillimum. Ita fiet ut Romam Octob. XXIX. ingressus fuerit Constantinus. Inde duos menses Roma non explevit. De Maxentio & Constantino ita Nazarius: *Quicquid mali sexennio toto dominatio feralis inflixerat, bimestris fere cura sanavit.* Convenit etiam lex Constantini in codice Theodosiano quam Rome edit sub initium Decembri, sed Roma statim discessurus. Convenit etiam accuratissime confirmataque nostram hanc sententiam mors Diocletiani. Vocabum enim ad nuptias Constantia & Licinii tradit Aurelius Victor, se tamen ait, per senetam, quo minus interesse valeret, excusasse. Deinde receptionis minacibus accepti quibus increpabatur Maxentio favisse, ac Maximino favore, suspectans necem dedecorosam, venenum dicitur, inquit, haussisse. Diocletianum III. Decembri defunctum docet nos Idatius, hujus omnino anni CCCXII. post cædem Maxentii. Si enim ad mensem Decembrem sequentis anni CCCXIII. vixisset, jam ipsi Maximino superstes fuisse, quod falsum esse constat è Lactantio. Ita constabat brevi fore ut convenirent Mediolani Constantinus atque Licinius nuptiasque celebrarent. Edictum autem Mediolani medium circiter Decembrem editum ad Maximinum pervenire potuisse, ut aliud ipse edictum eodem anno emittere potuerit, non erit quod quis miretur si veredarium celeritatem, ipsiusque Maximini præceps ingenium exploratum habuerit.

§. LXXXVII. Quandocunque tamen edidit illud re-
scriptum *Maximinus*, seu fine anni superioris, seu ini-
tio anni CCCXIII. longum tamen intervallum interce-
dere non potuit inter illam, quam diximus, *Maximi-
ni dissimulationem* atque hoc pacis editum, sed nec inter
hoc editum pacis atque expeditionem adversus *Licini-
um*, indeque ad secundum hoc editum quo persecutio
sedata est, ipso tandem Tyranno in *Christianorum* par-
tes fere concedente. Nullum itaque suppeteret in om-
nibus hisce intervallis rerum novandarum otium, ut
concedamus earum cupientissimum fuisse *Maximinum*.
Non est interim ut negemus passos esse aliquos, &
quidem usque ad coronam martyrii. Coronavit non-
nullos ipse *Maximinus* post illam quoque dissimula-
tionem. Et tamen (inquit ⁴ *Lactantius*) si quis incide-
ret, mari occulte mergebatur. Non itaque audebat pa-
lam, quod fecerat ante, *Christianos* laniare, sed nec
illos studiole querere, ut paucissimos fuisse necesse sit
qui in eum incidentent. Sed & alibi judices nonnullos
in *Christianos* levissime ipse innuit *Maximinus*, sed pra-
cepta ejus perperam intelligentes si ipsi sit credendum.
⁴ *mis.* (inquit) τῷ διεστὸν παρεπομένῳ τὰς ιδίατας καλύψει,
καὶ διάτελος τὰς ιδίατας αὐθόπτες τοῦ περισσώτερα τὰς ιδίατας
τυπούσις, καὶ δικηρότερος εργούσας πάντας τοὺς δρακόντες
αἱ λόγιαι αὐτοῖς ἀποφένει. Sed quod se purgat eorum
culpa Tyrannus, nullo publico edicto rescripto illis

^a De mort. pers. n. 44. ^b Nazar. panegyr. Constantin. ^c Vict. Epito IX. 10. ^d Macrob. Saturn. l. 16. Ovid. Faft. I. ^e Vid. not. ad Minuc.

auctorem fuisse probabile est ; quod nonnullos duntaxat, nra scilicet, in eo dicat errore versatos, plerosque indicat Christianis ab eo usque tempore, non fuisse molestos. Neque est profecto quod miremur judices revocanti non ita facile credidisse qui tantum illum dissimulatorem antea fuissent experti. Sed nec martyres fecisse innuit paucos illos judices, ne cruciatus equidem adhibuisse, sed editi interpretatione impeditos esse Christianos quo minus synaxes suas auderent in cimiteriu celebrazione, quod libertatem illam nondum illis Maximinus indulsisset. In eo enim non tenere creditum esse ei superiori capite dixerat Eusebius. Quod itaque acerbiorrem dicat hanc superiori persecutione Eusebius ; vel de fine superioris persecutionis intellexit quo remisisse illam ostendimus ; vel de cruciatum mutilationumve acerbitate intellexit ; vel temporis rationem habuit ut pro temporis quidem brevitate fuerit acerbissima. Brevisimam enim fuisse ex dictis manifestum est.

S. LXXXVIII. Atque ita primas decem, quas appellant, gentilium persecutions recensuimus. Sunt tamen & alia in hisce generatim notanda quæ minus copiosam, quam quæ hactenus credita est, suadeant martyrum fuisse multitudinem. Imprimis certum est penes Romanos solos fuisse jus gladii, non penes provinciales, nec urbium magistratus. Unde sequitur, quicunque capite plesterentur, de illis è Romanis legibus omnino esse statuendum. Tum & illud quoque certum est, qui Christianos persequerentur, fuisse omnium superstitionissimos, ut proinde quæ leges ad religionem spectare crederentur, nihil sit quod dubitemus illas accuratissime fuisse ab illis observatas. Qui itaque jus gladii, pro Romanorum legibus haberent, illi vel judices erant ordinarii, vel ipsi provinciarum prefecti, qui tamen iudices haberent adseffores atque advocatos. Erat autem judicum omnium commune quod multis diebus illis officio suo fungi fuerit interdictum. Imprimis diebus nefastis, quos etiam religiosos, atros, Aegyptiacos appellabant scriptores Latini, Greci ἡρόποιος. Cavebant enim imprimis ne quid mali omnis gestis publicis intercederet. Unde forma illæ gestis Romanorum publicis, in libera re-publica præpositæ, Quod bonum felix faustumque sit, & dñs dñs n̄x in Rebus publicis Graecis. Nefastos idcirco appellabant quod tria illa verba solennia pratorum fari non oportuit, *'Do, dico, addico.* Horum plurimi occurunt in vetustioribus Kalendariis. Erant & alii, illis quidem inferiores, religiosi tamen & ipsi, quos nefastos ex parte appellabant, quod una eorundem parte fari non liceret, alia liceret. Erant & dies intercisi quos Endotercios appellant vetera Kalendaria, quod inter Deos hominesque essent distribuendi. Horum quibusdam horis fas non est jus dicere, inquit Macrobius, quas etiam ibidem explicat. Erant etiam quotannis feria Messiva & vindemiales quibus judicia cura causidicis relaxata, ut loquitur Minucius Felix, ut licitum fuerit illis in rura, animi causa secedere, quod certe licere non potuit, ni criminalium pariter ac civilium fororum fuisse justitium atque vacatio. Patroni enim erant in criminalibus etiam actionibus causidici. Sed & alii praeterea erant, non stati quidem illi, sed pro aeris tempeste, admodum frequentes dies minime ἀγόπαιοι. Qui enim carcerabantur siquod deus puniatur, aut subinfensi numinis indicium, pro Etruscorum disciplina, comprehendissent, si exta infulta, si avium volatus aut garrisus minime propitiis, si fulmina, aut subitam aliquam prociliam; jam viciosa erant omnia, cōventusque dissolvens. Vel pluvia praetextu comitia dissolvuntur apud Aristophanem. Proinde sub dio comitia celebrata sunt, ut si qua nova fuisse aeris mutatio, eo illam facilius citiusque haberent exploratam. Nec Romanorum modo dies nefastos probabile est à præsidibus provinciarum Romanis fuisse observatos, sed & illos quoque provincialium fuz, in qua versabatur quisque provinciæ. Iudas concessit Pilatus ne remanerent in cruce corpora

ra Sab-

ra sabbato, præsertim sabbato in μικρὸν ἡμέραν incidente S. Joan. XIX. 31. Ita sabbatum non erat nova aliqua crucifixione violaturus. Idem reliquis provincialibus à præsidibus concessum verisimile est. Violata hæc fuisse festa ut nonnunquam concedamus, in ieculis Imperatoriorū, quibus omnia licentius quam in libera repub. gesta fuisse certum est; at certe nec frequentes fuisse id genus ἀνομίας, in principibus aliquoī superstitionis simis, nedum in prefestis qui saltem principum rescriptis constringerentur, facile est ut suspicemur. Et cum felicem diem persecutioni inchoanda expectasse aliquandiu Diocletianum testis sit^a Lactantius: non erat sane contentanum ut infaustis diebus seu supplicia irroganda decreverit, seu decreta irrogari. Convenit certe Eusebius qui per universem decennalem persecutionem, vix ternos annis singulis, aut quaternos, suppliciorum dies assignat, quos etiam eisdem Antiochia fuisse aliquoties innuit atque Casarea, & in eos reservatos tradit qui diversis temporibus capti essent, ut una tamen patarentur. Videant itaque fabulatores, qui singulis anni diebus, exceptis Kalendis Januariis, aliquot martyrum milenos assignant.

§. LXXXIX. Nec enim est quod temere tam paucos recensuerit suppliciorum dies Eusebius. Convenit cum moribus Romanorum accuratissime. Ut enim præter provinciarum præfides, & judices illorum ad seores atque advocatos, nemo alias jure gladii erat ornatus; ita certe vix puto reperiri posse alios qui sententias capitales è tabellis recitarit, nec alium fortasse quam ipsum prædem, vel ejus, si gravi aliqua invaletudinis, vel necessestatis causa detineretur, vicarium. Ipsum certe decretū suppliciorum perpetuo præsentem tradunt, ipsiisque etiam plerunque suppliciū, bonæ alioqui probatæ que fidei monumenta. Inde factum ut nusquam alibi supplicia præterquam in urbe præsidis sede memoret Eusebius. Hoc ideo notandum, ne alios nescio quos per alias Palastina urbes & vicos ab Eusebio martyres prætermisso suspicemur, qui tamen omnes à se commemoratos innuit. Id cum ita se haberet, illos præsertim suppliciis dies constituebant quibus frequenterissimi totius provinciæ conventus pro more essent expectandi. Hoc erant in numero dies quibus ludi & munera essent Circensia edenda. Imprimis Imperatorum omnium Caesarumque natalitia etiam in provinciis celebrabant omnes præfecti. Tum & Divorum etiam Augustorum in urbibus novis, siquæ templa haberent in eorum honorem, vel urbis etiam Romana, vel etiam ludos quinquennales in perpetuum celebrando. Hæc in urbibus alioqui liberis. Sed in Romanis coloniis in quibus essent capitolia, aliaque ad exemplum urbis Romana expressa, & ludos etiam nonnullos, Romanorum alioqui proprios, fuisse verisimile est, quibus expensa suppeditabant in illos prodigenda. Hi publici. Erant præterea privati-sacerdotiorum, Asiarum, Aleytarum, Pheniciarum, Ciliciarum, &c. Sed non admodum multos ferre poterant provincia propter expensas, erant enim omnino gravissima. Siqui igitur ad bestias, vel ad manus gladiatorum in se invicem damnati essent, illis ipsis ludis omnino proferebant. Nec alio ipsis, quam ludorum ipsis diebus, pati potuisse ex epistola Smyrnaeorum de martyrio Polycarpi colligimus. Petebant Asiarum Philippum Smyrnat, ut Polycarpo leonem immitteret. Respondit Philippus ad iwas Ιωάννην επιστολὴν τε κακήν. Ludi illi, cum sacri essent, nefas arte, nec rite fiebant si alieno tempore solverentur. Unde alia etiam regula colligitur explorandæ martyrologiorum fidei, an quos illo martyrii genere occubuisse tradunt, illos etiam ipsis ludorum periisse diebus agnoscant. Quod si alio potius martyrii genere damnarentur, eadem equidem solemnitate, sed diebus profecti, pati illos opporebat (habebant enim ad præcipiūrum feitorum apparatum dies aliquot, minus tamen insigni no-

ta prævios) ita tamen ut non fuerit id perpetuum. Ille diebus & illi perierunt, quos indulgentia beneficio privare volebant, quoties appetebat tempus indulgentia. Ita parabba indulgentiam cum impetrassent à Pilato Iudei, Dominum nostrum se una eademque opera perdituros sciebant S. Matth. XXVII. 20. quod illa exigendum esset indulgentia. Et in hac ipsa Diocletiani persecutione, cum, ex solenni more, absolutis Vicinalibus Imperatorum, universis qui in custodia tenebantur indulgentia publice per praconem annunciata esset, qui solus ea fuerat exclusus Romanus, fractis laqueo fauibus, martyrio coronatus est. Atque ut non admodum frequentes redire poterant horum ludorum vices, ita nec frequentes redibant vices suppliciorum publicorum. Toto biennio quo retentum in custodia tradit^c Eusebius Agapium, à secundo nimis anno persecutionis ad quartum, ter duntaxat è carcere eductus fuerat, & cum maleficiis solenni pompa traductus in stadio. Et toto^d sexennio Donatus, & tribus præsidibus fibi invicem succedentibus, Flaccino, Hierocle & Priscilliano, novies tamen, nec sèpius, tormentis cruciatibus que variis subiectus est.

§. XC. An tamen magnus revera fuerit martyrū in hac universa persecutione numerus, ita optime judicabimus, si quos ille numeros pro magnis habuerit, intelligamus. Cum ex omni confessorum numero qui in metallis Palastina exulabant, XXXIX. delegerat præfes ad Maximinum mittendos, magna ejus servitiam onerat Eusebius infamia quod eos omnes uno eodemque die interficeret: « Τάπτε δὲ ἐδώς διοῖσθε τὸν αἰρεθόντον πολεμάρχον, ρύμαν τὸ παραγόντα Μαζιμίου δὲ ἡμέρα μᾶς τὰς καφάδες ἀποτελεῖσθαι. » Quod itaque tot uno die martyres confecerit, id pro extraordinario habuit Eusebius, & quod vulgarium dierum supplicia longe superarit. Idem^e auctor est persecutionis hujus vim longe gravissimam provinciis Africa, Mauritania, Thebaide atque Aegypti incubuisse. Ita sequitur ut eorum diurna supplicia sint pro omnium numerosissimis habenda. Videamus itaque quos ille numeros reputarit magnos in ipsa Thebaide. « Καὶ τῶν γέ πάντων (inquit) ἐντρέπεται καὶ ἡ πόλις ἡμέραν ἡ χερού πάρεχε, αλλὰ ἐπὶ μακρῷ ὅντων ἐπονοῦσι τοῦτο μὲν πλεῖστον ἡ πόλις, ὅπερ δὲ πάντες τὸν εἶχον τὸν αἰρεθόντον αἰρευμένον· ἄλλοτε δὲ ἡ πόλις ἡ περικονταρταὶ δὲ ἐγγύς της τοῦ εἰδίκοντος καὶ πάλιν ἄλλοτε ἐγγύς της ἡμέρα μιᾷ αὐτριαὶ καμιδηνοῖς ἡ γαστρί τοιεῖσθαι, ποικιλαῖς καὶ ἐναλεγόνταις πλανίαις καταδιηγούμενοι· ἵστοροι δὲ διὰ αὐτοῦ ἐπὶ τὸν πόλιν θυμόθεοι, πλεῖστοι αὐτοὶ μέσαν ἡμέρας, τὸν αὐτὸν καὶ μέσαν ἡμέρας, τὸν μὲν τῆς περικονταρταὶ πόλιον ἔσταιντας, τὸν δὲ τοὺς διὰ πόρου πληρούμενος αἴματα πορεύοντα τὸν εἰδίκοντος τοῦ αἰρεθοῦ δὲ πλεύσαντας, αὐτὸς τὸν πόλιν αὐτούς πάντας, αὐτούς δὲ αἰρευμένους πάντας. » Plane innuit numerum decennarium vicenariumque pro singulis diebus insignis fuisse feritatis; quod vero ad tricenarium sexagenarium centenariumque usque asturrexerint, rarum admodum & singulari fuisse exempli. Sufficerat sane numerus longe centenario inferior ad habetandum unicum, quo sunt usi, gladium, ad lastandum unicum, quem solebant adhibere, carnificem, ut successore opus fuerit. E provincia Africa civitate Alutinensi fuerunt illi martyres quorum gesta scriptis Donatista à Baluzio auctior editus, qui numerum quinguaenarium non attingunt. His itaque omnibus expensis quod soli præfides provinciarum jus gladii haberent, pro legibus Romanorum; quod non alibi præterquam in civitatibus metropolitanis præsidum sedibus, edi solearent Christianorum supplicia; quod nec aliis annorum tempestatibus præterquam festis ludorum munerumque editione celebribus, quæ nec ipsa fuerint per universum anni curriculum admodum frequentia; quod singulorum dierum non magnus esset numerus, nec multi essent, in illis ludis, dies supplicii destinandi: quod tanta fuerint in decennali illa persecutione, pacū tamen, aut saltem quietis, intervalla, & majora adhuc sanguinaria persecutionis quæ martyres coronarit: conficitur

^a Lat. de mort. pers. n. 12. ^b Enj. mart. Pal. c. 2. ^c Enj. ib. c. 6. ^d Lat. de mort. pers. n. 16. 35. ^e De mart. Pal. c. 13. ^f Enj. Hist. Ecc. VIII. 6. ^g Ib. c. 9.

domino nullo in loco ponendam esse martyrologiorum aetorumque fidem quae tam immensam faciat illorum martyrum multitudinem.

§. XC. Jam ultimæ illæ Licinii & Juliani persecutions non est quod longam nobis moram injiciant. Licinii imprimis illa ægre tandem, diversisque gradibus ad mortes usque progressa est, sed Episcoporum duntaxat, ne clericorum quidem omnium, nedum Christianorum. Sed & illos etiam clam potius & ex insidiis aggressus est, non palam, metu Constantini. In reliquo cum pararet edictum, occupatus est à Constantino quo minus rem ad exitum perducere potuerit. Ita fuisse disertissimis verbis testatur Eusebius. Λογίων γὰρ τοῦ χριστιανοῦ θεάτρου ἐπὶ διάροτον καλλιέργητο. Εργάτες τε γερμανοὶ ἐνὶ μυτοδόντες αὐτῷ μη ἔχοντες ἐργάτη χωρίν, εἰ μὲν τάχιστα τὸ μύτον ἐπειδὴ περιελάσσον ἐν τῷ αὐτοῖς φυλακῶν τάχιστα τὸ μύτον ἐξείλαντο, τὸν αὐτὸν διάροτον Κωνσταντῖνον, ὑψηλῷ δραχμῷ ἐπὶ τῷ τύπῳ χειροτονίου. Ille fere verbis usus est etiam in vita Constantini. Ergo universalem persecutionem Licinius solum in diabolos καλέστο, nondum ἵπατε γνώμας, nec in episcopos &χριστού, à Deo περιελόθεις, & quidem πάχεια. Caveant itaque fabulatori ne quos alios sub Lici- nio martyres faciant, præterquam Episcopos. Julianus Christianus martyria invidebat, & savit notam fugiebat, quam viderat incurrisse persecutores, ipse sui ostentator maximus, gloriaque avidissimus. Et si quis martyres fecit, eos tamen alio quovis, præsertim majestatis quem captabat avidissime, prætextu, interfecit. Vi- catus indignatione insultantium in suos Deos Christianorum Theodorum Salustio præfecto prætorii cruciandum mandavit, & persecutionem moliebatur, etiam ad exitum fortas perduturus, si à bello Persico rediisset. Sed in ipso persecutionis consilio oppressus est. Incertum se prodit Optatus: Persecutionem (inquit) jam miserat, aut mittente disponebat L. II. Ita tamen ut nullos passos innuat, at emissum fuisse concessisset persecutionis edictum. Graviora erant quæ populi tumultibus, quæ provocantium in se Gentilium furores Christianorum, ultroque se objicentium, promptitudine in se concitassent, quanquam Alexandrinos in causa Georgii ab illis discepti, acriter increpauerit ipse Julianus. Ocurabant tamen hujusmodi alia nonnulla, aliis in locis exempla.

§. XCII. Neque est quod Christianorum gloriae quipiam propterea detrahamus, quod pauciores fuerint, quam putant, martyres. Ipsa Christianorum illa monstrosa fortitudo persecutorum fregit plerunque ferociam, ne ultra fævre auderent. Conciliabant spectato rum omnium misericordiam tot innocentium tam fævi cruciatus; conflabant persecutoribus odium gravissimum atque invidiam; incutiebant ipsis persecutoribus pudorem generosæ indoli minime ferendum, quod cum tanta sua ignominia, tam gravi crudelitatù infamia, nihil interim proficerent quin gloriam potius immortalemque memoriam passis procurarent; & vinci se ab idiotis, adolescentibus, etiam mulierculis ægerrime ferebant. Periclitantium multitudine deterritus est à fævori persecutione Plinius. Fractus est etiam fæse offerentium stupenda promptitudine vir, una demta persecutio nis causa, cætera optimus, Arrius Antoninus. Præfetum Syria vicit sua pertinacia Christianus adhuc peregrinus, quam & aliis suæ ætatis Christianis familiarem fuisse tradit Lucianus. Sabinum Ægypti præfectum cum assessoribus, cum alias quidam cedere nonnihil cruciati bus sensimque remittere videretur de præstina animi firmitate, represserunt alii eodem tempore ad subsellium accurrentes, seque Christianos, nemine interrogante, confessi. Idque ipsum Galerio ad persecutionem stimulanti opposuit Diocletianus, quod Christiani libenter mori solerent. Quanta etiam æmulatione contendenter de victoria præfecti, habemus è Lactantio. Itaque in excogitandis panarum generibus, nihil aliud quam

victoriam excogitant. Sciant enim certamen illud esse & pugnat. Vidi ego in Bithynia præsidem gaudio mirabiliter elatum, tanquam barbarorum gentem aliquam subegisset: quod unus, qui per biennium magna virtute resistebat, postremo cedere viñus est. Inde facilime concessi dimissionum prætextus. Alius (inquit Eusebius) cum quidam manus ejus apprehendisseat, ipsumque ad eam adduxisset, & abominandum ac sceleratum sacrificium dextræ ejus injecisset, quasi sacrificasset dimittebatur. Alius, cum ne summis quidem digitis thus attigisset, nonnullis tantum affirmantibus eum sacrificasse, silentio discedebat. Hic semivivus corruptus ac sublimis elatus, projiciebatur ut mortuus, & vinculis absolvebatur, computatus inter eos qui sacrificaverant. Ille vociferans atque contestans se his quæ jubebantur minime assentiri, pugnis ore contuso, plurimis ad hoc constitutis illius tacere cogentibus, per vim extrudebatur, rametsi haudquam sacrificasset: ὅτας ἡ μαρτιοῦ τὸ δοῦλον ἀντίτινος (inquit) οὐ πολὺς θεῶν προσώπων. Atque ut victoria supra modum efferebantur, ita vicissim spe victoriae dejecti oppugnatione omni abstinebant. Ita de Donato suo Lactantios: denique post illas novem glorioſissimas pugnas, quibus à te Zabulus vicit est, non est ausus ulterius congregari tecum, quem tot preliis expertus est non posse superari. Et cum tibi parata esset viatrix corona, desit amplius provocare, ne jam sumeres. Non est autem quod eorum gloriam inde minuendam existimemus, cum non ipsi tormentis, sed vero zelo eorum atque votis paria tormenta, defuissent. Sed & illa quoque ratio cur intercessiones evitarint studiosissime ipsi persecutores, ut cruciatus saeviores facerent, longiusque protraherent, id sane efficiebat, ut quo pauciora edent martyria, eo etiam illustriora, & confessiones ipsas aliorum temporum martyrii adæquarent. Et cum temporum infelicitatem administrationisque sanguinariae infamiam hac una arte se eludere posse crederent persecutores, si dirissimos quidem cruciatus, mortes tamen nullas inferrent; jam nativæ suæ feritati liberius indulgebant cum nulla extimationis suæ jactura exercendæ.

§. XCIII. Sed redeamus tandem ad nostrum Cyprianum. Est itaque id obseruatione dignum, omnes holce martyrum honores ad Romanorum esse imitationem expressos, atque inde rectissime intelligendos. Consulibus aliisque annuis magistratibus martyres Romanos conferunt noster Cyprianus, quorum confessio fuerat & ipsa quoque annua. Consules designatos habebant Romani, & martyres designatos memorat Tertullianus. Fastos consulium servabant gentiles, & fastorum Ecclesiasticorum idem meminit Tertullianus. Munera edebant in officiis lusceptione consules & proconsules. Nec alius, opinor, in mente habuit Mapplicus, cum novo proconsuli nuper appulso, & persecutionem incipienti, Cras (inquit) videbis agonem. Id nempe voluit innuere tam sibi gratum fore acceptumque atque honorificum certamen illud pro Christi fide fulciendum quam proconsuli essent ludi illi honoris lui officiique comites quibus Christianorum supplicia edi solita, jam antea observavimus. Nec vero aliam frequentiore similitudinem adhibent, hac in causa, primæ illi scriptores quam agonis illam atque ludorum. Jam vero in triumphi atque martyrii contentione, in Donati sui causa, auctor est amplissimus Lactantius. Quod etiam coronam memorant martyrii, dupli respectu potest intelligi, tam corona illius qua ornandus erat qui certamen ipsum obiisseret, pro more Gracorum; quam illius etiam qua ornatus se debat in Orchesbra consul lice proconsul in cuius honorem ludi ederentur. Ita etiam sentiendum de martyrum naturali à Romanorum omnino moribus, in Imperatorum Divorum consecrationibus, esse arcessenda. Postquam enim relatus quis fuisse in numerum Divorum, senatu suffragante; jam tempora illi atque altaria, & nova etiam plerunque sacerdotum sodalitia atque collegia instituta

* Euseb. Hist. Eccl. X. 8. b Vir. Conf. II. 2. c Socr. Eccl. Hist. III. 12. d Sozom. Ec. Hist. V. 17. e Socr. III. 19. f Euseb. Hist. Eccl. VI. 41. * Lact. mort. perf. n. 11. b Lact. Div. Inst. V. ll. i Mart. Pal. c. 1. * Mort. perf. n. 16. l Ep. XVI. m Tertul. ad mart. c. 1. n Ep. Cypr. IX. erant,

erant, & feditibus salariisque instructa, qui sacris illis procurandis vacare possent in omne ævum daturi. Et ne decessit collegit ita institutis frequentia, in quibus occuparentur, officia, fastos quoddam concinnabant rerum à Divis illo gestarum Kalendarii more dispositarum, ut quo die quidque gestum fuisset, eo gesti memoria sacrificiū officiūque publicū quotannis reduntibus in perpetuum servaretur. Id genus Kalendaria in sodalium usum proculdubio confecta, duo hodie habemus, Divi Iulii aliud sub Augusto, aliud Divi Constantini imperante ejus filio Constantino. Ut vero in illis Kalendariis alia quoque, ut dixi, utriusque Divi gesta reprehendimus; ita natalitia eorum precipua quadam celebritate observata nihil est quod dubitemus. Proinde duplicita habemus in Kalendario Bucheriano Constantini natalitia, tam vita nimirum quam Imperii. Et cum aliorum principum Divorum vix quicquam videretur fortasse dignum quod posteritati commendaretur prater natalitia; proinde & alia sigillatim Kalendaria conficiebant quibus principum Divorum sola natalitia confignarentur. Id genus unum habemus etiam in Bucherio. Ita itaque cum martyrii dignitatem summis seculi honoribus æquare vellent primævi Christiani; consentaneum proinde erat ut eorum exemplum seris nepotibus commendarent commemorando eorum natalitia. Inde natos diximus primos Ecclesiæ fastos & prima Kalendaria. Nec enim deerant etiam apud ethnicos exempla eorum qui, morte pro bono publico suscepta, gratam posteriorum commemorationem meruerint. Et vero optime cum Christianorum de futuro statu sententia conveniebat ut martyrum mortes pro natalitiis haberentur. Id unum obesse videbitur quod omnis illa mortuorum hominum consecratio à Christiani minime probaretur. At certe fero tandem sublata est ipsa illa Imperatorum consecratio. Constantinus ipse Deus factus est, & post illum Christiani Imperatores quamplurimi. Eorum catalogum colligit^a Onuphrius usque ad Theodosium juniores & Valentianum III. Sed & alia supererant in Christianorum principum titulis ethnica vestigia. Iplum Pontificium maximi nomen à Gratiano primum repudiatum tradit Zosimus, ne alia id genus exempla imprimantiarum commenorem. Proinde hanc rationem facile prohibitum concederemus quo minus martyres his honoribus impertirent, si in genere omnes improbabissent. Cum tamen Imperatores, ipsos quoque mortales, his titulis ornarent; nec alienum censerent à honorum Imperatorum officio ut delatos sibi à senatu sive ipsi acciperent, sive ipsi etiam decessoribus suis meritis ultro deferrent; cum martyrii honorem longe maximum haberent, & quibusvis seculi titulis infinito intervallo anterendum; cum nomen etiam Deorum sanctis hominibus concederent, ut^b alibi probavimus, & vero contentaneum esset ut cum nomine honorum etiam conjungerent; cum id unum in creaturarum honore improbarent si quam partem honoris summo numini debiti vendicassent, si quam hominum tutelam, si quod munus in regimine prævidentia administrare crederentur; aut si quis proinde preces, impetrans beneficiis illis obtulissent, aut de impetratis gratias; cum folius memoria honor, exemplique commendatio, & grata beneficiorum Dei in marty-

rum constantia eluentium, commemorationis, ita nihil honori Divino adversum, ex eorum sententia, contine-re viderentur, ut hunc honorem illis à se deberi aperi-tissime profiterentur; cum denique nihil sit in hac natalitium commemoratione quod non possit ad probari illius, quem diximus, honoris significationem fatis commode referri: nihil erit vicissim cur dubitemus quin natalitorum tota illa, quam dixi, solennitas ab Imperatorum in Divos Romanos posset consecratione dimanare.

§. XCIV. Conveniebat certe accuratissime hæc origo cum dogmatibus Christianorum. Ut enim *pascha* Imperatores Romanos, pro illorum seculorum usu, appellabant; ita martyres suos Christiani. Proinde thronos martyrum concedit auctor^c *Apocalypses* τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ιησοῦ, nec thronos modo, sed & xp̄ia, utraque *pascha* insignia. Quin & disertis verbis millennii *caecinae* iisdem tribuit, & quidem solis. Solū enim illis partem in prima resurrectione assignat; solū etiam partem in prima resurrectione obtinentibus ἡποντιλισταῖς. Ita millennii quos secutos esse constat illorum seculorum Christianos fere universos. Ut ergo annua erant Imperatorum illa Romanorum natalitia, sic & martyrum illa apud Christianos. Ut sacrificiis illa atque conviviis & sportulis in usum pauperum assignandis celebrata sunt; sic martyrum festa sacrificiis Eucharisticis & Agapis ad eorum memorias in usum pauperum similiter distribuendis. Thare multo incenso procurata est^d Imperatorum consecratio. Et thare multo usos in Christianorum sepultura auctor est Tertullianus: Si Arabia queruntur (inquit) sciant Sabae pluris & carioris suas merces Christianis sepeliendis profligari, quam Diis famigandis. Quæ cum de vulgarium Christianorum sepulta-
ra intelligit^e Baronius, fugit illum omnino ratio. Illustrium certe personarum propria fuisse videtur. Martyrum autem dignitas erat, in primævorum Christianorum censu, omnia longe maxima. Et in eorum corporibus curandis, tam vivorum, quam mortuorum, Christianorum zelus præcipue emicuit, eorum præsertim qui dapsi essent, quique martyram favorem ambirent ut Ecclesiastica communioni restituerentur. Ut enim opere & eleemosyni (Cypriano sermone utor) redimenda erat amissa communio, ita in eleemosynarum censu locum vel primarium obtinebat sepultura mortuorum, in qua rufus primarium obtinebat illa martyr. Non est itaque quod miremur ita fuisse, in martyrum sepultura, ambitiosos primarios illos Christianos.

§. XCV. Sed & alia natalitia recepit in fastis suis, paulo fortasse recentiores, Ecclesia. Nec enim soli martyrum dies emortuales, verum & illi, quibus honorem suscepissent Episcopi, natalitorum nomine designabantur. Respondebant Imperatorum natalitiis hæc quoque natalitia. Duplicita enim fuisse Imperatorum natalitia constat, tam vita illa, quam etiam alia imperii & quidem utraque fastis confignata, atque annua solennitate celebranda. Recte itaque susceptorum Episcopatum dies pro natalitiis habendi erant, quod Christianorum sacerdotium regale haberetur. Sacerdotiale enim nomen, ut *sacerdos* ordine, ita, in eo ipso etiam ordine, *Episcoporum* fuisse, ex Ecclesiæ usu, proprium, jam alibi superius observavimus.

^a Onuph. fast. L. H. ad an. U. C. 964. ^b Prolegom. ad lib. D. Stearnii de obstinatione. ^c Apocalyp. XX. 4. ^d V. 6. ^e Herodian. ^f Apolog. c. 42. ^g An. Christ. XXXIV. n. 310.

Chronologia Persecutionum, rerumque ad persecutiones attinentium.

Ann. A.Er. vulg. LXIV.

P Ersecutio Neronis ex Tacito. §. XIII.
XCV.Persecutio Domitiani post Sept. XIII. incepit,
ex Bruto. §. XVI.

XCVI.

Revocavit Christianos ab exilio Domitianus paulo ante Sept. XVIII. ib. Necdum enim redierant exiles ante novum edictum Nerva.

CVII.

Persecutio qua passus est Ignatius, ex actis. §. XVIII.
Pax redditia hoc ipso anno. ib. Plinii & Arrii Antonini persecutioe hoc ipso etiam fortasse anno. §. XXVII.

CVIII.

Post Ignatii mortem, quæ Decembri mense die XX. anni superioris contigerat, cum nuncium de morte in Asia accepisset, necdum tamen gesta Ignatii haberet explorata, Epistolam scripsit ad Philippenses Polycarpus. §. XVIII.

CXVI.

Passus Simeon Cleope, & extincta est familia Davidis. §. XXI.

CLIII.

Edictum Antonini Pii pro Christianis, si forte fuerit Pii. §. XXXIV.

CLXI.

Idem edictum si Marco potius sit, quam Pio, tribendum. ib.

CLXVII.

Persecutio Gallorum Lugdunensem Viennensemque sub Marco. §. XXXVI.

CLXVIII.

Athenagoræ legatio pro Christianis post redditum Lucii. §. XXXVII.

CLXX.

Melitonis Sardensis & Apollinaris Hierapolitani apolo-giae. §. XXXIX.

CCII.

Post VIII. Id. April. ante Solstitium incepit persecutio Severi. §. XLI. Ann. XVII. ætatis Origeni.

CCIII.

Ann. XVIII. Origeni, hujus persecutionis secundus, ibid.

CCIV.

Anno seculari ineunte, desit hæc Severi perf. ibid.

CCXXXV.

Sub finem anni persecutio Maximini. §. L. Persecutio in Afra. §. LI.

CCXXXVI.

Initio anni finis persecutio. Defecerunt in Africa Gordiani mente Maio, in Italia senatus. ib. §. L.

CCXXXVII.

Mense Junio occisi in Africa Gordiani. Mense Julio Augustum imperium suscepserunt Maximus & Balbinus, Cesareum Gordianus tertius. ib. §. L.

CCXXXVIII.

Ludi Capitolini, ante Jun. XXII. occisi Maximus & Balbinus, Augustum imperium suscepit Gordianus. §. L.

CCXLVIII.

Persecutio Alexandrina. §. LVI. in fine anni.

CCXLIX.

Sub finem anni incepit cum imperio Decii persecutio. §. LIII. In Africa saltem hucusque incruenta. §. LIV.

CCL.

Initio Aprilis ad cedes progressa est persecutio in Africa, confestim facta remissior. §. LIV. Persecutioe Alexandrina anni secundi maxima pars in hunc annum in-cidit. §. LVII.

CCLI.

Tertius annus persecutioe Alexandrina. Remissa per-secutio tam Alexandria, quam etiam in Africa. §. LVII.

CCLII.

Lues sub Gallo, ejusdemque persecutio brevissima, §. LVIII.

CCLVII.

Sub initium Augusti persecutio Valeriani, sed sine martyris. §. LIX.

CCLVIII.

Sub initium Augusti edictum Valeriani de poena capitii. §. LX.

CCLXI.

Purpuram arripuit in Egypto Amilianus. Revocata in reliquo imperio Valeriani persecutio à Gallieno. §. LXIII.

CCLXXV.

Revocata à Gallieno eadem persecutio in Egypto, cap-tio jam Ameliano. §. LXIII.

CCLXXV.

Sub initium anni, sub finem Aureliani, emissa ab eo persecutionis edicta. §. LXIV.

CCCI.

Prima Diocletiani persecutio in milites. §. LXVIII.

CCCII.

Victus à Galerio Narsetus Persarum rex. §. LXX.

CCCI.

Annus primus persecutionis inchoatus à Feb. XXIII. Nicomedia. §. LXXI.

CCCIV.

Annus primus persecutionis absolutus, secundus inchoatus, sed primus Eusebio. §. LXXIII.

CCCV.

Annus 2us perf. absolutus, 3us inchoatus, sed secun-dus Eusebio. Purpuram deposuerunt Diocletianus & Maximianus. Nova deinde & sævior persecutio instaurata in Oriente à Galerio & Maximino, omnium deinceps Christianorum, cum antea solorum fuisset clericorum. Agon quinquennialis Cesarea. §. LXXIV. Desit persecutio in Occidente. §. LXXV, LXXVI, LXXVII, LXXVIII.

CCCVI.

Annus tertius perf. absolutus, quartus inchoatus. Incepit Cesarea nova illa persecutio Maximini quæ omnes cogebat sacrificare. §. LXXVIII. LXXIX.

CCCVII.

Annus quartus persecutionis absolutus, quintus inchoatus. Cœperunt pro cadibus mutilationes. Mors Urbani præfecti Palastinae persecutoris. §. LXXXI.

CCCVIII.

Annus quintus absolutus, sextus inchoatus. Firmilanus Palastina præses mutilationibus, potius quam cadibus, persecutus est. Persecutio remissa à mente Augusto ad Novembrem, rursusque sub hujus anni finem novo Maximini edicto instaurata, ita tamen ut mense Decembri redierint ad mutilationes persecutores. §. LXXXI.

CCCIX.

Annus sextus absolutus, septimus inchoatus. Martii VII. passus est Eubulus ultimus martyrum Cesareensium. Inde neglectu Gentilium redit Christianis pax. §. LXXXI.

CCCX.

Annus septimus absolutus, octavus inchoatus. Nova rursus, invidia gentilium, orta Christianorum persecutio, verum ea brevissima, & unius impetus. §. LXXXI.

CCCXI.

Annus octavus absolutus, nonus inchoatus. Edictum Galerii pro pace, inter Kal. Mart. & prid. Kal. Maias. Pax illa ne sex quidem mensium integrorum, ita ut sub finem Octobris redierit persecutio, sed & ea unius im-petus, sanguinolenta. Legationes primas urbium accepit Nicomedia Maximinus. §. LXXXII.

CCCXII.

Annus nonus absolutus, decimus inchoatus. Secundæ urbium legationes cum decretis aduersus Christianos. Maximini ad illas rescripta de pellendū ex illis urbibus Christianis, earumque urbium territoriis, post mensē ai-um. §. LXXXIII. Persecutio nova inchoata, sed mutilationum duntaxat, & statim minis literisque Constantini sedata, aduersus Maxentium moventis. §. LXXXIV. Profligato Maxentio sub finem Octobris, primi Augusti titulus Constantino à senatu decretus. Roma dilcessit, Mediolanum medio Decembri venit Constantinus. Editum pacis. Nuptiæ Licinii cum Constantia. Mors Diocletiani. Primum Maximini editum pro pace. §. LXXXVI.

CCCXIII.

Annus decimus absolutus, undecimus inchoatus. Vi-etus à Licinio Maximinus in campo sereno Maii primo editum Constantini & Licinii pro pace, Nicomedia propositum Jun. XIII. quo tempore decennalem hanc persecutiōnem terminat Laetantius, num. 48. Secundum deinde Maximini pro Christiano editum.

CCCXX.

Persecutio Licinii. Euseb. Chron. §. XCI.

CCCXLII.

Persecutio Juliani cum ageret Antiochia, sub finem Octobris, cum conflagrasset simulacrum Jovis Olympii ut colligitur ex Ammiano XXII. §. XCI.

Dissertatio Cyprianica XII.

De primorum martyrum insigni fortitudine, ejusque causis.

Illustris erat primævorum martyrum in dolore perseverando constantia. §. I. *Causa externa prima Galilæorum mores in Christianos derivati.* §. II. *Secunda Disciplinæ Christianæ rigor, Apostolorum, Viduarum, aliorumque Ecclesiasticorum.* §. III. *Vulgus etiam primævorum Christianorum à voluptatibus alienissimum.* §. IV. *Et corporum etiam exercitii deditum, præcipue Pœnitentes.* §. V. *Et persecutionum assiduo, saltē, metu, in officio continebantur, præterim exercitiorum corporeorum.* §. VI. *Ea corporum exercititia quantum valeant ad dolores fortiter tolerandos.* §. VII. *Nec tamen sufficere credebantur, in causa martyrum, sine auxilio Divino.* §. VIII. *Tertia, gloria.* §. IX. *Poterat, in causa martyrum, locum aliquem habere gloria.* §. X. *Ita tamen aliquem, ut plane omnem habere non posset.* Agre admodum Ecclesiæ communionem retinere poterant qui uno gloriæ studio impellerentur. §. XI. *Ut possent, frustra tamen tantos, Christi nomine, dolores, uno gloriæ studio, pertulissent.* §. XII. *Nullum, apud gloriæ studiosos, occurrit exemplum quod posset cum primorum martyrum constantia comparari.* §. XIII. *Non omne gloriæ studium in martyribus erat improbadum.* §. XIV. *Non dōxa, sed xarodōxa; non æmulatio, sed juncta emulationi invidia.* §. XV. *Quarta, vita bene sibi conscientia innocentia.* §. XVI. *Quinta, spes immortalitatis.* Ea gentes universas in mortis metum confirmavit. §. XVII. *Nec ea tamen sufficiebat tanta illi martyrum constantia.* §. XVIII. *Sexta, præmia martyrii pro illius ævi dogmatibus, primo, futuræ vite martyres recta Deum petere credebantur.* §. XIX. *Martyrum precibus datum credebant ut futuræ vita præmia properarentur.* Prima resurrectione, in millenni Christi regno, martyrum propria. §. XX. *Eam resurrectionem, sua etiam ætate, futuram expectabant.* §. XXI. *Et mundi finem prope imminentem.* §. XXII. *Testimonia S. Petri, Clementis Romani, Hermeti.* §. XXIII. *S. Joannis, Ignatii, oraculorum Sibyllinorum, Philopatridis dialogi, sub Lucio Antonino, ut videtur, scripti.* §. XXIV. *Tertulliani, Cypriani.* §. XXV. *Lactantii.* §. XXVI. *Hæ opinions, ut minus veræ, ingenti tamen martyrii studio poterant credentium animos accendere.* §. XXVII. *Martyrum in mundi conflagratione privilegium, & in cælo præmia.* §. XXVIII. *Secundo, hujus vitæ. Sacramentorum vicem implere martyrium credebant, tam baptismi, quam sacrificii Eucharistici.* §. XXIX. *Etiam quoad mysticam illam unionem, qua sacramentorum finis erat primarius.* §. XXX. *Et unionis illius beneficia, peccatorum remissionem.* §. XXXI. *Etiam alienorum.* §. XXXII, XXXIII. *Duriuscula nonnulla veterum de martyrii merito locutiones explicantur ac defenduntur.* Martyrum passiones eadem pro Christi ipsius passionibus habenda. §. XXXIV. *Eadem occurunt, in sacris literis, de martyrum passionibus, qua de Christi passionibus, argumentationes.* §. XXXV. *Christo martyrum passiones tribuunt scriptores etiam Ecclesiastici.* §. XXXVI. *Martyrii merita, cum non sint martyrum, sed Christi propria, per gratiam tamen ipsis martyribus imputantur.* §. XXXVII. *Multum tamen valere credebatur martyrum intercessio ad sui martyrii beneficia aliis impetranda.* Martyres Christi in iudicio adfessores. §. XXXVIII. *Internæ cause.* Prima revelationes ipsis martyribus facta de futura sua passione. §. XXIX. *Secunda gaudium quo affecti sunt à Deo martyres Christi causa passuri.* §. XL. *Fieri non potuit quin vere senserint martyres Divina hac auxilia quorum soli essent consilia.* §. XLI. *Tuebatur non nunquam Deus martyres nequid possent in eos inimicorum conatus.* §. XLII. *Illud martyrii genus martyribus concessit Deus quod optaverant ipsis martyres.* §. XLIII. *In ipso agone constitutis tanta subministravit auxilia, ut minueretur nonnunquam dolorum sensus, nonnunquam penitus extingueretur, nonnunquam etiam in voluptates converteretur.* §. XLIV. *De horum gestorum fide prorsus nihil est quod dubitemus.* §. XLV. *Primo non sunt audiendi in contrarium Philosophi.* §. XLVI. *Secundo in aliis gentilibus qui miraculis Christianorum martyrum interfuerint, si sequebatur eventus qui à veris esset probatisque miraculis expetandus.* §. XLVII. *Tertio idem dicendum de Christianis.* Lapsi ea aetate admodum rari. §. XLVIII, XLIX. *Quarto hac ita contingisse constat è coœvis monumentis.* §. L.

§. I. *Cum in hoc verlemur tam nobili, tam hodieque utili, de martyrio arguento, consultissimum credidimus ne quæ de eo dicenda habuimus, ad primævorum Ecclesiæ scriptorum historiæque Ecclesiasticæ, illustrationem spectantia, ab aliis tamen plenunque prætermissa, diversis in locis lector quæreret.* Nec erit, ut spero, hoc etiam in loco importunum ea disferere, quorum amplissimam, aliis in locis aniam, ipse præbiturus erat Cyprianus.

Quanquam itaque primarum illarum persecutionum dampnum pervenerit, ut vidimus, ad paucos; at certe metum ad omnes, nemine excepto, permanens manifestum est. Ut proinde satis mirari nequeamus primo-

rum Christianorum tantam illam fortitudinem, qua mortem illi, nec eam ipsam simplicem, sed diris diuturnisque cruciatibus adhuc formidabiliorum, constanti tamen atque heroico plane animo pertulerint; quod laici pariter atque clerici, feminae pariter ac viri, pueri pariter ac adulti, ea omnia contemserint, quæ tremenda aliis viderentur. Ingeniosi erant admodum in novarum panarum excogitatione adverarii, quarum vel mentionem hodie lectores perhorrescimus; ambitiosi admodum in Christianorum divina illa constantia expugnanda, acsi familiam suam novis titulis, rempub. esent novis triumphis novarumque provinciarum accessione cumulaturi; seduli admodum atque indefessi in pœnarum

pœnarum illa tantarum irrogatione, nondum obductas priorum vulnerum cicatrices novis subinde vulneribus, inauditis hucusque dolorum augendorum artibus laniantes: nec tamen tantum illi omni suo ingenio, ambitione, sedulitate, proficere potuerunt, quantum Christiani poterant superare patientia. Estque id omnium maxime mirandum quod *famina* alioqui molles atque delicatae, qualis fuerat in *partu Felicitas*: quod viri etiam alioqui mali, tormenta tamen atque *martyrium Christi* nomine, avide fortiterque suscepserint, qualem alibi diximus fuisse *Nicostratum Novatianum*. Non erant haec humanis proculdubio viribus, non *Enthusiasme* credulitati, accepta referenda; sed vero ipsi potius *Numini*, malis etiam sua tamen cœla patientibus, præsentissimo, quo publicum statueretur aliud similliter passuris exemplum. Erit tamen nec *inutile*, nec etiam *injucundum*, si humanas quoque causas exponamus, tam ut constet qui sint *martyris candidatus* proprii etiam *conatus* adhibendi, quam etiam ut pateat quam sint illi etiam *humani conatus* sine *Dei propitiis auxilio* inanes penitus atque proflus *inutiles*.

§. II. Harum itaque *causarum* aliae in omnium observationem incurabant, etiam *infideliū*; aliae interna erant, solorumque *fideliū*, sua nimurum cujusque experientia teste comprobantur. In primo genere cœndum erat quod *primorum martyrum exemplum* & gloria posteris animos addere poterant similia pasturis. Poterat & *Judaorum*, præsertim *Galilæorum*, obstinata illa indeoles in primorum Christianorum patientia locum habere. *Judei* omnibus *moriendi contemptum* tribuit. *Tacitus*. Majus est quod de *Galilæis* suis tradit *Josephus mortis etiam omnimas species illos pro nihilo duxisse*. Et sane *Galileorum* ut *nomen* in primævos *Christianos* transiit, & mores una transiit veritimum est. Nec enim à *Juliano* incepit hoc *nomen*. Ante illum *Christianos Galileos* appellavit auctor *Philopatridis* & *Celsus* Christianorum hostes infensissimi. Accedit etiam quod ut hoc ipso *obstinationis* nomine celebres erant *Judeorum Galilei*, ita *obstinationem Christianis* fuisse exprobratam constet ex *Apologetico Tertulliani*. Utque *Galileorum* mirandam hanc patientiam *maria* potius aut gentis *consuetudini* tribuit *Epicterus*; ita *Christianorum* illam similem utique constantiam *ψυχὴ θεραπεῖται*, non vero *λόγῳ & σωμάτῳ ejusdem cum* *Epictero* *sextæ Stoica Imperator Marcus*. Nec est sane quod miremur *Galileorum* mores in primos *Christianos* emanasse, cum Dominus ipse *Nazarenus*, cum *Apostoli* plerique saltē primarii, fuissent patria *Galilæi*; cum frequentissimas in *Galilæam* legamus Domini excursiones, ut primorum preinde *Christianorum* probabile sit partem longe maximam fuisse etiam patria *Galilæam*.

§. III. Accedebat primus ille *disciplina Christiana* rigor, austерumque primorum Christianorum vivendi genus, quæ eos poterant ad labores cruciatusque facilis tolerando indurare. Vigiliis illos *jejunisque* reliquaque id genus corporum *unā* atque *juvatis* ad diictissimos, ab omni autem *voluptatum* usū abstinentissimos ex ipsa N. T. historia satis constat. Multis patientiæ exercitiis usus est S. Apostolus Paulus: *In tribulationibus fuit, in necessitatibus, in angustiis, in plagiis, in carcenis, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in jejunis, &c.* Inde non est quod miremur diutino illo tam dure discipline usū confirmatum illum fuisse ad laborem omnipem atque patientiam. Iple certe in tanto animi robore comparando his ipsis exercitiis locum saltem aliquem fuisse ultero agnoscit. *Ego* (*inquit*) *didi* *ti in quibus sum, sufficiens esse. Scio & humiliari, scio & abundare (ubique & in omnibus institutus sum) & satiari, & esurire, & abundare, & penuriam pati.* Quid mirum cum & ipsum Dominum didicisse dicat, ex iis quæ passus est, obedientiam? Neque vero solus fuit in duro hoc vivendi instituto gentium *Apostolus*. Idem de aliis

quoque Apostolis traditum habemus in veterum monumentis. De S. *Mattheo* testem habemus *Clementem Alexandrinum*, de S. *Jacobo Hegesippum*. Sed nec *Apostolorum* propria erat illa *disciplina*. Eandem alii etiam observarunt illius ætatis *Christiani*. S. *Timotheus* imprimis ab ineunte usque ætate sanctissime institutus. *Exercitationes ad exemplum disciplina militaris*. Uſus est *exercitatio*, cui exercitationi ne nimium tribueret, monendum illum duxit *Apostolus*. *ispem* usque ad *stomachis infirmitatem*, cui tamen ut mederetur, modicum suader *nisi* ut *aqua* admiceret. Eandem corporis subiugandi disciplinam coluerunt & *vidua Ecclesiastica*. *Instabant obsecrationibus & orationibus nocte & die*. Plane ad exemplum *viduarum Judaicarum* atque *Ethnicarum* à quibus morem illum in *Ecclesiam* transiisse verisimile est, quæ quales fuerint, & quali usq; vivendi instituto, aliunde constat. Eo fuit in numero censenda *Anna prophetissa*, de qua legimus non discessisse eam de templo, *jejunis & observationibus servientem nocte ac die*. Eo in numero *Juditha*, de qua legimus, *babuisse super lumbos suos cilicium*. *& jejunasse omnibus diebus vita sua, prater sabbatha, & Neomenias, & festa domus Israel*. Ex quo certe testimonio, quicquid sit de *historia* sentiendum, at certe constat de *moribus Hellenistarum*. Talis illa denique *Ephesia matrona* celeberrima cujus meminit *Petrinus*. Ex his itaque exemplis *jejunia & corporis* domandi disciplinam ad *Christianas* etiam *viduas* emanasse verisimile est. A *voluptate* certe omni alienissimum fuisse earum institutum, ex illis ipsis *Apostoli* verbis constat quibus deliciarum studiosas reprehendit, *nam quæ in delicia est rives, mortua est*.

§. IV. Non est itaque quod dubitemus quin communis omnium illorum fuerit dura haec corporum exercitatio qui quidem *Ecclesia catalogo* continerentur, pro illius ætatis moribus, *Ecclesia* luntibus alendi. *Instabant enim & illi omnes orationibus* quibus *jejunia* illa adhibere solebant, & reliquam omnem corporis disciplinam. Clericos autem omnes, *viduas, virgines, pauperes, infirmos, hospites* præterea *Ecclesia* cauta peregrinantes complectebantur illi *Ecclesia catalogi*. Sed ne *vulgus* quidem *Christianorum* mollitiem tamen aliquam aut delicias sectabantur quibus inepti laboribus preferendis doloribusque redderentur. Abstinebant imprimis à publicis plerisque *vulgū* voluptatibus quas illi impias existimabant & proflus illicitas. Eo retulerunt *specacula* omnia atque *sacrificia*; eo *festos* gentilium omnes in idolorum dæmonum cultum institutos; eo *acroama*ta poetarum omnia, sive in *theatro* agentium, sive domi etiam recitantium. Abstinebant præterea à *vocationibus* *voluptatum* administris, arte *statuaria* atque *histrionica*, &c. Abstinebant porro à *vite communis* plerisque oblectamentis, à *jocu* omnibus atque *facetiis*. *Entrapliam* quam medianam inter *εὐαγγελίας & βαπτισμὸς* constituit Aristoteles, reprehendit tamen *Apostolus*. Nihil itaque admittebant nisi quod grave esset & seruum, sanctaque conversatione dignum. Et in *licitarum* quoque *voluptatum* ulū modum tamen adhibebant atque temperem, ut ne unquam *voluptati* indulgeretur. *Edebat* quantum *esurientes capiebant*, biberunt quantum pudicis erat utile, ita saturabantur ut qui meminissent etiam per noctem adorandum Deum sibi esse; ita fabulabantur, ut qui scirent Dominum audire, inquit *Tertullianus*. *Cupiditatem procreandi aut unam sciverunt, aut nullam, teste* *Minutio*, *unum nempe duntaxat matrimonium* quo & ipso modestissime sunt usi, non ad *voluptatem*, sed ad liberorum duntaxat *procreationem*, ut communi Christianorum nomine profitentur *Justinus* atque *Athenagoras*. Ergo *voluptatum corporalium*, etiam in *communi Christianorum vita*, is tamen erat usus ut neminem posset emollire.

§. V. Sed nec aberant à *vulgo Christianorum* illæ etiam, quas diximus, *ἀρχνούσι*. Incumbebant enim ea etiam

^a Tacit. Hist. IV. ^b Joseph, Ant. XVIII. ^c Epist. ap. Arrian. L. IV. c. 7. ^d In vit. sua Lib. IX. num 3. ^e 2 Cor. VI. 4, 5; XI. 27. ^f Phil. IV. 11, 12. ^g Heb. V. 8. ^h 2 Tim. II. 3. ⁱ 1 Tim. IV. 8. ^k 1 Tim. V. 23. ^l 1 Tim. V. 5. ^m S. Luc. II. 37. ⁿ Judith VIII. 6. ^o 1 Tim. V. 6. ^p Tertull. Apol. c. 39. ^q Minut. Fel. Oclav.

laici officia quæ ad corpora iudicanda omnino faciebant. *Catechumenorum* imprimis atque competentium, severa admodum erat, ea etate, *disciplina*. Nec enim descendit modo Christianorum vita se dederunt, sed etiam exercenda, ut sui experimentum darent Ecclesiæ Rectoribus quales deinde essent in pacti Baptismalis persolutione expectandi. *Jejunii* præsertim lese expabant, ceterisque, ut videtur, quæ jejunia solebant exercitus, *xerophagi*, *bunicubationibus*, &c. Hæc omnium fuisse Christianorum, nemo est quin facile intelligat. Penitentium porro, etiam laicorum, qualia fuerint exercitia corporalia apud omnes in confesso est, & quam levia criminis, pro illius seculi disciplina, sufficerent ut in penitentia ordinem quis deturbaretur. Reliqui sunt fideles laici quibus & ipsis multa erant corporum exercitia subeunda, stationes frequentes, nocturna orationes, jejunia ab Ecclesiæ prefectis indicata, cum cilicii & bunicubationibus, si qua gravior Ecclesiæ, aut etiam reipublicæ, calamitas immineret, si pellendæ essent scititates, si bella, si contagiosi morbi, si terramotus, &c. cum ordinandi essent Ecclesiæ ministri, restaurandi in Ecclesiæ penitentes, subigendæ hereses aut schismata, seu propria aliqua domestica, seu publica esset perturbatione metuenda. Ita fiebat ut raro admodum feriari possent ab his exercitiis fideles etiam laici, cum præsertim, in publica Ecclesiæ administratione, tantum laicos, pro illius seculi moribus, indulgeretur. Convenit etiam auctor *Philopatrius* qui *Christianos* omnes eo ipso *jejuniorum* nomine fugillat, moestosque illos representat atque vultuosos. Convenit & *Clement*: *Alexandrinus*, qui cum *Pedagogum* suum, *disciplina* severissimæ librum in *Catechumenorum* suum conscriperat, ut nimis inde discent *Catechumi* quid esset ab iisdem jam *Christianis* deinde expectandum; id sane innuit, omnium Christianorum communes illas fuisse æxistere.

§. VI. Tales esse, pro officio suo, oportuit omnes Christians. Et vero ne officii obliviscerentur, impiedebant frequentes illæ persecutions, aut, quod eodem redit, frequentes saltæ persecutionum metus. Quanquam enim persecutions Romanorum, quibus de vita periclitandum esset, jam probavimus non admodum fuisse frequentes; at magistratum urbicum persecutions, quæ possessionum, quæ libertati, quæ exilii, quæ corporum etiam flagellantorum jus habebant, si qui non fuissent ciues Romani; at plebium tumultus; at *Judeorum* superstitionis hominum, atque impostorum Christiano nomini infensissimorum infidæ, & saepe contigerunt, & tamen saepius quam contingerent, metuebantur. Satis autem erant hæ ipsæ persecutions, seu re ipsa contigerint, seu duntaxat metuerentur, ad mentes à mundo alienandas, ad voluptates mundi reprimendas quas tam fluxas atque caducas quotidie experientur, ad bonorum celestium cogitationes firmius imprimendas quæ sola essent solida ac diurna, extraque omnem prædarum insidiarumque metum constituta. Inde officia omnia etiam laici diligentius præstabant propter præmiorum celestium spem, suppliciorumque infernum metum proximum atque præsentissimum. Inde & illa quoque corporum exercitia serius exculta quibus ad martyria animosius suscipienda confirmarentur. Quanquam nec alia rationes deerant cur frequentiora his temporibus corporum exercitia expectarentur. Ipsæ illæ fuga; ipsi carcera & quæ carcera comitari solerent, vita incommoda; ipsa flagella, bonorum direptiones, quæque spoliatos expectare necesse erat, angustia; ipsa vita illa tam levi momento mutabilis, tam vaga atque incerta, tot illis mortuum cruciatumque metibus obnoxia, ut deessent reliqua, erant sane & ipsa corporum durissima exercitia. Nec tamen est quod & alia exercitia ab illis neglegta suspicemur corporibus durans imprimis facientia. Jam stationes solito frequentiores, jam jejunia, cilicia, chamaenaria, tota illa humiliandi hominis disciplina (ut de penitentia loquitur *Tertullianus*) egregiis corporum exercitiis refertissima, ut Deum

placarent, ut sui auxilium gentiliumque conversionem à Deo impetrarent.

§. VII. Facebant hæc omnino ad corpora confirmanda Christianorum primævorum exercitia. Nec est sane quod diffiteamur ad mortis contumum doloresque perferendos plurimum valere duram corporu institutionem. Hinc Barbarorum omnium nativa illa fortitudo qui delicias nescirent, laboribus autem & duro vivendi genere instituti fuissent. Hinc & predonum illa atque gladiatorum hominum alioqui malorum, ut intelligamus non tam esse animo illam quam corpori referendam. Hinc & illa Lacedemoniorum, quæ & mulierum communis erat atque puerorum qui quidem fuerant, pro *Lycurgi* legibus, educati. Nota illa Puerorum Lacedemoniorum constantia lato lese & immoto vultu verberandos ad mortem usque præbentium, & in ipsa quoque morte ridentium. Et muliebris fortitudinis apud Lacedemonios exempla multa suppeditat *Plutarchus* in libro de virtutibus mulierum. Iisdem hisce corporum uirtutis & uiracis fortitudinem suam acceptam referebant Philosophi qui, ratione duce, pusillanimam alioqui indolem, ad stupendum plane animi generositatem extulerunt. Si quis plura cupiat, præter alios, *Ciceronem* præcipue consulat in *Tusculano*.

§. VIII. Nec tamen huic tam dure, cui assueverant, vita institutioni constantiam suam acceptam ita referebant primævi Christiani, ut Dei etiam ipsius auxilium excluderent. *Apostolus* ipse, quo loco illum superius audivimus de sua ad dolores perferendos institutione profitentem, Dei tamen auxilium, verbis proxime sequentibus, necessarium agnovit. *Omnia possum* (inquit) in eo qui me confortat. Martyres *Lugdunenses* Christum unum martyrem agnoverunt, se vero viles esse abjectosque confessores. Proinde lacrymis profusis fratres obsecrabant ^b ius extræs coxæ sanguinis os de te *πλεωδῶς* avos. Spiritus S. *Perpetua* martyris dictavit, non aliud petendum ab aqua [& aptissimi scilicet] nisi sufferentiam carni. Ergo & illam quoque carni sufferentiam Dei tamen donum agnovit, & ab eo solo impetrandum. Id quod ipsa experientia verum esse reperit. Cum enim, post paucos à Baptismo dies in carcerem recepta esset, ut proinde disciplina Christiana nondum potuerit, per tempus, assuescere; primas carceris angustias sensit plane difficultas. Nunquam (inquit) experta eram tales tenebras. O diem asperum! Quas itaque postea sensit delicias, quibus carcerem ait subito factum esse prætorium, non est quod corpori exercito, sed Divine potius gratia tribuamus. Idem experta est & socia *Perpetua* martyr *Felicitas*. Cum enim, pro naturali difficultate octavi mensis in partu laborans doleret, ait illi quidam ex ministris cataractariorum: que modo doles, quid facies objecta bestiæ? &c. Respondit illa, modo ego patior quod patior: illuc autem alias erit in me, qui patietur pro me, quia & ego pro illo passus sum. Fidemque præstit facta in passione pro Christo animosissima. Quod si corpori exercitati duritiae tribuenda illa omnis fuisset invicta in passione constantia; cur non eadem fuisset in partu? Equa erat omnino & ad omnia pariter parata acquisita illa corporis exercitati durities. Quod vero delicatior in partu, aliam se sensit in martyrio, aliis omnino erat quam *Felicitas* viribus assignandum. Eandem carni sufferentiam à Deo rogant & illi martyres quorum acta habemus hodieque à *Donatista* conscripta à Cl. *Baluzio* sincerius edita atque locupletius. Sensit & *Blandina*, in persecutione ^c *Lugdunensem*, ^d οὐαὶ θηρίον, quandam & οὐαὶ πάντων ηγεμονίας οὐαὶ οὐαὶ θηρίον, quoties illa verba proferret, Christus ei- μι, καὶ ταῦτα θηρία φάνηκαν. Ecquid valere poterant quilibet corporum exercitia ad vim tantam verbū illis conciliandam? Ecquid prorius ad οὐαὶ πάντων? Sensum doloris minuere fortasse poterant corporum exercitia; sensum omnem tollere atque penitus extinguere plane non poterant. Et tamen id in se experti sunt & alii martyres, ita nullum ut sentirent dolorem, ut contra misericordias potius, fidemque prorsus non expertorum om-

^a *Philipp.* IV. 13. ^b *ap. Enseb. Hist. Eccles.* V. 1. ^c *Avt. Perpet. & Felicit.* ^d Ex *Ep. Lugd. & Vienneſ. Enseb. Hist. Eccles.* V. 1.

nem superantes pro dolore *delicias*. Sensit illas sub ^a Juliano Theodorus, accepitque ab ipso Theodoro Ruffinus. Constantes porro in doloribus tolerandis illa reddere fortasse potuit tam *dura* institutio; non ita *audaces* ad *pericula* adeunda, non *letos*, non *ambitiosos*, non *avidos*, ad adversarios ultro provocando. Damna illa facilius forte pertulissent, non item in *lucro* posuissent quæ reliqui plerique pro damnosissimis habuerant atque luctuosissimis, ut in *lucro* posuisse videmus plerosque *martyres primavos*. Altius itaque omnino repetenda tanta illa tolerantia.

§. IX. Ergo gloria hic suspicabuntur habere locum qui *vera martyrum gloria*, qui *religioni Christiana*, detractum cupiant. Magnam esse gloria vim ad mentes hominum accendendas facile concessero, tam in rebus fortiter gerendis, quam in aduersis etiam fortiter tolerandu. Decantata passim extant in utroque genere *Gracorum Romanorumque exempla*; decantata etiam *philosophorum*, *gloria animalium*; decantata *gentium integrarum gloria studiosarum*. Quid quod illi quoque gloria impellerentur qui *rejicere* illam viderentur atque *contemnere*. Observavit hoc olim in *phi'osophi' iplo^b Cicerone* qui *libros adversus gloriam conscriptos propriis tam* nominibus inscriberent atque insignirent. Unde colligitur, quantumcunque *gloria studio* damnarent *primav'i Christiani*, non id tamen obstare quo minus eodem *gloria studio* impulsu tanta illa gesserint atque tolerarint. Sensim enim etiam sine sensu obrepit hoc vitium, ut qui *humiles* aliis videantur, qui se quoque *humiles* existimant, de sua tamen ipsa *humilitate gloria* reperiantur. Nec in aliam facilius incurrit quam in indolem vere *magnam*, vere *generosam*. Et, quod proprius nostram hanc de *Christianitate* causam spectat, *Peregrinus* iste, cuius *vita* scripsit *Lucianus*, totus *gloria* ab ipsa usque origine mancipium, & qui *gloriam* eo ipso *patientia* nomine, mortisque contemtu affectavit, factus tandem *gloria* victima cum se coram *Greis* universa, in *Olympicu* incenderet; is, inquam, ipse *Peregrinus* se, eo ipso, ut videtur, confilio *Christianu* adjunxit, ut in *carcerem* eo nomine conjectus cruciatus toleraret atque *martyrium*. Quid quod etiam, in *sue temporu* nonnullis *martyribus*, qui tantas illas in Ecclesia turbas, de pace *lapsis* concedenda, concitarint, *calorem gloria* notari ipse *Cyprianus*.

§. X. Nec sane mirum in hoc *gloria studio* peccare potuisse *martyres*. Quanquam enim *ambitionem* illam *martyrum* supra modum & Ecclesiæ regulas intumescens reprimat sœpe reprehendatque *Cyprianus*; at cum intra illos limites se fere contineret, tantum abest ut reprimeret ut contra potius omni studio illam excitet atque accendat. Huc certe spectant pleraque ejus argumenta. *Gloriam Ecclesia*, *gloriam sui temporu* in eo sitam esse monet si fortiter patarentur; *gloriosum* esse illud *Deo hominibusque spectaculum patientis Christiani*. Et pro illius etatis moribus, multa sane erant quæ *martyres* ad *patientia* *gloriam* accenderent. Accendebant illos imprimis gloria illa primorum martyrum exempla. Accendebat annua illa, & in omne ævum duratura, commemoratio. Accendebat magna illa *martyrum* in Ecclesia *authoritas*, si qua gravior occurrisset controversia eorum nomine dirimenda. Accendebant *visitantium Christianorum* studiosissima *officia*, quæ talia ac tanta erant ut reprimenda ea censeret noster *Cyprianus*, ne *martyribus* apud *gentiles* *invidiam* conflarent. Proinde singulorū cum singulis diaconis presbyteros jussit alterna-re per vices, quia & *mutatio* (inquit) personarum & *vicissitudine convenientium* minuit *invidiam*. Id ipsum Julianum Christianorum hostem infensissimum à persecutione cohiebat quod tantam illis *gloriam* invidenteret. *Visitationem* illam quantovis prelio redimebant à custodiæ militibus. Reprabant religiosa fæmina ad osculanda *martyrum vincula*. Tum omnia necessaria ad eorum solertia abunde suppeditabant, non clerici modo, quorum

id ad officium spectabat; sed & è laici quisque qui *martyrii* esset paulo studiosior, lati omnes atque ac triumphabundi siquam suam operam *martyribus*, gratam fuisse intellexissent. *Lapsorum* autem eo erat ambitiosior erga *martyres* devotione quod id genus officii Deum se sperarent perinde ac *martyres*, demerituros. Ita *lapsus* suos redimere voluerunt *Numeria* & *Candida*. ^a Ad *Saturnum* (inquit *Celerinus*) & *Severianum* aliosque confessores &c. ipsi in portum descenderunt, & in urbem levaverunt; quod sexaginta quinque ministraverunt, & usque in bodierum in omnibus foverunt. Ea Christianorum officia ut experiretur, ipsum se in carcerem inclusile impostorem, quem diximus. *Peregrinum*, auctor est *Lucianus*. Expertusque est sane prolixissima. Præter illa, quæ diximus, officia *vulgaria*, *legationem* accepit ab *Asia Ecclesia* sane honorificam. Tanti *martyres* etiamnum *superfites* fecerunt *primavi Christiani*. Qui porro essent martyrio defuncti, eorum sepulturam magnifice procurabant, & lacra corpora à militibus immanni pretio mercati sunt, memoriam deinde pænegyrici conventibus atque orationibus illustrem conservarunt. Tanta erat *martyrum gloria*, quæ homines, alioqui malos, poterat, si tamen gloria studiosi essent, ad *martyrium* extimulare.

§. XI. Poterat itaque *gloria* locum hic habere aliquem; ita tamen poterat ut non omnem prorsus habuerit, ut non alia generosa indolis longe graviora hortamenta prorsus excluserit. Qui unam *gloriam* ob oculos habuerunt, ita *disciplinam* illius Ecclesia sibi sentierunt *adversam*, ut raro admodum contigerit quin Ecclesiæ communione tandem pellerentur, ni novas ipsi hereses, illo *gloria studio* plerunque oriundas, condidissent, & sponte sua ab Ecclesiastica communione secessissent. Nec enim quenquam, utcunque magni nominis, utcunque celso in loco constitutum, à communibz Ecclesiæ regulis eximebant; & vero multa erant, in illis regulis, cervicosis hominibus gloriaque studiosis, adversa. Non dico virtus illa vulgi etiam opinione damnata, quæ visitaturum hominem laudis studiosum erat consentaneum. Ea ipsa dico quæ ipsi *gloria studio* essent è diametro contraria. Imprimis *gloria* illud immane studium ab Ecclesia damnatum esse constat, ut proinde, qui Ecclesia laudem vellet captare, eum humilem videri oportuerit, quantoque esset laudis appetentior, eo magis ab omni laudis studio videri debuerit alienior. Quam vero onerosum hoc ingenio jactabundo, atque odiosum, esse debuit quod qualis esset nunquam apparere auderet, sed aliam omnino, adversamque sibi, personam sustinere debuerit? Nec videri modo alium oportuit, sed in praxi agere, quæ essent sui fidentibus hominibus ingratissima. Subiecti erat Ecclesiæ rectoribus, eorum judicio standum siquid reprehendendum in eo censuerint, & quidem standum quanquam alia fuisset ipsius sententia, si communione tamen Ecclesia privari nolle. Communione pulsus maiorem adhuc lui dejectionem probare, animoque remittere debuit ut ad communionem deuuo recipetur. Durissima omnino homini superbo, neque prorsus toleranda. Pulsus itaque *Aquila*, pulsus etiam *Porphyrius* cum *judicaria Astrologie* studium nolent, Ecclesia prohibente, relinquerent. Pulsus tantus ille *Peregrinus* cum quid retitum ab Ecclesia comedisset. Ægre itaque poterat Ecclesiæ communionem hoc genus hominum retinere, ut proinde qui retinuerint, alios fuisset omnino verisimillimum.

§. XII. Si retinere illam potuissent; quæro porro, quo consilio tantam illam patientiam, unico laudis studio, ostentare potuissent? quo tandem suo commodo? quo operæ pretio? nempe ut gentilium laudem captarent? At tam longe aberat ut eorum laudem consequerentur, ut contemptum potius incurserent atque contumeliam. Ipsam Christi crucem illi pro stultitia habuerunt. Qui vero crucifixi nomine occumberent, stultissimos omnino censuerunt, desperatos, davarornus, *doglior*,

^a Ruffin. Hist. Eccles. X. 36. ^b In Quest. Tuscul. ^c Ep. X. ^d Ep. V. ^e Tertul. ad uxor. L. 2. c. 4. ^f Tertul. ad mart. c. 2. ^g Celerin. ad Lucian.

Inter. Ep. Cyprian. Ep. XXI.

visa pertasos. Egregiam vero laudem illam quam tanto suo *danno* mercarentur! Ergo potius ut laudem Ecclesia? At quæ ratio fuit cur Ecclesia laudem ipsam ambirent, nî vera illa crederent quæ in Ecclesia dicerentur? Nullum erat certe mundanum lucrum ab Ecclesia expectandum, *damna* potius eorum omnium quæ mundani homines in *lucro* ponunt. Stulti porro cum haberentur Christiani, qui vero sapientia laude in mundo florerent, illi esent ab Ecclesia alienissimi; nihil erat sane cur stultorum hominum opinionem tam avide ambirent, tam immani pretio captarent. Quod si veram crederent Christianam religionem, stultissimum omnino foret tantam illam patientiam, non alio quam laudis studio ostentare. Nec enim ipsam illam laudem illis concessisset Ecclesia, si unico illo laudis studio pastos rescivisset. Quæ vero illa laus est ab illis laudari nescientibus, qui si te intus & in cute noscent, esent vituperari? Non te laudant qui ita laudant, sed alium illum quem te esse crediderant. Quare si fuissent ex animo Christiani, ne laude quidem dignum judicare esse poterant quod solius laudis intuitu paterentur. Quid quod laude humana longe præstantiora præmia martyribus reposita crederent quibus fraudarentur si qui laudem humanam fuissent avidius conversati. Divinum auxilium atque solatum interciperet omnis humana laudis importuna captatio. Nec futura præmia illum sperare licuit qui fuisset humana laude contentus, nec poenas etiam futuras declinare qui præmis futuri excidisset. Ita factum ut futurorum præmiorum securitas in humilitate, in humana laudis contentu tota poneretur, quod ipsum aliquoties inculcat noster Cyprianus. Paucis contraham. Si Christiani non fuissent; nihil erat cur tam graves paterentur, Christi nomine, panas. Sin fuissent, nihil item cur solius humana laudis intuitu illas paterentur.

§. XIII. Quare fidem omnem prorsus excedit, unius gloria studio tantam illam Christianorum tribuendam esse patientiam. Irrepere poterat fortasse nonnullis parum cautus; rem totam secum reputantibus, non poterat. Nec est verisimile, in tanto periculo, temere tamen atque inconsueto egisse quamplurimos. Non opus est ut hic operose disputemus tantumne posset in aliis humana gloria quantum præstigit in Christianis invicta patientia? Et tamen nullum ullibi occurrit exemplum quod nostris possit martyribus conferri, nedum aquiparari. Unum fortasse alterumve inveneris heroem aut philosophum, unam fortasse alteramve in suis tamen finibus, gentem qui mortem cruciatusque prægloria contemserint. At populum universum, omnium ordinum, sexuum, atatum, nulla inter se natalium aut patriæ affinitate conjunctum, una doctrina atque Secta foedere sociatum, per universas, qua patebat, orbis Romani partes, diffusinatum, tot aliarum gentium moribus, tam à se, quam ab invicem, diversissimarum, erat aliorum malis exemplis ubique præsentissimis circumiectum, mores tamen suos illibatos servare posse, nedum alios sibi mores effingere posse, nedum duriores: unam apud illos institutoris valere potuisse, unam Secta reverentiam, civili nulla coercitione armatam, & tamen omni apud illos civili coercitione longe formidabiliorem; tantum potuisse contumorum aliqui hominum autoritatem ut tam duram vitæ austera que disciplinam illis posset commendare; tantum extulere ut nullis posset mundi, sive delectis, sive terroribus ab illa revocari; tantum potuisse ut illorum hominum laudem omni aliorum seu laudi, seu vituperio, seu miseri, seu cruciatibus, anteponerent; hæc inquam longe omnia mundana superant exempla. Hæc nulla unquam gens præstigit, nulla unquam institutione, nulla philosophia. Et tamen si vel maxime posset humanae laudis aviditas ad tantam homines animare constantiam; nobis tamen sufficit nihil esse quod nostrorum martyrum constantiam gloria humana tribuamus. Inde consequetur graviora esse querenda, quam gloria, incitamenta quæ Christianos ad martyria impulerint.

^a Ad Ep. XIV. Diss. de Lib. à mart. accept. n. 3. ^b Apol. c. 39. ^c Lucian. Peregrin.

§. XIV. Non interim negavimus & gloria tamen sum fuisse locum. Nec enim qualibet gloria aviditas est omnino reprehendenda. Quod quis ab aliena opinione pendeat, praesertim humana illa, id in gloria appetentia culparunt ipsi etiam philosophi. Quod quis etiam sifidens de suis viribus donisque glorietur, id in omni religione damnatum est, non minus Ethnicorum illa quam nostra Christianorum, tanquam religioni maxime adversum. Inde frequentissimas memorant *duoluas* numerisque obvias ex hoc ipso vitio plerunque oriundos, quibus & nostras favere Scripturas sacras superius probavimus. Quod quis etiam ex illorum quoque donorum estimatione nimia, quæ quidem ipse pro Divinu donu agnoverit, effatur tamen ipse, ut alios præ se omnes, & eorum dona contemnat; id etiam in exemplo Pharisæi de suis donis Deo iphi gratulantis redarguit ipsum Dominus, id in gentibus de sua vocatione gloriantibus, & Iudeos quasi rejectios contemnitibus, ut publicanum contemplatur Phariseus, reprehendit Apostolus. Hæc autem vitia à nostris plerisque martyribus alienissima probavimus. Nullum illi in se donum agnoverant quod non Deo solo referrent acceptum, & quo maiores apud Deum honoratoresque fierent eo facti sunt humiliores fratrumque observantiores, Dei gratiam & preces fratrum oblecrantes ardentes. Jam tolle ab illo gloria appetitu hæc vitia, quid porro reliquum erit quod in eo merito reprehendas? Esto, hominum opiniones flocci facienda sint. At Dei certe, quem iudicem habituri sumus falli nescium, de nobis nostrisque actionibus, sententia magni estimanda est. At conscientia nostra, quæ Dei vicem obtinet, quæ ad animorum nostrorum pacem est aliorum instar omnium, quis audiat dicere sententiam esse spernandam? At bonorum etiam hominum Deum unice ob oculos habentium, pro Dei regulis, pro conscientia dictaminibus, res nostras estimantium, ecquis est quin fateatur plurimum valeare ad pacem conscientia conciliandam atque stabilendam? Quo quis certe est humilior; quo sibi de favore (in propria causa) suspectior, eo majorem concipit ab alieno de se rebusque suis, quam à proprio, judicio fiduciam, eo pacatiorem experitur ipsam conscientiam. Mala itaque esse non potest hæc aliena opinionis estimatio cuius eo est quisque appetentior, quo quis est humilior, quo quis bona conscientia studiosior. Erat tamen & aliud quod Ecclesia judicium maximu faciendum esse suaserit, quod Dei locum sustinuerit Ecclesia, ejusque judicium repræsentarit, & quidem ita repræsentarit, ut in dubio, nec per humana media certo intelligentis, etiam obligare illum posset ut rata haberet in cœlo quæ illa judicialiter in terra. Talem esse judicem, ex ipsa Sacramentorum potestate facile colligimus. Unica salutis media ordinaria illa à Deo instituta sunt, qua tamen ita Ecclesia commisit, ut nec possit quispiam, illa repudiante, communicare, nec illa quempiam debeat admittere nisi è se approbatum. Nec aliter senserunt illius ævi martyres. Ecclesiæ judicium summum futuri judicii prejudicium appellat ^b Tertullianus. Quis autem negat tale judicium esse votis omnibus atque conatus ambientum?

§. XV. Non itaque Næ, sed xroðia improbanda est, illa scilicet hominum opinio quæ præter opinantium sententiam, nihil continet præterea solidum, nullum si de dignum virtutis testimonium; & pro vana illa hominum opinione vera gloria unice expetenda est. Quanquam ico ÆgÆ nomine xroðia esse sepiissime intelligendam. Sed non proinde res ipsa damnanda est quia vox res longe alia nonnunquam intelligitur. Vocem xroðia adhibent non sacræ modo N. T. literæ, sed alii etiam, à Christo nato, autores, etiam pagani. Ufus est sepiissime Philo Judeus, uetus ^b Lucianus, usi alii. A Platonicis philosophis desumum arbitror, qui cum omnem nostram, pro hac vita, cognitionem non dñsunt, scientia, sed unius ÆgÆ nomine designarent, & tamen adversus Scepticos discrimen aliquod harum ÆgÆ ad-

misterent

mitterent quo nimirum alii aliis saltem proprius ad veritatem ipsam accederent, essent verisimiliores; proinde *xwodz̄as* nomine illam *δέξαν* denotarunt, quæ inanum esset, nec quipiam haberet cum veritate affine. Inde ad illas quoque *hominum opiniones* translata quæ ad famam spectant, *xwodz̄ia* illam alienæ *opinionei* affectationem significat, quæ præter *opinionem* atque *famam* aliud nihil sibi proponit, de veritate prorsus non solicita, verene laude sint digna, quæ tantopere ab *hominibus* laudantur, vel illa ipsa *fama* sitne saltem *verisimile* meritum *testimonium*. Hanc *xwodz̄ia* nemo est qui dubitet esse damnandam, nec tamen inde sequitur *veram gloriā similiter* esse damnandam, aut à *primavī Christianū de facto* esse damnatam. Porro quod de *gloria* diximus, est etiam de *emulatione* dicendum, quæ ab illo *gloria studio* proficiscitur. *Emulabantur enim martyres gloria priorum exempla*. Denie tamen *emulationi* invidiam, nihil restabit in *emulatione* redargendum. Quid enim mali in se continet *bōnū aliorum exemplis* in *studio virtutis* accendi? Et tamen idem hic quod in priori voce contingit *ζίνη* nomen, quam *emulationem* vertit *Latinus interpres*, alia denotare in *primavī Ecclesiæ scriptoribus*. In N. T. scriptis, & in *Clemente Romano*, aliisque, pro ejus *homonymis* habemus *σάντα*, *ἴριδα*, *διχοσταῖα*, & in *Cypriani nostri opere de Zelo & Livore*.

§. XVI. Multum porro valere potuit ad mortem fortiter oppetendam *vita innocentia* bene sibi conscientia, etiam in *future vita p̄miorum incertitudine*. Id sensit in *Platone Socrates*. Bene sibi ominatur, nihil sibi, in *illa vita, esse metuendum*; *feliciorem fore ea quæ est hujus mundi vita*, si tamen *ulla sit*; sin nulla sit, etiam hujus mundi turbis feliciorum ipsam illam esse *aīadnoīav*. Et tamen ad credenda illius *vita p̄mnia* eo erat proclivior, quo sibi partem, in *illa*, si qua esset, creditit esse repositam. Et vel incerta illa bonorum, hujus vita bona tanto intervallo superantium *spes omni* erat *mundana possessione* præstantior. Id sentiunt hodie qui bona *viliora bonorum* longe *præstantiorum spes*, licet *incertissima*, lubentissime projiciant. Id sensit *Cleombrotus*, qui ipso illo *Socrati exemplo*, *ipla Platonis lectione*, incitatus mortem, *incerta illa præstantium bonorum spes*, avidissime arripuit. Tantum potuit *Christianorum insignis illa innocentia*.

§. XVII. Accedebat præterea *futurorum*, quæ dixi, *p̄miorum spes* illa longe certissima. Licet autem, apud nos, qui *spem* illam omnem debemus *educationi* potius atque *consuetudini* quam *rationi atque fidei*, raros admodum, nec insigni laude dignos, fructus *spes* illa tanta plerunque producat; at apud illos qui *spem* illam *ex animo certaque ratione* conceperant, stupendum peperit *mortis contentum*, vitaque melioris *futura* aviditatem. Mitto philosophos qui indole essent institutioneque minime vulgari, ne *hominibus* hoc potius, quam *principiū*, videatur esse tribuendum. *Gentes universas* memorant autores, uno *immortalitati* intuitu, in mortem avidissime ruentes. De gentibus *septentrionalibus*, non *Gallū modo*, sed & *Britannis* qui à *Druibis* hoc dogmate fuissent imbutæ, ita ^b *Lucanus*:

----- regit idem spiritus artus.

*Orbe alio: longa (canitis si cognita) vita
Mors media est. Certo populi, quos despicit Arctos
Felices errore suo, quos ille timorū
Maximus, haud urget leti metus. Inde ruendi
In ferrum mens prona viri, animaque capaces
Mortis, & ignavum redditura parcere vita.*

Mela: *Unum ex iis qua precipiunt, in vulgi effluxit, videlicet ut forent ad bella meliores, aternas esse animas, ritamque alteram ad manes. Itaque cum mortuis cremant & defodiunt apta viventibus olim. Negotiorum ratio & exactio crediti deferebatur ad inferos: erantque qui se in rogos suorum, velut una victuri, libenter immitterent. Dio-*

^a Apud *Platon. in Phedon.* ^b Lib. I. v. 456. ^c Lib. III. c. 2. ^d Diodor. Sic. Biblioth. L. V. p. 212. Gr. ec. ^e De bello Gal. L. VI. c. 14. Edit. V. Cl. Sc. Vossii L. I. c. 2. ^f Polyhist. c. 16. ^g Tacit. Hist. L. V. ^h Ap. Euseb. Hist. Eccles. IV. 15. ⁱ Ignat. Ep. ad Rom. ^j Sulpit. Severus. ^k Tert. ad Scap. c. 4, 5.

dorus: ^a τιθεσθαι. οὐ γάπα τὸ δέντρον εἰς τὴν πλεύσιν μὲν τινὰ διάλλει, παρ' ἐδὺν πολέμους τινῶν τὸ δέντρον τοιοῦτον. Εὐρυχεὶς δὲ τοῦ αὐτοῦ ὁ Πινδαρός λέγει ὅτι τὰς ψυχὰς τὴν αἰθρόποιον διατίθει τὰς συμβέβηκε, τοὺς δὲ ἔτοις ὀφελούντας πάλιν βιώντες ἔτηρον σοῦμα τῆς ψυχῆς τοιούτων. Cæsar: ^b In primis hoc volunt persuadere, non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios; atque hoc maxime ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto. De Germanis ita Appianus in Geiticis: Germanis mores ferociissimi insunt; in aggrediendo insignis audacia, contentus mortis maximus ob reviviscendi spem. Τὸ δέ τοιούτοις, καὶ τὸ τόλμας προσέντατο, καὶ διάστοις καταφοράντα, διάκινδανοισιν. De Thracibus Mela: ^c Una gens Thraces habitant, aliis aliisque prædicti & nominibus & moribus. Quidam seri sunt, & ad mortem paratisim, Geta utique. Id varia opinio perficit; alias reddituras putant animas obeuntium: alii, et si non redeant, non extingui tamen, sed ad beatiora transire: alii, emori quidem, sed id melius esse quam vivere. Et communem illis feminisque hanc fusile fortitudinem constat & sequentibus. Nec aliter Solinus: ^d Thracibus barbaris, inest contentus vita, ex quadam naturali sapientia disciplina. Concordant omnes ad interiorum voluntarium, dum nonnulli eorum putant obeuntium animas reverti; alii, non extingui, sed beatus magis fieri. Sed & Judeis ipsis eandem hanc de futura animarum immortalitate opinionem tantæ illorum causam fortitudinis fusile tradit Tacitus: ^e Animas (inquit) prælio aut suppliciis peremtorum, aeternas putant. His generandi amor, & moriendi contentus. Quæ itaque in aliis gentibus, in ipsis etiam Judeis, tantam peperit constantiam, tam egregium moriendi contentum opinio de anime immortalitate; quidni eadem parere potuerit apud Christianos, tanto præsertim intervallo certior, tanto supernaturalium quoque præmiorum accessione cumulatior?

§. XVIII. Erant tamen hæc omnium Christianorum communia, & ad omnem pariter mortis speciem cruciatuumque pariter idonea; cum tamen Christianos in martyrio, morte nimirum illa quæ Christi nomine obeunda esset, constet quam in *alio quovis mortis genere*, longe adhuc fusile animosiores. Felicitatem diximus, quæ in partu dolores sensit acerbissimos, de martyrio tamen ne quidem fusile solicitam, nec cum pateretur ullum edidisse doloris indicium. Et in lue illa quæ nostro martyri occasionem dedit scribendi de mortalitate, id maxime nonnullos doluit, quod morte illa vulgari à martyrio cuius spem maximam conceperint, abriperentur. Proinde gratias judicibus agebant damnati, gratias Deo. Formam hodie habemus qua usus est in sua passione ^f Polycarpus. ^g Ignatius tunc se fore Christi discipulum professus est si pro Christo pateretur, & vero admodum sollicitus erat ne vel piorum *precibus*, vel *Dei* etiam *miraculo*, à fera-rum fauibus eriperetur. Deum consuluit per Perpetuam frater, *passio futura* esset, an *commentatus*? Ita metuebant illi ne corona illa martyrii exciderent. Sed infinitum esset exempla congerere. Id unum satis est quod diu est ex quo obliteravit ^h Sulpitius Severus, avidius expedita esse ea ætate martyria quam postea Episcopatus. Accedit præterea quod quo savius esset martyrii genus cruciatibusque ingeniole excogitatis onustius, eo adhuc ambitiosius ambiretur. Grandia sunt illa & vere generosæ indolis plenissima quæ scripsit ad Scapulam Tertullianus: ⁱ Sed majora certamina majora sequuntur præmia. Crudelitas vestra gloria est nostra. Vide tantum ne hoc ipso quod talia sustinemus, ad hoc solum videamus erumpere, ut hoc ipsum probemus, nos hac non timere, sed ultra vocare. Aliæ itaque quærendæ causæ altiores, & martyrio proprie, cum in eo propria quædam eluxerit Christianorum fortitudo.

§. XIX. Future imprimis *vita p̄mnia* expectabant ingentia. Nec immerito quidem illi. Pollicitus enim est in Scriptura Deus mercedem hujus vitæ passionibus

dignissi-

dignissimam, quin illas infinito potius intervallo superantem. Ita enim Apostolus: ^a *Exstimo quod non sunt condigna passiones hujus temporis ad futuram gloriam que revelabitur in nobis.* Sed quæ passim habentur in sacro codice hoc spectantia, ea quibusvis obvia sunt. Nos ea potius hic colligenda suscepimus quæ primævi Christiani de futura illa mercede senterint, vel saltem è Scriptura collegerint. Illud itaque imprimis martyrum proprium crediderunt, quod recta illi Dominum a morte peterent, nec in exteriori illo atrio atque animarum vulgarium communi receptaculo diem judicii cum reliquis expectarent, nedum illius ignis quo mundus univerteret esset conflagraturus, & quo animæ reliquæ expiandæ essent, purgatione opus haberent. Huc spectat locus Cypriani celeberrimus: ^b *Aliud est, ad veniam stare, aliud ad gloriam pervenire: Aliud missum in carcерem non exire inde, donec solvat novissimum quadrantem; aliud statim fideli & virtutis accipere mercedem: aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emundari, & purgari diu igne; aliud peccata omnia passione purgasse: aliud denique pendere in die judicii ad sententiam Domini; aliud statim à Domino coronari. Verba illa, statim accipere mercedem, statim à Domino coronari, id plane innuunt quod diximus, moram esse nullam inter cædem martyrum eorundemque mercedem.* Qui ita censerunt, id inde collegisse videntur quod moram illam omnem solius expiatione causa à Deo constitutam existimassent. Ut proinde qui nihil haberent expiandum, eorum nulla futura esset in eo expiationis loco mora. Quod porro nihil in martyribus purgandum superasse crederent, exinde collegerunt, quod secundo martyrii baptismo illam quoque baptismi virtutem tribuerent, quod peccata eo penitus expiarentur, de quo statim plura. Cum vero expiatione futura dolorem longe graviorem crederent quantocunque martyrii dolore; quis est qui non videat quam hoc esset illos incitatrum ad quantosvis martyrii dolores animose perferendos?

§. XX. Hæc illi statim à morte crediderunt martyribus reservata esse præmia. Erant & alia, quæ ut alius quoque justi credenter communia, ita tamen communia crediderunt ut proprio quodam suo jure martyres in communi mercede eminere crederentur. Imprimis illorum precibus à Deo concessum crediderunt quod properatum ab eo esset in reddendis futuræ vitæ præmiis, quod persecutionum tempora contraherentur. Tantam prænunciat Dominus supremorum temporum tribulationem, ut *nisi brevianti fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro.* Eledū tamen dandum pollicetur quod essent breviandi. Qui illi essent electi, discimus ex ^c Apocalypsi. Quod enim vindicta tandem retribueretur illis qui martyrum sanguinem effudissent, id non aliorum quam ipsorum martyrum precibus impetratum legimus, eorum scilicet quorum anima subtus altare, victimarum ritu, jacuissent. Cum enim sanguinem onus item vocalem repræsentet S. Scriptura, tum vero illum præcipue qui iustorum, & in causa iustitia fuisse effusus. Piaculum contrahebat terra universa sanguine innoxio contaminata, nec in Iudaorum modo moribus, sed etiam in Gentilium, Græcorum prælertim, historiis exempla occurunt frequentissima. Quod certe ipsum piaculum eo sceletatus esse oportuit atque funestius, quo sanctiores ipsi & in causa sanctiori, fuisse occisi. Ergo martyrum precibus concedendum crediderunt, quod & pœna infidelium, & iustorum in millenni regno præmia essent properanda. Jam in millenni regno primam fore resurrectionem corporum crediderunt primævi Christiani. Et ut iustorum propriam eam crediderunt resurrectionem, ita martyrum in ea portionem longe esse præcipuum. Ut huic sententiæ faverit Apocalypses, jam superius ostendimus. De ^d πελεισθόριοι οὐδὲ μέτρησις Ἰωάννης agit in eo loco Apocalypses, non πελεισθόριοι, ut male codex Alexandrinus. Consentient enim hic cum vulgata Graci codicis lectione non antiqui modo codices plerique, sed & versiones. Vulgata imprimis, & vulgata antiquiores illæ

^a Rom. VIII. 18. ^b Ep. LII. ad Anton. ^c S. Matt. XXIV. 22. ^d Apocalypsi VI. 10. ^e Tertul. ad Scap. c. 4. ^f S. Matth. XXIV. 3. ^g In Politico. ^h Act. I. 6. ⁱ S. Luc. XXIV. 21. ^k 2 S. Pet. III. 4. ^l 2 Thess. II. 1, 2.

Cypriani quoque nostri atque Tertulliani. Gladio enim aut securi pro more Romanorum in primævos martyres animadversum est à præsidum lictoribus, cum ad cruciatum nondum esset crudelitas Romana progressa. Ita enim ad Scapulam Tertullianum: ^c *Nam & nunc à præside legionis, & a præside Mauritania vexatur hoc nomen, sed gladio tenus, sicut & à primordio mandatum est animadvertis in hujusmodi.*

§. XXI. His itaque πελεισθόριοι vel soli, vel ut dixi præcipue, tribuit Apocalypses, quod & eorum corpora essent in prima illa resurrectione revicta, ipsique una cum Christo regnaturi. Aliorum certe non meminit. Unde facile colligimus quam primum esset ut Apocalypses ita intelligerent primævi illi Christiani plerique milenarii. Sane hoc spectare videbatur locus Sap. V. quem ad martyres retulit noster martyr, quem certe liberum ut in Canonis non recensuerint, auctoritati tamen ejus Ecclesiastica certum est multum illos scriptos tribuisse. Hæc cum ita crederentur, dici nequit quantum martyres illius etatis martyrii studio inflamarint. Nec enim illi, quod nos facimus, spem illam beatæ resurrectionis futuram duntaxat è longinquæ speculabantur, sed ὡς ἐν τῷ καιρῷ, ut loquitur Apocalypses, nec ultra suam etatem prorogandam crediderunt. Cum enim quæ propheta de ἑκάτεροι ἀνέψιοι prædixerant, illi ad Evangelium rectissime retulissent, facilis inde erat erroris occasio ut post Evangelii tempora brevi mundum finiendum existimarent. Proinde Dominum ipsum ante passionem consulebant discipuli, de signo adventus sui & consummationis seculi quam οὐρανίας appellabant Platonici, & Ägyptii Hermeti Trismegisti discipuli, & Στορατάσιοι, quorum etiam vocabula adhibuerunt hac in causa N. T. Scriptores. Nempe intelligebant his vocibus illi, quos diximus, philosophi anni lui magni circulum quo sphærae omnes & stellæ ad eundem situm interque se aspectum essent redditæ. Tunc enim nova omnia eriam in hoc inferiori mundo redditura credebant quæ antea etate aurea, prioris nempe circuli initio extitissent. Et, quod proprius ad hanc Christianorum causam spectabat, credebat ^e Plato novi circuli initio λόγοι esse mundi gubernaculo præficiendum, & bona omnia quæ ætatem illam auream comitarentur, ejus esse præfectura tribuenda. Nihil certe aliud voluisse Hesiodum ostendit doctissimus Heinicus in eruditissimis suis ad Hesiodum prolegomenis, quem & Cumæ carminis nomine denotat imitaturque Virgilius. Et tamen Virgilium tanquam sibi οὐβληπτον ad suas partes traxerunt primævi Christiani. Inde intelligimus quam recte, & pro horum quoque dogmatum tenore Christus Dominus, qui λόγοι idem fuerit, etiam ἀρχὴ μυστῶν εἰσὶν είσιν appellandus. Intelligimus præterea quam è Gentilium pariter principiis quibus assueverant primævi Christiani è gentibus oriundi, pariter ac Iudaorum de Messia suo traditionibus, proni omnes fuerint ut mundi finem jam jamque affuturum expectarent.

§. XXII. Eam porro, undecunque illam collegerint, Christianorum tamen primævorum fuisse sententiam, abunde constat. Inde illud vulgi consilium quo regem Dominum facturi erant, quod nempe futuri, ut dixi, seculi principem Messiam fore credidissent. Inde Zebedai filiorum tanta illa ambitio qua locum sibi primarium in concessu regio Messiae apparabant. Inde discipulorum post resurrectionem illa interrogatio: ^f *Domine, si in tempore hoc restitus regnum Israel?* Inde Emmauntem proficilcentium discipulorum illa: ^g *Nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus Israel.* Et illa novaturientium querela, quos è professo refellendos suscepit S. Petrus Apostolus: ^h *Ubi est promissio aut adventus ejus? Ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio creatura.* De quibus & aliis ille Gentium Apostolus: ⁱ *Rogamus autem vos, fratres, per adventum Domini nostri Jesu Christi, & nostra congregationis in ipsum: ut non cito moveamini à vestro sensu, neque terreamini, neque*

per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam, tanquam per nos missam, quasi infest dies Domini. Idque ipsum in causa fuisse puto cur omnem illam de temporibus & momentis disputationem studiose amolirentur Apostoli: * De temporibus autem (inquit S. Paulus) & momentis, fratres, non indigetis ut scribamus vobis. Inde & illa dilectissima Domini monita: Non est vestrum nosse tempora vel momenta, qua Pater posuit in sua potestate. Vedit nimis Dominus brevi fore qui ea ipsa de temporibus sollicitudine ad desfectionem a fide Christiana esent impellendi. Et cum orto illo errore scribebat S. Lucas, illud ipsum tam opportunum Domini monitum sua præsertim commemoratione dignum censuit, quo coævis suis posterisque consuleret.

§. XXIII. Atqui sufficiebant, inquires, Domini hæc Apokolorumque adeo difera testimonia ad opinionem hanc de propinquo mundi fine è Christianorum animis deinceps evelendam, ne temporum illi tam perniciose studio incumberent. Sufficiebant omnino ad purgandam Christianæ fidei veracitatem, ne illa deinde erroris convicta putaretur, quem illi perperam curiosi homines è suis potius conjecturis, quam è certo aliquo Christiana fidei testimonio collegissent. Constatbat ultimos illos Evangelii dies de mundi fine propinquo intelligi non potuisse cum, ne oborto quidem errore illo, ab illis tamen phrasibus cavendum esse crederent in posterrum. Et cum ultimorum dierum unum diem, pro idiomatico Prophetico, mille annis æquiparari posse dicat S. Apostolus ^b Petrus: quis est qui non videat, illis testimoniis non obstantibus, quanto intervallo ætas illa potuerit à fine mundi sejungi. Nec tamen ita errori occursum quin & alii deinceps in eundem errorem impegnarent. Cum scribebat ad Corinthios Clemens Romanus, erant qui hoc ipso errore de fide periclitarentur. In illos Apocrypha cuiusdam Scripturæ verba interorque eodem plane facientia quo & illa quæ supra è S. Petro retulimus: ^b ταλαιπωρία εῖσιν οἱ θύλακοι, οἱ διάδοχοι τῶν φυλῶν, οἱ λέσχες, Ταῦτα μὲν παρόμοι καὶ διὰ τοῦ πατέρων ἡμῶν, ταῦτα δὲ γενναῖοι καὶ ἀδέντη μᾶτις τέτταν συμβέβηκαν. Eundem Apocryphi libri locum, quem & πεφυπτὸν λέγει appellat, retulit & secunda epistola quam Clementi tribuunt, antiquissima tamen illa ipsique Clementi, ut videtur, fere coæva, è quo intelligimus duras etiamum istiusmodi dubitatores. Clementi coætaneus fuit Hermas qui sibi de temporibus interroganti, & an jam futura esset consummatio? ita sibi responsum ait: Quando consummata fuerit turris & adificata, habet finem. Sed & cito consummabitur. Lib. I. Vis. III.

§. XXIV. Post Clementem scripsit, ut existimo, Epistolam primam Apostolus Joannes, qui licet ipse non errarit, aliis tamen facile errandi occasionem præbere potuit. A mundi amore dehortatur ea potissimum usus ratione qua & alibi usus est Apostolus S. Paulus, quod mundi bona sint transitoria. Quod ita probat quia hora jam adesset, cum illa scribebat, novissima. Nempe Antichristum à prophetis accepissent hora novissima venturum, hereticos autem ille five Pseudochristos pro Antichristu habuit. Inde colligit sua jam etate horam illam adesse novissimam. Quanquam autem satis esset ad Apostoli institutum quod mundus transiturus probaretur; inde enim facile inferitur amorem nostrum in eterna potius esse convertendum: quanquam etiam ad illum transitum comprobandum satis fuerit, adesse signa quibus ad finem proprius quam ad initia accedere probaretur, ut median saltem ejus etatem fuisse egreditus, quod verum esse potuit ut milleni aliquot anni ad finem usque restarent; inde tamen aliis in promptu erat ut finem mundi proprius instare colligerent. ^a Εξατοιχοποιος paulo postea scripsit Ignatius, ni illum pro Apostoli sententia potius intelligamus. Post illum quicunque partem hodiernorum oraculorum Sibyllinorum ante excessum Marci confinxit, is finem mundi sub Marco im-

perante prædixit. Unde etiam confirmatus Blondelli sententia de Montanista illorum auctore. Eodem enim, ut videtur, tempore prædixit similiter Maximilla Montanistarum prophetisa, post se aliam nullam fore prophetiam, ἀνά συντίθεται. Eodemque fortasse referenda quæ habet sub Christianorum nomine auctor Philopatrius: απεῖσται γάρ ταῦτα πόλιν τηλευτὴν, τὰ γεννήσια ἔπειτα τῆς ιαντίνης ψηφοτηνού. Et πολέμου atque αἰγαλευσίας prædictis Maximilla. Ad veras illas Domini prophetias, alludunt, ni fallor, ambo, quibus hæc inter signa συντίθεται prænuntia recensentur πόλιμοι S. Matt. XXIV. 6. S. Marc. XIII. 7. & ταῦτα S. Marc. XIII. 8. Quibus & Christianorum quoque persecutions adjuixerat proculdubio Maximilla, cum ex eo ipso illam falsitatis arguerit Asterius Urbanus quod Christianus pax firma stabilisque permanisset. Atqui persecutions utrobius inter συντίθεται συντίθεται numeravit Dominus. Ita itaque innuebant Montanista proximam esse συντίθεται. Et sane quæ habentur, eo in dialogo, prophetia, stylum omnino potius Montanistica cum, quam catholicum, sapiunt. Et Celsus Luciano coævi errores frequentissimi quibus ea Catholicis Christians tribuit quæ solorum fuissent hereticorum, faciunt omnino ne miremur si in simili etiam versetur errore Lucianus. Convenient etiam melius Luciani temporibus si de Lucii potius Antonini victoriis in Persas atque Arabes, quam Trajanæ intelligamus quæ in hujus dialogi fine legimus. Quid quod Celsus ille, quem diximus, horum, ut videtur, temporum scriptor ejusdem genii memoret prophetias, alienas certe à moribus Catholicorum, Montanisticis vero illis quam simillimas quarum specimena conservavit hodie nobis Epiphanius. Ea in utrisque nota similis occurrit quod pro persona Numinis, quo se mentirentur afflatos, utræque conciperentur. Unde etiam fortasse factum ut cum personam Paracleti repræsentaret in suis prophetis Montanus, ipse se pro Paraclete venditare putaretur. Longe aliter propheta Orthodoxi tam V. quam N. T. Deum illi in tercia persona, se vero à Deo missos duntatione exprimitur.

§. XXV. Porro preces Ecclesiæ pro mortuis memorat ^b Tertullianus. Quorum illud ni finis in propinquum ab Ecclesiæ etiam crederetur? Antichristum jam instare scriptis de fug. in persec. c. 12. Ad decimum Severi, quo anno persecutionem concitatam ostendimus, Damæ hebdomadas deduxit ^c Judas scriptor eorum temporum, quo etiam tempore decantatissimum Antichristi adventum imminere existimavit. Ita vehementia persecutionis nonnullorum animos fuisse perturbatos observavit Eusebius. Ad finem mundi jam proximum, ut existimat, hæc omnino spectabant omnia, tam adventus Antichristi quam etiam persecutio, ut ostendimus, nempe inter signa συντίθεται recensita. Jam Cyprianus tempore quam propinquum crediderint mundi finem, multa sunt quæ manifestum faciunt. Antichristum & illi instare crediderunt. ^d Decium majorem metatorem Antichristi appellat Lucianus, metaphora à re castrensi deducta. Quem cum ad locum metator præcesserat eo brevi fecuturus expectabatur Imperator, prælertim si major ille fuerit, ceteris nimis metatoribus prefectus. De Galli persecutione ita ipse Cyprianus: ^e Illorum flenda & lamentanda concilio est, quos sic diabolus excœcat, ut æterna gehennæ supplicia non cogitantes, Antichristi jam propinquantis adventum contentur imitari. Rurlus ad Thibaritanos ita: ^f scire enim debetis, & pro certo credere ac tenere, presuræ diem super caput esse cœpisse, & occulum seculi atque Antichristi tempus appropinquasse, &c. Iterum: ^g Quæ nunc omnia considerante sunt nobis, ut nemo quidquam de seculo jam moriente desideret, &c. Nec quisquam miretur persecutionibus nos assiduis fatigari, & presuris angentibus frequenter urgeri, quando hæc futura in novissimis temporibus Dominus an-

* 1 Thes. V. 1. ^a Ad. I. 7. ^b 2 Perr. III. 8. ^c Clem. Rom. Ep. ad Cor. n. 23. ^d 1 Joan. II. 17, 18. ^e Ignat. Ep. ad. Eph. n. II. ^f Ap. Epiphanius Hær. XLVIII. n. 2. ^g Ap. Euseb. Hist. Eccl. V. 16. ^b Tertull. Apol. c. 39. ⁱ Ap. Euseb. Hist. Eccl. VI. 7. ^k Lucian. ad Celerin. Ep. inter Cyprianicas XXII. ^l Ep. LV. ad Cornel. ^m Ep. LVI.

te prædixerit, &c. Neque aliquis ex vobis, fratres dilectissimi, futuræ persecutionis metu, aut Antichristi imminentis adventu sic terreatur, ut non Evangelicis exhortationibus & præceptis ac monitis cœlestibus ad omnia inveniatur armatus. Venit Antichristus, sed & supervenit Christus. Et ad Cornelium de Novatiano: Agnoscitne jam qui sit sacerdos Dei? quæ sit Ecclesia & domus Christi? qui sint Dei servi, quos diabolus infestet? qui sint Christiani, quos Antichristus impugnet? Ad Lucium: Immidente Antichristo paret ad præcium milites non solum sermonis & vocis incitamento, sed fidei & virtutis exemplo. De Baslide & Marialis lapsis ad Hispanos: Prænunciata sunt hæc futura in seculi fine, & Domini voce atque Apostolorum contestatione prædictum est, deficiente jam mundo atque appropinquare Antichristo, bona quæque deficere, mala vero & adversa proficere. Non sic tamen, quamvis novissimis temporibus, in Ecclesia Dei aut Evangelicus vigor cecidit, &c. De unitate Ecclesiæ: Molum hoc, dilectissimi fratres, jampridem cœperat, sed nunc crevit ejusdem mali infesta clades, & exurgeare ac pullulare plus cœpit hæreticæ perversitatis & schismatum venenata pernicies, quia & sic in occasu mundi fieri oportebat, prænunciante per Apostolum nobis & præmonente Spiritu Sancto: In novissimis, inquit, diebus aderunt tempora molesta, &c. Paucis interpositis: Adimplentur quæcumque prædicta sunt, & appropinquante jam seculi fine, hominum pariter ac temporum probatione venerunt. In libro adversus Demetrianum id fere agit ex professo ut mundi senium proberet & propinquum ejus finem. Nec aliter in libro de idolorum vanitate: Nec non Deus ante prædixerat fore, ut vergente seculo, & mundi fine jam proximo, ex omni gente, populo & loco cultores sibi allegeret Deus multo fideliores, & melioris obsequii, &c.

§. XXVI. Eodem spectant & illa, in libro de mortalitate quibus pestilentiam illam, bellum, famem, &c. è dictis Domini S. Luc. XXI. novissimis temporibus, & regno Dei jam proximo assignat. Et de proxime futuris persecutionibus illa: Excedunt ecce in pace tutæ cum gloria sua virgines, venientis Antichristi minas & corruptelas & lapanaria non timentes. Postea ait, Coronare jam mundum, & malorum infestantium turbinibus obsideri. Paucisque rursus interpositis: Mundus ecce nutat & labitur, & ruinam sui non jam fœnectute rerum, sed fine testatur. Librum de exhortatione martyrii ita exorditur: Desiderasti, Fortunate carissime, ut quoniam persecutionum & preslurum pondus incumbit, & in fine atque in consummatione mundi, Antichristi tempus infestum appropinquare nunc cœpit, ad præparandas & corroborandas fratrum mentes de Divinis Scripturis horramenta componerem, quibus milites Christi ad cœlestis & spiritale certamen animarem. Et quidem in primis persecutionibus id omnium commune ut persecutores omnes pro Antichristis haberentur, quæ etiam opinio ad quartum usque seculum descendit. Ita enim de Constantio etiam loquuntur qui sub ejus persecutione scripsierunt, Athanasius, Hilarius, Lucifer Calaritanus. Una etiam descendit opinio de propinquuo mundi fine, ut è Juliano Pomario constat, & Beda epistola ad Plegwinum. Sed nos intra Ethnicarum persecutionum tempora nosmetipsos continemus. Sub decima persecutione vixit scripsitque primam Institutionum editionem omnino Lactantius, qui sui seculi de mundi fine sententiam ita repræsentat: Completis annorum sex milibus, mutationem istam fieri oportere, & jam propinquare illum summum conclusionis extremæ diem, de signis quæ à prophetis dicta sunt, licet noscere. Prædixerunt enim signa, quibus consummatio temporum expectanda sit nobis in singulos dies atque timenda. Quando autem compleatur hæc summa,

docent ii qui de temporibus scripsierunt, colligentes ea ex Literis sanctis, & ex variis historiis, quantus fit numerus annorum ab exordio mundi: qui licet varient, & aliquantulum numeri eorum summa diffentiat, omnis tamen expectatio non amplius, quam ducentorum videtur annorum. Quanquam itaque essent qui suis summi chronologicis de sex millibus annorum 200. reliquos facherent, illi scilicet qui Christum anno 5500. natum crediderunt (post 300. enim à Christo nato annum scripsit illa Lactantius) adeo tamen incerta videbantur eorum rationes, ut consummationem temporum in singulos dies expectarent atque timerent.

§. XXVII. Jam, ut minus vera fuissent hæc Christianorum opiniones, erant certe illæ animis ad martyria incitandis longe tamen utilissima. Id genus enim argumenta suppeditabant quæ, pro captu vulgi, essent accommodatissima. Imprimis non spiritualia duntaxat præmia captum illum superantia, sed etiam sensibilia, pro millenni saltem illo Christi in terris regno, proponebant. Tum nec illa ipsa præmia sensibilia admodum remota, quæ, quo remotiora putantur, eo difficilius impellunt ingenia sensibus addicta. Hæc autem cum hujus vita delicias omnes longo intervallo superare crederentur, prope etiam & præ foribus & jamjam adfutura sperabantur. Ægre admodum quempiam ita sensibus addictum reperies quin in lucro ponendum existimet si voluptates cum dolore permittas cum sinceris, si minores cum majoribus, si breves admodum & mox perituras cum æternis permittare possit & minime caducis, si præsertim mora quoque brevissima fatiganda ejus & probanda fuerit expectatio. Et tamen eo etiam accedebat quod, ut ea futura præmia quo propiora, eo etiam majora viderentur; ita vicissim illæ quibus interim fruerentur terrena delicia, quo breviores, eo viderentur esse minores. Longe autem brevissimas illas repræsentatura erat hæc opinio de propinquuo mundi fine. Propria erant natura breves & ætatis incertæ, & tamen eam ipsam brevitatem nativam correptura erat brevioremque factura propinqua mundi consummatio. Cur enim illi divitiis cumulandis, cur perituras honoribus stuperent, cur voluptatibus undequaque conquirerent; cum essent vel in ipso fortasse conatu ad judicium rapiendi? Cur posteriorum curam foverent ullam, aut longas ingentesve spes producerent, ne una equidem ætate duraturas? Ipla illa spei incertitudo magna reprimebat omnino molimina. Id certe apud voluptuarios effectura erat ut ne labores ingentes tam leví mercede crederent esse tolerandos; id certe ut tam fragiles ne tanta haberentur in ipsa etiam fruitione deliciae? Quæ cum studium terrestrium bonorum ita imminuerent, etiam apud homines alioqui delicatos, nec ullo vita durioris instituto à terrestrium rerum studio alieniores; at vim certe amulam adhuc magis imminuebant quæ viderentur tantis illis futura vita voluptatibus jamjam adfuturis anterendæ. Tandem & futura vitæ supplicia, illa proculdubio sensibilia, quo propinquiora, eo etiam magis metuenda videbantur. Est hominum indeoles metus quam spei plerunque capacior, rerum novarum studiola, futurorum bonorum ut appetentior, malorum itidem futurorum magis meticuloſa, si præsertim & gravis illa sint, & certa & prope imminentia. Ita fieri necesse erat ut qui propinquum mundi finem quotidie expectarent, illis præsentissimum lapsus crederetur imminere supplicium.

§. XXVIII. Sed eo redeat unde deflexit oratio. Post illa martyrum, quæ dixi, in millennio præmia, secutura credebatur mundi conflagratio. Una etiam mortuorum secunda illa resurrectio, impiorum præcipue, & iustorum fortasse nondum penitus defæctorum. Hic novum rursus credebatur martyrum privilegium quod communè illo orbis incendio soli fortasse, vel cum paucis admodum sociis, minime læderentur. Id ipsum innuant martyris nostri verba superius recitata. Cum enim dicat, In die judicii pendere alios ad sententiam Domini,

consentaneum est ut & ignis ille, cuius meminit, non sit utique de alio quam de illo conflagrationis intelligendus. Is enim est quem judicis comitem adjungunt veteres. Nec enim verisimile est sensisse illos tantum illud incendium subito esse extinguendum, ne locum in eo habere possit Cypriani illa diutina purgatio. De alio equidem non intellexit qui Cypriani erat fortasse contemporaneus Lactantius: ^a Tum quorum peccata (inquit) vel pondere, vel numero prævaluerint, perstringentur ignis, atque amburentur. Quos autem plena justitia & matritas virtutis inexorabit, ignem illum non sentient. Habet enim aliquid in se Le, quod vim flamme repellat ac rejicit. Tanta vis est innocentia, ut ab ea ignis ille refugiat innoxius, qui accipit a Deo hanc potestatem, ut impios urat, justis obtemperet. Plenam enim martyrum fuisse justitiam constabit ex iis quæ de veterum sententia sumus infra tradituri. Eo autem hæc ordine disponuntur à Lactantio; primo ut præcedat incendium; tum ut anima corporibus destituta excitentur; deinde ut recta per incendium illa cœlum petant justorum perfectorum animæ, cum corporibus quæ in priori illa resurrectione recepta essent; imperfectorum anima tamdiu conflagrarent dum corporeorum affectuum fæcibus penitus fuissent purgatae: inde corporibus suis secunda resurrectione vestirentur, recta & illa cœlum deinde petitur. Quorum autem anima proflus essent insanabiles, nulla ut incendiis possent expiatione defæcari, nulla esset eorum in ultravis resurrectione portio, seu corpora nunquam recepturae essent, seu in pñnam duntaxat recepturæ, ut proinde talis corporum receptio ne nomine quidem resurrectionis digna esset existimanda. Porro tantam censuerunt hujus incendiis poenam, ut quantumcumque hujus vita cruciatus ei longe esset anteponendum. Recepimus denique in cœlum martyribus majora & in gloria præmia reposita esse censebant quo fuerant & in passionibus illustiores. Illum gloria gradum ut aureola nomine scholastici, sic & veteres corone nomine denobant. Adhibebant & illam Domini similitudinem qua vulgarium justorum præmia trigesimo fructui contulit, virginum sexagesimo, martyrum centesimo. Tanto majora credebantur martyrum, quam vulgarium justorum, præmia, quanto proportionem trigesimam supererat centesima.

§. XXIX. Hæc futura putabantur martyrum præmia. Erant & alia hujus quoque vite, quæ quo propiora erant & magis in prospectu, eo erant martyrii studium ardenter inflammatura. Quæcumque enim habentur in Ecclesia media quibus homines Deo grati rediderunt, eorum omnium vicem unum crediderunt sustinere martyrium, & quidem ita sustinere ut & eadem præstaret beneficia, gradu tamen præstantiora. Imprimis Baptismi vicem illi tribuebant, de qua plura proxima Dissertatione trademus. Tum & Eucharistie. Huc ^b de quo Propheta Regius, huc & Domini quod & ipse bibitur, & filiis Zebedai propincurus, retulit Origenes, & ante Origenem poculum Domini ^b Clemens Alexandrinus præceptor Origenis, ne alios commemorem persecutionibus primævis recentiores. Nempe ad libationum morem allusum est quo vini poculum in vulgaribus etiam sacrificium adhiberi solebat, quo aptius convenire potuit in sacrificium Domini Eucharisticum. Hæc vini libatio ipsa erat ^c qua pæta essent, de pace inter hostes ineunda, procuranda. Ita factum ut pæta de pace inter Deum hominesque non tam sacrificiis cruentis, quam illis potius vini libationibus, tribuenda viderentur. Ita Eucharisticus Christianorum sacrificium ineruentis; ita & martyrum cruentis, optimo jure congruebat, si vel sanguinis ulla esset necessitas agnoscenda. Longe enim magis pactis humanis pacientium sanguis, quam bestiarum, erat accommodator, quod ipsis gentium sacrificiis humanis confirmat ^c Tertullianus. Quanquam autem ea

sanguinis emissio, quæ vita constituta erat, rarer esset fortassis; at ea certe quæ vitam non adimeret, longe adhuc erat in pæta frequentior, ut facile probare possemus si id esset agendum ex professo. Ita constat, ut ^d nomen liquidorum præcipue sacrificiorum erat proprium, ita inter liquida, sanguinem; inter sanguines, humanum, fuisse præcipuum. Proinde ne à Scripturarum equidem moribus alienæ erant hujusmodi locutiones. ^e Obsecro itaque vos, fratres, (inquit Apostolus) per misericordiam Dei, ut exhibeat corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, quæ hoc retulit Cyprianus. Λογικὴ λαρνα, cuius meminit S. Paulus, ad λαρνας, templi nimirum sacrificia quibus se extulerunt præ aliis hominibus Iudei, referenda. Cum itaque hoc nostri corporis sacrificium λογικὴ λαρνα diciatur, in eo illud Iudeorum sacrificiis prætulit Apostolus, quod hoc nostrum sacrificium sit mysticum. Ita enim alibi λογικὸν λαρνα lac mysticum, & in aliis mysticis scriptoribus, Philone præsertim & Clemente Alexandrino. Cum itaque sacrificium hoc appellat Apostolus, id plane innuit, eadem omnino beneficia expectare posse Christianos ab hoc corporum suorum sacrificio quod solebant Iudei à suis bestiarum sacrificiis. Cum vero mysticum præterea illud sacrificium agnoscat, tanto jam solidiora ejus atque certiora beneficia pollicetur, quanto mystica erant atque Archetypa etiops in virtute anterenda. Quod voce etiam coquere latis aperte significavit. Ad sacrificia enim pertinet in idiomate Hellenistico. De Abele obseruavit auctor ad Ebreos, τινὲς μὲν διό, propter μέσην nempe συνάντειαν. Sed hæc (inquiries) de vivente corporis sacrificio intelligenda sunt. At cum illa corporis oblatio Deo jus permittat ut pro suo proflus arbitrio de nobis disponat; non est quod dubitemus quin de jure nostro eo magis cedamus quo ad mortem propius accedimus. Id certe in laudem Domini nostri qui erat ὁ μάρτυς, martyr viz. Archetypus, recensuit Apostolus quod στήνεται εἰς σωτήρα. At cum alibi Apostolus ita scribit, οὐδὲν αὐτοῖς μαρτύριον εἴπειν αἰαλότερον ἴσθμα, nemo est quin de martyrio ejus intelligat. Inde Saturus sanguinem suum moribundus aspergit, plane pro more libationum, quod & Senecam præstitisse auctorem Tacitum habemus.

§. XXX. Cum itaque sacrificii apud Christianos vicem impleat Eucharistia, facile intelligimus Eucharistia vicem implere posse martyrium. Ita certe creditit noster Cyprianus, cum hac ipsa ratione suos confessores consolatur de eo ipso sollicitos quod facultas non daretur offerendi & celebrandi sacrificia Divina. Nec sacrificii modo, sed etiam altari, vicem præstítit martyr Lucianus, cum in carcere Eucharistiam in suo pectore consecraret. Et ne nominum solam hanc fuisse communitatem suspicemur, utriusque sacramenti officium præstare martyrium credebat. Eo utraque collimare alibi ostendimus ut nos Deo quam arctissime uniant, inde reliqua eorum emanare beneficia. Hoc autem ipsum martyrio tribuebant primavi Christiani. Ita Hegmas: ^f Qui vero de profundo trabuntur, & imponuntur in structuram, & convenienti commissura eorum cum ceteris lapidibus, quæ jam adificati sunt, ii sunt qui jam dormierunt, & passi sunt causa nominis Domini. Id nempe primum sacramentorum est officium, ut per ea uniamur cum fratribus, est & alia Divinior unio qua cum Deo omnes conjungimur, quam & ipsam martyrio tribuendam censuerunt. Ita enim ad martyres suos Origenes: ^g Ανὰ ποιησίαν τὸ δίκαιον τὸ θεῖον, ἀξιον γενέσθαι, τὸ εἰ πλεῖστον ἡματίον καὶ πατέσθαι εἰς ἄστρον πέμψαντες τὸ τοῦ οὐρανοῦ ἰχθὺν λέγοντες ὅτι ἡστὶ τοῦ ἵστατο, ἵνα τοῦτο εἰς ἡμᾶς δοῖ. Quæ tamen ita veteres intellexerunt, non ut divisi ab externa Ecclesiæ communione, seu Deo, seu Ecclesiæ, per martyrium conjungerentur (nec enim hereticos aut schismaticos martyres agnolcebant) sed quod haec tenus in voto uniti penitus unirentur per martyrium ut cum Catechumeni aut penitentes marty-

^a Laß. Div. Inst. VII. 21. ^b Exhort. ad martyr. p. 188. 189. &c. Tract. XII. in Mat. Clem. Al. Pædag. L. I. c. 6. ^c Ad martyr. ^d Rom. XII. 1. ^e Ep. LXXVII. & de exhort. mart. cap. 8. ^f Ebr. XI. 5. ^g 2 Tim. IV. 6. ^h Ep. LXVII. ⁱ Philo. org. ^k Past. L. I. Vis. 3. ^l Exhort. ad martyr. p. 205.

rio coronarentur; vel quod illi qui in externa etiam Ecclesia unione jam fuissent admissi, internam tamen illam utilioremque unionem, ut per alia bona opera, ita etiam per martyria, consummarent saltem atque perficerent.

§. XXXI. Id cum ita se haberet, non est proinde quod miremur si unionis illius beneficia martyrio concederent. Imprimis peccatorum omnium remissionem, nec eam talem qualis esse putabatur illa penitentium, inchotata duntaxat & certis quibusdam expiationis gradibus consummandam, sed qualis esset recens baptizatorum, suis numeris omnibus absolutam martyribus tribuerant atque perfectam. Nec illi id immerito. Ita enim sanctus Apocalypses scriptor, cum primum martyria in Ecclesia coepерunt esse frequentia: *Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & laverunt sanguis suus, & dealbaverunt eas in sanguine.* Plane alludit ad lotionem aliquam quæ propria crederetur eorum qui de tribulatione magna venerant. Nec enim id à scriptorum sacrorum more alienum est ut vim quandam purgatię & expiatricem tribulationibus assignent. Ita Malachias: *Et sedebit consfans & emundans argentum, & purgabit filios Levi, & colabit eos quasi aurum & quasi argentum.* Quam ibi purgationem Metaphora ab igne deducta representarat Malachias, quid miremur si liquido item elemento tribuat Apocalypses? Utrique enim elemento expiationem assignant scriptores mystici qui uni illi expiandorum hominum studio incubebant. Si qua itaque lotione hæc peragenda erat expiatio, nulla tamen habebatur efficacior quam illa sanguinis: si quo rursus sanguine, nullus tamen sanguis tribulationi magis proprius quam qui in martyrio fuisse effusus. Quod enim ad exterrum illum Christi sanguinem attinebat, non ille adversarum magis quam prosperarum rerum erat proprius; nec proinde martyrum quam iustorum in hoc seculo florentium. Quod si ita hæc intelligas ut externi quoque illius sanguinis propriam saltem applicationem concedas propter propriam eorum cum Christo in passione conformitatem, eodem plane redibit, nec admodum repugno, seu proprium martyrum sanguinem Christo uiendum censeas, seu proprium Christi martyribus applicandum.

§. XXXII. Idem quod Apocalypses scriptor vespucius Hermas Apocalypses coœvus. ^b Quicunque (inquit) propter nomen Domini passi sunt, honorati apud Deum habentur, & omnium eorum deleta sunt delicta, quia propter nomen filii Dei mortem obierunt. Rursus: *Vos igitur, quicunque propter hoc nomen mortem obitis, Dominum honore debetis, quod dignos vos habet Dominus, ut non men ejus feratis, & omnia peccata vestra redimantur.* In passione SS. Perpetua & Felicitatis cum Saturus uno mortuus Leopardi ^b tanto perfusus esset sanguine, ut populus revertenti illi secundi Baptismatis testimoniū reclamaverit, salvum lotum, salvum lotum: plane (inquit auctor) utique salvus erat, qui hoc modo laverat. Ex quo intelligimus de quo sanguine Apocalypticē intellecturi erant illius ævi Christiani. Tertullianus: *Quis non ubi requisivit, accedit? ubi accessit, pati exoptat? ut totam Dei gratiam redimat, ut omnem veniam ab eo compensatione sanguinis sui expediat?* omnia enim huic operi delicta donantur. Inde est quod ibidem sententiis vestris gratias agimus, ut est æmulatio Divinæ rei & humanae, cum damnamur à vobis, à Deo absolvimur. Alibi de eo ipso, quem huc rerulimus, Apocalypses loco: *Hi sunt, ait, qui veniunt ex illa pressura magna, & laverunt vestimenta sua, & candidaverunt ipsum in sanguine Agni: vestitus enim animæ caro.* Sordes quidem baptismate abluuntur, maculae vero martyrio candidantur. ^c Origenes ubi varios modos recenter quibus remissionem peccatorum consequi possumus, secundum locum tribuit martyrio. Alium ejusdem locum supra retulimus locupletissimum, quo mar-

tyrium cum Domini sacerdotio contulit, ita ut utrique communem faciat peccatorum expiationem, nec suorum modo peccatorum, sed etiam alienorum. Retulimus & alios ejusdem ^d Origenis locos ex exhort. martyrii, in quibus martyres existimat sacerdotibus luppares ^e ἀλλοτριού τοῦ χορόδιος ἄφοιν ἀμφομάτων, quin & redimi quoddam sanguine martyrum, ut & Christi pretioso sanguine redimuntur. Alium equidem Tertulliani locum Origeni opponit ^f Westenius, sed jam Montanista, nec plane pro Ecclesia sententia audiendi. Omnes enim martyrum opugnat alienorum criminum indulgentiam, quam tamen Ecclesiam admisisse manifestissimum est. Nobis interim abude sufficit, ne eo quidem ipso in loco ita alienum ab Ecclesia Tertullianum gratiā tamen martyrum in priorum saltem peccatorum remissione aulū negare. Sufficiat (inquit) martyrio propria delicta purgasse.

§. XXXIII. Nostri autem martyris, quæ hic spectant, egregia sunt omnino martyrii præconia. Gebenna ignes martyrum sanguine sopiri docet. ^g Fluerebat (inquit) sanguis, qui incendium persecutionis extingueret, qui flammas & ignes gehenna gloria sopiret. Emere præterea immortalitatem. ^h Pretiosa mors hac est quæ emit immortalitatem pretio sui sanguinis. Mitto jam quæ passim obvia sunt in hoc nostro martyre de pace lapsis concedenda, unde constat ita securam fuisse Ecclesiam de propiorum martyris peccatorum remissione ut ad alios etiam martyrum illam indulgentiam derivari posse concesserit. Neque refragatus est noster, dum se martyres inter regulas Domini atque Evangelii continerent, utcunque martyres in suæ Ecclesiæ disciplina senserit infestos. Mitto & quod supra retuli testimonium ex Ep. ad Antonianum. Mitto & suspecti auctoris de laude martyrii testimonia. Sed & alia mitto primævis persecutionibus recentiora testimonia. Id enim unum ago imprætentiarum ut, quæ in Gentilium persecutione eluxit, tam stupendæ Christi norum fortitudinis rationes reddam. Non est autem illa ex aliorum quam illorum, receptis opinionibus deducenda.

§. XXXIV. Video interim fore ut dura hæc non nullis videantur, & in Christi contumeliam cessura, si purgari proprio martyrum sanguine peccata dicantur; si Christo etiam in hoc expiationis officio conferantur martyres; si nec sua duntaxat sed & aliorum, penitentium imprimis, etiam Ecclesia, peccata eodem sanguine expiari credantur; si pro sacrificiū expiatoriū habenda sint martyria; si gratiam Dei redimere dicantur, & quidem propriis sanguinis compensatione; si immortalitatem emere, idque sui sanguinis pretio; si & gebenna ignes gloriose sopire. Non hic facimus, quod faciunt plerique, ut quæcumque docent vetustissimi Ecclesiæ scriptores à recentiorum placitis aliena, ea statim pro navis habeant & erroribus, nihil admodum solliciti, quoties aliter locutis sunt, aliter senserint, & num in eorum sensum cadat illa, quæ videtur merita, reprobatio blasphemæ hæc omnino viderentur, nec minus à Dei mente, quam honore, aliena, si, quo sonant sensu, essent intelligenda; si tanta hæc præconia de humano, quantivis pretiis sanguine, excluso Christo, prædicarentur. Nos veterum patrocinium, pro virili nostra suscipimus. Meminerimus itaque inter beneficia martyrii à nobis superioris recensita, etiam arctissimam illam fuisse cum Christo atque Patre ejus unionem. Inde factum ut excludi Christum à martyris non posset, quin essent potius omnia Christo cum ipsis martyribus in martyrio communia. Non tam itaque martyribus, quam Christo potius in martyribus, omnes illæ passiones, omnis illa fortitudo, omne patientia meritum erat plane tribuendum. Idque ipsum erat hujus unionis vel præcipuum, vel unicum fortasse consilium, ut communis haberentur cum Christo martyrum passiones, & vicissim cum martyribus communia Christi merita. Nec esim otioja erat hæc unio, ut non solidi cujuspam in lege beneficij intuitu fuerit instituta; nec tanta tamen, adv. Gnostic. c. 12. ⁱ Orig. Hom. 2. in Levit. ^j Dissert. VIII. §. 2.

^a Mal. III. 2. ^b Past. L. III. Similit. 9. ^c Apol. fin. ^d Scorpia. adv. Gnostic. c. 12. ^e Orig. Hom. 2. in Levit. ^f Dissert. VIII. §. 2. ^g Hom. 10. in Num. ^h De pudicit. c. 22. ⁱ Ep. IX. ^j lb.

quam somniant Enthusiasta, ut *physicam* naturarum discrepantiam esset absorptura: Sed eo potius institutæ consilio, ut & martyrum passiones Christi propriæ in lege haberentur, & proinde ipsi etiam martyribus jus novum accresceret, quo idem præmium illis eorum passionibus deberetur, quod, pro pœna Evangelici ratione, Christi esset ipsius passionibus perfolendum. Eo certe spectant plerique N. T. locutiones. Inde ipse Christus in *sandus* habitare dicitur & vivere. Si autem Christus in vobis est, &c. Rom. VIII. 10. An experimentum quaritatis ejus qui in me loquitur Christi: 2 Cor. XIII. 3. Christus Iesus in vobis est, nisi forte reprobis eum. v. 5. Vivo autem, jam non ego: vivit vero in me Christus. Gal. II. 20. Christus in vobis spes gloria Col. I. 27. Inde & eorum membra pro membris Christi habentur: sicut exhibuitis membra vestra servire immunditia & iniuriam ad iniuriam: ita nunc exhibete membra vestra servire justitia in sanctificationem. Rom. VI. 19. Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi? tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricia? 1 Cor. VI. 15. Et ut ἐπέραντο τικόν τερρεστρίς Adam, ita horretur Apostolus ut φοβούμενος (ita enim legunt MSS.) τὸν θεόν τοῦ ἐπαύσιν 1 Cor. XV. 49. Nempe in corpore, eo enim fine hæc proferuntur ab Apostolo ut probet resurrectionem corporis. Proinde idem alibi: οὐδὲν εἰ τὸν σῶμα τὸν οὐ μάτιον ὑμῶν 1 Cor. VI. 20. Sed & hic φοβούμενος in suis quibus usus est codicibus Gracis legisse videtur vulgatus interpres, dum ita locum transluit: Glorificate & portate Deum in corpore vestro. Inde & passiones corporum nostrorum Christo tribuuntur, ut dixi. Saul, Saul, quid me persequeris? Act. IX. 4. inquit ad Apostolum Dominus, cum tamen persequeretur Ecclesiam. Sicut abundant passiones Christi nobis; ita & per Christum abundat consolatio nostra. 2 Cor. I. 5. Qui nunc gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo ea qua desunt passionum Christi, in carne mea pro corpore ejus, quod est Ecclesia. Col. I. 24. Plante passiones in carne Apostoli ex Christi reputantur; & quidem ita ut supplerent quæ forent aliter Christi passionibus defutura. Rursus ita Christo imputantur ut ne propria essent S. Pauli, sed toti etiam Ecclesia communes. Iterum: Semper mortificationem Jesu Christi in corpore nostro circumferentes, ut & vita Jesu manifestetur in corporibus nostris 2 Cor. IV. 10. Ego stigmata Domini Jesu Christi in corpore meo porto Gal. VI. 17. Hæc est ratione illi meduina Phil. III. 10. 1 Petr. IV. 13. quod scilicet passiones nostra in causa Christi non sint nobis propriæ, sed cum Christo communes.

9. XXXV. Accedit porro quod in nostris, pro causa Christi, passionibus eadem plane argumentationes in N. T. adhibentur, ut quæ Christi ipsius passionis, pro novi foederis ratione, debeantur, eadem & nobis ita patientibus possint vindicari. Christus ipse suis passionibus gloriam promeruit. Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod [Δό] & Deus exultavit illum, &c. Phil. II. 8. 9. Videlimus Jesum propter passionem mortis gloria & honore coronatum, Ebr. II. 9. Ita nimur de eo prædixerant V. T. Scripturæ: De torrente in via bibet: propterea exaltabit caput. Ps. CX. 7. Ideo dispertiam ei plurimos, & fortium dividet spolia, pro eo quod tradidit in mortem animam suam, &c. Is. LIII. 12. Eadem prorsus habemus de nostris passionibus argumenta: Si tamen compatimur, ut & glorificemur. Rom. VIII. 17. Ita & in loco jam superius laudato 2 Cor. IV. 10. Rursus: Fidelis sermo. Nam si commortui sumus, & convivemus. Si sustinebimus, & conregnabimus. 2 Tim. II. 11, 12. Sed communicantes Christi passionibus, gaudete, ut & in revelatione gloria ejus gaudieatis exultantes. 1 Petr. IV. 13. Unde itaque nostris passionibus vindicare possumus Christi mercedem, nisi promissa Patris & inita cum Christo pacta ad illas etiam pertinere censeantur? Hoc etiam unde nisi quia & ipse pro Christi passionibus habentur? Id si ita se habeat, quidni & illi prout Christi habentur,

eadem dignitas, idem valor atque meritum accrescat? Nec enim, ut ad Christum referuntur, quicquam in se continent imperfectum quod cum meriti ratione pugnet. Quod imperfectum est id nostrum est, nec ad Christum alia ratione pertinere censemur quam ut expiatum, impeditur quo minus veniat in nostras cum Deo rationes. Sed quod Christi nomine mercedem exposcit, id eadem, qua Christus uti solet, ratione exposcere censemur est, quæ alia nulla est quam ipsa operis dignitas. Ita itaque martyrii beneficium in martyrem redundabit, ut nec delit quod homines vere possit ad martyrii studium accedere, nec sit interim quippiam quo Christi meritis, quo gratia, vel minimum derogatur. Nec enim dubitabunt adversarii quin quæ dixi omnia, vere ea Christi possint meriti passionibusque accommodari. Quod nihil in se martyres eximum agnoscerent; quod uni Christo omnia tribuerent: id ad Christi gloriam maxime spectabat, siquid posset è martyribus eximum elicere.

9. XXXVI. Recte itaque hæc, & pro vera Scripturarum sententia poterant colligi. Dubitabit autem fortasse quispiam verene possit ad scriptorum, quos dixi, Ecclesiasticorum mentem accommodari? Illi scilicet an non tam martyrum, quam Christi potius in martyribus operantis facinus martyrium agnoscerent? Exemplis hoc constabit manifestissime. De sancto martyre ita Lugdunenses & Vienenses: αἱ δὲ μέραι Χριστοῦ μαρτυρεῖσθαι δέξασθαι τὴν αἰτησίαν τοῦ εἰς τὸν τοπὸν λατρεύοντος, ὅπου μέσον θεοῦ πάντος ἀγαπήσεως, μηδὲν ἀλλοτέρον θεοῦ Χριστοῦ δέσποινα. De Blandina: ἡ μέγας καὶ ἀνατριχίας Αδωντος Χριστοῦ ἴδειδον. Ideo martyres illi Christo vero & fidelis martyri nomen martyris tribuendum censuerunt, quod Christi viribus, non suis tribuendum martyrum esse censerent. Id plane agnivisse Felicitatem jam supra vidiimus, ut aliam omnino Christi virtutem in martyrio, quam in partu, expectarit, ut suis viribus cum partus doloribus congregati eam oportere, Christi tamen fretam viribus in martyrio. Cyprianas noster: Qui pro nobis mortem semel vicit, semper vincit in nobis. Rursus: Ipse libertatur in nobis, ipse congridetur, ipse in certamine agonis nostri & coronat pariter, & coronatur. Videant aduersarii ut coronari possit in martyribus Christus, ni ipsum martyrium Christo in martyribus habitanti tribuendum esse censuerint.

9. XXXVII. Ita vidimus ut martyrum passiones sacrificiis expiatorii vicem possint sustinere, nec pro suis modo, sed pro alienis, etiam universæ Ecclesiae, peccatis. Quod itaque martyrum pacem rogarent lapsi, ratam etiam haberent plerunque Episcopi; non id martyrum meritis, sed vero gratia qua valebant apud Christum concedebant. Cum enim ea passionum merita non martyribus ipsis, sed soli Christo, ut dixi, tribuenda essent, nempe ipsis illis passionibus, non ut martyrum, sed Christi, essent propriæ, convenienter: sequebatur nec meritum illud martyri, nec ius illud meriti distribuendi applicandive competere. Et tamen revera competere debuit siquod meritum martyris proprium, siquod Christi non proprium, agnivissent. Nemo enim est qui neget ius tuum esse cuique in propriorum bonorum administratione. Quod itaque omnem illam martyrum pacem à Christo nihilominus impetrandum esse censuerunt atque confirmandam; nec aliam ipsius martyris, in ea pace procuranda, virtutem agnoscerent quam gratiam, quam dixi, illam qua valitaram sperarent ad pacem à Christo impetrandam; plane sequitur nihil illos in hac tota causa sensisse quod Christi meritis injurium credi posset sive contumeliosum. Progrederit itaque ad gratiam illam explicandam qua præditos credebat martyres ad beneficia à Christo impetranda. Ut enim unio nostra cum Christo mystica ejusdem plane generis est cuius uxoris illa cum viro, cui etiam confertur ab Apostolo Eph. V. ita & ius nostrum ab ea unione oriundum ejusdem generis fore consentaneum est cum iure uxoris in bona mariti. Habet itaque uxor ius quoddam in

^a Ap. Euseb. Hist. Eccles. V. I. b lb. c. 2. ^c Ep. IX.

universa mariti bona, præsertim ut unam cum marito personam in lege constituit; sed personale duntaxat illud quo quæ ad propriam personam necessaria videbuntur omnia, sine certo aliquo limite potest vendicare; non iteu arbitrarium quo possit in alios, marito refragante, transferre. Ad eundem plane modum *martyr*, propter *mysticam* illam, quam dixi, cum Christo unionem, ad omnia Christi merita atque beneficia jus obtinebit, quæ quidem ad propriam sunt salutem necessaria; eo tamen *majus* quo ipsa *unio* arctior est atque intimior, & quo res ipsa ad propriam quandam juris sui speciem proprius spectare videtur. Aliter foret ut omnium justorum, qui *mystica* hac *unione* cum Christo conjunguntur, etiam *premia* essent paria. Cum itaque hæc *unio* in eo sit sita quod portemus Christi, & quidem patientis, *imaginem* (quam omnes in *baptismo* portamus in quo nos cum eis commori & consepteliri docet Apostolus) tum profecto illam ad vivum magis repræsentant martyres qui mortem etiam *corpoream*, de *facto*, pro ejus nomine suscipiunt. Ita fiet ut & *unio* eorum intimor censenda sit. Inde etiam oritur *justorum* inæqualitas, quod ut non per *opera*, at secundum *opera*, nemo est quin justos judicando fateatur. Inde consequtetur, quibus plura & meliora *opera* imputantur, eorum etiam *majorem* fore *mercedem*. Quanquam itaque bona *opera* qua bona, nostra non sint, sed solius Dei, eam tamen *gratiam* omnibus concedit Dominus, ut quibus ulius est in rebus gerendis *instrumentis*, eorum *rationibus* res ipsæ gestæ reputentur. Ita & *martyrii* meritum ipfis *martyribus* accensebitur, eo propensiore *gratia*, quo magis Dei auxilium ad *martyrium*, quam ad alia bona *opera* necessarium est. Et cum summum Christi meritum in ejusdem sit morte constituendum; sequitur & summum hominum meritum similiter esse in *martyrio* ponendum. Cum itaque *martyribus* imputetur, pro Evangelico Dei cum *hominibus* commercio, *proprium* cuiusque *martyrium*, non est proinde dissidenteum ut & *merita* *martyrii* ipfis etiam *martyribus* imputentur. Et cum Christus sua morte, suo sanguine, *immortalitatem* emerit, gehenna flamas extinxerit, &c. & martyres hæc fecisse dicentur, cum præsertim, pro *mystica*, quam dixi, *unione*, unam facere intelligantur illi cum Christo personam.

§. XXXVIII. Sed ut *uxor* bona mariti sine mariti consensu, in alios transferre non potest; ita nec martyres sui etiam *beneficia* *martyrii*. Et tamen magna est *uxoris* apud *maritum* *autoritas* ad quidlibet facile impetrandum. Similiter & veteres magnam crediderunt *martyrum* *autoritatem* apud *Deum*, ne repulsam facile paterentur. In magna (inquit ad *Perpetuum* frater) *dignatione* es, tanata, ut postules visionem, & ostendatur tibi. Cui & illa, fidens Domini *reprofessionibus*, *craftina*, respondit, die tibi renunciabo. Tanta erat *moribunda* *martyris* dignatio ut de *visione* auderet spondere. Noster *martyr* ad martyres *Moysem* & *Maximum*: b. Quid enim petitis de indulgentia Domini, quod non impetrare mereamini, qui sic Domini mandata servasti; qui Evangelicam disciplinam sincero fidei vigore tenuisti, qui incorrupto honore virtutis, cum præceptis Domini, & cum Apostolis ejus, fortiter stantes nuntiantem multorum fidem martyrii vestri veritate solidastis. Idem ad martyras in metallis constitutos: c. Plane quia nunc vobis in precibus efficacior sermo est, & ad imperrandum quod in pressuris petitur facilius oratio est: petite impensis & rogare, &c. Jam alibi ostendimus quænam efficacia *martyrum* precibus exinde accreverit quod cum *sacrificio* conjungi existimarentur, & quidem cum ejusmodi *sacrificio* quod & *mysticum* esset, & *Deo acceptabile*, ut proinde ægre fieri posset quin litaret. Quod si *autoritatem* quædam his *precibus* necessariam putarent, ut pro loci dignitate audirentur; eam inde repetebant, quod & imprimætiarum amicos Dei illos crederent, & in futuro Christi regno atque *judicio* *asseffores*. Ita noster ad *Sergium*, *Rogatianum*, &c. d. Fulgebant justi & tanquam

scintillæ in arundinetu discurrent. Judicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit eorum Dominus in perpetuum. Quando ergo judicatu vos & regnaturos cum Christo Domino cogitatis, exultetis necesse est, & futurorum gaudio præsentia supplicia calcetis, &c. De exhortatione martyrii: e. Quis ergo non omnibus viribus elaboret ad tantam claritatem pervenire, ut amicus Dei fiat, ut cum Christo statim gaudeat? ut post tormenta & supplicia terrena, præmia Divina percipiat? Si militibus secularibus gloriolum est, ut hoste devicto redeant in patriam triumphantes: quanto potior & major est gloria, victo diabolo ad paradisum triumphantem redire, & unde Adam peccator ejactus est, illuc prostrato eo qui ante dejecerat, trophyæ victoria reportare? offerre Deo acceptissimum munus, incorruptam fidem, & virtutem mentis incolumentem, laudem devotionis illustrem? comitari eum, cum venire cœperit, vindictam de inimicis recepturus; lateri ejus affistere cum sedetur judicatus, &c. Et alibi: f. Quid enim gloriosius, &c. quam judicis sui dignatione judicem factum fuisse? Ep. XXVI. Nec aliter *Dionyssius Alexandrinus*: Aut τοινοι οι δειοι μαρτυρις της ιησου στοργαι η της βασιλειας αυτης κονωνοι, η μετοχη της χριστου αυτου, η αυθικη ζωης αυτης, την επιδειππον κατανοησην παντας την απελθων την θελθων την θυσιαν εκκλιμασην φυσικην περιουσιαν. Eodem plane reddit seu de triumphantium moribus intelligamus qui locum in triumphis suis carissimis amicis concedebant qui & veniam possent captiuis impetrare in triumpho trucidandis; seu de regum in concilio confessibus qui locum proximum solerent carissimo cuique tribuere; seu de praesidum Romanorum tribunalibus qui suos haberent assessores pro quorum sententia solerent de reis constituere. Maximam haec omnes similitudines repræsentant judicis gratiam qua pollere martyres existimabant. In eo tamen diversus est à *Dionyso* noster *Cyprianus*, quod, cum uterque iudicio assignet tantam hanc *martyrum* *gratiam*, *Dionyssius*, à *Milleniorum* sententia alienior, statim à *martyrio* hanc *gratiam* *martyribus* assignet, *Cyprianus* differendam centeat, ut videtur, ad *Millennium* & *judicium Christi* in *millenni* ejus *regno* exercendum. Id sane innuunt verba illa ejus observatione dignissima: f. Credimus quidem posse apud *judicem* plurimum *martyrum* *merita*, & *opera* *justorum*: sed cum *judicii* dies venerit, cum post occasum seculi hujus & mundi ante *tribunal Christi* *populus* ejus adstiterit.

§. XXXIX. Et quidem ratio præcipua cur *martyria* uni Christo potius, quam ipfis *martyribus* assignarentur, erat præsentissimum illud Christi auxilium quo supra vires suas proprias in poenis Christi causa tolerandis adjuvarentur. Multis autem modis sepe exerebat hoc auxilium. Nunc enim martyres de instanti periculo monebat numen signo aliquo prævio, & revelatione plerunque Divina. Ita intelligebant nihil fore in futura passione fortitudinem, nihil hostium odio tribendum; sed vero providentissimo Dei consilio omnes confessiones eventus ab eo administrari. Intelligebant nihil esse in creatura situm quo vel latum unguem à Dei permissione persecutores discederent, cum id genus prædicti eventus accuratissime responderent. Intelligebant nihil sibi fore in ea persecutione metendum quæ tota à benevolentissimi Numinis nutu pendebat, nec sibi nocitaram, sed vero maximum potius in lucrum cesturam, si se totos Deo ejusque providentiae summa cum fiducia, commisissent. Intelligebant horum loco habenda esse omnia illa patientia exercitia, cum quos revelationibus dignaretur Deus, eorum patientiam ita probandam esse statueret atque exercendam, & majora sibi destinari præmia quo graviores decerrentur in futura persecutione dolores. Intelligebant nec esse quod de sua essent futura perseverantia solici: qui enim futuras persecutions decrevisset Deus, illum suis nec in eventu defuturum, nec dolores permissurum

* Pass. SS. Perp. & Fel. b Ep. VI. c Ep. LXXVII. d Ep. LXXXI. e Ap. Enseb. Hist. Eccles. VI. 42. f De laps.

eorum viribus impares, sed vel impeditur quo minus procederent hostium machinationes; vel (quod mercede intuitu longe adhuc esset optabilius) novas laborantibus vires quæ oneri ferendo satis essent, esse administraturum: ^a fidelem enim esse Deum, nec passurum illo tentari supra id quod possent, sed facturum etiam cum tentatione proventum, ut possent sustinere. Intelligebant denique id sibi unice esse curandum ut Deo se totos cederent, de eventu, sub ejus administratione, plane securos. Ita resciverat de sua passione futura *Polycarpus*; ita & *Perpetua*, sed custodiae jam mandata, ita & *Cyprianus noster*. Nec enim alia hic adhibenda censui testimonia quam quæ habemus fidei probatissimæ, qualia habemus hodie paucissima. Aliter fortasse foret ut frequentiora habemus, si & illa primæva sincera extarent, nec interpolationibus suspecta. Sed nec illa etiam adhibui *Apostolorum SS. Petri & Pauli*, qui de instantे avarore ita loquuntur quasi illam revelatione didiciscent, ne propriæ hæc viderentur *Apostolorum temporumque Apostolicorum revelationes*. Neque vero ad martyres in patientia duntaxat, sed & in fide, confirmados faciebant hæc prædictiones. Præbebant enim religioni Christiana confirmandæ argumenta longe solidissima. Ut enim de revelationibus alienis dubitare fortasse possent; de suis certe dubitare non poterant; sed nec de alienis ejusdem spiritus prophetiæ quas proprio suo spiritui ita contentaneas experirentur, talem nempe illum experti qualem pollicitæ erant in Christiana religione *Scriptura*, qualem & expresserant *Apostoli*. Ut de illis *revelationibus* minus constaret quorum *eventus* esset à suis temporibus remotior; de illis certe constabat manifestissime quæ proprio essent tempore implendæ, quæ nec alios quam se spectarent, ut proinde essent necessario in propriis eorum sensus observationemque incursuræ, utcunque illos existimamus rerum alienarum parum curiosos. Ut *obscure revelationes*, utcunque veracissimæ, fidem tamen suam aliis non ita facile comprobaturæ viderentur; at profecto manifestas facile intellecturi erant, & verane essent, an fallæ deprehensuri. Et ut aliqui *obscura* fuissent istiusmodi prophetiæ, ipso tamen *eventu futuræ* erant sâne manifestæ. Ex his autem manifesti prophetiis fides etiam accedebat aliis *obscurioribus* pro ea, qua usos veteres superius ostendimus, argumentatione. Ut denique alias prophetias ad proprium suum officium nihil attinentes, minus intelligerent, minus erat utique quod mirarentur. Nec enim erat quod à Deo cognitionem illam expectarent quæ ad officium suum nihil attineret. At quæ erant officiis propriis necessaria ea cum manifestissimis oraculis haberent consignata; spes inde erat fore ut & reliqua essent, cum ad officium suum spectarent, similiter manifestissima. Ita prædictiones hæc argumenta suppeditabant omni proflus exceptione majora apud illos quibus fuissent à Deo patefactæ, sed & illis etiam quibus fuissent, ante eventum, communicatae, præsertim si ad viros aliqui illustres attinerent, in quos omnium essent ora conversa, & in vulgus aliquantis per ante eventum emanassent, quem illam superius ostendimus nostri fuisse Cypriani.

§. XL. Deprehensos porro captosque martyres tantis gaudiis perfundere solebat Deus, ut quæ illis dura ante & acerba visa essent, ea in dulcedinem tota converterentur. Suavissimum erat animarum cum Deo commercium, pax illa Dei qua exuperat omnem sensum Phil. IV. 7. Latitia illa inenarrabilis & glorificata. I Pet. I. 8. De his enim vita gaudiis utrobique loquuntur Apostoli. Præterea χαρισμata & quæcumque benevolentia Divina τεκμήρια, jam longe soliti cumulationa atque illustriora, ut quam cari Deo essent, intimius experientur, inde reliqua in agone futuro pro votis respsuræ sperarent. Inde tot legimus in N. T. paræneses de gaudio in tribulatione servando, S. Matth. V. 11, 12. Luc. VI. 22, 23. Jacob. I. 2. Rqm. V. 3. I Pet. I. 6. IV. 13, 14. Quorsum illud ni qui gaudium in persecu-

tione jussisset Deus, idem persecutionem patientibus confessurus esset gaudendi argumentum? Illud certe experi- ti sunt Apostoli, cum irent gaudentes à conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati, Act. V. 41. Illud ^b S. Paulus & Silas cum in interiori carcere, pedibus eorum in nervo constrictis, orantes tamen laudarent Deum. Illud idem Apostolus, cum tantum abesset ut persecutions Christi nomine detrectaret, ut consolatione nomine eas ultrò etiam a- videque expeterit: ^c Libenter (inquit) gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi. Propter quod placebo mihi in infirmitatibus meis, in contumelias, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo, quum enim infirmor, tunc potens sum. Inde tan- tus ille Ignatii ardor, qui cum in omnibus ejus epistolis eluceat, tum in illa præsertim quam dedit ad Romanos. Inde Polycarpi, aliorumque ultrò sese offerentiū, & præsidum in se rabiem bestiarumque provocantiū. Narrat simplicissimo stylo quæ experta esset ipsa Perpetua, cum primo carceris ingressu expavisset, tandem in lætitiam conversum omnem illum esse pa- vorem. Factus est (inquit) mihi carcer subito prætorium, ut ibi mallem esse quam alicubi. Tum & quo frueretur Dei commercio: Ego qua me sciebam fabulari cum Domino, cuius beneficia tanta experta eram, fidens repromis- sionibus ejus, dixi, &c. Eadem expertus cum suis Luvianus ita scribit: ^d Fussi sumus secundum præceptum Imperatoris fame & siti necari, & reclusi sumus in duabus cellis, ita ut nos afficerent fame & siti, sed & ignis ab o- pere pressura nostra tam intolerabilis erat, quam nemo portare posset; sed nunc ipsam claritatem sumus consecuti. Talia itaque erant interna hæc martyrum auxilia quo- rum, præter ipsum martyrem, nemo aliis posset esse conscius.

§. XLI. Nec vero est quod quis propterea de illis censeat esse dubitandum. Imprimis constat à Deo id genus auxilia expectasse martyres cum esset pro illius nomine patiendum. Habebant enim & illa, quæ dixi, gaudendi præcepta, quibus etiam promissio interna consolationis, quæ foret gaudii argumentum, continetur. Et de facto ita illos aliosque Scripturæ locos intellexisse, ut spem maximam ante passionem conceperint fore ut ipsum Christum sibi præsentissimum, novasque ejus vires experirentur, ex illis constat quæ produxi- mus testimoniis. Ex quo sequitur secundo nī responsis, pro expectatione, eventus, fore omnino ut spe sua frustrarentur, unde imminebat maximum defectio- nis periculum. Ita enim persuasis, eaque opinione de promisso Christi auxilio imbutis, erat merito cur de ipsa Christi fide videretur esse dubitandum. Nec enim est quod futurarum præmissionum spe præsentium præmissionum dilationem sustinerent; cum potius essent è præsentium præmissionum experimento de futurarum quoque spe fallaci judicaturi. Ita certe sensuros pri- mos Christiana religionis proselytas, omnino verisimile est, nulla prorsus educatione, nullis tot seculorum præconceptis præjudiciis occupatos sed soli rationi duci fidem illam omnem quam de nostra religione conceperant, acceptam referentes. Et tamen è lapsis ne u- num quidem reperient qui defctionem suam omnino defendent, nedum ea ratione, quod spem suam de præ- senti Christi auxilio delusam esse sensisset. Vel mōra aliqua insignis spem illam fecisset saltem dubiam, & si vel dubia fuisset, non erat utique suspectura tantis illis seu martyrii doloribus tolerandis, seu, post lapsum, pœnitentia, ut in Ecclesiam denuo reciperentur. Vere itaque hæc Christi auxilia & solatia senserunt quicun- que Christi nomine paterentur; & vere omnes, cum ne- minem legamus de delusa saltem expectatione sua fuisse conquestum; & certo omnes, cum neminem legamus eo capite aut pusillanimorem esse factum, aut minus in frequenti aliqua probatione constantem. Quod si minus spei, at metu saltem inferorum, graviorumque ibi aeternorumque cruciatuum, illustrium illam marty-

^a 1 Cor. X. 13. ^b Act. XVI. 25. ^c 2 Cor. XII. 9, 10. ^d Ep. Cypr. XXII.

*universa mariti bona, præsertim ut unam cum marito personam in lege constituit; sed personale duntaxat illud quo quæ ad propriam perlonam necessaria videbuntur omnia, sine certo aliquo limite potest vendicare; non item arbitrarium quo possit in alios, marito refragante, transferre. Ad eundem plane modum martyr, propter mysticam illam, quam dixi, cum Christo unionem, ad omnia Christi merita atque beneficia ius obtinebit, quæ quidem ad propriam sunt salutem necessaria; eo tamen *majus* quo ipsa *unio* arctior est atque intimior, & quo res ipsa ad propriam quandam juris sui speciem proprius spectare videtur. Aliter foret ut omnium iustorum, qui mystica hac unione cum Christo conjuguntur, etiam *præmia* essent paria. Cum itaque hæc *unio* in eo sit sita quod portemus Christi, & quidem patientis, *imaginem* (quam omnes in baptismō portamus in quo nos cum eis commori & consepeliri docet Apostolus) tum profecto illam ad vivum magis repræsentant martyres qui mortem etiam corpoream, de facto, pro ejus nomine suscipiunt. Ita fiet ut & *unio* eorum intimior censenda sit. Inde etiam oritur iustorum inæqualitas, quod ut non per opera, at secundum opera, nemo est quin justos judicandos fateatur. Inde consequetur, quibus plura & meliora opera imputantur, eorum etiam *majorem* fore mercedem. Quanquam itaque bona opera qua bona, nostra non sint, sed solius Dei, eam tamen gratiam omnibus concedit Dominus, ut quibus ulla est in rebus gerendis instrumentis, eorum rationibus res ipsæ gestæ reputentur. Ita & martyrii meritum ipsis martyribus accensebitur, eo propensiōri gratia, quo magis Dei auxilium ad martyrium, quam ad alia bona opera necessarium est. Et cum summum Christi meritum in ejusdem sit morte constituendum; sequitur & summum hominum meritum similiter esse in martyrio ponendum. Cum itaque martyribus imputetur, pro Evangelico Dei cum hominibus commercio, proprium cuiusque martyrium, non est proinde dissentaneum ut & merita martyrii ipsis etiam martyribus imputentur. Et cum Christus sua morte, suo sanguine, immortalitatem emerit, gehenna flamas extinxerit, &c. & martyres hæc fecisse dicentur, cum præsertim, pro mystica, quam dixi, *unione*, unam facere intelligentur illi cum Christo personam.*

§. XXXVIII. Sed ut *uxor bona mariti sine mariti consensu, in alios transferre non potest; ita nec martyres sui etiam beneficia martyrii. Et tamen magna est uxoris apud maritum autoritas ad quidlibet facile impetrandum. Similiter & veteres magnam crediderunt martyrum autoritatem apud Deum, ne repulsam facile paterentur. In magna (inquit ad Perpetuum frater) dignatione es, tanta, ut postules visionem, & ostendatur tibi. Cui & illa, fidens Domini reprobationibus, crastina, respondit, die tibi renunciabo. Tanta erat moribunda martyris dignatio ut de *visione* auderet spondere. Noster martyr ad martyres Moysem & Maximum:* ^a *Quid enim petitis de indulgentia Domini, quod non in impetrare mereamini, qui sic Domini mandata servasti; qui Evangelicam disciplinam sincero fidei vigore tenuisti, qui incorrupto honore virtutis, cum preceptis Domini, & cum Apostolis ejus, fortiter stantes nuntiarem multorum fidem martyrii vestri veritate solidatis. Idem ad martyras in metallis constitutos:* ^b *Plane quia nunc vobis in precibus efficacior sermo est, & ad impetrandum quod in pressuris petitur facilius oratio est: petite impensius & rogate, &c. Jam alibi ostendimus quenam efficacia martyrum precibus exinde accreverit quod cum sacrificio conjungi existimarentur, & quidem cum ejusmodi sacrificio quod & mysticum esset, & Deo acceptabile, ut proinde ægre fieri posset quin litaret. Quod si autoritatem quandom bis precibus necessariam putarent, ut pro loci dignitate audirentur; eam inde repetebant, quod & impræsentiarum amicos Dei illos crederent, & in futuro Christi regno atque judicio *assessores*. Ita noster ad Sergiam, Rogatianum, &c.* ^c *Fulgebant justi & tanquam*

^a Pass. SS. Perp. & Fel. ^b Ep. VI. ^c Ep. LXXVII. ^d Ep. LXXXI. ^e Ap. Euseb. Hist. Eccles. VI. 42. ^f De laps.

eorum

scintillæ in arundinetu discurrunt. Judicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit eorum Dominus in perpetuum. Quando ergo judicatores vos & regnaturos cum Christo Domino cogitatis, exultetis necesse est, & futurorum gaudio præsentia supplicia calcetis, &c. De exhortatione martyrii: *Quis ergo non omnibus viribus laboret ad tantam claritatem pervenire, ut amicus Dei fiat, ut cum Christo statim gaudeat? ut post tormenta & supplicia terrena, præmia Divina percipiat? Si militibus secularibus gloriosum est, ut hoste devicto redant in patriam triumphantes: quanto potior & major est gloria, victo diabolo ad paradisum triumphantem redire, & unde Adam peccator ejus est, illuc prostrato eo qui ante dejecerat, trophya victoria reportare? offerre Deo acceptissimum munus, incorruptam fidem, & virtutem mentis incolument, laudem devotionis illustrem? comitari eum, cum venire cœperit, vindictam de inimicis recepturus; lateri ejus assistere cum sederit judicatus, &c.* Et alibi: *Quid enim gloriosius, &c. quam judicis dignatione judicem factum fuisse?* Ep. XXVI. Nec aliter Dionysius Alexandrinus: *Αὐτὸν τοινος οἱ δῆσι μάρτυρες παρ ἡμῖν οἱ των τοῦ χριστοῦ πρόσδοξοι καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ κολυμβοῦ, καὶ μέτοχοι τῆς χριστοῦ αὐτοῦ, καὶ σωματικούς αὐτοῦ, τὸν εἰδαπέποντα τὸν αὐτοφῶν πνευματικὸν τὸν τοῦ θυσιῶν ἐκληματικὸν μνημόνιον πεσούσασθαι.* Eodem plane redit seu de triumphantium moribus intelligamus qui locum in triumphis suis carissimis amicū concedebarunt qui & veniam possent captivis impetrare in triumpho trucidandis; seu de regum in concilio confessibus qui locum proximum solebant carissimo cuique tribuere; seu de praesidio Romanorum tribunalibus qui suos haberent assessores pro quorum sententia solerent de reis constituere. Maximam haec omnes similitudines repræsentant *judicis gratiam* qua pollere martyres existimabant. In eo tamen diversus est à Dionysio noster Cyprianus, quod, cum uterque judicio assignet tantam hanc martyrum gratiam, Dionysius, à Millenariorū sententia alienorū, statim à martyrio hanc gratiam martyribus assignet, Cyprianus differendam censet, ut videtur, ad Millennium & judicium Christi in millenniū ejus regno exercendum. Id sane innuant verba illa ejus observatione dignissima: ^f *Credimus quidem posse apud judicem plurimum martyrum merita, & opera iustorum: sed cum judicii dies venerit, cum post occasum seculi hujus & mundi ante tribunal Christi populus ejus adstiterit.*

§. XXXIX. Et quidem ratio præcipua cur martyria uni Christo potius, quam ipsis martyribus assignarentur, erat præsentissimum illud Christi auxilium quo supra vires suas proprias in poenis Christi causa tolerandis adjuvarentur. Multis autem modis sele exerebat hoc auxilium. Nunc enim martyres de instante periculo monebat numen signo aliquo prævio, & revelatione plerunque Divina. Ita intelligebant nihil fore in futura passione fortitudo, nihil hostium odio tribendum; sed vero providentissimo Dei consilio omnes confessiones eventus ab eo administrari. Intelligebant nihil esse in creatura situm quo vel latum unguem à Dei permissione persecutores discederent, cum id genus prædictionibus eventus accuratissime responderent. Intelligebant nihil sibi fore in ea persecutione metendum quæ tota à benevolentissimi Numinis autu pendebat, nec sibi nocitaram, sed vero maximum potius in lacrum cesturam, si se totos Deo ejusque providentiaz summa cum fiducia, commisissent. Intelligebant honoris loco habenda esse omnia illa patientia exercitia, cum quos revelationibus dignaretur Deus, eorum patientiam ita probandam esse statueret atque exercendam, & majora sibi destinari *præmia* quo graviores decerrentur in futura persecutione dolores. Intelligebant nec esse quod de sua essent futura perseverantia solliciti: qui enim futuras persecutions decrevisset Deus, illum suis nec in eventu defuturum, nec dolores permisurum

eorum viribus impares, sed vel *impediturum* quo minus procederent hostium machinationes; vel (quod mercedis intuitu longe adhuc esset optabilius) novas laborantibus vires quæ oneri ferendo satis essent, esse administraturum: ^a fidelem enim esse Deum, nec passurum illo tentari supra id quod possent, sed facturum etiam cum tentatione proventum, ut possent sustinere. Intelligebant denique id sibi unice esse curandum ut Deo se totos cederent, de eventu, sub ejus administratione, plane securos. Ita resciverat de sua passione futura *Polycarpus*; ita & *Perpetua*, sed custodia jam mandata, ita & *Cyprianus* noster. Nec enim alia hic adhibenda sensui testimonia quam quæ habemus fidei probatissimæ, qualia habemus hodie paucissima. Aliter fortasse foret ut frequentiora habemus, si & illa primæva sincera extarent, nec interpolationibus suspecta. Sed nec illa etiam adhibui *Apostolorum SS. Petri & Pauli*, qui de instanti *ad aliœ* ita loquuntur quasi illam revelatione didicissent, ne propriæ hæc viderentur *Apostolorum temporumque Apostolicorum revelationes*. Neque vero ad martyres in patientia duntaxat, sed & in fide, confirmandos faciebant hæc *predictiones*. Præbebant enim religioni Christiana confirmandæ argumenta longe solidissima. Ut enim de revelationibus alienis dubitare fortasse possent; de suis certe dubitare non poterant; sed nec de alienis ejusdem spiritus prophetiis quas proprio suo spiritui ita consentaneas experirentur, talem nempe illum experti qualem pollicitæ erant in Christiana religione *Scriptura*, qualem & expresserant *Apostoli*. Ut de illis *revelationibus* minus constaret quarenum *eventus* esset à suis temporibus remotior; de illis certe constabat manifestissime quæ proprio essent tempore implendæ, quæ nec alios quam se spectarent, ut proinde essent necessario in propriis eorum *sensus observationemque* incurseræ, utcunque illos existimamus rerum alienarum parum curiosos. Ut *obscura revelationes*, utcunque veracissimæ, fidem tamen suam aliis non ita facile comprobaturæ viderentur; at profecto manifestas facile intellecturi erant, & verane essent, an fallax deprehensi. Et ut alioqui *obscura* fuissent istiusmodi prophetiæ, ipso tamen eventu futuræ erant sane manifestæ. Ex his autem manifestis prophetiis fidem etiam accedebat aliis *obscurioribus* pro ea, qua usos veteres superius ostendimus, argumentatione. Ut denique alias prophetias ad proprium suum officium nihil attinentes, minus inteligerent, minus erat utique quod mirarentur. Nec enim erat quod à Deo cognitionem illam expectarent quæ ad officium suum nihil attineret. At quæ erant officiis propriis necessaria ea cum manifestissimis oraculis haberent consignata; spes inde erat fore ut & reliqua essent, cum ad officium suum spectarent, similiter manifestissima. Ita *predictiones* hæc argumenta suppeditabant omni prorsus exceptione majora apud illos quibus fuissent à Deo patefactæ, sed & illis etiam quibus fuissent, ante eventum, communicata, præsertim si ad viros alioqui illustres attinarent, in quos omnium essent ora conversa, & in vulgus aliquantis per ante eventum emanassent, quem illam superius ostendimus nostri fuisse *Cypriani*.

§. XL. Deprehensos porro *captosque martyres* tantis gaudiu perfundere solebat Deus, ut quæ illis dura antea & acerba visa essent, ea in dulcedinem tota converterentur. Suavissimum erat animarum cum Deo commercium, pax illa Dei qua exuperat omnem sensum Phil. IV. 7. *Latitia* illa inenarrabilis & glorificata. I Pet. I. 8. De hujus enim vita gaudiis utrobique loquuntur *Apostoli*. Præterea *χαρισματα* & quæcumque benevolentia Divina, jam longe solitus cumulationiora atque illustriora, ut quam cari Deo essent, intimius experirentur, inde reliqua in agone fureno pro votis responsura sperarent. Inde tot legimus in N. T. paræneses de gaudio in tribulatione servando, S. Matth. V. 11, 12. Luc. VI. 22, 23. Jacob. I. 2. Rqm. V. 3. I Pet. I. 6. IV. 13, 14. Quorū illud ni qui gaudium in persecu-

tione jussisset Deus, idem persecutionem patientibus cessurus esset gaudendi argumentum? Illud certe experi- ti sunt *Apostoli*, cum irent gaudentes à conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati, Act. V. 41. Illud ^b S. Paulus & Sila cum in interiori carcere, pedibus eorum in nervo constrictis, orantes tamen laudarent Deum. Illud idem *Apostolus*, cum tantum abflet ut persecutio Christi nomine detrectaret, ut consolationis nomine eas ultro etiam avideque expetierit: ^c Libenter (inquit) gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabet in me virtus Christi. Propter quod placebo mihi in infirmitatibus meis, in contumelias, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo, quum enim infirmor, tunc potens sum. Inde tan- tus ille Ignatii ardor, qui cum in omnibus ejus epistolis eluceat, tum in illa præsertim quam dedit ad Romanos. Inde *Polycarpi*, aliorumque ultro fere offerenti, & præsidum in se rabiem bestiarumque provocantium. Narrat simplicissimo stylo quæ experta esset ipsa *Perpetua*, cum primo carceris ingressu expavisset; tandem in latitiam conversum omnem illum esse pavorem. Factus est (inquit) mihi carcer subito prætorium, ut ibi mallem esse quam alicubi. Tum & quo frueretur Dei commercio: Ego qua me sciebam fabulari cum Domino, cuius beneficia tanta experta eram, fidens repromissionibus ejus, dixi, &c. Eadem expertus cum suis *Lucianus* ita scribit: ^d Fusi sumus secundum preceptum Imperatoris fame & siti necari, & reclusi sumus in duabus cellis, ita ut nos afficerent fame & siti, sed & ignis ab opere pressura nostra tam intolerabilis erat, quam nemo portare posset; sed nunc ipsam claritatem sumus consecuti. Talia itaque erant interna hæc martyrum auxilia quorum, præter ipsum martyrem, nemo aliis posset esse conscius.

§. XLI. Nec vero est quod quis propterea de illis censeat esse dubitandum. Imprimis constat à Deo id genus auxilia expeditæ martyres cum esset pro illius nomine patendum. Habant enim & illa, quæ dixi, gaudendi præcepta, quibus etiam promissio interna consolationis, quæ foret gaudii argumentum, continetur. Et de facto ita illos aliosque Scriptura locos intellexisse, ut spem maximam ante passionem conceperint fore ut ipsum Christum sibi præsentissimum, novasque ejus vires experirentur, ex illis constat quæ produximus testimoniis. Ex quo sequitur secundo nisi respondet, pro expectatione, eventus, fore omnino ut spe sua frustrarentur, unde imminebat maximum defensionis periculum. Ita enim persuasis, eaque opinione de promissio Christi auxilio imbutis, erat merito cur de ipsa Christi fide videretur esse dubitandum. Nec enim est quod futurarum promissionum spe præsentium promissionum dilationem sustinerent; cum potius essent è præsentium promissionum experimento de futurarum quoque spe fallaci judicaturi. Ita certe sensuros primos Christiana religionis proselytas, omnino verisimile est, nulla prorsus educatione, nullis tot seculorum præconceptis prejudiciis occupatos sed soli rationi dici fidem illam omnem quam de nostra religione conceperant, acceptam referentes. Et tamen è lapsis ne unum quidem reperient qui defensionem suam omnino defendent, nedum ea ratione, quod spem suam de præsenti Christi auxilio delusam esse sensisset. Vel mors aliqua insignis spem illam fecisset saltem dubiam, & si vel dubia fuisset, non erat utique sufficiens tantis illis seu martyris doloribus tolerandis, seu, post lapsum, penitentia, ut in Ecclesiam denuo reciperentur. Vere itaque hæc Christi auxilia & solertia senserunt quicunque Christi nomine paterentur; & vere omnes, cum neminem legamus de delusa saltem expectatione sua fuisse conquestum; & certo omnes, cum neminem legamus eo capite aut pusillaniorem esse factum, aut minus in sequenti aliqua probatione constantem. Quod si minus spei, at metu saltem inferorum, graviorumque ibi aeternorumque cruciatuum, illustrum illam marty-

^a I Cor. X. 13. ^b Act. XVI. 25. ^c 2 Cor. XII. 9, 10. ^d Ep. Cypr. XXII.

rum tolerantiam alsignandam fortasse putabant adversarii. Et lane multum potuisse, qui tam prope adfuturus crederetur, inferorum metum jam superius ostendimus. Nego tamen sufficere tantis patientia phaenomenum. Observ. enim tertio quæ graviorum cruciatum metu alsignanda esset patientia, eam, ut lubenti forte animo suscepta fuerit; at lato certe hilarique suscipi non potuisse. Unde itaque tantum illud moribundorum martyrum gaudium? Unde animus adeo tranquillus? Unde frontes ita exorrecti, vultus tranquilli, oculi ardentes, ita plane quasi ad triumphum esissent, potius quam ad pœnam, rapiendi? Metus fuisset supplictorum infernali; quam minimo mundanorum suppliciorum metu metum illum redemptum voluissent. Supplicium omne, quoties possent, sine officii dispendio, vitassent; sin minus possent, constanti equidem, non lato, vultu, ut minus malum, erant toleraturi. Atqui non tolerabant modo, sed lati etiam se & lubentes supplicio offerebant; etiam irritabant adversarios, & quo magis irritassent, quo savori essent ingenio, quo constaret saevituros atrocius: eo magis triumphabant & sibi gratulabantur. Quis est qui non videat bonorum hæc esse potius, quam malorum, prospectui tribuenda? Quis est qui non præteriorum potius bonorum experientia, quam spei futurorum? Neque vero illustriorum duntaxat egregiorumque virorum proprium erat ut ita patarentur. Vix est quod Christianorum quempiam Christi nomine passum legamus quin eo, quod dixi, animo vultuque sit passus. Et quidem huic ipsi ratiocino magnum accedit præterea momentum, si recolamus quanto alias omnino Christiani fuisse patiendi rationes quam quæ philosophi possent, sine futurorum prospectu, patientiam fortasse commendare. Credebat Stoici hujus corporis dolores ne in malis quidem esse numerandos, neque minus felicem fore sapientem suum in Perilli tau-ro quam rebus mundanis utcunque prospere, & pro voto fluentibus. Sed rarissimos illi sapientes in hac vita numerabant, nec nisi longo rerum ulu & æxiori, vix anno tandem quingentesimo, pro Phanicis ætate, reperiendum. Reliquorum omnium alias longe fuisse ἀνάγεις ipsi facile concedebat. Alias certe fuisse Christianorum, saltem vulgarium, ex illo ipso Apostoli ratiocinio facile colligimus: ^a Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Ergo & in malis censemant hujus vitæ dolores, & in malis hujus mundi maximis, ni aliunde supramundanis præmiis deliciisque compensarentur. Quibus & illa Domini confitanea legimus in Parabola: ^b Fili, recordare quia receperisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. Alia itaque supererat Epicuri ratio qua dolores quidem illi vere mali, ut existimabant, longe tamen prestantiorum voluptatum sensu ita absorberentur atque compensarentur, ut malorum sensum omnem excluderent. Ita enim moribundus Epicurus scriptis se diem suum ultimum, utcunque gravissimis corpori doloribus oneratissimum, eundem tamen agere jucundissimum. Idem proculdubio sensere Christiani. Sed quam ille dolor levationem præclaris suis inventis acceptam retulit, & memoria illorum jucundissima; eam illi non aliunde quam à Dei sanctique Spiritu visitatione expectabant, nec creaturam ullam, ejusve voluptatem tantis doloribus ferendis parem agnoscabant. Altiori itaque principio debebant sua illa ranta gaudia, nec omnino fieri potuit ut tam alacres haberemus, si spe sua tanta excidissent. Hæc itaque in apparatus.

§. XLII. Productis itaque ad pœnam martyribus & in ipso jam agone constitutis, & alia suppeditavit benignus fidelisque Deus auxilia, quibus confirmarentur. Apparuit nonnunquam ipse signo aliquo sensibili. Ita Stephano contigit; ita Polycapo, qui & vocem cœlitus delaplasm accepit illam ιχτιοντος, πολύκαρπον. Planae exemplum Domini protomartyris quem angelus ap-

parens ad agonem confirmavit. Et vero frequentius Dominum iplis martyribus verisimile est, quam spectatoribus, apparuisse; & frequentius adhuc menti internis que sensibus esse patefactum quam extrinsecus apparuit. Utcunque tamen Dominum martyr præsentem deprehenderet, dici nequit quanto illum martyri studio zeloque inflammaret. Prolatis deinde pœnarum instrumentis, impedivit tamen aliquoties Deus ne martyribus nocerent. Illud etiam pro exemplo Domini, quem deprehensuri milites abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram. Adeo erat hoc primis illis seculis familiare, ne bestia martyres auderent contingere, ut præviderit id metueritque Ignatius, totusque in id unum incumbat scribens ad Romanos, ut eorum pro se preces deprecaretur, ne sibi etiam non possent bestiae nocere, ἐπειδὴ μὲν δεινῶν πόνων ἡ θάνατος. Similia quoque fuisse in supra Diocletiani persecutione exempla, testemque habemus hodie αὐτῷ τῷ Ευσέβῳ ipsum Eusebium. Feras illas in alias satis acres, solos Christianos ait, nec attingere ausas, nec propius accedere: & cum irruere jam impetumque facere cœpissent, constrictas tamen, quasi Divina virtute, earum fuisse fauces, ipsasque retro fuisse repulsa, & ne candentes quidem ferro quo illas stimulabant bestiarii, in Christianos agi potuisse; nec in una modo bestia factum experimentum, sed in secunda etiam tertiaque similiter successisse. Quo se itaque convertent nostræ religionis adversarii? Suisne potius credent de re non visa conjecturis quam testis oculati testimonio? Scio eo esse ingenio id genus hominum. Id quam æquum sincerumque sit, ipsi viderint. Eo referendum & illud quod de Polycapo narrant Smyrnæ, & ipsi testes oculati, ignem, quo comburendus erat Polycarpus, in arcus similitudinem esse figuratum, & quasi velum navis corpus martyris ita obduxisse, ut tam non læserit.

§. XLIII. Tandem ubi passionis tempus appeteret, ita tamen omnia plerunque contingebant, plane ut Divina potius dispositioni, quam persecutoribus, tribuenda viderentur. Optaverat Ignatius ut totus à bestiis absumeretur, ne molestus esset fratribus suas reliquias collecturis. ^c Κολακεύονται τὰ θυρία (inquit) ίνα μοι ταφθείη τοι, καὶ μηδὲ ταπείπωσθε τοῖς τοῦ σώματος με, ίνα μη κοινωνεῖς βαρύς ποιεῖται οὐαί τὸτε δὲ τοῦ σώματος μαθητῆς Διαδής Ιησοῦ Χριστοῦ, ὅπερ τὸ σώμα με δέ καθημεὶς ὄψεται. Et pro votis respondisse eventum constat ex ejus actis à coero & oculato etiam teste conscriptis: ^d Sic bestiis crudelibus ab impiis apponebatur ut confessim sancti martyris Ignatii completeretur desiderium (secundum quod scriptum est: Desiderium justi acceptabile) ut sit nulli fratribus gravis per collectionem reliquiarum, secundum quod, præoccupans in epistola, propriam concupiscit fieri fruitionem. Sola enim aliorum sanctorum ossium relicta sunt, &c. Sed illa forsitan interpolata sunt. Idem itaque testatur Eusebius, ut verisimile sit, hac saltem in causa, esse sincera. Simile & aliud habemus exemplum in actis Perpetua & Felicitatis, de martyre Saturi. Ita illa: ^e Saturus autem nihil quam ursum abominabatur: sed uno morsu Leopardi confici se jam præsumebat. Itaque cum apro subministraretur, venator potius qui illum apro subligaverat, subfessus ab eadem bestia post diem muneris obiit. Saturus sollempmodo tractus est. Et cum ad ursum substrictus esset in ponte, ursus de cavea prodire noluit. Itaque secundo Saturus illæsus revocatur. Deinde nonnullis interpositis: ^f Item Saturus in alia porta militem exhortabatur, dicens: Ad summam, inquit, certe, sicut presumsi & prædixi, nullam usque adhuc bestiam sensi. Et nunc de toto corde credas. Ecce prodeo illo, & ab uno morsu leopardi consumor. Et statim in fine spectaculi, leopardo ejecto, de uno morsu tanto perfusus est sanguine, ut populus revertenti illi secundi baptismatis testimonium reclamaverit, &c. Ita non aliam quam optaverant ipsi martyres, mortem persecutores

^a 1 Cor. XV. 19. ^b S. Luc. XVI. 25. ^c S. Luc. XXII. 42. ^d S. Joan. XVIII. 6. ^e Ep. ad Rom. n. 5. ^f Eus. Hist. Eccl. VIII. 7. ^g Ep. Eccles. Smryna. p. 25. ad Uffser. ^h Ep. ad Rom. n. 4. ⁱ Ed. Uffser. p. 8.

persecutores inferre poterant. Similia habent eadem acta de *Saturnino & Revocato* *Saturi* sociis, datum & illis à Deo eum exitum, quem quisque desideraverat. Sed ne unum quidem pœna diem poterant anticipare. Observavit id in nostri martyris causa *Pontius*, cui ipsum passionis diem ante annum diximus fuisse revelatum. Forsan tamen querat aliquis (inquit) quæ causa fuerit à prætorio revertendi ad principem. Et volunt, hoc scilicet de suo, tunc proconsulem noluisse. Absit ut in rebus Divinitus gestis legnitio sine fastidium proconsulis conquerar. Absit ut malum hoc intra conscientiam religiosæ mentis admittam, ut de tam beatissimo martyre ructus hominis judicaret. Sed crastinus dies ille quem ante annum dignatio Divina prædixerat, vere crastinus esse debeat. Illuxit denique dies alias, ille signatus, ille promissus, ille Divinus; quem si tyrannus ipse differre voluisse, nunquam prorsus valeret; dies de conscientia futuri martyris laetus, & discussis per totum mundi ambitum nubibus, claro sole radiatus. Ita nimurum centerunt illius seculi Christiani. Et in hoc quoque respondebant Domini protomartyris exemplo primæ Christiani, cui ita omnia sunt à Deo Patre antea constituta, ut nec in eum ante horam illam fatalem, quicquam possent hostium insidiæ, nec ut eum alio, quam prædictum esset, genere mortis afficerent.

§. XLIV. Constitutis porro in ipso agone martyribus, quo magis essent necessaria numinis auxilia, eo etiam uberiora illa sentiebant, tanta ea nonnunquam ut omnem plane doloris sensum penitus extinxerint; plerunque ut maxima ex parte imminuerint, fecerintque omnino levissimum; aliquando denique ut in voluptates etiam converterint. De sublato doloris sensu egregium habemus exemplum in ipsa Perpetua. Ea ita vacce jactationem non sensit, ut ne fuisse equidem creditura nisi quasdam notas vexationis in corpore & habitu suo recognovisset. Toto nimurum eo tempore in spiritu eam & extasi fuisse memorant Acta. Simile & aliud exemplum de *Blandina* supra retulimus. Mutati in voluptatem doloris exemplum etiam dedimus in *Theodorico*. Et cum turgesceribus & inflammatis è priori cruciatu vulneribus ad novos cruciatus producerentur, magna essent in spe persecutores fore ut duorum saltum alterum consequerentur, ut aut ipsi martyres essent defecturi, aut aliis saltum exemplo suo terrorem injecturi; longe tamen aliud effectum quam speraverant, numinis providentissimi auxilio, tam ne gravior esset, soluti vulnibus, secundus ille cruciatus, ut sanarentur etiam priora vulnera: tam ne dejelliori animo ad novos cruciatus progrederentur, ut essent etiam animostores; tam ne alios exemplo suo terrorerent, ut inflammarent potius atque excitarint. Hæc expertus est in laniena Lugdunensi *Sanctus*, de quo ita scribunt *Lugdunenses*: ἀνδρῶν δόξαν αἰδράπτων ἀνέκοψε τὸ ἀνθρώπινον ἐν τῷ μετεπέπειτα βασιλίου, καὶ τῶν ιδίων ἀπεισθετῶν προτέρων ὑπὸ τῶν ζητητῶν τῆς πόλεως μὲν κόλασιν, αἱρέσθαι δὲ τὰς χεῖρας τῷ Χριστῷ τῶν δούτερων στέβωντας ποτὲ φύεσθαι. Inde factum ita ut ne aliis quispiam deficeret, ut etiam è lapsis una *Bibias* expergesieret tandem, & novo sit martyri studio accensa. Inde fatigati iictique adversarii ad nova seconde consilia artesque converterunt.

§. XLV. Jam si harum narrationum fidem pro *historica fidei* captu atque natura probare velint athei, nihil prorsus video quod hic desiderare possint quo minus videantur esse verissimæ. Imprimis non in angulis, aut paucis quibusdam consciis, quorum posset interesse, sed palam gesta & in omnium conspectu narrant, tam inimicorum, quam amicorum, quin potius inimicorum qui locum in theatris præcipuum habebant. Ita factum non modo ut qui ea scriperint ea certo possent cognoscere; sed & qui alia in sententia essent, ea facile possint certoque resellere. Observandum secundo, talia fuisse hæc gesta ut plurimorum intererit, & quam maxime, ne lateret veritas, sed potius ut esset compertis-

sima. Persecutorum intererat ne hæc vera crederentur quibus gravissima forent crudelitatis infamia, apud abfentes, tam vivos, quam etiam posteros onerandi; quibus Divino etiam suffragio damnati viderentur. Christianorum etiam maxime omnium intererat, si quidem fuissent falsa, ne vera crederentur, quibus tantos hujus vitæ cruciatus tam nulla futurorum præmiorum mercede lucraturi. Non est itaque quod suspicemur contentas has fuisse narrations; sed vero omnem potius ab utrisque diligentiam in illis eruendis fore adhibendum. Tertio itaque in Christianæ religionis confirmationem cessisse omnem hanc indagationem, non modo è testimonio Christianorum, sed ex ipsis rerum gestarum monumentis omni modo manifestum est. Ea certe omnia ex his *miraculis* consecuta esse constat, quæ verisimile erat, si vera deprehenderentur consecutra.

§. XLVI. Certum est primo nulla extare eorum, vel *Gentilium* testimonia qui de facto dubitent, itane gesta essent; sed qui causam duntaxat facti aliam assignarent, magica scilicet, vel id genus imposturis. Si vel maxime *miracula* Christianorum repudiasset philosophi, non est tamen quod ratione duce ea repudiasset suspicemur. Nec tamen opus est ut eo, hac in causa, confugiamus. Siqui philosophi de facto dubitandum censuerint, nunquam tamen speciali aliqua ratione & Christiana religioni propria, quasi proprias quasdam in nostris miraculis imposturæ notas ac characteres deprehendissent, sed id genus universalibus rationibus quibus omnem rerum præternaturalium fidem, quas suis non haussissent sensibus, erant derogaturi. Alii omnem prorsus certitudinem negabant, nec esse ulla omnino xp̄imia concedebant quibus falsa possint à veris distinguiri; alii omnem etiam verisimilitudinem. Et quidem ipsa etiam Academia quæ primis Christianismi temporibus maxime vigebat, nullam agnoscebat certitudinem. Hi nulla admittebant principia quibus possent res gestæ confirmari, omnique adeo *Historica fidei* detrahent, qui mirum non est si à Christians convinci non possent, cum nulla concederent argumentandi principia quibus convincerentur. Horum personam induit apud *Minutium Cacilius*, unde probabile est tales etiam fuisse plerosque qui Christians adversarentur. Alii siqua concederent rei gestæ probandæ topica, plus tamen tribuebant præconceptis suis hypothesis quam *historica* rerum gestarum fidei. Recte quidem illi si hypotheses suas certiori aliquo argumento confirmassent quam esset in rerum gestarum confirmatione humanum testimonium. Sed ab eo longissime aberant ut eas ita probarent. Epicuraorum atomi, & Astrologorum fata, & siquæ aliae essent receptæ rerum naturalium hypotheses sola *Phanomenorum congruentia* probatae sunt, ut proinde à *Phanomenorum* fide necessario penderent. Ipsa autem illa *Phanomena* qua alia fide accepant quam sensuum atque hominum naturæ peritorum? Præpostere itaque agebant & absurde cum *Phanomena* nova ad receptas jam hypotheses exigenter, cum essent contra ad *Phanomena* ipsæ potius hypotheses exigenda. Erant denique & alii è philosophis, qui, ut plus tribuerent idoneo rerum gestarum testimonio quam suis hypothesis, Christians tamen contemnerent, ut ne quarendum esse censerent, itane se haberent quæ ab illis affirmarentur. Inde consentaneum erat ut veritatem ibi non reperirent ubi ne quarendam esse credidissent. Et vero multos hoc fuisse ingenio ex illo S. *Luca* testimonio colligimus quo *Beraenses* tanquam *Thessalonicensibus* dīxeris hoc ipso nomine commendat, quod suscepserint verbum cum omni aviditate, quotidie scrutantes Scripturas, si hac ita se haberent. Evidet enim ea ipsa notione est vox technica apud Platonicos, ut constat è *Speusippo* qui eam definit τὸ ἀρχὲ λόγος διαλογία. Reliqui itaque utcunque rationem alii in rebus creparent, in rebus tamen Christianorum ne curiositati quidem illi philosophorum genuinæ, indulgebant, nec ipsi etiam rationi ductiles esse præbabant. Aliter non foret ut toties

^a Ap. *Euseb. Hist. Eccles.* V. I. ^b A. XVIII. II. ^c In definitionibus.

errarent quoties de Christianis loquuntur, ut errasse videntur. Non erat itaque ut hos *veritatem* consecuturos speraremus, ni ipsa fæle minime querentibus ullo obtulisset. Atqui abstinebant philosophi à foro & judicium plerunque tribunalibus & ludis publicis, quibus in locis hæc Christianorum miracula edita fuisse diximus. Nulla itaque est ratio quod suspicemur ullam fuisse suspicionis rationem si vel maxime fuissent id genus hominibus suspecta.

§. XLVII. Demis itaque philosophi, è Gentilibus Christianorum adversariis supererant secundo, ii qui in theatris & publicis spectaculis tolerant esse frequentissimi. His enim maxime constabat verane hæc essent Christianorum miracula quæ palam & in omnium conspectu ederentur. Apud hos autem eum omnino habuerunt eventum quem è veris essemus probatisque atque agnitis expectaturi. Delavire coepit, ut plurimum persecutio, nec in meo iudicio, ut loquitur Origenes. Spectatores omnium ordinum, tam ipsorum præsidum quam ad secessorū, quam aliorum qui aderant virorum etiam illustrium; plebeii etiam ipsique milites optiones quibus martyrum custodia demandata erat, Christo nomen dabant, & in numerum patientium Christianorum, siveiente adhuc ipsa persecutione, quotidie transibant. Inde martyrum sanguinem Ecclesia semen tradit fuisse Tertullianus. Hos autem nihil erat quod in Christianorum partes allicere posset nisi deprehensa veritas. Christianorum vel odio maximo vel contentu imbuti ad spectacula plerique venerant, ut magna omnino animorum demissione opus esset ut se deinde, vel convicti, Christianis adjungerent. Tam etiam qui, voluptatis causa, spectacula frequentarent, ea deinde erat in perpetuum voluptate carendum. Parum id videtur fortasse; de paci etiam erat ipsa persecutione participandum, & quidem è jussu Severi & sequentium fortasse principum, magis proles illi quam qui à prima sua usque origine fuissent Christiani. Fabellis deinde odiosissimis de conviviis Thyestæ & Oedipodæ incestibus maxima nomini Christiano invidia confusa est, quæ & vera credentur siquod falsitati argumentum in Christianis deprehendissent. Id si evenisset, jam aliter omnia cessisse necesse erat; majori omnium odio conflictari Christianos, dignos deinde judicandos qui à genere humano extirparentur; plures hostes infensoresque indies experituros. Vera itaque necesse est crediderint Christianorum miracula qui ad Christianam religionem eorum evidenter converterentur. Et cum illi qui adhuc in in avita superstitione permanerant, de causis duntaxat quærendum censerent, magiane essent aliis artibus id genus superstitionis tribuenda, de facto vera esse concesserant. Et quidem hæc miracula ansam dedisse illi de Christianorum magia calumniæ colligimus à supradictis Perpetue & Felicitati actis, ubi de illis ita legimus; A tribuno castigatus eo fuisse tractatos, quia ex admonitionibus hominum vanissimorum verebatur, ne subtraherentur de carcere incantationibus aliquibus magici. Non est quod alio referamus hujus suspicionis occasionem quam ad miracula illa latis frequentia in martyrum passionibus sepe edita. Cur vero luculentius expectemus testimonium ab adversariis in infidelitate sua nihilominus perseverantibus?

§. XLVIII. 3° Itaque Christianos quod attinet, nihil est quod in illis desideremus, à verorum miraculorum comprobatione expectandum. Animi ipsorum martyrum quo gravioribus & diuturnioribus exercerentur cruciatus sepiusque repetitis, eo indies audentiores sunt facti atque confirmatores. Eorum exempli & lapsi animi accedebant, ut victi deinde de victoribus triumpharent. Excitabantur & aliorum astantium ardores, non fideliū modo, sed & gentilium, ut se profiterentur martyrii candidatos. Hæc plane omnia consentanea sunt prodigiis maximis signisque à Deo in passione martyrum patrandis; consentanea deprehensæ veritati sinceræ à fucis omnibus & fallaciis omnibus aliena. Eo autem usque processit

hæc rapopria ut vera admodum lapsorum occurrant, in primis persecutionibus, exempla usque ad tempora nostri Cypriani. Id certe innuit sua aetate Plinius: ^a Propositius est libellus sine auctore, multorum nomina continens qui negarent se esse Christianos, aut fuisse, quum praevante me deos appellarent, & imagini tua, quam propter hoc jussoram cum simulacri numinum affiri, thure ac vino supplicarent: præterea maledicerent Christo, quorum nihil cogi dicuntur qui sunt revera Christiani. Quod lapsos hosce vere Christiani opponat, plane significat falsos fuisse Christianos, non utique quod fidem Christo datau violassent (nec enim id reprehensurus erat ipse persecutor) sed quod alieni essent ab eorum Christianorum societate qui nomen Christianorum & disciplinam à Christo usque & Apostoli vera & legitima successione traduxissent. Horum itaque à moribus ita ait alienum fuisse lapsum, ut quos utique lapsos fuisse constaret, eos concludat ne quidem olim fuisse Christianos, & proinde veraces esse eos qui se fuisse negarent. Eadem plane ratiocinatione usus est Plinius, qua & usus est Apostolus: ^b Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, permanessent utique nobiscum; sed ut manifesti sint quoniam non sunt omnes ex nobis. Uterque innuit, qui vere essent, non externa duntaxat simulatione, Christiani, eorum lapsum fuisse, cum illa scriberent, longe rarissimum. Gnosticos itaque fuisse Plinianos illos Christi negatores & maledictores omnino consentaneum est. Hi enim martyria facienda esse negabant, aut Christum crucifixum in persecutione agnoscendum, ut ex Ireneus constat & plerisque N. etiam Testamenti ratiocinii. Et profecto ex principiis potius quam ex infirmitate negantium, erat tanta illa negantum audacia, qua Christum ita negabant, ut negati ne puderet quidem, sed ipsi etiam proconsuli se nunquam Christianos fuisse persuaderent. Egissent certe Catholici modestius; pudorem suum ac dolorum non poterant ita dissimulare ut ne quidem fuisse viserentur.

§. XLIX. Durabatque hæc Christianorum constantia quamdiu & nos ille ad penas fæle offerendi apud illos invaluit. Nec enim aliunde postea improbatus est nisi cum eorum aliquos in ipsa probatione deficere compresisset Ecclesia. Id ex Ecclesiæ Smyrnensis epistola colligimus. Cum enim Quintus Phryx, qui & se obtulisset, & aliis auctor fuisse fæle ut offerrent, visis tamen bestiis cessisset; inde collegunt improbandum esse eorum exemplum. Sunt enim illa illius Ecclesiæ verba: Ια τὸν ἡρῷον τὸν ἐπιστόλην τὸν περὶ οἰκουμένης εὐαγγέλιον. Ita enim omnia in persecutione Divina providentia assignabant, ut & lapsorum etiam desperationes pro Divini beneplaciti significacione haberent, non esse rapiendam ab ambientibus martyrii coronam, sed à Dei potius gratia humiliter expectandam. Inde aliqua quidem habemus spontaneorum martyrum exempla, longe tamen quam antea rariova, & paucorum duntaxat hominum, cum antea fæle catervatim obtulissent. Cives universi Arrio Antonino Asia lub Trajano, proconsuli obtulisse observavimus è Tertulliano. Quod itaque Blondellus promtum Ignatii paratunque ad martyrium animum in argumēnum trahat, falso ei inscriptas eas fuisse epistolæ quæ hanc præ se ferant promitudinem, contra erat potius faciendum. Longe enim seculi Ignatiani magis propria, quam sequentium, hæc erat ipsa promptitudo. Conveniunt huic hypothesi Phanomena. In Nov. Testament. historia cum & persecutionum mentio, etiam à Gentilibus intentarum, aliquoties occurrat, & passim ritia in Ecclesiam irrepentia reprobabantur; vix tamen lapsos aliquos repieres. Gnosticorum aliquos fortasse, sed plane desperatos, nullos Orthodoxos, nullos penitentes; quales Orthodoxos futuros etiam antea observavimus. Idem & in scriptis Clementis, Herma, Ignatii, Barnaba, Iustini, observare possumus qui ante illud Polycarpi martyrium scripserant, de lapsis raram admodum occurrere mentionem, sed ne querelam quidem. Cæ-

^a Plin. L. X. Ep. 97. ^b 1 Joan. II. 19.

terum illud ipsum coævum Polycarpo exemplum, Christianos ut cautores fecerit, nondum tamen dejectiores. Nec creuisse inde videtur lapsorum numerus, aut decreuisse martyrum. Interposito deinde plusquam XX. annorum intervallo, in persecutione Lugdunensi decem lapsi annoi, & iuris, & & & magnam dederunt reliquis Christianis consternationem. Mezalw (inquit scriptores Lugdunenses) αύτην καὶ πόλην αὐτούς οὐκέτι τὴν περιουσίαν τῆς λαττοῦ τῆς μὲν σωματικήν θάνατον. Et causam postea exponunt cur ita afficerentur, οὐδὲ τὸ οὐλούπιον εἰς τὰς διπλούμενας καλύπτει φθείσις, αλλὰ τὸ τέλος αφοράτες, καὶ τὸ οὐλούπιον πάντα διείπτει. Fieri vix potuit ut tanta fuerit reliquorum Christianorum consternatio si id genus exemplis assuefissent. Et tamen pauci erant omnino qui ceciderant, & omnes postea resipuerunt. Ea nempe imbuti opinione ipsum esse Christum qui in martyribus concertaret, inde spem conceperant ne unum quidem fore in martyrii agone superandum. Et cum contra quam speraverant, alium eventum experirentur eadem & illos admiratio incessit, quæ & Iosuam incaserat cum, in parva licet velitatione, Israelitas receperisset à Cananais superatos. Male quidem illi argumentati cum ne parvæ equidem providentia in speciem anomalias concederent arcano quadam Dei consilio moderandas. Inde tamen intelligimus quam & illi lapsibus oppido rarissimis assueverant, & si frequentes fuissent, quam essent animos illorum dejecturi, spemque illam omnem in dubium revocaturi. Secuta postea est Severi persecutio, quæ cum proselytarum fuerit præcipi-

pue, & plerunque Neophytorum; nec tamē vel unius lapsi occurrit mentio in probatis Ecclesiæ monumentis. Quos enim ait Tertullianus martyrum ambiisse pacem, non lapsus illi, sed meccia, aliarumque virtutis sordium penitentiam agebant. Prima lapsorum magno numero deficientium mentio in nostro occurrit Cypriano. Sed illi minis incuriosus cesserunt, emollii longa paci deliciis, & neglecta vivendi disciplina, nec Christo fese ad tormenta usque crediderant, ut superari crederentur, ejusve auxilium creditibus presentissimum in dubium revocare.

§. L. Observ. denique quarto hæc haberi omnia in coævi Ecclesiæ monumentis (nec enim alia nos adhibenda censuimus) omni fide dignissimis, viz. edita fuisse illa quæ diximus, Divini auxilii indicia manifestissima; fuisse illas gentium conversiones; fuisse illas Gentilium reliquorum infidelium calumnias; fuisse illam auxilii Divini expectationem, eique respondisse martyrum constantiam, lapsorumque paucitatem; fuisse denique & alia omnia quæ forent, hæc si vera deprehenderentur, expectanda. Ita de re ipsa constat, si qua fides, in causis facti, humano testimonio; si qua de rebus antiquis fides antiquorum coævi monumentis. Nos itaque rerum gestarum causas pares, & quæ sufficere possent assignavimus; adversarii pares, siquas possint, communiscantur præcluso Dei tam illustri, tam explorato, omnibusque veritatis studiosis tam facili sedulitate deprehendendo auxilio; præclusis religionis Christianæ tam manifestis testimoniosis.

* Ap. Euseb. Hist. Eccles. V. 1.

Dissertatio Cyprianica XIII.

De secundo Martyrii Baptismo.

Cur singularem huic argumento dicemus dissertationem. §. I. Ab antiquissimis usque Ecclesia temporibus ad nostra haec descendit opinio. §. II. Baptismus aqueus & unio externa cum Ecclesia prærequisita ad sanguineum martyrii Baptismum. §. III. Baptismum sanguineum aquo protulerunt veteres. §. IV. Explicatur, hac in causa, locus Cypriani. §. V, VI. Defenditur hac Veterum sententia. §. VII. E quibus Scripturæ locis illam colegerint. §. VIII. Observ. primo è factis Domini legitimam procedere argumentationem, precipue id genus factis qualia adhibuerunt, hac in causa, Veteres. §. IX, X. Obs. secundo, non è factis modo, sed ex ipsis Domini verbis, constat pro baptismi habendum esse martyrium. §. XI. Obs. tertio, non verborum esse duntaxat, sed rerum etiam ipsarum baptismi auctæ martyrii affinitatem. Locorum occasionem, in quibus de baptismis sanguinis agi crediderunt Veteres, fuisse martyrium. Domini baptismus ejusdem erat martyrium, idque sensu Ecclesiastico. §. XII. Hæretici Apostolis coævi martyrium negabant. Horum Pseudo-Christos refellebat S. Joannes argumento à veri Messia adventu per aquam & sanguinem. Explicatur tota illa argumentatio. §. XIII, XIV, XV, XVI. Obs. quarto, in ipso illo initiationis expiationisque ritu, cui peccatorum purgationem tribuebant Veteres, tam frequentem fuisse apud illos sanguinis quam aquæ usum: & quidem sanguinis initiatorum proprii. §. XVII. Nec id modo in initiationibus, sed & in pactis obtinebat, pro moribus Veterum antiquissimis. §. XVIII. Ut sanguini, in hoc expiationis negotio, partes concedebarunt facile primarias, ita humani sanguinis, praeterea etiam sanguinibus, vim longe maximam agnoverunt. §. XIX. Obs. quinto, ad ipsum baptismi sacramentum pertinere sanguineum hunc baptismum, & quidem ita pertinere ut partem ejus præcipuum consummet. §. XX. Primo pactum baptismale pro illis (qui apud Veteres obtinebant) pactorum esse moribus explicandum. §. XXI. Secundo ut in aliis pactis, ita & in nostro quoque baptismali, duo esse à se invicem distinguenda diversarum partium officia, Dei alia, alia nostra. §. XXII. Tertio, jus illud legale omne, quod pacti beneficio obtainemus, ad Dei promissiones, ex officiis nostri præstacione esse deducendum. §. XXIII. Quarto, quæ nobis incumbunt in hoc pacto baptismali conditions à nostra parte præstanda, è symbolorum solennium significatione colligendum. §. XXIV. Quinto, in symbolis baptismi nostri sacramentalis solennibus, non aquæ solius baptismus denotatur, sed etiam ille sanguinis; & quidem ita denotatur ut ad unum cunctaque baptismi uteque pertinere intelligatur. §. XXV. Ita se habet de facto. §. XXVI. Redditur facti ratio. §. XXVII, XXVIII. Sexto, ita adumbratur in ipso aquæ baptismi symbolo baptismus sanguineus ut plane innuat nullam esse aquæ baptismi efficaciam nisi ad sanguineum baptismum referatur. §. XXIX, XXX. Infertur septimo, non modo ex pacti baptismalis lege, sed vero ex ejusdem etiam æquitate, vindicari posse in sanguineo baptismi omnia beneficia à Christo, pro sua pacti baptismali parte, præstanda. §. XXXI, XXXII. Infertur octavo plenam omnium peccatorum præcedentium indulgentiam tam esse martyrio, quam baptismi, concedendam. §. XXXIII, XXXIV. Nihil esse alienum à baptismi natura quod temporis intervallo se jungantur à se invicem baptismus aqueus atque sanguineus. §. XXXV. Nonno martyrum sanguinem pro Christi sanguine habuisse Veteres. §. XXXVI. Decimo præcipue si, pro Christi exemplo, publica animarum causa fuisse effusum. §. XXXVII. Defenduntur Veteres §. XXXVIII. Martyrium in altero etiam Eucharistiae sacramento spondemus. §. XXXIX. In martyrio jus ad beneficia baptismi tam privativa, quam etiam positiva consequimur. §. XL.

Diximus, superiori dissertatione, in primorum temporum martyrii, locum ab auxilio Divino primarium obtinuisse recepta illius Ecclesia primævæ de martyrii dignitate dogmata, illud imprimis quo secundi baptismi vicem atque beneficia martyrio vendicabant. Hoc, quia alienum scio à recentiorum placitis qui sunt sacrarum literarum interpretationes, utcunque infirmas, nec certo aliquo ratiocinio nitentes, Veterum tamen rationiis anteponunt; & quia tota hæc mystica argumentationis ratio, quæ mysticarum omnino scripturarum, hujusque adeo de sacramentis argumenti, est, suo quodam jure propria, contemta tamen vel neglecta est à celeberrimis plerisque nostrorum temporum interpretibus; & quia qui hanc Veterum sententiam tuerunt hodie scriptores pontificii, unam Veterum autoritatem tamen obtendunt, plane de eorum rationibus securi, retene tam è Scripturis, & pro primævæ Christianitatè captu (cui tamen loli Spiritum S. in Scripturarum concinnatione consuluisse alibi^a probavimus) atque adeo splide, collegint: proinde consultissimum duximus si tam jucundo utilique argumento, propriam suam, singularemque dissertationem assignaremus.

§. II. Ab antiquissimis itaque temporibus Ecclesia, recentissimaque Apostolorum memoria, deducta hæc est de secundo martyrii baptismo sententia, & in Ecclesia vulgariter recepta. De Felicitate ita auctor^b Actorum: Item Felicitas salvam se peperisse gaudens, ut ad bestias pugnaret, sanguine ab obsterice ad retiarium lotura post partum baptismò secundo. Eodem spectat etiam gentilium de Saturo acclamatio cum uno leopardi morsu totus suo sanguine perfunderetur, salvum lotum, salvum lotum, quod ita interpretatur actorum auctor, ut ad secundam martyrii lotionem esset vel à nescientibus turbis allusio. Ita jam obtinuerat apud Christians ea loquendi ratio qua quis etiam martyrii pariter ac aqua baptismò lotus diceretur. Secunda porro intentionis voce usus est de martyrio Tertullianus, quod & alibi secundi Lavaci, sanguinis nimirum baptismi, nomine designat. Nec aliter Origenes qui ex eo ipso baptismi officio colligit recte, martyrium baptismi nomine, meritoque insigniri posse, quod peccatorum remissionem praestet pariter ac Baptismus, ne solius nominis hic haberi rationem luspicentur adversarii: «*αφοι λαυβανι εμπρηστων οι κακαις, βαπτισματι ει το βαπτισμα αφοι εμπρηστων επεγγλατι, γεδος παρειληθει αει τον ιδαν και παλιππι βαπτισματος, αφοι δε λαυβανι εμπρηστων οι το το μητρον κακαις βαπτισμα, βαπτισμα το μητρον ειδότος λέγεται αντικειται.*» &c. Idem & in aliis locis sæpe habet idem Adamantius. Idem sæpe noster Cyprianus, & recentiores alii Cypriano Patres quamplurimi, quos radet in hoc loco sigillatim recentere. Inde enim consentientibus Graecorum Latinorumque suffragis comprobata hæc opinio ad nostra usque tempora descendit.

§. III. Est porro illud animadversione dignum, ita inter se duos hosce aquæ atque sanguinis baptismos contendisse Veteres, ut nonnunquam postponant secundum hunc sanguinis baptismum aqua illi primo, & vice versa nonnunquam anteferant, diverso id nimirum respectu atque consideratione. Quod quidem ad illud spectat aquæ baptismi officium quo unimur Christo atque Ecclesia, quanquam superiori iam dissertatione ostenderimus suam quoque vim in hac ipsa quoque unione augenda saltem atque promovenda concessisse Veteres: ita tamen illam concederunt ut vim interim ejus nullam agnoverint ad eorum unionem promovendam qui nondum essent previo aliquo atque inchoato saltem unitiovis vinculo Ecclesiæ conglutinati, seu communionis in officio Eucharistico, seu baptismi re ipsa suscepit, vel in ratione saltem expediti, quæ causa erat competentium Catechumenorum; vim rursus nullam ad martyris beneficia nondum unitis impetranda. Nec enim martyria benefi-

cium aliquod tribuunt si quis extra unitatem passus fuerit; sed nec illud ejus beneficium agnoscunt, ut ea ipsa ratione quis unitus invisibili aliqua unitate censeatur si martyrium passus fuerit. Proinde hereticorum schismaticorumque martyria illorum viz. qui aliquo vel actu suo, vel Ecclesia, ab unitate abscessi essent, nec unitorum fuisse crediderunt, nec adeo ullius apud Deum pretii, Catechumenorum causam favorabiliorem censuerunt, qui non tam essent ab unitate sejuncti, quam eam ipsam unitatem nondum consecuti; quibus ita virtus non esset vertendum quod nondum essent uniti, ut contra laudis potius esset quod Ecclesiastica disciplina leges observarent. Hi certe voto tam suo, quam Ecclesia, uniti jam erant; & cum se legibus Ecclesiasticis subjecissent, eo ipso se politica unitatis membra professi sunt, quod mysticam illam unitatem, quantovis eam haberent in pretio, arripere tamen non auderent, expectarent interim dum, per leges Ecclesiasticas politiæ eam rite adipisci liceret. Illis igitur aquum erat concedi unitatis beneficia, qui jam ea essent, quæ legitima esset, unitate conjuncti; nec ulla sua culpa impedirentur quo minus illam quoque consecuti essent quæ nondum esset legitima. Erat autem martyrii fructus inter unitatis beneficia, pro illorum secularum sententia, censendus. Hanc Catechumenorum caulam agit in epistola ad Iubaianum noster^c Cyprianus. Damnaesse autem hereticorum schismaticorumque martyria notius est quam ut ulla probatione indigeat. Nec solum fuisse in hac cœla Cyprianum, sed Ecclesia pariter universa suffragante damnaesse, ex ipso S. Augustino liquet, qui cum nostro martyri, in cœla baptismo hereticorum lese strenuissime opponit, hanc tamen ejus de hereticorum schismaticorumque martyriis censuram ubique comprobat; ex ipsa etiam Ecclesia catholica praxi liquet, quæ cum verorū martyrum semper fuerit oblervantissima, punquam tamen illis hereticis schismaticosve accensuerit, nulla eorum nomina in falsos suos admirerit, nullam instituerit eorum solennem commemorationem.

§. IV. Quanquam ergo ad subjecti dispositionem necessarius sit prior ille aqua baptismus, ut quis sanguinis baptismi possit fructum percipere; si tamen recte hanc comparationem instituere velimus, & de utriusque baptismi beneficio judicare, id porro quærendum, utrius baptismi magis sit beneficium in subjecto rite disposito? Et quidem hujus beneficii respectu sanguineum baptismum aquo prætulerunt Origenes & noster Cyprianus. ^d Baptisma sanguinis (inquit Origenes) solum est quod nos puriores reddat, quam aqua baptismus reddidit. Quod, paucis interpositis, ita explicat: Vereor ne istud baptismi eminentius sit isto baptismate quod per aquam traditur. Illo enim accepto, valde pauci sunt ita beati, qui id immaculatum usque ad exitum vita servare potuerint. Hoc vero baptismus qui baptizatus fuerit, peccare jam ultra non posset. Et si temorarium non est, in rebus talibus audere aliquid, possumus dicere quod per illud baptismus præterita peccata purgantur, per istud vero etiam futura perimuntur. Ibi peccata dimissa sunt, hic exclusa. In eandem plane sententiam gloriosissimum hunc & maximum sanguinis baptismum appellat noster martyr, quod nempe gloriosiora sint & majora sanguinei baptismi beneficia quam sint ea quæ per aqueum sunt baptismum à subjecto rite disposito expectanda. Ita enim scribit ille in sua ad martyrium exhortatione: Non tantum (inquit) qui Domino permittente primum baptismus credentibus dedimus, ad aliud quoque singulos præparamus, insinuantes & docentes hoc esse baptismus in gratia maius, in potestate sublimius, in honore pretiosius: baptismus in quo angelis baptizant, baptismus in quo Deus & Christus ejus exultant, baptismus post quod nemo jam peccat, baptismus quod fidei nostra incrementa consummat, baptismus quod nos de mundo recedentes statim Deo copulat. In aqua baptismus accipitur peccatorum remissa; in sanguinis corona virtutum. Amplianda res est & op-

^a In Prolegom. ad Dom. Stearn. de Obstinate. ^b Act. Perp. & Fel. p. 29. 30. Ed. Oxon. ^c Tertull. de Patient. c. 13. ^d Id. de Baptism. cap. 16. ^e Origen. in Matth. p. 416. Ed. Huetii. ^f Origen. in Lib. Judic. Hom. 7. & in Iohann. Tom. 8. p. 133. Ed. Huetii. ^g Cyprian. Ep. LIV. de Orat. Dominic. Exhort. Martyr. Ep. LXXXIII. ^h Ep. LXXXIII. ⁱ Origen. in Judic. Hom. 7.

tanda, & omnibus postulationum nostrarum precibus expetenda, ut qui servi Dei sumus, sumus & amici. Multa hic habemus in hoc Cypriani nostri testimonio cum Originiano illo communia, quæque tam communi assertio-
ni, quam sibi inyicem, lucem vicissim fenerentur.

§. V. *Gratia imprimis magnitudinem inde estimat quod, cum post aquæ baptismum peccamus iterum, baptizalemque gratiam amittimus, in baptismo sanguinis nullus superfluit metus futurorum peccatorum, ut proinde per illum tam futurorum securi reddimur quam preteritorum, cum preterita duntaxat in aqueo baptismo expientur, quod etiam ante Cyprianum observaverat Origenes, & post Cyprianum nostrum sanctissima martyr Pelagia apud Ambrosium L. III. de Virginib. Tum ad gratia quoque magnitudinem illud pertinere censeret, quod, cum ad ἄρχεις λόγον & δινέλον aqueum illum baptismum retulerit apostolus, Ebr. VI. 1, 2. Sanguinis hic baptismus ad fidem nostra incrementa consummanda pertineat; quod, cum in aqueo baptismo renunciantes mundo fruitionem Dei non nisi è longinquò tamen expectemus, per sanguineum statim Deo copulemur; quod, cum ibi peccatorum remissionem consequamur, hic premium etiam coronanque expectare possumus; illuc servos Dei nos, vel saltem ἀπόδειρου profiteamur, hic etiam amici Dei agnoscamur. Porro potestate sublimiore dicit hunc sanguinis baptismum, quod hominem ministram ad aquæ baptismum adhibeamus, in sanguineo angelorum ministerio initiemur. Ut enim invisibili plane est martyrum ille baptismus, saltem quod ad illam partem attinet quæ Deum ipsum spectat; ita certe invisibilem illam ἀετοποστολην ad Deum ipsum diximus, pro mysticæ philosophia principiis, fuisse referendam. Ut autem in mystico illo sacerdotio duo erant officia visibili sacerdotio ad amulsum respondentia, superiorius aliud, quod βαπτισμὸν, sive τελετὴν appellarent, Christi proculdubio ipsius in hac mystica ἀετοποστολη proprium; inferiorius aliud sive ἀετοποστολη, quod angelorum etiam fuisse proprium nihil est quod dubitemus: ita certe baptismi munus ad inferiorius illud ministerium pertinuisse, alibi est à nobis, nisi fallimur, probatum. In externo enim aquei baptismi munere inferioris generis ministris usi sunt upplurimum Apostoli. Ut proinde idem sit de invisibili quoque illo mystico baptismi statuendum, ut exteriori baptismi adamussim respondeat, hic quoque τελετὴ fuisse usum, qui non alii esse potuerint, pro veterum illorum captu, quam angelis. Divina enim præsentia symbolum (Schechinam appellant Judæi) angelis tribuunt scriptores veteres tam Judæi, quam Ecclesiastici, quam etiam Sacri & Canonicæ; & quam Deo tribuant nonnunquam apparitionem, eandem alibi angelis assignant. Deum in rubo Moysi apparuisse legitur, quem tamen angelum appellat S. Stephanus. Deus in monte Sinai Decalogum edidit, quam tamen eandem legem ab angelis editam ait b. Apostolus. Et vero in hoc caelestium mysteriorum univerlo negotio, quod præstatur in visibili Ecclesiastica Hierarchie mysteriis officium ab ordinariis Ecclesiæ ministris, tam βαπτισμὸν illud, quod dixi, quam etiam ἀετοποστολη, idem angelus officium assignat Clemens Alexandrinus: ἔτι δέ (inquit) ἡγεμὼν τὰς ἀγκυρὰς ἀπέβασι τὸν ἀετοποστολην τῷ θεῷ τῷ τοῦ οὐρανοῦ πάντας, καὶ αὐτὸς ἀπεσύρει, &c. Sed redeamus ad nostrum Cyprianum.*

§. VI. Idem denique additum mysticum hunc sanguinis baptismum in honore esse prefisorem. Quæ verba ad illa fortasse referenda sunt, quod cum in aqueo baptismo servi duntaxat conscribimus, hic in sanguineo baptismo amicorum titulo longe honoratori exornemur. Forte etiam ad externam Divini hujus Agonis pompam atque apparatum, quod nempe in eo Deus & Christus ejus exultent. Docet Dominus exultationem in celo esse in conversione peccatoris. Hanc conversionem illi ad baptismum aqueum fortasse retulerint, & exultationem in celo illam de angelorum exultatione intellexerint. Opponitur enim Deo calum S. Luc. XV. 21. Et calum cum nō
a Act. VII. 35. b Ebr. II. 2. c Clem. Alex. Strom. VII. init. d Minut. Fel. Orlav. p. 358. e Ep. LXI. f Ep. IX. g Senec. de Prov. c. 2.
h Epist. ap. Arian. i Ep. ad Philom. ap. Euseb. Hist. Eccl. IV. 15. k Ep. LXXXIII. ad Jubilam. l Tertull. de Bapt. c. 16.

τετράκις conjungitur, Apocalypf. XII. 12. quod certe de Trin-uno Deo ita commode intelligi nequit. Ita igitur Deum hujus sanguinis baptismi præsidem crediderunt, quod, cum martyrium agonibus, five Iudei theatralibus, contulissent, Deum Agonothetam fecerint, & quasi consulem in Oribus spectacularem. Ipsa spectaculi voce à theatru desumpta usus hac in causa est Octavius: ^d Quam pulcrum (inquit) spectaculum Deo, cum Christianus cum dolore congreditur, &c. Et noster Cyprianus: ^e Spectat militem suum Christus ubique pugnantem. Et postea: Ecce agnus sublimis & magnus, & coronæ celestis præmio gloriosus, ut spectet nos certantes Deus. ^f Proliantes nos & fidei congreßione pugnantes spectat Deus, spectat angeli ejus, spectat & Christus. Et alibi: ^g O quale illud fuit spectaculum Domino, quam sublime, quam magnum, quam Dei oculis sacramento ac devotione militis ejus acceptum, &c. Nec mirum hac eadem similitudine usos esse toties Christianos, quam & ipsam eandem adhibuerant ipsi etiam Philosophi, ^h Seneca & ⁱ Epictetus. Quanquam etiam altius repetitam fuisse verisimile est, à visionibus nimirum illis quibus Deus præsens laborantibus apparuerat. Ita S. Stephano Christus A&T. VII. 55. Et in certamine Polycarpi vocem celitus emissem memorant Smyrnenses, ^j τὸν Πολύκαρπον, τὸν αὐτόπτην. Et merito sane illi Dei hanc faventis præsentiam maximi honori loco duxerunt. In eo autem prætulerint fortasse sanguinei hujus baptismi apparatum, quod, cum in celo gaudium esse memorant sacræ Literæ in conversione peccatoris, (aqueo nimirum baptismo expiati) cali nomine caelestes creature, angelos nimirum intellexerint; hic Deum ipsum ejusque Christum plaudentes introducerint.

§. VII. Non me latet antiquitatis contemtores quam illi hæc veteranum Christianorum ratiocinia nullo sint in loco habituri. Quod martyrium baptismi secundi titulo insignierint; nec nudo duntaxat titulo, sed præterea omnia prioris baptismi beneficia eidem attribuerint; nec eo ipso contenti, superiore etiam eo ipso baptismo fecerint qui à Deo fuerat institutus: pro nudis illi proculdubio habituri sunt martyrum deliriis atque commentis. Indignabuntur porro, nec ferendam audaciam esse clamitabunt, tantum illos inventis suis tribuere ut commentitum suum baptismum baptismu à Christo instituto vel conferre audeant, nedum anteferre. Queramus igitur meritone, an secus, in ea veteres fuerint sententia? Rogo interim atque obsecro, ut tantisper leponant effectus dum rationem reddimus cur ita sentierint primavi Christiani. Ita fiet ut & nobis æquiores sint, & sibi ipsis optime consulant, si non sint in heroas illos, Christo proculdubio carissimos, censores temerarii. Videamus itaque imprimis unde veteres secundum hunc baptismum colegerint. Inde intelligemus an proba fuerit & solida illa collectio. Inde num & illa quoque solida quæ de eorum inter le commissione prioribus illis principiis datis superstruxerint

§. VIII. Et quidem recentiores ab antiquioribus illam accepisse manifestum est. Non sunt igitur in hunc nostrum censem recipendi. Huc retulit marty noster S. Luc. XII. 50. ^k De quo (inquit) & Dominus dicebat barbare se aliud baptisma baptizari. Retulit etiam Origenes. Locupletior est in eo probando Tertullianus: ^l Est quidem nobis etiam secundum lavacrum, unum & ipsum, sanguinis scilicet, de quo Dominus, Habeo, (inquit) baptismu singui, quum jam tinctus fuisse. Venerat enim per aquam & sanguinem, sicut Ioannes scripsit, ut aqua tingueretur, sanguine glorificaretur. Proinde ut nos faceret aqua vocatos, sanguine electos, hos duos baptismos de vulnere perfossi latenter emisit. Quia qui in sanguinem ejus crederent, aqua lavarentur: qui aqua lavissent, etiam sanguinem potarent. Hic est baptismus qui lavacrum & non acceptum repræsentat, & perditum reddit. Quod

itaque

itaque Dominus passionem suam baptismum alium appellaverit; quod venerit in aqua & sanguine; quod cum aqua sanguinem in cruce è vulnero perfoSSI lateri emiserit: hinc colligunt Domini duplē fuisse baptismum. Nec tamen Domini proprium fuisse è S. Matth. XX. 22. colligere poterant, in quo loco Apostolorum passio baptismi nomine etiam intelligenda est. Videamus ergo recte hæc atque legitime procedat argumentatio.

§. IX. Recolendum itaque imprimis, quod superius etiam observavimus, non dicta modo Domini nostri, sed & facta, quæ quidem scriptū habemus hodie mandata, prophetica esse, & in perpetuum Ecclesiæ usum conscripta, ut proinde ex id genus fadū non sit futilis, ut putant vulgo, sed solida, argumentatio. Recte itaque concludit Tertullianus, ex eo quod Dominus tam per sanguinem quam per aquam venerit, Christianus etiam tam sanguinem, quam aquam, esse proficuum. Recte iterum ex eo quod sanguinem pariter ac aquam è vulnero lateri emiserit, sanguinem quoque illum ex usu fore Ecclesia. Ne vero nimia permittatur in hoc genus argumentationibus licentia, obseruetur imprimis ea quæ hic protulerat Tertullianus Domini exempla, non extraordinaria fuisse, sed ordinaria. In ordinariū facile admittent adversarii vitam Domini exemplum esse Christianorum. Quod autem per sanguinem pariter ac aquam venerit, id nemo dubitet quin tale sit in quo eum imitari possumus, quod ipsum nos ordinarii voce intelligimus. Quod porro etiam cum sanguine aqua è vulnero lateris emanarit, id quoque concedent medici extraordinarium non fuisse si de aqua pericardii sit intelligendum. Obseruetur porro secundo Christianam vitam ita in N. T. describi quasi quod à Christo ad literam gestum sit, id nos mystice gerere debeamus. Ita cum eo mori debemus, cum eo crucifigi, cum eo ignoraminam ferre, cum eo sepeliri, resurgere & ascendere in cælum. Notetur tertio, hæc de Christi passionib⁹ esse vel primario intelligenda, ut quanquam gesta sint ab eo nonnulla imitationem nostram fortasse luperantia; at quæ passus est, nos eadem pati debeamus. Notetur quarto, ita optime de sensu prophetia judicari possit si typus propheticus ad rem notam alludat in praxi Ecclesia ab eo representatam. Ut enim in propheticis representationibus id certum est, non sūi gratia typum, sed antitypi ab eo representati, à Deo esse designatum; ita id quoque certum est non alibi, quam in Ecclesia, illud antitypum esse querendum. Ut proinde quoties aptum occurrit in Ecclesia antitypum quod typo examissum respondeat, nec de alio quæstio est, an ab eo magis ad vivum exprimatur; ita dubitari non possit quin id ipsum Deus designare voluerit; nec est in hac argumentationis methodo quippiam quod lascivientibus ingenii permittatur. Est id sane veterum omnibus moribus omnino consentaneum, quicunque sunt in propheticorum symbolorum interpretatione verlati. Id cum ob oculos haberent N. T. scriptores N. Testamenti universam œconomiam antitypam esse, quæ fuerit in universalia itidem V. Testamenti œconomia adumbrata: proinde cum quid in utraque œconomia simile repererint, id una etiam admittunt, quod alibi nusp̄iam, ut in id genus similitudinibus à similitudine prototypa ad antitypam solidam agnoscant & legitimam argumentationem. Et quidem ea certitudine certam agnoscabant hujusmodi argumentationem quæ cum ea obscuritate conciliari posset quæ stylī symbolici & prophetici fere genuina est, ita saltē certam ut locum interim relinquat libero hominum arbitrio, ita certam ut hominibus cordatis abunde sufficiat ad praxim prudenter instituendam. Ita qui buscunque V. T. locis aliquam habemus aqua mentionem, ea omnia referunt etiam facili scriptores ad N. Testamenti aquam baptismalem, & quæ sint in nostro baptismo officia observanda inde colligunt. Ita & in illo Atheniensium de mūrū lignēū oraculo Themistocles, cum Atheniensium causa editum perpenderet, inde prudenter colligebat ex Atheniensium proinde moribus esse

intelligendum. Et cum oracula Loxia, Delphici nim̄rum Apollinis, pariter ac Judeorum prophetia, non essent ad literam, sed symbolice, potius exponenda; id porro querendum duxit, ecquid esset in jam constituta Atheniensium Rep. quod cum mūris lignēū aliquid haberet affine (nec enim in muros noviter extruendos ipsum innubebat oraculum) & vero nihil erat quod in urbe quæ viribus floreret commerciisque maritimis, de quo muri illi aptius possent, quam de navibus, intelligi. Nec vero aliquid opponi in contrarium potest de hujus argumentationis incertitudine, quod non sit omnium fere prophetiarum oraculorumque commune ab ipsis usque utrumque exordiis.

§. X. Hæc itaque omnia validissime procedent, si quinto id quoque supponatur, res ita à propheticis typis representatas ad perpetuum attinuisse Ecclesiæ usum. Quæ enim ita perpetua futura sunt, ea Deo cura esse certissimum est; ea maxime necessaria ut certo aliquo decreto stabilirentur; ea ad primarium Dei in propheticis symbolis consilium pertinuisse centenda sunt. In his itaque cum quid accuratissime quadrat, non fortuito id casui, sed certissimo providentia consilio tribuendum est. Cum ergo quæ de Domini adventu legimus per aquam & sanguinem, de aqua etiam & sanguine è laterū vulnero profluentibus, pro stylī prophetici idiomate, symbolorum vicem obtinuerint; cum ea in utrumque hunc Ecclesiæ baptismum aptissime convenient; cum nihil sit quod dubitemus quin perpetuus uterque futurus sit: plane sequitur, ita esse Dominum commodissime intelligendum. Præser-tim sexto si id quoque observetur, ni huc typos Domini referamus ut prænunciarent quem ille voluit Ecclesia statum atque constitutionem; nihil certe esse quo aliunde constet Ecclesiæ disciplinam ab eo esse constitutam. Nec enim de ea disertis verbis à Domino alicubi cautum legimus. Quid quod hæc per symbola tradendi methodus ita est à Domino probata, ut multitudo omnia, discipulis etiam pleraque per symbola tradiderit; & quidem, pro veterum de se prophetiarum fide, ita erat traditrus. Tunc vero maxime idonea erat ea tradendi ratio cum res futura traderentur quibus nondum maturus esset auditorum captus. Cum enim talia tradaret Salvator, etiam discipulos per symbola instituit, dedita nimur opera, ne antea intelligerentur quam eorum fidem eventus comprobasset. Atqui Spiritus baptismus, quæ quidem sacramenti pars erat præcipua, non tamen ante resurrectionem erat communicatus, ut proinde illum quoque non disertis verbis, sed aqua symbolo, prædicter, S. Joan. VII. 38, 39. Quod si baptismum Spiritus, qui ad gloriam ejus tantopere faciebat, obscuris tamen ænigmatibus involvendum duxerit; multo certe potiori ratione occultandus erat sanguinis illi atque martyris quem modum possent omnino capere. Nec enim adhuc ipsum Dominum eo sanguinis baptismū fungi oportere crediderant, in infidelitatem fere relapsi, cum id verum, præter expectationem suam, revera comperissent, S. Luc. XXIV. 21. gravius omnino passuri scandalum si sibi quoque eundem subeundem nondum maturi didicissent. Proinde quamvis eorum, quæ sua causa passari erant discipuli, meminerit aliquoties Dominus, ne, cum evenissent, eum latuisse, aut præter illius consilium evenisse, suspicarentur; id tamen caute admodum, & pro infirmorum captu, fecit, nedum ut baptismū sanguinis, qui status erat patiënti, perspicue commemora-ret.

§. XI. Observandum itaque secundo, id quoque negari non posse, passionem suam baptismum appellasse Salvatorem: & quod Apostoli pro ejus nomine passus esset, tantundem apud illum valere ac baptizari eo baptismo quo esset ipse baptizatus, S. Matth. XX. 22. Ita enim in Graco habemus, & in aliis vetustissimi versionibus, delunt tamen ea verba in Latino interprete vulgato, suffragantibus etiam b Hilario Ambroso, c Hieronymo, ipsoque, quicquid innuat in contrarium Grorius, d Origene. Convenit tamen cum Gracis codicibus vetustissimus inter-

a Dissert. VII. 29. b Hilar. Can. 30. in Matth. c Hieron. L. III. Comm. in Matth. XX. d Origen. in Matth. Tom. 16. p. 415. Ed. Huetiana. pres,

pres *Syrus*, & ut hic expungenda esse fateremur, quin tamen apud *S. Marcum* legenda sint Cap. X. 38, 39. nemo est qui dubitet, ut proinde nihil sit quod de argumento metuamus. Sed aliam hic significationem hujus vocis intelligent adversarii quam qua utimur cum de sacramento loquimur. Ostendant igitur aliam in illius auctoribus quam quae ad expiationem sanctificationemque pertinet. Eo certe spectabant, qui tum obtinebant, baptisi, ut opinor, omnes, non hominum modo quibus in *Phariseorum* aut *Johannii* disciplinam ascriberentur, sed & vasorum quoque illi sacrorumque utensilium. Quando igitur nota significationis vocem Dominus tribuit martyrio, id illum voluisse necesse est, idem fore à martyrio, quod à baptismi illis expectandum, ut nimis tam sanguine à suis impuritatibus, quam aqua, purgarentur atque expiarentur. Quod si dicant nuspam indicasse Dominum hos esse fructus à martyrio expectandos, iidem observare poterant ne de baptismo quidem sacramento id unquam docuisse Salvatorem. Nulla certe mentio peccatorum expiandorum in ejus apud *S. Matthaeum institutione*, nulla in ejus usu apud *S. Iohannem*. Et tamen hunc baptismi sacramentali fructum nos alibi ex Apostolorum scriptis probavimus. Quod ergo ita docuerint Apostoli, id ex nota illa, quam dixi, tunc temporis significatione vocis, & rei ipsius apud illos, à quibus illam Christiani, usu illos deduxisse est sane verisimillimum, nisi ad novam potius Apostolorum revelationem hic, sine ulla prorsus necessitate, confugiendum putent adversarii. Quod si Apostoli ex nota illa vocis significatione collegerint baptismi sacramentali vim illam peccatorum expiaticem esse tribuendam; quidni & nos, ex ejusdem vocis significatione itidem colligamus, sanguine quoque baptismi vim eandem purgatricem esse pariter tribuendam?

§. XII. Ne quis autem putet unicum nostrum praesidium in vocis ipsa significatione esse possum; age, videamus, annon ex re ipsa constet recte hic à veteribus acceptum, esse Salvatorem? Observandum itaque tertio, verisimillimam horum locorum occasionem, in quibus de baptismi sanguinis agi crediderunt veteres, fuisse martyrium. Alium illum baptismum, quo se dixit Dominus fore baptizandam, de passione ejus in cruce intelligendum esse nemo dubitet. Ea autem ipsa passio, pro more etiam scriptorum sacrorum, martyrium appellatur. Inde & ipse Dominus *μάρτυς ὁ Ιησοῦς καὶ διδάσκαλος*, *Apocalyp. I. 5.* III. 14. dicitur, & μάρτυς ἐν τοῖς πιστοῖς τοῖς γεγεννηθέντοις *1 Tim. VI. 13.* Quae verba omnia martyrium, pro primæ Ecclesiæ idiomate, designant. Nequid autem hic ab Ecclesiasticis confictum arbitremur, etiam ipsam martyrii vocem significatione Ecclesiastica usurpant saepe Literæ. Ita *μάρτυς Stephanus Act. XXII. 20.* & *μάρτυς ὁ Ἰωάννης Antipas Apocalyp. II. 13.* quæ eadem Domino ante tribuerat, ut vidimus, auctor *Apocalypseos*, nequis hic miretur martyrii vocem etiam Domino tributam, sensu Ecclesiastico intellectam esse à veteribus. Ita certe alienam non crediderunt à Domino hanc hujus vocis significationem, ut propriam etiam fere Domino fecerint ipsi martyres nonnulli apud *Eusebium*. Quod si Domini passio martyrium, eademque sit baptismi quoque nomine insignienda; Ecquid novum alienum diciimus si etiam de martyribus Ecclesiastico idem affirmemus?

§. XIII. Sed & aliorum locorum occasionem eodem collimare est sane verisimillimum. Cum scriberet Apostolus *S. Joannes*, jam orti videntur heretici *Valentinianus* quidem antiquiores, eorum tamen parentes atque origines. Nec enim prorsus novum erat *Valentinianorum* institutum, sed priorum hereticorum inventa *πρότερη χρήσις*, inquit de *Valentino b. Irenaeo*; cuiusdam veteris opinionis semina natus est, teste *Tertulliano*. Ut igitur *Iesum à Christo* divisserunt *Valentiniani*, ad antiquorum hereticorum exemplum *Apostolo coævorum*, quorum occasione tam est in eo ipso argumento multus in prima sua epistola Apostolus; ita & martyria cum illidem *Valentinianus* eisdem etiam *Apostolo coævos hereticos*

^a *Euseb. Hist. Eccles. V. 2.* ^b *Iren. L. I. c. 5.* ^c *Tert. adv. Valent. c. 4.*

sustulisse probabile est. In illam certe sententiam optimè quadrabunt Apostoli argumenta, ut ante nos noster observavit *Hammondus*. Antichristi erant hi heretici, seu, quod apud Apostolum tantundem valeret, *Pseudo-Christi*, quod Christi *Judas* promissi personam ipsi in se suscepserent. Proinde illud innuit Apostolus totius Evangelii sui fuisse consilium, ut crederent *Iesum fuisse filium Dei*, *Joan. XX. 31.* (quem nempe titulum *Messia* tuò è *Pl. II. 7.* illius leculi *Judei* asserabant) non autem illos hereticorum antefigianos. Quare inter cætera argumenta quibus falsum illum de Christo praetextum refellit Apostolus, illo quoque usus est de veri Christi adventu per aquam & sanguinem. ^d *Hic est (inquit) qui venit per aquam & sanguinem Jesus Christus; non in aqua solum, sed in aqua & sanguine.* A signo nimisrum veri Messiae argumentatus est de quibus inter *Judeos*, vel saltem illius ævi Christians, convenerat, tam ut *Iesum nostrum verum Messiam* comprobaret, quam ut *Pseudo-Christos* illos vel eo ipso baptismi nomine improbaret. *Venit (inquit) per aquam & sanguinem.* Nempe inter alios Messia titulos, quibus illum designatum intellexerant in Scripturis, erat vel præcipius ille *Exodus*. Ita habemus in *S. Luc. VII. 19, 20.* & alibi. Illum fortasse è celeberrimo illo loco, *Gen. XLIX. 10.* vel *Pl. L. 3. XCVI. 13. XCVIII. 9.* collegirint, siliue similibus Scriptura locis quibus *Messias* venturus dicitur. Quare cum *Messias* venturus appellaretur, tantundem valent signa Messiae ac signa adventus. Ita de vero Messia discipuli ejus, *Quod signum adventus tui?* *S. Matth. 8c de falso Messia* Apostolus: *Cujus est adventus secundum operationem Satana in omni virtute & signo, &c. 2 Thess. II. 9.* *Venire itaque per aquam & sanguinem* idem valet ac *per aquam & sanguinem* se verum Messiam comprobare.

§. XIV. Nempe qui venturus erat in mundum is idem erat à Patre mittendus atque sanctificandus, *S. Joan. X. 36.* Ea autem sanctificatio qualis intelligeretur, è sanctissimo Judæorum officio, summo nimisrum sacerdotio, optimè colligemus. In illius itaque sanctificatione tam aquam quam etiam sanguinem locum habuisse constat; aquam equidem *Exod. XXIX. 4. Lev. VIII. 6.* sanguinem autem *Exod. XXIX. 20, 21. Lev. VIII. 23, 24.* Ad Messiam enim tanquam mysticum Evangelici fidei sacerdotem, retulit in hac ipsa causa Apostolus *Judei Pontificis* exemplum, quod ille etiam passione sua esset sanctificandus. *Tribus* voce usus est *apostolus, mystica nimisrum illa, & sacrae mysteriorum prefectura propria.* Ita tamen Christi hoc sacerdotium cum Judæorum sacerdotio contendit Apostolus, ut, cum in utriusque consecratione sanguinis usum adhibitus probasset, in eo eminuerit Christi sacerdotium quod *non* duntaxat sanguine consecratus fuisset Christus cum externo duntaxat pecudum sanguine usi essent in sacerdotiam suorum consecratione *Judei*, *Ebr. IX. 25, 26.* Idem & alibi saepius inculcat, cum non taurorum bicornum, sed vero proprio duntaxat, sanguine Christum docet initiatum. Ergo cum *Judei* in eo convenerat Apostolus, ad quotum principia suam hic aptavit argumentationem, ut *Pontificem* fore Christum à summo nimisrum Judæorum pontifice adumbratum, ita qui verus futurus esset Messias, sanguine pariter ac aqua tam ipsum fore lustrandum (vel, ut *Evangelica* voce utamur, baptizandum) quam alios illicet lustrandum. De aqua baptismo id fulsæ receptum constat ex ipsa illa *Phariseorum* interrogatione quæ *Joannem*, Ipletie se pro Messia venditaret, explorandum censuerunt: *Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque Prophetæ?* *S. Joan. I. 25.* Idem de sanguinis baptismo innuunt illa Domini ad discipulos: *O stulti & tardi corde ad cœdendum in omnibus quæ locuti sunt prophetæ! Nonne hoc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?* Hoc scilicet ex illis collegit Scriptura quarum sensum postea discipulis explicuit, cum eorum intellectus aperisset ut *scripturas* intelligerent, illis nimisrum quæ vel ex illorum seculorum concessis, vel certis quibuldam illius seculi ratioinibus, de Messia intelligendas erant,

^e *1 Joan. V. 6.* ^f *Ebr. II. 10, 11. V. 8, 9.* ^g *S. Euc. XXIV. 25, 26.*

que-

quæque futuram commemorarent *Messia passionem*, quales proferunt quamplurimas non N. modo *Testamen-*
ti scriptores, sed & sequentium seculorum patres quo-
rum extant hodie disputationes aduersus *Judaos*, *Ju-*
finus, *Tertullianus*, *Eusebius*, &c.

§. XV. Illæ ergo Scriptura quæ, pro illius seculi captu, de *Messia passione* intellectæ sunt, argumenti vicem obtinere poterant apud illos, qui, ut ab *Orthodoxo* discrepabant in eo quod *Iesum esse Christum* negarint, ita & in eo vicissim à *Judaõ*, quod *Christum* qualemeunque illum finxissent, veniente tamen crediderint. Ita ergo *Je-*
sum Apostolus *Christum* fuisse confirmavit, quod tam per sanguinem quam per aquam venerit, in eo nempe ponens *emphasim* atque argumenti vim, quod non in aqua solum venerit, sed in aqua & sanguine, quod nimis illum de adventu in aqua prætextum ne *Pseudo-Christi* quidem abiecissent, sanguinem duntaxat inter adventus sui signa non adhibuerint, (cum nec ipsi *Antichristi* patienti, seu exemplum, seu etiam institutionem, discipulis edidissent) qua ipsa ratione illos probat à *Christi* esse nomine excludendos, qui utrumque signum adhibere debuerit.

§. XVI. Nec alio referendum existimo quod, in *Evangelio*, signum illud de aqua & sanguine è lateris vulnera in cruce manantibus tantopere confirmandum crederit Apostolus, quasi de eo fuisse maximopere dubitatum. *Et qui vidit* (inquit) *testimonium perhibuit*, & verum est testimonium ejus. *Et ille scit quia vera dicit*, ut & vos credatis. Ni quæstio fuisse inter amulos *Christi*, ea, qua dixi, ratiocinatione terminanda, alia profecto Domini miracula abunde ejus à Patre missionem confirmassent. Eorum tamen miraculorum testes nullos protulit, nedum tanta illa, qua hic usus est, asseveratione. Quid quod verba illa, ut & vos, emphasin quandam habeant eximiā, reliqua nimis miracula infidelium causa fuisse tam edita, quam scriptus etiam consignata; hoc unum aliū omnino adversarius fuisse destinatum, illis nimis quorum gratia scriptum fuisse Evangelium, Antichristorum emulorum astortoribus. Recte itaque hanc sanguinis pariter ac aqua è *Christi latere* emissionem, atque duplē hunc aqua sanguinisque baptismum, eodem retulit *Tertullianus*. Quod enim aduersus eosdem adversarios conscripta esent ab Apostolo, inde sane verisimile est, eodem esse referenda. Et quia cum aqua & Spiritus baptismu ita sanguis ab Apostolo confertur ut ipse ternarium cum illis numerum conficiat; plane sequitur baptismi etiam rationem sanguini cum aqua fuisse communem. Quia etiam ex aqua & sanguinis emissione ita Antichristos refutat in *Evangelio* ut in epistola refutarat per adventum in aqua & sanguine: sequitur præterea, si in epistola per sanguinem baptismus sanguinis intelligendus sit, in emissione etiam illa aqua & sanguinis, quæ in *Evangelio* memoratur, aqua etiam sanguinisque baptismos esse similiter intelligendos. Ita itaque ex locorum occasione in quibus aqua sanguinisque mentionem retulit *H. Tertullianus*, & cum *Tertulliano* vetus illa proculdubio Ecclesia, colligimus, non alium utique sanguinem quam baptismum esse intelligendum.

§. XVII. At aquivoce (inquires) communis erat baptismi illa ratio aqua, sanguini atque Spiritui, ut proinde non sit quod ex communi hac baptismi ratione inferamus sanguinei atque aquei baptismi fructus eosdem esse expectandos. Id ne dicatur, observamus præterea quarto in ipso illo initiationis expiationisque ritu, cui peccatorum illam purgationem tribuebant Veteres, tam frequentem fuisse apud illos sanguinis, quam aquæ, usum. In utraque illa tam *Judaorum*, quam *Gentilium*, initiatione sacrificiorum usum intercessisse nemo est quin facile concordat. Nota est apud *Judaos* etiam *Rabbinorum* illa observatio qua tria dicunt in proselytismo esse observanda, circumcisionem, sacrificium atque baptismum. Et vero sacrificii vicem sustinuisse, ex Veterum sententia, martyrium jam probavimus. Porro præter sacrificiorum sanguinem, ne id quidem erat à com-

muni initiationum usu alienum ut suum quoque sanguinem ad sui expiationem adhiberent. Clarum illud est in circumcisione apud *Judaos* exemplum. Sed & in *Bellona* inititis sanguinem emissum esse discimus ex *Tertulliano*: *Hodie* (inquit) *istibz Bellona* sacratus sanguis de femore proscisso in palmulam exceptus suis datur signatis. Eiusdem ritus meminerunt & alii. Cum tamen ita scribat in *Commodo* suo *Lampridius*, *Bellona* servientes vere execare brachium præcepit, colligit *Casaubonus* plerunque ficta & simulata tantum fuisse vulnera *Bellonariorum*. Eo venerunt fortasse mollioribus suis interpretatiunculis fanatici recentiores. Sed verum fuisse sanguinis emissionem quæ ab antiquoribus introducta est, & verum illam quæ à militibus observata est *Bellona* initiatis, è supradicto *Tertulliani* loco colligimus atque *Vegetii*, aliorumque plerorumque qui hujus ritus meminerunt. Et vero vetustissimum fuisse illum *lustrationis* morem per sanguinis emissionem è quamplurimis constat Scripturæ locis *Levit. XIX. 28. Deut. XIV. 1. I Reg. XVIII. 28. Jer. XVI. 6.* Ita nempe *Baalite*, ita *Galli* (quorum diem sacrum IX. Kal. April. quem & sanguinis diem appellabant, memorat in D. *Claudio Trebellius Pollio*, perperam enim ea ad *Bellonam* retulit *Casaubonus*, quæ ad magnam matrem ipse retulit *Trebellius*) ita *Isiaci* & *Lupercis* flagris sele pectorumve tensionibus male ad sanguinis missionem usque multantes. Eodem scilicet exemplo quo sua quoque cum *demonibus* fœdera *Venesca* etiam sanguine dicuntur hodie sancire.

§. XVIII. Neque vero initiorum duntaxat vicem supplebat baptismus, paci etiam illam obtinebat. At pacientium quoque mos erat suo invicem sanguine fœdera facere. Ita circumcisionem suam intelligebant *Judaï*. Unde etiam qui *pacto Mosaico* per sanguinem initiatus fuisse, eum, pro receptis *Judaorum* moribus, יְמִינָה appellatum ad *Exod. IV. 26.* observarunt *Medus* atque *Gregorius*, & ante illos in Lexico suo *Schindlerus*. Idem in *Gentilium* quoque pactis obtinuit, quorum equidem memoriam aliquam hodie retinemus, antiquissimis. De *Medus* atque *Lydis* auctor est in *Clio Herodotus*, ὥρια δὲ τοῖντα τὰ ἔθνα τάπερες Εὐλύτες καὶ τὸν τέταρτον τὸν τέταρτον βασιλεὺας δημόσιων, οἱ πλεῖστοι τοῦ αἵματος αὐτοῖς ξυλίνων. De *Scythis* in *Melpomene*: ὥρια δὲ τουτοῖς Σκύθαι δὲ, τὸν τέταρτον τὸν τέταρτον εἰς κύριον μεγάλην καραυγὴν οἴνον ἐχέντες, αἷμα συμπικροῦσσον τὸν ὥρια ταυροφόρον. De iisdem *Scythis* atque *Medus* ita *Solinus*: *Hausu* mutui sanguinis fœdus sanciunt, non suo tantum more, sed *Medorum* quoque usurpata disciplina, *Polyhist. c. 20.* Et vero aliorum Barbarorum, quorum hæc recepta fuerit consuetudo, meminerunt historici etiam recentiores. Quanquam & in illis quoque brutorum sacrificiis idem intellexisse gentiles ostenderunt nostri aduersus *Socinianos*, hominum vicem gessisse illas brutorum macerationes similia sibi imprecantium si fidem fecellissent. Ergo ille quoque sacrificiorum sanguis humani tamen erat sanguinis vicarius, eodemque erat loco censendus acsi homo ipse sanguinem proprium oppighorasset. Cumque duplex esset hæc, quam dixi, tam apud *Judaos* quam *Gentiles*, aqua atque sanguinis, peccatorum expiandorum gratia, recepta *lustratio*; major tamen credita est, sanguinis, quam aquæ, efficacia. *Leviora* enim erant illa quæ aqua asperzione expianda crederentur. Graviora quoque quæ piacula sive ἄντε habebantur, sanguine purganda erant. *Homicidium* inter piacula numerabant *Veteres*, quod nimis ipsum terra maculam inureret nullo, præterquam sanguinis, lavacro eluendam. Ejus autem, si notus fuisse auctor, proprio ejus sanguine piaculum expiabant; si latuisset, vacca sanguine in loco immolandæ. Neque vero cades sola, sed & impuritas illa legalis è morticiniis contactu contrahenda vacca rufa cineribus purganda erat. Quinetiam totius populi *Israelitici* peccata in *bircum emissarium* imprecatione conjecta sunt, ejusdem, ut *Rabbi* volunt, morte luctuosa. Nec alia *Gracorum* erat de suis quoque sententia, ut ex *Aristophani* scholiaste discimus. Tam-

a S. Joan. XIX. 35. b I Joan. V. 8. c Tertull. Apol. c. 8. d Lev. XVI. e Arist. Schol. in Plut.

que erat universalis hæc peccatorum per sanguinem purgatio, ut nullam hic exceptionem adhibeat Apostolus: ^a Sine sanguinis (inquit) effusione non sit remissio. Ita consentaneum erat illorum temporum dogmatibus, ut cum utramque tam sanguinis, quam aqua expiationem pro baptismo haberent, majorem tamen sanguinei baptismi, quam aquae, virtutem agnoscerent.

§. XIX. Et ut sanguini in hoc expiationis negotio, partes concedebant facile primarias; ita humani sanguinis, præ aliis etiam sanguinibus, vim longe maximam agnoverunt. Inde ortum duxit immanis illa, quæ apud Veteres invaluit, *ἀδπονθωσια*, quod delictis hominum expiandis humanus sanguis aptissimus videretur. Cum gravior aliqua immineret ab irato numine patria calamitas quæ multorum exitium epidemicum minaretur, multorum vita paucorum erant sanguine redimenda, sive is sacrificio esset, sive alio aliquo modo hauriendus. Eam ^b *ἀδπονθωσια*, apud Phanicas rationem reddidit, apud Philonem Byblium, Pseudo-Sanchoniathon auctor, ut vulgo creditur, vetustissimus. Eandem dicunt rationem mythologi cur Phryrus & Helle sacrificio destinarentur, cum terra sterilitas (ita enim Athamanti persuasit Ino) famem minaretur. Eandem cur Leonis filia, cur Andromeda, cur etiam, apud recentiores Romanos, Curritius & duo Decii se, patriæ servanda augendæ gratia, exitio devoverint. Exercitu salutem voluit Agamemnon Iphigenia filia sua, voluit & hoste Polyxena, immolanda servare. Multa sunt eodem spectantia exempla quæ plenam fidem faciant quantum in humanis criminibus expiandis humano sanguini tribuerint, quantum etiam aqueus illum lustrationibus praetulerint. Apud Iudeos ipsa circumcisio sanguinea omnino expiationis (sive baptismum cum Domino appellare malis) vicem sustinebat, & quidem humano ipsius initiati sanguine facienda. Cum itaque id unum ad baptismi rationem proprie speget ut in eo peccata expianda sint; cum etiam, in ea expiationis ratione, exempla habuerit Dominus tam Iudaorum, quam Gentilium, qui sanguini beneficium illud, pariter ac aqua tribuissent, qui humano etiam ipsius initiati languini, qui majorem quoque efficaciam sanguineas lustrationi, quam vel aquæ concessissent: Non erat sane consentaneum ut quam expiandi majorem in sanguine quam in aqua virtutem alii apud se fuisse gloriarentur, ea soli Christiani destituerentur. Præsertim cum in eo versari, jam diximus, universam fere N. T. argumentationem, ut quæcumque essent, sive apud Iudeos, sive Gentiles, privilegia de quibus gloriarentur, ea Christiani potiori præstantiorique ratione convenire probarentur. Non erat consentaneum ut, cum in eadem hac causa baptismi vocem adhiberent tam ipse Dominus quam N. T. scriptores, aliam tamen significationem intelligerent quam expiandi illam omnium notissimam receptissimamque. Non erat consentaneum ut, qui ita sensissent, aliter tamen loquerentur quam martyrem nostrum jam locutum observavimus, ut nimis sanguinei baptismi vim etiam expiaticem aquæ baptismi illi longe anteferendam existimarent. Tantum abest ut duram hanc, & à sacramentorum dignitate, & Domini mente alienam censere debeamus loquendi rationem, ut putant illam alienam adversarii.

§. XX. Ita itaque ostendimus, quam hic omnia apte inter se congrueque, pro illius ætatis dogmatibus cohaerent, si ita Dominum ipsum, ita ejus Apostolos, intelligamus. Inde sequitur pro hoc esse potius sensu prejudicandum, vel, si vocem malimus Tertullianam, prescriendum, ni clara occurrant in re ipsa argumenta cur sit aliter intelligenda. Atqui tantum abest ut in re ipsa contraria habeamus argumenta, ut nihil magis faciat ad nostræ sententiaz confirmationem quam si rem ipsam penitus examinemus. Animadvertissemus itaque quinto ad ipsum baptismi sacramentum pertinere sanguineum hunc baptismum, & quidem ita pertinere ut partem ejus præcipiam consummet. Hoc ubi probatum dede-

rimus, nemo erit, opinor, qui facile concedat præcipuum baptismi fructum ab eo esse jure meritoque expectandum. Nec alio spectat, ut puto, Apostoli illa comparatio qua aquam, sanguinem & Spiritum in unum ita contulit, ut, quemadmodum Pater, Filius & Spiritus S. unum lunt, ita aqua, Spiritus & sanguis sint in unum, quod nempe unum idemque præstent omnes comple-antque officium. De baptismali aqua & Spiritu intelligendum obseruavimus, ut proinde baptismum illum sacramentalem suppleret debeat sanguineus hic baptismus. Idque ipsum obseruavit ante nos Origenes, ne quis veterum dogmatibus minus consentaneam suspicetur nostram hanc interpretationem. Neque vero pugnat quod sanguineum hunc baptismum secundum appellari possit veteres. Ita enim intelligendi sunt, quod, cum renovari denuo non possit sacramentale ille baptismus, in martyrio tamen ejus beneficia sint de novo, sine ejus tamen ipsius renovatione expectanda, & quod nova fidelium adulorum peccata, quæ quidem in aquo baptismo remissa non essent, hic plene penitulque & pro baptismatu remissionis modo mensuraque remittatur. Quæcum secunda sit remissio, non erit utique mirum si secundo etiam baptismo tribuenda videatur. Sed, misso Apostoli testimonio, age rem ipsam, ex propria hujus sacramentalis baptismi natura, explicemus.

§. XXI. Recolamus itaque imprimis omne hoc baptismi negotium pactum esse quoddam fidelium cum Deo, nec aliunde rectius quam e receptis pactorum moribus explicandum. Esse enim Evangelii *κανὼν ἀγδὺλον* ab illa scilicet diversam quæ Iudaorum fuerat atque legis Mosaica; esse etiam sub Evangelio non Testamentum modo, sed & pactum, eamque duplicum *ἀγδὺλον* significacionem Evangelii etiam temporibus convenire; esse etiam sub mystico Israelitismo eadem omnino pacti beneficia quæ propria olim fuerant Israelitismi literalis, ut nobis Deus summus in proprium ascribatur Deus, nos illi vicissim in proprium ascribamur populum; nec illud modo, sed externam esse hanc nostram cum Deo confederationem, ita nempe intelligendam, ut externum aliquod intercedat unionis politica vinculum tam nobis invicem, quam Deo etiam nobiscum commune, quo nos ipsi profiteamur Deo federatos, & ab aliis etiam federati agnoscamur, ad eundem plane modum quo & Israel secundum carnem pro federato Dei populo, præ universi orbis gentibus, olim poterat agnosciri: hæc, inquam, ita sunt ex N. T. rationi manifesta, ut mirum sit esse hodie qui de nostra assertione dubitet. Hæc enim si vera agnoscamus: plane sequitur externa ea solennia quibus in societatem Christianorum politicam ascribimur, ea fœderis esse solennia. Quis autem illud dubitet baptismi esse proprium officium ut per illum sacris Christianorum initiemur, & in propriam ascribamur Christianorum societatem? Convenit præterea quod qui conferatur in Christianorum baptismo Spiritus, is *αἵρεσις* (quæ & arrba est scriptoribus Romanis) in N. T. appelletur. Erat enim in jure Romano arrba pactorum propria, præcipue nuptialium. Nempe mysticam cum Ecclesia unitatem matrimoniali unitati respondere V. ad Eph. innuit Apostolus. Propria porro arrba est illius temporis quo primo fœdus inimus. Inde sequitur ut de alia Spiritus collatione, præterquam baptisma, nequeat intelligi. Conveniunt denique & baptismi illæ in Ecclesia primæva forma, Credo? Credo; Abrenuncias? Abrenuncio. Sunt enim & illæ ad Romanorum pactorum formæ expressæ, rursus præcipue nuptialium, Das? Do; Spondes? Spondeo. Unde illud saltem necessario colligitur, pro pacto baptismum primævos saltem habuisse Christianos.

§. XXII. Hinc sequitur secundo ut in aliis pactis, ita & in nostro quoque pacto baptismali, duo esse à se invicem distinguenda diversarum partium officia, Dei alia, alia nostra. Ad Deum spectant promissiones quibus caverter de præstandis baptismi beneficiis, tam illæ quæ de presenti præstandæ sunt, peccatorum omnium expiatio,

^a Ebr. IX. 22. ^b Ap. Euseb. Præp. Evang. I. 10. IV. 16. Porphy. de Abst. II. 56. Vid. nostram de Sanchoniathone Dissertationem lingua Vernacula conscriptam.

Spiritus S. donatio, mystica cum Christo unio, saltem externa, &c. quam quæ de futuris adhibentur officii nostri præmio. Ad nos spectant quæ à nobis vicissim spondentur pro nostra pacti baptismalis parte præstanda. Quanquam enim promissiones fateamur extra pacta factas, siue alterius partis obligatione satis commode intelligi posse; at quæ alteram pacti partem constituunt, illæ mutua omnino utriusque partis exigunt officia. Ipsa hoc pacti ratio necessario supponit. Data enim fortasse, non certe pacta, illæ promissiones dicerentur quæ nulla supponerent officia sibi ex adversa parte respondentia.

§. XXXII. Sequitur tertio jus illud legale omne, quod patti beneficio obtinemus, ad Dei promissiones, ex officiis nostris præstatione esse deducendum. Est enim illud omnium pactorum commune ut quæ habentur in illis promissiones ex conditionate intelligantur, nec antea debitæ quam præstata fuerint, ex altera parte, promissionum conditions. Sed in id genus pactis quæ, ex altera parte, sola includunt beneficia aliis præstanta, nulla vicissim ab aliis recipienda, qualia sint pacta necesse est quæ Deo sunt hominibusque communia, nemo est quin æquum fateatur nullum esse posse ius ad beneficia, ni præcesserint conditions ex altera parte præstantæ. Nos tamen de jure legali impræsentiarum agimus, non de sola aequitate. Et ut aequitas aliqua fortasse esse possit, ut qui conditionem implere voluerit, conditionis beneficium nonnunquam impetrat, licet illam de facto nondum impleverit, cum nulla sua culpa à conditione etiam de facto præstanta impeditur; at legali saltem jure carere qui conditionem de facto non præstiterit, quounque tandem rerum eventu fuerit impeditus, est omnino certissimum. In illis præsertim pactis adhuc validius procedit argumentum quorum conditions non sunt conditions duntaxat ad arbitrium imponentis requisita, sed etiam dispositiones ex parte subjecti necessariae. Cum itaque nullum hujus pacti redundet in Deum beneficium; sequitur quæcunque Deus à nobis postulat, ea nostra esse causa necessaria, ut proinde ni postulata præstems, ipsis promissionem beneficium obtinendis inepti reddamus atque indispositi.

§. XXIV. Quarto itaque ut intelligemus quæ nobis incumbant in hoc baptismali pacto conditions à nobis pro nostra pacti parte præstantæ, attendendum est quæ symbola sint à nobis in ipsis pacti solennibus adhibenda, & quid illa symbola, ex ipso Dei instituto significant, & pro legibus significatio symbolica quæ illa saltem ætate vigeant. Quæ enim symbola in pacti solennibus usurpantur ea non significandi duntaxat, sed obligandi etiam gratia instituta sunt. Ut enim sacramenta omnia, five mysteria, pro sacra hominum cum Deo pacti intelligenda sunt; ita & id sacri omnis commercii genuinum est ut symbolice potius quam ad literam, intelligenda sint, nec ita verbis, quam rebus, rerum tamen aliarum symbolis, officia illa repræsententur quæ partium inter se transigentium habentur obligatoria. Quæ itaque symbola baptismalibus significantur ea nos spondere à nobis deinde præstanta virtute pacti baptismali existimamur, ea à nobis præstata ius inde nobis faciunt ut promissa Divina ejusdem pacti Evangelici virtute vendicemus.

§. XXV. Quinto in symbolo baptismi nostri sacramentalis solennibus, non aqua solius baptismus denotatur, sed etiam ille sanguinis, verum ita denotetur ut uno eodemque symbolo, uno eodemque denotetur elemento, ut proinde ad unum, ut diximus, eundemque baptismum pertinere intelligantur. Ut enim, cum aqua adhibetur, peccatorum desertionem pollicemur, futuramque vita sanctimoniam quæ externo aquæ symbolo satis apte repræsentatur; ita cum in aquam descendimus & vicissim ex eadem emergimus, Christi mortem, sepulturam resurrectionemque repræsentamus, nolque etiam spondemus horum omnium participes, paratos nimirum ut quæcunque ille nobis immiserit, ea nos, illius caula ad mortem usque toleraturos. Eodem symbolo, qua Christum respicit, intelligimus Christum sibi passiones nostras impu-

taturum, & quam mercedem ipse à Patre, pro suo cum Patre sedere vendicat, eadem nostras quoque passiones esse remuneraturum. Ita constabit quo jure sibi baptismi nomen vendicent nostra passiones, cum ad ipsam baptismi sacramentalis rationem spectent consummandam. Constat etiam quo porro jure ejusdem sibi vendicent baptismi beneficia, cum illis etiam symbolis repræsententur quæ à Deo instituta sunt, & quæ hoc ipso consilio instituta sunt ut passiones nostras repræsentent atque spondent, & quæ Dei etiam nobiscum pacientes sunt quoque symbola sponsoria, ipsum præterea, pro mutuo pacti jure, ad præstanta ea quæ symboli repræsentantur obligantia, te quoque nostras passiones pro suâ agniturum, & suo merito, sua mercede compensaturum.

§. XXVI. Et vero accuratissime, pro Domini nostra mente atque principiis conceptam hanc omnem fuisse argumentationem facile constabit si diversa diversarum Scripturarum asserta in unum colligamus quasi fasciculum. Representari imprimis nostram, in baptismō cum Christo passionem atque mortem, nec representari modo verum etiam ita representari ut cum Christi passione nostras uniat quodammodo & communes utriusque faciat, VI° ad Romanos capite fatis aperte docet Apostolus. Unam esse nostram Christique passionem ex illis ejus verbis constat: Mortui sumus cum Christo, v. 8. Vetus homo noster simul crucifixus est, v. 6. Concepulti sumus cum eo, v. 4. Et quidem representatione quadam ad vivum totam hanc transfigi unionem illa innuunt: Complantati facti sumus similitudini mortuū ejus, v. 5. Nec alio quam baptismi officio: An ignoratus quia quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Concepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, v. 3, 4. Neque vero unio sola & mera hæc habenda est, & quæ tota in hominum imaginatione atque estimatione constituta est. Eam diximus symboli sponsorii esse naturam ut una inferat legalem quandam obligationem qua partes inter se pacientes præstare id tenentur quod symbolis representant. Inde fit ut, quod sola similitudine fieri non potuit, nobis tamen ex hac ipsa representatione jus quoddam ad rem ipsam proveniat, quo unionem ipsam internam & mysticam vendicare possumus, ejusque beneficia. Eo ipso principio nituntur id genus ratiocinia: Si enim complantati facti sumus similitudini mortuū ejus; simul & resurrectionis erimus, v. 5. Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quia simul etiam vivemus cum Christo, v. 6. Nec enim de alia morte hic agi quam typica hac atque symbolica in baptismō representata jam ostendimus. Ea morte symbolica constabat jam defunctos esse apud quos ita argumentatur Apostolus qui mortuū nimirum symbolum in baptismō usi fuerant. Inde tanquam è principio notorio legitima procedebat argumentatio si & illud subintelligamus symbola inter pacientium usurpata esse etiam & ipsa sponsoria. Nec alia, ut existimo, hypothesis illud nititur etiam ejusdem Apostoli, aliquatenus in loco ratiocinium: Igitur, si conseruexis (inquit) cum Christo, qua sursum sunt quarite, &c. Col. III. 1. Mortificate ergo membra vestra, &c. v. 5. Quod illos jam supponat conseruexisse, ad illud referri non potest quam ad emersionem illam ex aqua baptismali quæ resurrectionis erat symbolum, ut nimirum forensi pactorum idiomate tunc resurrexisse existimarentur cum usurparent resurrectionis symbolum. Inde recte colligit Colossenium officia, ea modo supponantur quæ jam ostendimus necessario esse supponenda. Cum enim mortuū illo symbolo, immersione nimirum, sponderent se membrorum suorum mortificationem curatores; & resurrectionis symbolo id quoque spöndissent, ad novam se coelestemque vitam esse resurrectores: inde nemo non videt quam ille solide prudenterque argumentetur, cum è pacto promissoque illos horratur ne officio decellet, fidemve fallerent. Infirmæ autem admodum & jejuna forent id genus sequela si ex inani mortis resurrectionisque symbolo ad mysticam illos mortem resurrectionemque hortaretur.

§. XXVII. Ita nimirum constat de facto, ex ipsa aquæ baptismi institutione baptismum sanguinum excludi non posse

posse, nec etiam è patti baptismatis beneficio. Si porro facti rationem quærimus, ea est, ni fallor, altius è duobus præsertim principiis deducenda: quod scilicet Christi mors ea sit beata resurrectionis mercede coronanda; quod etiam illud sit in precipuis baptismi beneficiis numerandum ut nimirum baptismi virtute illud contemplamur ut nostra quoque mors sit Christo imputanda. Quod Christo, eo ipso mortis nomine, ea deberetur, quam dixi, resurrectionis merces, è V. quoque T. jam superius ostendimus. Ex illo nimirum antiquiori pacto quo de toto redentoris negotio incarnationisque cum Patre translegit. Quod enim Christi resurrectio, non tam propria ejus & nativæ Deitati, quam Patri tribuitur; quod etiam Pater non Patri tamen in hac causa personam egerit, sed iudicis; nec suæ in filium sopus rationem habuerit, sed Christi potius in passione meriti: quod etiam Christus non pro sua hic equalitate cum Patre, sed plane quasi subditus, sit considerandus, & obedientia merito premium exaltationis à Patre reputarit; plane (inquam) hæc omnia arguant non suam hic, sed vero alienam, & quidem à sua longe diversissimam à Christo suscepitam esse personam. Et vero ipsa persona, quam sustinuit, ratio pactum aliquod omnino postulat, & mutuum cum Patre consensum. Nec enim Christi nomine una aliqua & Scholæ loquuntur, individua persona intelligitur, sed politica & publica quæ suo ambitu omnes omnium seculorum locorumque omnium fideles complectatur. His enim omnibus convenire intelliguntur hujus beneficia. Poterant fortasse Christi merita præmium aliquod ex aequitatis jure sibi impetrare. Quod vero non ex equo duntaxat, sed pro justitia debito illud vendicent; quod non sibi modo, sed suis omnibus illud à Patre debeatur, sine pacto proflus intelligi non potest quo Pater etiam persona politica illam constitutionem acceptaret. Erat enim hoc antecedenter ad pactum ita arbitriatum ut nulla Patrem, ni ita convenisset, vel aquis obligaret, ut pro Christi meritis mercedem fidelibus persolveret, cum præsertim & ipsi Christo, in propria etiam persona personisset. Et quidem admodum contentaneum erat Platonicus illius ævi dogmatibus, ut huic *āiwiq* Evangelii *alqñx*, quæ tamen erat terrestris, alia etiam responderet *ægæuñq* in cœlis cuius virtutis sit etiam tribuenda terrestris *alqñx* efficacia. Ita probatum dedimus hoc pactum, quod licet asserant etiam recentiores, neiquam tamen probant, nec probare unquam poterunt qui nullam nisi ex disertis Scripturarum testimonis probationem admittunt.

§. XXVIII. Huic itaque cœlesti pacto duo illa tribuenda erant: primo ut jure etiam legali Christo præmium pro suis meritis deberetur; secundo etiam ut fides universi unam in lege cum Christo personam constituerent. Nec enim de utrovis horum quicquam in terrestri pacto cautum legimus. Nondum tamen ad singulos homines descendit hoc pactum, ut intelligi possit quinam ad hanc politicam Christi personam homines pertineant ut sibi possint illius cœlestis pacti beneficia vendicare. Proinde præter hoc Patris cum Christo cœlesti pactum; aliud præterea necessarium erat, Christi cum hominibus, & quidem pro captu humano externum, externisque symbolis celebrandum, ut constet quinam illi sint qui à Christo pro suis agnoscantur. Hoc autem pactum ut ad sacramenta spectat in genere, ita propius & præcipue ad baptismum quod unicum initiationis sacramentum omnes agnoscunt. Illud enim propriæ pactum appellamus quo ius patti ejusdemque beneficia primum consequimur, non quo consecuti ius idem augemus atque consummamus. Qna itaque ratione ad baptismi consummationem ostendimus pertinere martyrium, eadem & ad pactum Evangelicum pactique beneficia pertinere censemur, ne quis nominis solius, non item rei per nomen significatæ, hanc baptismi cum martyrio communicacionem interpretetur.

§. XXIX. Observandum enim sexto, non ea tantum generali ratione adumbrari in baptismi martyrium, quæ & reliqua omnia baptizati officia adumbrantur; sed quod

ipsum aquei baptismi symbolum ita nostrum, quem diximus, sanguinem baptismum repræsentet, ut plane nulla sit aquei baptismi efficacia nisi ad sanguinem baptismum referatur. Qua enim immersio in aquam vitæ animalis mortificationem, denotat, qua emersione ex eadem novæ etiam spiritualisque vita sponsonem, ea, qua dixi, sponsarii symboli significatione repræsentat; fateor nullum esse Christianæ vitæ officium quin ad horum alterutrum referatur, cum *zðdæw* omnia aut *mæw* spectent, ut loquamur cum Pythagoreis, hæc ad novam mysticamque vitam, ad novam illa mysticamque mortem, similiter referenda. Nec tamen propterea novi baptismi beneficia quibuslibet vitæ Christianæ officia, sed ne omnibus quidem simul collectis, asserimus. Cum enim illud dixerimus præcipuum baptismi fuisse consilium ut Christi morientis resurgentisque imaginem ad vivum repræsentemus, inde etiam beneficij baptismatis spem omnem ab ea ipsa representatione arcessamus; sequitur proinde ut qua vita atque morte Christum accuratissime exprimimus, in illis primarium baptismi consilium constituendum sit, ab iisdem baptismi etiam beneficia sint præcipue expectanda. Atqui corporeæ erant illæ Christi tam mors quam resurrectio, quibus nos profitemur in baptismo conformes; & quarum nos ibidem potemus imagines, ut in corporeæ resurrectionis causa *1 Cor. XV.* loquitur etiam Apostolus. *Mystica enim resurrectio si sola in baptismo sponderetur, tota illa Apostoli argumentatio concideret.* Est quidem verisimilimum inde ortum esse resurrectionem negantium errorum quod resurrectionem illam baptismi symbolicam de solius anima mystica resurrectione, non item corporis intelligerent. Cum autem ex universa illa Apostoli disputatione manifestum sit, illud fuisse præcipuum baptismi consilium ut, de quo præcipue illius ætatis fides vacillaret, de eo interponerentur promissiones in pacto baptismali omnium certissimæ; plane sequitur Christi resurrectionem, non aliam quam corpoream in baptismo exhiberi, cui & nostra respondeat resurrectio præcipue corporeæ. Quod vero ad mortem resurrectionemque mysticas attinet, tantum abest ut per illas possimus Christi opem eiæ, ut ne vere quidem Christus eo sensu sit unquam mortuus aut surrexerit. Mori ille peccato non potuit qui nunquam ei vixerat. Mortificare carnem non opus habuit qui nullam unquam sensit carnis rebellionem. Nec surrexit ille ad novam spiritualevitam vitam qui præterquam spiritualevitam aliam nullam unquam duxerat. *Mystica ergo mors atque resurrectio secundarias fuisse oportet, non primaria in baptismo representationis, quatenus & illæ, quanquam nullam cum Christo conformitatem ipsæ denotent, disponant saltem ad illam animarum nostrarum cum Christo conformitatem, quam & ipsam Christo fateor esse gratissimam.*

§. XXX. Cum itaque mortuæ hæc resurrectionisque in baptismo representatione ad corpora nostra primo referenda esse probaverimus: sequitur primarium baptismi consilium esse ut corpora nostra Christo devoteam, nosque promtos spondeamus paratosque ut Christi causa mortem oppetamus, corporum viz. Inde reliquorum baptismi beneficiorum spem concipiimus accipimulque omnium certissimam. Imprimis de beata resurrectione corporis nimirum illa, quæ corpori passionibus accuratissime respondet. Quæque ut præcipua erat plerisque ratio Christianitatū, ea prælertim ætate, recipiende, ita creditu erat omnium difficillima, ut proinde consentaneum esset eam commendiari argumentis omnino certissimis. Tum & mysticam quoque illam mortem resurrectionemque pollicemur, quæ secundaria immersionis nostræ emersionisque in baptismo significatione denotantur: & quatenus hæc eadem symbola pro Christi etiam parte adhibentur, is una spondet ne suam quidem operam nobis defuturam. Ita constat martyrium in primaria baptismi significatione contineri. Constat deinde ita à nobis interpositam hanc martyrii sponsonem ut sit conditio ex nostra parte præstanta, unde pendeant reliqua baptismi beneficia. Ita sequitur ex patti hujus jure, martyrio saltē in rōto debet omnia

omnia baptismi beneficia. Sequitur ita ad baptismi consummationem spectare martyrium ut martyrium de facto præstitum spectat ad consummationem martyrii duntaxat in voto.

§. XXXI. Ne vero nimis videat in captandis baptismali pacti minutis, colligo septimo non modo ex illius pacti lege, sed vero ex ejusdem etiam aequitate, vendicari posse in sanguineo baptismi omnia beneficia à Christo pro sua pacti baptismalis parte præstanda, nequid superesse videatur, cur dubitemus rectene hæc & pro Christi mente veteres collegent. Cum enim jam ostenderimus conditionem à nobis præstandam, qua jus illud consequamur ad promissa Christi beneficia, hanc ipsam esse corpori nostri pro Christo devotionem; quod nihil minus recens baptizati incruenta morte sublatis concedat tamen Christus baptismi beneficia, ratio non est quod conditionem illam præsisterint cui debentur ex pacti aequitate ejusdem beneficia, sed quod prima pacti beneficia gratu concedantur & sine ulla prorsus conditione, præfertim illis qui nondum actuali obligationi aut conditione de facto præstandæ obnoxii esent, propter incapacitatem subjecti. Adolorum alia est omnino ratio. Quam enim conditionem nondum præstare possunt, eam velle saltem poterant, ut facti loco apud Deum habeatur illud ipsum votum. Sunt autem inter se admodum diversæ illæ aequitatæ rationes qua quis excusat à præstanda pacti conditione, & qua quis eandem legis conditionem cœnletur implevisse, si minus ad literam legis, at pro legislatori sententia, si aequus modo adhibeat legi interpres. Ita igitur martyrium in voto cum sit pro legis litera re ipsa aliud, idem tamen censebitur cum martyrio de facto pro interpretationi aequitate. Ita fiet ut omnia baptismi beneficia soli debeantur martyrio, saltem in voto. Quod si etiam in baptizatis non-martyribus, soli tamen martyrio in voto debeatur ius illud omne quod consecuti in baptismi sunt ad baptismi beneficia; quis est qui non videat potiori ratione tribuendum esse martyrio actuali? Est enim hæc legi ipsa conditio, non autem aliud quid quod equo egeat legis interprete ut pro ipsa conditione cœnletur. Quanquam igitur nulquam aliunde constaret, disertis Evangelica legi verbis martyrio deberi baptismi beneficia; id tamen facile ex ipsa ejusdem ratiociniis sequela colligeremus.

§. XXXII. Est enim ea in omni humana quoque, legum ratione probata argumentatio qua legum causibus omisisse è ratiociniis paritate prospicimus. Illis nempe canonibus generalibus oriunda, quod causis omnibus consultum cuperent legumlatores; quod rationem ubique ducem sequi vellent; quod denique quam rationem in una causa probassent, eandem essent & in aliis similiter probaturi. Inde contingit ut quæ ita constituta fuerint, non pro prudentium modo consiliis habeantur, sed legum etiam vim obtineant. Inde sequitur, si vel pro legum humana exemplo Divina etiam legislatio esset instituenda, rationis paritatem pro Divina esse legi intelligentiam. Atqui major certe est ratio cur valere in Divina legislatione debeat hæc argumentatio quam in humana. Falluntur enim in suis ratiociniis humani etiam legislatores, nec sequelas omnes prævident, etiam legitimas; ut proinde etiam cum recte argumentamur ex eorum principiis, adhuc tamen dubitare liceat esentne tamen illi nostras sequelas probaturi. Debet tamen nec in principiis hallucinari, nec in sequelis, potest. Ita certum erit quam rationem in una causa probarit, in aliis etiam esse agnitus. Certum erit, si martyrii causa tanta beneficia in baptismi concedat, ipsi martyrio longe potiori ratione concessurum. Certum si martyrii vel votum tanta tamen & tam copiola mercede compenset, nihil esse quod metuamus soluto voto eandem mercedem esse negaturum. Certum denique proinde, si plenam numerisque suis omnibus absolutam peccatorum remissionem consequantur baptizati, fore omnino ut eandem consequantur martyres.

§. XXXIII. Addo enim octavo non ita esse intelligentiam hoc commune baptismi jus atque martyrii, ut in

baptismo remittantur peccata virtute quidem illius in voto martyrii quod profitemur in baptismi, tamen illa quæ baptisatum præcessint, non item ea quæ inter baptisatum admissa fuerint atque martyrium. Alter veteres hoc etiam ipso paria facere censuerunt cum baptismi martyrium, quod ut in baptismi peccata omnia remittuntur, ipsum nempe baptismum præcedentia, non originale duntaxat, verum etiam actualia, idem sit de martyrio quoque sentendum, delere scilicet universa vita flagitia, nihil ut præterea supersit expiandum. Rechte quidem illi è principiis modo explicatis. Si enim propter illud martyrii votum concedatur peccatorum præteriorum plena indulgentia; param utique indulgentiam potius, ut dixi, expectabimus, eodem voto jam soluto. At par illa indulgentia esse nequit si quoque tandem tempore susceptus baptismus peccata tamen præterita universa deleat, nec tamen alia in martyrio deleantur quam quæ baptismum præcessint, tanto utique intervallo à te diffitum, cui & in intervallo peccatorum nondum remissorum copia necessario responderit. Pro pacti certe aequitate, quo magis conditions præstamus pro nostra pacti parte præstandas, eo consequitur accrescitque nobis ius ad mercedem à Deo præstandam validius; eo & vicissim major erit ipsius Dei ad mercedem, quam pollicitus est, præstandam, obligatio; eo etiam favorem Dei possumus, pro pacti ratione, ampliorem nobis vendicare. Quin &, misla pacti consideratione, favorem saltem, quem dixi, Dei illum tanto majori cum fiducia possumus expectare, quanto nostram versus Deum benevolentiam luculentius testatum facimus. Qui autem sanguinem suum pro Deo profuderit, hunc nemo dubitet longe certe testatiorem fecisse suam verius Deum benevolentiam, quam qui prompto fuerit duntaxat expeditoque ad profundendum animo. Et cum gratia speciali tribuamus si quis pro facto voluntatem fuerit interpretatus, signum est profecto factum ipsum ad iustitia rationem proprius accedere, longe certe adhuc proprius si quando pacti etiam consideratio intercesserit. Est itaque naturæ pacti, est & recte rationi, prorsus contentaneum, ut quam peccatorum indulgentiam plenariam baptismi concedimus, eam nec martyrio negandam existimemus.

§. XXXIV. Quid quod illud etiam, pro receptis partitorum moribus, omnes aquum agnoscant, ut si quando stipulatione primum interposita nonnullæ premii primitæ stipulatori in manus tradantur; at certe fidem stipulatiois liberatam, præstatamque pacti conditionem maneat premii plenitudo, eo copiosior quo & illæ fuerint ampliores. Arrham tradunt in manus pacta nuptialis, at nondum dotem nisi consummato matrimonio. Idem & in aliis quæ ad bona possessionesque spectant pacti solet obtinere. Verum hoc in illis præcipue pacti eluet quæ nondum-adolorum nomine stipulantur tutores. Inchoata quodam jure vestit ipsa illa inchoata stipulatio. Donec tamen adulti fuerint, & ad annos conditionum præstandarum capaces proiecti, pactumque suo quoque proprio nomine consummandum, nondum pleno jure atque consummato quæ jam consecuti sunt possidere censemur, nedum ut ius habeant tam firmum ad futura pacti premia. Quorsum illud ni majori in pretio haberentur conditiones jam præstata, quam suscepta duntaxat & fide quantumcunque firma præstanta? Ita igitur consummari in martyrio baptismi pleniorum fore quam inchoati indulgentiam consentaneum est. Ut proinde, si peccata præterita eluantur in baptismi aquo, nihil sit cur dubitemus fore etiam eluenda in baptismi sanguineo.

§. XXXV. Quod enim spatio temporis interposito baptismum aqueum lequatur sanguinem, non est utique quod à baptismi natura alienum censeamus. Distinxit, ut vidimus, Apostolus tres baptismi partes, aquam, Spiritum & sanguinem. Nec tamen qui baptismi aquo lustrarentur, semper tamen uno eodemque tempore Spiritum etiam accipiebant baptismalem, ut alibi probavimus. Apostoli aqueo baptismi, superstite adhuc Domino perfusi sunt, cum tamen Spiritum nemo, nisi post ejusdem resur-

resurrectionem acciperet. Samaritanas aquas expiavit Philippus diaconus; Spiritum nemo poterat iisdem conferre praeter Apostolos. Quid igitur, Aquae soli tribuemus vim illam peccatorum preteritorum expiaticem? Ita fieret ut nova opus esset expiatione peccatorum aquae baptismum conleutorum. Sicut enim in Gentilium mysterio elementa viae parare credebantur, nequid supereslet impurem cum sanctiora commercia ambient; ita Spiritus proculdubio inserviebat aquae illa iustitiae nequa vestis impuritas obstat quo minus posset pro dignitate sua recipi. Prorsus itaque alienum erat ab ejus sanctitate ut quis illum impurus acciperet. Proinde necessarium erat ut ipse Spiritus vicem aqua suppleret pro peccatorum expiatione baptismus aqueo recentiorum. Quod si Spiritus vim illam concedamus, non erit utique cur a sanguine alienum censeamus. Pro patti ratione a sanguine potius expectanda erat, quod ille ad officium nostrum dispositionemque spectat quorum major haberi solet in pectorum jure ratio quam donorum Dei gratuitorum. Favet porro quod pro illius aëvi dogmatibus Platonici (è quibus omnis hæc theologia symbolica omnino explicanda est) cum à prototypis omnis illa symbolorum sive antityporum virtus deducenda crederetur; ita tamen symbolorum efficaciam explicabant, ut quidem ipsa per se nihil ad effectum conferrent, indicarent duntaxat cui prototyporum illa nativa virtus esset applicanda, ita ut ab ipsis prototypis omnis illa virtus, seu naturalis illa esset, seu juri etiam legalis, esset expectanda. Et cum aqua esse debeat pacientium conditio qua iuri illo conjunguntur inter se commercio; congruum profecto est ut quam vim symbolis Divini pro Dei obligatione concedimus, eandem nostris pro nostra obligatione vicissim concedamus; & quo patti jure Deus delinquentes afficit supplicio, eodem jure teneatur ad mercedem illis, qui conditionem presterint, retribuendam. Si itaque martyrum vel profatio, martyrii absentia virtute remissionem peccatorum præstet, eandem certe necessario oportet, ipsum, quando adest, præstare martyrum. Convenitque accuratissime, quod superius huc retulimus, cum floscas suas martyres in Agni sanguine lavisse narrantur. Nec enim id de baptismo lavacro ita commode poterat intelligi, quod omnium fidelium commune fuerat, sed de lavacro patientium proprio; nec de illorum duntaxat peccatorum expiatione quæ tantam illam tribulationem antecederant, in baptismo scilicet aqueo expiata, sed illorum quoque quæ in ipsa illa tribulatione essent expianda.

§. XXXVI. Neque vero erit quod micemur tantam veteres baptismo martyrum sanguineo vim assignasse, si & illud recolamus nono martyrum illum sanguinem Christo ipsi à veteribus suis attributum: & quidem ita Christi ut ne martyrum suis crederetur, nec in martyrum propria duntaxat commoda cessisse, sed vero in Ecclesia potius universa. Hæc è veterum sententia superiori Dissertatione probavimus, ubi & illud pariter ostendimus quam non essent à Scripturis lacerorumque Scriptorum principiis abhorrentia. Hæc itaque si concedantur, jam intelligemus quam lolidi illi prudenterque omnem hanc baptismi sanguinei efficaciam è Scriptura collegerint. Christi enim sanguini nemo dubitat convenire hanc peccatorum expiationem. Christi autem nomen pro universo Christi corpore mystico scilicet intelligitur. Quidni igitur vim illam peccatorum purgatricem Christo ita intellectu asseramus? Nihil est profecto, cur quoties Christi sanguinem peccata nostra lavare atque purgare tradunt sacræ literæ, de personali ejus sanguine illas duntaxat intelligamus. Et vero nominis ratio suadet potius ut sit virtus hæc Christi cum ejusdem mystico corpore, communis. Quod enim nomen suum nobiscum communicet, id illo nempe consilio fecit ut & jura nomini respondentia intelligantur esse communia. Ut in matrimoniali unitate (quam hic adhibet Apostolus ad Christi mysticam cum Ecclesia unitatem explicandam) commune viro atque feminam nomen communia etiam utriusque in lege jura facit,

Ita & cum martyrum sanguis pro Christi sanguine habetur, contentaneum est id idecirco fieri ut & jura utriusque sanguinis sicut invicem communia. Nihil autem est quod dubitemus quodvis Christi symbolum à vero tamen ejusdem atque originali sanguino superari. Eodem tamen redditum diximus seu martyrum sanguinem pro suo Christus agnoverit; seu per mysticam atriusque sanguinis unionem proprii etiam sanguinis virtutem per martyrum applicerit. Illa certe ipsa vel applicatio tanto efficacior esse debuit quo Christi sanguinem propius attingit, magisque viva representatione exhibet.

§. XXXVII. Estque adhuc eo magis consentaneum recte veteres, & pro causæ aquitatem hic esse argumentatos, Quod 10°. non quibuslibet fidelium seu passionibus, seu mortibus, tantam virtutem assignarint, sed illis duntaxat quibus ad Christi mortis exemplum propius accessissent, cum nempe publica Ecclesiæ fratumque causa sele obtulissent. Est quidem sanctorum omnium in confessu Domini mors qualibet pretiosa. Est & adhuc pretiosior innocentium, eorum scilicet quos vis opprescit iniquorum hominum. Sed & illam Deo caram esse nihil est quod dubitemus qua occumbunt ii quibus officia sua qualibet vita sunt ipsa cariora, qui mortem pro peccato eligunt. Estque etiam hæc ipsa mors baptismali officio affinis, ne ab illius primi privilegiisque, putetur prorsus aliena. Nec illa proculdubio Deo ingrata mors, quam tantis Ethnici esserunt præconiis, qua quis patria vitam suam impendit, multorumque mortes una morte redimit, nec illa etiam à Christi exemplo aliena. Longe tamen omnium proxime ad Christi illud illusterrimum accedit exemplum, si & animarum causa quis, & communis quidem illa multorum, vel etiam omnium ubique fidelium, mortem oppretat; Si quis pro communi fide, pro communi fidelium corpore, pro communi unitate unitatisque communis vinculo, ut corpus Christi mysticum in sua integritate conservet, & nova insuper resipiscientium accessione locupletet. Hoc est ferri & ariæ & radicis, hoc est Christi, & quidem patientis, luxuria portare; hoc est supplere qua debeat Christi pro Ecclesia passionibus; hoc cum eo mori, crucifixi, sepeliri, cum & eadem patimur, & eadem etiam de causa, cum & passionem & passionis causam habemus cum Christo communem. Plane innunt hæc omnia esse mysticam quandam, in hac ipsa passionum causa communem nobis cum Christo unitatem, ut proinde ad unam utræque eandemque passionum collectionem pertinere censeantur. In his autem de unitate mystica ratiocinii id genus canones, & quidem universales illos, agnoscit Apostolus, "Quod capiti convenit, id & membris esse commune; Quod primiti, id & massa universæ. Ni universales fuissent illi, quos diximus, canones, omnino subiungere debuit Apostolus cur in illa potius quam in alia qualibet causa essent agnoscendi. Argumentans enim personam hic sustinuit Apostolus, non autem illius qui pro se duntaxat autoritate dictaret. Ita igitur quæ peccatorum expiatio capiti, eadem & membris; quæ hujus sanguinis primi, eadem & massa conveniet. Ita scilicet nos incitare voluit Dominus ad mortem pro fratribus lubenti animo constantique obeundam, ut in hac ipsa etiam causa ipsum imitaremur, ut sicut ipse pro nobis vitam posuit, & nos pro fratribus vitam ponemus I S. Joan. III. 16. Ita vitam pro Apostolo ponere parati erant discipuli, ipse vicissim pro discipulis. Ita Ignatius ἀπόλυτος & eorum esse voluit qui Episcopū adhærerent, quod scilicet eorum φύσις φύση sua, vitæ nempe vita, redire voluerit. Inde tantus ille Christianorum in se invicem amor quo illustres illos & conspicuos suis sua etiam ætate memor Tertullianus. Damon & Pythia Historia apud Pythagoras longe celeberrima est. Hos emulati Iudeorum sunt Esseni, illos Christiani, quos tamen omnes longo intervallo superarunt. Ita conveniebat ad amissum cum hisce principiis praxis etiam primævorum Christianorum. Ita præxim illam generosissimam prudentissimam etiam principiis fulcivit Domini nu

nus legislator omnium longe peritissimus.

§. XXXVIII. Quæ cum ita se habeant, jam facile intelligimus nihil esse cur male audiant, hac in caula, primavi Christiani. Baptismi titulo martyrum insignierunt. Nec temere id, nec pro suo duntaxat arbitrio. Christum nimurum ipsum habuerunt quem sequentur autorem. Sed cum titulo jura etiam baptismi martyrio tribuerunt, & quidem *Sacramentalis baptismi* à Deo ipso instituti. Immane proculdubio facinus, si quæ à Deo essent in pacto *Sacramentali* prestanda, ea suis adinventū affererent, nullo tamen nisi Dei promiso, nullo Dei legitimo vicario qui Dei personam agere latem posset, & Dei nomine ea polliceri quæ Deus ipse, propter legitimam delegationem, præstare tenetur. Sed longe aberant ab eo scelere veteres ut Dei nomen, sine Divina tamen autoritate, suis institutis prætexerent. At *impium* profecto non fuit si conditions à Deo ipso præstandas expectarent in pacto baptismal ab ipso instituto. *Impium* non fuit è baptismi Sacramentalis consilio colligere siquid porro in pacto baptismal videretur inclusum. *Impium* non fuit hoc ipsum de martyrio colligere, siqua possent legitima Sacramento rumque propria argumentatione. *Impium* denique non fuit, si & martyrio, ubi id probasent, & jura quoque baptismalia affererent. Atqui baptismi martyrum non conferunt modo, sed etiam anteferunt. Male quidem id, si jam constitisset sua nimurum humana instituta cum Divinis aulos esse contendere. Sed vero aliter se rem habere ex dictis constat. Cum in pacto baptis mali includi martyrum probarint veteres, immerito sane martyrum humanū institutis accensent adversarii. Jam non humana cum Divinis instituta contendunt, sed Divina cum Divinis, vel unam fortasse potius Divini instituti partem cum alia ejusdem instituti parte. Nihil autem vetat quo minus *Divinorum institutorum* alterum altero possit esse præstantius: quin id potius necesse est quoties ad eundem finem referuntur, cum aliqua tamen subordinatione. Quod enim finem illum propius attingit, id necessario erit, in mediis ratione, præstantius. At à pactu symbolis (qualia *Sacra menta* esse omnes agnoscent) sejungi nequit istiūmodi subordinatio. Cum enim symbola adhibeantur ad alia tamen officia à symbolis diversissima repræsentanda, ipsaque adeo illa repræsentatione spondenda, ut proinde mediorum utraque vicem impleant; constat tamen officia quam symboli longe potiorem esse rationem, jusque ad mercedem à Deo promissam conferre longe auctius atque validius. Dici tamen denique potest tam symbolum nostræ in baptismi professionis, quam conditionem quam eo symbolo spondemus à nostra pacti baptismalis parte præstandam, quanquam in pacto à Deo quidem instituto adhibeantur, ad humana tamen officia, partemque pacti illam quæ homines spectat, attinere. Ita non cum humanū Divina conferuntur, sed cum humanū officiis alia officia & illa quoque pariter humana, ut alia aliis meliora habeantur, & Deo gratiora. Fateor equidem horum officiorum *jus* ad mercedem pa-

to institutionique Divinæ totum acceptum esse refendum. Id tamen ita verum est ut quanquam non propter opera Deus mercedem retribuat, at secundum opera fiat illa retributio, ut proinde in officiis nostris quæ sunt quæque in le *præstantiora & Deo gratiora*, eo exigantur à Deo paciente diligentius, & mercede copiofiori coronentur.

§. XXXIX. Quanquam autem baptismi folius rationem in hac nostra Dissertatione habuerimus; quod tamen de baptismi afferuimus, idem de altero Eucharistie sacramento afferere poteramus, repræsentare nimurum hic, atque adeo sponderi, nostrum pro Christo martyrum, ut proinde hujus etiam Eucharistia pacti premia possint à martyribus vendicari. Nec enim aliter in pane Eucharistico frasto repræsentatur corpus Domini quam ut passum, fractum, crucifixum; nec aliter in effuso vino sanguis quam ut ipse etiam effusus. Quis est qui non videat quam sint hæc manifesto ad passiones Christi referenda? Cum itaque per unum illum panem unum nos cum Christo corpus profiteamur, I Cor. X. 17. id plane, pro symbolico spondendi ritu, spondemus, non in corpore modo nos, sed in ipsis quoque corporis passionibus cum Christo fore communicaturos, ut & ipsi nos paratos prætemus ut cum eo patiamur atque crucifigamur. Cum etiam dicitur hic sanguis pro multis effusus, id porro pollicemur, nos etiam, pro Christi exemplo, eo promptiori animo ad patiendum accessuros quo plurimum salutem intelligimus nostra fore morte promovendam. Ita enim fore ut Christi patientis exemplum magis ad vivum repræsentemus. Proinde verisimilia sunt, & Divino consilio prorsus consentanea, quæ de martyrii premiis hucusque disputavimus, cum eo utriusque sacramenti pacta collineare videamus.

§. XL. Quanquam etiam unicum illud hactenus trætayerimus baptismi beneficium (quod etiam ipsum privatum est) peccatorum scilicet remissionem, unde etiam sequitur impunitas, & ipsa etiam privativa; non est tamen inde ut propterea negemus jus esse martyribus ad positiva baptismi beneficia. Si enim cum Christo patimur, cum eodem etiam regnabimus. Ita argumentatur Apostolus è canone harum mysticarum argumentationum proprio. Ita etiam & veteres cum primarium martyribus, ut ostendimus, in regno Christi, conselium affererent. Et merito quidem illi. Si enim Christo pastuero merces proposita est, debebatur certe illi, præstata pacti condione, tanta illa merces. Si & nos eandem Christi patientis personam in nostra quoque passione sustineamus; & quidem eo ipso sustineamus consilio ut quæ jura Christo patienti pro pacto Divino accrescebant, & nobis quoque similiiter patientibus accrescerent; sequitur & nobis patientibus ingentem illam repositam esse mercedem, tantam scilicet quanta Christo, pro hujus pacti jure debebatur, & quidem ex ejusdem pacti eodem etiam jure. Ita fiet ut universa baptismi beneficia, tam negativa, quam etiam positiva, martyribus debeantur.

APPENDIX

A D

Dissertationes Cyprianicas.

P R O L E G O M E N A

Canon Regum Astronomicus, partim cum MSS. editisque collatus, partim e MSS. nunc primum editus.

Fasti Græci priores, *Theonis* forsan *Alexandrini*, (ex archivis tamen sacerdotum *Heliopolitanorum*) nunc primum editi, e MS^o. *Saviliano*.

Fragmentum *Theonis Alexandrini* in $\omega\chi\epsilon\rho\varsigma$ *Ptolemæi* $\chi\gamma\omega\varsigma$, e MS^o. *Barocciano*.

Fasti Græci posteriores, forte *Imperatoris Heraclii*, ex apographo *Vossiano*.

Fragmentum *Imperatoris Heraclii* in $\omega\chi\epsilon\rho\varsigma$ *Ptolemæi* $\chi\gamma\omega\varsigma$, e MS^o. eodem *Barocciano*.

Fasti Latini e MS^o. Collegii *Corporis Christi* Oxoniensis.

A B

H E N R I C O D O D W E L L O

A. M.

D U B L I N I E N S I.

X I O T H E A

WINTERFEST CONCERT

AT THE MUNICIPAL AUDITORIUM

ON NOVEMBER 21, 1908.

BY THE MUSIC DEPARTMENT OF THE CITY OF NEW YORK.

WITH THE COOPERATION OF THE NEW YORK STATE EDUCATIONAL LEADERSHIP.

AND THE ASSISTANCE OF THE NEW YORK STATE EDUCATIONAL LEADERSHIP.

FOR THE PUPILS OF THE NEW YORK STATE EDUCATIONAL LEADERSHIP.

AND THE PUPILS OF THE NEW YORK STATE EDUCATIONAL LEADERSHIP.

FOR THE PUPILS OF THE NEW YORK STATE EDUCATIONAL LEADERSHIP.

AND THE PUPILS OF THE NEW YORK STATE EDUCATIONAL LEADERSHIP.

FOR THE PUPILS OF THE NEW YORK STATE EDUCATIONAL LEADERSHIP.

AND THE PUPILS OF THE NEW YORK STATE EDUCATIONAL LEADERSHIP.

FOR THE PUPILS OF THE NEW YORK STATE EDUCATIONAL LEADERSHIP.

AND THE PUPILS OF THE NEW YORK STATE EDUCATIONAL LEADERSHIP.

FOR THE PUPILS OF THE NEW YORK STATE EDUCATIONAL LEADERSHIP.

AND THE PUPILS OF THE NEW YORK STATE EDUCATIONAL LEADERSHIP.

FOR THE PUPILS OF THE NEW YORK STATE EDUCATIONAL LEADERSHIP.

AND THE PUPILS OF THE NEW YORK STATE EDUCATIONAL LEADERSHIP.

FOR THE PUPILS OF THE NEW YORK STATE EDUCATIONAL LEADERSHIP.

AND THE PUPILS OF THE NEW YORK STATE EDUCATIONAL LEADERSHIP.

P R O L E G O M E N A

De fastis sequentibus tam Græcis quam Latinis, deque regum regnorumque canonone Astronomico.

Græci fasti priores utilissimi in temporibus persecutionis Diocletianæ, §. I. *Cur tanta in illius persecutionis Cœs. fastorum discrepancia, §. II.* Alexandrinus fuit borum fastorum concinnator, §. III. *Duplex erat anni Ägyptiaci forma, alia Alexandrinorum, qua & apud scriptores Christianos; alia reliquorum Ägyptiorum; qua & apud scriptores Ethnicos longe notior erat atque usurpatior, §. IV.* *Cur anni vagi formam ita studiose retinuerint Ethnici Ägyptii, §. V.* *Profigato cultu Idololatrico sensim extincta, §. VI.* *Hac fixi anni atque vagi comparatio à Theone Alexandrino instituta, §. VII.* *An. Augusti V°. concurrebant Thoth Alexandrinus & Ägyptius, An. Aug. IX°. admissa est ab Alexandrinis prima intercalatio, §. VIII.* Fastos suos à canicula ortu fixo in anno Juliano inchoavit Theon, concurrente etiam Thoth mobili, ipsoque adeo anni magni novi canicularis exordio, §. IX. Ortum canicula in Ägypto Julii XX°, in anno fixo Juliano, assignabant, §. X. Diversa admodum ab invicem de stellarum ortu erant & occasu veterum parapagmatarum; in designando tamen ortu canicula plerique ad bunc ipsum etiam diem prope accedebant, §. XI. Accesit certe noster Theon, §. XII. Locus Solini difficult explicatur. Canicula Syrius & terra Ägypti Seriadicā à Nilo qui vetustissimo nomine Siris appellatus est, §. XIII. Natalis mundi primus erat cycli magni dies quo ad unum & commune primordium reddituri credebantur sol & luna in anno Ägyptiaco vago, §. XIV. Sacerdotum Ägyptiorum erat hac Epochæ. Solinus Antonino Pio junior, §. XV. Sacerdotum etiam Heliopolitanorum, §. XVI. Conciliantur inter se de hujus Epochæ initio Theon & Centorinus. Ab Antonini Pii initio hanc Epocham deduxerunt Sacerdotes Ägyptii, §. XVII. Cum novo cycli mundani initio ætatem auream redire credebant, eamque Antonino Pio, quod in ejus tempora incidisset, gratulabantur, §. XVIII. Fastos hosce collegunt, Sacerdotes, pro sua quisque ætate, Heliopolitanæ; ab illis Theonem accepisse probabile est, §. XIX. Horum fastorum errores Librariorum esse potius, quam primorum Autorum, §. XX.

De fastis Græcis secundis Heraclianis, §. XXI.

Utrique fasti canonii Astronomico aptati, §. XXII. Era Nabonassari, pro observationibus Astronomicis, omnium antiquissima, §. XXIII. Illæ observations publici erant Astronomorum Babyloniorum Collegii, à Berofo primum, ex archivis Chaldaeorum, Græce edita, §. XXIV. Satis apte convenit Era Nabonassari cum Historia Astrologiæ judiciarum, §. XXV. Cum Berofo rationibus convenit noster canon, §. XXVI. A Berofo accepit Hipparchus, ab Hipparcho Astronomi Alexandrini, §. XXVII. Prima canonii Epochæ defenditur, §. XXVIII. Secunda Epochæ Astronomis ustatisima, sed recentius introducta, §. XXIX. certa tamen, §. XXX, XXXI. Tertia Augustorum Epochæ fixa Astronomis inutilis: vaga utilis, & certis Imperatorum annis ab Astronomis signata, §. XXXII. Ultima Diocletiani Epochæ nullis Imperatorum annis ab Astronomis distincta, §. XXXIII. Canonii Astronomici dies incipiunt à meridie. Cur illud initium constituerit Ptolemæus, §. XXXIV. Anni à neomeni Thoth. Ita in Epochis incepisse ostenditur, §. XXXV. Ita & in regum singulorum annis Epochæ primæ, §. XXXVI. Epochæ etiam secundæ, §. XXXVII. Præcipue vero constat in Epochæ tertia. Percurrunt Imperatorum Romanorum tempora usque ad Nervam, §. XXXVIII. Trajani initia varia, primum, idemque citimum à morte Nervæ Jan. XXVIP. A. D. XCVIP. §. XXXIX. Secundum altius, à Nervæ abdicatione. Nullum hoc tempore discrimen Cæsarum atque Augustorum, §. XL. Abdicavit Nerva Dec. XXVII. A. D. XCVIP. §. XLI. Tertium, ab adoptione Oct. XXVII. A. D. XCVIP. mortuus Trajanus A. D. CXVIP. §. XLII. Numeravit tamen ab A. D. CXVIP. Trib. Pot. cum canone, Hadrianus, §. XLIII, XLIV. Vera honorum Aelii Cæsaris series, §. XLV. Provinciam Pannonicam fine anni Dom. CXXXVI. administravit, §. XLVI. De secundo Aelii consulatu, §. XLVII. Duplicem habuit Hadrianus natalem, adoptionis alium ab A. D. CXVIP. alium uoxapxias à morte Trajani, numerandum, §. XLVIII. Non tamen anno CXVIP. Hadrianum palam agnovit Imperii baredem Trajanus, §. XLIX. Percurritur canon ab Antonino Pio ad Caracallam, §. L. à Caracalla ad Alexandrum, (cur inde natales Imperatorum non habeamus ita certo consignato,) §. LI. ab Alexandro ad Decium, §. LII. In Decio canon non potest omnino defendi, §. LIII. à Decio ad Probum, §. LIV. à Probo ad Diocletianum, §. LV. Post tempora Ptolemæi non est hujus canonis eadem, qua antea, autoritas. Tempora secuta sunt Reip. perturbatissima, §. LVI. Scriptores deinde pancytini, & neglecta Astronomiæ studia, etiam Alexandriæ, §. LVII. Restaurato, post Concilium Nicænum, occasione cycli Paschalis, apud Alexandrinos Christianos, studio Astronomiæ; ea occasione canonem, in Imperatorum temporibus, ab Antonino Pio usque ad Diocletianum, suppleverunt fortasse recentiores, §. LVIII, LIX, LX.

De fastis postremis Latinis, §. LXI. Ratio redditæ de MSS. §. LXII.

§. I. Fastos hic, benigne Lector, habes in universum tres, Græcos duos, tertios Latinos. Græcos priores in temporibus persecutionis Diocletianæ utilissimos expertus, proinde tecum communicandos centui. Tempus depositi à Diocletiano & Maximiano Hercilio Imperii Augusti, sumtique à Constantio Chloro & Maximiano Galero, hic clarissime consignatum habemus. Cum enim pro an. Dom. CCCV¹. Cœs. Constantium legimus & Maximinum Cesares (Constantium quem dixi illum atque Maximinum Galerius intelligit) & pro anno CCCVI¹. eosdem iterum, sed novo jam Augustorum titulo auctos: facile colligimus anni CCCV¹. initio jam Cesares fuisse duntaxat cum fastis inscriberentur, nondum scilicet deposito primorum

principum Imperio; eodem tamen anno proposito factos Augustos, ut proinde sequentis anni CCCVII¹. initio Augusti appellantur. Constat etiam repotiti utriusque consulatus ratio. Pro regulis enim Cl. ^aPagi, novos anni CCCV¹. Augustos oportuit sequenti anno Cœs. procedere. Proximo anno CCCVII¹. Cœs. legimus Severum Augustum & Maximianum Cesarem. Maximinum vult quem Cesarem appellat. Habemus itaque primum Maximini consulatum frustra alibi à Cl. ^bBaluzio quæsumum. Quanquam & in libro de prefectis urbi obscura etiam extensus hujus consulatus vestigia. Anni enim CCCVII¹. usque ad mensem Aprilis, Cœs. ibi consignatos ita legimus. Maximian. VII. & Maximian. Secundus ille Maximianus non aliud est à nostro Maximino. Nec

^a Diff. Hypat. Part. 2. cap. 1. ^b Baluz. Not. ac Lassant. de mort. Pers. in cap. 35.

enim recentiores modo, sed & illius seculi coaya monumenta hæc nomina confundunt cum *Maximino Maximianum*, & cum *Constantino Constantium*. Ita intelligimus, vel *superiori* anni fine, vel *hujus initio*, hostem *Italiæ* fuisse *Severum* (quem propterea suis fastis expunxerint) & fortasse *captivum*, ut proinde *Galerium* ejus loco sufficerent, & cum altero *Galerii Consule* conjungerent; quem tamen & ipsum postea similiter hostem è suis fastis, à mense *Aprilis*, similiter expunxerint, & novum sibi jam utrumque *Consulem Occidentalem* substituerint, ut proinde & illa quoque *Galerii in legiam* expeditio, aut affectio *Martio*, aut *Aprilis incognitæ*, contingere. Discimus præterea jam *superiori* anno titulo *Augusteo* ornatum esse *Severum*, ut hujus anni initio *Augustus* appellaretur. Nova & hæc, nec, ut puto, aliunde discenda, cum ne *consulatum* quidem *Severi* in editis, quos habemus, fastis ullibi repereris. Et tamen ordine succedunt, pro Cl. *Pagi regulis*, admodum contentaneo, ut nimirum post depositum à supremis *Augusti* A. D. CCCV^o. Imperium, novi primum *Augusti*, anno CC^oVI^o. tum & novi *Casares* anno CCCVII^o. Cols. processerint. Idem porro fasti anno CCCIX^o. *Licinium Augustum* Cols. exhibent cum collega *Constantino M.* quem autor perperam *Constantium* scriptit. *Constantinum* itaque nondum *orientales Augustum*, ut videtur, agnoverunt, cum tamen *Licinium* superiori anno à *Galerio* renunciatum agnoscerent. Cols. deinde anni CCCXI^o. frustra alibi quæsieris, *Andronicum & Probus*. Hæc de horum fastorum utilitate pro hoc, quem dixi, limite *persecutionis Diocletianeæ*. Nimius enim forem si & aliorum temporum utilia hic annotarem.

§. II. Quod autem fuerint, hoc in loco, fasti omnes ab invicem aliquanto *discrepantes*, ratio manifesta est. Nempe deposito à senioribus *Augusti* Imperio, statim vacillare cœpit in novis principibus Imperii *concordia*. Ita factum ut quos Cols. alius Imperator crearet, alii minime agnoscerent, sed *novos* ipsi, pro sua quisque ditione, in eorum locum sufficerent. Cœpit hoc sibi *jus vendicare Maxentius* à fuga patris *Maximiani Herculi*, sub finem anni CCCVII^o. Ab eo usque tempore Cols. sibi proprios atque *Italia* designavit, quorum hodieque nomina nobis conservarunt autor præstansissimi libelli de *praefectu Urbi* atque *Idatius*. Alios interim fecit Cols. pro sua ditione *Constantinus*, præfertim post nuptias *Fausta* confirmator jam factus, atque novo *Augusti* titulo auctus, ab *Hercilio*. Quanquam & superiori anno CCCVII^o. à mense *Aprilis*, alios ab *orientalis Imperii* consulibus retulit libellus *pref.* *Urbi* in *occidente* suffectorum. Verum illi *totius* erant *occidentis* communes quoisque perstitit patris *Maximiani* *concordia* cum filio *Maxentio*. Alios inde *Galli*, alios *Itali*, sibi proprios agnoscabant. Alios rursus creavit pro suo saltem *Augusteo* Imperio *Galerius*, qui nullum *occidentalium Imperatorum* *jus* pro eo intervallo comprobavit. Hos acceperit in sua ditione *Casarea Maximinus*, non constat. Duravitque illa Imperatorum discordia ab obitu *Constantii Chlori* A. D. CCCVI^o. ad bellatum usque anno CCCXII^o. *Maxentium*. Inde intelligimus cur etiam anni CCCVII^o. Cols. *Galerianos Severum* atque *Maximum* nulli hodieque agnoscant fasti *occidentales*. Jam enim púrpuram resumserat *Herculus* cum *consulatu*, ascito sibi collega *Constantino*; jam *Italianum* petebat hostis cum exercitu *Severus*, profligatum *Severum* fecutus eodem etiam anno cum exercitu infesto hostis *Galerius*. *Andronicum & Probus* Cols. fecerit fortasse vel desertus à *Licinio Galerius*, vel defector *Galerii Maximini* qui de *Augusteo* *Licinii* titulo se *Galerio* subinfensum prodidit, & ægre admodum, si forte, in officio retentus est, uti discimus è ^a *Lactantio*. Perturbatissimum certe Imperii statum ipsi innuunt postconsulatus. Ita enim fastos notabant quoties *comitiorum consularium* nullum esset otium. Hosce *orientales consulatus* è fastis etiam *orientalibus eraferint fortasse*,

victo *Maximino*, *occidentales Imperatores*, sive *Constantinus*, sive *Licinius*; vel in gratiam *victorum*, ipsi etiam librarii. Cum enim unius Imperii non nisi unos Cols. fastis inscribendos existimarent, illos potissimum feligendos credebant quorum gratio esset memoria, & in monumentis frequentior. Ita certe factum verisimile est, ut *orientales*, quos dixi, Cols. reticerent, non *Idatius* modo & fasti *Bucheriani*, qui *Latini* erant, & *occidentalium* proinde *consulum* duntaxat meminisse putandi sunt, sed & *Graci* illi quos *Sicu's* appellant. Noster tamen *Alexandrinus* fuit, provincia nimirum illius quæ & *Imperatores*, & Cols. agnoscebant duntaxat *orientales*; nec remota admodum eorum vixit memoria, ne hallucinari illum potuisse suspicemur; & cum *Ethnicus* fuerit, non est quin eorum memorie benevolum fuisse existimemus quorum nomina suissent è fastis à *Christianis Imperatoribus*, aut in eorum gratiam à libriis, erata.

§. I. Quod *Alexandrinum* dixerimus horum fastorum concinnatorem, id à nobis non immerito esse dictum, multa sunt quæ produnt. Imprimis quod non alios agnoscat Cols. quam quos *orientales* Cols. agnoscere, nec alios, ut vidimus, *Augustos* quam qui ab orientis fuisse Imperatoribus in eam allecti dignitatem. Saltem hinc in *orientalium* numero fuisse verisimile est. Sed & illæ, quibus usus est, *Epoche Alexandrinorum* propriae *Egyptium* illum produnt potius quam alterius cuiuslibet in oriente provinciæ, *Alexandrinum* etiam potius quam alterius cuiuslibet etiam in *Egypto* civitatis. Prima est ab *Alexandro magno*, ab ipso nimirum coloniæ *Greca* *Alexandrina* deductore, ipso urbis *Alexandrina* ^b *sive conditore*. Secunda ab ^a *Arys*, nec ab initio *Augusti*, nec à fine, arcessitur, sed vero ab initio ejus duntaxat *Alexandrinus*; eo nimirum initio quo, extincta *Cleopatra*, *Augustum* primo agnoscerent dominum *Alexandrinus*. Annus enim fastorum nostrorum primus, *Christi* CXXXVIII^o. *urb. cond.* pro calculis *Varronianus*, DCCCXCI^o. est annus *Augusti* CLXVI^o. Deme ex annis U. C. CLXVII. supererunt DCCXXIV, quo U. C. anno sese *Cleopatra* interfecit, accuratissime. Reliquæ duæ *orbi* autorem indicant adhuc manifestius. Nam enim supputandi rationem secutus est in nostro illo, quod nunc damus è MS^c. *Bodleiano*, *Theonis Alexandrinus* fragmento ipse *Theon*, eandem secutus est & noster, ut plane verisimile sit non alium à *Theone* illo nostrorum quoque fastorum esse autorem.

§. IV. Ex illo scilicet eximio *Theonis* fragmento discimus, (quod nescirent aliter eruditæ) sua etiam adhuc *Theonis* ætate, aliam fuisse suis civibus *Alexandrinis Gracis*, aliam reliquis *Egyptiis*, anni rationem; *Alexandrinus* nempe fixam atque stabilem *Solari* anno *Juliano* respondentem, reliquis *vagam* atque mobilem, nec nisi emenso anno *Caniculari magno*, (annorum scilicet *Egyptiorum* communium MCCCCLXI, Julianorum MCCCCLX.) ad exordium commune redeuntem. Estque id animadversione dignum fixam *Christianis*, *vagam Gentilibus* notiorem fuisse atque receptionem. Fixam solummodo agnoscunt *scriptores Paschales* ad unum, ut opinor, omnes, non *coavi* modo *Theonius*, sed *Theone* antiquior *Anatolius*, & *Anatolio* rursus antiquior *Clemens Alexandrinus*, & quorum ille sese rursus antiquiorum lenthentias recenset in *mortuus Christi die* designanda, tam *Catholicæ* quam etiam *Hæretici*. Nimium enim ab *equinoctio*, & à *Judaorum* paschate, aberrassent, si *vagam* secuti essent anni *Egyptiaci* rationem. Qui *Phamenoth* XXV. *passionem Domini* ^b *απειλογένδροι* celebrabant, si fixam anni formam observabant, *Mart. XXI*^o. si *vagam*, *Mart. VIII*^o. celebrasse necesse erat. Poterant equidem *Mart. XXI*. qui in eo ipso die ponebant *equinoctium*. At qui *Mart. VIII*^o. *passionis* memoriam colebant, fieri certe nulla supputandi ratione potuit ut non *equinoctium* anticiparent. Ita longe illos absfuisse

^a De mort. Pers. c. 32. ^b Ap. Clem. Al. Strom. I.

necessæ

necesse erat à tanta illa, quam jactabant, *ἀριστεία*. *Fixa* similiter *Theoni* coœvus *Epiphanius*, & alii quoque *Christiani*, ut ne *fuisse* quidem innuant qui *vagam* querentur. Et tamen viceversa *vagam* similiter usurpati scriptores, quotquot habemus illorum seculorum, *Gentiles*, *fixam* altissimo plerunque silentio prætermittentes. Illam perpetuo *Ptolemaeus* civis ipse (ut volunt) *Alexandrinus*; illam ^a *Censorinus* scriptor curiosissimus, qui tamen ne id quidem ipsum relativile videatur, fuisse ex *Egyptiis* aliqui qui *fixam* agnoscere: illam ^b *P. oclus*, qui nec aliam innuit ab *Egyptiis* usurpatam. Unus est fortasse ^c *Iutarchus* ex *autorisbus* Gentilibus *Diocletiano* antiquioribus qui *fixos* menses *Egyptiacos* agnoverit. Una etiam fortasse quæ ministerit ^d *inscriptio Antonino Pio* coœva, anno Dom. CXLVI. Sed *Graci* erant illi, non *Egyptii*.

§. V. Quod formam anni *vagi* ita mordicus retinuerint *Gentiles Egyptii*, & à forma *fixa* ita studiose temperarint, causam illam fuisse suspicor, quod, cum sacra quadam atque mystica ratione annum suum ita digessissent, ut *Canicularis* anni *magni* circuitu *e festa* eorum per Solarem annum universum permearent, nefas esse ducerent si aliam aliquam sequerentur anni formam qua fieret ne *suo tempore* sacra recurrerent. Id genus rationes tradit ^f *Macrobius* de anno *Romano*, cur *mensibus* aliis *VI. Nona* assignarentur, aliis duntaxat *IV*; cur mensi *Februario* dies tantum *XXVIII*; cur *VI. kal. Martii* potius quam *fine anni* veteris, aut *initio novi*, fieret intercalatio. Ex quibus intelligimus in id genus nugis *Gentiles* fuisse *superstitiosissimos*. Similiter *Athenienses*, cum mense alieno *Demetrium* initiari vellent, decreto publico mensis nomen mutarunt, ut ne alio mense *mysteria* quam *Bordromione* peragi viderentur. Nec id equidem immerito, si, quod existimabant, id fuisse verum, à vero nempe *Deo festa* illa fuisse *instituta*, & quidem ob *arcana* etiam rationes, & per *symbola pœtum* denotantia. Erat enim periculum longe maximum ne à *meoste Dei* aberrarent siquam novitatem molirentur in rebus *mysticis* atque *arcana*; & præterea nefas esset siqua nova *symbola* Dei nomine venditarent, *pœtum* scilicet à *Deo* præstandum denotantia atque *stipulantia*. Ita enim *Dei* nomine ea stipularentur quæ *Deus* nunquam præstanta suscepisset. Sic intelligimus quantum fuerit *Jeroboami* flagitium cum *festu* ille à *Deo* instituta *alio* tamen auderet tempore celebrare, quæ perperam referunt Novatores ad *festu* nec à *Deo* instituta, nec ob *arcana* alias rationes, nec per *symbola pœtum* significantia. Omnino enim ad *mores gentium* in Divino cultu receptos hæc accommodata esse verisimile est. Ita igitur factum puto ut, cum in *Augusti* gratiam forma ea, quam dixi, *fixa* ab *Alexandrinus* fuisse introducta, *Graci* quidem eam atque *Romani* usurparent, *Egyptii* autem omnes repudiarint, & qui *sacri Egyptii* assueverint, etiam *cives* aliquo *Alexandrinus*. Nec puto aliquid in anni *forma* novasse *Diocletianum*, id potius curasse unum ut *novam Epocham* induceret, quam tamen alii annis *fixu*, alii *vagū*, emeritentur. *Epocham* illam *eandem* per annos *fixos* numerant scriptores *Epistolarum Paschalium*; per *vagos Theon*, & *Ptolemaeu*, qui cum annis *Nabonasari*, & *Philippi* conjugunt, quos *vagos* fuisse constat. Erat autem *Astronomis* in universum, *nova* illa *fixi anni ratio*, propter ipsam novitatem, incommoda. *Pauciorum* enim erat annorum omne illud intervallum quam quod usibus *Astronomicis* admodum inserviret, & *Hipparcho* recentius, aliisque quamplurimis primi nominis *Astronomis*, quorum essent propterea prætermittendæ *observationes* in *observationum Astronomicarum* altius repperetur exordium. Sed nec illud minori laboraret incommodo si *diversas* ab invicem *annorum* formas in una eademque *Astronomicarum* *observationum historia* permiserent. Essent nimurum tot æquationes longe mo-

lestissimæ quibus ad unam formam essent tandem redigendæ,

§. VI. Atque ita obiter intelligimus cur qui illam *fixi anni* formam usurpant *Christiani* neutiquam altius quam ad recentissimam omnium *Diocletiani Epocham* asturgant. Nulla apud illos mentio *Nabonasari*, nulla *Alexandri*, nulla *Augytorum*. Altum de his omnibus occurrit apud illos ubique silentium nisi *σφέλην* *Ptolemai* canonem suscepissent continuandum. In promtu ratio est. Nimurum recentior erat, apud *Egyptios*, illis omnibus Epochis hæc *fixi anni* forma, ut proinde non posset ad illas, pro fide rerum *historicarum*, accommodari. Intelligimus præterea, cur, statim à recepto per *Egyptum* ubique *Christianismo*, profligata penitus *Gentilium iudeoianam*, tam *vagi anni* forma, quam *Epoche* ad illam accommodata omnes, in communis usu esse desierint. Ipsam nempe illam superstitionem *Idolatriam* causam unicam esse diximus quo minus ad receptorem Solaris anni formam se auderent accommodare, præterim cum & illam *verissimam* agnoscerent, & primi hanc fortasse mortalium didicissent, alioisque omnes docuerint, nuper illam certe *Romanos*, cum eorum civis *Sosigene* usus esset in *Romani Kalendarii* reformatione ipse *Julius*. Liberos itaque ab ea superstitione *Christianos* nihil erat quod vel ab initio faceret alieniores, & quo magis numero nostri atque autoritate invalescerent, eo jam *vulgarior* erat *fixi anni* forma atque *receptionis*. Accedebat tamen & alia ratio, quod *Paschalium cyclorum* constructio, ipso synodi *Nicena* decreto, Patriarchis *Alexandrinus* fuisse credita, & quidem ita credita ut quæ ab illis statuerent, ea orbem *Romanum* universum oportaret agnoscerere. Et tamen ad propriam Episcopi *Alexandrinus* ditionem spectabat *Libya Cyrenaica*, *Egyptus* universa, atque *Thebaia*, & quidem ex ejusdem synodi *Nicena* decreto. Ita factum ut qui nullo sacrorum prætextu superstitioso ab ea abborrerent, eos jam sacrorum ipsa religio ad *fixi anni* formam *constringeret*. Quid quod anni *fixi* forma longe poterat facilius ad *Romani* anni formam aptari, ac proinde facilius ab aliis universis *Romani* orbis Ecclesiis intelligi.

§. VII. Dum tamen tanta illa perstaret anni *Alexandrinus* à reliquorum *Egyptiorum* anno diversitas, & *Theone* equidem ætate longe plures essent *Alexandrinus* qui formam anni *Egyptiaci* *vagam* nescirent quæ jam apud illos in desuetudinem abierat, non modo *Christiani* omnes, sed & *Graci* etiam, ut diximus, coloni atque *Romani*; constat inde ad literarium *Alexandrinorum* cum reliquis *Egyptiis* commercium quam necessaria fuerit utriusque anni comparatio ut siquo anni mensisque die quidpiam fuisse ab aliis, pro sua supputandi ratione annotatum, id alii, quo suæ supputationis die contingere debuerit, vicissim intelligerent. Præcipue vero studiorum *Astronomicorum* causa crediderim hanc institutam esse comparationem, ut siquid annotassent in *fixa anni* forma *Astronomi Alexandrinus*, id scire possent quo intervallo distaret ab observationibus *Astronomorum antiquissimorum* in forma anni *Nabonasarea*. Erant enim illam *Nabonasari* observations illæ *Astronomica* præcipue nobilitarant. Hanc itaque comparationem à *Theone* esse institutam è nostro discimus *Theonius* fragmento cui respondent ad amissim nostri quoque fasti. Eam repetendam censuit à primo anni *fixi* *Alexandrinus* exordio quo primum illi à reliquis *Egyptiis* discesserant. Eousque non aliter numerabantur *Astronomi Alexandrinus* quam reliqui *Egyptiis*. Quot inde illi pro *Romani* anni forma *Bisextos*, pro sua singulares *Epagomenas*, intercalassent, tot etiam diebus à communis *Egyptiorum* forma discesserant. Ita fiebat ut non ante annum *Canicularem magnum evolutum*, (fixorum MCCCCLX. vagorum MCCCCLXI, cum *Bisexti* illi, five *Epagomena*, ad justum annum ipsi consurgerent)

^a In magn. Constr. de die Nat. c. 21. ^b Hypotyp. Astronom. Hypothes. ^c Geminus Elem. Astron. c. 6. ^d Macrob. Saturnal. L. I. c. 13. ^e Ita de Bilexitis Syncellus: αἱ δὲ αὐτοὶ ἡ τριπάνηδες τῷ θεῷ τῆς μαρτυρίου προσώποις τιμάντων. Chron. p. 312. de hoc proculdubio canone nostro intelligendus Astronomico Sic & noster Theon in fragm.

fieret *Σωδιανός*, ad unum scilicet redirent annus tam fixus quam *vagus* & commune primordium, & in unum rursum eundemque d^{em} *Thoth Alexandrini* atque *Egyptiaco* initium incideret. Medio interim intervallo ab illo *Alexandrino Epochae capite*, à quo prima fuerat *intercalatio*, numerabant dies *intercalares addendos* anno *Egyptiaco* ut eundem mensis diem in anno *Alexandrino* deprehenderent; *detrabendos* vicissim *Alexandrino* ut eundem reperirent in anno *Egyptiaco*. Mensium utrisque una adhuc eademque forma permanebat.

§. VIII. Sed unde repetendum illud esset *Alexandrina Epochae caput*, & quo tandem æra *Egyptiaca* anno prima facta esset ab *Alexandrino intercalatio*, id fugit hactenus omnes (ante *Petavium*) Chronologos, & nos quoque fugeret, ipsumque *Petavium*, ni fragmenti nostri *Theoniani* ope id quoque disceremus. Crediderunt nonnulli ab *Epocha Diocletiani* deducendum. Verum eam tentantiam refutavit ^a *Scaliger* exemplis *Diocletianis* antiquioribus, videntque fore, id si verum esset, ut non ab *Augusti XXIX°* incipiendus esset annus fixus *Alexandrini*, quod tamen constat esse verissimum. Ipse potius in annum *recepta* ab *Augusto Alexandria* conferendum censet, *urbis nimirum condita DCCXXIV^m*. Fatur tamen, id si verum foret, initium *Thoth* in ultimum *Augusti* diem incursum. Id cum falsum esse constaret, ad vitiosam *Romanorum Pontificum* confugit *intercalationem* cuius meminit *Solinus*, frustra le tentasse professus si *emendati cycli rationem* habuisset. Quasi vero nihil peritos essent *Romanis Pontificibus Alexandrini*, nec propriam sibi habuissent *intercalandi rationem*. Sed tenebras omnes dispulit noster *Theon*. Ab eo discimus non ab initio *Augusti Alexandrino*, sed post *V^m*, ejus annum, esse numerandum. Eo anno uterque *Thoth* tam fixus quam *vagus* in unum eundemque anni *Juliani* diem inciderunt. Inde pro *quarto* quoque anno *unum* numerat diem *Theon* quo *annus Egyptiacus Alexandrinum* anteverterit. *Quarto* itaque poti *V^m*. illum *Augusti* annum, i. e. *IX°*. post receptam *Alexandriam*, U. C. *DCCXXXIII^o*. prima erat *Alexandrinorum intercalatio*. Ita enim *Thoth*, cum jam fuisset in *Aug. XXIX°*. impletus est ne in alium quemvis diem relaberetur. Sic optime omnia cohærebunt. Erat enim annus *Bissexturnus*, & quidem à *Scaligerano* ^b 2°. ut si *Bissexto Scaligerano* an. U. C. *DCCXXI^o*. initium *Thoth* in *Aug. XXX^m*. incidet, *DCCXXV^o*. in *Aug. XXX^m*. *DCCXXIX^o*. in *Augusto* *XXIX^m*. incidere debuerit, inde, interposito *IV°*. cuiusque anni die *intercalari*, non possit dimoveri. Conveniunt & nostri *fasti*. Ab illo enim U. C. anno *DCCXXIX^o*. *Augusti V^o*. extra numerum rejecto, *XLI^m*. *Bissexturnus* incidet in an. U. C. *DCCCXXXIII^m*. *Christi CXL^m*. accuratissime. Perperam itaque *Theonem* nostrum intellexit *Petavius*, qui ipsum illum annum *Augusti V^m*. putavit ab *Alexandrinus intercalatum*. Frustra etiam *Anianus* & *Georgius* qui idem videntur sensisse cum *Petavio*, vid. *Syncl. p. 312, 313*. Ita si fuisset, jam alio die *Thoth* fixus, alio mobilis incepit, ut proinde post evolutum *cyclum magnum* ab eo anno numerandum, uno adhuc die ab invicem discrepantes invenirentur, nec ad ullam redirent *Σωδιανόν*.

§. IX. Quod si quis querat cur *fastos* nostros *Theon* ab an. Dom. *CXXXVI, I^o*. incepit, nos illam putamus fuisse rationem, quod inde repetendum censuerit anni *magni canicularis exordium*. Id discimus è ^c *Censorino*, cuius haec sunt verba: *Horum*, inquit, *initia semper à primo die mensis ejus sumuntur, cui apud Egyptios nomen est Thoth, quique hoc anno fuit ante diem VII^m. kal. Jul.* cum abhinc annos centum, Imperatore Antonino Pio II. & Brutio presente *Coss.* idem dies fuerint ante diem *XII^m. kal. Aug.* quo tempore solet *canicula in Egypto facere exortum*. *Quare scire etiam licet, anni illius magni, qui, ut supra dictum est, & solaris, & canicularis, & Dei annus vocatur, nunc agi vertentem annum centesimum*. Nondum explevissent à *Nabonassaro annum magnum*, ne quis inde

^a Emend. temp. L. IV. p. 236. ^b *Censor. de die Nat. c. 21.* ^c *Porphy. de Antr. Nymph. p. 265. ed. Holsten.* ^d *Cicer. L. I. de Divin.*

novum initium ductum existimet. Sed cum à quolibet *Zodiaci punto* ad eundem *punctum* fieret in anno *magni Σωδιανού*, ut proinde in hominum *arbitrio* situm esset quem vellent *Zodiaci punctum* pro anni magni *initio* designare; placuit tamen ab eo potius *puncto annum magnum exordiri* quod anni *naturali vertentis principium* existimabant maxime consentaneum. Multis autem eam sententiam placuisse à *canū exortu esse exordium sub finem capitinis testatur idem Censorinus*. In horum numero *Egyptios* fuisse colligimus è ^c *Porphyrio*. Nempe *caniculum* propterea ab illis pro anni *initio* haberi solitum, quod prope *caniculum* esset *Σωδιανός*, *λιγόνος*, inquit, *απέριντος φασι*. Nimirum duplex erat ratio cur ita censerent, *propria* alia *Egyptiorum*, alia *mystica* & que aī posset etiam esse *communis*. Propria erat *Egyptiorum*, quod *Nili* sui *inundationem*, cuius beneficium tota esset *Egyptus*, sub *canicula ortum* quotannis contingere observarent, quod ex eodem ortu qualis esset futurus annus conjecturam capere solerent, quamquam etiam & *Coss.* similiter ex illo ortu conjectari solitos discimus è ^d *Cicerone*. *Mystica* erat quod aī, ex eorum lententia, ^e *Porphyrius*, illam *Σωδιανὸν αἰτητὸν γνώμην* & *τὸν καὶ τοῦ πολεμοῦ*. Nempe nomine *γνώμων* *τοῦ πολεμοῦ* *descensum anima intelligebant* in mundum *sublunarem* quem à *Soli* etiam *descensu à tropico cancri* deducebant nobis propinquissimo ad aliud usque *capricorni tropicum* à nobis remotissimum. Ab eo enim usque tempore *Sol* populis aquilonaribus *descendere* videtur quia ejus *altitudine* gradatim in *nostro horizonte* *decrevit*. Similiter & *anima descendens*, cuius fontem ponebant in *Sole*, signis tribuebant aquilonaribus, ascensum *meridionalibus*, aquilonarium nomine ea intelligentes quæ inter *cancri tropicum* sita essent atque illud *capricorni*; & *vicissim* nomine *meridionalium* ea quæ à *tropico capricorni* ad *cancri* usque *tropicum* pertingerent. Hæc è *prædicto Porphyrio* discimus atque *Macrobius*. Ita erat contentaneum ut quod *anima humanae principium* esset *descensus in γνώμων*, id pro *Solis* in *Zodiaco* motus *annui principio* haberetur.

§. X. Et quidem ad *canicula* motum quod *annum illum magnum* conformare vellent, ipsa ejus *nomina*, ut alia decessent argumenta, manifeste indicarent. Inde illum *canicularem* appellabant. Inde etiam *Σωδιανὸν πειράν*, quod scilicet *circumferentiam Σωδίων*, sive *canicula*, complectentur dum ad *idem* rediret in *celo punctum* in quo antea fuisset. Ita habebant *fixum* aliquod in *celo & caelesti anno* *punctum*, unde *anni etiam civili fixi* *ascendendum* esset *exordium*, ut non ab hominum *instituū* illud, quæ incertiora erant & mutabiliora quam ut possent pro anni *Astronomici* regula haberi; sed à *celo* potius, ipsaque adeo *natura*, petitum videretur, nec ulla posset hominum *instituzione* violari. Cum itaque ad *canicula* *πειράν* annum illum *canicularem magnum compositum* fuisse ostenderimus; quo die anni *Solaris fixi* oriretur illa in *Egypto*, ab eo maxime consentaneum erat ut repeteretur anni *Egyptiaci* primordium. Hunc ortum *Censorinus* tribuit *XII. kal. Aug^m*, si *Librarium audiarus*. Sed reponendum omnino *XIII. kal. ut XX^m*. *Julii* denotetur, non *XXI^m*. Incidit enim *Consulatu Antonini Pii II°*. & *Brutii Praesentis*, *Christi* scilicet *CXXXIX^o*. neomenia *Thoth* in illum quem dixi *Julii diem*, accuratissime. Et cum inde numerat *annum vertentem centesimum* ad sui temporis *Coss.* *Ulpium & Pontianum*, *Christi* scilicet *CCXXXVIII^m*. certum est *centum annorum* spatio *XXV*, numerando esse dies *intercalares*, quos sī à *VII. kal. Jul. Junii* viz. *XXV^m*. numeres, *Julii diem* pertingent non *XXI^m*. sed omnino *XX^m*. Ut ergo certe numerus *Censorini* esse vix potest. Aliter foret ut ipsi etiam *Censorino* errorem illum tribuendum existimarem, adeo convenit cum hodierno etiam *Censorino Solinus* in loco plane gemino, & è *Censorino* forte descripto, vel è *Censorini* potius autoribus. Proinde credideram è diversa *numerandi* methodo omnem illum

quam etiam & Ceos similiter ex illo ortu conjectari solitos discimus è ^a Cicerone. *Mystica* erat quod ait, ex eorum tententia, ^b Porphyrius, illam Σωδίαν ᾱ.απλ' ψύχοις κατάρχει τὸ ίτι τὸ κοσμον. Nempe nomine ψύχοις εἰς κοσμον *descensum* anima intelligebant in mundum sublunarem quem à Soli etiam *descensu* à tropico cancri deducebant nobis propinquissimo ad aliud usque *capricorni tropicum* à nobis remotissimum. Ab eo enim usque tempore Sol populis aquilonaribus descendere videtur quia ejus altitudo gradatim in nostro horizonte decrescit. Similiter & anima *descensum*, cuius fontem ponebant in Sole, signis tribuebant aquilonaribus, ascensum meridionalibus, aquilonarum nomine ea intelligentes quæ inter cancri tropicum sita essent atque illud *capricorni*; & vicissim nomine meridionalium ea quæ à tropico *capricorni* ad cancri usque *tropicum* pertingerent. Hæc è prædicto Porphyrio dicitur atque *Macrobius*. Ita erat contentaneum ut quod *anime* humanæ principium esset *descensus* in ψύχον, id pro S. Iis in Zodiaco motus anni principio haberetur.

§. X. Et quidem ad *canicula* motum quod *annum illum magnum* conformare vellent, ipsa ejus *nomen*, ut alia deessent argumenta, manifeste indicarent. Inde illum *canicularem* appellabant. Inde etiam Σωδανικὸν τεῖσθαι, quod scilicet circuitum Σωδῶν, sive *canicula*, complectetur dum ad *idem* rediret in *coelo punctum* in quo antea fuisse. Ita habebant *fixum* aliquod in *caelō & calesti anno* punctum, unde anni etiam *civili fixi* recessendum esset exordium, ut non ab hominum *institutio* illud, quæ incertiora erant & mutabiliora quam ut possent pro anni *Astronomici* regula haberi; sed à *caelo* potius, ipsaque adeo *natura*, petitum videretur, nec ulla posset hominum *institutione* violari. Cum itaque ad *canicula* τεῖσθαι annum illum *canicularem magnum* compositum fuisse ostenderimus; quo die anni Solaris *fixi* oriretur illa in *Egypto*, ab eo maxime consentaneum erat ut repeteretur anni *Egyptiaci* primordium. Hunc ortum *Censorinus* tribuit XII. kal. *Augusti*, si Librarium audiamus. Sed reponendum omnino XIII. kal. ut XX^{us}. *Julii* denotetur, non XXI^{us}. Incidit enim Consulatu *antonini Pii II.* & *Bruttii Praesentis*, Christi scilicet CXXXIX^o. neomenia *Tboth* in illum quem dixi *Julii* diem, accuratissime. Et cum inde numerat *annum vertentem centesimum* ad sui temporis Coss. *Ulpium & Pontianum*, Christi scilicet CCXXXVIII^m. certum est *centum annorum spatio* XXV. numerandos esse dies intercalares, quos tū à VII. kal. *Jul. Junii* viz. XXV°. numeres, *Julii* diem pertingent non XXI^m. sed omnino XX^m. Uterque certe numerus *Censorini* esse vix potest. Alter foret ut ipsi etiam *Censorino* errorem illum tribuendum existimarem, adeo copvenit cum hodierno etiam *Censorino Solinus* in loco plane gemino, & è *Censorino* fortasse d. scripto, vel è *Censorini* potius autoribus. Proinde credideram è diversa *numerandi* methodo omnem illum numerorum fluxisse discripantiam. *Romanis à nocte media* ad medianum numerantibus, totum illud intervalum quod solis ortum occasumque intercedit, ad unum spectabat diem *Julii* XX^m. *Ptolemeo & Astronomis à meridie* numerantibus, antemeridiana diei pars finiebat *Julii* XX^m. postmeridiana *Julii* XXI^m. inchoabat. Sed mihi fateor ne hanc quidem satisfacere numerandi rationem. Si enim *primum* hujus *centenarii* annum ita numerarit *Censorinus*, cur non *itidem centesimum?* Ita fieret ut, quo anno scripsit *Censorinus*, *Tboth vagus* non in VII^m. kal. *Jul.* incidisset, sed VIII^m. *Junii* nempe XXIV^m.

§. XI. Redeo jam unde digressus sum. In hunc itaque ipsum diem *Julii XX^m.* canicula ortum contendit veteres plerosque contulisse ^d *Salmasius*, cum tamen falsam illam secutus, quam diximus, *Censorini* lectio- nem, *sententiam* illorum crederet diversam à *sententia Censorini*. Refellit illum ^e *Petavius*, pro suo more, ma-

ledicentissime. Utinam causam possit præstare *Salmasius*. Sed tanta est, ut verum fatear, veterum ab invicem in stellarum ortu & occasu statuendo diversitas ut ægre admodum repereris exemplum in quo apud illos de die convenitur. Ipsiæ etiam *hypothesis* falsa est, uno eodemque *Juliani* anni die una eademque coelestium motuum *Phanomena*, etiam in eodem loco perpetuo redditura. Id quo minus fiat vetat ipsa *Zodiaci anticipatio*, & punctorum cardinalium, tam *equinoctialium* quam *solfitalium*, incerta admodum & ab invicem diversa positio. Hæc veteribus suboluisse fateor. Primus hæc inventus, ut videtur, *Hipparchus*. Secutus est *Hipparchum* *Ptolemaeus*. Inde meminerunt recentiores *Origenes* & *Proclus*. Sed eorum nulla habita est ratio in constructione anni *Juliani*, aliorumve *vulgarium* fixorum. Et ignota fuuisse proslus vetustissimis videntur *Ægyptiis*. Erat præterea ruditus admodum illa connexio qua cum *Nili inundatione*, & *Solis* in *Zodiaco descensu*, ortum *Canicula* conjunxerunt. Frustra laborat in eorum conciliatione *Salmasius*. Et frustra *Porphyrius* ortum illum tribuit *Solis* in *cancrum* ingressui. Nec id puto voluisse veteres, ut ita diem accurate denotarent, sed duntaxat *cardinem*, quod nimis ad illum *cancri cardinem* *Canicula* ortus quam ad alium quemvis *cardinem* proprius accederet. *Descensum* certe *Soli* ab ipso Septentrionali *solfitio*, *solfitum* ab initio *cancri* deducebant, vel concludebant saltēm infra *decimum* *cancri gradum*. Inde etiam *Nili inundationem*, ut hæc tamen omnia infra mensem *Junium* concluderent, & *cancri* saltēm *Dodecatemorion*. Quanquam etiam *solfitii* nomine duo omnino signa, tam *cancri* quam etiam *leonis* concluderit *Lucanus*, illos forte secutus autores, qui hæc omnia cum *solfitio* conjunxerint. Observavit magnus *Scaliger*, tam in *Manilius*, quam in Ep. ad *Mamertum Patissonem*. At qui ortum *Canicula* accurate designare volebant, præsertim *Heliacum*, à *Junio* removebant illum, ut opiuor, omnes, aut à *cancri* saltēm *Dodecatemorio*. Nolo hic recensere veterum quamplurimas, & à se diversissimas, hoc de ortu, sententias. Eas alii collegerunt. Id unum dico, in eo tamen convenire plerosque primi nominis Astronomos, mense *Julio*, Sole *leonem* ineunte, *Caniculam* oriri. Nec est quod unius alteriusve diei discordiam miremur, etiam in ejusdem loci observationibus. Aliquam oportuit esse discrepantiam cum gradus *CCCLX.* essent per dies *CCCLXV.* & quadrantem tribuendi. Quid quod *mensum* *civilium* initia non essent ad *mensum* *coelestium* initia exigenda. Nec illi inter se, nec cum *Zodiaco* convenienti, ne *Julianis* quidem illi omnium receptissimi, & *Sosigenis* Astronomi peritissimi consilio concinnati. Medio circiter mense *Juliano* *Solis* ponit ad *Zodiaci* signa appulum *Kalendarium Herwarti Constantianum*. Et quidem ita ponere necesse erat qui puncta *cardinalia* in *VIII. kal. octavii* coelestium signorum gradibus collocabant. Et tamen qui in *aliis* signorum gradibus quam *octavis* collocabant, illos aliter numerare necesse erat. Ita qui in coelestium signorum loco conveniebant, dispare tamen poterant ab invicem in designando mensis civilis die.

§. XII. Ex ipso autem Censorini die, Julii XX°. constat illos, quorum hic lententiam de anni magni initio retulit, *Canicula* ortum ad *Solis* in *leonem* ingressum retulisse. Idem nostrum quoque sensisse *Theonem* constat ex ejus in ^k *Atagum Scholiis*. Tēp (inquit) ἡμέραιντι Νε-
λοφ καὶ οὐ καὶ τὸ καύσος ἐπιτολὴ καὶ ἀνδρείτελος ὥρα φαίνεται, οὐ τόπος ἀ-
χλω ἔπος πένθεται, καὶ τὸ Ιστός ἵππον οὐδὲ τὸ καύσα λέγεται, καὶ τὸς
ἐπιτολῶν αὐτῶν οὐδὲ τὸ ὄρνα δύσκοτα, τοῦ παρεμβολῆς τὸ ζεῦ σπηλά-
ων καὶ καύσος οὐδὲ τὸ πεπονός τὸ ἄστρον. Notandæ sunt omnino
voces φαίνεται & ἐπιτολή. Ortus φαύκενδος est ortus *Heliacum*,
qui idem etiam ἐπιτολὴ propriæ dicitur; est enim ortus

^a Cicer. L. I. de Divin. ^b Porphyr. ib. ^c Gell. noct. att. L. III. c. 2. ^d Macrob. L. I. c. 3. ^e Salmas. Plin. exercit. ad Solin. p. 432. ^f Petav. austrar. Doctrin. temp. L. VII. c. 2. ^g Ptol. magn. constr. L. VII. c. 2. ^h Origen. in Gen. ap. Enf. de Pr. Ev. L. VI. c. 11. ⁱ Procl. Hypotyp. Astron. hypothes. ^j Petav. Austrar. L. VII. c. 1. ^k P. 22. ed. Oxon.

Cosmicus drem, uti discimus ē *Gemino*. Concurrunt itaque, pro hac nostri *Theonii*, quam diximus, hypothesi, ortus *Canicula*, quem diximus, *Heliacus*, & ortus *Nili sensibili*, quam aliam diximus notam exordii anni magni *Egyptiaci*. Quanquam enim *Sole cancrum* tenente, & mense *junio*, & sub *soltitio*, ortum *Nili* alii collocent; sensibile tamen ejus incrementum ortum *Canicula* non antevertibile, & illud quoque confirmat, quod *Etesia* in eundem *Canicula* ortum, eundem *Solu* in *leone* appulsum, tam pro *Arati*, quam Scholiastæ etiam *Theonii*, principiū, incurvant. *Etesiu* enim illis *Nili* incrementum *Thales* & *Veterum antiquissimi* tribuebant, non ita proculdubio sensuri ni recentius *Etesiu* illud fuisse incrementum. Eodem etiam & illud referendum quod *Epiphis* mensi *Egyptiaco* *Solu* in *leone* sedem tribuit idem *Theon*, quo tempore & *x̄p̄s ἀργαλού* dicit ab *Egyptiis* fuisse celebratam. *Epiphis* mensis fixus est omnino cui certus *Solu* locus in *Zodiaco* responderet, fixo autem *Epiphis* mensem *Julium* pro maxima parte respondisse constat in anno *Juliano*. Ita itaque probabile est cum illis sensisse *Theonem* quos ait *Censorinus*, à *Canicula* ortu, mense *Julio Romano* exeunte, annum magnum *Egyptiacum* fuisse exorios.

§. XIII. Respondet *Censorino* ad amussim, etiam vitiōsæ illi, quam probavimus vitiōsam, lectioni *Solinus*, qui etiam ea omnia confirmat, quæ diximus. Ita ille de *Nili* incremento: omnem, ait, excessus originem de *Sole* fieri, primamque exultantiā tumorū concipi, cum per *cancrum Sol* rehatur. Postmodum triginta ejus partibus evolutionis, ubi ingressus *leonem*, ortus *Syrios* excitaverit, propulsò omni fluore tantam vim annū erumpere. Quod tempus *Sacerdotes natalem mundi* judicavunt, id est, inter tertium decimum *calendas Augusti* & undecimum diem. Ab illa scilicet conjunctione incrementi *Nili* cum ortu *Canicula*, & nomen quoque *Nili* ad fidus cum magno b *Seldeno* derivatum existimo. Nempe *Nilus* sacris *Scriptoribus* Σειρήν, & recentioribus etiam *seculis*, *Siris* ad *cataractas* usque & *Syenen* audiebat. Ab eo deinde loco ad mare antiquissimum nomen mutasse videntur recentiores. Ab eo fluvii nomine *astrum* etiam Σειρήν appellabant quo fluvii ortu indicabatur. Et qua forma Σειρήν appellatur ab *Hesiodo*, eadem verisimile est *Egypti* terram γλῶσσαν vel οὐπιάδην ab antiquis fuisse appellatam. Inde forte intelligemus locum illum *Josephi* difficillimum, *Geographorum* hactenus crucem, in quo ait *Sethi* columnas *Astronomicas* in terra *Seriadica* esse collocatas. Jam ostendi in vernacula de *Sanchoniathone* Dissertatione, in *Egypto* potius quam alibi querendam illam esse terram *Seriadicam*. Id ē *Manethone*, id ex *Ammiano*, id ex ipsa *Sethi* mentione, collegimus. Accedit etiam & ipsa ratio cur stellū illa *Astronomica* inventa credenda censuerunt, & quidem illis lapideis. Nempe diluvius conflatum stellū illis lapideis, conflagrationi stellis coctilibus lateritiis, fatetur eo in loco *josephus*. Diluvia hēc ad *Nili inundationes* facillime retulerimus. Ita terram illam *Seriadicam* talem fuisse oportuit ut *Nili* esset inundationibus maxime obnoxia. Et in promtu erit ratio cur præ aliis *Egypti* partibus illa οὐπιάδη appellaretur quæ fluvio *Siri* fuisse, præ aliis, maxime exposita. Ad hanc etymologiam proxime accessit c *Eustathius*, qui scripsit Σηπεῖδας. Et ut astrum οὐπιάδη *Syrium* scribunt *Autores Latini*, ita non est quod miremur de *Syria* terram *Seriadicam* intellexisse veterem *Josephi* interpretrem. Quod porro fluvii nomen in *terram* deduxerimus, habemus in ipso *Egypti* nomine exemplum antiquissimum. Est quidem illud nomen nostris *Scriptoribus* sacris antiquissimis incognitum. De fluvio usurpat *Gentilium* antiquissimus d *Homerus*. Inde ad *terram* transfiisse est sane verisimillimum. Frustra hoc *Seres* & *Insulam Seriam* retulit *Goar*. Inde *Serica*, non *Serias* aut *Seriadica* fuerit appellanda.

§. XIV. Ait præterea *Solinus* *natalem mundi* hoc die esse constitutum. *Natalis* nomine intelligit primum illum Epochæ diem unde novæ supputationis ducendum

a Polyhist. c. 44. b *Selden*. de *Diis Syr.* synt. I. c. 4. c In Hexamer. d *Odyss. A.* e *Georg. Sync.* p. 35, 52. f *Syncell. Chron.* p. 52. linus.

est exordium, ut in *urbium regumque natalibus* novi anni erant ab ipso eorum natali die inchoandi. *Mundi* autem propterea hunc *natalem* appellabant quod non unius duntaxat cœlestis orbis in eo circuitus denotatur, ut in motu *Solari* anni vertentis; nec unius duntaxat φωστήρ, ut in motu *Solari* anni *Canicularis* magni, tunc enim redire credebatur *sol* ad idem coeli punctum unde ab illius anni initio discesserat, & quidem in eodem mensis civilis die, eademque hora. Ita *natalem Invicti* legimus de sole in Kalendario Constantiano ad VIII^m. kal. Jan. sol novus, seu *natalis* motus Solaris annui. A *soltitio* enim hiberno annum inchoabant *Romani*, quod & in ipsum illum diem contulerunt. *Mundi* itaque ille fuit, apud *Egyptios*, circuitus quo fieret non *solis* modo, sed *luna* etiam, & *zodiacos*, ita ut non sibi duntaxat, verum etiam invicem responderent in eodem situ, eodemque inter se respectu. *Sacrorum* enim causa diximus ab *ethnitis* id genus *cyclos* fuisse excogitatos. In *sacris* autem non *solis* tantum, sed *luna* etiam, rationem habebant propter *neomenias*. Illam itaque *lune* cum *sole* in eundem locum *zodiacos* XXV. annorum circuitu contingere credebat, annorum scilicet *vagorum* *Egyptiacorum*, ut proinde anni magni *zodiacos* rediret post cyclum annorum *vagorum* MCCCCLXI. quinques repetitum atque vigies. Ita *cyclus* annorum *mundi* annis constabat 36525. *vagus*, 36500. *Julianus*. *Vagorum* tamen unicam rationem diximus habuisse *Gentiles Egyptios*. Hunc *cyclum* tradiderant autores Γνωνί & Κυπαρίσου, librorum scilicet qui sub *Mercurii* nomine ferebantur, teste c *Syncello*, autore, ut videtur, ipso *Manethone*. Non est itaque quod dubitemus quin idem fuerit *Egyptiorum*. Erat enim illud illis solenne ut sua omnia antiquissima inventa *Mercurii* sui nomine inscriberent. Hujus itaque *cycli* annum numerabant, ætate *Censorini*, centesimum. Nec aliud exordiri ac notare solebat, ut opinor, fastis suis consularibus noster quoque *Theon*. Ex hoc in tabelas in *προσχήσις ρεβοι* confecisse *Ptolemaum* testis est f *Syncellus*. Ilidem usum in Commentario esse *Theonem*, ex hoc ipso constat, quod damus, illius fragmento.

§. XV. Addit præterea *Solinus* *Sacerdotes* hunc *natalem mundi* judicasse. Ita intelligimus *sacris* usibus hunc *cyclum* fuisse destinatum. Intelligimus etiam quinam fuerint a quibus numeratus fuerit annus ille *Censorini centesimus*. Erat enim moribus illorum seculorum receptum ut *sacrorum* antistitibus *annorum* dispositio crederetur. Ita *Bissextos* intercalabant *Pontifices Romani*, utcunque imperiti. Sed & antea magnam illam anni confusionem, cui occurrere voluit *Julius*, iidem *Pontifices* induxerant. Inde intelligimus, quo tandem exemplo, *cyclorum* quoque *Pascalium* cura solis commissa fuerit *Episcopus*, prælertim *Alexandrinus*, earum rerum longe peritissimis. Ita providebant ethnici ne alio quam suo tempore *serie* redirent, quod, pro illius seculi superstitione, magni habebatur ad res etiam seculares feliciter gerendas. Inde etiam colligimus (quod nescio aliudne quipiam hactenus observarit) recentiorem esse, quam vulgo creditur, ipsum quoque *Solinum*. *Plinio* cœvum putant, vel paulo etiam fortasse juniores. Atqui *Antonini Pii* initia excepere necesse est qui eo tempore vixerit quo hunc *natalem Sacerdotes* *Egyptii* jam antea judicarent; ipsum etiam fortasse *Censorinum*, qui errorem ejus in die fuerit imitatus. Nemo est certe quarto Christi seculo antiquior qui illum unquam testem adduxerit. Multa tamen habuit cum eocommunia ipse *Censorinus*.

§. XVI. Redeat tandem eo nostra, unde deflexit, oratio. Jam ostendimus, qui in *signo* celesti & gradu etiam convenienter, quam tamen illis facile fuerit & proclive ut in *die* mensis *civilis* possint ab invicem discrepare. Nec tamen *longe* abeunt ab invicem qui diem hujus ortus designabant in Kalendario *Juliano*. Convenient ad amussim, uti diximus, *Censorinus* atque *Solinus*.

linus. Ipso *Julii* XX°, die tam *solis* in *leonem* appulsum, quam *canicula ortum*, collocat *Leonici Ptolemaeus*. Sed fide prorsus indignum fateor istum compaginatorem. Habeo ipsum *Ptolemaum MS^m*, quo usus est in tractatu de anno *Macedonico* magnus *Usserius*, longe etiam illo sinceriorem quem *Gracum* edidit in auctario *Petavius*. In neutro tamen habemus quod repräsentat planus iste *Leonici*. Cæterum *solis* in *leonem* introitum eo ipso die constituit *Columella*, ut proinde non alio illos oportuerit constituere *ortum canicula* qui primo illum *leonis* gradu assignassent. XXI°. *Eteis* tribuit noster *MS^m*, viz. *Epiph* XXVII°, quas diximus veteres cum *Nili incremento*, & *canicula ortu*, conjunxisse. Eodemque die *canicula orrum* ponit *Ptolemaus Petavius Hor. XIV°*, viz. Parallelō IX°, quem per *inferiorē Egyptum* duxit *Ptolemaeus*, ubi agebant Sacerdotes *Heliopolitani*. Ita verisimilem habebant errandi occasionem *Censorinus* & *Solinus*. Anteriorem tamen faciunt alii. XIX°, assignant *Palladius* & *Aetius*. XVIII°, planus *Leonici* & non uno loco *Plinius*. Sed certum est initio *Antonini Pii* neomeniam *Thoth mobilis* in aliud diem non potuisse quam in *Julii* XX°, incurrere. Non est itaque quod dubitemus hunc ipsum *diem* hujus Epochæ fuisse primordium. Qui ergo remotiorem ab hoc tempore diem *ortui canicula* alignant, vel de alio loquuntur canicula ortu quam *matutino* & *heliaco*, vel alio in loco observabant quam *Heliopolis*, vel *cælestes* aliter *civilesque* menses inter se contulerunt, vel de *gradu* etiam *cælesti* aliter sentiebant quam *Heliopolitanis*. Nihil itaque illi ad nostrum *Theonem*. Ut enim *Sacerdotum Egyptiorum* hanc fuisse Epocham didicimus è *Solino*, ita certe non aliorum fuisse verisimile est quam *Heliopolitanorum*, qui in rebus *sacris* longe reliquis *Egyptiorum* etiam sacerdotibus, præcellebant.

§. XVII. Disorepare tamen uno anno videtur in fastis suis *Theon* ab illa supputandi ratione quam etiam *Consulibus* notavit *Censorinus*. Fasti *Theonis* ab illis *Cos*. incipiunt quorum Consulatu decessit *Hadrianus*, succedit *Antoninus Pius*, viz. an. Dom. CXXXVII^o. Incipit *Censorinus* à *Cos*. sequentibus anni Dom. CXXXIX^o. In illum enim annum incidit *Antonini Consulatus II°*, cum *Bruttio Praesente*. Quod equidem ad *diem* attinet quem hujus apni *Cosmici natalem* appellavit *Solinus*, eodem redit seu hoc nostri *Theonis* anno, seu illo potius *Censorini*, hanc novam Epocham incepisse dicamus. Integro enim quadriennio, ab anno CXXXVI^o, ad CXXXIX^o, *vagi Thoth* neomenia incurrit in diem *Julii* XX°. Ergo aliunde quærenda hujus difficultatis solutio, quod diversis, ut dixi, *Cos*. hujus magni cycli initium signarit noster *Theon* atque *Censorinus*. Erit autem & illa expedita si de annis *absolutis* *Censorinum*, de *inchoatis nostris* intelligamus, ut secundus *Antonini* cum *Bruttio Praesente* Consulatus sit hujus cycli primus *absolutus*, secundus *inchoatus*; *Ulpia* etiam & *Pontiani* Consulatus ejusdem cycli sit *absolutus* equidem centesimus, *inchoatus* autem centesimus primus. Id quod admodum sane verisimile est. Cum enim in fixo anno *Juliano* fixam etiam *canicula*, in qua oriretur, sedem concessissent, toto etiam illo quadriennio, quo in eundem fixi anni *Juliani* diem idem *vagi mensis Egyptiaci* dies incideret, eodem etiam mensis *Egyptiaci* die oriri *caniculam*, erat omnino, pro Kalendarii ratione, consentaneum. Cur igitur *ultimum* quadriennii annum potius quam alium è tribus anterioribus quemvis eligerent? Ultimum appello propterea quod anno sequenti, Domini CXL^o, jam intercalato VI°. Epagomenon, mutabat neomenia *Thoth* sedem in anno *Juliano*. Est itaque omnino verisimile in honorem *Antonini Pii* novam hanc ab *Egyptiis* institutam esse Epocham, atque adeo ab ejusdem esse *Imperio* numerandam. Neque enim est quod ab illius seculi moribus alienum putemus ipsum hunc honorem. Ita certe proximos ejus successores *Marcum* & *Verum* cultos esse constat, de quibus ita

scribit *Spartianus* in *Æl. Ver. c. 5*. *Fastos Consulares nonnullos ab his sumposse ordinem Consulum*. Ita omnia convenient ad amissim. Ut enim an. CXXXVI I^o. decessisse *Hadrianum*, successisse *Antoninum*, probavit felicissime Cl. *Pagi*; ita primum illum *Antonini*, & reliquos deinceps in *Æra Nabonassari* ita numerare *Ptolemaum*, & apud omnes in confessio est, etiam illos qui tamen alter quam *Pagi* sentiunt de annis *Antonini*, & è nostris contabit in illum *canonis Ptolemaici* locum annotationibus. Nempe annos duntaxat *inchoatos* numeravit *Ptolemaus*. Quis autem dubitet numeros *Ptolemai* suorum etiam fuisse numeros *Egyptiorum*? Ita scilicet magni habebatur si in *natalem Antonini*, non *equidem diem*, sed *saltem annum*, & *mensem*, si à morte *Hadriani* ejus *Imperium exordiamur*, etiam mundi *natalis* incideret, & ab eo usque exordio tanta illa futurorum in tanto cy clo annorum series esset numeranda.

§. XVIII. Et vero si illorum seculorum recepta *dogmata* perpendamus, nullum esse potuit novi Imperii melius omen aut felicis *auspicium*. Novi enim cycli *mundani* initio *novum* etiam credebat redire mundum. Ut enim cycli Solaris *annuo* initio *Solem novum* appellabant (ita enim appellasse constat è ^a *Servio*, ^b *Censorino*, ^c *Virgilio*, ^d *Ovidio* & ^e *Varrone*) ut *ver novum* pro *verū initio* legimus apud ^f *Virgilium*; ita consentaneum erat ut novi cycli *mundani* initium pro *novo mundo* haberetur. Ita fortasse intelligemus quæ de *novo mundo* legimus in *novo præcipue Testamento*, quanquam è *veteri Testamento* desumpta. Ita certe intellecturi videbantur qui illa novi *Testamenti atate* vivebant. Cum *novo mundo aureum* etiam redire credebat, quod *primum fuerat mundi seculum*. Hoc illos sentire consentaneum erat qui *mala omnia seculorum reliquorum*, tam *arei* quam *ferrei*, defectis mundi viribus & *senio* tribuebant, quæ quidem erat sententia eo, de quo loquimur, seculo, etiam inter *Christianos* receptissima. Si enim *senectuti mala*, bona etiam *vitissim omnia mundi erant atati prima tribuenda*. Et vero ita sensisse tam *Hesiodum* quam *Platonem* probavit *Heinsius* in eruditissimis suis ad *Hesiodum Prolegomenis*. Remota enim à mundo *claro* *τύπον* atque *άρχην*, eum jam novi cycli *mundani* initio ab ipso *λόγῳ* suscepit credidit & *Plato*, ei autem fausta omnia atque felicia tribuenda. Cum ergo *temporum suorum felicitatem solenne* esset *Romanis Imperatoribus* gratulari; nihil est proinde quod miremur *Antonino Pio* hac tribui ab *Egyptiis Sacerdotibus* tempora omnium felicissima. Ipsi *Augusto*, ipsi *Consuli Pollioni*, hoc idem gratulatus est ^h *Vi gilio*, quod ab eo usque anno *Aurei seculi* initium esset numerandum. Quin & *magnos menses* pro *aurea ætatis initio* habet *Virgilius*. Aptissime nimirum si ad *annum magnum magni* etiam *menses* referantur. Quod si etiam, cum *Alconio Pediano*, magnos menses de *Julio* & *Augusto* mensibus intelligamus qui nomina à *primis Imperii Romanis conditoribus* acceperant; ne ita quidem abludent. Nam vidimus mense *Julio* nostræ quoque Epochæ initium esse constitutum ab *Egyptiis*. *Virgilium* imitatus ætatem *Carino auream* similiter gratulatur *Calpurnius SICULUS*. Sic & *Diocletianum aurei parentem seculi*, & *ferrei Maximianum* appellat, pro *vulgi sermone Lampridius in Heliog. c. 35*. Sed libertate hæc cecinit *Virgilius*, cecinit *Calpurnius*, omnino Poetica, nullo prorsus, cur ab eo potius quam ab alio quovis anno mundi novi initium deduceret, argumento. Solidius id multo, pro suis equidem principiis, colligebant *Sacerdotes Egyptii*, quod scilicet initio *Antonini Thoth mobilis* in *mundani motus initium* naturale incurrisset, & in magnorum mensium *primum*. Nec enim temere hæc & fortuito putabant contingere, sed vero consultissima numinis providentia, & insigni benevolentiae argumento. Et, ut *providentiam missam* facerent, inde meliora omnia & feliciora futura colligebant qui res nostras à *cæstibus motibus* necessario pendere credebat, quod crediderunt *Egyptii Generi*.

^a *Serv. in VII. Aeneid.* ^b *Censorin. c. 21.* ^c *Virgil. Aeneid. VII.* ^d *Ovid. Fast. L. I.* ^e *Varr. Ling. Lat. L. V.* ^f *Virgil. Georgic. L. I.*
^g *Sympol.* ^h *Eglog. IV.* ⁱ *Vid. Pomp. Sabin. & Serv. in loc.*

tblaci. Et ut pauca aliqua subessent paucis in locis (ut phrasí utar *Virgiliana*) prisca vestigia fraudis, at de mundi fato credebant è mundo esse motu statuendum. In Romanum vero hæc quam in aliud quodvis humanum Imperium quadrabant, quod illius ditionem mundum, pro illius ætatis ulu, appellarent. Accedebat, apud Gentiles, divini sui *Platonis* vaticinium, tunc fore homines felices cum reges haberent *Philosophos*, quem titulum avide affectabant tam *Pius* quam & filii ejus *Antonini*. Conveniebat præterea tam domi *incuruentum*, quam ab externis etiam hostibus *pacatissimum Antonini Imperium*, quæ certe *auream etatem* maxime apud *Virgilium* insigniunt. Ominati tamen lunt potius quam gratulati illam felicitatem *Egypti*. Quæ enim post initium Imperii subsecuta sunt, ea causam nullam præbere poterant Epochæ ab ejus *initio* numerandæ. Si tamen alias habuerint, quam, quas dixi, *Astronomicas* hujus dogmatis *Egyptii rationes*; poterant etiam è moribus, etiam sub *Hadriano* cognitis exploratisque, omnari quam futuri esent, eo Imperante, felices. Habetus itaque hujus nova Epochæ *Theoniana annum* primum, primum scilicet *Pii*, Christi autem CXXXVIII^o. diem etiam primum in anno *Juliano* *Julii* XX^m. mobili tamen illum, &, pro anni *Egyptiaci* ratione, per omnes deinde anni *Juliani* dies errabundum. Quod autem fastis Consularibus, illam deduxerit ad suam usque, qua scribebat, ætatem *Theon*, exempla habuit apud Paschalium cyclorum *Christianos* Scriptores recensissima. Similes & illi cyclos quibus solis inter se lunaque rationes æquarentur, ad suam usque ætatem per fastos Consulares similiter deduxerant. Sed antiquiores crediderim *Theoniu* fuisse Autores, & suæ superstitionis affines, à quibus etiam ad *Christianos* illud emanarit exemplum.

§. XIX. Omnino probabile est fuisse etiam *Censorino* suos quoque fastos ab hujus Epochæ initio perductos è quibus primum Epochæ annum & centesimum adeo accurate designarit. Est & illud etiam probabile, ab *Egyptiis* accepisse *Censorinum*, Sacerdotibus nimirum *Heliopolitanis*. Ab illis enim numeratam hanc novam fuisse Epocham è *Solino* jam collegimus. Cum itaque in *Romani* Imperoris honorem eam esse à Sacerdotibus ex cogitatam sit sane verisimile; consentaneum proinde fuit ut calculos suos pro captu *Romanorum* ac more designarent. Inde factum puto ut ipsum mensis *Juliani* diem ab illis didicerint *Solini* atque *Censorinus*. Inde etiam ut Cols. hujus Epochæ primos, & quem locum in eorum numeratione tenuerint etiam illius anni, quo scripsit, Cols. didicerit *Censorinus*. Non est autem verisimile vitiolis fastis ulos quos fecutus fuerit Autor, illius, quo scripsit, feculi fortitan accuratissimus. Quod si eosque annos sui cycli vertentes Cols. notarint *Censorino* coævi Sacerdotes *Heliopolitanis*; non est sane probabile defuturos exemplo posteros sacerdotes, quin & illi, dum absolveretur cyclus, ad suam quilibet ætatem eosdem illos fastos *Romanorum* Cols. perducerent. Ita fide publica Collegii *Heliopolitanis* nitentur hi fasti, quo nescio ecquid possit, in id genus rebus, testimonium esse locupletius. Nec aliam sane originem produnt ipsi fasti. Solos illos Cols. agnoscent quos agnovit *Egyptius*, cum alias tamen Cols. alia *Romani* Imperii partes agnoscerent. Fieri hoc vix certe potuit si ex aliis quam *domesticis* archivis depromerentur. Suntque etiam in Consulum *Cesareorum* dignitate, seu *Cesarea*, seu *Augustea* designanda accuratissimi, ut plane eodem tempore quo Consulatum inierint, fastis illos consignarint *Heliopolitanis*. Aliter foret ut, qui postea erant *Augusti*, eos etiam in *Cesareis* Consulatibus *Augusteo* tamen titulo ornarent. Et quidem ab ipsis Sacerdotibus hæc accipere potuit *Theon*. Nondum enim, cum hæc scriberet ille, everla sunt à *Theodosio* Idolorum in *Egypto* templo; nondum dissoluta, ut videtur, Idololatricorum Sacerdotum Collegia. De *Constantio* ita *Symmacus* in relatione ad *Valentinianum* juniorem: Nil ille de-

scripsit sacrarum Virginum Privilegiis, replevit nobilibus Sacerdotia, Romanis Ceremoniis non negavit impensis, &c. Idem de reliquis ad *Valentinianum* juniorem Imperatoribus. Tantum aberat ut aliis sacerdotia prohiberent ut iphi etiam *Christiani* Imperatores ad *Gratianum* usque omnes Pontificatus Maximi titulum retinuerint Imperatoria majestati conjunctum; vestem, inter alia Imperii insignia, à sacerdotibus Idololatricis, sacerdotalem acciperent; & fasli etiam Pontificis Pontifices inscriberentur. Hæc cum *Roma* tolerarentur, non erit proinde ut miremur si & in *Egypto* fuerint, & in interiori *Egypti* regione *Heliopolitana*, tolerata.

§. XX. Fateor tamen in his fastis occurrere nonnulla hodie vitiosissima. Quod Consulum nomina male concipient, id leviculum & facile ferendum. Ita facile irrepunt, Librariorum imperitia, id genus errores ut vix ullæ extent hodie fortasse Nomenclaturæ quæ illis careant. Est præterea ubi *Collega* ab invicem separantur, & ordine etiam perturbatissimo disponuntur, præsertim in temporibus Maximini *Ibracu*, Maximi & *Balbini*, *Gordiani*, *Philippi*, *Decii*; rursum *Claudii* & *Aureliani*. Accurate tamen illi sibi invicem, etiam in errore, sœpe respondent. Anno CCXXXVI^o. *Maximinum* Imperatorem *Africani* Collegam omiserat Librarius. Proinde ejus locum primo sequentu anni Consule supplevit. Inde transiit in sequentes annos idem error, ut primu quisque Consul annum suum & Collegam uno anno anticiparet. Anno CCXXXIX^o. repetit deinde & inficerit *Cornelianum* anni CCXXXVII^o. Consulem. Anno CCXL^o. *Gordiano* II. Cols. adjungit Collegam *Pompeianum*, sed loco non suo, quem etiam rursus loco suo repetit, quod fecerat in *Corneliano*. Tum repetit Cols. omislos annorum superiorum, duobus jam locis à suo loco revulsos, tribus à *Collegis* Cols. primis, suum, ut dixi, uno loco anticipantibus. Ita factum ut tribus deinde locis distent ab invicem *Collega* Consules. Omislos tandem annorum CCXLV. & CCXLVI. secundus Cols. *Titiano* & *Albino*, jam uno deinde anno distant ab invicem *Collega*. Numerato denique *Valeriani* Consulatu, quem ille sub finem anni CCLIII^o. geserat tantummodo suffectum, ita redeunt in suum locum Collegi. Ecquis est qui non videat ab oscitantibus potius Librarii hos, quam à fastorum conditoribus, errores emanasse? Similem habemus errorem sub *Claudio* & *Aureliano*. Annus CCLXIX^o. solum *Claudium* habet Cols. temere nimirum intrusum. Ita annus unus redundant. Rursus itaque omislos anni CCLXXIII. Cols. *Tacito* & *Placidiano*, sic tandem convenient Cols. propriis deinde annis restituti. Non est itaque ut à melioribus Codicibus meliora desperemus. Nos interim, quæ potuimus, ea tecum, Lector, communicare decrevimus.

§. XXI. De secundis, quos damus, fastis *Graci* non audemus, Lector, adeo polliceri magnifice. Sunt equidem illi admodum *barbari*, & è variis fastorum fragmentis, diversorumque forsitan Autorum, hinc inde concinnati. Ad an. Dom. CDLVI. sexaginta Cols. paria omisla sunt, quæ tamen postea interpolata reperies. Eo ipso anno condidit fastos suos *Victorius*. Ergo suspiciatus eram Autorem nostrum vel *Victorianos* fastos eosque descriptis, inde ex alio aliquo Paschalium cycli conditore reliquos attexuisse; vel aliunde ad *Victorii* tempora perductos, è *Victorii* saltem *Continuatore* supplevisse. Sed neutro in loco convenient, & è *Graco* potius aliquo Scriptore nostrum accepisse verisimile est. Quod ab *Alexandri* initio incipiat noster, quo cyclum suum condidit *Hippolytu*; vel à recentiore aliquo Scriptore Cols. acceptos indicat, qui tamen *Hippolyti* cyclum fecutus fuerit, vel partim ab ipso etiam forsitan *Hippolyto*. Quanquam enim ejus *canonem* habeamus, perit tamen *Liber* quam scripsit de *Canone*. Non tamen *Alexandri* videtur rationem habuisse noster, sed *Antonini*. Ita enim inscriptis fastos suos, *Mira* & *Bartholomaeus* *Aratoris* *Ptolemai* habuit, ni fallor, in mente *Antoninum*, cuius

Epochas sequitur, aut Epocham illam, quam dixi, celeberrimam ab illo Antonino deductam. Immani scilicet errore quo Antoninum Pium cum degenero isto Antonino Elagabalo confuderit, & cum initio Antonini etiam finem. Nec tamen ulla id genus monumenta Chronologica indigna censeo quæ in lucem edantur; nedum hosce fastos, quos Imperatoris Heraclii fuisse suspicor, ut proinde, pro proximis Heraclio temporibus, omni fide videantur esse dignissimi.

§. XXII. Utrosque fastos Gracos, tam Theonianos quam Heraclianos, Epochis tamen Aegyptiū consignatos observavimus. Annis Alexandri, Augusti, & Ietraeteridum, pro Aegyptiorum more interpolatarum, suos insignivit Theon. Annis etiam Augusti, & Diocletiani, &c, sub finem, Philippi, sive Alexandri, suos Heraclius, quanquam nullo titulo conspicuis. Eos nos Latinos præfiximus ne viderentur esse MS'. Proinde canones regum Astronomicos omnino dignos censui qui præfigerentur. Plane enim pertinent ad eandem temporum seriem, & in eodem MS'. continebantur, unde Theonianos Cols. descripsimus, tam Usseriano, quam etiam Saviliiano; & temporum antiquissimorum rationes exhibent fide dignissimas. Tam Philosophus has, quam Historicus, gratas fore censeo. Continent enim ea temporum intervalla, eam anni formam accuratissime signatam, quibus phænomena Astronomica sunt à vetustissimis quibusque celebrissime Astronomi, pro suo quisque tempore, accuratissime consignata. Et quidem hac ipsa phænomenorum historia nisi constat hypothese Hipparchi atque Ptolemai, ut plane non sit quod dubitemus canones hosce omnium fuisse certissimos. Aliter foret, ut, si horum canonum suspecta esset fides, hypotheseon illis nitentium fides universa labasceret. Illos itaque cum MSS. & qua parte editi erant cum editis, contulimus, ad tempora nimirum magni Theodosii. Reliquos nunc primum edimus, & quidem illos à recentioribus, sed longe tamen imperitoribus, ad sua cujusque tempora perduces. Et in notas ea omnia congesimus, quæ Lectoris intererat ut uni ejus intuitui repræsentarentur, quippe quæ videri possent necessaria ad judicium de nominibus temporibusque antiquissimis.

§. XXIII. Ergo, ut à tirulo ordiamur, ut canonis nomine omnem cuiuscunque generis catalogum complectebantur veteres; ita ἀριθμοὶ illum appellabant qui in tabellas redactus in promtu esset, ut nulla illum oportet operola demonstratione investigare. Id genus tabulas cum motuum cœlestium confecisset Ptolemaeus, tum præterea unam regum fortasse confererit, quorum toties in magna constructione meminerat, eorumque annis tot Astronomorum observationes consignatas commemorasset. Ipsi certe Ptolemaeo hunc etiam canonem tribuerunt codices Petavii, tribuit Syncellus. Quod porro Barocius alii, alli Barocius, hunc canonem appellant, eodemredit utrovis modo legas. Continet enim diversas etiam Barocias, & quidem sigillatim postea ab invicem distinctas, primam Αὐγούστου καὶ Μηδίου, secundam Ηὗον, tertiam Εβρίου, quartam Παιώνιου eandemque ultimam. Ut proinde à Theonis canoni, qui legerit Barocius, ne illos quidem titulos deesse oportuerit. Quod vero à Nabonassaro Epocham incepint Chaldaei, occasionem refert ex Alexandro Polyhistore & Berozo Syncellus, quod gesta regum antiquiorum Nabonassarus ipse corrupserat. Ita factum ut ab eo incipere necesse esset, cum jam rerum antiquiorum fides esse suspecta. Suntque illa sane verisimilia, sed quæ sola sufficiant ad Berozi fidem atque Polyhistori elevandam. Unde enim illi (hæc si vera sint) tam immensam nobis historiarum seriem procuderunt Nabonassaro antiquiorum? Corruptis monumentis deerant saltem argumenta quibus possent rerum adeo antiquarum fidem aliis commendare. Unde & illas etiam Astronomicas Callisthenes observationes, quarum meminit b Simplicius, annorum ante Alexandrum MDCCCCIII, quas ad c Aristotelem fabulatur etiam à Callistheno missas?

Nempe inviderit humano generi, inviderit rei publicæ literariæ, tam egregias vetustasque observationes Aristoteles; nullus repererit in Aristotelis Bibliotheca Gracis, seu Philosophus, seu Astronomus; nullus etiam post receptam à Macedonibus Babylonem, & arcana eorum scripia jam reserata Gracis atque patefacta. Nullus illas viderit Berosus, nullus Hipparchus, nullus Ptolemaeus; sed ne Chaldaeorum quidem Astronomorum ullus qui observationes suas era Nabonassari consignasset etiam ante captam ab Alexandro Babyloniam? Scriptorum qui res gestas Alexandri M. memoria mandarunt fidem fugillant d Strabo & Arrianus, & quidem ita ut ne ipsum Callisthenem c Strabo ab eo sublestæ fidei crimine absolvat. Horum aliquem Simplicio prævissimè verisimile est.

§. XXIV. Omnino probabile est Epocham omnium antiquissimam, earum scilicet quæ Astronomici fuisse observationibus insignitæ, in hunc usum esse d'electam ab Astronomi. Maxime enim faciebat ad hypotheseon firmatatem si quamplurimorum annorum habuissent observationes sibi tamen invicem contentientes. Quod ergo altius non repetiverint suarum observationum exordia, inde colligimus, aut suspectam illis antiquorum historiorum fuisse fidem; aut incertam, in aliis Epochis, nec sibi contentientes, anni formam; aut nullis saltem illam Astronomici observationibus fuisse insignitam: & vicissim hæc omnia in hac, quam delegarant, Epocham fuisse certissima. Jam observavimus non esse novi anni canicularis exordium. Quantumcunque discrepant de ortu canicula, ab invicem Astronomi: nemo est tamen qui non recentiorem existimet Feb. XXVI. à quo numeratur Thoth primus Nabonassari. Ergo historicæ rationes fuerint oportet cur ab hac era numerarint Astronomi. Proinde mihi & illa quoque solutio suspecta qua fidem Aegyptiorum Chaldaeorumque excusare saltem aliquatenus conatur Cl. Marshamus. Nempe de cœlestium orbium revolutionibus intelligit nugacem eorum Chronologiam. Ingeniose quidem ille. Nec aliter puto responsuros Chaldaeos si quis eorum fidem in dubium vocaslet. Sed & illas orbium cœlestium conversiones st̄titias fuisse necesse est. Si enim fuisse ab eorum Astronomis observationæ, potius illa observationum antiquissimarum penus, quam recentiorum hæc altera à Nabonassaro, erat in lucem proferenda. Quod vero ad has nostras attinet Nabonassareus, quæ quidem in Babylone ipsa observationes sunt, omnino animadversione dignum existimo, nulla hodie earum apud Ptolemeum extare nomina, cum tamen Gracarum observationum Autores suis quemque nominibus plerunque commemoret. Nec tamen ad eam fidem minuendam, sed augendam potius hæc spectat observatio. Est enim proinde quod existimemus non privatorum hoc Astronomorum apud Chaldaeos fuisse munus, sed publici potius Astronomorum Collegii. Ita certe fuisse apud Sinenses Autor est Martinus. Et vero publicum fuisse, apud Babylonios, id genus corpus è sacro Danieli libro facile colligimus. Eo scilicet majori fide dignas has fuisse constat observations. Non audebant illi fallere principes alioqui in scientiam, levissimis de causis, propensissimos. Poena capitū id genus errores lufste, hodieque luere, Mathematicos Sinenses, tradit idem Martinus. Neque vero est quod mitiorem apud reges Babylonios poenam, quam apud Sinenses, metuerent Astronomi. Levissimam rei artis naturæque vires superantis ignorantiam toti Mathematicorum Collegio capitalem decrevit Nabuchodonosorus. Accedit præterea quod has observations in stelis exarare solerent in sempiternam rei memoriam. Nec enim alias intelligo Sethi columnas fuisse lateritias, quarum meminit c Josephus, quam has ipsas Babylonias. Gentem utramque (Aegyptiorum scilicet & Chaldaeorum) fuisse æmulam, & communes sibi multas origines venditasse, b alibi ostendimus. Et vero lateritiam illam in ædificiis 3. primi usurparunt Babylonii. Stela alteræ lapidea Aegyptia erant, sed quæ nullas continerent observations Astronomicas. E coctilibus

^a Vide fragm. Theon. in nos. 220. ^b Simpl. in L. II. ^c Arist. de Coel. comm. 16. ^d Strab. Geogr. L. XI. p. 508. L. XV. p. 685. Arrian. Praef. de Gest. Al. Magn. ^e Strab. Geogr. L. VIII. p. 362. ^f Martin. Sin. Hist. L. II. p. 58. ^g Jof. L. I. Ant. c. 4. ^h De Sanchoniathon. later.

lateralibus suas colegerunt siderum observationes annorum CCCCLXXX Berosus atque ^a Crotodemus, DCCXX annorum Epigenes, Babyloniae nimis illas, nec enim alias scriptis Berosus, qui & primus meminit Epochę, ut vidimus, Nabonassarea. Quare cum doctissimis viris, Vossio & Marshamō, omnino existimamus non esse aliquandie annos illos, quam à Nabonassaro numerandos. Annus Nabonassari CCCCLXXX^a, est annus à morte Alexandri LV^b, ut recte obseruavit Marshamus. Ita Antiocho tertio, ab Alexandre, Syria regi libros suos rerum Chaldaicarum dicarit Berosus, anno nempe illius Antiochi Solis XII^c, qui idem fuerit, pro nostri canonis rationibus, Philadelphi Ptolemai XVII^d. Ita legimus in ipso ^b Tatiano, ut sic ipsi etiam Alexandre coeversus esse potuerit idemille Berosus, quod testantur de eo Tatianus atque ^c Syncellus. Male hic calculos subduxit vir maximus Gerardus Vossius, qui, hoc posito annorum numero, credit fore ut in tertii à Seleuco Antiochi (quem ^d cognominabant) tempora incideret Berosus. Ita locum Tatiani in Evangelica preparatione recitat ^d Eusebius ut Berosum in tertii à Seleuco Antiochi tempora contulerit. Nec refragabitur Plinius si Mureti lectionem sequamur atque Chiffletii. Denario enim illum Berosi numerum faciunt auctiorem. Ita scriperit Berosus anno à morte Alexandri LXVIe, anno Antiochi ^d II^f, Ptolemai Philadelphi XXVII^g.

§.XXV. Cum igitur in *cotiles laterculos* referent suas illas, quas dixi, motuum cœlestium *observationes*, easque omnibus quo facilius innotescerent, in *templo* etiam, conventuum nimis publicorum locis, proponerent; jam facile cum illis poterant omnium locorum homines suas etiam *domesticas* *observationes* conferre. Inde orta illa est *observationum* penus qua sola nititur tota illa qua à Chaldais inventa exultaque est, *judicaria Astrologia*. Nempe anni sequentis phænomena omnia qua quidem ad *Planetas* attinerent (nullas enim de *stellis* fixis editas fuisse eorum *observationes*, Ptolemaeum ipsum testem habemus locupletissimum) diebus etiam horisque distributa proponebant *Mathematici*. Edito infante, hora pueri obseruata, horoscopum illius horæ parens è *templi* proximi tabellis didicerit. Tum vitam fortunamque proli parens in *Ephemeridas annalesque* digeslerit, dum annos maturos ipse infans attrigisset; ipsa proles vitam suam deinde pertexuerit, annotatis præfertim insignissimis vitæ casibus. Tum è supellectile ita parata *regulas* generales colligebant Sacerdotes Chaldaei, quis esset cuiusque casus, cui *stella*, & cui illius stellæ situi virtutique assignandus. Hæc si ita contigerint, plane compertissima fuerint necesse est quorum memoria fuisset hunc in modum consignata. Nec enim fieri potuit, error aliquis si primum irrepsisset, diu ut lateret; nec fieri rursum ut prodius in memoriam tamen posteriorum propagaretur. Constat autem, cum Gracis hæc proderet Berosus, jam exultissimum apud Chaldaeos hoc studium fuisse *judicaria Astrologia*. Respondetque satis apte hujus studii *historia*, ut illam Nabonassari ætatem attingere potuerit, vix potuerit superare. Ipse meruit hoc nomine ab Atheniensibus statuam inaurata lingua Berosus, ob divinas (inquit ^e Plinius) *prædictiones*. Sed & in Alexandri morte præagienda fidem arti suæ, ante Berosum, concilarunt ipsi quoque Chaldaei. Hæc è scriptoribus prophanis habemus *Astrologia* specimina, ut puto, antiquissima. Est enim *Astrologia* inventa à Chaldais; quicquid de æmuli gloriorientur *Egyptii*. Et verum illud omnino puto quod scribit Josephus, à Chaldais ad *Egyptios*, inde ad *Gracos* aliasque gentes exultiores emanasse. Et ut *Astronomia* fuerit apud *Egyptios* aliquod, *Astrologia* certe nullum legimus fuisse specimen antiquius Alexandre. Apud Chaldaeos habemus in sacris Codicibus adhuc antiquiora. Sub Nabuchodonosoro legimus, apud Danielem, fuisse apud Babylonios Chaldaeorum Collegium futurorum præscium. Perstringit etiam *Astrologos* verbis disertis-

simis ^f Isaías non longe certe à nostra Nabonassari Epochā remotus. ^g Idem ^d meminit & ⁱ xix, quæ probat è principiis hujus *Astrologia* dicta doctissimus ^b Huetius, quod & antea eo retulerat noster quoque ⁱ Seldenus. Scio equidem huc referri & *Lia* verba Gen. XXX. 11. à Cl. Seleno. Sed nihil habet quo adeo antiquam hanc fuisse disciplinam evincat. *Homeri* verba tam de signis Zodiaci, quam de *domibus Genethliacis* intelligi possunt. De *Sethi* columnis jam diximus. Sed & *orphaica* etiam recentiora esse constat, quanquam illa reticerit Seldenus. Nos tamen illam à primis fere *era Nabonassarea* initii deduximus. Neque vero verisimile est tantam perfectionem illam confequi qua scripsit Berosus ætate potuisse, ni *quadringtonorum* fuisse, & quod excurrit, annorum observationibus exculta atque locupletata.

§. XXVI. *Berosum* itaque nostri canonis primum editorem fuisse diximus. Conveniunt & ejus *rationes*, si tamen recte concipientur; & ut recte concipientur tam *Bero* lucem fñenerabitur noster *canon*, quam à *Bero* lucem vicissim accipiet. *Nabopolasaro* annos tribuit *Berosus* *exorienra*, si Greco Scaligeri *Eusebio* fides, vel *Latino* etiam contra *Appionem Josepho*. Eamque sequitur lectionem ipse ^k Scaliger. Sed errore facillimo *exorienra* in *exorienra* mutavit Librarius. Refragantur enim Scaligeri alii omnes. Cum nostro canone XXI. duntaxat annos illi concedit, etiam è *Berosi* sententia ipsisque veribus, ^l Josephus in *Antiquitatibus* tam *Gracus* quam *Latinus*, etiam contra *Appionem Gracus*; concedunt utriusque tam *Berosi* quam etiam *Josephi* verba apud ^m Eusebius in *preparatione Evangelica*. Quin & ipse è quo *Graca* descripsit *Scaligeriana* ⁿ *Syncellus*, ex eodem etiam *Bero* atque *Josepho*. Et vero ita scripsisse *Josephum* aliis illius numerus suadet ne prorsus dubitemus. Annus secundus *Nabuchodonosori* est apud illum *captivitatis* quintus. Nempe *captivitatem* inchoavit ille à *Nabopolasaro* XVIII°. Ita, *Nabopolasaro* si anni XXI. assignentur, incidet quintus *captivitatis* in *Nabuchodonosori* secundum accuratissime. Reliqui *Berosi* numeri cum nostro *canone* satis accurate conveniunt, præterquam quod *Laboroso archodum* numeret *Berosus*, paucorum duntaxat mensium principem, in nostro *canone* omisum. Verum id pro more fecit noster. Qui annum *integrum* non explerent, eorum nunquam meminit, ita tamen ut numero universo nihil pereat, nempe eorum tempora aliorum principum *diuturniorum* temporibus accensens. Solenne id fuisse *Sinenibus* testis est in *Sinica historia Martinus*. Et qua æquandorum temporum arte nostri usi sint *Egyptii*, utque regum diversorum tempora inter se propterea permiscerent; habemus hodieque luculentum ^o *Porphyrii* fragmentum. Quidni idem etiam apud Chaldaeos valuisse existimemus? Id potius est quod in *Bero* miremur, tantam ejus esse in eorundem regum nominibus concipiendis à nostro discrepantiam. Ab ipsis templorum *Archivis* descripsiterat nostra fortasse *Berosus*, quo factum ut proprius ad idioma *Babylonium* accederent; cum tamen in *historia* id dederit aliarum gentium ipsis *auribus* ut pro eorum recepta pronunciatione ea nomina efferent; & cum *varia* essent, pro more orientalium, ejusdem quoque principis *nomina*, ea tamen in *historia* commemoranda existimaret quæ essent jam in aliarum quoque gentium *historiis* decantatissima. Vel fieri etiam fortasse poterat ut non à *Bero*, sed à *Crotodemo*, nomina acceperint nostri *canonis* concinnatores.

§. XXVII. Tantum itaque cœlestium *observationum* tamque eximium thesaurum cum edidisset *Berosus*, *Gracorum* doctorum plausu, præcipue *Astronomorum*, exceptum esse probabile est. Inde & illos consulendi *stelas* illas, seu *cotiles laterculos*, studium incesserit, ut siqua fuissent à *Bero* prætermissa; siqua nova, post *Berosi* tempora, à Chaldais obseruata, supplerent, & cum Gracis

^a Plin. N. H. VII. 56. ^b Tatian. ed. Gr. Lat. p. 171. ^c Sync. p. 14. ^d ap. Euseb. Pr. Ev. L. X. c. 11. ^e Plin. N. H. L. VII. c. 37. ^f I. XLVI¹. 11, 12, 13. ^g I. LXV. 11. ^h Huet. not. ad 2^m Origen. tom. p. 212. ⁱ Selden de Diis Syr. Synt. 1. c. 1. ^k Scal. Not. ad fragm. ^l Jos. Ant. L. X. c. 13. cont. Appion. L. I. ^m Euseb. Pr. Ev. L. IX. c. 40. ⁿ Syncell. p. 220. ^o Apud Euseb. Chr. Grac. p. 59.

suis communicarent. Hæc Crito demus & Epigenes. Primus tamen, quod scimus, Gracorum ad rem Astronomiam serio promovendam aptavit Hipparchus, Berofo plusquam centenario toto junior, anno Nab. circiter DC. Is enim suas aliquot observationes eadem illa *Epoche* signavit. Ab illo reliqui deinde accepérunt Astronomi, quo studio florebant, ex aetate, præcipue Alexandri. Illis eo proculdubio nomine gratiior erat atque acceptior quod anni forma uteretur *Egyptiacæ*. Illam adhibebant Agrippa, Menelaus, & Theon Ptolemaeo coœvus. Ita descendit ad nostrum Ptolemaeum, alioquin Astronomos Ptolemaeo recentiores. Hæc de usu hujus canonis Astronomico.

§. XXVIII. In ejusdem usu *bistorico* variæ factæ sunt Epochæ. Prima à Nabonassaro ad mortem Alexandri; secunda à morte Alexandri, seu initio Philippi ad initium Augusti Alexandrinum; tercua ab initio Augusti ad initium Diocletiani; quarta ab initio Diocletiani qua hodie utuntur *Egyptii*, sub alio tamen nomine. Martyrum enim æram illam appellant, non Diocletianum. Prima regibus insignitur, *Affris* atque *Medis*, & *Persis*; verum illis duntaxat qui *Babylonem* in potestate habuerint, & ab eo usque tempore quo illam obtinuerupt. Ratio in promtu est. Solorum enim *Chaldaeorum* illæ erant observations, nec alibi factæ quam in ipsa urbe *Babylone*; ipso tamen illo, quo factæ sunt tempore regum nominibus annisque signatae. Quin & anni initio signatas esse probabile est ut *luna* in *eclipsi* laboribus pullandis *aneus tympanis*, pro illius ævi superstitione, occurrerent. Illam certe tradit *Martinus* rationem observationum *Sinicarum* tanto Mathematicorum periculo edendarum; & vero Veteres plerosque eadem illa superstitione afflatos compertissimum est. Ita concurrentium annorum etiam confusionem vitabant, si quis *filius* uno eodemque tempore cum *patre* regnasset. *Filius* tamen nomen, ante *patris* excessum, non ferebant publicæ inscriptions. Ita tempora accuratissime respondisse necesse erat. Opponit tamen huic canoni *Synclus* canonem alium quem *explanatio* *coicepsit* appellat, in summa quidem annorum eundem, in regum singulorum annis admodum diversum. Sed nostri canonis rationes tuentur *eclipses*, tuetur & *Berosus*. Nec habet quod opponat *coicepsit* cum his tantæ fidei monumentis ulla tenus conferendum. Conjecturis suis usum verisimile est illius *coicepsit* Autorem (si tamen unus sit) nulla certe discrepantium MSS. fide. Qui priorem nominis Nabonassari partem in mente habuit quipiam *Ecclesiasticus* (nec enim *Africanum* esse constat) Nabuchodonosorum fuisse suspicatus est, sola ductus, ut videtur, *nominum* aliqua similitudine. Tum & *Nabuchodonosori* annos à *captivitate* numeravit, quam etiam ab ejusdem XVIIIº. anno deducendam existimavit. Ex integro annorum XLIII. numero, demptis XVIII. supererant anni XXV. suo Nabonassaro tribuendi. Illum ipsum de annis *Nabuchodonosori* numerum colligit è *Josepho* & *Synclus*. Tum & *Nabuchodonosori* baredi XVIII. tribuit annos vii tatus in Antiquitatibus *Josephus*. Inde forte VIII. suos annos elicuit *coicepsit* quos Nadio assignaret. Longe enim abeunt à vero illi *Josephi* numeri. Alius quipiam prudentior *Ecclesiasticus* posteriore nominis partem propius accedere putavit ad nomen *Salmanassari* (cum & *at* etiam melius responderet) retinendos tamen credidit annos jam antea assignatos *Nabuchodonosoro*. Hanc tentiam sequitur ipse *Synclus*. Similiter in reliquis, cum quos *Babylonico* nomine reperisset in *canone*, illos alio nomine in *sacris literis* appellatos conjectisset; quos ille *sacra Scriptura* principes in *canone* memorari sola conjectura ductus *coicepsit* existimat; eorum & tempora illis assignavit, & ex aliis plerunque, diversisque, à *canone* Autoribus. Hæc usque ad regum *Persarum* basinetas. Inde totus est à *canone* diversus *Ecclesiasticus* iste *coicepsit*. Hæc de prima hujus canonis *Epoche*, à Nabonassaro ad mortem Alexandri Magni, in qua nullæ habebantur observations, præterquam *Chaldaorum*.

^a *Syncl.* p. 226. ^b *Syncl.* p. 207. ^c *Euseb. Chron.* num. MMCCXCHI.

§. XXIX. Proxima deinde *Epoche* ab *Alexandri Magni morte* confurgit, seu ab *initio Philippi*. Utroque enim nomine memoravit *Astronomi*, & fere isolam, omisla deinde (ni antiquius aliquod annorum intervallum id posceret) mentione *Nabonassari*. Hinc certe numeratæ *Theonem* constat è nostro ejus fragmento. Hinc & *Theonis* Autor, in quem scripsit, ipse *Ptolemaeus*, in *coicepsit* *rabbor*. Ita ^b *Synclus*: *Ta's ἡδονῶν τῆς τιμῆς Αλεξανδρείας ψηφοδοταὶ τὸν αὐτὸν διάσπορος ἐν τοχεῖσιν ταῦτα τοὺς ἀνθεῖστας Αἰγυπτίους εἶδεν. Ανnum Ἑγύπτιαν lunarem intelligit, cuius *συντίτασιν* cum XXV. annorum spatio, scilicet vagorum vulgarium, solitam redire dixerimus; proinde *Solari* annorum MCCCCCLXI. respondere non potuit. Omislo itaque anno intercalari, proximam *τικούνιαν* *τικη* ad annum MCCCCCLXXVI. terminari necesse erat. Hanc itaque Lunarem *τικη* ab *Alexandri morte* repetendam censuit *Ptolemaeus*, propterea fortasse quod illa *Ægyptiorum* *Epoche* esset antiquissima, saltem *Alexandrinorum*, nec enim confat de *Lunari* illa periodo aliquid, ante *Alexandrum*, rescivisse *Chaldaeos*. Ab *Alexandrinu* autem præcipue inventam hanc usurpatamque esse Epocham, ex ipso *κανόνι* titulo *Alexander*. Obtinuerat nimirum jam aliquantis per præcipuas *Romani* orbis civitates mos ille imitatione dignissimus quo conditoris memoriam insigni *Epoche* commemorarent. Ita *Romulum* *Romani*, *Seleucum* *Edesseni*, *Julium* *Casarem* *Antiocheni*. Quin & *Tyrius* suam, & *Ascalonitum* & *Laodicenitum* Epocham fuisse testatur ^c *Eusebius*. Horum æmulos fuisse *Alexandrinos* omnino verisimile est, cum & urbem habent *Romana* urbi proximam, & conditorem præterea longe celeberrimum. Ipso tamen *Alexandro* recentiorem fuisse certum est. Nondum in aliis, quas dixi, civitatibus mos iste receptus est, & *Calippi* duntaxat periodis usus est in *Alexandrinis* etiam *oblervationibus Timocharib*. Nullam illæ urbi Epocham commemorat, si qua tamen fuissest, proculdubio commemoraturus; sed nec aliis quispiam *Hipparcho* antiquior *Astronomus Alexandrinus*. Iple etiam *Hipparchus* periodi *Calippæ* numeris suas designat observations, ut proinde siquando notetur annus ab *Alexandro*, *Ptolemaeo* tamen potius nota illa, quam *Hipparcho*, tribuenda videatur. Et ut alia deefident argumenta; ipsum tamen hujus *Epoche* initium, ipsa regum sub initio tempora vitiosissima, id palam faciunt quod à *coavis* non fuerint consignata. Annos *Aridai* numerat canon VII, *Alexandri* deinde XII, ut nimirum decesserit junior ille *Alexander* anno à morte *Alexandri Magni* XIXº. Uno tamen eodemque tempore utrumque illum regem regnasse certum est. Moriens *Alexander* regnum *Philippos Aridaeum* fratri legavit, & infanti quem paritura esset jam gravida, per aliquot menses, ex *Alexandro Roxana*. Juniores itaque *Alexandrum* illa enixa est. Inde regum (in plurali numero) nomine gesta publica *Macedonum* consignata legimus. Decessit *Alexander Magnus* anno primo *Olympiad. CXIV^a*. Occisus ab *Olympiade* matre *Philippos Aridaeum* anno quarto *Olympiad. CXV^a*. post annum regni sextum, *mensem quartum*, Autore *Diodoro*. Occitus à *Cassandra* junior *Alexander* anno secundo *Olymp. CXVII^a*. (anno viz. XIIIº. à *Magni Alexandri* morte duntaxat inchoato) eodem teste *Diodoro*. Omnino à *coavis* hic error emanare non potuit. Sed nec alium quempiam se superiore agnoscebat tamdiu *Lagides*.*

§. XXX. Et tamen postea anni regum observationibus Astronomicis illustres respondent accuratissime. Hæc ita contigisse suspicor. Cum regum *Babyloniorum* nomina ad *Alexandrum* duntaxat deduxisset è *Babyloniorum* Archivis *Berosus*; & vero esset utilissimum ut & suorum similiter *Alexandrinorum* observations, etiam ante editos *Berosi* libros, certa aliqua temporum nota designarent, ut quo intervallo distarent ab invicem ejusdem motus phænomena distinguenter: proinde ab eo usque tempore quo defecissent *canones Babylonii*, novi erant sibi canon-

nes, sed pro *Babyloniorum* exemplo, concinnandi. Ita tandem placuit ab eo novo *canone urbi* etiam suæ novam exordiri *Epocham*. Et quia conditoru*rum* sui *Alexandri Magni* memoriam colere volebant; tot etiam annos à primo suo *Lagide Ptolemaeo* detrahebant, quot annis aliquem è *stirpe ejus regem* à *Macedonibus* agnatum didicissent. Ab initio *Philadelphi* literarum Mæcenatis munificentissimi, jam certa erant regum *Egyptiorum* tempora tam pro reliquorum *Scriptorum* copia, quam præcipue *Astronomorum*. Insignem inde apud *Astronomos* Epocham deduxerat *Dionysius* (cujus meminit s^epē *Ptolemaeus*) nec ipse ab initio Epochæ suæ admodum remotus. Illius Epochæ initium an. *Nabonasari CCCCLXIII* absolutus, i. e. XXXIX°. itidem absolutus à morte *Alexandri*. Hic nihil est quod dubitemus cum hæc Epochæ fuerit à *coavo* signata. Hinc itaque cum cœpissent in *Alexandria* observare *Astronomi*, jam certa fuerit oportet numerandi ratio, ne fallerent observationum intervalla. Cum itaque æmulorum deinde de *regno* litigantium vices variaz calculo perturbassent, sedulo tamen cavebant *Astronomi* ne quis inde error eorum observationibus irreperet. Distinguebant itaque qui *regum* anni fuissent cum *alii regibus* communes, quæ aliorum regum intervalla hujus ejusdemque regis annos interrupissent. Id genus canonem conservavit nobis in aureo fragmento ^a *Porphyrius* cum nostro canone ad amulim consentientem. Ita contigit ut quanquam fero fuerit apud *Alexandrinos* recepta nova hæc, quam dixi, Epochæ ab *Alexandro*, recte tamen ejus intervalla ad initium utique supplererint.

§. XXXI. Ut enim ab *initio Philadelphi* tempora *Egyptiorum* regum certissima fuisse necesse est; ita *Lagide*, si annos illos assignaveris qui à morte *Alexandri* fluxerint ad initium *Philadelphi*, constabit etiam XXXIX annos absolutos, pro nostri canonis rationibus, soli esse *Lagida* assignandos. Fateor equidem XXXVIII duntaxat concedere *Porphyrium*. Sed annos *Ptolemai Porphyrius* ab eo usque tempore numerat quo missus est in *Egyptum* ab *Aridao*, quod usl. *iyawt*, ait contigisse, à morte scilicet *Alexandri* numerandum. Ita factum ut cum annum à morte *Alexandri* XL^m. attigerit *Lagides*, annos tamen ei XL duntaxat assignent Scriptores, quod ab hac ejus sub *Aridao Satrapia* anni numerentur. Nec tamen, pro nostri canonis rationibus, necesse est *integrum intelligamus* seu *primum illum* à morte *Alexandri* annum quo *Satrapa* constitutus est ab *Aridao Ptolemaeu*; seu XL^m. quo è vivis excesserit. Menses enim aliquot veram *Alexandri* mortem anticipat nostra Epochæ à morte *Alexandri*. Et vero secundum illum, quo cum patre regnarit *Philadelphus*, annum, inchoatum duntaxat existimat *Usserius*. Hinc itaque videmus ut in *Alexandri* posteris errare potuerit canon, illibata tamen ejusdem in *Ptolemaorum* temporibus consignandis fide. Nempe à recentioribus adjecti sunt solius Epochæ explendæ causa illi posteri, nullis omnino *coavorum Astronomorum* observationibus insignes. *Satrapia* annos XVII duntaxat numeravit *Porphyrius*, recte si de *absolutis* intelligamus. Anno enim secundo *Olympiad. CXVIII^o*. *regium à Ptolemaeo* nomen sumtum scribit *Diodorus*, à morte *Alexandri* XVII°. Ex quo rursus intelligimus non esse annos XIX cum nostro canone, à *Ptolemaei* regno detrahendos. *junctiorem* itaque necesse est hujus Epochæ fuisse conditorem. Et si quidem *Epigenis* illi anni DCCXX de annis essent *Nabonasari* intelligendi, ut intellexit Cl. *Marsham*, non equidem aliud hujus *Egyptiaca Epochæ* Autorem fuisse crediderim. Conjunxit equidem *Alexandrinus* observations & *Calippicarum* periodorum annos cum æra *Nabonasari Hipparchus*. Sed conjunxeritne cum eadem æra regum *Alexandrinarum* aliquem laterculum, illud sane non constat. Sunt porro in hac Epochæ secunda eclipses quæ intervalla ejus justa, fidemque confirmant.

§. XXXII. Tertiam itaque *Augustorum Epocham* quod

attinet, à morte *Cleopatra ductam*; *civilis* illa potius videtur *Alexandrinarum* in honorem *Augusti*, quam *Astronomorum*. Nec enim *Astronomicis* usibus idonea fuit varia illa anni forma, *vagi* ab initio, tum *fixi* deinde à nono illius Epochæ anno. Quintus tamen ejus annus, seu potius *Bissexti* seu dies *intercalares* à quinto illo anno numerandi, caput erat, ut è *Theone* jam ostendimus, Epochæ *Astronomicae*. In eo conveniebat *Thoth* uterque, tam *Alexandrinarum*, quam reliquorum etiam *Egyptiorum*. Inde itaque incipiebat annus *canicularis magnus*, eo etiam post emensum CCCLXV *Bissextorum cyclum* redditurus, quem *cyclum* numerabat in tercia fastorum suorum *ovidi* & quarta *Theon*. Ita scilicet commercium servabant cum reliquorum *Egyptiorum Astronomis* *Astronomi Alexandrini*. Quanquam autem ab Epochæ *initio* nullam Epocham numerarint *Astronomi*; *Imperatorum* tamen deinde *Romanorum* annis suas observations insignebant, ut proinde & hic intervalla accurate designarent. XII°. *Domitiani* observavit *Agrippa*, primo *Trajanus Menelaus Geometra*, primis *Hadriani* annis leñor *Theon*, *Ptolemaeus* ipse postremis *Hadriani* & primis *antonini*. Et convenient intervalla accuratissime; ita tamen ut non ab *Augusto*, sed à *Nabonasaro* numerentur. Cum tamen ex annis *Imperatorum* colligunt annos *Nabonasari*; proinde constat annos *Imperatorum* certum, etiam apud *Astronomos*, habuisse locum in Epochæ *Nabonasari*. Et cum pro nostri canonis numeris apte respondeant, sequitur non alias, quam *canonis nostri*, fuisse *Astronomorum Alexandrinorum* etiam rationes. Sic etiam veteres de *Paschate Scriptores Christiani*, quorum meminit ^b *Clemens Alexandrinus*, nostri etiam canonis numeros fecuti sunt. Cum enim *Christum* anno *Augusti XXVIII°*. natum docerent, & XXX annorum medium partem sub *Augusto*, medium vixisse sub *Tiberio*; *Augusto XLIII* annos tribuerint necesse est, ab initio ejus, ut dixi, *Alexandrinus*, non *Romanus*, numerandos. Proinde *Astronomorum* iidem erant numeri, cum non alios quam illos Autores sequerentur in *cyclis* suis *Paschalibus* plurunque *Christiani*. Quod vero dixi ineptam suppurationibus *Astronomicis* hanc fuisse ab *Augusto Epocham*, de forma *Alexandrina* intelligo. Qui enim formam anni *vagi* solam observarent, quod reliquos fecisse diximus *Egyptios*, à quoquaque exordio poterant satis commodè numerare. Ita igitur noster *Theon*, ita & non nunquam *Ptolemaeus* solet, sed raro, numerare.

§. XXXIII. Ultimam hujus canonis Epocham *Diocletiani* fuisse diximus. Ea cum simplicem utrobique anni formam exhiberet, proinde *Astronomicis* etiam utrobique usibus erat satis idonea. Sed nullis illam puto regum temporibus fuisse ab *Astronomicis* distinctam. Ipla tempora hoc clamant *vitiosissima* deinde, & à summa illa *Mathematicorum* *ἀριθμητική* omnino alienissima. Noster *Theon*, in hoc ejus *fragmento*, & *commentario* in *Ptolemaum*, hac ipsa usus Epochæ; neutro tamen in loco numerat annos *Imperatorum*, sed ne *canonis* quidem meminit in quo numerarentur. Idem tamen annos ab *Augusto* ad *Diocletianum*, ix. v. βασιλεών των, numerat CCCXIII. Similiter & *Scriptores cyclorum Paschalium Christiani* (à quibus *Astronomorum* morem dicendum esse diximus) annum *Diocletiani* memorant quidem, sed nullo unquam *Imperatoris* anno designatum. Plane itaque à recentioribus monachis reliqua *Imperatorum* nomina fuisse suspicor; quorum licet in temporibus antiquioribus nullo sit in loco fides, pro suis tamen proximisque temporibus non sint facile spernendi. Proinde commode accidit quod tot habeamus nostri canonis continuatores, & tot intervallis aliqua saltē minime temnenda.

§. XXXIV. A *Nabonasaro* tamen ad *Diocletianum*, ut ab *Astronomo* concinnatus est hic canon, ita eorum usibus aptatum esse verisimile est. Proinde numerandi rationem ubique certam constantemque fuisse oportet, ut ab uno eodemque exordio anni omnes accuratissime

^a *Porphyrius ap. Scal. in Gr. Euseb. Chr. p. 50.*

^b *Strom. I.*

incipiant. Commune itaque annorum omnium initium est neomenia *Thoth vagi* in quemcunque anni Juliani diem inciderit; commune etiam dierum omnium initium est *meridies*. Quod à meridie dies inchoet Ptolemaus est sene quod miremur, cum nec *Babyloniorum* ea fuerit consuetudo, nec *Hipparchi*, nec etiam *Egyptiorum*. *Babylonios* à Solis ortu ad ejusdem ortum numerasse è ^a Plinio constat, & *Varrone* apud ^b Gellium, ^c è *Censorino* etiam atque ^d *Macrobius*. *Hipparchus* eandem numerandi rationem secutus qua fuerat *Egyptiorum*, atque *Romanorum*, à nocte media ad noctem similiter medium. Solos *Umbros* legimus qui eo modo diem finierint quo Ptolemaus, & tamen nihil illis fuisse certum est cum nostro Ptolemao. Plane, pro *Astronomorum* usibus & hanc à Ptolemao numerandi methodum suscepitam esse verisimile est. *Ortus* solis & *occasus* ita erant ab invicem, pro variis anni tempestatisbus, ipsi quoque varii, ut prorsus inepti esent calculis *Astronomici*. Idem de aliis quoque *wx-Snupis* punctis statuendum à meridiano circulo diversis. A meridiano itaque *puncto* alterutro, seu *diurno*, seu *nocturno* inchoandus erat omnino dies *Astronomicus*. Erat tamen & illud incommode si à meridiano nocturno *wx-Snupis* primordium arcesserent, quod *Astronomicae observationes* plerasque noctu factas duobus diebus necesse esset assignare. Proinde mutavit *Hipparchi* initium fortasse Ptolemaus; Ptolemaum secuti reliqui deinde *Egyptiorum Astronomi*, in illis è nostro fragmento constat nostrum fuisse *Theonem*. Quod si *Historia*, potius quam *Astronomia*, in hoc canone consultum vellent; nec verisimile est *horam* diei consignaturos qua incepit *Nabonasarus*, nedum illam præcile meridianam; nec mutaturum *Hipparchi* horam recentiorem *Hipparcho Ptolemaum*.

§. XXXV. Quod vero dixi *Thoth vagi* neomeniam commune omnium hujus canonis *annorum* esse *primordium*, id (quia nondum observarunt *Chronologi*) paulo accuratius demonstrandum est. Inde perpetuo numerat *Nabonasari* Epocham Ptolemaus, ut etiam *menses*, *dies*, iplas *horas* numeret ab hora sexta primi diei *Thoth vagi Nabonasarei*. Sed non constat illud verumne *Nabonasari* fuerit exordium. Etiam secundæ Epochæ idem statuit initium, cum tamen *Thoth* illo Vt mensibus recentior eset excessus *Alexandri*. Anno *Nabonasari* CCCCXXV, quem primum numerat canon à morte *Alexandri*, incidit *Thoth vagus* in Novemb. duodecimum, pro rationibus anni Juliani. Excessit *Alexander* sequentis anni Juliani Maii XXIIº. Etiam illo excessu recentius erat initium *Philippi* post turbas militum prætorianorum, ut expleto anno à morte *Alexandri*, viz. *Egyptiacos* à *Thoth* alio numerando, *Egyptum* appulerit missus à *Philippo* satrapa *Egypti* *Ptolemaus Lagides*. Et tamen tam mortem *Alexandri* quam initium *Philippi* à præcedente *Thoth* arcessit noster *Ptolemaus Astronomus*, & reliqui deinde *Astronomi*. Ita numerat eosdem *mensum* *dierumque* supervacuorum calculos in hac *Alexandri* Epochâ secunda quos in priori illa numeraverat Epochâ *Nabonasari*. Unde illud, ni ab eodem etiam illa repeteretur initio? Id etiam unde ni *Astronomica* præsertim æquationis rationem habuisset? Sic & noster in fragmento *Theon*. Similiter & tertiam *Augustorum* Epocham, ab initio *Thoth*, & quidem à meridie, pro more suo numerat idem ^f *Ptolemaus*. Idem noster *Theon*, nequid suspicemur hac etiam in causa, discessisse ab invicem *Astronomos*. Inde contigisse ostendimus quod, ab eo usque tempore quo primum intercalare cœperunt *Alexandrini*, annum *Augustorum* ab *Augusti Juliani* XXIXº. numerarent, quod primo anno intercalari *Thoth* mobilis in illo ipso mensis Juliani die repertus fuisse. Nec sane longe aberat à fine *Cleopatrae*, quam *Augusto* mense extinctam verisimile est. Quarta denique *Diocletiani* Epochâ *Thoth* fixum reperit apud *Alexandrinos*. Apud reliquos *Egyptios* adhuc *vagus* erat. Et quo sele invicem intelligerent; hos *fastos*, hanc intercalares suppeditandi methodum, à *Theone* nostro usurpatam diximus. Constat tamen primi mensis

Egyptiaci, potius quam veri *Diocletianai Imperii* initii, hic etiam habitam esse rationem. *Thoth* CCCXIII^u. ab *Augusto* fixus incidit in *Augusti* XXIXº. anni Domini CCLXXXIVⁱ. *Thoth vagus*, quem noster numerat *Theon*, in ejusdem anni Domini Jun. XIIIº. cum tamen sequenti mense *Septembri*, & quidem die ejus XVIIº, *Diocletianum Augustum* salutatum testetur *Chronicon Alexandrinum*. Nempe eam numerandi rationem omnium expeditissimam judicarunt, qua ad unum omnia & commune esent deducenda primordium, ut idem omnium Epocharum esset initium, quod fuerat etiam & anni *Egyptiaci*.

§. XXXVI. Quod porro in Epochâ idem & in principum singulorum annis observatum verisimile est. Aliter fuisse, addendi erant præterea principum *natales*, *menses* præterea & *dies* supervacui. Nec enim aliter colligere poterant quotus regni annus in quotum Epochâ annum incurrisset; nec quanto intervallo ab origine distarent *observationes Astronomicæ regum annis consignatae*, nedum annorum *menses*, *dies*, *horas*, *sexagesimas*, &c. quæ tamen omnia erant ad æquationem *Astronomicam* omnino necessaria. Quæ factæ erant in *Babylonia* obseruationes eas, facta *meridianorum æquatione*, redigit ad *meridianum Alexandria* accuratissimus Ptolemaus. Idem labor ad æquandos regum annos cum annis *Nabonasari* fuisse necessarius ni, qua diximus methodo, jam æquati intelligerentur. Sed de eo nullibi solicitor videmus *Hipparchum*, nullibi *Ptolemaum*. Conveniunt accuratissime numeri, ut quot intercessissent novi *Thoth*, tot numerentur ab exordio non anni modo *Nabonasari*, sed & regum etiam singulorum. Qui enim in æquandis Epochâ eam adhibuerant, refragante etiam *Historia*, quam dixi, methodum; cur non etiam eandem adhibitos putemus in *regum singulorum annis*, quorum & anomaliæ perplexiores futuræ esent, & longe etiam frequentiores? Sub *Mardocempado* duas memorat eclipses ex *Hipparcho* & *Ptolemau*, quarum utraque in mensem *Thoth* incurrit, sed primo alteram, alteram secundo, illius regis anno. His etiam respondent accuratissime anni *Nabonasari* quos nemo dubitat à *Thoth* fuisse numeratos. Hoc certe fieri vix potuit nisi cum vago *Thoth* incepit initium *Mardocempadi*. Proinde & regum *Mardocempado* antiquiorum annos ita æquatos fuisse contentaneum est. Conveniunt itaque initia annorum *Nabonasari* atque regum. Conveniunt & fines. Annus *Nabonasari* CCXLV cum ^b diebus 327. est annus *Nabonasari* CCXLVI, fere absolutus. Convenit autem cum *Darii Hystaspis* anno XXº, pro canonis rationibus, accuratissime. Ita magorum *menses* omisssi, aliorumque regum *menses* atque *dies*, nihil tamen impediunt quo minus in summa optime convenient. Estque id obseruatione dignissimum in toto hoc regum canone ne *unum* equidem hic comparere qui non spatium *annum* explevit, nec tamen propterea minus inter se convenire annorum integra intervalla. Aliunde itaque necesse est ut defectus illi sarciantur, quod tamen verū regum temporibus fieri omnino non potuit.

§. XXXVII. Ita factum in canone regum *Babylonico*, & in ea etiam ejusdem versione quam *Græcorum Astronomorum* usibus accommodavit *Hipparchus*. Exemplum etiam in aliis ejusdem canonis Epochâ *Egyptiaci* secuti videntur *Egypti*. Annos duntaxat *integros* memorat canon; & tamen æquantur intervalla, & conveniunt obseruationes ab ipsis *Astronomi* sub *Philadelpho* & *Philometore* consignatae. Et quidem in *Philadelphi* annis observatum esse è *Dionysii* etiam *Astronomi* Epochâ colligimus, quam ab initio ⁱ *Philadelphi* numeratam esse verisimillimum est. Quanquam enim mensibus *cœlestibus* obseruationes suas consignarit ipse *Dionysius*, annis tamen *Nabonasarei* à *Thoth* inchoandis illas aptat *Ptolemaus*.

§. XXXVIII. Est autem id manifestissimum in *tertia nostri canonis Epochâ*, ab *Augusti* initio *Alexandrino*. Hic equidem occurruunt, fateor, maximæ difficultates, quas

^a Plin. N. H. II. 77. ^b Gell. Noct. Att. III. 2. ^c Censorin. de die Nat. c. 22. ^d Macrob. Saturn, I. 3. ^e Plin. ibid. ^f Ptol. Magn. Constr. L. III. c. 8. ^g Ptol. magn. Constr. L. IV. c. 5, 6. ^h Ibid. c. 9. ⁱ Apud Ptol. magn. Constr. L. IX. c. 7.

hac tamen unica observatione expediri posse puto. Sunt tamen quæ dicturus sum in hac Epochæ propterea manifestiora quod Imperatorum plerorumque natalitia vera habeamus explorata. Invaluerat nimurum per Romani Imperii etiam Provincias consuetudo qua Imperatorum natalitia annua solennitate celebrabant, ut discimus è Plinio. Invaluerat & alia qua divi Imperatoribus sodalitia Sacerdotalia dicarentur, quorum id officium esset ut divisorum, etiam defunctorum, natalitia annua colerent, ut constat è veteribus kalendariis. Faciebant haec quotannis redeuntia festa ne unquam natalitiorum irrepere posset oblivio. Percurramus itaque Imperatores, & videamus annon, pro nostra hypothesi, anni eorum integri in canone nostro commemorentur. Primo Augusto anni tribuuntur XLIII. Addantur anno U. C. DCCXXIV^o. Ita discesserit Augustus anno U. C. DCCLXVII^o. Christi XIV. Incidit eo anno Thoth mobilis in Aug. XX^m. cui superstes fuit Augustus usque ad Sept. XIX^m. Ita proximus Thoth ad primum spectabat annum Tiberii. Tiberio tribuit canon annos XXII. Desinunt an. Dom. XXXVI. Mortuus est Tiberius an. Dom. XXXVII°. Mart. XVI°. ante Thoth Aug. XIV. qui proinde Caius imputandus est. Caius Imperavit annis IV. Numerentur, pro canonis rationibus, ab an. D. XXXVI°. Incidet ultimus ejus Thoth in an. Dom. XL^m. Deceasit enim Caius sequentis Jan. XXIV°. ante Thoth anni XLI°. Aug. XIII. Claudio concedit canon annos XIV. Ita ultimus ejus Thoth inciderit in an. Dom. LIV^m. Aug. X. Reste nimurum ille. Excessit enim ejusdem anni Oct. XIII°. Neroni cum assignantur anni XIV. necesse est ut Thoth an. D. LXVIII°. ei tribuatur, propter tumultus Reip. Nec enim succendentium principum quispiam annum integrum explevit usque ad Vespasianum, quem tamen nondum Augustum agnoverunt Itali. Non tamen illum attigit Nero occisus Jun. IX. Thoth enim illius anni incident in Aug. sextum. Inde si numeres, decimus Vespasiani Thoth convenienter an. D. LXXVIII°. Excessit Vespasianus anno sequenti, Jun. XXIV°. sed ante Thoth Aug. IV. qui Titus primus est. Tertius itaque Titus Thoth an. Dom. LXXXI°. constituendus est. Thoth ille fuit Aug. tertio, superstes fuit Titus usque ad Sept. XIII^m. Ita intelligimus cur tres annos Titus tribuat canon, qui tamen paucos tertii anni menses expleverit. Inde decimus quintus Thoth Domitianus attinget an. D. XCVI^o. Recte scilicet. Thoth anni XCVI^o. fuit Jul. XXX. Occisus est Domitianus Sept. XVIII. Nerva Thoth unicus incident in Jul. XXX^m. A. D. XCVII. Proximum non attigisse certum est, defunctum scilicet sequenti anno, sub finem Januarii.

§. XXXIX. Sunt equidem sequentia tempora, pro nostri canonis rationibus, paulo difficiliora. Thoth Trajanus XIX°. (si ab anno XCVI^o. numeretur) conveniet A. D. CXVI^o. Et tamen Thoth anni CXVII^o. probabile est superstitem fuisse Trajanum, Thoth anni CXVII^o. fuit Jul. XXV. Mortuus est Trajanus Aug. XI. si tamen anni CXVII^o. Thoth Trajanus assignaveris, univerlam deinde perturbari necesse est canonis nostri seriem. Thoth enim anni CXXXVIII^o. non vidit Hadrianus. Incidit Thoth ille in Jul. vigesimum, sed Jul. decimo jam excesserat Hadrianus. Ita Thoth non plures quam XX Hadriano concedendi erunt, & reliquam deinde que jam bene habet, labefactari necesse est canonis nostri Chronologiam. Vix est certe ut ante an. Dom. CXVII^o. Trajanum mortuum existimemus. Secundo Consulem favore Plotina factum, totam præsumptionem Adoptionis emeruisse, ait de Hadriano ^a Spartianus. Consulatum illum fuisse an. CXVIII^o. Priori itaque anno designatus fuerit oportet. Tum enim aderat moribundo Plotina. Ita etiam Adoptionis fuisse argumentum. Pro regulis enim Cl. Pagi novus princeps proximis kal. Januar. Cols. procedere debuit. Et quanquam fateor, sub Imperatoribus, plurium etiam nonnunquam annorum Cols. fuisse designatos; at signum certe Adoptionis non fuisse Consulatum

ultra annum prorogatus. Conveniunt etiam huic anno CXVII^o. annorum numeri quos Trajano autores assignant. Sed quia varia erant Trajani initia unde deduxerunt autores numerorum suorum exordia; proinde & illa distinguenda sunt ut intelligamus illi numeri quam apte respondant. Citimum Trajani initium à morte Nerva deducendum est. Qui illud accurate designarint, duos Veterum habemus, ^b Dionem & Eutropium. Dion Nerva annum unum tribuit, menses quatuor, dies novem; annum similiter Eutropius, totidemque menses, sed dies duntaxat octo. Nulla est in re ipsa discrepantia, sed in sola numerandi ratione. Uterque diem Januarii indicat XXVI^m. Sed Dio à XVIII°. Septembri numeravit, quo perii Domitianus, ad XVIII^m. Januarii. Inde nonum si numeres diem, incidet in illum, quem dixi, Januarii XXVII^m. Eutropius à XIV°. kal. Octob. more Romano, ad XIV^m. similiter kal. Februarii. Demis VIII. erit VI kal. Febr. idem Januarii dies XXVII. Uterque numerus alterum invicem confirmat. Inde corrigendus apud Theophilum Chrysostomus. In numero dierum pro reponendum. Error admodum facilis est. Sic & Clem. Alexandrin. Hinc αὐτορεῖας, ut loquitur Dio, seu μορφίας, initium repetendum. Εὐορδῆνος Trajanus, ex calculis Dionis, annos XIX. mens. VI. dies XV. Numerentur à Jan. XXVII^m, pro more Dionis vulgari, pertingent ad Jul. XXVII^m. Adde dies XV, Julii, reliquos quatuor, ceteros Augusti; incidet initium Hadriani in Aug. XI^m. accuratissime. Uno die discrepare videtur ē Chrysostome & Theophilus Antiochenus qui annos Trajanos numeravit mensesque totidem quot Dio, sed dies praeterea XVI. Nihil discrepat, sed morem supputandi fecutus est, quem dixi, Romanum, à VI kal. ad VI kal. sic à sexto kal. Aug. XVI^m. est Augusti undecimus.

§. XL. Paulo altius aliud erit repetendum Trajani initium quo Imperium abdicavit Nerva. Tunc illum αὐτορεῖα facit Nerva quod scribit de eo Dio, primo Caesarum, καὶ τὸ αὐτορεῖον ab eo renuntiatum. Quod enim Augusteum hic à Cesarea dignitate distinguit eruditus, omnino hallucinantur. In ipsa etiam Augustea dignitate varii tamen semper erant gradus, quoram primum usque ad abdicationem tenuit ipse Nerva. Propius accedebat ad aequalitatem cum quis fratrem adoptaret quam cum filium. Sic Marcus Lucius; sic Diocletianus Maximianus Herculius. Et tamen primi Augusti dignitas fratri seniori reservata est. Hic priorus Augusti gradus erat αὐτορεῖα, &c, abdicante Nerva, in Trajanum collatus est. Recentiore illo tempore fuisse tantam illam Casaris atque Augusti discrepantiam testis est dilertissimus ^d Victor in Cæsaribus: Abbinc, inquit, diversa nomina Cæsarum atque Augusti: induitumque in Rempublicam, uti duo, seu plures, summa potentia dissimiles, cognomento ac potestate distinpari sint. Ne vero haec Victor temere excidisse suscipiemur, idem scribit, quod Victor, Spartianus. Ad Hadrianum usque eos duntaxat ait à se commemoratos qui principum locum retentissent; deinde illorum se vitas scripturam pollicetur, qui Cæsarum nomine appellati essent, nec principes aut Augusti fuissent. Horum primum ait fuisse ^e Aelium Verum, qui primus, inquit, tantum Cæsaris nomen accepit, adoptione Hadriani familia principum adscriptus. Sic in vita Lucii Veri ^f Capitolinus: Huic naturali pater fuit L. Aelius Verus, qui ab Adriano adoptatus, primus Cæsar est dictus, & in eadem statione constitutus periret. Probabile est Hadrianum cum Aelium Cæarem turpibus de causis, & promissis adactus, Cesarea dignitate ornaret, propreter dignitatem ipsam illi datum immuniisse. Alter certe illum Cæarem ab Hadriano esse factum quam fuerit à Nerva Trajanus, verba habemus & Spartiani expressissima. Sic enim ad Diocletianum ille: Non testamento ut antea solebat, neque eo modo quo Trajanus est adoptatus; sed eo prope genere quo nostris temporibus, à vestra clementia, Maximianus atque Constantius Cæsares dicti sunt, quasi quidam principum filii viri, & designati Augusti majestatis heredes. Hæc obiter, quia nondum com-

^a Spart. Hadrian. c. 4. ^b Dion. ap. Xiphilus. Eutrop. L. VIII. ^c Theoph. L. III. ad Autoly. ^d In Trajan. ^e Spart. in Ael. Ver. c. 1. ^f Capitolin. in Ver. c. 1. ^g Spart. in Ael. Ver. c. 2.

peri observata ab eruditis. Videat itaque Cl. Pagi quam fidem mereantur tot *Cesarea* dignitatis ante *Ælium Cesarem* quinquennalia atque decennalia ab eo primum commemorata. Quanquam autem abdicato Nerva Imperio, jam primum in Imperio gradum consecutus erat *Trajanus*; eum tamen, *Nerva* superstite, noluit usurpare. Sic enim ^a Plinius: *Jam te providentia deorum primum in locum provexerat; tu adhuc in secundo regnare, atque etiam senescere, oportebat. Privatus tibi videbaris, quamdiu Imperator & alius esset. De vita enim Nerva hæc, non de ejus Imperio, intelligenda esse, indicant sequentia: Audita sunt, inquit, vota tua, sed in quantum optimo illi & sanctissimo seni utile fuit, quem dum [leg. dii] cælo vindicaverunt, nequid post illud Divinum & immortale factum mortale faceret.* Ita intelligimus cur quanto etiam *Nerva* consulatu nummos habeamus *Tribunitia* ejus *Pot. II.* etiam insignitos, cum tamen jam privatius esset *Nerva*.

^b §. XLI. Superiori enim anno illum Imperium abdicasse, ex eodem ^b Plinio colligimus. Sic enim scribit: *Divus quidem Nerva (nam privatus quoque attendebat hu quæ recte in publico fierent) misericordia ad me gravissimis literis, non mihi solum, verum etiam seculo gratulatus est, cui exemplum (sic enim scriptis) simile antiquis contigisset. Gestæ hæc coram Cols. de causa Babii Massa scribit Plinius, quibus tamen Nerva jam privatus attenderit. Alios illos Cols. fuisse oportet quam ipse Nerva. Atqui anno XCVII^o. alios præter le Cols. non vidit, ne sufficiatos quidem. Nec enim mensis Januarii finem attigit. Superioris itaque anni XCVII^o. fine causam illam actam esse necesse est coram mensis illius Cols. sufficiens. Convenit & senior *Victor* in *Cesariis*, qui mente Imperii XVI°. *Nervam* abdicasse testatur. Inibat mentem Imperii XVI^m. *Nervam* XVIII°. *Decemb.* an. XCVII^o. Sed statim Autorem novi hujus *Trajani* honoris consecratum ait Plinius. Proinde brevissimum inde ad mortem *Nerva* fuisse oportet intervallum. Ipsum abdicationis diem designavit, ni fallor, ^c Clemens Alexandrinus cum *Trajano* tribuit annos XIX. mens. VII. dies XV. Eundem dierum numerum habet Clemens, quem à morte *Nerva* Dio, ut proinde probabile sit justum inde mensem implevisse *Nervam*. Ita Imperium exuerit *Decemb.* XXVII°. Ita etiam intelligimus, cur Menelaus, qui ^d observavit anno XCVIII^o. *Mechir* XV°. qui decimus est Januarii, primo se dixerit obseruasse anno *Trajani*, ne facta quidem *Nerva*, quamquam etiamnum superstitis, mentione; quia jam superiori anno Imperium exuerat. Hæc itaque secunda est *Trajani* *Epocha*.*

^e §. XLII. Est & tertia utrisque superior à prima *Trajani adoptione* in *Capitolio*. Factus est enim à *Nerva Trajanus* Imperator, etiam absens & ignarus. Eras (inquit ^e Plinius) Imperator, & esse te nesciebas. Imperator titulus, imaginibus & signis, ceterum modestia, &c. Legatus & miles, quum jam tua vexilla, tuas Aquilas [ ] antiretes. Quæ vero dignitas *Trajano* ex hac adoptione accreverit, ita describit idem ^f Plinius: Simul filius, simul *Cesar*. Mox Imperator, & consors *Tribunitia* potestatus. --- Non solum successor Imperii, sed particeps sociusque. --- Et omnia pariter & statim factus es qua proxime parens verus tantum in alterum filium contulit. Frustra hæc ad alium quam *Augustum* Imperii gradum retulit Cl. Pagi. Certum est quod in alterum duntaxat filium Titum contulit *Vespasianus*, de alio intelligi non posse. Pares certe illos fecit coœvus & Plinius senior. Sciant, inquit, omnes quam ex aquo tecum vivit Imperium. *Triumphalis* & *Censorius* tu, sextumque *Consul*, ac *Tribunitia* potestatus particeps. Hujus adoptionis tempus è *Victore Epitomatore* discimus. Ait imperialis *Nervam* menses XIII. dies X. De *Nerva* monarchia proculdubio intelligendus est. Ita *Trajanum* adoptarit Octobr. diem circiter XXVII. Cum *Trajano* tribus, ait, vixisse mensibus. Vixisse ait, non Imperasse, ut proinde tres illi menses non sint in *Nerva* abdicatione, sed in morte, terminandi. Respondentque, ut vidimus, accuratissime. Inde numeravit in *Chronico Eusebius* cum *Trajano*

^a Panegyric. *Trajan.* ^b L. VII. Ep. 33. ^c Cl. Al. Strom. I. ^d Apud Ptol. Magn. Constr. L. VII. c. 3. ^e Plin. Panegyr. ^f cap. 8. ^g Pref. ad Nat. Hist. ^h Juliani in *Cæs.* ⁱ Numm. ap. Goltz. ^k Grut. p. 252. 1. ^l Lazius Comm. Reip. Rom. L. III. c. 16. ^m Grut. p. 252. 7. ritus

assignat annos XIX. menses IX. Inde & *Victor* in *Cesariis* cum tribuit eidem annos prope viginti. Inde & Augustus ^b Julianus cum rotundum numerum annorum XX. Inde & *Trajani Tribunitia* potestates. Modo enim Plinium fatentem audivimus, hoc ipso tempore consortem *Tribunitia* potestatus à *Nerva* factum esse *Trajanum*. Ex his omnibus Epochis numerisque respondentibus, *Trajanum* anno CXVII^o. decepsisse necesse est. Ita *Trib. Pot.* vigesimali attigerit, quam & i nummi commemorant. Non poterat sane si Aug. undecimo, anni CXVI^o. motuum statuagus.

§. XLIII. Mortuus itaque *Trajanus* est anno CXVII^o. & tamen ab anno CXVI^o. *Tribunitias* potestates suas certum est numerasse *Hadrianum*. Constat hoc imprimis è coœvis *Hadriano Astronomis*, *Theone* seniore, iploque *Ptolemaeo*. Sic enim conjungunt illi annos *Hadriani* cum æra *Nabonassari* ut necesse sit *Thor* anni CXVI^o. ultimum esse *Trajani*, reliquos *Hadriano* imputandos. Recte itaque canon noster & pro *Astronomorum* mente, *Hadriani* annos consignavit. Pro more suo fecit cum duorum simul regnantium annos soli tamen posteriori assignat. Sic in Epochâ *Ptolemaorum*, *Lagida* annos cum filio *Philadelphia* communes soli tamen *Philadelphia* accenluisse jam vidimus. Nec *Astronomi* modo, sed & alia quoque illius ævi monumenta ita numerarunt. *Tribunit. Pot.* XXII^m. *Hadriani* habent *Inscriptiones*. Sic in *Transylvania* una apud ^k *Gruterum*:

IMP. CAES. DIVI. TRAIANI. PARTH. FIL.
DIVI. NERVAE. NEPOTIS. TRAIANO. HADRIANO.
AUG. PONT. MAX. TRIB. POT. XXII. IMP. II.
COS. III.

DERESIUS. RUSTICUS. CURATOR. VELETRIA-
RUM. TIBERIS. ET. CLOACARUM. URBIS.

Alia est omnino inscriptio *Transylvanica* quam *Thesau-
ro Gruteriano* acceptam refert Pagi, cum tamen ibi non
legatur, in hæc verba è ^l *Lazio*:

L. ANNIO FABIANO III. VIRO CAPITAL. TRIB.
LEG. II. AVG. QVÆSTORI. TVRBANTIVM TRIB.
PLEBIS PRÆTORIS CVRATORI VIÆ LATINÆ
IMP. CÆS. DIVI TRAIANI PARTH. FIL. DIVI
NERVÆ NEPOTIS. TRAIANI HADRIANI AVG.
PONT. MAX. TRIB. POT. XXII. IMP. II. COS. III.

Nihil habet quod huic *Inscriptioni* respondeat Cl. Pagi, nisi quod dedicatam existimet in *Transylvania* antequam de *Hadriani* morte rescivissent. Sed, quod pace viri ingeniosissimi, dictum velim, divinari hoc est potius quam respondere, præsertim cum & alia huc convenire ostenderimus, & simus porro ostensuri. Est etiam & alia *Rome* in *Thesauro Gruteri*, ubi non est quod existimemus diu latuissile mortem *Hadriani*. Eam ita recitavit ^m *Gruterus*:

IMP. CAES. DIVI. TRAIANI. PARTHICI. FILIO
DIVI. NERVAE. NEPOTI. TRAIANO. HADRIANO.
AVG. PONT. MAX. TRIB. POT. XXII. IMP. II.

COS. III. P. P. ET. DIVAE. SABINAE.

IMP. CAESAR. T. AELIUS. HADRIANVS
ANTONINVS. AVG. PIVS. PONT. MAX. TRIB.
POT. II. COS. DES. III. P. P. IMP. II.

PARENTIBVS. SVIS.

Quod hic TRIB. POT. XXI. legerit *Onaphrius*, id nulla autoritate factum existimat ipse Pagi. Quod vero quæ-

ritur omisso hic DIVI nomen Hadriano tribuendum, id leviculum, & fieri potest ut litera D. pro eo posita transcriptentium incuria fuerit prætermissa.

§. XLIV. Habemus etiam Inscriptiones in Pannonia superiori, quo tempore Provinciam illam administrabat L. Aelius Cæsar ab Hadriano adoptatus, Hadriani Trib. Pot. XXI. dedicatas. E. ^a Lazio aliam excripsit Pagi: HADRIANO AUG. P. P. TRIB. POT. XXI. COS. III. IMP. II. LELIVS CÆS. FIL. TRIB. POT. COS. PR. PROCOS. VIVIR SACRIS FACI. VII. Aliam è Bon-garsii & Clusi scchedis ^b Gruterus: IMP. CAES. TRAIA-NO HADRIANO AVG. P. P. TRIB. POT. XXI. COS. III. IMP. II. L. AELIVS CAES. FIL. TRIB. POT. COS. II. PROCOS. XV. VIR. SACRIS. FACIVND. Quo vero anno illæ dedicatæ querendum. Gesta hujus Aelius Cæsaris ordine perturbatissimo repræsentavit Spartanus. Ita ille in Hadriano, Adoptavit ergo Ceionium Commodum Verum invitum omnibus, cumque Aelius Verum Cæsarem appellavit. Ob cuius adoptionem Lados Circenses dedit, & donativum populo ac militibus expendit: quem Pratora honoravit, ac statim Pannonia imposuit, decreto Consulatu cum sumtibus; eundem Commodum secundum Consulatum designavit. Nec aliter in ^d Aelio Vero: Adoptatus autem Aelius Verus ab Adriano eo tempore quo jam (ut superius diximus) parum vigebat, & de Sucofore necessario cogitabat, statimque Prator factus, & Pannonia duce ac rector impositus, mox Consul creatus. Et quia erat deputatus Imperio, iterum Consul designatus est. Datum etiam populo congiarium causa ejus adoptionis, collatumque militibus HS. ter millies, Circenses editi, neque quicquam prætermisum quod posset latitiam publicam frequentare. Hæc ille quasi hoc gesta essent ordine. Primo ut adoptatus fuerit Aelius, tum Prator factus, deinde Pannonia impositus, ita decretus ei primus cum sumtibus Consulatus, tandem secundum Consul fuerit designatus. Pessime hæc, & ordine alienissimo. Nos veram gestorum seriem eruere & designare conabimur.

§. XLV. Primum itaque Aelii honorem Pratoram existimamus. Eo enim tempore natum filium ejus Verum qui cum Marco postea Imperavit, tradit ^c Capitolinus, & quidem eodem quo Nero die Dec. XV°. Sic enim de Neroni ^d Suetonius. Post septimum annum in familiam & Aureliam traductus est. Adoptatus à Marco est ^b Feb. vigesimo quinto, an. D. CXXXVIII. Ergo annum septimum impleverit Verus Dec. XV. an. D. CXXXVII. natus nimirum eodem Decemb. XV. anni CXXXI. ut proinde eo ipso anno Pratorum geslerit pater Aelius Verus. Qui enim XLII^m. regile annum putarunt, cum moretur, Lucium Verum, de XLII^m. anno inchoato duntaxat intelligendi sunt, & pro ea sententia quæ ei Imperii annos XI. tribuebat, qua ut falsa est, ita tamen veterem fuisse, constat ^e Capitolino, & Eusebio. Quod itaque statim Prator factus dicitur Aelius, non ita intelligendum est quasi statim ab adoptione sit factus, sed quod per saltum Prator factus sit, non antea Quæstor, quod munus, per leges Annarias, Pratorum debuit antecedere. Proximus Aelio gradus in gratia Hadriani fuit an. Dom. CXXXV. Consulatus sequentis anni decretus cum sumtibus. Quod enim sumtu publico Consulatus decerneretur, id habuit præ aliis Consulatibus eximium, quod insignem quandam Imperatoris indicaret benevolentiam, vixque eslet aliorum quam quos Imperii destinarent haereses. Ita igitur Consulatum illum inierit Aelius nondum Cæsar, nec Aelia gentis nomine fastis inscriptus. Editis igitur Consulatu muneribus, etiam sequentis anni CXXXVII. Cos. iterum designatus est, quia deputatus Imperio est, ut ait Spartanus. In secundo enim Consulatu præcipuum erat, pro receptis Imperii moribus, omen Imperii, præcipue in nova hac Nerva familia. Designatus erat iterum Cos. Trajanus, cum Imperium capesseret, ut è ^f Plinio didicimus. ^g Ipse Hadrianus secundo Cos. designatus totam presumptionem adoptionis emeruit. Sic &

Antoninus Pius secundo ejus Consulatu designato adoptatus est, aliisque Imperii insignibus ornatus. ^h Marcu Cæsar, designato Consulatu, appellatus est. Ita intelligimus cur quia Imperio deputatus erat Aelius, idcirco iterum Cos. designatum ait Spartanus. Nondum itaque Imperium capessiverat Aelius, sed erat tantum Imperio deputatus. Alter fuisset, vix est certe ut credamus gratias Aelii de adoptione tamdiu differendas, si orationem Consularem in Senatu habuisset. Sed & Hadrianus ipse antea nuncium accepit de secundo suo Consulatu, quam de adoptione. Similiter de Aelio statuendum erit, si sit equidem quidpiam in ejus causa, ex Hadriani exemplo statuendum. Postea adoptatus est Aelius, datum, eo nomine, populo militibusque congiarium, editi ludi Circenses quibus ipse interfuit Hadrianus. Tandem Hadriani secessus Tiburtinus, quo tempore urbem Lucio Aelio Cæsari permisam scribit Victor in Cæsaribus. Hoc ipso Urbana administrationis tempore datam crediderim illam ejus Epistolam, seu etiam legem, quam conservavit nobis ex inscriptione ⁱ Kirchmannus, ad Libertos Sannori Quintiliani, XIII. kal. Julius, in hortu Statilia Maxima, Ceionio Commodo & Civica Pompeiano Cos. Inde intelligimus hoc an. Dom. CXXXVI^o. ante Jun. XIX^m. jam adoptatum esse Aelium, nec tamen adhuc ex urbe in provinciam discessisse. Roma enim illam legem edidit.

§. XLVI. Ita igitur vix potuerit provinciam ante Aug. undecimum attingere. Inde Trib. Pot. vigesimum dun-taxat inivit Hadrianus si quidem à morte Trajani, & Christi anno CXVII^o. numerentur. Et tamen omnes ejus Pannonicæ Inscriptiones Trib. Hadriani Pot. vigesimum primum numerare videmus, ex an. CXVI^o. proinde arcessendam. Redux è provincia Aelius, & gratias Hadriano de adoptione acturus, ipsis periit Calendis Januariis quibus orationem erat de eo argumento jam paratam recitaturus. Ex quo intelligimus ultimo loco gestam illam esse Pannonicam provinciam. Neque vero possumus cum Cl. Pagi Cæsaream Aelii dignitatem in annum integrum prorogare, ut nimirum non anni CXXXVII^o. sed CXXXVIII^o. perierit Calendis Januariis. Brevius fuit oportet illi Cæsarei honoris spatium quam ut biennium fere expleverit. De illo Virgilianum illud sæpe dicit Hadrianus:

Ostendent terræ hunc tantum sata, neque ultra
Esse finent.

Et, Ego Divum mibi adoptavi, non filium. Diu etiam anticipitem, ait ^j Spartanus, post mortem Aelii Veri, quid ageret, fuisse Hadrianum. Id verum esse non potest si Calendis Januariis anni CXXXVIII^o. mortuum Verum statuamus. Jam enim ostendimus Feb. vigesimo sexto adoptatum esse Antoninum. Et tamen aliquid de hoc ipso spatio deterendum erat. Quum eum Hadrianus adoptare se velle publicasset, acceptum est ab ^k Antonino deliberandi spatium, utrum arrogari ab Adriano vellat. Non fuit certe anceps Adrianus ab eo usque tempore quo publicavit. Sed nec ante publicationem brevi temporis spatio anticipitem fuisse probabile est, ni temerarium plane in re tanti momenti fuisse statuamus Hadrianum. Et plane de secundo Aelii Consulatu ita loquuntur Autores quasi designatus ille potius fuisset quam gestus. Porro sera nimis fuisse, post biennium, etiam in Senatu gratiarum actio. Ni illum hoc anno CXXXVI^o. in provinciam profectum dicamus, Roma illum diu hæsisce necesse erat; Senatum vidisse saepius coactum; suo etiam secundo Consulatu occasionem habuisse, cum illum iniret, etiam in Senatu gratia agendi longe opportunissimam. Quam tandem nobis causam excogitat Vir Cl. cur tamdiu dilatam putet solennem illam gratiarum actionem.

§. XLVII. Nec dissimulo tamen esse quod pro sua causa obtendat Vir Doctissimus. Jam vidimus è nostris inscriptionibus unam quæ XXI^m. Hadriani Trib. Pot.

^a Laz. L. 2. Comm. Reip. Rom. c. 5. ^b Gruter. 252. 2. ^c Cap. 23. ^d c. 3. ^e Capitolin. in Ver. c. 1. ^f Sueton. in Neroni. c. 6. ^g Cap. in Ver. c. 2. ^h Cap. in Ant. Pio c. 4. ⁱ Cap. in Ver. c. 11. Euf. Chr. ^j Plin Panegyr. ^k Spartan. Adrian. c. 4. ^l Cap. in Marc. c. 6. ^m Kirchman. de fun. Roman. L. III. c. 14. ⁿ Spart. Ael. Ver. c. 4. ^p c. 6. ^q Capitolin. Ant. Pio c. 4.

cum secundo *Aelii Consulatu* conjungat. Est & alia quæ secundi *Consulatus* meminit apud *Gruterum* istiusmodi, idque *Rome*: L. HELIO. CAES. DIVI. HADRIANI. AVG. F. COS. II. F. Post mortem *Aelii* hanc secundam inscriptionem fuisse manifestum est quæ *Dirum ipsum* appellat *Hadrianum*. Non est itaque quod miremur si in titulus ejus memoretur secundus ejus *Consulatus* cum & fasili fuisset inscriptus, & anno nomen dederit, ipsa que attigerit *Calendas Januarias*. Prior inscriptio difficilior est. Probavit tamen Cl. ^b Pagi *Consulatus designatos* pro absolutio s̄pē memorari. Quod de *Consulibus Casareis* præcipue verum. Sic in *Consulatu Claudii* quarto, & *Aureliani* tertio. Et in illis rursum maxime *designatis* *Consulibus* qui in ipsis *Imperii auctoribus*, & *Imperii nomine* *designarentur*. Sic *Claudio* natus *Imperii* die vi- gesimo *Britannicus*, viz. *Feb. duodecimo*, A. D. XLII. secundo tamen ^c *Claudii Consulatu* natum ait *Suetonius*, cum tamen secundum illum *Consulatum* inierit ^d *Claudius* an. Dom. XLII°. Sic etiam adoptatum *Feb. XXV°*, an. D. CXXXVIII^o. superstite etiamnum *Hadriano*, se- cundo *Antonini Pii Consulatu* *Marcum* dicit *Capitolinus*. Et tamen anno CXXXIX^o. *Consulatum* secundum gessit *Antoninus*. His exemplis etiam priorem anni præceden- tis partem *Consulatu* *designato* notam videmus. Posteriorē partem qua, pro nostris rationibus, in *provinciam Pannonicam* venerit *Aelius*, frequentius ita consignata verisimile est, cum *Imperii causa* *designatus* ille esset *Con- sulatus*. Poterat tamen anni CXXXVII^o. initio, antequam de morte *Aelii* nuncius *Pannoniam* attigisset, inscriptio illa in *Pannonia* dedicari, pro nostra tamen, non adver- riorum sententia, *Pot. Trib. XXI.* consignanda.

§. XLVIII. Confirmant etiam nostram hanc senten- tiam *Autores* omnes qui tribuunt *Hadriano* annos XXII. vel partem certe aliquam anni XXII°. plures certe gra- vioreisque quam ut possint facile contemni. *Victor Schor- ti* tradit interisse, anno *Imperii*, absque mense, vicefimo se- cundo. ^e *Spartianus*: *Imperavit annus XXI. mensibus XI.* *Victor Epitomator*: *Imperavit annis viginti duobus.* *Eutropius*: *Obiit in Campania, major sexagenario, Imperii anno XX° mense decimo, die XXIX°.* Sic & *Epiphanius* etiam in *Ancorato*. Secant plane hunc nodum, non sol- vunt, vulgo Chronologi, qui his tantis *Autoribus* fidem plane derogant. Nos methodo expeditius longe facili- iorē quæ utrorumque autorum fidem illibatam servet, tam eorum qui annos *Hadriano* XXII. assignant, quam eorum qui tantummodo XXI. Ut triplicem *Trajanus*, sic *Hadrianus* duplice habuit Epocham, ab adoptione aliā, aliā à morte *Trajanus*; & quidem illam dupli præterea natali insignitam. *Natali adoptionis* fuit *Aug. IX. Nata- lis Autopœtias*, seu *μωραχίας*, erat *Aug. XI.* quo de *Trajanus* morte nuncium accepit. Id itaque fecellit haec tenus eruditos quod ab uno eodemque anno *Juliano* utrumque hunc natalem repetendum esse censuerint. Jam ostendimus in *Trajanus* ab an. Dom. XCVII^o. *Natalem adoptionis*, ab an. XCVIII^o. quo *excessit Nerva*, *Imperii natalem* esse numerandum. Sic etiam de *Hadriano* dicendum, ab *Aug. nono*, an. CXVI^o. superstite etiamnum *Trajanus*, ducen- dos esse annos *adoptionis*; ab *Aug. undecimo*, anni CXVII^o. quo *nuncium* accepit de morte *Trajanus*, annos *Imperii*, seu *Autopœtias*. Conveniunt accurate cum priori Epochā *Autores* qui annos *Hadriani* XXI. menses numerant XI. si priorem terminum excludas. Convenit & *Eutropius* qui annos XXI. mens. X. dies duntaxat XXIX. uno nem- pe die à justo mense deficientes. Sic enim habebis si, pro more *Romanō*, numeres à V. Id. *Aug. anni CXVI^o*. ad VI. Id. *Jul. anni CXXXVIII^o*. quo *decessit Hadrianus*. Sequebantur *adoptionem*, & præcedebant *Imperium*, pro *Trajanus* exemplo, *Tribunitia*, ut vidimus, *poteſtates*. Pro- inde & illæ huic etiam priori, Epochā respondent. Quod vero eandem Epocham adhibuerint *Astronomi*, id inde contigisse crediderim, quod cum reliqui *Augusteas* potestatis tituli varii admodum effent, & temporis in-

certi, potestatē tamen *Tribunitiam* hucusque *Casares* si- ne intervallo comitatam experientur. Secundam Epocham manifeste sequitur Dio: *ιεράρχην* (inquit) *in οὐρανοῖς τὸ μέσον ὑδρία*. Ad eandem plane formam qua antea *Trajanis* annos à morte *Nerva* numeraverat. Nec longe abeunt qui hunc numerum accurate designant ^f *Chryſe- ros* apud *Theophilum Antiochenum*, & *Clemens Alexandrinus*, & ^g *Chronologus Anonymus* qui scripsit sub *Alexandro Severo*. Annos illi numerant *Hadriani* XX. menses X. dies XXVIII. Numerentur à III. Id. *Aug. anni CXVII^o*. ad sextum Id. *Jul. anni CXXXVIII^o*. Ita conciliatæ hæduæ Epochæ una etiam ostendunt *Trajanum* anno CXVII^o. mortuum, & tamen ab anno usque CXVI^o. *Tribunitias* potestates numeras *Hadrianum*.

§. XLIX. Quanquam autem inde numerarit *Hadria- nus*; non est tamen ut existimemus palam illum à *Trajanus* agnitus pro *Imperii* hærede, ut fuerat à *Nerva* ipse *Trajanus*. Ita si fuisset, dubitari non potuit vetere el- fet à *Trajanus* adoptatus, an potius artibus confiliisque *Plotina*. Nullum locum illa fabella habuisset, *mortuo* jam *Trajanus*, ⁱ *Adrianum in adoptionem adscitum esse, sup- posito qui pro Trajanus [moribundo scilicet] fessa voce lo- queretur*. De his ne dubitandi quidem reliquæ fuisset locus, si anno integro *Caſarem* illum renunciasse *Trajanus*, fecissetque potestatū *Tribunitie* participem. Nec ^k se- cundo *Cos. favore Plotina factu totam presumptionem ad- optionis emerisset*. Omnino anno CXVII^o. *designatus* est, ut diximus, secundus ille *Hadriani Consulatus* quem gel- sit anno CXVII^o. Nondum igitur anni CXVII^o. initio totam illam *adoptionis presumptionem* emeruerat, quam ta- men emeruisse necesse erat, si superiori jam anno CXVI^o. jam *Tribunitia* potestate fuisse ornatus; nondum *adoptatus* cum *adoptionis presumptionem* faceret secundum illum *Consulatum*, etiam *designatum*. Condi tamen potuit su- periori anno *testamentum Trajanus* quo *adoptatus* est, ha- resque institutus *Imperii Hadrianus*, *Trajanus* jam in ex- peditione *Parthica* occupato periculi plenissimo, ita ta- men ut non ante *Trajanus* mortem emanari in *vulgo*. Ut- cunque tamen non conditi signatique testamenti diem, sed quo *literas adoptionis* accepit, pro illo quoque supe- rioris anni *natali* celebrari voluit. Sic enim conceptis verbis ^l *Spartianus*: *Quinto Iduum Augusti die, Legatus Syria literas adoptionis accepit, quando & natalem adoptionis celebri juſſit*. Mandato *Hadriani* tribuit quod illi ce- lebratus esset *natalis*. Nullum itaque superiori anno ante *literas adoptionis* celebratum verisimile est. Ut ita- que hujus Epochæ *natalem* primus instituit post *Trajanus* excellens *Hadrianus*; sic & ab eodem fuisse probabile est, quod retro esset ab anno superiori numerandus.

§. L. Ita *canonem* ad *Ptolemai* usque tempora deduxi- mus. Scripsit enim ille obſervavitque sub *Antonino Pio*. Reliqua deinde tempora non ita certa sunt. *Pio* itaque annos tribuit XXIII. ab an. Dom. ut dixi, CXXXVII^o. numerandos. Ita *Thoth* ejus ultimus inciderit in A. D. CLX^m. Defunctus est anno CLXI^o. *Mart. septimo*. Ita *Thoth* proximum non vidi qui eo anno fuit *Jul. XIV. Commodus* non unum duntaxat ut *Hadrianus*, sed *plures* habuit annos cum patre communes. Proinde ne bis ii- dem numerarentur, aut utriusvis anni plures præter- mitterentur; placuit *Astronomi* in unum numerum utriusque tempora conferre. Sic enim veruſiſſimus nostri canonis excriptor *Clemens Alexathrinus*, quamvis recentiores alii suos utrique annos sigillatim assignarint. Re- cete tamen illi quoque recentiores, & pro nostri canonis metodo. *Marcus* concedunt annos XIX. Sic ultimus ejus *Thoth* fuerit A. D. CLXXIX^o. mortuus est sequenti anno *Mart. XVII°*. Sic *Thoth* anni CLXXX^o. *Jul. X.* pri- mus erit *Commodi*. Addantur *Commodi* anni XIII. ulti- mus ejus *Thoth* erit A. D. CXCII. Idemque erit *Thoth* XXXII°, ab initio *Marci*, si uno utriusque tempora nu- mero complestatum. *Pertinax* deinde & *Didius Julianus* in nostro canone non comparent. Recte, quia neu-

^a *Grut. 252. I.* ^b *Pagi Diff. Hyp. Part. I. c. 1. n. 7, 8.* ^c *Pagi Diff. Hyp. Part. I. c. 2.* ^d *c. 3, 4.* ^e *Spart. Adrian. c. 26.* ^f *Chrys.* ap. *Theoph. L. III. ad Autolyc.* ^g *Clem. Al. Strom. I.* ^h *Chronol. Anonym. cap. Canis. Ant. Lect. & Labb. Bibliothec.* ⁱ *Spart. Adrian. c. 4.* ^k *Ibid.* ^l *Ibid.*

ter annum absolvit. *Severi* deinde & *Caracalla* annos rursus conjungunt. Autores canonis antiquiores, quos itidem distinguunt recentiores, quod in *Marco* & *Commodo* factum modo observavimus. *Severi Thoth XVIII^m.* convenit A. D. CCX^o. Proximo Feb. IV. defunctus est *Eboraci*, quo anno *Thoth vagus in Jul.* secundum incurrit.

§. L. Inde si *Thoth Caracalla* septimum, *Severo* & *Caracalla* communem XXV^m. numeremus; pertinet ad an. Dom. CCXVII^m. Et tamen certum est *Thoth* illum septimum non attigisset *Caracallam*. Occisus est *Caracalla* in eunte Aprili, *Thoth* fuit Jun. XXX. Nempe *Macrinus* fuit hic *Thoth*, qui licet annum integrum abolvérerit, nullus tamen in hoc nostro canone comparet. Numeravit hic, pro more suo, canon. Cum enim praesent id genus Principes qui nec Rempub. haberent pacatam, nec Imperium ad heredes transmiserint, nec diu etiam ipsi imperarint; non ipsis tolet, sed vero eorum *decessoribus*, eorum quoque tempora imputare. Exemplum in *Nerone* jam vidimus, cui illius anni *Thoth* quo imperarint *Galba Otho* & *Vitellius*, canon tamen similiter anumeravit. Ita certam habebant numerandi rationem *Astronomi*, dum redirent Reipub. pacata tempora, siquid obserbaverint interea certo principis anno consignandum. Et vero *consilio*, potius quam *errori*, hos esse tribuendos numeros exinde constat, quod non propterea deticiant annorum solidorum *intervalla*, sed respondeant nihil minus accuratissime. Proximus anni CCXVII^m. *Thoth* de jure debetur *Elagabalo*. *Victus* enim est ab eo *Macrinus* Jun. tertio, ante *Thoth* Jun. XXX. Sic quartus ejus *Thoth* conveniet anno CCXXI^m. Occisus est lequentis anni Mart. sexto, ante *Thoth* Jun. XXIX. Inde XIII^m. *Alexandri Thoth* incurret in A. D. CCXXXIV^m. Id si verum, proinde ante *Thoth* anni CCXXXVI^m. *Alexandrum* occubuisse oportuit, qui eo anno Jun. XXV^m. incepit. Ex quo eorum sententia confirmabitur qui menle *Martio* interfactum existimant. Sed hoc in loco vacillare incipit canonis nostri fides. Hucusque Imperatorum natales certius habemus consignatos. Reliqui deinde incertiores sunt. Defecit enim jam *Nerva* familia cujus natales conservarunt *Sodales Antoniniani*. Permisæ sunt invicem deinde familia usque ad *Diocletianum*, ut non diu Imperium in una aliqua familia permanerit. Ita quanquam *Divos*, in hoc ipso intervallo, plures habeamus à Senatu consecratos; quia tamen (excepto *Claudio*) nullam cum sequentibus Imperatoribus habebant cognitionem, idcirco nulla *sacerdotum Sodalitia* legimus in eorum honorem instituta, qui eorum natales annua & solennitate celebrarint. In *Constantini* equidem Kalendarium admissi postea sunt *Gordianus*, *Claudius* & *Probus*; sed *vita* duntaxat, non item *imperii*, natalibus ibi commemoratis. Reliquorum natales omnes ita periisse probabile est. Estque id sane dolendum quod quo loco vacillat hujus seculi *Historia*, eodem & nostrum *canonem* vacillare manifestum sit. Sed pergamus.

§. LII. *Thoth* itaque tertius *Maximi* idemque ultimus incidit in Jun. XXV^m. anni CCXXXVII^m. Recte illud. Sub illius enim anni finem ante *ludos Capitolinos* periit cum filio *Maximinus Trib. Pot. tertia*. Proinde *Thoth* sextus *Gordiani* in A. D. CCXLIX^m. conferendus est. Sequenti anno à Mart. XIV^m. & deinceps *Leges* habemus in *codice Philippi*, post mensem Maium nullas habemus *Gordiani*. Ita *Thoth* Jun. XXIII. *Philippos* concedendus erit. Quanquam etiamsi *Thoth* attigisset *Gordianus*, participem tamen habuit Imperii *Philippum*. Estque ea canonis nostri consuetudo ut *communes* duobus principibus anni, si *singuli* sint, posteriori assignentur. Sic in *Ptolemao Philadelpho* vidimus; sic in *Hadriano*. Convenit & hujus seculi *Autor b Porphyriu*. Annus *Gordiani* ultimus est *Plotini* XXXIX^m. *Philippi* primus est ejusdem *Plotini* XL^m. Annos *Plotini* non absolutos numerat, sed *ineuentes*; nec à certo aliquo *mense* (cum enim celavit ex industria *Plotinus*), nec proinde à certo ali-

quo Imperatoris natali qui sine *mense* designari non potuit quem teneret locum in *estate Plotini*. Proinde à communi illo *Romani* anni exordio, *kal. nimirum Januarii*, *Plotini* etiam annos verisimile est numeras *Porphyrium*; easque ita cum *Imperatorum annis* coniunctis ut cuius principis *natalis kal.* *Januariai* proprius attigisset, illi annus, cuius illæ essent *kalenda*, assignaretur. Primum *Plotini* annum dicit à *Severi* XII^m. ut dixi *in eunte*. Inivit T. P. XIII^m. *Severus* circiter mensem Maium anni CCV^m. Ab illius igitur anni *kalendas Januarii* primus numeratur annus *Plotini*. Ita XL^m. inchoabitur ab A. D. CCXLIV^m. *kal.* itidem *Januarii*. Hunc cum primum numeret *Philippi*, proinde consentaneum est ut priori anni parte purpuram acceperit *Philippus*, priori etiam *Gordianus* occubuerit. Sextus itaque *Philippi Thoth* an. CCXLIX^m. statuendus est. Edidit *Philippus* legem ultimam Jun. XVII^m. primam *Decius Octob.* XIX^m. Medio tempore certum est interis *Philippus*, quo vero tempore incertum. Si nostrum *canonem* audimus, Jun. XXII. superstites fuisse necesse est, qui *Thoth vagi* pro eo anno fuerat initium. Estque id sane verisimile. Cum enim triginta menses *Decio Victor* Epitomator assignat, ab eo usque tempore numeravit, ni fallor, quo à *Maxio Pannonicisque* legionibus *Decius* Imperator renunciatus est. Junio illud exeunte fortasse contigerit. Inde etiam *Tribunitias* potestates forte numeravit. Diutius tamen probabile est vixisse *Philippus*, eoque adhuc agnoscere *Romanos*. Incepisse enim persecutionem cum *Decii* Imperio jam ostendimus è *Lactantio* & *Dionysio Alexandino*. Constat porro in eorum numero qui primi capti sunt fuisse *Moym*, *Maximum* atque *Celerinum*. Constat præterea *Decio Roma* verlante tortum *Celerinum*, à quo *Decium* propterea superatum ait *Lucianus*. Ab *hyeme* autem annum illum inchoavit *Cyprianus* quem egerint in carcere prædicti *Martyres*. *Hyeme* itaque *Romam* venit *Decius* anni CCXLIX^m. nec diu ante *hyemem* probabile est occubuisse *Philippus*. Ita *Thoth* *Philippo* impunitus erit, non *Decio*.

§. LIII. Ipsi porro *Decio Thoth* *unicum* concedit canon anni viz. CCL^m. Et tamen certum est *Thoth* anni CCL^m. fuisse superstitem. Plane nihil hic succurrat quo *canoni* nostro patrocinemur. Suspicabar *mutatos* invicem *Decii* annos atque *Galli*. Sed convenient cum *Bambigii* Codice nostri etiam Codices MSS. omnes. Convenit etiam *Imperatorum* laterculus quem fastis suis adjunxit *Heraclius*, à nostro protuldubio canone delumtus. Suspicabar ad *Decii* filium spectare potuisse partem illam anni CCL^m. posse remani. *Filium* enim *Decii* à *Gallo* adoptatum tradit *Zosimus*, eundemque postea à *Gallo* occisum, metuente scilicet, ne paterni nominis celebritate Imperium asperqueretur. Sed invictis argumentis probavit maximus Pater *Cassiriensis* illius, quem dixi, anni finem attigisse *Decium*, quæ de alio *Decio*, quam *Augusto*, intelligi non possunt. Nec alium legimus fuisse, in probis monumentis, quam *unicum Decii filium*, qui & ipse una cum *patre* occubuerit. Fictitious plane fecundus iste videtur *Decii filius*, nec aliunde, ut existimo, repetendus quam ex alio Veterum errore quo *Volutianum Decii filium* crediderunt. Sed & illos refutavit idem Pater *Eruditissimus*. Suspicabar denique annum illum ultimum *Decio* fuisse cum *Gallo* communem. Favebat huic conjecturæ quod sint alii qui cum *canone* nostro sentiant. *Decio* annum duntaxat *unum*, menses *tres*, tribuit *Cassiodorus*. *Gallo* annos totidem, quot nostri canon, viz. *tres*, alii apud *Syneculum*. Favebat etiam quod utriusque anni *quatuor*, ut male *singulis* distribuantur, amborum tamen *Thoth* omnes complectantur accuratissime. Nihil tamen est in *Historia* cur suspicemur cum *Decio* Imperiale *Gallum*. *Filium* habebat *Decius* egregie indolis juvenem, jamque Imperii cum patre *participem*, ut nulla sit proinde ratio cur *Gallum Deciu* adoptaret. Nec vero *munus* aliquod gescit in Imperio *Gallu* quo parent aliquam colligamus fuisse ejus cum *Decio* potestatem. Et ne post mortem quidem *Decii Gallum* verifi-

* Apud *Bucher*, in *Doctrin. Temp.* b *Porphyrii* in *vit. Plotin.*

mile est retro *Tribunitiam* potestatem saltēt *unam* in *Decii* tempora numerasse, ut numeravit sub *Trajano Hadrianius*. Ut enim ab eo *Gallum adoptatum* esse non constat, sic *Decii memoriz Gallum* constat fuisse infensum. Nec denique *Decio* vivente invitoque purpuram assumit *Gallus* ut fecerat *Decius vivo* adhuc atque etiam nolente *Iulipho*, ut partem sibi posset aliquam de *Decii* etiam Imperio decerpere. Nihil itaque fateor hic succurrere quo possint nostri *canoni* defendi rationes.

§. LIV. A fine tamen *Iuliphi* *Thoth* quartum explevit, ut dixi, *Gallus Jun. XXI.* anni *CCLIIIⁱ*. praeſertim si tres *Æmiliani* quatuorve menses ei accenseantur. Sic enim vidimus perturbatae Reipublicæ temporibus breviora principum Imperia, qui annum non absolverent, deceſloribus imputari. *Adulta asta renunciatus* est à *Senatu* ^a *Cæſar Gallienus*, quamprimum nuncius appulit, de *Augusteo Valerianus* patris Imperio apud legiones *Masianas*, i. e. quamprimum *Augustum Valerianum* agnivissent *Romanii*. *Adulta asta medius asta* est mensis, vel etiam ultimus. Saltēt *Junii* finem fuisse verisimile est. Vix tamen *Thoth* illum *Valeriano* detraxeris si ab initio ejus *Masianico*, aut ab *Æmiliani morte* numeretur. Cum vero *Gallieno Thoth XV^m*, assignat *canon*, vix putaturſus posse defendi. *Thoth ille X^m*, erit *Jun. XVII.* anni *Dom. CCLXVIIIⁱ*. De ^b *Claudio Augusto* renunciato (non de morte *Gallieni*, ut existimat Cl. *Pagi*) accepit nuncius *Senatus Mart. XXIV^m*. Non est tamen verisimile diu superstitem fuisse *Gallienum*. A moribundo enim ^c *Gallieno* purpura *Claudio* destinata est. Proinde *Jun. XVII^m*. non attigerit. Quod porro *Claudio* unicūm duntaxat *Thoth* concedit *canon*, post annum *Dom. CCLXVII^m*. ne id quidem est verum. *Tertiam* illi fuisse *asta* è sortibus *Virgilianu* tradit ^d *Trebellius Pollio*. Secundum *Claudii* annum ^e *memorat coævus Claudio* in vita *Plotini Porphyrii*, quo extinctus pesta fuerit *Plotinus*, eadem, ni fallor, peste quæ & *Claudium* ipsum quasi urbis ^f *devotum* sustulerit. Sed & *legem* habemus *Claudii Antiochiano* & ^g *Orſto Cols. editam*, an. *Dom. CCLXX. Octob. XXVI*. Pro nostri tamen canonis rationibus, *Thoth ille primus* erit *Aurelianu*. Ita *Thoth* ejusdem sextus erit *Jun. XVI.* anni *CCLXXVIⁱ*. Sic noster *canon* & *Heraclius*. Sed *Thoth* illum non vidit *Aurelianu* initio anni occisus. Excusari nihilominus potest hoc in loco *canon*. Pro more suo tribuit *Aureliano* menses *interregni*, sed & illos quoque, quorum non meminit, *Taciti* atque *Floriani*, quod singulorum tempora ad justum annum non aslurgant. *Thoth* itaque anni *CCLXXVIⁱ*. *primus* est *Probi*, quo anno à *Senatu*, initio *Februario*, (li ^h *Vopisco* credimus) initio *Aprilis* (si Cl. *Pagi*) acclamatus eit *Augustus*; certe ante *Thoth*, *Jun. XV*. Proinde septimus ejus *Thoth* erit *Jun. XIV.* anni *CCLXXXIIⁱ*. Sic & *Julianus* Imperator septimum *Probi* annum agnoscit. *Probi* *Trib. Pot.* sextum, cum *Consulatu* quarto conjungit inscriptio apud ⁱ *Reyneſum*. Nempe fine anni *CCLXXXIⁱ*. Ita post initium anni *CCLXXXIIⁱ*, mense *Februario* aut *Martio* exhibet *Pot. Trib. VI*, inibit *P. T. VII*. Tres vero præterea anni septimi, aut quatuor menses *Probo* tribuunt Autorés; quatuor *Eutropius* & *Synclerus*, à fine *Taciti*, ni fallor, arceſtendos; tres *Eusebius* in *Chronico* & *Cassiodorus*, à fine forsitan *Floriani*. Hos itaque si numeres menses à *Februario* aut *Martio*, non longe certe aberit cædes *Probi* à *Thoth* *Jun. XIV*. & fieri potest ut recte illi *canon* *Thoth* illum assignaverit.

§. LV. *Cari* deinde *Thoth* duos numerat *canon* quorum ultimus inciderit in *Jun. XIII.* anni *CCLXXXIVⁱ*. Nec tamen propterea credendum est *Thoth* illi posteriori superstitem fuisse *Carum*. *Trib. ejus Pot.* secundum cum *Consulatu* ejus secundo conjungunt nummi. Proinde *Thoth* anni *CCLXXXIIIⁱ*. transferit necesse est, si quidem anni *CCLXXXIIIⁱ*. *Thoth* *Probo* assignemus. Sed anni leuentis initio leges *Carini* & *Numeriani* nomini-

bus insignitas obſervavit *Pagi*, nulla facta *Cari* mentio- ne. Proinde superioris anni fine aut hujus initio *Carum* deceſſisse concludit. Omnia superioris anni fine, Au- tumno ſcilicet, qua anni parte præcipue ſolent contin- gere sonitus quibus *Carum* imperfectum Veteres pleri- que tradiderunt. Sic eodem illo anno tempus erat re- bus aliis gerendis quas ab utroque filio jam *Augusto* ge- ſtas fuisse verisimile eft. Nummus habet *Numeriani* jam *Augusti* cuius in aversa parte ⁱ legitur MARS *VICTOR S. C.* Et utrique *Augusto*, jam consecrato patre, victorias gratulatur in *Cynegetico Olympiis Neme- sianus*, penetrata à *Numeriano* *Perfidos intima*, captam ipſam *Babylonem*, &c. & bella sub ^j *rito* à *Carino* profi- gata. Nempe *Cari* patris victorias prosecutus eft *Nu- merianus* novis ipſe victoriis, ut proinde eadem expe- ditione geſta utraque contigerint *Cari* atque *Numeriani*. In terra hostili occubuit *Carus*, non in hibernu, & in ipſo expeditionis cursu, cum fines *Perſarum* à ſati, ut cre- diderant ſuperstitiosi, constitutos, transgreſi cuveret. Proinde de *hibernu* ne cogitaverat quidem, & eundem plane impetum ſecutus videtur *Numerianus* cum *Perfidis intima* penetraret. *Carini* autem illam attigit victori- am, ni fallor, *Nemesianus* qua *Sabinum Julianum* oppref- fit, qui *Cari morte cognita* (inquit ^k *Victor*) *Imperium* (apud *Venetos*) avebat eripere. Proinde & illa quoque geſta ſunt eodem anno quo occubuit *Carus*, nec adeo ſera fuit mors *Cari* quin & nuncius de ejus morte occidentem ap- pulerit, & tempus etiam ſuppeteret res alias eodem an- no gerendi. Id quod ſane neceſtarium erat ſi hoc ipſum *Nemesianus* *Cynegeticon* viderit *Numerianus*, & cum eo con- tenderit, quod factum teſtis eft k *Vopiscus*. Nec enim locus fuſſerit ſtudiis inter ipsos armorum fremitus atque tumultus. Cum itaque *Caro* biennium accenſet *canon*, eodem modo numeravit quo & alii numerant Autorés. Nec enim de *Caro* ſolo id intelligunt, ſed & liberos etiam ejusdem includunt. Id profitentur dilertis verbis *Vi- tor Schotti*, *Eutropius*, *Cassiodorus*, ^l *Eusebius* in *Chronica*, *Synclerus* & *Patriarcha Nicæphorus*. Id quoque ſuo pro more noster. Sic enim *Commodi* tempora cum patre *Mar- co*, *Caracalla* cum *Severo* conjunxit. Superavit autem biennium *Carinus*. Tertiam enim ejus *Trib. Pot.* repre- ſentant nummi. De eo itaque intervallo biennium hoc intelligendum eft quod fluxit à cæde *Probi* ad cædem *Numerianus* aut initium *Diocletiani*. Sic reſte *Thoth* fe- cundum tenuerit *Carus*. Incepit enim *Diocletianus* à Sept. *XVII^m*. anni *CCLXXXIVⁱ*. Initium itaque Epochæ *Diocletianeæ* in anno *Alexandrinus* fixo ab Aug. *XXIX^m*. in anno *Egyptiaco* vago à *Jun. XII^m*. an. *Dom. CCLXXXVIⁱ*. repetendum eft.

§. LVI. Non eft itaque hujus unius ejusdemque ca- nonis una tamen ubique eademque autoritas. Quæ *Ptolemy* præcedunt longe certiora ſunt, florente ſci- licer *Aſtronomie* ſtudio, nec *Aſtronomorum Alexandrinorum* perturbata ſucceſſione. Poſtea, ſublati *Antonini*, ut alia ſtudia fortaliter floruerint, non eft tamen probabile floruisse ſtudium *Aſtronomia*, nedum *Alexandria*. Se- veri tempora bollis erant moleſtissima, & quidem in oriente, & partibus *Egypto* vicinis, cum *Nigro* primum, dein cum aliis gentibus *Romano* nomini infenſis. Omni au- tem hoſte atrocior erat in *Alexandrinos Caracalla*. Sa- tis erat illa vel una clades quæ fugaret eruditos, amo- niſſimumque illud otium perturbaret quæ ſtudiorum u- nica eft patrona. Sequebantur cædes *Caracalla*, tum & bella illa civilia *Elagabali* cum *Macrino* in oriente om- nia, ne liberam ab eorum terrore putemus *Egyptum*. Sequebantur expeditions *Alexandri* & *Gordiani*, ha- etiam in orientem. Sequebantur & ſeditiones illæ *Alex- andrinorum* domesticæ quarum meminit ſub *Iuliphi* fi- nem ^l *Dionysius Alexandrinus*, & *Jotapiani* motus in *Syria* ſub *Decio*. Sequebatur, non magno intervallo ex- peditio *Perſica Valerianii* omnium infeliciſſima, & tot deinde *tyrannides* in orbe *Romano* univerſo, *Æmiliani*

^a *Aurel. Viſt. Cæſar.* ^b *Treb. Poll. Claud. c. 4.* ^c *Viſt. in Cæſarib. & Viſt. Gord. Epitom.* ^d *Treb. Poll. Claud. c. 10.* ^e *Cod. Lib. r. Tit. XXI^m. leg. 2.* ^f *Vopisc. Aurelian. c. 41.* ^g *Reyneſ. p. 320.* ^h *Vide Scal. ad Euf. num. 2299.* ⁱ *Viſt. Cæſ.* ^k *Vopisc. Numer. c. 1.* ^l *Dio- nyſ. Al. ap. Euf. H. E. VI. 41.*

Appendix ad

præsertim illa in ipsa urbe *Alexandrina*. Pulsis ab *Odenato* profligatisque *Persis*, novi tamen sequebantur motus in *Egypto* à *Zenobia* duce *Timagene*, & gravissimum inde bellum. Tum & bellum illud *Aureliani* in oriente cum *Zenobia*. Rebellavit etiam sub *Probo* *Saturninus*, in oriente. Sequebantur bella *Cari* & *Numeriani* in *Persia*, ipsa etiam *orientalia*. Sequebantur novi in *Egypto* motus quos ægre tandem composuit *Diocletianus*. Quem tandem studiis locum *Alexandria* relictum existimabimus in tantis seu *seditionibus*, seu *bellis*, seu bellorum propinquorum frequentissimis etiam *terribus*?

§. LVII. Proinde illorum temporum habemus hodie que *Scriptores* admodum paucos, non quod multi perierint, sed quod multi ne unquam quidem fuerint. *Oculus* est ab *Aureliano* *Dionysius Longinus* scriptor *scriptor* *scriptor* *scriptor*. Recensuit ille ^a viros Eruditos, sua *adolescentia* celebres, tam qui *scriptus* clariuscent, quam qui nihil *scriptissent*; nullos tamen inter illos *Astronomos*. Idem nihilominus queritur, cum illa scriberet, post mortem *Plotini*, sub initium *Aureliani*, vel *Philosophorum* minimum fuisse proventum. Sunt enim illa eius verba: *οὐ μέν τινες ἀπό την οὐρανού γένεσιν εἴχοντες τοις πάσχουσιν*. Aliter fuisse, vix certe tanti principes, quanti erant *Aurelianus* & *Probus*, adeo tamen essent obscuri. *Neminem* à se *Latinorum* lexitatum (ait ^b *Vopiscus*) qui *Aureliani* vitam in literas retulisset. *Probum* (inquit ^c idem) *scriptorum* inopia pene nescimus. Ipsos tamen illos *Philosophos*, *Gracos* etiam atque *Alexandrinos*, *Romam* confluxisse discimus è *Porphyrio*. Venit eo cum *Philippo Plotinus A.D. CCXLIV^o*. & quidem ab ipsa *Alexandria*. Reperit tamen ibi *Ammonii* *Alexandrini* discipulos, *Erennum* atque ethnicum *Origenem*. Eo postea venit *Amelius*, eo ipse *Porphyrius*, eo *Antonius Rhodius*, *Paulinus Scytopolites*, *Zethus Arabicus*, & *Eustochius*, *Serapion*, *Olympius*, omnes *Alexandrini*. Eo illos venisse non est equidem quod adeo miremur. Sed quod sedem *Rome* & *scholam* fixerint, id erat plane novum, innuitque ne tutas equidem aliis in locis sedes habuisse philosophiam. Nec tamen unum legimus in his omnibus *Astronomum*. *Alexandrorum* porro in his studiis *Astronomicu* infantiam unus ille, quem habemus horum temporum *Scriptorem Paschalem*, prodit *Anatolius*. Studuit ille *Alexandria*. Nec studuit modo, sed scholæ etiam fuit *Alexandrina* præfatus. Nec tamen cycli *Paschalis* ipsa calluit elementa, ne quidem *epactas* *solis* (quibus usi sunt, pro *literu domicalibus* veteres) aut *Bisextos*, pro anni, non modo *Juliani*, sed etiam *Alexandrini* fixi, forma intercalandos. Videmus itaque quo fuerint in loco, illo præsertim seculo, illa etiam in schola *Alexandrina*, studia *Astronomia*.

§. LVIII. Neglecto itaque studio *Astronomie*, & soluto *Alexandrorum Astronomorum* Collegio; nullas deinde oportet fuisse *observationes*, nullam deinde apud *Astronomos* curam temporum, nullam *canonis Imperatorum* quorum annis notanda essent *observationum intervalla*. Ita quæ sequuntur *canonis tempora* usque ad Epocham *Diocletiani*, ut ab *Astronomo* fuerint, à *coavis* tamen non fuisse necesse erit. Inde sequebantur *errores*, longe certe graviores quam qui à *coavis* esse poterant. Redierunt tandem sub *Constantino* tempora felicissima; redierunt una *litera* præfertim *Astronomica*, quæ quidem rursum in eadem schola *Alexandrina* excolebantur atque vigebant. Sub Concilio Niceno ferrebat acris de *Paschate* disputatio, non illa quidem, ut vulgo existimat eruditus, eadem quæ sub *Vitore Ecclesiast* exercuerat, An *Dominica* potius, quam alia quævis dies, *Paschati* dicanda esset? sed, Quem tandem *cyclum* sequerentur in *Dominica diei designatione*? Non equidem cessisse, ut putant, *Asia Quartadecimanos*, ex ^d *Epiphanius* constat & ^e *Socrate* atque ^f *Sozomeno*, aliisque illius seculi Autoribus. Et fuisse in diversis *Ecclesiis* alium tamen *cyclum* atque alium, alium *Gallu*, alium *Africanu*, alium suis *Syrus* & forsan *Alexandrinu*, testem habemus Patribus

^a Apud *Porphy.* in *vit. Plotin.* ^b *Vopisc.* in *Aurelian.* c. i. ^c *Vopisc.* in *Prob. c. i.* ^d *Epiph.* *Hær. L.* ^e *Socrat.* H. E. V. 22. ^f *Sozom.* H. E. VII. 18. ^g Apud *Bucher.*

Nicanis paulo superiorem *Anatolium*. Hos igitur conciliabat invicem *Nicana Synodus*, quod nec erat factu difficile, cum id facile concederent omnes Ecclesiæ plus omnium intereste *Romani* orbis in illo festo celebrando uniformitatem, quam suum cujusque *cyclum*. Proinde nulla fuisse constat partium, de suo *cyclo*, studia. In eo facile conveniebant *Episcopi*, id esse maxime optandum, si in uno eodemque *Paschate* convenire possent Imperii *Romani* universæ *Provinciae*. In eo rursus, ita facilis convenire posse *Provincias*, si de *reipsa* ea adhiberetur cura ut obliteraretur quam accuratissime. Cum itaque ad illam quam dixi *uniformitatem* prorsus necessarium esset ut *unius* *Provinciae* morem *cateræ* sequerentur; ea tamen erat *Provincia* reliquis in *exemplum* proponenda, non quæ reliquis in *Imperiis notitia*, sed quæ in *cycli Paschalis* *peritia*, antecelleret. Cum itaque *Alexandrinis* *Episcopis* hoc detulerint officium *Nican Patres*; sequitur in *solis lunaque* motibus inter se æquandis, atque adeo rei *Astronomica* universæ *peritia* prelatos reliquis fuisse, eo saltus seculo, *Alexandrinos*.

§. LIX. Ita equidem statutum à Concilio *Niceno* asserunt Patres quinti, & deinceps, seculi omnes, & sub finem quarti etiam *Ambrosiu*. Et quidem *Alexandrinarum* rationes secutos constat, qui & menses *Egyptiacos*, pro more tamen *Alexandrinorum*, fixos, sequuntur in computo *Paschali*, & Epocham *Diocletiani*. Sunt enim utraque *Alexandrinorum* propria. Nullam tamen habemus *Alexandrinis* *Episcopi* *Epistolam Paschalem* ante *Theophilum*. Sed & illæ ipsæ *Egyptiis* inscriptæ sunt duntaxat *Episcopū*, & mensum etiam consignatae nominibus duntaxat *Egyptiis*, cum tamen *Romanorum* etiam *mensum* nomina adhibuerint illi qui in usum universi Imperii ictiperunt. Extat tamen *cyclus* ejusdem *Theophilii* Imperatori *Theodosio* inscriptus quem confecerit fortassis in usum Imperii. Primum habemus successorem ejus nepotemque è sorore, *Cyrillum* qui Ecclesiis *Africanis*, ditioni suæ non subditis, Paschatis celebrandi tempus indicavit. Ut cunque tamen ab ipsis usque Concilii *Niceni* temporibus jam celebres fuisse constat præ aliis *Romanis* orbis *Episcopū* *Episcopos Alexandrinos*, hoc ipso *Astronomia* studio. Acceditque proculdubio *Christianorum* industria hoc illorum officium, ut in *Astronomiam* excolendam, vel *cycli Paschalii* causa, *Christiani Alexandrinii* diligenter incumbentes. Quod vero Epocham præcipue *Diocletiani* usurparent, nec *Diocletiani* causa factum est, cuius memoria erat apud *Christianos* odiosissima; nec quod eosque *cycles* suos exordirentur, aut intermisla *Astronomia* studia inde repetiverint; sed quod pro *canonis Astronomici* rationibus numerandis in hac causa existimarent quæ tota spectaret ad *Astronomiam*. Cur vero hæc potius Epochæ *Christianis* arrideret præ aliis ejusdem canonis etiam Epochis, ea quoque est in promtu ratio, quod & omnium esset recentissima & repetitis studiis *Astronomia* propinquissima, quod sola omnium *Christi era* recentior esset, & sola etiam formam *Alexandrinii anni fixam* (quam *Christianis* semper placuisse diximus) ab initio usque numeraret.

§. LX. Hæc autem ut occasio fuerit restaurata *Astronomia*, altius tamen illa deinceps, & ex aliis etiam canonis Epochis, erat repetenda. Ut enim accurate *solis* motus cum *lune* motibus æquarent; quæ maximo ab invicem intervallo distarent *observationes*, eo erant omnium utilissime. Ita necessarium erat ut sui temporis *observations* cum superiorum Epocharum *observationibus* compararent. Et quia in tertia *Augustorum* Epochæ nonnullas *Astronomorum* *observationes* reperirent *Imperatorum* annis consignatas, quem illæ locum in canone tenerent nisi è sequentium *Imperatorum* annis similiter consignatis intelligi non poterat. Supplenda itaque posteriorum Imperatorum erant tempora usque ad initium Epochæ *Diocletiani*. Aliter foret ut obscura elsent annorum *Augustorum* inter se collatorum ab invicem intervalla; obscurum etiam Epochæ *Diocletianeæ*

initium, quo tandem esset intervallo à reliquis canonis Epochis anniisque collocandum. Hoc itaque supplementum cum à junioribus esset, remotioribusque ab eorum temporum memoria; inde tot illius errores. Mirum potius videri poterat inter tot errores annorum, tam justa tamen observari potuisse intervalla, ut ne unus quidem redundet annus, aut deficiat. Id fastu debuisse crediderim, quod numeratis Co's. paribus de intervallis statuerent, quamvis male illos inter Imperatores distribuerent. Et fieri poterat ut non alios fecuti essent fastos quam Theonianos nostros aut Helioptitanos. Quamvis enim à Christiano orta sit occasio instaurandæ Astronomie; non est tamen propterea dubitandum quin & Etnicos incesserit Christianorum faltum amulatio, cum & apud illos studia artesque reviviscerent, & tot etiam tamque celebres haberent post Constantini tempora Philologos; & festorum etiam causa, præcipue Noviluniorum, & illos quoque de solis lunaque motibus æquandis oportuerit fuisse sollicitos. Et quidem si recte MSS. fuos, nec pro arbitrio mutilatos, repræsentarit Petavium, & vere illi in Antonino Pio desierint; fieri quidem potest ut ipse Ptolemaeus canonem eouique perduxerit, (si tamen finem attigerit Antonini) & fieri rursum potuit ut ab eo ipso loco reliqua suppleverint recentiores.

§. LXI. De fastu Latinis monuit nos Pater Eruditissimus Oxoniensis. Erant cum aliis quibuldam Miscellaneis in MS. Collegii Corporis Christi Oxoniensis, in quo sequebatur Marianus Scotus. Admodum vitiosos esse fateor perturbatosque, novisque imperiti Librarii erratis inquinatiores, qui collegas etiam Cos. in diversos annos aliquando dispelcunt. Nec tamen ita prorsus inutiles exitimo qui edantur. Nec enim quicquam ita vitiosum est quin sinceræ veritatis rudera saltēm præbeat, si cum aliis studiose conferatur. Est enim is errantium casus ut non semper in iisdem locis impingant. Hi ipsi fasti fastorum Theonianorum fidem in Severi & Maximini collegarum Consulatu confirmant, quo ipso nomine bene de Rep. Literaria merentur. Nec dubito, quin, si cum Prospero, Vitorio, & Cassiodoro, cum ipso etiam Mariano, contendantur, fore ut & alia præclara ex illis eruantur. Ex illis ita concinnati videntur, ut tamen Codices nonnunquam emendatores, nonnunquam & alios etiam Autores, habuerit concinnator.

§. LXII. Supereft jam ut, quid mecum debeat Lector, & quibus studiorum meorum fautoribus, grato animo recognoscam. Deum itaque imprimis optimum maximumque veneror qui & mihi vires tantillo oneri ferrundo dedit, & Patronis amicisque me etiam juvandi voluntatem. Horum agmen ducat Cl. Pater Episcopus OXONIENSIS, cui & multa debet resp. literaria, & plura debitura est. Totum ille se impendit ut de ea quam optime mereatur. Hoc Autore manum hisce Dissertationibus primam admovi. Idem MSS. Codices, siqui essent in Bibliothecis Oxoniensibus qui nostra studia juvare possent, qua conferendos curavit, qua etiam exscribendos. Fastos Latinos illi debemus soli. Eidem & excerpta illa quæ damus è Commentariis Theonii Alexandrini & Heraclii Imperatoris in ἐργασίαις Ptolemai

^{zobras.} Heraclium indicavit amicus integerrimus THOMAS SMITH lacra Theologiae Professor Eruditissimus, & Socius Collegii Magdalenenonis dignissimus. Nos ea ex utroque exscribenda selegimus quæ, seu ad canōnem intelligendum, seu ad rem Historicam aliquatenus illustrandam, factura viderentur. Paschalia vero ex Heraclio idcirco lubentius exscribenda curavimus quod illorum temporum Paschata parum congrua experti essemus. Suberat itaque suspicio ne forte alium aliquem cyclum ^a observarint illo seculo Constantinopolitani. Verum id ut verum non sit; hoc tamen ipsum ut sciremus erat opere pretium. Sed fragmentum nostrum commendabit non Imperator modo nomen, sed & ipsa ejus antiquitas. Nec enim puto extare aliquem Computum Constantinopolitanum nostro Imperatore vetustiorem. Idem Pater Oxoniensis Apographa è MS. Usseriano Collegii nostri Dubliniensis descripta cum Autographis Savilianis conferenda curavit unde sua noster descriperat Usserius. Usus est, in ea collatione, opera Cl. D. D. WALLISII Professoris Savilianni dignissimi; qui non nostra modo cum Savilianus contulisse contentus est, sed & alium nobis canōnem ex iisdem Archivis Savilianni ipse descripsit, quem nos secundum Savilianum appellavimus. Pertingit autem à secunda canonis Epocha, initio nimis Philippi Aridaei, ad Leonem Sapientem. Alii præterea canonis Apographa duo cum fastis etiam Consularibus Gracii secundis suppeditarunt schedæ Viri longe præstantissimi ISAACI VOSSII. In eo Viro nescio ecquid potius miremur, in doctissime humanissimam, & rei Literariæ publicæ studiosissimam; an ingenium felicissimum, & humaniori Literatura omnigena exultissimum.

Notæ Autorum è quibus hæc collegimus,
vel confirmavimus.

B. Bainbrigius.

Censor. Censorinus de die Nat. c. 21.

Cl. Al. Clemens Alexandrin. Strom. I.

ix. σωκ. Εκκλησιανὴ Σπουδὴ ap. Scalig. p. 379. Euf. Gr. & Syncell. autores illius σωκητῶν. Hippolytū Martyr, Annianus & Maximus, vide Syncell. p. 315.

Pet. Petavium ad fin. Rationar. Tempor. è variis MSS.

Pt. Ptolemaeus in Confr. Magn.

S. 2. MS. Savili secundum, quod Theonius fuisse puto usque ad Diocletianum, nunc primum à Cl. Walliso communicatum.

Sc. Scalig. in Gr. Chron. Euseb. & rway. & can. Ilag.

Sync. Syncellus à Goar editus.

Tb. Theon Alexandrin. Comm. in Ptol. & in fragm. quod nunc primum edimus.

Voss. V. Cl. If. Vossii Apographa duo è MSS. duobus. Primum Heraclii Imperatoris fuisse putamus, secundum ex eodem, à recentiori tamen Autore concinnatum.

Uffl. Usserius in Notis ad suum Apographum marginibus.

^a Vide Petav. ad Niceph. Constantinop. Histor. ad p. 151, & 175.

Ι ΚΑΝΩΝ ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ.

Βασιλίσση Αρχειον της Μάδου	ήπι	οικαγωγή
2 Ναζαρετέρη	3 ιδ	3 ιδ
4 Ναζίτη	3 β	6 ιις
7 Χτυπήρα καὶ 8 Πάρη	8	9 κα
10 Ιηγαίνη	8	11 ιις
12 Μαρδκαμπάδη	16	13 λη
14 Αριανῆ	2	15 μηγ
16 Αβασιλίτη περσότη	6	17 μις
18 Βιλίζη	7	19 μιη
20 Απτρανδήν	5	21 γιδ
22 Ριγκέλην	22	23 γιε
24 Μισοπιμορδέκην	δ	25 γιδ
Αβασιλίτη 26 δ' ατέρη	η	27 εγ
28 Λαζαραδίτη	ηγ	29 π
30 Σασούληγην	31 κ	32 ρ
33 Χωνιλασάρην	34 κε	35 πησ
36 Ναζοπολασάρη	37 κα	38 πηγ
39 Ναζοκολασάρη	μη	40 πητ
41 Πλασριδάμου	42 ζ	43 πηη
44 Νιρκασολασάρου	45 δ	46 πηγ
47 Ναζοράδην	43 ιη	47
1 Περσοῦ βασιλεῖς	ήπι	οικαγωγή
2 Κύρη	δ	σιη
Καμένσου	3 η	σης
Δαρείς 4 περσότην	5 λε	εξε
Σέρχη	κα	σ. γ
Αρταζέρης 6 φερότου	μα	τηδ
Δαρείς 7 δ' ατέρη	19	τηγ
Αρταζέρης 8 δ' ατέρη	με	τηγ
"Ωχη	κα	νι
9 Αρούγη	ζ	10 ιιε
Δαρείς 11 τείτη	12 δ	13 ιιε
Ελλήνης 14 βασιλεῖς		
Αλεξάνδρη 15 Μακεδόνη	16 η	17 ιιεδ

1 Ππλερεις την βασιλεων Αστυνομης και Μιδων. Pet. Desunt in utroque Aprograph. Vossiano. Καινοτος η βασιλειη την ονομαζουσην Theon Fragm. 2 Ita Ptolemeus. Sed Νασσαντζαρης Cens. & Vossi primus quem Heractetus imperatorisfuisse suspicor. Νασσαντζης Voss. secundus. 3 3 και ια. εκελητης πιν. ap. Sc. Synag. p. 379. Sync. p. 208. 4 Νασσι Sc. in Graecis Eusebianis, & in εισιγ. Iep. p. 397. Νασσι idem Can. Ifag. L. II. p. 140. Αντο quintus Chald. Rex Sync. p. 90. Arabs eo nomine Rex Chaldaeorum Sync. p. 92. 5 ι aliter Syncellus ιησι την ικαλητην εισιγ. & Sc. in Synag. p. 397. 6 Λγ. Sc. ibid. 7 Χαζηρ vel Χιρηρος Pet. Χιρηρ Sync. Sc. Χιρηρος Voss. 1 & Sc. in Synag. Χιρηρος Voss. 2. Ζιρηρος septimus Chald. Rex Sync. p. 90. 8 Πόρο vel Πύρο Pet. Πόρο Sc. in Synag. Πύρο Sync. Πύρο Sc. Voss. 1, 2. Idem nomen Πόρος 3 Chaldeor. Regis habentem in Sync. 9 Λαβαλης πιν. ap. Sc. ib. 10 Ιαβαλης Sync. Sc. Voss. 2. Ιαβαλης sc. Sync. Dilulans idem in Can. If. ubi supra, quarti Regis nota Graeca Δ pro nominis initio sumta. Ελιαλης Rex Tyr. Menander. Ephes. 11 μη γ. ιι. πιν. ap. Sc. 12 Μαρδοκεπαδης αν. primus Nabonass. 27us. Ptol. magn. Syntaxis. L. IV. c. 6. Ejudens an se cundus Nabonass. 27us. cum diebus aliquot redundantibus, i.e. 28us. inchoatus. Accuratisime pro hujus Tabulis rationibus. Μαρδαληνη Rex Chald. Arabs Sync. 92. 13 ι ει. πιν. ap. Sc. 14 Αρηκους & Αρηκαν. Pet. Αρηκους Voss. 1. Αρηκους Sync. Sc. Voss. 2. 15 ξ ει. πιν. ap. Sc. 16 Αβασιδημος απερτης Voss. 2. deest απερτη. Sync. Sc. αποτης Voss. 17 ξ ει. πιν. ib. 18 Βαλιδης Sync. Sc. Βαλιδης ει. πιν. ap. Sc. Sync. 19 ξ ει. πιν. ib. 20 Αταχανης vel Αταχαν. Pet. Απαντησης Sync. ει. πιν. Απαντηση. Ηγ. Απαντησης Sync. ει. πιν. Απαντηση. Voss. 1. Απαχαν. Voss. 2. Sync. 21 ο αικιλη. πινχεντο. ibid. 22 Ιεραβελη Sync. Ηεραβελη Sc. Ηεραβελη ικκηηο. πινχεντο. Ρημαδης Voss 1, 2. Ιρηγιβελη ικκηηο. πινχεντο. Sync. 23 ο ει. πιν. ibid. 24 Μισητηριους & Μισητηρηρ. Pet. Μισητηριουρη Sync. Νιερος περιδης Sc. Νιερομανδας in Can. If. Μισητηριουρη in ει. πιν. Μισητηριουρη Voss. 1. Μισητηρη. Voss. 2. Σισητηριουρης Arabs Chalda. Rex Sync. p. 92. 25 ο ει. πιν. ib. 26 οιλη Sync. Sc. β Voss 1, 2. 27 ιδι ει. πιν. 28 Αστρ. & Λογαρ. Pet. Ιαπωδην Sync. Ιαπωδην Sc. Ιαπωδην ιη. πιν. Απεριδην Voss. 1. Ιαρεδην Can. If. 29 ιδι ει. πιν. 30 Σασοδηνης & Σασοδηνηρ Pet. Σασοδηνης Sync. Σασοδηνηρος in ει. πιν. Σασοδηνηρ ιη. πιν. Sync. 31 ι ει. πιν. & Sync. 32 ι ει. πιν. πιν. Sync. 33 Χινιλαδην & Χινιλαδηρ Pet. Κινιλαδην Ια. Κινιλαδην Sc. Sync. Κινιλαδην ιη. πιν. Κινιλαδην Voss. 1. Κινιλαδην ιη. πιν. Voss. 2. Κινιλαδην Sc. in Can. If. 34 ι δι ει. πιν. & Sync. 35 ι ει. πιν. in ει. πιν. γ Sync. 36 Νασσαντζης & Νασσαντζηρ Pet. Νασσαντζης

Hinc nova sequitur Epocha à morte *Alexandri*, sive ab initio *Philippi*. Utroque enim modo illam designant Scriptores qui hunc canonem in temporum ratione sequuntur, omissa deinde æra *Nabonasari*. Quoniam vero *Ptolemaeus* hanc etiam Epocham cum priori *Nabonasari* Epocham plerunque conjungit, aliam deinde ostendit apponere vilum est, sed numeris *Indicis* signatam, ne MS^o. ea tribueret Lector quæ nos facilitioris duntaxat supputationis gratia subjecimus. Ita enim facile intellegitur, quæ in his rursus intervallis *Nabonasari* Epocham notat *Ptolemaeus*, quam illa accurate cum nostri canonis fide consentiant. Constat porro è *Theonis* fragmēto, non altius ab illo, quam ab hac secunda Epocha *Philippi*, repetitam esse *Astronomicorum Phænomenorum Historiam*. Nec aliter in *œræxpositis variis* ipse *Ptolemaeus*. Vide *Syncell.* p. 207. Et quidem è *Thefauro Saviliiano* aliud nobis, & ex alio Codice, Catalogum descripsit Cl. *Wallisius* à *Philippe* incipientem, quem nos proinde *Theoni* tribuendum esse censemus, à recentioribus tamen alijs ad sua usque tempora perductum, & fortasse conspurcatum. Quod enim in *Theodosio* majori suum finierit canonem *Bainbrigium*, est quod suspicemur non aliqua MS^o. fide, sed sua potius conjectura, id fecisse *Bainbrigium*, & Catalogum suum posteriori parte mutilasse. Nullum reperit Codicem *Wallisius* in *Cimelii Saviliiani* qui *Theodosium* ultimum numerarit. Nec aliunde verisimile est sua accepisse *Bainbrigium*. Convenit certe etiam in scribendis minutis cum priori nostro Codice *Saviliiano* quem descriperat *Usserius*. Nec etiam usquequa convenit, cum tempore quo Catalogum suum confecit *Theon*, finis *Theodosii*. Obiit Imperator an. Dom. CCCXCV. Scriptis in *œræxpositis* canones noster anno *Diocletiani* LXXVII. *Christi* CCCLXI. Scriptis in posteriores magna *Syntaxeos* libros anno *Diocletiani* LXXXI. *Nabonasari* MCXII. *Christi* CCCLXV. Fasti nostri *Grati* priores, siquidem sunt, ut putamus, *Theonii*, ad an. *Christi* CCCLXXII. pertingunt. Necdum tamen *Augustus* factus est *Theodosius*. Est tamen fateor, mendis *Chronologicis*, pro hac secunda Epocha, inqui-

Voss. I. Ναβοπολαστόρ. Voss. 2. Ναβοπολαστόρ. πατέρος Ναβοπολονίστηρ
 Sync. Sc. Ναβοπολαστήρ in ἑκ. τοιχ. 37 Vos. Nabopolasari CXXVII.
Nabonassari Ptol. magn Synt. V. 14. Male itaque Symcellus secutus er-
 gores ιαπωνίστης τοιχίσθεντος. 38 μην in ιαπ. τοιχ. εν δ Sync. ad-
 dit Sc. καὶ δὲ οὐκ εἰς ταῦτα, viz. de Regni anni intelligendus. Qui ita
 senserunt huic *Nabopolasaro* *Nabuchodonosori* annos tribuerunt.
 39 Ναβοπολαστόρ. & Λαβούλαστορ. Pet. Ναβυπαλαστ. τὸν καὶ Ναβυ-
 ράδον Sync. Sc. Ναβονασθίστηρ@ in ἑκ. τοιχ. Ναβονασθίστηρ Voss 1.
 40 πτδ in ἑκ. τοιχ. ήτε Sync. Sc. 41 Ιαναρδ. & Ιαναρδοστρός Pet.
 Ιαναρδοστρός B. Ιαναρδ. Sync. Ιαναρδ. Voss. I. 2. Ειναιλαμφρόδειος in
 δεκ. τοιχ. Επιλεμονάδα Sc. in can. II. Εξιδια Μεραρδίχ δεκ. τοιχ. Sync.
 42 γη Sync. Sc. σειν δεκ. τοιχ. Sync. 43 περ Sync. Sc. περ σειν δεκ. τοιχ.
 44 Νερεγασλατόρου Sync. Sc. Νερεγασλατόρου Voss 1. Νερεγασλατόρου
 που Voss. 2. Νερεγαλατόρ@. οὐδὲ Βαττάσθιαν in δεκ. τοιχ. Neregasolares
 Sc. in Can. II. nec ē Βαρού, nec ex Abydeno, 45 περ Sync. Sc. γη in δεκ.
 τοιχ. 46 περ Sync. Sc. περ recte in δεκ. τοιχ. 47 add. τοῦ καὶ Αστέ-
 γους Sync. Sc. ὡς Ασυνδέσμη Δαρπόρ., Λασούρόρ., καὶ Αρπαζίρητος in δεκ.
 τοιχ. 48 δὲ Sync. Sc. Inde recte.

1 Omiss. Sc. & in ix. *πιγίκη*. 2 Κάρος Voss. 1. Κύρος Περσῶν σεργίτης in ix. *πιγίκη*. Inde alios ab hoc Canone Autores sequitur. 3 Septimus Cambysis Nabon. CCXXXIV. d. 196. Ptol. L. V. p. 125. viz. CCXXXV. inchoatus, ut idem ib. c. 14. accuratissime. 4 περσῶν Voss. 1. 5 Pet. deest Sync. & Sc. sed περσῶν ap. Ptolem. in magn. Constr. L. IV. 5 Darii περσῶν XX. Nab. CCXLV. dies 327. [viz. CCXLVI. inchoatus] Ptolem. magn. Constr. L. IV. p. 103. Grac. edit. Eiusdem an. XXXII. Nabon. CCLVI. d. 197. [c. i.e. CCLVII. inchoatus] Ptolem. L. IV. p. 102. 6 7 Pet. περσῶν Sc. περσῶν Voss. 1. 7 6 Pet. Δαρείου 6 Voss. 1. add. τὸν ἡγεμόνην Sync. Sc. 8 6 Pet. Voss. 1. 2. 9 Σάρων Sync. A¹ περσῶν Sc. rectius. 10 Ab hoc anno Nabon. CCCCCXII. Alexandri M. initium arcensit Gracius Scaligeri Eusebius p. 56. Recte. 11 Δαρείου γη Voss. 1. 2. τὸν ἡγεμόνην Sync. 9 ἡγεμόνην Sc. 11 6 Sync. Sc. 13 vi 6 Sync. Sc. 14 Post Alexandrum ed. tertia Rationarium sui Pet. & quidem ē MS. Regio. Desunt Sc. Ad septimum Alexandri anni Nab. CDIX. Sync. p. 206. Hinc Exaudiens βασιλίου anni numerandi. Hoc anno condita Alexandria. Inde ad XXII. Cleopatra anni CCC. Syncell. p. 261. 15 μεγάλων Sync. Sc. Deest utrumque in Voss. 2. 16 6 Sync. Sc. 17 Eodem numero annorum à Nabonafaro mortem Alexandria designata Ptolemaeus magn. Const. L. III. p. 79. & interpres Ptolemai Cabasilas in tertium, p. 180. Syncell. p. 204. 205.

patissimus

natissimus noster iste *Theon*. Eum tamen qualisqualis quod in *Aera Nabonassari* jam fecimus, numeris Indicti, est, cum Lectore communicabimus.

			Nab.
2 Φιλέπτης Αριδαίας	3 ζ	4 ζ	431
5 Αλεξάνδρης ἄλλη	16	6 10	443
Ελλήσιον βασιλεῖς ἐν Αι- γύπτῳ			
8 Πτολεμαῖς Λάζη	κ	9 λ3	10 463
11 Πτολεμαῖς Φιλαδέλφῳ	12 λη	13 σ5	14 501
Πτολεμαῖς 15 Ευεργέτου	κι	16 π6	17 526
18 Πτολεμαῖς Φιλοπότερῷ	κ	19 πο5	543
20 Πτολεμαῖς Επιφανῆς	κο	21 πηγ	567
22 Πτολεμαῖς Φιλορέτορῷ	23 λ2	24 ποη	602
Πτολεμαῖς Ευεργύτῃ 25 ἄλλῃ	κ3	26 σ5	631
27 Πτολεμαῖς Σωτῆρῷ	28 λ5	σηγ	667
29 Διοροσίς	κ3	σο6	696
Κλεοπάτρας 30	κ6	1 21 σ13	718

1 Ραιμαῖς βασιλεῖς		Nab.	Aug.
2 Αυγύστου	μ7	τη	761
3 Τίβεριου	κ6	τη	783
4 Γαΐου	δ	τη	787
5 Κλαυδίου	ιδ	τη	801
6 Νίπατος	ιδ	τη	815
8 Οὐαταστῆρε	ι	να	825
9 Τίτου	γ	νδ	828
10 Δομετιανοῦ	ιι	νιδ	843
11 Νέρβα	α	νι	844
12 Τρετανοῦ	ιδ	νιδ	863
13 Αδριανοῦ	κα	νξ	884
14 Αυγούστου	κη	νπη	907
15 Μαρκοῦ καὶ Κομόδου	λ6	φη	939
16 Σέμηρα	κι	φη	964
17 Αυγούστου	δ	φιδ	968
18 Αλεξανδρου Μαραία	ιγ	φξ	981
19 Μαζείμινος	γ	φξ	984
20 Γορδιανοῦ	ι	φξ	990

Sequitur deinde tertia jam *Aera Augusti*, à morte viz. Cleopatra. Eam quia sēpe adhibent, qui hoc Canone uhi sunt, *Egyptis*, placuit & hanc subjicere, sed,

1 Επι βασιλίου 2 μετά τοῦ Αλεξανδροῦ τῆς βασιλίου πλεοντῶν, Pet. in ed. tertia. 2 Φιλέπτου 3 μετά Αλεξανδροῦ τῆς πλεοντῆς vel Φιλέπτου τῆς Αριδαίας Pet. Φιλ. τ. μ. A. τ. εἰ. Βοζ. 1. Φιλέπτης duntaxat Βοζ. 2. Φιλέπτης, & sic reliqua deinceps omnia nominandi non dignendi calu S. 2. 3 καὶ S. 2. 4 καὶ S. 2. 5 Αλεξανδροῦ Αιγύπτου Pet. Αλεξανδροῦ Βοζ. 2. Αλεξανδροῦ ιεροῦ Βοζ. 1. Αλεξανδροῦ S. 2. Καστορίου legend. putat οὐρίων, vel ipsum saltem intelligendum, quomodo Lycophroni Alexandra & Cassandra eadem. Fattitur vir doctissimus. Est enim Alexander filius Roxana, quem Rēgens agnoverunt Macedones, propterea à Cassandra post duodecimum regni annum extintus Olymp. 117. anno secundo, teste Diodorus. Hallucinatur tamen canonis Autor quid XII. annos putet à morte Aridei esse numerandos. Vide Syncell. p. 264. 6 λ 3 S. 2. 7 Desunt S. 2. Βοζ. 1. 2. 8 Πτρ., ἐ Λάζη S. 2. Πτλεμαῖς Αιγύπτου Βοζ. 1. Πτλεμαῖς Αιγύπτου Βοζ. 2. 9 καὶ S. 2. 10 454. Nab. 36. prima period. Calip. Pt. VII. 3. Έτας Τιμοχαρίδης. 465. primæ Per. 47. ib. 11 Φιλαδέλφῳ S. 2. Πτλεμαῖς Φιλαδέλφῳ Βοζ. 1. Φιλαδέλφῳ Βοζ. 2. 12 XIII. Philadelphi CCCCLXXVI. Nabonass. Timocharis ex Hipparcho apud Ptolem. magn. Synt. L. X. p. 242. Gr. pro hujus canonis rationibus accuratissime. LII. à morte Alex. Pt. L. X. c. 9. 13 48 S. 2. Sed refellitur ē Ptolemaeo. 14 476 Nab. 52. à mort. Alexandri. Ptolem. X. p. 252. Gr. 15 Ευρύ. a. Pet. Ευρύπατος atque ita à Lagide ulque perpetuo omisso Ptolemaei nomine S. 2. Ευρύπατος Βοζ. 1. omisso similiter Ptolemaei nomine. Ευρύπατος Βοζ. 2. & fine Ptolemaei. 16 περ S. 2. 17 506. d. S. c. Nab. i. e. 507. inchoatus est 83 mort. Al. Ptol. XI. p. 261. 262. 18 Φιλέπτηρος S. 2. Φιλέπτηρος Βοζ. 1. 19 περ S. 2. 20 Επιφανίς S. 2. Επιφανίς Βοζ. 1. 21 περ S. 2. 22 Φιλέπτηρος S. 2. Φιλέπτηρος Βοζ. 1. 23 καὶ S. 2. 24 περ S. 2. 2. septimus Philemetoris DLXXXIII. d. 206. DLXXIV. inchoat. Nabonass. Ptol. L. VI. c. 5. 25 Ευρύπατος Σωτῆρος S. 2. Ευρύπατος Σωτῆρος Βοζ. 1. 26 περ S. 2. Hipparch. observ. an. CXCVII. à morte Alexandri, qui erat DCXX. d. 86. Nabon. viz. DCXXI. inchoat. Pt. L. V. p. 112, 114. Grac. Theon in Vm. p. 247. 27 Σωτῆρος S. 2. Βοζ. 1. Σωτῆρος Βοζ. 2. 28 καὶ S. 2. Inde reget. 29 Διοροσίς Pet. Διοροσίς Σ. 2. Νοσθιδηνοῦ Βοζ. 1. Διοροσίς Βοζ. 2. 30 Addit. Pet. Βοζ. 1. qui nota eam γνωστή fuisse, ni fallor, innuit. 31 περ male Petav. Agnoscant enim hujus Epochæ Ptolemaeorum intervallum Ptol. L. III. c. 8. Cabassis in Pt. p. 180.

1 Desunt S. 2. Ραιμαῖς duntaxat habet Βοζ. 1. Βασ. Ραιμ. Βοζ. 2. Hinc ad mortem Commodi Romanorum Imperatorum catalogum transcriptit Clem. Al. Stroin. I. p. 339. 2 Αὐγύστῳ ἄλλη b. S. 2. Quid sibi velι nescio, sed puto eum innueri nova Epochæ initium. Αὐγύστῳ Βοζ. 1. 3 Τίβεριῳ S. 2. Βοζ. 1. 4 Γαΐῳ S. 2. Γαΐῳ Ιουλίου Καπονίου Βοζ. 1. 5 Κλαυδίῳ S. 2. Βοζ. 1. 6 Νίπατος Βοζ. 1. Νίπατος S. 2. Βοζ. 1. Νίπατος Cl. Al. 12 Τραγίων S. 2. Βοζ. 1. Primus Trajanī DCCCCXLV. Nabonass. Menelaus Geometra ap. Ptol. L. VII. p. 170, 171. Gr. Omisso rursus anno Galba. 13 Αδριανὸς S. 2. Βοζ. 1. Ad nonum Adrianū à XXXI. Darii primi, (viz. an. Nab. CCLVI. absolut. ann. DCXV. d. 133. i. e. an. DCXVI. inchoat. Ita IX. Adrianū erit DCCCCLXXII. accuratissime. Ptol. L. IV. c. IX. 14 Αυτοῦ Σ. 2. Αιγύπτου Αυτοῦ Βοζ. 1. Ειδοῦ Αυτοῦ Βοζ. 2. Primus Antonini est CCCCIX. ab an. Nabon. CCCCLXXVI. (LII. à morte Alexandri) Addit. CDIX. LIII. erunt an. CCCCLXI. à morte Alexandri. His addit. CCCCXIV. antē mortem Alexandri, erunt anni DCCCCLXXXV. Ptolem. L. X. c. 9. Secundus Ant. est ann. Na-

bonas. DCCCLXXXV. d. 203. Pt. L. V. c. 3. i. e. DCCCLXXXVI. inchoat. Id. L. IX. c. 10. A Mefori XXIV. XXI. Adriani ad Mechir VI. II. Antonini intervallum annorū duorum, dierum CLXVII. Ptol. L. XI. c. 5. 6. Nab. DCCCLXXXVI. L. IX. Tertius Anton. est CDLXIII. à morte Alexandri, & CCLXXXV. ab Hipparchi obseruatione an. XXXII. tertia Period. Calippi viz. CLXXVIII. à mort. Alex. Pt. L. III. c. 2. XLIV. an. à mort. Alex. est CDXIX. ante hunc ann. ibid. CDLXXXIV. Nab. ante ann. CDII. d. 283. i. e. CDIII. inchoat. Id. L. IX. Quia omnia superfluum illum Galba annū excludunt. Hucusque Codices Petavii, & fortasse Ptolemaeus. Est tamen merito dubitandum pertingeritne Ptolemaeus ad finem Pii. XVII. Nabonass. Adriani ann. CLXI. d. 66. ab Augusto, five à fine Cleopatra, i. e. CLXII. inchoat. & an. Nabon. DCCCLXXXIX. d. 66. i. e. DCCCLXXX. inchoat. Ptol. lib. 3. p. 79. Gr. Cabasil. in III.. p. 180. Post undecimum Adriani (inchoatum viz.) an. VI. d. 70. Ptol. l. XI. p. 263. Gr. XIX. Adriani à secundo Mardocampadi (viz. Nabonass. XXVII. absoluto) anni DCCCLIV. d. 73. viz. an. I. COCLV. inchoat. Addantur XXVII. fient an. Nabon. DCCCLXXXII. inchoat. accuratissime. Ptol. l. IV. c. 7. Post XV. inchoatum anni IV. d. 69. Ptolem. l. X. p. 245. XXV. Adrian. DCCCLXXXII. d. 72. Nabonass. i. e. DCCCLXXXIII. inchoat. Pt. l. V. c. 13. A XVII. inchoat. ann. III. d. 35. Pt. l. XI. c. 5. 15 Disjunctum hæc secundus Βοζ. Cod. MS. ita: Μάρκος Αρρινοῦ Βοζ. 1. Θ. Κεραμόδου 1 γ. Θ. Π. 16. Sed conjunctim alii omnes: Μάρκος Κεραμόδου Β. Μαρκός Κίρρης Σ. 2. Αρρινοῦ Β. Κεραμόδου Cl. Alexandrinus. Κεραμόδου Βοζ. 1. ita tamen ut utriusque tempora tam Antonini quam Commodi suo Commodo tributat. Α. Θ. Π. Recentioribus itaque hæc videtur tribuenda variatio. Hucusque Clem. Alexandrinus, qui ab Augusto ad finem Commodi annos numerat CCXXII. & quidem bis (ne mendam subesse suspicemur) cum tamen summa particulares non ultra CCXX confurgant. Pecatar nimur in Antonino Pio cui annos duntaxat XXI assignaret, cum tamen XXIII. effent illi è nostro Canone reponendi. Quod vero Galba annū unum tribuat, id haustū, ni fallor, ex Ecclesiastico aliquo Scriptore de Canone Paschali Alexandrinus. Illos constat temporum fuisse admodum imperitos. & tamē omnia quo jure quave injuria suis hypothefibus accommodata. 16 Σέμηρος Σ. 2. Ζεύς. B. απόρεις καὶ Αρτών Βοζ. 1. Et quidem Antonini Caracalle annos Severi annis accenferi constat, cum Severo anni XXV tribuuntur, qui tamen solus folius XVIII. duntaxat imperari, ad eandem plane formam qua & Commodi annos cum patre communes fecerant nostri Canonis concinnatores. Idem tamen Βοζ. Cod. secundus qui filium superius à patre sejunxerat, hic etiam ab invicem separat. Ita enim ille: Σέμηρος 1. Θ. Λ. Υ. Αρτονίου Κεραμόδου 2. Θ. Π. 17 Αυτοῦ Σ. 2. Αυτοῦ Σ. 1. Αρτονίου Βοζ. 1. Αρτονίου Βοζ. 2. Αλαγαβαλοῦ hic intelligi ex ipso annorum numero satiis constat. Macrini nullam habet rationem. 18 Αλεξανδροῦ Σ. 2. Αλεξανδροῦ Β. Μαρκίνου Βοζ. 1. Αλεξανδροῦ Β. Βοζ. 1. Maximini annos numerat ad eadē Maximini & Balbini, quo tempore Imperium Augustum adeptus est Gordianus junior. 20 Γορδιανοῦ Σ. 2. Βοζ. 1. Primum Gordiani annum ita notat. Censorinus quod fuerit Nabonassari DCCCLXXXVI. Philippi, five ab excesso Alex. M. DLXII. Augustorum CCLXVII. que sibi in vicem non consentiunt. Redde quidem ille in Imperio Augustorum. Reliquæ itaque Epochæ ad illam corrigendæ, nisi forte Galba illum quem diximus annum cum Clemente retinendum censuerit. Quod porro initium Thoth in VII. kal. Jul. (Junii viz. XXV.) hoc anno incidisse tradit, & verum est. & locum huic anno certum in Periodi Julianæ saltem quadriennio asserit, & cum sit Tetraeteridū ultimus, facit ne possit in alteriora protrudi. Hæc Cens. de die Nat. c. 21. Vid. Bueber. doctr. Temp. p. 233.

21 Φιλίππου	5	φοδ	996	278
22 Δικίου	α	φογ	997	279
23 Γέλλου	γ	φορ	1000	282
24 Γαλίνου	η	φρε	1015	297
25 Κλαιδούν	α	φρε	1016	298
26 Αυριλάσσος	ε	φρε	1022	304
27 Πρόσου	ζ	χ ³	1029	311.
28 Κεράω	ε	χ ³	1031	313

Quarta Epochā *Diocletiani* mēdōsissimā.

1 Διοχετεύον	x	X ^κ
2 Χριστανόν Ρεμαίον Σαγίλεῖς.		
3 Κονσταντίνου μεγάλου	x ^δ	X ^γ
4 Κονσταντίνου ψόφων αὐτοῦ	x ^δ	X ^χ
5 Ιουλίου παρθένας	c	X ^κ
6 Ιοβάννη	a	X ^{τυ}
7 Ουδέλετος	ia	X ^δ
8 Γρατανί	y	X ^γ
9 Θεοδοσίου μεγάλου	ι ^δ	X ^δ
10 Αρκαδίου	ι ^γ	X ^γ
11 Θεοδοσίου μηχρού	μ ^ε	X ^γ
12 Μαρκανού	ζ	X ^τ
13 Λιέντος της Μαχίλη	ι ^δ	X ^δ
14 Ζήνωνος	η	X ^η
15 Αλεξανδρίας	χ ^δ	X ^δ
16 Ιουστίνου Θρακείου	η	X ^η

21 Φιλίππος S. 2. Vofs. 1. Sed annos Philippo VII. assignat uterque Codex Vossianus Φιλ. Σ. φον. 22 Δικός S. 2. Vofs. 1. Δικός φαν. Vofs. 1, 2. 23 Γάλλος S. 2. Gallo nimirum tempus tribuit Canon quo Decimus truncaverat. Altere Codices Vossiani. Γαλλος και Βαλλουσιωνες Σ. φον. Vofs. 1. Γαλλους και βαλλουσιωνες Σ. φον. 24 Γαλιανός S. 2. Ουαλλριστος ο Γαλλους Vofs. 1. Ουαλλριστος και Γαλλους Vofs. 1. 25 Κλαυδίανος S. 2. Κλαύδιος Vofs. 1. 26 Αυρηλίανος S. 2. Αυρηλίος Vofs. 1. Αυρηλίανος Vofs. 2. 27 Πρέσβης S. 2. Vofs. 1. 28 Καρολό

Go Go et s. 2. Quid sibi priores illæ notæ velint, plane nescio
Postrema innuit, si fallor, hic λογιστας, sive deficere priorem illam
Epocham Philippi, inde novam esse Diocletiani inchoandam. Κα-
gos και Καρπου Βόσ. 1. Καρπου και Καρπου Βόσ. 2. 29 In hoc numeris
annorum Philippi ante Αεram Diocletiani consentiunt omnes hu-
jus canonis sive descriptores, sive etiam continuatores, & præterea
Facti nostri Vossiani, & Fragmentum, quod hic damus, Theonis. Sed
& aliud illud ab Augusto intervallum similiter confirmat Thoen.
COXXIII. annos numerat ab Augusto ex Aera Diocletiani perpetuo
subtrahendos. Desinunt autem in A. D. Αερα Christiana vulgaris
CCLXXXIV. ita ut CCLXXXV. pro primo Diocletiani habeatur.
Incidit eo anno Neomenia Thoth in Jun. XIII. Ita constabit unde
numerandi sint anni hujus Epochæ, in anno Alexandrinò fixo, si
quidem, quod in aliis Epochis solebant, id in hac etiam Epochæ
observarint, ut ab ineunte Thoth annum suum ordirentur. Conve-
nit porro accuratissime idem Theon in sextum Ptolemai p. 277, 282,
284, 332. ubi annum Nabonassari MCXII. Philippi DCLXXXVIII.
cum anno Diocletiani LXXXI. componit. Convenient etiam Scri-
ptores Epistolarum Paschalium & Epiphanius. Staterunt, quod huc
usque feci, idem ulterius ad finem usque perducere, ut viz. E-
pochas alias cum hac etiam Diocletiani Epocha numeris Indicis sub-
notarem. Verum ita mendosa sunt quæ deinceps sequuntur omnia,
ut nequeant ad certum Canonem exigiri. Proinde varias duntak
Lectio[n]es deinceps Lector expecter.

17 Ιουστίανος μηδέλου	λη	απεζ
18 Ιουσίτιον ἄλλου	τε	βρε
19 Τι/σέριον	δ	βε
20 Μαυρικήν	κ.	βικι
21 Φωτῆ	ε	βλαγ
22 Ηραλέν	λε	βξεζ
23 Κανσαντίγνον ψούλ αὐτῆς	α	βξεζ
24 ΚάνσαντΟΥ	χ'	βξεζ
25 Κανσαντίγνον Φ Πομφράτην	ιε	αεζ
26 Ιυστιανού μικροῦ τὸ φεζέτων	ι	αιεζ
27 Λεοντίου	γ	ακε
28 Τι/σέριον Αψιμάρου	ζ	ακεζ
29 Ιυστιανοῦ τὸ δέδιτηρον	ιε	αλε
30 Φιλιππεῖ	ε	αλεζ
31 Αλαζανί	ε	αλεζ
32 Θωδοδόνιον Απρασιπτοῦ	α	αμε
33 ΛιόντΟΥ Ιπόθρου	χε	αξεζ
34 Αρτικάσδου	γ	αξεζ
35 Κανσαντίγνον Κοστρούμου	λ	αζη
35 ΛίοντΟΥ ἐν Χαζέφρου	ι	αργ
37 Ειρήνης ἡ Κανγαντίγνων	ιε	αρη
38 Ειρήνης μητρός	ι	αρηζ
39 Νικηφόρου Φ Γενικέ	δ	αρεδ
40 Μιχαήλ Ρεντζεσαιού	ε	αρεζ
41 ΛιόντΟΥ Αρμιθίου	ζ	αρηγ
42 Μιχαήλ Φ Τραυλῆ	ε	αρηζ
43 Θιοφίλου	ιγ	αρεζ
44 Μιχαήλ μῆτρας μητρός αὐτῆς	ιδ	αρεζ

ποτε μάχας S. 2. Θεοδοσίος στάσιος την βυζ. ι. ψ. Βόσ. I. Θεοδοσίοις ι. ρ. ψ. Βόσ. 2. Hucusque Bainbrigius, sed pro suo forte duntaxat arbitrio. Inter Savilianos enim Codices quibus usus est Bainbrigius, nullum reperit Wallisius qui hic desierit. Frustra itaque hinc de Theon tempore judicatur. Quia enim Ηέραμ Diocletiani sequuntur, Theon profus indigna sunt. Nec ulterius Theon quam ad initium Diocletiani κρίνεται πειρατῶν fidem appellat. Ηέραμ Diocletiani simpliciter numerat, nulla deinceps κρίνεται facta mentione. Placer itaque prior Usserii nostri conjectura quo continuatore hujus Canonis ab Antonio ad Diocletianum Theon existimat, quamvis illam postea, mutata, ut videtur, sententia, deleverit. 10 Αρμάθ. S. 2. Αρμάθος εἰς οποιον οὐκ αὐτονόμην εἰ. ψ. Βόσ. I. [Per notam illam εἰς intelligendum, ut ex aliis hujus MSI, locis colligimus.] Αρμάθοι ε. δ. ψ. Βόσ. 2. II Θεοδοσίος μιχάλ. S. 2. Οροφες καὶ θεοδοσίος αδηρίδης τ. γ. ψ. θ. Θεοδοσίος μιχάλ. γ. ψ. ζ. Θεοδοσίος καὶ Ουαλλιάνιος την ρωμ. κ. ψ. Υ. Βόσ. I. Θεοδοσίος ταῖς μ. ψ. υ. 12 Μαρκιανός S. 2. Ουαλλιάνιος καὶ Μαρκιανός την βυζαντίον τ. γ. Βόσ. I. Μαρκιανός τ. ψ. δ. Βόσ. 2. 13 Δίαιτ. S. 2. Δίαιτ μάχας εἰς ψ. ζ. Λιών καὶ ανθηναίος την ρωμ. .... Διών μιχάλ. .... Βόσ. I. Λιώνος εἰς ψ. ζ. Βόσ. 2. 14 Ζήνων S. 2. Ζηνών καὶ αιονίος τ. ε. αι. δ. Βόσ. I. Ζηνών ε. δ. Βόσ. 2. 15 Αναποτ. S. 2. Αναποτος ε. ζ. αι. α. Βόσ. I. Αναποτον ε. ζ. αι. α. Βόσ. 2. 15 Ιουστ. S. 2. Ιουστον ε. η. Βόσ. I. Ιουστον S. 2. ε. Βόσ. 2. 17 Ιουστανίς S. 2. Ιουστανίς ε. η. την ψ. Βόσ. I. Ιουστανίου ε. η. την ψ. Βόσ. 2. 18 Ιουστ. S. 2. Ιουστος ε. γ. ψ. Βόσ. I. Ιουστον τ. γ. ψ. Βόσ. 2. 19 Τιγέσιος S. 2. Τιγέσιος την Καπιτανού. δ. ε. Βόσ. I. Τιγέσιον τ. 4 Καπιτανού. Βόσ. 2. 20 Μαρκιανός S. 2. Μαρκιανός ε. γ. τ. δ. Βόσ. I. Μαρκιανός Φωτα κ. τ. δ. Βόσ. 2. 21 Φωκᾶς S. 2. Φωκᾶς ε. δ. λγ. Βόσ. I. Ut in nostro Βόσ. 2. Definit hoc in loco Βόσ. I. quem proinde Heraclio Imperatori tribuendum censeo qui scripsit in Canon. οντοχώρας, ut proinde Imperatorum illud κρίνεται ab eo auctum esse verisimile sit, præsentem cum & Fasti Βεζιανοὶ Consulares definant similiter in annum hujus Epochæ θρ. Heraclii nempe annum pro hac suppuratione XXIV. Convenit autem ut plurimum cum secundo Βεζιανοὶ, etiam in erroribus manifestis, ut proinde non alium fuuisse credamus Canonem quem ob oculos habuerit ille etiam continuator. 22 Ηέραλδος S. 2. Ηέραλδον λ. δ. ξ. Βόσ. 2. 23 Καντανίον S. 2. Καντανίτης την δεινον εἰς Εραλδον α. δ. δ. Βόσ. 2. 24 Καντανίον S. 2. Καντανίτης ε. ζ. δ. α. Βόσ. 2. 25 Καντανίον S. 2. Καντανίτην τ. ε. ε. Βόσ. 2. 26 Ιουστανίδη την αποχώραν την Βόσ. 2. 26 Ιουστανίδη την αποχώραν την Βόσ. 2. 27 Δίαιτ S. 2. Διώντες γ. ε. α. Βόσ. 2. 28 Τιγέσιος S. 2. Τιγέσιον τ. ε. ε. Βόσ. 2. 29 Ιουστανίδη την Δύπτων S. 2. Ιουστανίδη τ. ε. δ. ε. Βόσ. 2. 30 Φιλαπτηνός S. 2. Φιλαπτηνός β. δ. ε. Βόσ. 2. 31 Αναποτ. S. 2. Αναποτον β. ε. δ. Βόσ. 2. 32 Θεοδοσίος S. 2. Θεοδοσίον α. ε. δ. Βόσ. 2. 33 Δίαιτ S. 2. Διώτες ε. ε. δ. δ. Βόσ. 2. 33 Αργεάνδης S. 2. deest Βόσ. 2. Sed ejus tamen anni sequentius Imperatoris annis accentuerit. 34 Καντανίον S. 2. Καντανίτην λ. δ. ε. η. Βόσ. 2. Inde cum nostro Saviliiano consentit. 35 Δίαιτ S. 2. Διώτες ε. Καντανίδη Βόσ. 2. 36 Καντανίτης solus S. 2. Καντανίτην την Ειρανην ε. ερ. ιγ. Καντανίτην ε. ερ. Βόσ. 2. 37 Ειράνη S. 2. Ειράνης Βόσ. 2. 38 Νικηφόρος S. 2. Νικηφόρος συν την Βόσ. 2. 39 Μιχάλ. S. 2. Μιχάλ την θ. Βόσ. 2. Ηικ οντην θ. Βόσ. 2. 40 Δίαιτ S. 2. Διώτες ε. ε. δ. δ. Βόσ. 2. 41 Δίαιτ S. 2. Διώτες ε. ε. δ. δ. Βόσ. 2. 42 Μιχάλ. S. 2. 43 Θεόφιλος S. 2. 44 Μιχάλ οντην την μιχάλ. S. 2.

45 Μιχαὴλ μὲν	τα	αρῆ	162 Ρυτίκιον τὸ δ	ε Ακαδίσ-	υπε	εγένετο	ε
46 Βασιλεῖον Μακεδόνος	το	αρεδ	163 Καυλιαῖς	ε Πάτητος	υπε	ερεβ	ε
47 Λεόντος τὸ Σαρφ	χε	ασλε	164 Μαζεύο-	ε Κίσσο-	υπε	ερεβ	ε
Αλεξανδρου	α	ασλε	165 Ορφίτο-	ε Πούδερο-	υπε	ερεβ	ε
Ρωμαιῶν Φ λακεπτῶν	γ	ασλε	166 Ιαδεῖο-	ε Ποδηλα-	υπε	ερεβ	ε
Κανταρίνου Ποσφορομήνατος	ιδ	ασλε	167 Διάνιον τὸ γ	ε Κεδρώτο-	υπε	ερεβ	ε
Ρωμαιῶν τοῖς	α	αστρ	168 Απεργοναῖς τὸ δ	ε Πικάλη-	υπε	ερεβ	ε
Νικηφόρου τὸ Φαντ	ε	αστρ	169 Πολέμο-	ε Αποθηλάτο-	υπε	ερεβ	ε
Ιωάννου τὸ Τζιμιζῆ	ε	αστρ	170 Κλάρο-	ε Κιρήνη-	υπε	ερεβ	ε
Βασιλείου τὸ Βουλακοτόνου	γ	ατη	171 Ευαίρο-	ε Εριτρί-	υπε	ερεβ	ε
Κανταρίνου τὸ ἀδελφοῦ αὐτοῦ	ε	ατη	172 Ορφίτο-	ε Μαζεύο-	υπε	ερεβ	ε
Ρωμαιοῦ Αργυροτέλου	ζ	ατη	173 Σιαύρον τὸ δ	ε Παρηπατών τὸ β'	υπε	ερεβ	ε
Μιχαὴλ τὸ Παραγάγον	ζ	ατη	174 Γαλλο-	ε Φλάνης	υπε	ερεβ	ε
Μιχαὴλ τὸ Καλαράτη	ζ	ατη	175 Πότην	ε Ιαλιανός	υπε	ερεβ	ε
Κανταρίνου τὸ Μογομάχου	ιε	ατη	176 Πολιανό-	ε Α' πτρ τὸ β	υπε	ερεβ	ε
Μιχαὴλ	α	ατη	177 Κάμιαδ-	ε Κούτολο-	υπε	ερεβ	ε
Θεοδόρης	α	ατη	178 Ορφίτο-	ε Ρύφο-	υπε	ερεβ	ε
Ισακίου τὸ Κομινοῦ	ε	ατη	179 Κάμιαδ-	ε Ουύρο-	υπε	ερεβ	ε
Κανταρίνου τὸ Δούκε	ζ	ατη	180 Πράτ-	ε Κοτιανίς	υπε	ερεβ	ε
Ρωμαιοῦ τὸ Διοχύρου	δ	ατη	181 Κάμιαδ-	ε Βύζι-	υπε	ερεβ	ε
Μιχαὴλ τὸ Παραπάτη	ε	ατη	182 Καμιρτί-	ε Ρύφο-	υπε	ερεβ	ε
Νικηφόρου τὸ Βαταγιάτη	γ	ατη	183 Κάμιαδ-	ε Βικτορί-	υπε	ερεβ	ε
Αλεξίου τὸ Κομινοῦ	λε	ανη	184 Μαρικο-	ε Ηλιανός	υπε	ερεβ	ε
Ιωάννου τὸ Κομινοῦ	κδ	ανη	185 Μάπτερ-	ε Βεργίδης	υπε	ερεβ	ε
Μαρουπῆ τὸ Κομινοῦ	λη	ανη	186 Κάμιαδ-	ε Ιανούσιον τὸ β	υπε	ερεβ	ε
Αλεξίου τὸ Αγρονίκου	ε	ανη	187 Κελανί-	ε Ηλιανός	υπε	ερεβ	ε
Ισακίου τὸ Αγγέλου	η	ανη	188 Φισκιανοῖς τὸ δ	ε Σιλανός τὸ β	υπε	ερεβ	ε
Αλεξίου τὸ Αγγέλου	η	ανη	189 Σιλανός	ε Σιλανός	υπε	ερεβ	ε
Θεοδόρη τὸ Λάχαρη	ηη	αφη	190 Κάμιαδ-	ε Σιλιμενοῖς τὸ β	υπε	ερεβ	ε
Ιωάννη τὸ Βατατζῆ	λβ	αφη	191 Αφσιανός	ε Βεργίδης	υπε	ερεβ	ε
Θεοδόρη τὸ ζε αὐτῆ	γ	αφη	192 Κάμιαδ-	ε Περπάνης	υπε	ερεβ	ε
Μιχαὴλ τὸ Παλαιολόγου	κδ	αφη	193 Φλάκε-	ε Κλάρο-	υπε	ερεβ	ε
Αυδρονίκου τὸ Παλαιολόγου	μδ	αχιτ	194 Σιαύρον τὸ β	ε Αλοίν-	υπε	ερεβ	ε
Αυδρονίκου τὸ Παλαιολόγου	η	αχιτ	195 Τίρηκ-	ε Κλάρης	υπε	ερεβ	ε
Ιωάννη τὸ ζε αὐτῆ	μβ	αχιτ	196 Διεκρ-	ε Κελαν-	υπε	ερεβ	ε
Μακηνὴ ὁ ζε αὐτῆ	λε	αχιδ	197 Διατηρ-	ε Ρυφίν-	υπε	ερεβ	ε
Ιωάννη τὸ ζε αὐτῆ	ηβ	αχιν	198 Σατορίνα-	ε Γαλλο-	υπε	ερεβ	ε
Κανταρίνη τὸ ζε αὐτῆ	γ	αχιδ	199 Αγιάνι-	ε Φράγτην	υπε	ερεβ	ε
Αλεξίου τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	200 Σιαύρον τὸ γ	ε Βικτερί-	υπε	ερεβ	ε
Αυδρονίκου τὸ Ζερούλη	μδ	αχιδ	201 Μικανός	ε Φλακιανός	υπε	ερεβ	ε
Ιωάννη τὸ ζε αὐτῆ	ηη	αχιδ	202 Σεΐση-	ε Αιγανό-	υπε	ερεβ	ε
Μακηνὴ ὁ ζε αὐτῆ	λε	αχιδ	203 Σεΐση-	ε Βύρ-	υπε	ερεβ	ε
Ιωάννη τὸ ζε αὐτῆ	ηβ	αχιδ	204 Κόλων τὸ δ	ε Λίσση-	υπε	ερεβ	ε
Κανταρίνη τὸ ζε αὐτῆ	γ	αχιδ	205 Αιτάνιον τὸ δ	ε α Τίρης Κλέο-	υπε	ερεβ	ε
Αλεξίου τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	206 Σεΐση-	ε Αιμιλιανός	υπε	ερεβ	ε
Αλεξίου τὸ Ζερούλη	μδ	αχιδ	207 Αἴγρων	ε Μάζιμο-	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	208 Αγιάνον τὸ γ	ε Γίπης τὸ δ	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	209 Ποικιλός	ε Α' οι-	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	210 Φωσάν-	ε Ρυφί-	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	211 Γηρανός	ε Βάρ-	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	212 Αγαρ-	ε Α' ιαρ-	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	213 Αιτάνιον τὸ δ	ε Βαλεά-	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	214 Σιλανός	ε Σαντό-	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	215 Λαίτ-	ε Καρημάλες	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	216 Σατοί-	ε Αινιάν-	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	217 Πίστητο-	ε Εκπριερ-	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	218 Οκλανός	ε Α' λάιτ-	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	219 Σανιδετό-	ε Αιτάνιον τὸ β	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	220 Βαλανό-	ε Κομφίζος	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	221 Σανιδιανός	ε Σέλδεν-	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	222 Αύσιχράτωρ Αλιξανδρο-	ε Μιδέρ-	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	223 Μάζιμο-	ε Ηλιανός	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	224 Σεΐλιανός	ε Κελανί-	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	225 Φύτοντό-	ε Δικρας	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	226 Αλιξανδρο-	ε Μεταλλί-	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	227 Σεΐση-	ε Μάζιμο-	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	228 Μεδέ-	ε Προφ-	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	229 Αλιξανδρο-	ε Δίαν	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	230 Αγιρικλα-	ε Πολιγυρί-	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	231 Πολιγυρί-	ε Μαζιμ-	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	232 Λάμπ-	ε Πάτηρ-	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	233 Μάζιμο-	ε Ουρανός	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	234 Πολιγυρί-	ε Κωρυλια-	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	235 Πολιγυρί-	ε Κηφισία-	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	236 Πορτητό-	ε Αφράτηδ-	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	237 Πι-	ε Κορηπιανός	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	238 Γερονίας	ε Ποτητα-	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	239 Σεΐση Θ τὸ δ	ε Κορηπια-	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	240 Γερονίας τὸ β	ε Πορηπια-	υπε	ερεβ	ε
Αγιάνη τὸ Ζερούλη	ηη	αχιδ	241 Αττικῆς	ε Αισιόλει-	υπε	ερεβ	ε

A.D.	α Υπέτη	Ρηματία	τα	τη	τη	τη	τη
138 Αγιάνιον τὸ ινστονής	ηη	καριαίνες	υρε	μ	β		
139 Αγιάνιον δύστερ-	ηη	πριστο-	ρε	μ	γ		
14 Ιωάνιον τὸ τείτο-	ηη	καριαί-	ρε	μ	δ		
141 Σιλαγίας	ηη	καριαί-	ρε	μ	ε		
142 Ρυφί-	ηη	καριαί-	ρε	μ	β		
143 Τορκιάτ-	ηη	καριαί-	ρε	μ	γ		
144 Μάζιμ-	ηη	καριαί-	ρε	μ	δ		
145 Αγιάνιο-	ηη	καριαί-	ρε	μ	ε		
146 Κλαρ-	ηη	καριαί-	ρε	μ	β		
147 Λέρυ-	ηη	καριαί-	ρε	μ	γ		
148 Τορκιάτ-	ηη	καριαί-	ρε	μ	δ		
149 Ορφίτ-	ηη	καριαί-	ρε	μ	ε		
150 Γαλλικανός	ηη	καριαί-	ρε	μ	β		
151 Κοριανός	ηη	καριαί-	ρε	μ	γ		
152 Γαλλιανός	ηη	καριαί-	ρε	μ	δ		
153 Πλοιτ-	ηη	καριαί-	ρε	μ	ε		
154 Καριαδ-	ηη	κατηρά-	ρε	μ	β		
155 Σάδεσ-	ηη	κατηρά-	ρε	μ	γ		
156 Σιλιανός	ηη	κατηρά-	ρε	μ	δ		
157 Βαρόηρ-	ηη	κατηρά-	ρε	μ	ε		
158 Τίρηκ-	ηη	κατηρά-	ρε	μ	β		
159 Καριακ-	ηη	κατηρά-	ρε	μ	γ		
160 Βραχε-	ηη	κατηρά-	ρε	μ	δ		
161 Αγιάνη τὸ γ	ηη	κατηρά-	ρε	μ	ε		

45 Μιχαὴλ μένος S. 2. 46 Βασιλεῖον S. 2. 47 Λίστα S. 2. fine annorum numero. & deficit. Ut verisimile sit sub hoc Leone vixisse hunc continuatorem. De hoc Codice ita Wullifius: Nomina eius rubris literis pene fugientibus scripta, numeri atris d

Appendix ad

242 Δρακός	Ε Βαύης	φέρει	τόνος	β	308 Διοκλητίους στάσης το	με Μαξιμίανος στάσης το	χρήσιας ταξ
243 Ποταρίς	και Παπαϊνή αδε	φέρει	τόνος	γ	309 Δικίνιος στάσης το α	και Προός	χλιδής ταξ
244 Φιλιππούς στάσης το	βασιλεύος	φέρει	τόνος	δ	310 Αγρόποτος	και Μαξιμίανος	χλιδής ταξ
245 Πέρης	και Πάστης	φέρει	τόνος	ε	311 Μαζιμίανος	και Δικίνιος το β	χλιδής ταξ
246 Φιλιππούς στάσης το	βασιλεύος το β	φέρει	τόνος	ζ	312 Καπιτανίους το β	και Δικίνιος το γ	χλιδής ταξ
247 Φιλιππούς το γ	και Φιλιππούς αιτούργητη	φέρει	τόνος	η	313 Καπιτανίους το γ	και Δικίνιος το δ	χλιδής ταξ
248 Αιρελλιάδης το β	και Καυλίνος	φέρει	τόνος	θ	314 Σελωπούς	και Δικίνιος το δ	χλιδής ταξ
249 Δικίνιος το β	και Γρυπός	φέρει	τόνος	ι	315 Καπιτανίους το δ	και Δικίνιος το δ	χλιδής ταξ
250 Δικίνιος το γ	και Δίκινος	φέρει	τόνος	κ	316 Σελωπούς	και Γρυπός	χλιδής ταξ
251 Γάικός το β	και Βαλληπόδης	φέρει	τόνος	λ	317 Παπαϊνός	και Δίκινος	χλιδής ταξ
252 Βαλληπόδης το β	και Μαξιμίανος	φέρει	τόνος	μ	318 Λικίνιος το ε	και Καπιτανίους Καΐστηρ	χλιδής ταξ
253 Βαλληπόδης	και Γαλλίδης το β	φέρει	τόνος	ν	319 Καπιτανίους στάσης το	και Δικίνιος Καΐστηρ	χλιδής ταξ
254 Βαλληπόδης το β	και Γαλλίδης το γ	φέρει	τόνος	ζ	320 Καπιτανίους στάσης το	και Καπιτανίους Καΐστηρ	χλιδής ταξ
255 Βαλληπόδης το γ	και Γλαυκός το β	φέρει	τόνος	η	321 Καράποτος Καΐστηρ το β	και Καπιτανίους Καΐστηρ	χλιδής ταξ
256 Μαξιμίανος	και Γλαυκός το γ	φέρει	τόνος	θ	322 Καράποτος	και Καπιτανίους Καΐστηρ	χλιδής ταξ
257 Βαλληπόδης το δ	και Γλαυκός το δ	φέρει	τόνος	ι	323 Καράποτος	και Καπιτανίους Καΐστηρ	χλιδής ταξ
258 Τύγκως	και Βαλληπόδης	φέρει	τόνος	κ	324 Καράποτος Καΐστηρ	και Καπιτανίους Καΐστηρ	χλιδής ταξ
259 Λιμελίανος	και Βαλληπόδης	φέρει	τόνος	λ	325 Πράσινος άποι Παπαϊνός	και Ιαλιάδης	χλιδής ταξ
260 Σικελίδης	και Διάτετος	φέρει	τόνος	μ	326 Καπιτανίους το ζ	και Καπιτανίους το ε	χλιδής ταξ
261 Γαλλίδης στάσης το	και Βαλληπόδης	φέρει	τόνος	ν	327 Καπιτανίους το ζ	και Μαξιμίανος	χλιδής ταξ
262 Γαλλίδης το ε	και Φαντασίας	φέρει	τόνος	ζ	328 Καπιτανίους το η	και Ιαπός	χλιδής ταξ
263 Λαούρος	και Δίκερος	φέρει	τόνος	η	329 Γαλλίδης το η	και Καπιτανίους το β	χλιδής ταξ
264 Γαλλίδης το γ	και Στεπτίριος	φέρει	τόνος	θ	330 Γαλλίδης το γ	και Συμμαχος	χλιδής ταξ
265 Γαλλίδης το δ	και Δικαίολος	φέρει	τόνος	ι	331 Βάσος	και Λόλαρης	χλιδής ταξ
266 Παπτήρος	και Σεβίσιος	φέρει	τόνος	κ	332 Ιακωπίδης	και Ιακωβίδης	χλιδής ταξ
267 Παπτήρος το ζ	και Αρεστίλας	φέρει	τόνος	λ	333 Δελμένης	και Ζωνόφλος	χλιδής ταξ
268 Παπτήρος το δ	και Μαστιλίας	φέρει	τόνος	μ	334 Οπιώτης	και Βασιλίκη	χλιδής ταξ
269 Κλαυδίος	και Μαστιλίας	φέρει	τόνος	ν	335 Καπιτανίους	και Αλούρης	χλιδής ταξ
270 Κλωδίδης στάσης	και Ορφίτης	φέρει	τόνος	ζ	336 Φιλεκτίκης	και Τίτανος	χλιδής ταξ
271 Αποκόχος το ζ	και Βάσος	φέρει	τόνος	η	337 Ούρρος	και Πολέμιος	χλιδής ταξ
272 Αυραδίλιας στάσης	και Βαλληπόδης	φέρει	τόνος	θ	338 Καπιτανίους το β	και Κάρτσης το ε	χλιδής ταξ
273 Κύτιος	και Καπιτανίους	φέρει	τόνος	ι	339 Ακιδίδης	και Πρακλέτης	χλιδής ταξ
274 Λυσταρίας το ε	και Μαρκαλίδης	φέρει	τόνος	κ	340 Μαρκαλίδης	και Πρακλέτης	χλιδής ταξ
275 Λυσταρίας το γ	και Αιματίλιας	φέρει	τόνος	λ	341 Μαρκαλίδης	και Καπιτανίους	χλιδής ταξ
276 Γαλάτης στάσης	και Παπαϊνός	φέρει	τόνος	μ	342 Καπιτανίους στάσης το γ	και Κάρτσης στάσης το ε	χλιδής ταξ
277 Πρόστης στάσης	και Πάπης	φέρει	τόνος	ν	343 Νάλακτος	και Ρωμύλος	χλιδής ταξ
278 Πρόστης το β	και Λύπης	φέρει	τόνος	ζ	344 Δερπός	και Σαλατί	χλιδής ταξ
279 Πρόστης το γ	και Πάπτηρος	φέρει	τόνος	η	345 Διάρπης	και Αλούρης	χλιδής ταξ
28 Λιόντης	και Γρυπός	φέρει	τόνος	θ	346 Καπιτανίους το δ	και Καπιτανίους το γ	χλιδής ταξ
281 Πρόστης το δ	και Τισσόλιας	φέρει	τόνος	ι	347 Ρυφίδης	και Ευτοίχη	χλιδής ταξ
282 Πρόστης το ε	και Βικτόριος	φέρει	τόνος	κ	348 Φιλεκτίκης	και Σαλατί	χλιδής ταξ
283 Κάρας στάσης	και Κυρός	φέρει	τόνος	λ	349 Λιράνης	και Καπιτανίους	χλιδής ταξ
284 Καρδίτης στάσης	και Νεμρόδης	φέρει	τόνος	μ	350 Σίρης	και Νιγριανίου	χλιδής ταξ
285 Διοκλητίους στάσης	και Αρεστίλας	φέρει	τόνος	ν	351 τοίς ορθούς	και Καράποτος	χλιδής ταξ
286 Μαξιμίανος	και Λαριάτης	φέρει	τόνος	ζ	352 Καπιτανίους Αύγυνος το	και Καράποτος	χλιδής ταξ
287 Διοκλητίους στάσης	και Μαξιμίανος	φέρει	τόνος	η	353 Καπιτανίους Αύγυνος το	και Καράποτος	χλιδής ταξ
288 Μαξιμίανος στάσης	και Ιαπόνης	φέρει	τόνος	θ	354 Λαριάτης το ζ	και Καράποτος Αύγυνος το	χλιδής ταξ
289 Βάρος το β	και Κυρόποιος	φέρει	τόνος	ι	355 Αρρόπην	και Διλιάδης	χλιδής ταξ
290 Διοκλητίους στάσης	και Μαξιμίανος στάσης	φέρει	τόνος	κ	356 Καπιτανίους Αύγυνος το	και Ιαπόνης Καΐστηρ	χλιδής ταξ
291 Γιάστας	και Δίας	φέρει	τόνος	λ	357 Καπιτανίους Αύγυνος το	και Ιαπόνης Καΐστηρ το β	χλιδής ταξ
292 Αποκόλιανός	και Ασπλιπόδητος	φέρει	τόνος	μ	358 Διατρόπος	και Καράποτος	χλιδής ταξ
293 Διοκλητίους	και Μαξιμίανος	φέρει	τόνος	ν	359 Ευτοίχη	και Υπότιχη	χλιδής ταξ
294 Καπιτανίους Καΐστηρ	και Μαξιμίανος Καΐστηρ	φέρει	τόνος	ζ	360 Καπιτανίους Αύγυνος το	και Ιαπόνης Καΐστηρ	χλιδής ταξ
295 Γέργες	και Αυλιάδης	φέρει	τόνος	η	361 Καπιτανίους Αύγυνος το	και Φλωρίνης	χλιδής ταξ
296 Διοκλητίους στάσης	και Καυτανίας Καΐστηρ	φέρει	τόνος	θ	362 Μαρκαλίδης	και Νεμρόδης	χλιδής ταξ
297 Μαξιμίανος στάσης το	και Μαξιμίανος στάσης το β	φέρει	τόνος	ι	363 Ιαλιάδης Αύγυνος το δ	και Σαλατί	χλιδής ταξ
298 Λύπης το β	και Γάλλης	φέρει	τόνος	κ	364 Ιαλιάδης Αύγυνος	και Φλωρίνης	χλιδής ταξ
299 Διοκλητίους στάσης το ζ	και Μαξιμίανος στάσης το ε	φέρει	τόνος	λ	365 Παραπότης	και Νεμρόδης	χλιδής ταξ
300 Διοκλητίους στάσης το γ	και Μαξιμίανος Καΐστηρ το γ	φέρει	τόνος	μ	366 Ιαλιάδης Αύγυνος το δ	και Ουαλές Αύγυνος το ε	χλιδής ταξ
301 Γιαπόνης	και Νεποπονής	φέρει	τόνος	ν	367 Διαπότης	και Διαπότης φος	χλιδής ταξ
302 Καπιτανίους Καΐστηρ το δημ	και Μαξιμίανος Καΐστηρ το δημ	φέρει	τόνος	ζ	368 Ουαλιάδης Αύγυνος	και Ιαπόνης	χλιδής ταξ
303 Διοκλητίους στάσης το δημ	και Μαξιμίανος στάσης το δημ	φέρει	τόνος	η	369 Ουαλιάδης Αύγυνος	και Ιαπόνης Αύγυνος το ε	χλιδής ταξ
304 Διοκλητίους το δημ	και Μαξιμίανος στάσης το δημ	φέρει	τόνος	θ	370 Γρηγορίου Αύγυνος	και Ουαλές Αύγυνος το ε	χλιδής ταξ
305 Καπιτανίους Καΐστηρ το δημ	και Μαξιμίανος Καΐστηρ το δημ	φέρει	τόνος	ι	371 Διαπότης Αύγυνος	και Πρόστης	χλιδής ταξ
306 Καπιτανίους στάσης το δημ	και Μαξιμίανος στάσης το δημ	φέρει	τόνος	κ	372 Μοδιάτης	και Αρεγάτης	χλιδής ταξ
307 Διοκλητίους στάσης το δημ	και Μαξιμίανος Καΐστηρ	φέρει	τόνος	λ			

^a Sic etiam saepe scribitur hujus Imperatoris nomen apud *Torphyrr.* in *vit. Plossini*

Theonis Fragmentum.

Θέων Αλεξανδρέως εἰς τύς περιχώρας
χαιρόγασ.

Οὐαὶ δεῖ προειδέας τὸς ἀρχαιώντος τοῦ κατόπι.

HΜέν λοικωτέρα ἔφεδος τῆς μὲν οὐδὲ περιχείρων καρόνων ψυχοφοεῖσας οὐδὲ αἰσέραν, τέκνον Επιφάνης, γέγονον ήμεν δὲ ακεβέσιας ἐπί τούτῳ βιβλίοις ἐπέβη πατέραγματος ἐν τούτῳ δὲ ἀκεβέσιαν οἱ πλεῖστοι οὐδὲ περιθετοῦντο ἡμῖν τούτοις τῶν τοις αἰσθητοῖς μελανοκλίαις μάζησιν, μετὰ τὴν μαρτὶ τοῦς πολλαπλασιασμοῖς ἢ μετεισμοῖς οὐδὲ αἰσθρόν, ἢ ισχαῖς δεῖξαν πυγάδαντο, ἵσσαντα πορφύρην καὶ τὸν τόπον, κατὰ τὸ δικατόν, καθιστώντερον παντομηματίσαντο. Φύλας τὰς ἑρόδες παρεπούντες πρὸς τὸ πατειλοτέραν αὐτοῖς τῶν ἑκδοτοῦ οὐδὲ παρονίαν δὲ μελανοκλίας καταφένειντο. Επεὶ δὲ οὐδὲ προκειμένου περιχείρων περιέτον τοις ξιφίσιοις τοῖς κινήσιν οὐδὲ ἀστέρων, ἀπὸ ζεύκοις πόλεις ἐλεγχοῦ πειθαρέσσαι, καὶ τὸν κατ' αὐτοὺς πόλεις οὐδὲ σάρων, (ἐπι τοῦ κινήσιος ἐστὶ ἀρχὴν τόπον μὲν χρήσιν) ποτοίντην ταῦτα απὸ τοῦ προτοῦ ἔτεος φιλάππην τὸν μετ' Αἰγαίουδρον τὸν κινήσιν κατ' Αἴγυπτον, καὶ δὲ οὐδὲν αἰσθητοῦ χρήσιν οὐδὲντος πυγάδεις τοῖς μέσον, Θάδη πομπεία δὲ μισθωτίσας, ὥπας εἶται, πληρωθεῖστη ἔγινε ἄμεσα καὶ αρχαράδην ἐβέβημεν, ὃς τοῖς τούτοις ἱμετέραις κατ' Αἴγυπτον Αἰγαίουδρειαν, διὰ τοῦτο καὶ παρὰ τὰς ξιφάς μινδατὰς κατ' ἄλλοις καὶ ἄλλοι χρήσοντο τὰς ἑκάτην ἀκάλυπταν ἕγγειά ταῦτα εἰς τὸν προκειμένον πραγματεῖον πιπτεῖσθαι παρθεμάται, τεττάντι, πᾶσαν τὸν μαρτυρὸν μὲν οὐδὲ λεπτόν, ἅτοι ἐξηκοντά, οὐ δέ τοι περισσότερον, καὶ τὸν καθ' αὐτὸν πολλαπλασιασμόν, ἡ μερισμόν, οὐ δέ τοι περισσότερον τονομασιών. Προληπτον δὲ καθέλλει, οὐ δέ τοι περισσότερον, καὶ τὸν ἄλλο περισσεύσαντα κάκλα τοῖς τούτοις διαφορόδην, ἔλευσον διάσημα μάρτυρισιν καλεῖται· οὐ δέ τοι μὲν μαρτυρός διαφερεῖ ταῖς εἰς λεπτὴν σχέσιν τοῦ, τὸ δὲ ἐν πάλαι τοῖς δύτηρα ἐξηκοντα πάλαι, τὸ δὲ δύντερον διμοίσιον· τοῖς τοτὶ πάλιν ἐξηκοντα, οὐ δέ τοι περισσότερον ἀκολύθων· οὐ δέ τοι μαρτυρός διπλούς μαρτυρίους, μαρτυρίους ποτὲ δέ τοι περιττα λεπτά, περιστα λεπτά· δέ τοι δύτηρα, δύτηρα· δέ τοι στίγμα, στίγμα· οὐ τοῦ ἐξηκοντα πάλιν διμοίσιον. Πρότοι δέ λεπτά δέ τοι σχέσια, ποιοῖ δύτηρα· οὐ μαρτυρόδημα παρὰ τοῦ δέ τοι, περιστα πάλιν· πρότοι δέ δέ τοι δύτηρα, στίγμα· οὐ μαρτυρόδημα παρὰ τοῦ δέ τοι δύτηρα· ποιοῖ δέ τοι πάλιν ἀκολύθων. Δύντερα δέ δέ τοι δύτηρα, τέταρτα· καὶ μαρτυρόδημα παρὰ τοῦ δέ τοι, στίγμα. Ἐπεὶ πάλιν καρόντα φάρμακον πᾶσαν τὸν σωτηρίην οὐας δύντεροι παρακειμένοι ἐν τῷ καροντι πραγματείας, καὶ πλεινον πυγάδῃ πυγάδῃ σίχον δέ, τούτον κατέ τοῦ κοινοῦ ἐδέ τοι περισσομέζοδημον σπλιδόν δέ, τὸ περιττα τὸ δέσιον τοῦ ἀκροτηχίδηρος καρόδημον, καὶ μαρτυρόν μάρτυρον πυγάδην, οὐ καὶ μάρτυραν ἐξηκονταν. Πάλιν τὸ σωματόδημον σπλιδόν φαρμάκον.

Ἐπ τῷ ἡμέτερῳ εἰδούλῳ τοι παρόδην ὁ παρόδης ἐστιθεντής
φράστης μακεδονίοις δὲ τὸ θερμῆς ἴστημις, κρίδε καλέμην· τὸ
θέλμερον, τοῦτον ἢ ἔχεις ἀκολόθως καὶ τὸν παραδιδόμενόν μου ἕτιν το-
ξίν τῇδε μάδεια τοιδιώτῳ ἢ τάπειν ἐπόμενα καλέμην, ὃς ἂν
κρίνῃ τὴν παιρηνήν μελέμαν, ἢ ἔχεις δομούσας· προπύγεμην δὲ
τὰ αἰάπειλην, ὅσα ἂντα μελέμαν δὲτη παιρηνήν ἢ κρίδε δομούσας.
Ἐπειδούς γένος φαινόμενον κατὰ τὸ σωτήριον τοῦ μηδεῖ τούτου.

Porro distributo in duodecim partes æquales zodiaco, primam illam duodecimam, quam à verno Äquino^{to} Sol emeritur, Arietem nuncupamus, secundam Taurum, & sic deinceps secundum traditum nobis ordinem duodecim signorum. Horum illa consequentia vocamus quæ eo ordine se invicem sequuntur, ut *Taurus Aries*, ut *Taurum Gemini*, & in reliquis similiter; & vicissim antecedentia quæ contrario ordine sibi invicem respondent, ut *Geminis Taurus*, *Tauro Aries*. Sequi enim dicimus pro motus continuitate, *Taurum si ad Aries*

^a Vel deest hec in loco aliquid, vel mendose concepta præcedentia. Nos sententiam potius quam verba reddidimus. ^b Forte à
^c add. ut infra. ^c $\tau\bar{\varepsilon}$. ^d $\bar{\varepsilon}\bar{\tau}$. ^e $\bar{\varepsilon}\bar{\varepsilon}$. ^f $\bar{\varepsilon}\bar{\varepsilon}$.

institua-

*Theonis Alexandrini in Canones
expeditos.*

Lecturis Canonem quæ sunt supponenda *præcognita.*

QUO pacto fint Astrorum calculi per expeditos
Canones putandi, in alio, fili Epiphanie, quin-
que Librorum opere, pro severioris ratioci-
nii legibus ostendi: Quoniam vero nostrorum discipu-
lorum plerique nec multiplicandorum dividendorum
ve numerorum [molestiam ferunt; quod tamen faciant
necessitatem] si id genus demonstrationes velint satis ap-
prehendere; pròpterea novam, horum quoque gra-
tia, operam pro virili nostra ponendam censuimus, ut
nudis duntaxat documentis propositis illos facilitiori
methodo commonefaciamus, ut ita hæc Canonum disci-
plina illis manifestior appareat. Quoniam itaque Ca-
nonum horum, qui stellarum motus metiuntur, expe-
ditorum tam tempus, quam locum etiam certum oportet
supponi in quo agant stellæ (est enim motus illius
initium in certo illo loco atque tempore) proinde hoc
nostrorum Canonum initium arcessit [Ptolemaeus] à pri-
mo illius Philippi anno qui Alexandro conditori succe-
dit, & quidem secundum Ægyptios, quorum annus dies
duntaxat CCCLXV complectitur, à Thoth novilunii
meridie, absoluta hora sexta, inchoata hora septima,
pro climate nostra Ægyptiaca Alexandria (sunt enim pro
aliarum Regionum diversitate & horæ quoque aliæ
ab invicem atque aliæ) proinde consentaneum duxi-
mus, quæ ad nostrum argumentum aliquatenus condu-
cunt, ea præmonere, de [cœlestium circulorum] parti-
bus, aut minutis (seupotius sexagesimas appellare malis)
deque horum multiplicationibus aut partitionibus, &
de nominum eorum, quæ in hoc argumendo occurrunt,
significatione. Id vero ante omnia præmonendum, zo-
diaco, seu maximorum circulorum quovis alio, in par-
tes CCCLX æquales diviso singula illa intervalla gradus
appellarci; & quidem illos ipsos gradus in minuta prima
LX rursus distribui, horum rursus singula in minuta
LX secunda, & minuta secunda in tertia pariter LX. &
sic deinceps. Id quoque præmonendum, gradus si per
gradus multiplicentur, gradus redi; si per minuta
sexagesima prima, minuta eadem prima; si per secunda,
secunda; si per tertia, tertia; atque ad eundem mo-
dum, si ulterius processeris. Prima autem minuta si
per prima multiplices, efficies minuta secunda; & vice-
versa si secunda minuta per LX partiaris, prima rursus
minuta provenient. Sic prima minuta si per secunda
multiplicantur, dabunt tertia, quæ ipsa tertia, per LX di-
visa, secunda colliges. Sic & in reliquis. Quod si se-
cunda per secunda duxeris, quartâ fient; eadem per LX
distributa, tertia efficies. Præterea canonis nomine om-
nem intelligimus cujuscumque generis congeriem tabel-
lis designatam, in quocunque tandem illa versetur
argumento, & plurium sit laterculorum. Stichum ve-
ro, seu verlum, pro vulgi etiam more usurpamus [ut
nempe seriem à sinistra dextram versus denotet.] Se-
lidion vero, seu laterculum appellamus qui titulo in
capite præfixo sua [deorum] positura responderet, ut-
cunque graduum sit solorum, seu solorum etiam mi-

instituatur comparatio, Geminis etiam si ad Taurum, &
ad eundem modum cætera. Epocham præterea [astr]i il-
lum dicimus zodiaci gradum qui designato tempore à
stella occupatur. His ita expeditis, age jam ad illud,
quod nobis proposuimus, argumentum progredia-
mur.

Quoniam itaque hanc numerandi per expeditos Canones rationem incipientibus, id in primis necessarium est ut dati temporis titulos discant qui plerunque quinque sunt: de his proinde in primis agendum. Sunt autem illi tituli, [circuli annorum viginti quinque, seu] Icosipentaeterides, anni etiam simplices, mensis Egyptiaca, dies & hora. Id genus ergo cyclos hunc in modum investigamus. Nempe annos ab initio Philippi ad tempus usque designatum in unam summam collectos, in Icosipentaeteridum laterculum inserimus, & quem reperimus in eo numerum summa illa proxime minorem, eum dicemus absolutas esse Icosipentaeteridas; si qui autem è summa illa ab initio Philippi supererint, eos annos simplices habebimus. Sin nihil restet, ipsa autem summa ab initio Philippi collecta in primo Icosipentaeteridum laterculo reperiatur; simplicium annorum titulum ne quidem designabimus. Propterea diximus titulos plerunque esse quinque. Horum titulorum primum accipies Icosipentaeteridum, tum & mensis & dies Egyptiaca, hunc in modum. Quoniam enim annus Gracorum, id est, Alexandrinus est dierum 365 $\frac{1}{4}$, Egyptiacum autem dierum, ut diximus, 365 tantummodo; perspicuum est quarto quoque anno diem unum ad Alexandrinum accrescere, in annis autem MCCCCCLX dies CCCLXV, i. e. annum unum Egyptiacum. Deinde unum rursus Alexandrinum habent anni, cum Egyptiis, initium, dies deinceps mensisque, pro forma temporum Egyptiacorum, uno tamen id duntaxat anno. Sequentis anni initio quarta rursus dies parte annum suum faciunt auctiorem Alexandrinum, & sic deinde consequenter.

Est autem supradicta annorum MCCCCCLX restauratio, à certi quodam temporis initio [arcessenda,] à quinto scilicet Augusti anno; ut proinde ab hoc usque tempore, novum capiant *Egyptii* suæ suppurationis exordium, ut quolibet deinde anno *quarta* diei parte [annum *Alexandrinum*] antecedant. Quoties itaque mensis *Egyptiaci* & diei locum in *Græcorum* anno seu *Alexandrinus*, indagare placet; summæ annorum à quinto *Augusti* anno ad annum designatum, quadrantem accipimus (quarto enim quoque anno unam *Alexandrinus* diem diximus addendam) si qui supererunt dies, qui tamen numerum ternarium non excedant, illos prætermittentes, ita numerum assequemur eorum dierum quibus annus *Egyptiacus* *Alexandrinum* antecedit, quo & *tetrateridus* appellamus. Illos itaque date mensis diei adjiciemus, & quidem ita ut ab illius diei meridiis illos numeremus [sic enim diem mensis *Alexandrinus* deprehendemus] collectam [rursus] illam dierum summam à dati mensis initio rejiciemus [ut nempe data mensis *Alexandrinus* die diem mensis *Egyptiaci* investigemus] tum & singulis mensibus totidem dierum tricenarios assignabimus; quo autem mense distributio defecerit, illum mensem *Egyptiacum* habebimus, & reliquos [è tricenaria distributio-ne] dies pro quota mensis *Egyptiaci* die numerabimus. Quod si nulli supererint, sed vero tricenaria illa distributio totum numerum exhauserit; illum designabimus *mensem* in quo definit aequalis illa distributio. Porro, si, rejectis dierum tricenariis, in *Thoth* definemus, vel *mensem* illi proximum, detrahendæ erunt præterea, pro [*Egyptiorum*] quinque *Epagomenis*, dies perpetuo *quinq-lato contingit*] addemus numero annorum annum unum reperiantur anni *simplices*, unum saltem, [pro eo ipso meridie numerabimus, *septimam* diei horam *primam* app XXIV, quæ est hora diei lecta.

τῷ δὲ ταῖς τὸς θεούς μισοῖς, καὶ ἐξης ὑμίνων. ἐπὶ δὲ
ἐποχὴν φαῦθι, ἵνα κατέ πτω χειρὸς ἐπίχειρα τῷ ζωδιακῷ με-
ρεῖ ἀπίρτητο ἔπειτα σφραγίδων μηδέποτε ἐξης δὲ τῶν σφραγί-
δων συγχρητίας χειρούσθι.

Επὶ τὸν τὸν μέλλοντας ἄρχειδα τὸ συγκείμενον ὑπὸ διὰ τὸ ταχεῖ-
ραν καινῶν φωφοριῶν, αὐτούσιον δὲ ποιησανθεῖν τὸ ἐπὶ τὸν αὐτό-
δοκόν καθέναν γράμμα, ὃς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καφάλαια πάντας ἀρτερού-
σει τόπον δικαίωνται. Εἳστι δὲ πάλιν εἰκοσιπενταπτέριδες,
καὶ τὸ ἀπλᾶ ἔτη, μικρὰ Αἰγυπτίοις, ἡμέρα, καὶ ἀρτερούσι
τούτων τὰς ἔκοιτα πάντα τὸν τέλον, σωμάγοντες τὸ δέκαντον
τὸ ἀρχῆς Φιλίππου ἔτη μάχει τὸν αἰειδιόδοκον χρόνον, εἰσα-
γομένη εἰς τὸ τρίτον εἰκοσιπενταπτέριδαν καινῶν, καὶ τὸ δικαίωμα
ἐν αὐτῷ κατὰ τὸ περιτονούσιον στέλνοντας ἔγινε ἐλαττονά τοῦ πι-
στοῦ πενταπτέριδας· τὰ δὲ τσιλοπ-
πα δέκαντον τὸ ἀρχῆς Φιλίππου ἐπὶ τρίτῳ αἴτητο.
Εἰσὶ δὲ μικρὴν ἔκοιτα πάτηται, ἀλλ’ αὐτὸν τὰ σωμάγοντα δέκαντον τὸ
ἀρχῆς Φιλίππου ἔτη εἰρίσκεται διὸ τὸ τρίτον εἰκοσιπενταπτέρι-
δαν περιτονούσιον στέλνονται, καὶ ἀντραζόμενα τὸ τρίτον ἀπλῶ τὸν
κεφαλαιον· διὸ καὶ ἀλέγονται ὡς δέκαντον τὸ πλεῖστον πάντα τὰ
κεφαλαια· Λαμβάνεται δὲ ἔπασον τοῦ κεφαλαίου περιτονού-
σιον αἱ εἰκοσιπενταπτέριδες, ἔπειτα δὲ λαμβάνεται ὁ μικρὸς
ἡμέρα κατ’ Αἰγυπτίους τούτη πάλιν τὸν τέλον. Επειδὲ γέ-
δε καὶ διατάξεις Ἐλλήνων, ἣντι κατὰ Αλεξανδρείας, αὐτοδιάδοχοι ὑπὸ
ἔνιαυτοῦ ἡμερῶν ἔτη τέξει. Μ. δὲ δέκαντον τὸν τέλον τοῦ Αἰγυπτίου, ὃς ἔφερει,
τὸ τρίτον μηλον ὡς δέκαντον τοῦ τέλους πάντας τοσούταντας
τὸν τέλον τοῦ Αλεξανδρείας, τοῦ δὲ φαντασίας ἐπὶ ἡμέρας τὸν τέλον τοῦ
Αἰγυπτίου ἔνιαυτοῦ ἔτη· τοῦ πελὼν ἀμά ποιεῖσθι δέκαντον τοῦ τέλους τοῦ Α-
λεξανδρείας ἡγούμενος κατὰ τὸν τέλον τοῦ Αἰγυπτίου ἀρχήλω τὸν τέλον τοῦ
ἡμέρας, καὶ τὸν μικρὸν τὸν τέλον τοῦ Αἰγυπτίου χρόνον, ὅλον ἔνιαυτὸν προε-
πιστημένος, καὶ ἐν τῷ τρίτῳ ἀρχῆς τὸν τέλον τοῦ Αἰγυπτίου διατάξεις
τὸ δέκαντον ἡμέρας προσταρμένην, καὶ ἔπειτα πάλιν ἀκολυθεῖσα.

Γέγοντα δὲ οὐ εἰρημένη μία ταῦτα δεῖξεν ἀπόκτασις ψεύτη πολυτελῆ καὶ γένεσιν, τῷ πάμπλου ἔτεις Αυγύστου βεστιάτειας, οὐκ εἰς τέτον πάλιν τῇ χρόνῳ τῶν αρχίων ἐλαφρέων τοὺς Αιγυπτίους, προλαμβάνειν καθ' ἕπεταις τὸν ἐνιαυτὸν τῷ πεταζόμενῷ μέρει τῆς ἡμέρας. "Οταν δὲ τὸν τοῦ κατ' Αλεξανδρεῖαν ἔτος καθ' Ἑλλήνας, χρόνον, τὸν τοῦ κατ' Αιγυπτίου μίλιον τῶν ἡμέραν περιεργοῦμενα λαμβάνειν" οὐκ ουσιαστοῦμέν εἶναι διότι τὸν τοῦ πάμπλου ἔτεις Αυγύστου, μέχει τοῦ αἰώνιονδημάντος τὸ πεταζόν λαμβάνοντες (διὰ τοῦ, ὃς ἐφαντεῖ, καὶ τέσσαρα ἡπτα μίλια ἡμέραν αὐτὸς περιεργοῦμενον) περιστέτει τὸ ἀπολεπόμενα μέριον τριάντα, τὰ γενθιμένα ἔποιμα, ὅπους ἡμέραις περιεληφθεῖ κατ' Αιγυπτίου τὸν καὶ Αλεξανδρεῖαν, αἵπεις πλεῦνται τετραπτεῖδες· αἱ προστίθενται τῷ αἰαδεδεῖσιν τὸ μίλιον ἡμέρα τῆς περιελθούσης ισομερίας, τοις ουσιαστούσοις ἡμέραιν ἀριθμόν ἐκβάλλονται διότι τοῦ αρχῆς τοῦ αἰαδεδεῖντος μίλιον, ἐκάστη μίλιον διδούντες ἡμέρας λ, τοῖς δὲ δὲ κατατηθεῖσιν μίλια διαριθμός, ἐκεῖνον φίσουμενον κατ'. Αιγυπτίους, τοῖς δὲ οὐσιαστούσιν μίλέρας Αιγυπτίους. Εἰσ δὲ πάλιν μὴ ζεύστερον τὸν ἡμέραν ἐκβάλλομεν τὸ δέητον ἡμέραν πλανῆτρον εἰς τριακοσήμετρον ἀπόπτοσίν, αὐτὸν δὲ τὸν μίλιον καθ' ὃν ἀπόπτοσις τοῖς ἡμέραις περιεργαθεῖται. Εἰσ δὲ καὶ πρὸς ἐκβάλλοντας τὸ δέητον ἡμέραν πλανῆτρον, κατατηθεῖσιν εἰς τὸν Θώαδα, καὶ τῷ εἰς τὸν ἡμέραν αὐτὸν μίλιον, ἀφιλότερον τὸ πικνάρχον παποτοῦ ἡμέρας πόντον· καὶ ἐξημιτρῷ πογχάνῃ, προδινούμενον διπλαγεῖσις ἐπιστρέψαντο τὸν, αὐτὸν δὲ ἡμέραν ἐπιποναχθῆ, ἐπειδὴ πάντα μόδιρης ἀπλᾶ ἦτο, αὐτὸν δὲ ἐπιστρέψαντο παραχρέμετον. τοῖς δὲ μεταπλεύσιας ὥραν λαζόμετον, τοῖς ἑσδέμηντος ἡμέρην ὥραν περόπλια πλεῦντες, καὶ τοῖς ὑγδάσιν διετέραν, καὶ ἐπην δράσιος μέγεις ἢ τὸ δέητον, διπέτει τὸν ἡμέραν ὥραν ἐπιληπτικήν.

& si sex habeat *Epagomenas*, [quod in anno intercalari quidem est dierum numero colligatur] quod si nulli intercalari die] annum describemus. Horam autem a

^a Rediis MS. Petavii, ^b καὶ Αἰτιαρχίας. Aliter si legas, deque anno Αἴγυπτο intelligas, legendum deinde potius αἰτιαρχία. ^b περιηρθεῖς. ^c Αἰτιαρχίας, ut supra. ^d Hac habet εἰς θεον Πετανίου Αὐταρ. Dodr. temp. L. V. c. 4.

Ira δὲ καὶ ἐπ' ὑποδίγματῷ φαντά ἡμῖν γένεται ἡ ὅμησος περιθύμων πότε καραβαῖν ἔραστος, ὑποκείων χρόνῳ ἡμῖν δὲ τῆς ἀρχῆς τῆς Φιλίππης βασιλείας, μέχρι Διοκληπανὸν ἔτους οὐδὲ Θοδὸν καὶ ὄφρυμενον ἴδια. Επεὶ δὲ δὲ τῆς ἀρχῆς τῆς Φιλίππης βασιλείας μέχρι τῆς Διοκληπανὸν συνάγεται ἐπ' χρ., ὃς εἰς τὴν ἑταῖρον βασιλείων δῆλον συνάγεται τὸν δῆλον τῆς ἀρχῆς τῆς Διοκληπανὸν ἀναδέδειται ἐπ' οὐδὲ, τὸ συναγεύματα χρῆσις εἰσι, εὖθις εἰς τὸν τῆς εἰκοσιπτυτηρίδαν περιποτον στολίδιον, καὶ τὰ ὁσπερίδαν αὐτὸν τὴν χρῆσιν ἔγγιστα ἐλατονά χρονον πυχάνοντα φύσει τῶν εἰκοσιπτυτηρίδαν τὰ δὲ ὑπολειπόμενα πότε, ἀπλά ἐπον, ... καὶ πρὸς τὸν λύτριν τὸν τὸν κατ' Αἰγυπτίους μηνὸς καὶ ὑμέρας. Επεὶ δὲ δὲ τῆς ἀρχῆς Αὐγούστου μέχρι τῆς Διοκληπανὸν ἐπον συνάγεται ἐπ' οὐδὲ τὸν τὸν καραβαῖνον κανόνα τοῦ γ., ἐλέγουμεν δὲ τὸν καραβαῖνον τὸν καὶ Αλεξανδρίας πέδον τὸν κατ' Αἰγυπτίους γένεται μετατρέπεται ἐπ' τῆς ἀρχῆς τῆς Αὐγούστου βασιλείας· ἐκάλιπτος τὸν τὸν καραβαῖνον μέχρι τῆς ἀρχῆς Διοκληπανὸν ἐπον τὸν τὸν καραβαῖνον λάβαρον, τὸν ἐνορθίας ἐκ τῷ πεντετέλευτον ὑμένα τὸν καραβαῖνον, ἔσορδνος ὅπεις περιποτον δὲ κατ' Αἰγυπτίους χρόνῳ δὲ τῆς ὑποκατατάσσοντος μέχρι τῆς ἀρχῆς Διοκληπανὸν ἐπον περιποτον τὸν τὸν κατ' Αλεξανδρίας, πότε καὶ Ἐλλήνων, ἀλλ' ἀπεδέντας τὸν τὸν αἰαδοδέηδην τὸν μηνὸς ὑμέραν τῆς παρελθόντος μεσημέριας, πετέστι, τὸν τὸν Σεπτεμβρίου ὑμέραν καὶ ἐπειδὴν πότε ἀιαδοδέηται ἡ ὥρα μετά μεσημέριας ἐπ' χρηστον, εἰς τὸν τὸν μεσημέριαν, τὸν τὸν περιποτον μεσημέριαν αὐτὸν γένεται πάλιν ὑμέρα ἐξητεῖται τῆς παρελθόντος μεσημέριας. τὸν συναγεύματα τὸν τὸν ἐκβάλλοντας πέδον τῆς ἀρχῆς τῆς αἰαδοδέηδην μηνὸς· ὃς οὖν τὸν Θώδη ἐγένετο μηνὸς θεοῦ διδόντες ὑμέραν λ., ἔσορδνος κατ' Αἰγυπτίους πότε μηνὸς χοιάκην, τὸν δὲ ὑμέραν καὶ η, διατάσσοντος τὸν τὸν μηνὸς μηνὸς ὑπολειπόμενον.

set enim eadem dies cum præcedentis diei meridie. Fient omnes collecti CXVIII. Horum rursus, si ab initio dati mensis tricenarios ejiciamus, ita ut non modo Thoth, sed singulis præterea mensibus, fuos etiam concedamus tricenarios; habebimus mensem *Egyptiacum Choiac*, diem XXVIII. tot enim dies restabunt deductis solidorum mensium tricenariū.

Facti alii ex *Apographo Vossiano illi Regum Canoni subiuncti*, quem Heraclii Imperatoris fuisse suspicati sumus, ut & hos putemus ejusdem esse Heraclii. Sunt autem mutili pariter atque ordine perturbatissimo. Nulli autem in *Apographo accentus, nulli spiritus, sed nec etiam plerunque diphongi.*

Mētē τῶν βασιλίων	Αἰγυπτίουν	Anno. ut vi- detur, sī.	Anno. Impe- rii.
222 Αἰγανίου το δ'	καὶ Αἰλεζανδρό-	δε	σπβ
223 Μαζημού το δ	καὶ Σελινό-	β	52
224 Ιουλιανού β	καὶ Κελαπού.	γ	pro- cul- du- bio.
225 Φεγού το β	καὶ Σεκοτός	δ	
226 Σενηρού β	καὶ Μαρκίλο το δ	ε	
227 Αλεξανδρού β	καὶ Μαζημού	γ	
228 Μεδεσίν β	καὶ Πρεφό-	δ	
229 Σενηρούς καὶ Αλεξ.	καὶ Διον ο	η	
230 Πελοποννησού	καὶ Αγιανδούς	τ	τρε
231 Κορεσός	καὶ Πελιγυναν	ι	
232 Λεπτός	καὶ Μαζημούς	ιο	
233 Μετηνός	καὶ Πατρινό	ιβ	
234 Μαζημούς β	καὶ Ουρανού	ιγ	
235 Σενηρού	καὶ Κυπανός	ιε	
236 Μαζημούς	καὶ Αφελικινό	β	
237 Πρεπτενού	καὶ Κορδινανό	γ	
238 Πα.	καὶ Προκλό	α	
239 Γορδιανός	καὶ Αἴολαν	β	
240 Σενηρού δ	καὶ Βριγύτος	γ	τρο
241 Γορδιανού δ	καὶ Περιπλιάνος	δ	
242 Ατλαντος	καὶ Πρεπτενος	ε	
243 Αστρανό	καὶ Παττανό	ε	
244 Πελεγελανό	Εμπιλιάνο	ε	
245 Φιλιππού ε.κ.β.τ	καὶ Τιρινανό	β	
246 Περσος	καὶ Αλεξινό	γ	
247 Φιλιππού στοχετε δ	καὶ Φιλιππος κατερ. η.	δ	
248 Αιμιλιανού β	καὶ Ακυλινός	ε	
249 Τεργιανό δ	καὶ Γράτος	ε	σπ
250 Δεκιος το γ	καὶ Δεκιος Καταπο το β	κ	
251 Γελος το β	καὶ Θιλυτον	β	
252 Ουσλαπονος το β	καὶ Γελινος το α	γα	
253 Ουσλαπονος το β	καὶ Γελινος το β	β	
254 Ουσλαπονος	καὶ Γλασθεν το γ	δ	
255 Μαζημούς	καὶ Γελινος το γ	ε	
256 Ουσλαπονος το δ	καὶ Βασος	ε	
257 Ουσλαπονος το δ	καὶ Βασος	ε	
258 Τσογρο			
259 Αιμιλιανος			

a Deest aliquid. Nullum tamen spatum vacuum in MS. b Διοκληπανόν, ut infra. c αποδίπτε.

A a

Tὸν απὸ Φιλίππης μέχρι Διοκληπανὸν το β επον

Ep. Dioclet.	Phi- lippi.
285 Διοκληπανον το β	καὶ Αριστούλης
286 Μαζημούς	καὶ Ακυλινός
287 Διοκληπανον το γ	καὶ Μαζημούς στοχετε
288 Μαζημούς το δ	καὶ Ιανυανός
289 Τσογρος Βασον	καὶ Διον η Κινπαν
290 Διοκληπανον το δ	καὶ Μαζημούς γ

Tig.

291	Τιούστρανον το β	και Διεισθ.	6	χιδ.	409	Ουνέρσου το η	πτερού και Θεοδωρίου το γ	ρης
292	Αγιάλιανον	και Ασπλιπόδοτη	7	χιδ.	410	Ουνέρσου το λαμπτε-	ρης	
293	Διοκλητίου τ ε	και Μαζίμιανο τ δ	8	χιδ.	411	το Ουνέρσου τ θ	και Θεοδωρίου τ δ	ρης
294	Κονσταντίνου Καϊστρ	και Μαζίμιανο Καϊστρ	9	χιδ.	412	Ουνέρσου τ ε	και Θεοδωρίου τ ε	ρης
295	Τεντόνον	και Αναζάνη	10	χιδ.	413	Λουκίου τη λαμπτρα-	ρης	
296	Διοκλητίου τ ε	και Κωνσταντίνον τ β	11	χιδ.	414	Κανγκρίτου [του]	και Κωνσταντίνος	ρης
297	Μαζίμιανον τ ε	και Μαζίμιανο Καϊστρ τ ε	12	χιδ.	415	Ουνέρσου τ εις	και Θεοδωρίου τ ε	ρης
298	Φαντόν	και Γαλλός	13	χιδ.	416	Ουνέρσου τ ε	και Πατζαλίου	ρης
299	Διοκλητίου Ζ vīz. και	Μαζίμιανον το γ	14	χιδ.	417	Ουνέρσου τ ειβ	και Κωνσταντίνος τ β	ρης
300	Κανταντίνου Καϊστρ. το γ	και Μαζίμιανο το	15	χιδ.	418	Ουνέρσου το ιγ	και Θεοδωρίου τη η	ρης
301	Τεπανί	και Νεποπόνη	16	χιδ.	419	Μονέξου	και Πλαΐγη	ρης
302	Κονσταντίνου Καϊστρ δ	και Μαζίμιανος Καϊστρ. το α	17	χιδ.	420	Ουνέρσου το ι	Καρβέτης το γ	ρης
303	Διοκλητίου τ ε	και Μαζίμιανο το ζ	18	χιδ.	421	Ευζεψίου	και Υγειάλικη	ρης
304	Διοκλητίου τ θ	και Μαζίμιανο το η	19	χιδ.	422	Ουνέρσου το ιδ	και Θεοδωρίου τ ε	ρης
305	Κωνσταντίνου Καϊστρ τ ζ	και Μαζίμιανο το η	20	χιδ.	423	Ασπλιπόδοτου	και Μαργαρίτου	ρης
306	Ουρανού	και Μαζίμιανο Καϊστρ το θ	21	χιδ.	425	Ουνέρσου το εις	και Ουαλεπτηνίου Καϊστρ	ρης
339	Κονσταντίνου τ β	και Κωνσταντίνος το ια	—	—	426	Θεοδωρίου το β	και Ουαλεπτηνίου το β	ρης
340	Ακιδιώνου	και Προκλή	—	—	427	I. Ισαίου	και Αρδανούσου	ρης
341	Γρεγού	και Προσολη	—	—	428	Πιλίκης	και Ταυρού	ρης
342	Κωνσταντίνου τ γ	και Κωνσταντίνος το β	—	—	429	Πλαμπρηπού	και Διανούσου	ρης
343	Πλακίνου	και Ρεμπίλλη	—	—	430	Θεοδ. μωσι το ιγ.	και Ουαλεπτηνίου το γ	ρης
344	Λιοντού	και Σελλίτη	—	—	431	Αγρόρχη	και Βασούν	ρης
345	Αλιρηπού	και Αλόισης	—	—	432	Ουαλέριου	και Αστιου	ρης
346	Κωνσταντίνου το δ	και Κωνσταντίνος το γ	—	—	433	Θεοδοσίου το ιδ	και Μαζίμου	ρης
347	Ραφιάνου	και Ευρούσια	—	—	434	Αρεσίνης	και Αστηρός	ρης
348	Φιλιππίτου	και Σαλίδη	—	—	435	Θεοδοσίου το εις	και Ουαλεπτηνίου το εις	ρης
349	Δημητρίου	και Κατολίτη	—	—	436	Πιθέρου	και Σινατόρου	ρης
350	Σεργίου	και Νιγραντί	—	—	437	Απετον το β	και Σιγμονόσουλου	ρης
351	Οι μετα υπηκόου Σεργίου το ια	και Νιγραντί	—	—	438	Θεοδοσίου το εις	και Φασούν	ρης
352	Κωνσταντίνη τ ι	και Κωνσταντίνη το ια	—	—	439	Θεοδοσίου το εις	και Φιέρη	ρης
353	Κωνσταντίου τ β	και Κωνσταντίνος το β	—	—	440	Αγιατολίου	και Ουαλεπτηνίου	ρης
354	Κωνσταντίου τ ζ	και Κωνσταντίνος το γ	—	—	441	Κυρού μωρού	ρης	
355	Γρεγού	και Λαδιλίου	—	—	442	Ευδέξιου	και Διοκορίου	ρης
356	Κωνσταντίου το η	και Ιωλίου Καϊστρ το ια	—	—	443	Μαζίμηνο	και Παπιστρου	ρης
357	Κωνσταντίου το ι	και Ιωλίου Καϊστρος το β	—	—	444	Θεοδόσιου το εις	και Αλέσιου	ρης
358	Δικτίου	και Κωμελλίου	—	—	445	Ουαλεπτηνίου το ια	και Νορίου	ρης
359	Ευρούση	και Ιωλίου το γ	—	—	446	Απετον το γ	και Συμμετού	ρης
360	Κωνσταντίνη τ ε	και Ιωλίου το γ	—	—	447	Αρπασούσου	και Αυτοπού	ρης
361	Ταυρή	και Ιωλίου το γ	—	—	448	Ζιννος	και Ποστυμάκου	ρης
362	Μημερπού	και Φλεράτη	—	Indi- Gio.	449	Πριποτάρου	και Λευγου	ρης
363	Ιωλίου το δ	και Νιστίφης	—	—	450	Βαλευπτηνίου	και Αζερου	ρης
364	Ιωλίου	και Σελίτη	—	—	451	Μαρκίνου Αυγενίου	και Αδελφίου	ρης
365	Ουαλεπτηνίου	και Βαρραντίους	—	—	452	Σποράκου	και Εργυλανου	ρης
366	Γρεγού	και Βασιλέτους το β	—	—	453	Βινομφλου	και Οπτιλιανού	ρης
367	Δικτανίου	και Διαράλης	—	—	454	Λεπον	και Στυλίου	ρης
368	Ουαλεπτηνίου το β	και Δραγαλής	—	—	455	Βαλεπτηνίου το η	και Αιθεμίου	ρης
369	Ουαλεπτηνίου	και Δραγαλής	—	—	456	Βασαρά	και Ιωάννη	ρης
370	Ουαλεπτηνίου	και Ουαλέτους το γ	—	—	457	Κανέκυπη	και Ρυφή	ρης
371	Γρεγού	και Προσολη	—	—	518	Μαγην μωρά	ρης	
372	Μόδες	και Αργεντούς	—	—	519	Ιωνίου Αυγενίους	και Ευγενίους	ρης
373	Ουαλεπτηνίους	και Ουαλέτους το γ	—	—	520	Βισταλίτης	και Ρεπίκης	ρης
374	Γρεγού	και Ουαλέτους το δ	—	—	521	Ιωνίαν	και Ουαλέτους	ρης
375	Τοις μετα τών υπηκόων Γρεγού και Εκτινού	και Ευκαπίας το ια	—	—	522	Συνημένου	και Βολής	ρης
376	Ουαλέτους το εις	και Ουαλέτους ιας	—	—	523	Μαζίμιανο μωρά	ρης	
377	Γρεγού	και Μερόπανδος	—	—	524	Ιωνίαν Αυγενίους	και Οπιζίους	ρης
378	Ουαλεπτηνίους το εις	και Ουαλέτους ιας	—	—	525	Φιλοξένου	και Προσός	ρης
379	Αυτονίου	και Ολύρολου	—	—	526	Ουλέριου μωρά	ρης	
380	Γρεγού	και Θεοδόσιου το δ	—	—	527	Μαζόρης μωρά	ρης	
381	Ευχέριας	και Ευκαπίας το ια	—	—	528	Ιωνίαν Αυγ. το ιδ μωρά	ρης	
382	Αυτονίου	και Συμυγάλου το β	—	—	529	Δεκίαν μωρά	ρης	
383	Μερόπανδος το β	και Συμυγάλου το ια	—	—	530	Λαμπαδίδης	και Ορέου	ρης
384	Ρηγιάρου	και Κλεμπρου	—	—	531	Αγιατάτης	ρης	
385	Αργιάρου	και Βανδιών	—	—	532	Αγιατάτης	ρης	
386	Ευεδου	και Ευεδου	—	—	533	Ιωνίαν Αυγ. το γ μωρά	ρης	
387	Βαλεπτηνίου το γ	και Ευτερόπετρου	—	—	534	Ιωνίαν Αυγ. το δ μωρά	και Πασλίτης	ρης
388	Θεοδόσιου το β	και Κωνιάχου	—	—	535	Βελιστάλη μωρά	ρης	
389	Γηματί	και Προμητου	—	—	536	Αινιτάτης	ρης	
390	Ουαλεπτηνίου το δ	και Προμητου	—	—	537	Αινιτάτης	ρης	
391	Τεπανίου	και Νιαπόρου	—	—	538	Ιωνίαν μωρά τη επικρήν	πέτερη	ρης
392	Αργιάρου το β	και Νιαπόρου	—	—	539	Αττανί	ρης	
393	Θεοδόσιου το γ	και Ρυφου	—	—	540	Ιωνίαν μωρά	ρης	
394	Αργιάρου το γ	και Ασπαληπού	—	—	541	Βαστλεν μωρά	ρης	
395	Ουαλέρου	και Ουαλέρου το δ	—	—	542	Αινιτάτης	ρης	
396	Αργιάρου το δ	και Προσού	—	—	543	Αινιτάτης	ρης	
397	Κωνιάχου	και Ουαλέρου το γ	—	—	544	Αινιτάτης	ρης	
398	Ορασίου το δ	και Απίνηρου	—	—	545	Αινιτάτης	ρης	
399	Ευτρ. πιου	και Ευτριχίμηνου	—	—	546	Αινιτάτης	ρης	
400	Πτελίχιους	και Θεοδόρου	—	male.	547	Αινιτάτης	ρης	
401	Βικτόπου	και Αυσταλλίκου	—	—	548	Αινιτάτης	ρης	
402	Αργιάρου το εις	και Φροντίτης	—	—	549	Αινιτάτης	ρης	
403	Θεοδόσιου το αι	και Οινέρου το εις	—	—	550	Αινιτάτης	ρης	
404	Ουαλέρου το δ	και Ρομπορδού	—	—	551	Αινιτάτης	ρης	
405	Σπλιάρους το β	και Αρσαντέτου	—	—	552	Αινιτάτης	ρης	
406	Αργιάρου το δ	και Αγιάμησον το αι	—	—	553	Αινιτάτης	ρης	
407	Ουαλέρου το ζ	και Προσού	—	—	554	Αινιτάτης	ρης	
408	Βικτόπου	και Θεοδόσιου το δ	—	—	555	Αινιτάτης	ρης	
		και Φιλιππίου	—	—	556	Αινιτάτης	ρης	
		και Φιλιππίου	—	—	557	Αινιτάτης	ρης	

Hac Fastorum lacuna postea supplerur.

558 Αντιπάτη	σ.ο.β μεζ	499 μαντειακά μονάς Κόρτη	στιγ μη
559 Αντιπάτη	σογ μη	500 Πατρίκια	στιδ μην
560 Αντιπάτη	σοδ μη	501 Πομπήια	στιε μεθ
561 Αντιπάτη	σοε μη	502 Προσή	στιε μηγ
562 Αντιπάτη	σοε μη	503 Διέκριψης	στιε μηδ
563 Αντιπάτη	σοε μηδ	504 Κεντητού μονάς	στιγ μηδ
564 Αντιπάτη	σοε μηδ	505 Σπονιάναι	στιγ μηδ
565 Αντιπάτη	σοε μηδ	506 Αριστοφίδην τριών	στικ μηδ
567 Ιεράνη Αυγ ³ μονάς α	σοκ μηδ	507 Αναποτελεσματικόν	στικ μηδ
568 Ιεράνη Αυγ ³ . το β μονάς	σοκ μηδ	508 Καλλιθέα	στικ μηδ
569 Αντιπάτη	σοκ μηδ	509 Οπτετέων μονάς	στικ μηδ
570 Αντιπάτη	σοκ μηδ	510 Δομίνη μονάς	στικ μηδ
571 Αντιπάτη	σοκ μηδ	511 Σινημαδία	στικ μηδ
572 Αντιπάτη	σοκ μηδ	512 Παυλία τη Βιοτίανη	στικ μηδ
573 Αντιπάτη	σοκ μηδ	513 Κλημεντίνη	στικ μηδ
574 Αντιπάτη	σοκ μηδ	514 Σινατορέ μονάς	στικ μηδ
575 Αντιπάτη	σοκ μηδ	515 Αλήμανη	στικ μηδ
576 Αντιπάτη	σοκ μηδ	516 Πιτέρη μονάς	στικ μηδ
577 Αντιπάτη	σοκ μηδ	517 Αμαρτούσι	στικ μηδ
578 Αντιπάτη	σοκ μηδ	518 Αντιπάτη	στικ μηδ
579 Γιόσελιν Καγαντ. Αυγ. μονάς	σογ δ	519 Αντιπάτη	στικ μηδ
580 Αντιπάτη	σοδ δ	520 Αντιπάτη	στικ μηδ
581 Αντιπάτη	σοδ δ	521 Αντιπάτη	στικ μηδ
582 Αντιπάτη	σοδ δ	522 Αντιπάτη	στικ μηδ
583 Αντιπάτη	σοδ δ	523 Αντιπάτη	στικ μηδ
584 Μανωσλαίης Τιθερεία Αυγ. μονάς	ροδ ψη	524 Αντιπάτη	στικ μηδ
458 Λεωνίδης Αυγ. μονάς	ρογ ψη	525 Αντιπάτη	στικ μηδ
460 Απολανίας	και Μαγιώ	526 Αντιπάτη	στικ μηδ
461 Διαρραλίας	και Σερούλια	527 Αντιπάτη	στικ μηδ
462 Διανιτ ³ β μονάς	ροδ ψη	528 Αντιπάτη	στικ μηδ
463 Βιστιάνη μονάς	ροδ ψη	529 Αντιπάτη	στικ μηδ
464 Ριστρού	και Ολυσσάς	530 Αντιπάτη	στικ μηδ
465 Βασιλειονόκου	και Αρμενικάκου	531 Αντιπάτη	στικ μηδ
466 Λεωτ ³ γ μονάς	ρογ ψη	532 Αντιπάτη	στικ μηδ
467 Γερσάνη	και Λασιάνη	533 Αντιπάτη	στικ μηδ
468 Αγριμίας Αυγ ³ μονάς	ρογ ψη	534 Αντιπάτη	στικ μηδ
469 Ζινω ³	και Μαρκιανό	535 Αντιπάτη	στικ μηδ
470 Ιαρδείας	και Στοντρα	536 Αντιπάτη	στικ μηδ
471 Λεωτ ³ δ μονάς	και Προσίσσας	537 Αντιπάτη	στικ μηδ
472 Μαρκιανή μονάς	και Φηστην	538 Αντιπάτη	στικ μηδ
473 Λεωτ ³ μονάς	ρογ ψη	539 Αντιπάτη	στικ μηδ
474 Λεωτης ταχι Αυγ ³ μονάς	ρογ ψη	540 Αντιπάτη	στικ μηδ
475 Αντιπάτη	ρογ ψη	541 Αντιπάτη	στικ μηδ
476 Βασιλειανής Αυγερινού μονάς και Αρματού μονάς	ρογ ψη	542 Αντιπάτη	στικ μηδ
477 Αντιπάτη	ρογ ψη	543 Αντιπάτη	στικ μηδ
478 Ιολέ μονάς	ρογ ψη	544 Φάνη Αυγ ³ μονάς	στικ μηδ
479 Σταντ ³ Αυγερινού μονάς	ρογ ψη	545 Αντιπάτη	στικ μηδ
480 Βασιλειονό μονάς	ρογ ψη	546 Αντιπάτη	στικ μηδ
481 Πλακητού μονάς	ρογ ψη	547 Αντιπάτη	στικ μηδ
482 Γοναρδού μονάς	ρογ ψη	548 Αντιπάτη	στικ μηδ
483 Αντιπάτη	ρογ ψη	549 Αντιπάτη	στικ μηδ
484 Θεοδοσιού μονάς	ρογ ψη	550 Αντιπάτη	στικ μηδ
485 Συμηνίανού μονάς	ρογ ψη	551 Αντιπάτη	στικ μηδ
486 Λευτίνη β μονάς	ρογ ψη	552 Αντιπάτη	στικ μηδ
487 Βοητη μονάς	ρογ ψη	553 Αντιπάτη	στικ μηδ
488 Δωματίας	και Σ. φιδίας	554 Αντιπάτη	στικ μηδ
489 Ευστούρη μονάς	ρογ ψη	555 Αντιπάτη	στικ μηδ
490 Λευτίνη δ στερεό μονάς	ρογ ψη	556 Αντιπάτη	στικ μηδ
491 Ολυσσάνης μονάς	ρογ ψη	557 Αντιπάτη	στικ μηδ
492 Απαρτείας Αυγ ³	και Ρεφά	558 Αντιπάτη	στικ μηδ
493 Ευτερίας β μονάς	ρογ ψη	559 Αντιπάτη	στικ μηδ
494 Αντιπάτη	και Προσίδης	560 Αντιπάτη	στικ μηδ
495 Αστερά	ρογ ψη	561 Αντιπάτη	στικ μηδ
496 Βακτρ ³	ρογ ψη	562 Αντιπάτη	στικ μηδ
497 Παυλή μονάς	ρογ ψη	563 Αντιπάτη	στικ μηδ
498 Αντεστοι Αυγ ³ το β	και Παυλίνη	564 Αντιπάτη	στικ μηδ

^a Conveniunt in hoc Consulatu Fasti Sicili. ^b Duo hæc ad unum eundemque annum in MS^o referuntur.

F R A G M E N T U M
Heraclii Imperatoris

Μέσολ^Θ δι τῆς εὐείσοχε^γ ἐκέτη μέως οὐα δύποτε
ἡμέρα, καὶ εἰς ποιάν τῆς ἑδομέλ^Θ ημέρου. καὶ
ποιῶν ἐνιαυτὸν γένεται τὸ δίσεξτον.

EN τῷ περιστέρῳ κανόνι τῷ Πτολεμαῖον μῆδ τὸς κανόνας
οὗ ἀπλατῶν ἀστέρων ἔγκειται κανόνια δῆ ὃν διάστατο
τοι γῆναι πώλ ἔκστις μίλιον ὑμέραν, εἰς πάσας ὑμέρας τῆς
ἔκδομάς φησι κατατάξῃ. Άλλο ἐπιστὶν ἀλλοῦ τοιόντων κανόνιον εἰ-
διώστατο τοι διεσκορπισθεῖς ὑμέραν ἐφίρομον ὑμέρες
συντομεστάρια μέδομον, ὡς χωρὶς τῷ ποιέστι κανόνῳ οὐρίσκειν
διχρόον πώλ ἐν οἷς Δύποτος ἐπιέμποτος ἔκστις μίλιον ὑμέρα ἐπί ποιέ-
στης ἔκδομάς φησι ὑμέραν κατατάξῃ: ἢ μίλιον ἀλλα καὶ τὸ διστάτον ἐπί ποιέ-
στης ἔπι. Διδούσιν λαμβάνειν τὸ συναγεύθμα ἐπί οὐρί-
χρόον τῷ ἔτεστι τῆς βίδοκοιάς Θεᾶς ὑμέρας βασιλείας, ταῦτης,
καὶ τῆς αὐτοπομόσιος, καὶ τῷ συναγεύθματι ποσῷ τοῦ ἔπου δεῖ
περιπλέξειν τὸ ίδιον· διὰ τοῦ μετα τῆς [τίς] ἔκδοματος τῷ δι-,
Νον ἔκστι φέρειν τὸ ἐφίρομον, καὶ εἴδος τοι περιστέρια τὰς ὑμέρας
τῷ μίλιον τὰς ἐπιτηρήματα ὡς κατ' Αλεξανδρεῖς, καὶ αὐτο-
μένην δὲν τῷ Σεπτεμβρίου μίλιον ὡς τοῦ ἐπιτηρήματος μίλιον, πό-
σοι μίλιοι εἰσί, καὶ τότες μιταστάζειν καὶ ποσδεῖναι τοι πι-
αχθέντη ποσῷ, καὶ τῷ πιούμον ποσῷ μερίζειν εἰς τὸν ζεύ-
δον ὑμέραν κατατετράσι, πρὸς ἕκαντο τῷ ποσῷ λέγειν εἴδος
τῷ ἐπιτηρήματος ὑμέραν τῆς ἔκδομάς φησι· ἐπειδὴ γὰρ μίστατο-
φείν κινεῖται πάτος ἢ ὑμέρα ἐνρίσκεται, εἴτε δύο διστάτα,
καὶ ἐφίξεις διμοίσιος δι τοι σπεύσατο. Τποδείγματος δι ἔπικε,
ἀποκείμενον ἥμιον ἵσταται τῷ Απειλέω μίλιον τῆς ἐνισταμόντος ἔκδομον
δι περιμόσιος. Εἰσιν δὲν τῆς αὐτοπομόσιος *τὸ τέτο τοῦτο τῆς
ὑμέρας κατεῖναι Θεᾶς βασιλείας μέχρι τῆς ἔκδομας αὐτῆς ἐπι-
πλέξισιος τὸν ζεύδον, καὶ τὸ τετράποτον αὐτῷ ἔπι α. τὸ δὲν τὸ τούτο τόσος
κατεύδοντος τῷ δι, ὡς εἴδος αὐτοπομόσιον, ἵνα τοῦ δι αὐτῷ γένεται
τὸν ἔπι ὅπα μερίζειν δι συναγεύθματος τοῦ ἔπι τοῦ αὐτοῦ περι-
μένουτος πλατοῖς τῷ δι τοῦ μετα τοῦ διστάτου ἡ τότεν πάσας ἐ-
λαμβάνοντος τῷ δι, ὡς εἴδος αὐτοπομόσιον, τοῦτο τοῦ αὐτοῦ γένεται
τὸν ἔπι ὅπα μερίζειν δι συναγεύθματος τοῦ ἔπι τοῦ αὐτοῦ περι-
μένουτος εἰς τὸν δι αὐτῷ γένεται πάσας ἐπιπλέξισιος. Ο-
μοίως δὲ καὶ εἰς τὸν ισ, καὶ ἐφίξεις ὁπαύτως. τὸ δὲν μετα τοῦ μετειμοῦ τοῦ
δι, ὡς εἰκός κατατετράποτον μέχρι τοῦ οὐρίου δι τοῦ αὐτοῦ περι-
μένουτος εἰς τὸν τετράποτον μερίζειν διδεῖν κατατιμπάνειν. Ο-
μοίως δὲ καὶ εἰς τὸν ισ, καὶ ἐφίξεις ὁπαύτως. τὸ δὲν μετα τοῦ μετειμοῦ τοῦ
διστάτου, ἐπειδὴ κατατετρέθειν, ἐπειδὴ δύο, ἐπειδὴ τρία· ὃν ποιῶ, ὡς
έργαται, τὸ δι εἰς λαμβάνοντο μέχρι τοῦ οὐρίου δι τοῦ δι αὐτοῦ περι-
μένουτος, τοῦτο καὶ τὸ δι αὐτοῦ ἐν γένεται. Δεῖ δὲν τοῦ τὸ ζεύδον
τῷ μερισμῷ τῷ δι τοῦ δι τοῦ μετα τοῦ δι περιμόσιος μέχρι τῆς
ἐνισταμόντος ἔκδομας περιβελεῖν ποσδεῖναι τοῖς ζεύδοσι. γίνονται δὲν
τὸ ἔπι σωτῇ τῇ ποσδεῖσι τῷ δι τῷ αὐτοπομῷ η ἀφ' ὃν δεν α-
φετεῖν. ἐν, κατατετράποτον, καὶ πάλιν μέριστο τῷ αὐτοπομῷ ζεύδο-
χροον τότεν ποσδεῖσι τῷ δι τοῦ μετα τοῦ δι περιμόσιος μέρεραν, ταῦται, τῷ
τῷ Απριλίου μίλιον ἥπις ἔπι παρ' Αλεξανδρεῖσι ισ. Δεῖ τοινων
τὰς τε τούτας ποσδεῖναι ποιεῖται τοῖς μετα τοῦ αὐτοπομού πε-
ριστατεῖν. καὶ γίνονται κ. δ. Δέον δὲ μετειμοῦ ὡστὸ τῷ Σεπτεμβρίου πο-
σοι μίλιοι εἰσίν. ἔπει τῷ διπτηρήματος μίλιος, ταῦται, Απριλίου,

^a Επιγενέσις. ^b ιδούκια. Marg. habet: ^c τόπον ^d Τίτλον ^e την ιδούκιαν
θεού μεταπομπή βασιλείας εἰς τὸ δόνον κληρονομίας τοῦ πατρὸς. Quæ textui pro-
culdubio inferenda. ^c + ^d πότιμη. ^e οὐδὲν vel οὐ. ^e θεοποιητικα.

[Fragmentum è Commentario Imperatoris Heraclii in Ἀλεξανδρείας Ptolemæi Canonem.]

Methodus qua invenitur cuiuscunque mensis quæcunque dies, & in quem septimanae feriam incurrit, & in quem annum incidit Bissextus.

IN expedito Ptolemei Canone post Canones iner-
rantium stellarum, habentur etiam præterea & alii
Canones quorum ope intelligi possit cuiusvis men-
sis dies in quem *septimana* diem incurrit. Quoniam ve-
ro sine illis *Tabulis* non poterit dies expedita reperiri;
proinde methodum expeditiorem nos excogitavimus
qua inveniri facile possit, in quacunque *Indictione*, cu-
juscunque mensis dies in quam *septimana* feriam conve-
niat; quin & illud quoque, in quo anno sit *Bissexturn*
interpolandus. Ergo ab initio *tertii* anni nostri, a quod
Dei gratia administramus, Imperii, repetendi sunt anni,
inque unam summam colligendi, ^b à *prima* viz. *Indictione*,
& collectæ annorum summæ, pro *quarto* quoque anno,
unitas per perpetuam Regulam addenda. Qua facta
additione unitatis quartæ, alia vicissim unitas à summa
quaque detrahenda erit. Tum & dies mensis, de quibus
instituitur quæstio, in prædictam summam confe-
rendi; quod tamen ita intelligendum ut pro *Alexandrinorum*
more procedat calculus, à mense nempe *Septembri*
proinde repetendus. Inde numerandi *menses* ad eum
usque *mensem* cuius feriam quærēs, mensiumque nume-
rus duplicatus summæ jam collectæ adjiciendus. Ea
summa ita aucta, in *septenos* distribuenda, & quæ dies re-
liqua fuerit, eam habeas pro die *septimana* expedita. Seu
anni *una* fuerit relicta, *Dominica* fuisse deprehenditur,
seu *dua*, *feria secunda*, & sic deinceps usque ad *Sabbatum*.
Exempli gratia, proponatur *Aprilis* ^c XI. *Indictionis septi-
ma* jam labentis. Sunt itaque à *prima Indictione* ad hunc
usque annum nostri, quod Divino nutu administramus,
Imperii, *Indictionem* nempe VII. anni VII, quorum quarta
pars *unicam* præbet unitatem. Tres enim reliqui eorum
indicant annorum numerum qui à *Bissexto* fluxere. Ho-
rum itaque quartam partem non accipimus dum ad ^d IX
usque affurrexerint, ut alia rursus unitas pro quarta
eorum parte accedat. Cum enim numero annorum à
prima Indictione per VI distributo, nihil restat reliquum,
illi anno *Bissexturn* inferendus. Sic in futura *Indictione octava*, numerus octonarius in IV distributus nihil facit
relicuum. Est enim ille annus ab eadem *prima Indictione*
prositus *octavus*. Similiter & in anno XII. & in XVI.
à *prima* illa *Indictione*, & in reliquis deinceps eodem or-
dine respondentibus. Qui enim reliqui superflunt (ut
fieri solet) post divisionem per quatuor, illi sunt anni
Horum, ut dixi, quartam non accipimus unitatem dum
quarta eorum parte *unitas* addenda. Quare unitatem
am instat VII.) per *quatuor* distributione relictam. VII.
quarta, prodibunt anni numero octo. Horum *unus*,
unt numero *septem*. His addenda *dies* de qua institui-
andrinos XV. est. Ergo *septem* illis, ablata *unitate*, re-
Septembri menses numerabis ad quæsumus usque men-

In margine: *Terminus annus nostri, quod Dei gratia administramus Imperii, ab orbe cunctio numeratur annus 6120. b Ann. Dom. DCLXIII. à superioris anni Septembris. c X. d VIII. e Omnia. X. cui responde. Pharmaci XV. ista pro ea Inditissima festina serua III. ut infra.*

seim,

sem, i. e. Aprilēm, suntque octo. Hi duplicati faciunt sedecim. Illos adde prædictis XXII, eruntque in universum XXXVIII. Ex hoc itaque numero XXXVIII per VII. diviso, ejēctis quinque septenariis, supererunt tres, è quibus intelligimus decimum Aprilis mensis diem in feriam septimanæ tertiam incurgere.

*Demonstratio cur oporteat, quarentes quotam
mensis Alexandrini diem, à tribus ante Sep-
tembrem diebus incipere.*

Quoniam necessarium est ut sciamus, quoties *Alexandrini* mensis diem investigamus, cur *tres accipi-*
amus, ante *Septembri* initium, dies; sciendum nobis
Romanis primum mensium numerari *Januarium*, *Alexan-*
drii autem *Septembrem*, quem & *Thoth* appellant.
Huic itaque accensent *tres Augusti* supra numerum dies,
singulis nimirum mensibus dies **XXX** concedentes, sic
enim menses suos numerare solent *Alexandrini*. Si enim
dies ab ineunte *Januario* ad *Augusti* finem, mensium nimi-
rum *otto*, in unam summam colligamus, erunt dies
CCXLIII. Subductis rursus *VIII.* mensibus *Alexandrinis*,
XXX dierum, ut dixi, singulis; reliqui invenientur dies
tres ante mensem *Romanum* nonum, quem numerant pri-
mum *Alexandrini*. Quem itaque *Augusti* diem nos
XXIX. numeramus, eundem *Alexandrini* primum sui
Thoth, [nostr]i scilicet *Septembri*. Quem rursus nos
Septembri primum censemus, eum ejusdem mensis *IV.* *A-*
lexandrini. Ergo ut sciamus mensem *Alexandrinum Thoth*
aut aliquem deinceps quemvis alium; & quo pacto sibi
apud illos respondeant; tres hosce dies superfluos ad-
dere necesse est, atque ita à *Septembri* incipere, nume-
rosque ad *Augusti* finem perducere, quem illi *Mesori*
appellant. Sub finem itaque *Augusti*, *VIII.* apud *Alex-*
andrinos dies redundantes deprehendemus. Tribus
enim ante *Septembrem* additis, aliorum quoque men-
sium dies (qui quidem dies habent *XXXI*) redundantes
unam è singulis oportebit adjicere, unam scilicet *Octo-*
bris, *Decembri* unam & unam *Januarii*. Ita erunt nume-
ro *VI*. Inde duobus pro *Febrero* mense subductis, resta-
bunt quatuor. Deinde manifestum est quatuor mensi-
um, *Martii*, *Maii*, *Julii* & *Augusti* pro singulis, diem
unum esse adjiciendum. Hi enim omnes *XXXI* dies ha-
bent. His *VI* additis, fient, *Augusto* exeunte, *VIII.* Il-
lis *VIII.* diebus cum quinque dies detraxerint, unum-
que inde mensem conflarint *Alexandrini*, quem & *avdi-*
upor, i. e. quinque dierum, appellant, tres deinde re-
linquent dies *Septembri* ineunti rursus adjiciendos, si-
quis velit *Thoth* *Alexandrinum* mensem reperire, qui
illum excipit (diem dixi) *avdiupor*, dierumque trium
auctarium complebitur. Ita rursus & menses numera-
re oportet, singulorumque mensium diebus singulis re-
dundantibus tres illos augere. Quoties vero annus est
Bissexturn, solent *Alexandrini*, in anno ante *Bissexturn* (i. e.
quando supputationem impleverint) in illo (inquam)
anno, & eo quidem solo, finito jam *Augusto* (quem illi
Mesori vocant) pro quinque dierum mense, lenum
VIII. dierum numero, (quem dixi,) redundantium, reli-
illo solo, duæ dies adjiciendæ ante *Septembrem*; & pro *F*
in *Bissexto* *XXIX* dierum faciunt *Romani*.

Methodus qua Pascha, secundum Ecclesiasticam Traditionem, sit investigandum.

Dies omni cultu dignissima, qua vivificæ *Resurrectionis* Domini nostri & veri Dei *Iesu Christi* festum celebramus à XXII. mensis *Martii* incipit, ipsaque illa XXII. & ad XXV. mensis *Aprilis* pertingit, quam & ip-

⁸ Imo vero in ipso anno Bifexto sextum illum diem inter calasse Alexandrinos constat è nostris Fastis Theonianis.

καὶ οὐ ποτὲ, τοῦτο δὲ πλεῖστον ὄντες τὸν τοις αὐτοῖς θεμένοις τοῖς καὶ τοῖς
καὶ μίκροις τοῖς αἱρέμένοις λόγοι. Τέτοιος ἦν τὸ τελεόχοτον διάλογος
μάθητος, μαρτυρίους τὸν ἐπέπειτα, ἐκεῖνον οὐδὲν εἰπάσθε πίστη, μὴ εὑρέσθαι διόρθωσις
διορθώσις τοις γένεσι, οὐδὲ μάλιστα ὅπερ ἔτι τοις Αποκλινίνι μάθεται τοῖς
τοῖς μέμφεται τοις καταπατεῖ.

Απόλειξις πίνος ^b χαριζούσις τούτης ουδέποτε Αλεξανδρεῖσθαι μέντος μίαν δὲ ποτέποτε οὐ μέρον εὑρεῖν ^c ποτέποτε οὐ μέρας ταῦτα οὐδὲ πεπλεύσεις μίαν.

Επειδὴ ἀναγκεῖσθαι δέ τι γάνται, τοῖς παντεστερού τίνειν ζητεῖσθαι τὸν ἄριδόν εὐρεῖν ποσέαν ἔχει ὁ θεός οὐλαζανδρὺς μὲν, οὗτοῖς ἡμέρας λαμβάνειντον περὶ τὸ αἴρεσθαι τὸ Σιτπίστριν ἵστον ὑπῆρχε τὸ Ρωμαῖον τὸ αἰχλαῖ τὸ μίνιον πεποντὸν τὸ Ιαννεαρίν μίνιον τὸ φυρίδιοντον, τὸ δὲ Αλεξανδρεῖον δὲν τὸ Σιτπίστριν τὸ λεγομένῳ Θῶν παρ' αὐτῷ, συνάγονται τοῖς τοῦ Αυγύστου πληρωμάτιν τοῖς ἡμέραις πεισταῖσιν τοῦτο τὸ αἴρεσθαι τὸ Σιτπίστριν, ἐργάστην μίνιον πεποντὸν λαζανδρὺν φυρίδιοντον, καθάπερ οἱ Αλεξανδρεῖς τὸ μίνιον φυρίδιον τοῖς ὅδοῖς. Συνασπόμενον δὲ τὸ αἰειδύν τοῦτο πεποντὸν τὸ Ιαννεαρίν μίνιον, μέχει τὸ Αυγύστον πληρωμάτιν, πατέσι, τὸ δεκάτον μίνιον πεποντὸν λαζανδρὺν, ὃς τορπεῖ, καθὼς οἱ Αλεξανδρεῖς πατελλεῖσθαι τὰς μίνιας, μέροσιν ἡμέρας τοῖς τοῦτοις εὑρίσκονται αἱ αὐτοὶ τοῖς ἡμέραις τὸ ἴντατον μίνιον οὐδὲ τὸ Ρωμαῖον, πατέσι, τὸ Σιτπίστριν τὸ παρ' Αλεξανδρύντος φερόντον. Οὐ ταῦτα ἔχειν μὲν ἡμέρας καὶ τὸ Αυγύστον, οἱ Αλεξανδρεῖς πατελλοῦντο τὸ ἔχοντα τὸ Θῶν, πατέσι, τὸ Σιτπίστριν. Οὐ ταῦτα δὲ ἡμέραις πατελλοῦντο τὸ ἔχοντα τὸ Θῶν, ποιεῖται τὸ τοῦτο τὸ εἶδος, ἢ πόστον ἔχοι παρ' αὐτοῖς ὁ μίνιος, αἰδάγει ταῖς τοῦτοις τὰς πενταδάνεις περιστάσεις, τοῦτο δὲ τὸ παρ' αὐτοῖς ἔχοντα τὸ Σιτπίστριν, ἢ φυρίδιον ἔτοις τὸ Αυγύστον πληρωμάτιν τὸν ὄντομαζούριν παρ' αὐτοῖς Μισαρή. Πληρωμάτιν οὖν τὸ αὐτὸν Αυγύστον, εὐρισκονται οἱ Αλεξανδρεῖς ηἱ ἡμέρας ἔχοντας πεισταῖς. Τὸν δὲ γὰρ πενταδάνειν περὶ τὸ Σιτπίστριν ἔτοις ἔχοντα μίνιον τοῦτο αἴτοι λαζανδρὺν τὸ πεισταῖς μίνιον ἡμέρας περιστάσειν περὶ τοῦτο πατέσι, πατέσι, Οκτωβρίου μίνιον, Δεκεμβρίου μίνιον; Ιανουαρίου μίνιον, ὃς γίνεται πολὺ αἰειδύν μὲν ὑφασμάτινον δὲ δύο τοῦ Φεδρουαρίου μίνιον, μένοντος πενταδάνεις. Προδηλώσει δὲ δέ τοι περιβαίνεις τοῦ Μαρτίου περὶ τὸ Μαΐον, καὶ τὸ Ιουλίον, καὶ τὸ Αυγύστον, δέ τοι πενταδάνεις ἀκάμιας ἡμέρας. Οὕτω τὸ πάτητον αἴτοι λαζανδρύας ἔχοντα. Προτιθέμενόν δὲ τὸ πεντάριον, μίνοντα καὶ πληρωμάτιον τὸ Αυγύστον. Οἱ δὲ Αλεξανδρεῖς ἐκ τοῦ παραφωντος τὰς ηἱ ἡμέρας, ἢ διπτελλήστες ἔτοις μίνιος τὸ λεγύδιον παρ' αὐτοῖς πενταδάνεις, καὶ ταπεινώσιοι τοῖς ἡμέραις, ὃς πάλιν τὸ Σιτπίστριν τὰς μίνιας ἢ ἔχειν μίνιον τὸ μίνιον τὸ πεντάριον αἰρέσθαι μέντοι τρίτην ἡμέραν πεποντὸν πεπληρώματα τὸ ἔχοντα. Οὕτω δέ τοι πάλιν φυρίδιον τὰς μίνιας ἢ ἔχειν μίνιον τὸ μίνιον τοῦτο τὸ πεντάριον πεπληρώματα τοῖς τοῖσι. Οὐ τοῦ δὲ διστόξου δέοντος ἐπειδὴ τὸ περὶ τὸ πεντάριον ἐνιαυτοῦ, πατέσιν, ὅτε πληρωμάτιον οἱ Αλεξανδρεῖς ἔκεινον τὸ ἐνιαυτόν, ἢ μήτοι, μῆτον τὸν Αὐγύστον τὸ λεγύδιον παρ' αὐτοῖς Μισαρή, αὐτὸν τὸ πεντάριον μίνιον, ἐξημερώσας πενταδάνεισιν. Η Αφαιρεύνεται δὲ αὐτὸν τὰς ηἱ ἡμέρας ἐκ τοῦ περιστάσεων τοῦ μίνιον σύρισκονται πεισταῖς βασιλικοῖς ἡμέραις πάντοις πεισταῖς, ἢ δὲ τοῦ περιστάσεων τοῦ μίνιον, ἢ μίσθιον τοῦ περιστάσεων δύο ἡμέραις προστίθενται περὶ τὸ Σιτπίστριν, ἢ τοῦτο τὸ Φεδρουαρίον ἢ αφαιρεύνεται δύο, ἀλλὰ μίσθιον, διὰ τὸ τὸ Ρωμαῖον ἐν τῷ μίσθιτον καὶ τῷ ἡμέραις ποιεῖν Φεδράρειον.

Μέθοδος δι' οὗ τὸ Πάχα εὐέσπερον κατὰ τὴν ἐκκλησίαν στατικήν φύσεων.

Hπάπτησθε τὸ ἑρπῆς τὸ ζωοποῖον ἀγαπήσουσας τέκνην
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἀλιτεύεις οὐδὲ δημιουργεῖται δέοντα τὸν β
Μαρτίνον μήνας, καὶ αὐτῆς τὸν βίον τὸν εἰς τὴν Αποτρόπων μήνας καὶ

* τέτυσα δηλῶσι. **β** χάραξ ζητῦπε. **c** deest verbum. **d** Ψυφίζ. Sed ita vocem hanc concipere solebant barbari illius ζτατις Librarii-
πλαριμ. **f** Αλεξανδρία vel πωρ' add. **g** πληρώματα. **h** ἀφαιρέσσεται.

novendecim annorum Cyclos divisi nihil faciant reliquum, sed possint omnes in pares Cyclos resolvi; nullus annus iste habebit *Epaetus*. Proinde solum octonarium accipies *Epaetus Luna*, per perpetuam Regulam, addendum; & quo superatur à XLIV, numerum observabis, verum subductis XXXI, eoque die *Lunam* dices XIV. Cum enim *Epaetus* illa caret *Indictio*, habemus tamen numerum octonarium *Epaetus* adjiciendum, cuius & reliquum accipimus qui ei deest ad XLIV, estque ille reliquus XXXVI. Subductis itaque (uti jam superius diximus) XXXI, restant V, ex quo discimus, quoties occurrit *Indictio*, *Epaetu* destituta, quintum *Aprilu* *Luna* esse XIV.

^a delenda. ^b μεριζειν. ^c ομίρως. ^d τοῦ σεληνῆ. ^e ομίγατ. ^f forte
ρρών.

^a An. Dom. DCXXIII. I. ^b deesse hic videtur *Indictionis* numerus VII. ut infra. ^c An. Dom. D XC. ^d Transponenda hæc in *Græco*. ^e In hunc sni fallor, sensum intelligenda sunt *Græca*. Sunt enim utilia.

Qua autem Septimanæ feria Luna illa XIV. inveniatur, seu in mensem Martium, seu potius in Aprilem fortassis incurrerit, hoc modo investigamus. Diei mensis, quo Luna XIV. inventa est, Epactæ Solis addendæ. Epactæ Solis jam V sunt, Luna autem XIV. in Martii incidit XXI, quo ipso die eam habet ætatem Luna. Sic fient numero XXVI. Semper autem (quoties in Martium cadit Luna XIV,) quatuor addenda, fientque, nostra Indictione XI, XXX. Quod si in Aprilem ea Luna XIV. inciderit, quatuor addenda non sunt. Ergo numerus inde conflatus per septena dividendus. Ita jam quater VII sunt XXVIII. Reliquæ sunt è XXX duæ dies, id nempe indicantes secundam esse Septimanæ feriam diem illam Martii XXI, cui concurrit Luna XIV. Cum itaque dies Martii XXI. secunda sit Septimanæ feria; reliquis præterea ad Dominicam usque diebus additis, Martii XXVII invenietur sancta & vivifica resurrectionis dies pro Indictione XI. Ad eundem modum, pro quounque anno eadem sacra & vivifica dies resurrectionis Domini nostri & veri Dei cupientibus innotescet, si quis velit, pro singulis Indictionibus ab Indictione nostri Deo auspice Imperii unum semper annum adjicere, ad indagandas Epactas Solis; & ab octava Mauricii beatæ memoriaræ Indictione, methodo praedita procedere ad Lunæ Epactas similiter investigandas. Ita inveniemur vivificam Christi nostri resurrectionem, pro Apostolica Sanctorum Patrum Traditione celebrare, læti, & summa gloria efferentes sanctissimum illius nomen, cum ingenito Patre, & vivifico Spiritu, nunc & semper, & in Secula Seculorum. Amen.

Εἰ μάρτιος ἡμέρα τὸ ἑβδομάδ^θ ὥστε οὐκ ἐν ἕτερῳ πότε
είσκεται, εἴτε εἰς Μάρτιον, εἴτε εἰς τὸ Απρίλιον πυχάριον αὐτῷ ἐμ-
πίπτει, επώσκεται τῷ στρτῷ τύπῳ. Δύον τὰς ἐπικτήτας τὴν ἀγο-
ράνων τὴν ἡμέραν τὴν μίλιας ἐν ἕτερῳ πότε δεῖται επικτηταί. Οὐτο-
την αἱ ἐπικτήται τὸ ἔγγινον τὸ ἑβδομάδ^τ, ἢ δὲ ἕτερον πότε
κοτὲ περὶ Μαρτίου ἐντίπτεται, εἴ τοι ἕτερον πότε δεῖται επικτηταί, γίνονται
καὶ τοῦ ἀστιμοῦ, καὶ δύον ποιότητα γεδετοί εἶναι ἐν Μαρτίῳ πάντα τὰ
πεντακοσίας περισσότερα. Γίνονται τοις ἐν τῷ ἑνταράκῳ ἐν ταῖς διπλαῖς
στι, λ. Εαὐτὸν τοὺς Λαφράλιους ἴμπισθεντος ἕτερον πότε
τας τὰς δύο. Δύον τούτων μαρτίουν τὸ ψυρριδίον ἀστιμοῦν τοις τοῖς
οὔτωρις τοῦ μαρτίου τοῖς δύο, εφίστορον μύριστας εἰς τὴν λαδίνην
ἡμέρας, αἵτις ομηρίουν ἔχει διατίτα τὴν ἡμέρα τῆς ἑβδομάδ^θ δεῖται
καὶ τοῦ Μαρτίου μίλιας ἐν ἕτερῳ πότε δεῖται. Τοῖς οὐδὲ καὶ τοῦ
Μαρτίου μηδὲν ἄποιν, ὁσὲς εἰρηται, ἐν Διονύσῳ ἡμέρᾳ τοῦ ἑβδομάδος,
καὶ προσιδεμάριον τὸ ἡμέρων τοῦ μέχρι τῆς κυριακῆς εὐόσκεται τοῦ τοῦ
τοῦ Μαρτίου ἡ ἄγρος καὶ ζωτοποίη ἡμέρα τῆς ἀπαστάτως τῆς κυρίου ἡ
μῆρα τοῦ διάλυτην θεῶν τοῦς βαλούμενοι γυναικεῖς γίνεται, προδίλλοις
τοῦ ἑτοῖς τοῦ ἑνιαυτοῦ παῖτοι προσιδεμένοι καθ' ἔσγοντα "Ιεδύλλον" τοῦ
τοῦ διπλημοτού τοῦ ἡμετέρων ποιοῦσι οὐτοῖς βασιλείας τοῖς τοῦ μενοντού
τοῖς ἐπικτήταις τοῦ τοῦ, καὶ δύον τοῖς τοῦ ἀπτημάτων τοῖς δύο Μαριών
τοῦ ἐν ιδούσει τῇ λαζανῇ, τοῖς τοῦ διφίσκεται τὰς ἐπικτήτας τοῖς δύον τοῦ
τοῦ προεργάμενος πεδίσταις. Καὶ δηριστοκαλεῖ, καὶ δὲ Αποσολικαὶ τὸ
ἄγιον πάτερον παρέδοσιν, τὸ ζωτοποῖον εὐάσπιον τὸ Χριστὸν τοῦ θεοῦ
μηδὲν, ἐπιπλωῶν τοῖς, χαίροντας, καὶ μελέταις τοῖς τοῦ πατέρον αὐτοῦ
οἵμα τοις τοῦ ανάρχων πάτερ τοῦ ζωτοποῖον πεδίματον τοῦ καὶ εἰ τοῦ
τοῦ αὐτοῖς τοῦ εἰσόντων. Αὐτοῖς

^a τῷ ἀριθμῷ. ^b Sic & supra barbārus Librarius pro μαζι.

ERRATA

PAG. 13. l. 35. c. 1. l. quam. p. 16. l. 56. c. 1. ~~ad grecos vicos~~. p. 17. l. 1. c. 2.
date nona p. 23. l. 11. c. 1. nomenclatura [illam] ipsam [intellexerit quia]
in Ecclesia matricula obtinuerat, ac [proinde] nomine & C. [Addenda quae
uscis inclusa sunt] l. 15. ~~non posse~~ haberi? [Nec alieni erant hac etiam in causa
Graecorum noscunt. Quos illi pitaculari crimine constrictioe habebant, eorum etiam
nomina diris devoca esse confituntur. *Oratio adversus Christopolitanos* num
38. Ad eandem plane formam qua *christianos* Anathematis percussos a *judaeis*
Autorem habemus *christianum Martyrem*] Quod vero illa &c. Add. unc. includit

p. 25. l. 31. c. 2. gravius esse [potuit] crimen l. 49. et qui. p. 27. l. 51. c. 1.
appellavi. p. 33. l. 18. c. 1. officium. [Ilo nempe *bospi* jure uias legimus in
se invicem illorum temporum integras etiam *civitatis*] Exempla &c. p. 34.
l. 20. diductur p. 36. l. 10. c. 2. Petrusim. p. 39. l. 30. c. 2. exprobaret. p. 40.
l. 7. c. 2. ne p. 49. l. 1. c. 3. tum. l. 45. effent successuri. p. 42. l. 32. c. 1. apo-
stolus. p. 43. l. 42. c. 1. affectuum. p. 451. l. 9. c. 1. sequentiumque sculo-
rum.

MONITIO AD LECTOREM.

Statueram, Lector, tertios illos, quos promisi, Fastos Latinos, hoc in loco subjungere. Quanquam enim in eodem Codice haberentur in quo sequebatur Chronicon Mariani Scotti; alios tamen credideram à Fastis Mariani. Cur ita sentirem, duæ me præcipue movebant rationes; altera quod in fronte MSⁱ. scorsim legerentur, non ut in editis Mariani exemplaribus reliquo operi permitti; altera quod major esset illorum a vulgatis Mariani Fastis plerunque discrepantia quam qua videretur esse Librarii. Monuit tamen eruditissimus Pater Asaphensis ipsos illos Mariani Fastos a Florentio Wigorniensi exscriptos, sinceros tamen bodie in Florentio haberi, quam apud ipsum Marianum; nempe melioribus uso Mariani Codicibus quam fuerint illi unde emanarint bodiernæ Mariani Editiones. Facto itaque experimento deprehendi quo longius ab edito Mariano discederent Fasti Oxonienses, eo ad Florentium plerunque proprius accedere. Deprehendi etiam utrobique primum illum Maximini cum Collega Severo Consulatum. Non sunt itaque Fasti illi alii à Fastis Mariani, sed alius duntaxat in Codice ordo, & Codex ipse sincerior. Hac te ratio mutati postea consilium nolui, Lector, ut lateret.

F I N I S.